

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

5

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

'Υπό^{τι}
ΣΟΦΙΑΣ ΚΑΡΑΚΑΣΙΔΟΥ
θεολόγου

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΣ
Καθηγηταί Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταί

ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ Ὅφεγητής Θεολ. Σχολής
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑΣ Διδάκτωρ τῆς Θεολογίας

Ε Π Ε

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1974

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

5

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν εἶνε τὸ πλέον γνωστὸν ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὁ Μέγας Βασίλειος εἰς τὴν ἐρμηνείαν του εἰς τὸν Α' ψαλμὸν λέγει, ὅτι ὅλα τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶνε ὡφέλιμα, ἀλλ' οἱ ψαλμοὶ παρέχουν τόσην ὡφέλειαν, ὅσην παρέχουν ὅλα μαζὶ τὰ ἄλλα (σ. 12,7). Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τὰ ἄλλα βιβλία τῆς Γραφῆς διαβάζονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὡρισμένα τεμάχια, ἐνῷ τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν διαβάζεται ὄλοκληρον καὶ πολλὰς φοράς. Καὶ δπως λέγει ὁ ἵερὸς Χρυσόστομος, ὁ Δαυτὴδ ἀνχγινώσκεται εἰς ὅλας τὰς ἀκολουθίας «πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος». Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν πολλοὶ ἡρμήνευσαν τοὺς Ψαλμοὺς εἰς ὄμιλας καὶ ὑπομνήματα ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, δπως ὁ Ὁμιλένης, ὁ Εὐσέβιος, ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὁ Θεοδώρητος Κύρου, ὁ Ζυγαρθνός, οἱ Λατῖνοι Ἰλάριος, Ἀμβρόσιος, Αύγουστινος, κ.ἄ. Μεταξὺ αὐτῶν τοὺς ἡρμήνευσε καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος.

Τοῦ Μ. Βασιλείου σώζονται σήμερον ἐρμηνεῖαι εἰς 13 ψαλμούς, ἀλλὰ καθὼς φαίνεται ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι αἱ ὄποιαι ἔχαθησαν. Σώζονται ἐρμηνεῖαι εἰς τοὺς ψαλμοὺς 1, 7, 14, 28, 29, 32, 33, 44, 45, 48, 59, 61, 114. Ἀπ' αὐτὰς εἰς ἄλλας ἐρμηνεύεται ὄλοκληρος ὁ ψαλμός, εἰς ἄλλας ἐν μέρος τοῦ ψαλμοῦ, καὶ εἰς ἄλλας ἔνας μόνον στίχος· δπως π.χ. εἰς τὰς ἐρμηνείας τοῦ 1 καὶ τοῦ 14 ἐρμηνεύεται μόνον ἔνας στίχος. Διὰ τοῦτο ἡ ἐρμηνεία τοῦ πρώτου εἰς ἐν χειρόγραφον ἐπιγράφεται «‘Ομιλία εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Α' ψαλμοῦ». Εἰς τὰς ἐρμηνείας του ὁ ἔδιος ὁ Μέγας Βασίλειος μαρτυρεῖ, ὅτι ἡρμήνευσε καὶ τοὺς ψαλμοὺς 31, 35 καὶ 79, καθὼς καὶ ὡρισμένους ψαλμοὺς ποὺ περιέχουν τὴν φράσιν «Κύριε, ἐκέχραξα» (3, 27, 76, 87, 106, 119, 140, 141), τῶν ὄποιων ὅμως αἱ ἐρμηνεῖαι δὲν σώζονται δπως καὶ πολλῶν ἄλλων. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ λεγόμενά

του φαίνεται, ότι τὸν 31 ἡρμήνευσε πρὸ τοῦ 28, τὸν 33 πρὸ τοῦ 7, τὸν 35 πρὸ τοῦ 32 καὶ τὸν 79 πρὸ τοῦ 28 (σ. 130,16· 63,12· 178,11· 118,4). 'Απ' αὐτὰ συμπεραίνομεν, ότι δὲ οἱ ἱερὸι πατὴρ δὲν ἡρμήνευσεν ὅλον τὸ Ψαλτήριον κατὰ τὸν ἔδιον καιρὸν καὶ μὲ τὴν σειράν, ἀλλὰ κατὰ καιρούς ἡρμήνευε μερικούς ψαλμούς. "Ολαι αὐταὶ αἱ ἐρμηνεῖαι ἀργότερον περισυνελέγησαν εἰς μίαν συλλογήν, η̄ δόποια δημοσιεύεται εἰς τὸν παρόντα τόμον.

"Ετσι εἶναι ἀβέβαιος ὁ χρόνος τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ τοῦ ἔργου. 'Η μόνη χρονολογικὴ μαρτυρία του, τὴν ὅποιαν ἔχομεν, εἶνε ότι δὲ 28 ψαλμὸς ἡρμηνεύθη μετὰ τὴν 'Ἐξαήμερον' διότι εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ τοῦ ψαλμοῦ δὲ Μέγας Βασίλειος ἀναφέρει τὰς 'Ομιλίας του εἰς τὴν 'Ἐξαήμερον (σ. 110,7). Αἱ ἐρμηνεῖαι εἰς τοὺς ψαλμούς αἱ ὅποιαι σώζονται, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ ιεροῦ πατρός, εἶνε ὅμιλαι αἱ ὅποιαι ἐξεφωνήθησαν ἐνώπιον λαοῦ ἐπ' ἐκκλησίας εἰς διαφόρους ἑορτάς. Τὴν ὅμιλαν π.χ. εἰς τὸν 114 ψαλμὸν ἐξεφώνησεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Μαρτύρων, ὅπως λέγει, εἰς τὸ τέλος μιᾶς ἀγρυπνίας, κατὰ τὴν ὅποιαν πρὸ τῆς ὅμιλίας ἐψάλλετο δὲ ψαλμὸς αὐτὸς (σ. 400,1 ἐ.). 'Εννοεῖ μᾶλλον τὸν ναὸν τῶν 40 Μαρτύρων καὶ τὴν ἑορτὴν αὐτῶν. Διότι εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἐτιμῶντο ἀπὸ τότε οἱ 40 Μάρτυρες, ἰδιαιτέρως μάλιστα ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. 'Επίσης τὴν ὅμιλαν εἰς τὸν 29 ψαλμὸν ἐξεφώνησεν ἐπ' ἐκκλησίας, διότι εἰς μίαν στιγμὴν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν λαὸν καὶ ἐρωτᾷ: «Πόσοι ἀπὸ πορνείας ἐστᾶσιν ἐνταῦθα, πόσοι ἀπὸ κλοπῆς; Πόσοι δόλον, πόσοι ϕευδολογίαν ἐν ταῖς καρδίαις κρύπτοντες; Ψάλλειν οἴονται, τῇ ἀληθείᾳ μὴ ψάλλοντες (σ. 142,24).

Τὰς ὅμιλίας εἰς τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου μαρτυρεῖ δὲ ἀδελφός του Γρηγόριος Νύστης¹. 'Επίσης πολλὰ κομμάτια λαμβάνουν ἐκ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου οἱ Λατῖνοι πατέρες Αμβρόσιος καὶ Αὐγουστῖνος εἰς τὰς ἴδικάς των ἐρμηνείας εἰς τοὺς Ψαλμούς.

'Εκδόσεις τοῦ ἔργου αὐτοῦ τοῦ Μ. Βασιλείου ὑπάρχουν πολ-

1. Γρηγ. Νύσ. Κατὰ τοκιζόντων, PG 46,433.

λαΐ, ή καλυτέρα δὲ εἶνε τοῦ Garnier. Πολὺ ἀργότερον ἐγράφησαν καὶ 5 νόθοι διμιλίαι εἰς 5 ψαλμούς, αἱ δποῖαι ἀπεδόθησαν εἰς τὸν M. Βασιλείου. Δὲν εἶνε δμως τοῦ M. Βασιλείου.

Διὰ τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ M. Βασιλείου σπουδαῖοι κριτικοὶ εἰπαν, δτι εἶνε κατώτερον ἀπὸ τὴν ‘Εξαήμερον εἰς τὴν εὐγλωττίαν, ἀλλ’ ἀνώτερον εἰς χρησιμότητα καὶ ὀφέλειαν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α'

ΕΙΣ ΤΟΝ Α' ΨΑΛΜΟΝ

1. «Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὡφέλιμος», διὰ τοῦτο συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ Πνεύματος, ἵν², ὥσπερ ἐν κοινῷ τῶν ψυχῶν ἰατρείῳ, πάντες ἀγθρωποι τὸ ἴαμα τοῦ οἰκείου πάθους ἔκαστος ἐκλεγώμεθα. «Ἴαμα γάρ, φησί, καταπαύσει ἀμαρτίας μεγάλας». Ἀλλὰ μὲν οὖν προφῆται παιδεύοντι, καὶ ἄλλα ἴστορικοί, καὶ ὁ νόμος ἔτερα, καὶ ἄλλα τὸ εἶδος τῆς παροιμιακῆς παρανέσεως. Ἡ δὲ τῶν Ψαλμῶν βίβλος τὸ ἐκ πάντων ὡφέλιμον περιείληφε. Προφητεύει τὰ μέλλοντα· ἴστορίας ὑπομιμήσκει· νομοθετεῖ τῷ βίῳ· ὑποτίθεται τὰ πρακτέα· καὶ ἀπαξαπλῶς κοιτάντων ταμεῖόν ἐστιν ἀγαθῶν διδαγμάτων, τὸ ἐκάστω πρόσφορον κατὰ τὴν ἐπιμέλειαν ἔξενορίσκουσα. Τά τε γὰρ παλαιὰ τραύματα τῶν ψυχῶν ἔξιται, καὶ τῷ νεοτρόπτῳ ταχεῖαν ἐπάγει τὴν ἐπανόρθωσιν· καὶ τὸ νεοσηκός περιποιεῖται· καὶ τὸ ἀκέραιον διασώζει· καὶ ὅλως ἔξαιρεῖ τὰ πάθη, καθ' ὃσον οἶόν τε, τὰ ποικίλως ταῖς ψυχαῖς ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀγθρώπων ἐνδυναστεύοντα· καὶ τοῦτο μετά τυνος ψυχαγωγίας ἐμμελοῦς καὶ ἥδονῆς σώφρο-

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α'

ΕΙΣ ΤΟΝ Α' ΨΑΛΜΟΝ

1. «Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὡφέλιμος»¹, διότι συνεγράφη ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου μὲ σκοπὸν νὰ διαλέγωμεν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι σὰν ἀπὸ κοινὸν ἱατρεῖον τῶν ψυχῶν ὁ καθένας τὸ φάρμακον τοῦ ἴδικοῦ του πάθους. «Διότι, λέγει, ἵαμα καταπαύσει ἀμαρτίας μεγάλας»². "Ἄλλα λοιπὸν διδάσκουν οἱ προφῆται, καὶ ἄλλα οἱ ἱστορικοί, καὶ ἄλλα ὁ νόμος, καὶ ἄλλα τὸ εἶδος τῶν συμβουλευτικῶν παροιμιῶν. Τὸ δὲ βιβλίον τῶν ψαλμῶν ἔχει συμπεριλάβει τὸ ὡφέλιμον ἀπὸ ὅλα. Προφητεύει τὰ μέλλοντα· ὑπενθυμίζει τὰ παρελθόντα· θεσπίζει νόμους διὰ τὴν ζωήν· ὑποδεικνύει ὅσα πρέπει νὰ πράξωμεν· καὶ μὲ ἐνα λόγον εἰνε κοινὸν ταμεῖον καλῶν διδαγμάτων ποὺ προμηθεύει εἰς τὸν καθένα τὸ κατάλληλον συμφώνως πρὸς τὴν σπουδὴν του. Διότι καὶ τὰ παλαιὰ τραύματα τῶν ψυχῶν θεραπεύει καὶ εἰς τὸν νεοτραυματισθέντα ἀποδίδει γρήγορα τὴν θεραπείαν· καὶ τὸ ἀρρωστον περιποιεῖται καὶ τὸ ὑγιὲς προφυλάσσει καὶ γενικῶς ἔρεριζώνει, ὅσον εἰνε δυνατόν, τὰ πάθη, τὰ ὅποια κατατυραννοῦν ποικιλοτρόπως εἰς τὴν ζωὴν τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων· καὶ τοῦτο μὲ κάποιαν μελωδικὴν ψυχαγωγίαν καὶ εὐχα-

2. Ἐκκλ. 10, 4.

να λογισμὸν ἐμποιούσης. Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸ *Πνεῦμα τὸ ἄγιον* δυσάγωγον πρὸς ἀρετὴν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ διὰ τὸ πρὸς ἥδονὴν ἐπιφρεπὲς τοῦ ὀρθοῦ βίου καταμελοῦντας ἡμᾶς, τί ποιεῖ; Τὸ ἐκ τῆς μελωδίας τερπνὸν τοῖς δόγμασιν ἐγκατέ-
 5 μιξεν, ἵνα τῷ προστρεῖ καὶ λείψῃ τῆς ἀκοῆς τὸ ἐκ τῶν λόγων ὠ-
 φέλιμον λανθανόντως ὑποδεχώμεθα· κατὰ τοὺς σοφοὺς τῶν
 ἰατρῶν, οἱ τῶν φαρμάκων τὰ αὐστηρότερα πίνειν διδόντες τοῖς
 κακοσίτοις, μέλιτι πολλάκις τὴν κύλικα περιχρίουσι. Διὰ τοῦ-
 το τὰ ἐναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν ψαλμῶν ἡμῖν ἐπινεόνται,
 10 ἵνα οἱ παῖδες τὴν ἡλικίαν, ἢ καὶ ὅλως οἱ νεαροὶ τὸ ἥθος, τῷ μὲν
 δοκεῖν μελωδῶσι, τῇ δὲ ἀληθείᾳ τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύονται.
 Οὕτε γὰρ ἀποστολικόν τις οὔτε προφητικὸν παράγγελμα τῶν
 πολλῶν καὶ ὁρθύμων ὁρδίως ποτὲ τῇ μνήμῃ κατασχὼν ἀπῆλ-
 θε· τὰ δὲ τῶν ψαλμῶν λόγια καὶ κατ' οἶκον μελωδοῦσι, καὶ ἐπὶ
 15 τῆς ἀγορᾶς περιφέρονται· καὶ πού τις τῶν σφόδρα ἐκτεθηριω-
 μένων ὑπὸ θυμοῦ, ἐπειδὰν ἀρξηται τῷ ψαλμῷ κατεπάδεσθαι,
 ἀπῆλθεν εὐθὺς τὸ ἀγριαῖον τῆς ψυχῆς τῇ μελωδίᾳ κατακοιμί-
 σας.

2. *Ψαλμὸς γαλήνη ψυχῶν, βραβευτὴς εἰρήνης,* τὸ θο-
 20 ρυθμὸν καὶ κυμαῖνον τῶν λογισμῶν καταστέλλων. Μαλάσσει
 μὲν γὰρ τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, τὸ δὲ ἀκόλαστον σωφρονίζει.
 Ψαλμὸς φιλίας συναγωγός· ἐνωσις διεστώτων· ἔχθραινόντων
 διαλλακτήριον. Τίς γὰρ ἔτι ἔχθρον ἥγεισθαι δύναται μεθ' οὖ
 μίαν ἀφῆκε πρὸς Θεὸν τὴν φωνήν; "Ωστε καὶ τὸ μέγιστον τῶν
 25 ἀγαθῶν τὴν ἀγάπην ἡ ψαλμωδία παρέχεται, οἵνει σύνδεσμόν
 τινα πρὸς τὴν ἐνωσιν τὴν συνωδίαν ἐπινοήσασα, καὶ εἰς ἐνδὺ^ς
 χοροῦ συμφωνίαν τὸν λαὸν συναρμόζοντα. Ψαλμὸς δαιμόνων
 φυγαδευτήριον· τῆς τῶν ἀγγέλων βοηθείας ἐπαγωγή· ὅπλον

3. Εἶνε μία μαρτυρία ὅτι τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν ἦτο προσφιλέστατον

ρίστησιν ποὺ γεννᾷ ἄγνήν σκέψιν. Τί ἔκανε λοιπὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον βλέποντας ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος δύσκολα ὁδηγεῖται πρὸς τὴν ἡδονὴν παραμελοῦμεν τὸν ὄρθδον βίον; Ἀνέμιξε μὲν τὰς ἀληθείας τῆς πίστεως τὴν τέρψιν τῆς μελωδίας, ὥστε νὰ δεχώμεθα χωρὶς ἀντίδρασιν τὴν ὠφέλειαν τῶν λόγων ποὺ θὰ ἀκούωνται γλυκά καὶ ἀπαλά. Ἐτσι καὶ οἱ σοφοὶ ἵστροι προσφέρουν καὶ τὰ πικρότερα φάρμακα νὰ τὰ πιοῦν δύσκολοι ἀσθενεῖς ἀλείφοντες πολλάκις τὸ ποτήρι ὀλόγυρα μὲν μέλι. Δι’ αὐτὸν ἐπενοήθησαν τὰ ἄρμονικὰ αὐτὰ ἄσματα τῶν ψαλμῶν, ὥστε καὶ τὰ παιδιά, ἦ γενικῶς καὶ οἱ ἀνώριμοι εἰς τὸ ἥθος, νὰ φαίνεται μὲν ὅτι ψάλλουν, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως νὰ μορφώνωνται ψυχικῶς. Διότι κανεὶς ποτὲ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ ἀμελεῖς δὲν ἔφυγε συγκρατώντας εὔκολα εἰς τὴν μνήμην του ἀποστολικὸν ἥ προφητικὸν παράγγελμα· τὰ λόγια ὅμως τῶν ψαλμῶν καὶ εἰς τὰς οἰκίας ψάλλονται καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν περιφέρονται³. καὶ ἔαν κανεὶς, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ γίνονται θηρία ἀνήμερα ἀπὸ τὸν θυμόν, ἀρχίσῃ νὰ λέγῃ τοὺς ψαλμούς, ἀμέσως φεύγει ἥ ἀγριότης ἀπὸ τὴν ψυχήν του, διότι τὴν ἀπεκοίμισε μὲν τὴν μελωδίαν.

2. Ὁ ψαλμὸς γαληνεύει τὰς ψυχάς, τὰς βραβεύει μὲ εἰρήνην, καθησυχάζει τοὺς θορύβους καὶ τὰ κύματα τῶν λογισμῶν. Μαλακώνει τὴν τάσιν τῆς ψυχῆς διὰ θυμὸν καὶ σωφρονίζει τὴν ἀκολασίαν της. Ὁ ψαλμὸς συσφίγγει τὴν φιλίαν· ἐνώνει τὰ χωρισμένα· συμφιλιώνει τοὺς ἔχθρούς. Διότι ποιος δύναται ἀκόμη νὰ θεωρῇ ἔχθρὸν ἐκεῖνον μὲ τὸν ὅποιον ὕψωσε τὴν ἴδιαν φωνὴν πρὸς τὸν Θεόν; “Ωστε ἥ ψαλμωδία χορηγεῖ καὶ τὸ μέγιστον ἀγαθόν, τὴν ἀγάπην, διότι ἐπενόησεν ὡς συνδετικὸν κρίκον διὰ τὴν ἐνωσιν τὴν ἀπὸ κοινοῦ ψαλμωδίαν καὶ συναρμονίζει τὸν λαὸν εἰς τὴν συμφωνίαν ἐνὸς χοροῦ. Ὁ ψαλμὸς τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς δαίμονας, ἐπιφέρει τὴν βοήθειαν τῶν ἀγγέλων· εἶνε ὄπλον εἰς τοὺς φόβους τῆς νυκτὸς καὶ ἀνάπτασις

ἀνάγνωσμα εἰς τοὺς πιστούς, καὶ μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ ἄλλους πατέρας καὶ ἀπὸ τὴν πλουσίαν χρῆσιν εἰς τὰς Ἱερᾶς ἀκολουθίας.

ἐν φόβοις νυκτεριοῖς, ἀνάπανσις κόπων ἡμεριῶν· νηπίοις ἀσφάλεια· ἀκμάζουσιν ἐγκαλλώπισμα· πρεσβυτέροις παρηγορίᾳ· γυναιξὶ κόσμος ἀρμοδιώτατος. Τὰς ἔρημίας οἰκίζει, τὰς ἀγορὰς σωφρονίζει· εἰσαγομένοις στοιχείωσις, προκοπτόντων 5 αὐδῆσις, τελειουμένων στήριγμα, ἐκκλησίας φωνῇ. Οὗτος τὰς ἑօρτὰς φαιδρύνει, οὗτος τὴν κατὰ Θεὸν λύπην δημιουργεῖ. Ψαλμὸς γὰρ καὶ ἐκ λιθίνης καρδίας δάκρυον ἐκκαλεῖται. Ψαλμὸς τὸ τῶν ἀγγέλων ἔργον, τὸ οὐράνιον πολίτευμα, τὸ πνευματικὸν θυμίαμα. Ω τῆς σοφῆς ἐπινοίας τοῦ διδασκάλου, ὅμοῦ τε 10 ἄδειν ἡμᾶς καὶ τὰ λυσιτελῆ μανθάνειν μηχανωμένουν! ὅθεν καὶ μᾶλλον πως ἐντυποῦται ταῖς ψυχαῖς τὰ διδάγματα. Βίαιον μὲν γὰρ μάθημα οὐ πέφυκε παραμένειν, τὰ δὲ μετὰ τέρψεως καὶ χάριτος εἰσδυόμενα μονιμώτερόν πως ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνιζάνει. Τί γὰρ οὐκ ἀν μάθοις ἐντεῦθεν; οὐ τῆς ἀνδρίας τὸ μεγαλοπρεπές; οὐ τῆς δικαιοσύνης τὸ ἀκριβές; οὐ σωφροσύνης τὸ σεμνόν; οὐ τὸ τῆς φρονήσεως τέλειον; οὐ μετανοίας τρόπον; οὐχ ὑπομονῆς μέτρα; οὐχ δὲ τι ἀν εἴποις τῶν ἀγαθῶν; Ἐνταῦθα ἔνι θεολογία τελεία· πρόρρησις τῆς διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας Χριστοῦ· ἀπειλὴ κρίσεως· ἀναστάσεως ἐλπίς· φόβος κολάσεως· 15 ἐπαγγελίαι δόξης· μυστηρίων ἀποκαλύψεις· πάντα, ὥσπερ ἐν μεγάλῳ τινὶ καὶ κοινῷ ταμείῳ, τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν τεθησαύρισται, ἦν, πολλῶν δυτῶν ὀργάνων μουσικῶν, πρὸς τὸ λεγόμενον ψαλτήριον ἥρμοσεν δὲ προφήτης τὴν ἄνωθεν, ἐμοὶ δοκεῖν, ἐνηχοῦσαν αὐτῷ χάριν παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐνδει- 20 κνύμενος, διότι τοῦτο μόνον τῶν μουσικῶν ὀργάνων τὴν αἰτίαν

25

4. Τὸ ψαλτήριον εἶνε ἔγχορδον μουσικὸν δργανον. Μὲ τὴν λέξιν ψαλτήριον οἱ Ἐβδομήκοντα μεταφράζουν τὴν ἐβραϊκὴν λέξιν νέβελ, πολλὰς φορὰς δμως μεταχειρίζονται καὶ τὴν λέξιν κιθάρα. Τὸ ψαλτήριον ἦτο ἐν χρήσει καὶ πρὸ τοῦ Δαυΐδ, ἀλλὰ πρῶτος αὐτὸς τὸ ἐτελειοποίησεν. Ἐπειδὴ δὲ

εἰς τοὺς κόπους τῆς ἡμέρας· ἀσφάλεια διὰ τὰ νήπια· κόσμημα διὰ τοὺς ἀκμαίους εἰς τὴν ἡλικίαν ἄνδρας· παρηγορία διὰ τοὺς πρεσβυτέρους· στολίδι πάρα πολὺ ταιριαστὸν διὰ τὰς γυναικας. Κατοικίζει τὰς ἐρήμους, σωφρονίζει τὰς συγκεντρώσεις· εἶνε ἡ βάσις διὰ τοὺς ἀρχαρίους, αὔξησις αὐτῶν ποὺ προκόπτουν, στήριγμα τῶν τελείων, φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὸς λαμπρύνει τὰς ἑορτάς, αὐτὸς προξενεῖ τὴν κατὰ Θεὸν λύπην. Διότι ὁ ψαλμὸς ἔξαγει δάκρυ καὶ ἀπὸ πέτρινην καρδίαν. 'Ο ψαλμὸς εἶνε τὸ ἔργον τῶν ἀγγέλων, τὸ οὐράνιον πολίτευμα, τὸ πνευματικὸν θυμίαμα. "Ω τί σοφὴ ἐπινόησις τοῦ διδασκάλου, δ ὅποιος ἐπενόησε νὰ ψάλλωμεν καὶ συγχρόνως νὰ μαθαίνωμεν τὰ ὡφέλιμα! διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ κάπως βαθύτερα ἔγχαράσσονται τὰ διδάγματα εἰς τὰς ψυχάς. Διότι μάθημα ποὺ ἔγινε μὲ βίσιν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ παραμείνῃ, ὅσα ὅμως εἰσέρχονται μὲ εὐχαρίστησιν καὶ χάριν, κάπως σταθερώτερα κατοικοῦν εἰς τὰς ψυχάς μας. Διότι τί δὲν δύνασαι νὰ μάθης ἀπὸ ἐδῶ; Δὲν μαθαίνεις τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ἀνδρείας; τὴν ἀκρίβειαν τῆς δικαιοσύνης; τὴν σεμνότητα τῆς σωφροσύνης; τὴν τελειότητα τῆς φρονήσεως; τὸν τρόπον τῆς μετανοίας; τὰ μέτρα τῆς ὑπομονῆς; καὶ ὁ, τιδήποτε εἴπης ἀπὸ τὰ ἀγαθά; 'Ἐδῶ ἐνυπάρχει τελεία θεολογία· πρόρρησις τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ· ἀπειλὴ τῆς κρίσεως· ἡ ἐλπὶς τῆς ἀναστάσεως· δ φόβος τῆς κολάσεως· αἱ ὑποσχέσεις διὰ τὴν δόξαν· ἀποκαλύψεις μυστηρίων. "Ολα εἶνε ἀποθησαυρισμένα εἰς τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν ὡς εἰς κάποιο μεγάλο καὶ κοινὸν θησαυροφυλάκιον, τὸ ὅποιον, παρ' ὅλον ποὺ ὑπάρχουν πολλὰ μουσικὰ ὅργανα, δ προφήτης τὸ προσήρμοσε πρὸς τὸ μουσικὸν ὅργανον ποὺ δνομάζεται ψαλτήριον⁴. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, νομίζω, θέλει νὰ δείξῃ τὴν ἀνωθεν χάριν ποὺ ἡχεῖ ἐντὸς αὐτοῦ παρὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου, διότι μόνον αὐτὸς ἀπὸ τὰ μουσικὰ ὅργανα ἔχει τὴν αἰτίαν τοῦ ἥχου εἰς τὸ ἐπάνω μέρος.

οἱ ψαλμοὶ ἐψάλλοντο τῇ συνοδίᾳ τοῦ ψαλτηρίου ὅλη ἡ βίβλος τῶν Ψαλμῶν δνομάσθη ψαλτήριον.

τῶν φθόγγων ἐκ τῶν ἄνωθεν ἔχει. Τῇ κιθάρᾳ μὲν γὰρ καὶ τῇ λύρᾳ κάτωθεν ὁ χαλκὸς ὑπηχεῖ πρὸς τὸ πλῆκτρον· τὸ ψαλτήριον δὲ τοῦτο τῶν ἀρμονικῶν δυθμῶν ἄνωθεν ἔχει τὰς ἀφορμάς· ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰ ἄνω ζητεῖν μελετῶμεν, καὶ μὴ τῇ ἡδο-
5 νῇ τοῦ μέλους ἐπὶ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη καταφερώμεθα. Κάκεῖ-
νο δὲ οἷμαι τὸν προφητικὸν λόγον βαθέως ἡμῖν καὶ σοφῶς διὰ τῆς τοῦ δργάνου κατασκευῆς ἐνδεδεῖχθαι, δτι οἱ ἐμμελεῖς καὶ εὐάρμοστοι τὰς ψυχὰς δραδίαν ἔχουσι τὴν εἰς τὰ ἄνω πορείαν.
· Ἰδωμεν δὲ λοιπὸν καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν Ψαλμῶν.

- 10   3. «Μακάριος ἀνήρ, δς οὐκ ἐπορεύθῃ ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Οἰκοδόμοι μὲν οὖν μεγέθη κατασκευασμάτων εἰς ὕψος αἴρον-
τες, ἀναλογοῦντας τῷ ὕψει τοὺς θεμελίους ὑποβάλλονται· καὶ ναυπηγοὶ μυριοφόρον συμπηγνύντες ὀλκάδα, συμβαίνονταν τῷ
βάρει τῶν ἀγωγίμων τὴν τρόπιν πήγνυνται. Καὶ ἐν τῇ γενέ-
15 σει τῶν ζώων ἡ καρδία πρώτη καταβληθεῖσα παρὰ τῆς φύσεως,
ἀναλογοῦσαν τῷ μέλλοντι συνίστασθαι ζῷῳ τὴν παρὰ τῆς φύ-
σεως λαμβάνει καταβολήν. Διότι συμμέτρως ταῖς οἰκείαις ἀρ-
χαῖς περινφαινομένου τοῦ σώματος, αἱ κατὰ τὰ μεγέθη διαφο-
ραὶ τῶν ζώων ἀποτελοῦνται. "Οπερ οὖν θεμέλιος ἐν οἴκῳ, καὶ
20 ἐν πλοίῳ τρόπις, καὶ ἐν σώματι ζώου καρδία, ταῦτην μοι δοκεῖ
τὴν δύναμιν ἔχειν πρὸς τὴν δλην τῶν ψαλμῶν κατασκευὴν καὶ
τὸ βραχὺ τοῦτο προοίμιον. Ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ καὶ ἐπίπονα
καὶ μυρίων ἰδρώτων καὶ πόνων γέμοντα παραινεῖν μέλλει, προϊ-
όντος τοῦ λόγου, τοῖς τῆς εὐσεβείας ἀγωνισταῖς προλαβὼν ὑπ-
25 ἐδειξε τὸ μακάριον τέλος, ἵνα τῇ ἐλπίδι τῶν ἀποκειμένων ἀγα-
θῶν ἀλύπως τοῦ βίου τὰ ἀλγειαὶ διαφέρωμεν. Οὕτως καὶ δδοι-
πόροις τραχεῖαν δόδὸν πορευομένοις καὶ δύσβατον κονφίζει τὸν
μόχθον ἐπιτήδειον αὐτοῖς προσδοκηθὲν καταγώγιον· καὶ ἐμπό-
ρους ποιεῖ τῆς θαλάσσης κατατολμᾶν ἡ ἐπιθυμία τῶν ἀγωγί-

Καὶ εἰς μὲν τὴν κιθάραν καὶ τὴν λύραν δὲ χαλκὸς δίδει τὸν ἥχον εἰς τὸ πλῆκτρον ἀπὸ κάτω, εἰς τὸ ψαλτήριον ὅμως δὲ αἴτια τῶν ἀρμονικῶν ρυθμῶν εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐπάνω μέρος· διὰ νὰ φροντίζωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ ζητῶμεν τὰ ἄνω καὶ νὰ μὴ καταπίπτωμεν εἰς τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ἐξ αἰτίας τῆς ἡδονῆς τοῦ ἄσματος. Νομίζω δὲ διὰ τῆς κατασκευῆς τοῦ ὄργανου μᾶς ἀποδεικνύει ἀτράνταχτα καὶ σοφὰ καὶ τὸ ἔξης· διὰ δύοις ἔχουν τὰς ψυχάς των τακτοποιημένας μὲ καλαισθησίαν καὶ ἀρμονίαν εὔκολα δύνανται νὰ πορευθοῦν πρὸς τὰ ἄνω. "Ἄσιδωμεν λοιπὸν τὴν ἀρχὴν τῶν Ψαλμῶν.

3. «Μακάριος ἀνὴρ διὸ οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Οἱ ἀρχιτέκτονες, διὰ τῶν πρόκηται νὰ κτίσουν ὑψηλὰ οἰκοδομήματα, θέτουν θεμέλια ἀνάλογα πρὸς τὸ ὄψος· καὶ οἱ ναυπηγοί, διὰ τῶν κατασκευάζουν φορτηγὸν πλοῖον μεγάλης χωρητικότητος, κατασκευάζουν τὴν καρίναν ἀνάλογον πρὸς τὸ βάρος τῶν ἐμπορευμάτων. Καὶ κατὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ζώων σχηματίζεται πρώτη ἡ καρδία καὶ ἐκ φύσεως λαμβάνει διάπλασιν ἀνάλογον πρὸς τὸ τί μέγεθος πρόκειται νὰ λάβῃ τὸ ζῶον. Ἐπειδὴ κάθε σῶμα διαπλάσσεται ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀτομικάς του καταβολάς, διὰ τοῦτο παρουσιάζονται αἱ διαφοραὶ τῶν ζώων ὡς πρὸς τὸ μέγεθος. "Οσην σημασίαν λοιπὸν ἔχει τὸ θεμέλιον διὰ τὴν οἰκίαν, καὶ ἡ καρίνα διὰ τὸ πλοῖον, καὶ ἡ καρδία διὰ τὸ σῶμα τοῦ ζώου, αὐτὴν τὴν δύναμιν νομίζω διὰ τὸ σύντομον αὐτὸν προοίμιον εἰς τὴν ὅλην ὑπόθεσιν τῶν ψαλμῶν. Ἐπειδὴ λοιπόν, εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου, πρόκειται νὰ δώσῃ συμβούλας πολλὰς καὶ δυσκόλους καὶ γεμάτας ἀπὸ ἰδρῶτας καὶ κόπους, ἐπρόλαβε καὶ ὑπέδειξεν εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας τὸ εὔτυχες τέλος, ὡστε μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν νὰ ὑπομένωμεν τὰς δυσκολίας τῆς ζωῆς χωρὶς λύπην. "Ἐτσι καὶ τὸν μόχθον τῶν δύοιπόρων ποὺ βαδίζουν ἀνώμαλον καὶ δύσβατον δρόμον ἀνακουφίζει κάποιο κατάλληλον κατάλυμα εἰς τὸ δποῖον ἐλπίζουν νὰ φθάσουν· καὶ τοὺς ἐμπόρους ἡ ἐπιθυμία τῶν ἐμπορευμάτων τοὺς κάνει νὰ ριψοκινδυνεύουν εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ

μων· καὶ γεωργῶν ὑποκλέπτει τοὺς πόνους ἡ τῆς ἐπικαρπίας ἐλπίς. Διὸ καὶ ὁ κοινὸς τοῦ βίου διορθωτής, ὁ μέγας διδάσκαλος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, σοφῶς καὶ ἐντέχνως τοὺς μισθοὺς προεβάλετο, ἵνα ὑπερχύπτοντες τοὺς ἐν χερσὶ πόνους, 5 τῇ διανοίᾳ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπειγάμεθα.

«Μακάριος ἀνήρ, δες οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Ἐστι μὲν οὖν τὸ κυρίως καὶ πρώτως μακαριστὸν τὸ ἀληθινῶς ἀγαθόν. Τοῦτο δέ ἐστιν ὁ Θεός. «Οθεν καὶ Παῦλος ὑπόμνησιν μέλλων ποιεῖσθαι Χριστοῦ, «Κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, φησί, τοῦ μα- 10 καρίου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Μακάριον γὰρ τῷ ὅντι τὸ αὐτόκαλον, πρὸς δὲ πάντα ἀποβλέπει, οὗ πάντα ἐφίεται, ἡ ἄτρεπτος φύσις, τὸ δεσποτικὸν ἀξίωμα, ἡ ἀσχλητὸς ζωή, ἡ ἄλυπος διεξαγωγή, περὶ ἣν οὐκ ἐστιν ἀλλοίωσις· ἡς οὐχ ἀπτεται μεταβολή· ἡ βρύουσα πηγή, ἡ ἀφθονος χάρις, 15 δὲ ἀδαπάνητος θησαυρός. Ἀμαθεῖς δὲ ἄνθρωποι καὶ φιλόκοσμοι, ἀγνοοῦντες αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ τὴν φύσιν, μακαρίζουσι πολλάκις τὰ μηδενὸς ἀξια, πλοῦτον, ὑγίειαν, περηφάνειαν βίου· ὃν οὐδέν ἐστιν ἀγαθὸν τῇ ἑαυτοῦ φύσει· οὐ μόνον καθότι δραδίαν ἔχει τὴν πρὸς τὰ ἐναντία περιτροπήν, ἀλλ’ διτὶ μηδὲ ἀγαθοὺς 20 δύναται τοὺς κεκτημένους ἀποτελεῖν. Τίς γὰρ δίκαιος διὰ χρήματα; τίς σώφρων διὰ ὑγίειαν; Τούναντίον μὲν οὖν, καὶ ὑπηρεσία πολλάκις πρὸς ἀμαρτίαν τοῖς κακῶς χρωμένοις τούτων ἐκαστον γίνεται. Μακάριος οὖν δὲ τὰ πλείστουν ἀξια κεκτημένος, δὲ τῶν ἀναφαιρέτων ἀγαθῶν μέτοχος. Τοῦτον δὲ πᾶς ἐπι- 25 γνωσόμεθα; «Ος οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Καὶ πρὸν γε εἰπεῖν, τί τὸ μὴ πορευθῆναι ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, βούλομαι ὑμῖν

5. Τίτ. 2, 13. 'Εεδὼ δὲ Μέγας Βασίλειος ἔχων εἰς τὴν μνήμην του τὸ χωρίον Α' Τιμ. 1, 11 παρεσύρθη καὶ ἔγραψε «τοῦ μακαρίου Θεοῦ» ἀντὶ

τούς κόπους τῶν γεωργῶν ἀφαιρεῖ ἀσυναισθήτως ἡ ἐλπὶς τῆς καρποφορίας. Δι’ αὐτὸν τὸν λόγον καὶ δὲ κοινὸς διορθωτὴς τοῦ βίου, δὲ μέγας διδάσκαλος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, μὲ σοφίαν καὶ τέχνην προέβαλε τοὺς μισθούς, ὥστε παραβλέποντες τοὺς παρόντας κόπους μὲ τὴν σκέψιν μας νὰ σπεύδωμεν πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν.

«Μακάριος ἀνήρ, δις οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». ‘Υπάρχει βεβαίως τὸ ἀληθινὸν ἀγαθὸν ποὺ εἶνε τὸ κυρίως καὶ πρωτίστως ἀξιομακάριστον. Αὔτὸ δὲ εἶνε ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο καὶ δὲ Παῦλος μέλλων νὰ κάνῃ ὑπόμνησιν τοῦ Χριστοῦ λέγει· «κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ μακαρίου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁵. Εἶνε πράγματι μακάριον τὸ αὐτόκαλον· πρὸς αὐτὸν τὰ πάντα ἀποβλέπουν, αὐτὸν ἐπιθυμοῦν τὰ πάντα· ἡ ἀμετάβλητος φύσις, τὸ ἀρχοντικὸν ἀξίωμα, ἡ ἀνενόχλητος ζωή, δὲ χωρὶς λύπην τρόπος ζωῆς, εἰς τὴν ὅποιαν δὲν ὑπάρχει καμμία ἀλλοίωσις⁶. αὐτὴν δὲν τὴν ἔγγίζει ἡ μεταβολή· ἡ ἀνεξάντλητος πηγή, ἡ ἀφθονος χάρις, δὲ ἀδαπάνητος θησαυρός. Οἱ ἀμαθεῖς ὅμως ἀνθρωποι καὶ φιλόκοσμοι, οἱ ὅποιοι ἀγνοοῦν τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, μακαρίζουν πολλὰς φορὰς ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν, τὸν πλοῦτον, τὴν ὑγείαν, τὴν λαμπρότητα τοῦ βίου· ἐκ τῶν ὅποιών κανὲν δὲν εἶνε ἀγαθὸν ἐκ τῆς φύσεώς του, δχι μόνον διότι εὐκόλως δύναται νὰ μεταβληθῇ εἰς τὰ ἀντίθετα, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν δύναται νὰ κάνῃ ἀγαθούς αὐτούς ποὺ τὸ κατέχουν. Διότι ποῖος εἶνε δίκαιος, ἐπειδὴ ἔχει χρήματα; ποῖος σώφρων, ἐπειδὴ ἔχει ὑγείαν; Ἀντιθέτως μάλιστα τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ γίνεται πολλὰς φορὰς αἴτιον διὰ νὰ ἀμαρτήσουν ἐκεῖνοι ποὺ τὰ διαχειρίζονται κακῶς. Μακάριος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ποὺ κατέχει ἀγαθὰ μεγαλυτέρας ἀξίας, δὲ μέτοχος ἀναφαιρέτων ἀγαθῶν. Αὔτὸν δὲ πῶς θὰ τὸν γνωρίσωμεν; «Ος οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Καὶ προτοῦ εἴπω τί εἶνε τὸ νὰ μὴ πορευθῇ κανεὶς «ἐν βουλῇ ἀσεβῶν», θέλω νὰ σᾶς

⁵προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

6. Πρβλ. Ἱακ. 1, 17· Μαλ. 3, 6.

τὸ ἐν τῷ τόπῳ ζητούμενον διαλῦσαι. Διὰ τί, φησίν, ὁ προφήτης τὸν ἄνδρα μόνον ἐκλεξάμενος μακαρίζει; ἀρά μὴ τοῦ μακαρισμοῦ τὰς γυναικας ἀπέκλεισε; Μὴ γένοιτο. Μία γὰρ ἀρετὴ ἄνδρὸς καὶ γυναικός, ἐπειδὴ καὶ ἡ κτίσις ἀμφοτέροις διμότιμος, 5 ὥστε καὶ ὁ μισθὸς ὁ αὐτὸς ἀμφοτέροις. "Ἀκονε τῆς Γενέσεως· ἦποίησε, φησίν, ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς".⁷ Ων δὲ ἡ φύσις μία, τούτων καὶ ἐνέργειαι αἱ αὐταὶ· ὅν δὲ τὸ ἔργον ἵσον, τούτων καὶ ὁ μισθὸς ὁ αὐτός. Διὰ τί οὖν ἀνδρὸς μνησθείς, τὴν γυναικα 10 ἀπεσιώπησεν; "Οτι ἀρκεῖν ἡγήσατο, μιᾶς οὖσης τῆς φύσεως, ἐκ τοῦ ἡγεμονικωτέρου τὸ δλον ἐνδείξασθαι. «Μακάριος οὖν ἀνήρ, δς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Σκόπει τῶν ὁμημάτων τὸ ἀκριβές, πῶς ἑκάστη λέξις δογμάτων πεπλήρωται. Οὐκ εἰπεν, δς οὐ πορεύεται ἐν βουλῇ ἀσεβῶν· ἀλλ, δς οὐκ ἐπο- 15 ρεύθη. Ο μὲν γὰρ ἐν τῷ βίῳ τυγχάνον, οὐπω μακαριστός, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως· ὁ δὲ συμπληρώσας τὰ ἐπιβάλλοντα, καὶ ἀνατιρρήτῳ τέλει τὴν ζωὴν κατακλείσας, οὗτος ἡδη ἀσφαλῶς μακαρίζεται. Διὰ τί οὖν ἡμακάριοι οἱ πορευόμενοι ἐν νόμῳ Κυρίουν"; Οὐ γὰρ τοὺς πορευθέντας ἐκεῖ, ἀλλὰ τοὺς ἔτι πορευο- 20 μένους μακαριστοὺς ὁ λόγος τίθεται· δτι οἱ τὸ ἀγαθὸν ἐργαζό- μενοι ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ τὸ ἀπόδεκτον ἔχοντιν· οἱ δὲ τὸ κακὸν φεύγοντες, οὐκ ἐὰν ἄπαξ που ἢ δεύτερον ἐκκλίνωσι τὴν ἀμαρτίαν ἐπανετοί, ἀλλ' ἐὰν δυνηθῶσι τοῦ κακοῦ τὴν πεῖραν εἰς τὸ παντελὲς διαδρᾶναι. ⁸Ἐκ δὲ τῆς τοῦ λόγου ἀκολουθίας καὶ 25 ἐτερον ἡμῖν ἄπορον ἀνεφάνη. Διὰ τί οὐχὶ τὸν κατορθοῦντα τὴν ἀρετὴν μακαρίζει, ἀλλὰ τὸν μὴ πεποιηκότα τὴν ἀμαρτίαν; Οὕ- τως γὰρ καὶ ἵππος, καὶ βοῦς, καὶ λίθος μακαρισθήσεται. Ποῖον

λύσω τὸ ζήτημα ποὺ παρουσιάζεται εἰς τὸ σημεῖον αὐτό. Διατί, θὰ εἰπῆ κανεὶς, δὲ προφήτης ἐδιάλεξε καὶ μακαρίζει μόνον τὸν ἄνδρα; Μήπως ἀπέκλεισε τοῦ μακαρισμοῦ τὰς γυναικας; Μὴ γένοιτο. Διότι ίδια εἶνε ἡ ἀρετὴ τοῦ ἄνδρὸς καὶ τῆς γυναικός· ἐξ Ἰσου τιμᾶται ἡ δημιουργία καὶ τῶν δύο, ὥστε καὶ δὲ μισθὸς καὶ τῶν δύο εἶναι δὲ αὐτός. «Ἀκουσε τί λέγει ἡ Γένεσις· Ἐποίησεν δὲ Θεός τὸν ἄνθρωπον· κατ’ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἀρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς»⁸. «Οσοι ἔχουν τὴν ίδίαν φύσιν κάνουν τὰς ίδιας ἐνεργείας· ἕκεῖνοι ποὺ κάνουν Ισάχια ἔργα παίρνουν τὸν ίδιον μισθόν. Διατί λοιπὸν ἀνέφερε τὸν ἄνδρα καὶ ἀπεσιώπησε τὴν γυναικα; Διότι ἔκρινεν ὅτι, ἐφ’ ὅσον μία εἶνε ἡ φύσις των, εἶνε ἀρκετὸν νὰ δείξῃ τὸ ὅλον διὰ τοῦ ἡγεμονικωτέρου. «Μακάριος», λοιπὸν «ἄνήρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Παρατήρησε τὴν ἀκρίβειαν τῶν ρημάτων, πῶς ἡ κάθε λέξις εἶνε γεμάτη ἀπὸ δόγματα. Δὲν εἶπεν, αὐτὸς ποὺ δὲν πορεύεται ἐν βουλῇ ἀσεβῶν· ἀλλά, αὐτὸς ποὺ δὲν ἐπορεύθη. Διότι αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει εἰς τὴν ζωὴν δὲν εἶνε ἀκόμη μακαριστός, διότι εἶνε ἄγνωστον τὸ τέλος του⁹. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔξετέλεσε τὰ καθήκοντά του, καὶ ἐτελείωσε τὴν ζωὴν του μὲ τέλος τὸ δποῖον κανεὶς δὲν ἀμφισβητεῖ, αὐτὸς πλέον μὲ βεβαιότητα καλοτυχίζεται. Διατί λοιπὸν εἶνε μακάριοι αὐτοὶ ποὺ ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τοῦ Κυρίου⁹; Διότι δὲ λόγος δὲν μακαρίζει μόνον ἔκείνους ποὺ ἐπορεύθησαν ἔκει, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ποὺ ἀκόμη πορεύονται· διότι οἱ ἔργαται τοῦ ἀγαθοῦ ἀπὸ τὸ ίδιον τὸ ἔργον των ἀποδεικνύονται. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ ἀποφεύγουν τὸ κακόν, εἶνε ἀξιέπαινοι ὅχι ἐὰν κάποτε διὰ μίαν ἡ δύο φορὰς ἀπέφυγαν τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ ἐὰν δυνηθοῦν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν των νὰ μὴ λάβουν πεῖραν τῆς ἀμαρτίας. Ὁμως μὲ τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου παρουσιάσθηκε καὶ ὅλη ἀπορία. Διατί δὲν μακαρίζει ἔκείνον ποὺ κατορθώνει τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ ἔκείνον ποὺ δὲν διέπραξε τὴν ἀμαρτίαν; Ἐτσι καὶ δὲ ἵππος, καὶ δὲ βοῦς

8. Πρβλ. Σοφ. Σειρ. 11, 28· «πρὸ τῆς τελευτῆς μὴ μακάριζε μηδένα».

9. Ψαλ. 118, 1.

γὰρ ἄψυχον ἔστη ἐν δδῷ ἀμαρτωλῶν; ἢ ποῖον ἀλογον ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν ἐκάθισε; Μικρὸν μὲν οὖν ἀναμείνας εὐρήσεις τὸ ἴαμα. Ἐπάγει γάρ, «Ἄλλ’ ἡ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ». Θείου δὲ νόμου μελέτη ἐπὶ τὸν λογικὸν μόνον πίπτει. Ἡ-
5 μεῖς δὲ κάκεινο λέγομεν, ὅτι ἀρχὴ πρὸς τὴν ἀνάληψιν τῶν καλῶν ἡ ἀναχώρησις τῶν κακῶν. «Ἐκκλινον γάρ, φησίν, ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν».

4. Σοφῶς οὖν καὶ ἐντέχνως προσάγων ἡμᾶς εἰς ἀρετὴν,
τὴν ἀναχώρησιν τῆς κακίας ἀρχὴν ἐποιήσατο τῶν καλῶν. Εἴ
10 γάρ εὐθὺς προέβαλέ σοι τὰ τέλεια, ἀπώκνησας ἀν πρὸς τὴν
ἐγχείρησιν· νῦν δὲ τοῖς εὐληπτοτέροις σε προσεθίζει, ἵνα κατα-
τολμήσῃς τῶν ἐφεξῆς. Κλίμακι γάρ προσεοικέναι φαίην ἀν
ἔγωγε τῆς εὐσεβείας τὴν ἀσκησιν· κλίμακι ἐκείνη, ἣν εἰδε ποτε
δι μακάριος Ἰακώβ, ἃς τὰ μὲν ἦν πρόσγειά τε καὶ χαμαίζηλα,
15 τὰ δὲ ὑπὲρ αὐτὸν ἥδη τὸν οὐρανὸν ἀνετείνετο. «Ωστε δεῖ τοὺς
εἰσαγομένους πρὸς τὸν κατ’ ἀρετὴν βίον τοῖς πρώτοις βαθμοῖς
ἐπιβάλλειν τὸ ἵχνος, κάκεῖθεν ἀεὶ τῶν ἐφεξῆς ἐπιβαίνειν, ἕως
ἀν πρὸς τὸ ἐφικτὸν ὑψος τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει διὰ τῆς κατ’ ὀ-
λίγον προκοπῆς ἀναβῶσιν. «Ωσπερ οὖν ἐπὶ τῆς κλίμακος πρώ-
20 τη ἀνάβασις ἡ τῆς γῆς ἀναχώρησις, οὕτως ἐπὶ τῆς κατὰ Θεὸν
πολιτείας ἀρχὴ προκοπῆς δι χωρισμὸς τοῦ κακοῦ. «Ολως δὲ
πᾶσα ἀργία καὶ τῆς τυχούσης πράξεώς ἔστιν εὐμαρεστέρα·
οἶον, «οὐ φονεύσεις· οὐ μοιχεύσεις· οὐ κλέψεις». Ἀργίας τού-
των ἔκαστον καὶ ἀκινησίας δεῖται. «Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον
25 σου ὡς σεαυτόν»· καί, «πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτω-
χοῖς»· καί, «ἐὰν τίς σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἐν, ὑπαγε μετ’ αὐτοῦ
δύο», ἐνεργήματά ἔστιν ἀθληταῖς πρέποντα, καὶ ψυχῆς ἥδη νεα-

καὶ δὲ λίθος θὰ μακαρισθῇ. Διότι ποῖον ἄψυχον «ἔστη ἐν δδῷ ἀμαρτωλῶν»; ἢ ποῖον ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα «ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν ἐκάθισε»; Ἐὰν περιμένῃς ὀλίγον, θὰ εὑρῃς τὴν λύσιν. Διότι προσθέτει· «Ἄλλ’ ἡ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ». Ἡ μελέτη τοῦ θείου νόμου ὀνήκει μόνον εἰς τὸν λογικὸν ἀνθρώπον. Ἐμεῖς δὲ λέγομεν ἐπὶ πλέον καὶ τὸ ἔξῆς, ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὰ κακὰ γίνεται ἡ ἀρχὴ διὰ νὰ ἀναλάβωμεν τὰ καλά. Διότι λέγει· «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθόν»¹⁰.

4. Μὲ σοφίαν λοιπὸν καὶ τέχνην μᾶς ὀδήγησεν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ ὥρισεν ὡς ἀρχὴν τῶν καλῶν τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς κακίας. Διότι ἐὰν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς σου παρουσίαζε τὰ τέλεια, θὰ ἐδίσταζες νὰ ἐπιχειρήσῃς τὸ ἔργον. Τώρα δὲ σὲ συνηθίζει εἰς ἕκεīνα ποὺ εὔκόλως ἐπιτυγχάνονται, διὰ νὰ τολμήσῃς νὰ ἐπιχειρήσῃς καὶ τὰ μετέπειτα. Θὰ ἔλεγα μάλιστα ὅτι ἡ ἀσκησις τῆς εὔσεβείας δμοιάζει πρὸς κλίμακα· ἕκείνην τὴν κλίμακα ποὺ εἶδε κάποτε ὁ μακάριος Ἰακώβ, τῆς ὅποιας τὸ ἔνα μέρος εύρισκετο πλησίον τῆς γῆς καὶ χαμηλά, τὸ δὲ ἄλλο ἀνυψοῦτο καὶ ἐπάνω ἀπ’ αὐτὸν τὸν οὐρανόν¹¹. «Ωστε λοιπὸν πρέπει, αὐτοὶ ποὺ ἀρχίζουν νὰ ζοῦν τὴν ζωὴν τῆς ἀρετῆς, νὰ θέτουν τὸ πόδι τους εἰς τὰς πρώτας βαθμίδας, καὶ ἀπὸ ἕκεī νὰ ἀνεβαίνουν εἰς τὰς ἐπομένας, ἔως ὅτου διὰ τῆς βαθμιαίας προκοπῆς νὰ ἀναβοῦν εἰς τὸ ὄψος ποὺ εἴνε δυνατὸν νὰ φθάσῃ ὁ ἀνθρωπός. «Οπως λοιπὸν εἰς τὴν κλίμακα τὸ πρῶτον ἀνέβασμα γίνεται μὲ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν γῆν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν ἀρχὴ τῆς προκοπῆς εἴνε ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τὸ κακόν. Καὶ γενικῶς κάθε ἀποφυγὴ εἴνε εὔκολωτέρα ἀπὸ ὅποιανδήποτε πρᾶξιν. Π.χ. τὰ «οὐ φονεύσεις», «οὐ μοιχεύσεις», «οὐ κλέψεις»¹², τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ χρειάζεται ἀποφυγὴν καὶ ἀκινησίαν. Τὰ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν»· καὶ «πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς»· καὶ «ἕὰν τίς σε ἀγγαρεύσῃ μίλιον ἐν, ὑπαγε μετ’ αὐτοῦ δύο»¹³, εἴνε ἐνέργειαι ποὺ ἀρμόζουν εἰς ἀθλητὰς καὶ χρειάζονται διὰ τὴν ἐπιτυχίαν νεανικὴν ψυχὴν.

12. Ἔξ. 20, 13 - 15.

13. Ματθ. 19, 19, 21· 5, 41.

νικῆς δεόμενα πρὸς κατόρθωσιν. Ὡστε θαύμασον τὴν σοφίαν τοῦ διὰ τῶν εὐμαρεστέρων καὶ εὐληπτοτέρων ἐνάγοντος ἡμᾶς πρὸς τὴν τελείωσιν. Τοία δὲ προέβαλεν ἡμῖν τὰ φυλακῆς ἄξια, μὴ πορευθῆναι ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, μὴ στῆναι ἐν ὁδῷ ἀμαρτωλῶν, 5 μὴ καθεσθῆναι ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν. Τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἐπόμενος τὴν τάξιν ταύτην τοῖς εἰρημένοις ἐπέθηκε. Βούλευόμεθα γὰρ πρότερον εἴτα ίστῶμεν τὸ βούλευμα· εἴτα τοῖς βούλευθεῖσιν ἐναπομένομεν. Πρώτως οὖν μακαριστὸν τὸ ἐν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν καθαρόν, ἐπειδὴ δίζα τῶν διὰ τοῦ σώματος ἐνερ-
10 γειῶν τὸ ἐν καρδίᾳ βούλευμα. Ἡ γὰρ μοιχεία ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ φιληδόνου πρῶτον ἀναφλεχθεῖσα, οὕτω τὴν διὰ τοῦ σώματος φθορὰν ἀπεργάζεται. Ὁθεν καὶ ὁ Κύριός φησιν ἔνδοθεν εἶναι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ δὲ ἀσέβεια κυρίως λίγεται ή εἰς Θεὸν ἀμαρτία, μὴ γένοιτο δέξασθαι ἡμᾶς ἐξ ἀπιστίας
15 ποτὲ ἀμφιβολίαν περὶ Θεοῦ. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ πορευθῆναι ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, ἐὰν εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἀρά ἐστι Θεὸς κυριερῶν τὰ σύμπαντα; ἀρά ἐστι Θεὸς ἐν οὐρανῷ, οἰκονομῶν τὰ καθ' Ἑκαστον; ἀρά κρίσις; ἀρά ἀνταπόδοσις ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ; Διὰ τί οὖν δίκαιοι πένονται καὶ ἀμαρτωλοὶ πλου-
20 τοῦσιν; οὗτοι ἀσθενοῦσι, κάκεῖνοι ἔρρωνται; οὗτοι ἀτιμοί, κά-
κεῖνοι ἔνδοξοι; Μήποτε αὐτομάτως ὁ κόσμος φέρεται, καὶ συν-
τυχίαι τινὲς ἀλογοὶ ἀτάκτως ἐκάστῳ ἀποκληροῦσι τοὺς βίους;
Ἐὰν ταῦτα διανοηθῆς, ἐπορεύθης ἐν βουλῇ ἀσεβῶν. Μακάριος οὖν δις οὐκ ἔλαβε περὶ Θεοῦ δισταγμόν, ὁ μὴ μικροψυχήσας πε-
25 ρὶ τὰ παρόντα, ἀλλ' ἀναμένων τὰ προσδοκώμενα· δις οὐκ ἔσχε περὶ τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς ὑπόληψιν ἀπιστον. Μακάριος δὲ κά-
κεῖνος, «δις ἐν ὁδῷ ἀμαρτωλῶν οὐκ ἔστη». Ὁδὸς μὲν οὖν ὁ βίος εἰρηται διὰ τὴν πρὸς τὸ τέλος ἐκάστου τῶν γεννηθέντων ἐπει-

Θαύμασε λοιπὸν τὴν σοφίαν αὐτοῦ ποὺ μᾶς καθιδηγεῖ εἰς τὴν τελείωσιν διὰ μέσου τῶν εὔκολωτέρων καὶ κατορθωτῶν. Τρία πρόγυματα παρουσίασεν εἰς ἡμᾶς ὡς ἄξια νὰ τὰ φυλάξωμεν, τὸ νὰ μὴ πορευθοῦμεν «ἐν βουλῇ ἀσεβῶν», νὰ μὴ σταθοῦμεν «ἐν δόῳ ἀμαρτωλῶν», νὰ μὴ καθίσωμεν «ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν». Ἀκολουθῶν τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων, τοποθετεῖ εἰς αὐτὴν τὴν σειρὰν τὰ ὅσα εἶπε. Προηγουμένως σκεπτόμεθα· ἐπειτα πραγματοποιοῦμεν τὴν σκέψιν· καὶ τέλος παραμένομεν σταθερὰ εἰς τὰς ἀποφάσεις. Πρῶτα - πρῶτα λοιπὸν ἔκεινο ποὺ μακαρίζεται εἶνε ἡ καθαρὴ σκέψις, ἐπειδὴ ρίζα τῶν σωματικῶν πράξεων εἶνε ἡ σκέψις τῆς καρδίας. Διότι ἡ μοιχεία πρῶτα κατακαίει τὴν ψυχὴν τοῦ φιληδόνου καὶ ἔτσι ἀποτελειώνει τὴν καταστροφήν διὰ τοῦ σώματος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος λέγει ὅτι ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνθρώπου προέρχονται ἔκεινα ποὺ τὸν μολύνουν¹⁴. Ἐπειδὴ δὲ ἀσέβεια λέγεται κυρίως ἡ ἀμαρτία ποὺ προσβάλλει τὸν Θεόν, μὴ γένοιτο ποτὲ νὰ δεχθοῦμεν ἀπὸ ἀπιστίαν ἀμφιβολίαν περὶ Θεοῦ. Αὐτὸς σημαίνει τὸ νὰ βαδίσῃς «ἐν βουλῇ ἀσεβῶν», ἐάν εἴπῃς μέσα σου, ἀραγε ὑπάρχει Θεὸς ποὺ κυβερνᾷ τὰ σύμπαντα; ἀραγε ὑπάρχει Θεὸς εἰς τὸν οὐρανόν, ποὺ προνοεῖ διὰ τὸν καθένα; ἀραγε ὑπάρχει κρίσις; ἀραγε ὑπάρχει ἀνταπόδοσις εἰς τὸν καθένα κατὰ τὸ ἔργον του; Διατί οἱ δίκαιοι εἶνε πτωχοὶ καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ πλούσιοι; αὐτοὶ ἀσθενεῖς, καὶ ἔκεινοι ὑγιεῖς; ἀλλοὶ δὲν ἔκτιμῶνται καὶ ἀλλοὶ εἶναι ἔνδοξοι; Μήπως ὁ κόσμος διοικεῖται μόνος του, καὶ μερικὰ παράλογα συμβάντα χωρὶς τάξιν ρυθμίζουν τὴν ζωὴν τοῦ καθενός; Ἐάν σκεφθῆς αὐτά, ἐπορεύθης «ἐν βουλῇ ἀσεβῶν». Μακάριος λοιπὸν εἶνε ἔκεινος ὁ ὄποιος δὲν ἀμφέβαλε περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐμικροψύχησε διὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ περιμένει τὰ μέλλοντα, ἔκεινος ὁ ὄποιος δὲν ἔδειξεν ἀπιστίαν εἰς τὸν κτίστην μας. Μακάριος ἀκόμη εἶνε καὶ ἔκεινος ὁ ὄποιος «ἐν δόῳ ἀμαρτωλῶν οὐκ ἔστη». Ὁδὸς βεβαίως δνομάζεται ὁ βίος, διότι ὁ καθένας ποὺ γεννᾶται βαδίζει πρὸς τὸ τέλος. Διότι δπως ἔκεινοι ποὺ κοιμοῦνται μέσα εἰς τὰ πλοια αὐτομάτως δη-

ξιν. "Ωσπερ γὰρ οἱ ἐν τοῖς πλοίοις καθεύδοντες, αὐτομάτως ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐπὶ λιμένας ἄγονται, καὶν αὐτοὶ μὴ αἰσθάνωνται, ἀλλ᾽ ὁ δρόμος αὐτοὺς πρὸς τὸ τέλος ἐπείγει· οὗτοι καὶ ήμεῖς, τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς ήμῶν παραρρέοντος, οἷόν τινι κινήσει συν-
5 εχεῖ καὶ ἀπαύστῳ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἔκαστος πέρας τῷ λανθάνον-
τι δρόμῳ τῆς ζωῆς ήμῶν κατεπειγόμεθα. Οἶον, καθεύδεις, καὶ
ὁ χρόνος σε παρατρέχει; ἐγρήγορας, καὶ ἀσχολος εἰ τὴν διά-
νοιαν; Ἀλλ᾽ δμως ἡ ζωὴ δαπανᾶται, καὶν τὴν αἴσθησιν ήμῶν
διαφεύγῃ. Δρόμον οὖν τινα τρέχομεν πάντες ἀνθρώποι πρὸς τὸ
10 οἰκεῖον τέλος ἔκαστος ἐπειγόμενοι· διὰ τοῦτο πάντες ἔσμεν
ἐν ὅδῷ. Καὶ οὗτοι δ' ἀν λάβοις τῆς ὁδοῦ τὴν ἔννοιαν. Ὁδοιπό-
ρος ἐφέστηκας τῷ βίῳ τούτῳ· πάντα παρέρχῃ, πάντα κατόπιν
σου γίνεται. Εἰδες ἐπὶ τῆς ὁδοῦ φυτὸν ἢ πόσαν ἢ ὄνδωρ, ἢ δ τι ἀν
τύχῃ τῶν ἀξίων θεάματος· μικρὸν ἐτέρρφθης, εἴτα παρέδραμες.
15 Πάλιν ἐνέτυχες λίθοις, καὶ φάραγξι, καὶ κρημνοῖς, καὶ σκοπέ-
λοις, καὶ σκόλοψιν, ἥπου καὶ θηρίοις, καὶ ἐρπετοῖς, καὶ ἀκάν-
θαις, καὶ τισιν ἀλλοις τῶν ὀχληρῶν· μικρὸν ἡνιάθης, εἴτα κατ-
έλιπες. Τοιοῦτος δὲ βίος· οὕτε τὰ τερπνὰ μόνιμα, οὕτε τὰ λυπηρὰ
διαφορῇ κεκτημένος. Ἡ δόδος οὐκ ἔστι σή, ἀλλ' οὐδὲ τὰ παρόντα
20 σά. Ἐπὶ τῶν διδευόντων δμοῦ τε ὁ πρῶτος τὸ ἵχνος ἐκίνησε,
καὶ εὐθὺς ὁ μετ' αὐτὸν τὴν βάσιν ἤνεγκε, καὶ μετ' ἐκεῖνον ὁ
ἐφεπόμενος.

5. Σκόπει δὲ καὶ τὰ τοῦ βίου εἰ μὴ παραπλήσια. Σήμε-
ρον τὴν γῆν σὺ ἐγεώργησας, καὶ αὐριον ἄλλος, καὶ μετ' ἐκεῖ-
25 νον ἐτερος. Ὁρᾶς τοὺς ἀγροὺς τούτους καὶ τὰς πολυτελεῖς οἰ-
κίας; Πόσα ἥδη δνόματα ἀφ' οὐδὲ γέγονε τούτων ἔκαστον ἡμειψε;
Τοῦ δεῖνος ἐλέγετο· εἴτα μετωνομάσθη πρὸς ἐτερον· πρὸς τὸν
δεῖνα μετῆλθεν· εἴτα νῦν ἄλλον λέγεται. Ἄρος οὖν οὐδὸς ήμῶν
ὅ βίος, ἄλλοτε ἄλλον μεταλαμβάνων, καὶ πάντας ἔχων ἄλλή-
30 λοις ἐφεπομένους; Μακάριος οὖν δς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν ἀμαρτω-
λῶν οὐκ ἔστη. Τὸ δέ, οὐκ ἔστη, τί ἔστιν; "Ετι ἐπὶ τῆς πρώτης
ἡλικίας δύτες οἱ ἀνθρώποι, οὕτε ἐν κακίᾳ ἔσμεν, οὕτε ἐν ἀφετῆ

γοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου εἰς τοὺς λιμένας, καὶ ἀν ἀκόμη αὐτοὶ δὲν καταλαβαίνουν, δ δρόμος ὅμως τοὺς δδηγεῖ πρὸς τὸ τέλος, ἔτσι καὶ ἐμεῖς, ἐνῷ δ χρόνος τῆς ζωῆς μας παρέρχεται, μὲ κάποιαν κίνησιν συνεχῇ καὶ ἀδιάκοπον κατευθυνόμεθα δ καθένας πρὸς τὸ ἴδικόν του τέλος μὲ τὴν ἀνεπαίσθητον πάροδον τῆς ζωῆς μας. Π.χ. κοιμᾶσαι καὶ δ χρόνος σὲ προσπερνᾶ; Εἰσαι ἐν ἐγρηγόρσει καὶ εἰνε ἀπησχολημένη ἢ σκέψις σου; 'Αλλ' ὅμως ἡ ζωὴ ἔξιδεύεται, κι' ἀν ἀκόμη διαφεύγῃ τὴν προσοχήν μας. Κάποιον δρόμον λοιπὸν τρέχομεν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ βιαζόμεθα νὰ φθάσωμεν δ καθένας εἰς τὸ ἴδικόν του τέλος· διὰ τοῦτο ὅλοι εύρισκόμεθα ἐν ὅδῷ. Καὶ ἔτσι δύνασαι νὰ καταλάβης τὴν σημασίαν τῆς ὁδοῦ. 'Οδοιπόρος ἐνεφανίσθης εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν· ὅλα τὰ παρατρέχεις, ὅλα τὰ ἀφήνεις πίσω σου. Εἰδες εἰς τὸν δρόμον φυτὸν ἢ χόρτον ἢ νερὸν ἢ ἵσως κάτι ἀξιοθέατον· δλίγον εὔχαριστήθης, ἔπειτα προσπέρασες. Πάλιν, συνήντησες λίθους καὶ φαράγγια καὶ κρημνούς καὶ βράχους ὑψηλούς καὶ πασσάλους ἢ κάπου καὶ θηρία καὶ ἐρπετὰ καὶ ἀκάνθας καὶ μερικὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ ἐνοχλητικά· δλίγον δυσηρεστήθης, ἔπειτα τὰ ἀφησεις. Τέτοια εἰνε ἡ ζωή, οὕτε τὰ εὔχάριστα εἰνε μόνιμα, οὕτε τὰ λυπηρὰ διαρκῇ. 'Ο δρόμος δὲν εἰνε ἴδικός σου, ἀλλὰ οὕτε καὶ τὰ παρόντα ἴδικά σου. Εἰς τοὺς ὁδοιπόρους, μόλις δ πρῶτος ἀφήσῃ τὸ ἔχνος τοῦ πατήματος, ἀμέσως πατάει δ δεύτερος καὶ ἔπειτα δ ἐπόμενος.

5. Σκέψου μήπως καὶ αἱ περιστάσεις τῆς ζωῆς εἰνε παραπλήσιαι. Σήμερον ἔσù καλλιεργεῖς τὴν γῆν, καὶ αὔριον ἄλλος, καὶ μετὰ ἀπὸ ἔκεινον ἄλλος. Βλέπεις αὐτοὺς τοὺς ἀγρούς καὶ τὰς πολυτελεῖς οἰκίας; Πόσα ὀνόματα δὲν ἄλλαξε τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ἀπὸ τότε ποὺ ἐκτίσθη μέχρι τώρα; Τοῦ τάδε ἐλέγετο· ἔπειτα ἔφερε τὸ ὄνομα ἄλλου· περιῆλθε εἰς τὸν τάδε καὶ τώρα λέγεται κάποιου ἄλλου. 'Αρα λοιπὸν δὲν εἰνε ἡ ζωὴ μας δρόμος, ἐφ' ὅσον κάθε φορὰ ἄλλον δέχεται καὶ ὅλους τοὺς ἔχει νὰ ἀκολουθοῦν δ ἔνας τὸν ἄλλον; Μακάριος λοιπὸν εἰνε ἔκεινος δ ὅποιος δὲν εὐρέθη εἰς τὸν αὐτὸν δρόμον μὲ τοὺς ἀμαρτωλούς. Τὸ δέ, «οὐκ ἔστη», τί σημαίνει; "Ολοι οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἀκόμη

(ἀνεπίδεκτος γὰρ ή ἡλικία τῆς ἔξεως ἑκατέρας)· ἐπειδὴν δὲ
οὐ λόγος ἡμῶν συμπληρωθῆ, τότε γίνεται τὸ γεγραμμένον· «Ἐλ-
θούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἀμαρτία ἀνέζησεν, ἐγὼ δὲ ἀπέθανον». Ἐπανατέλλουσι γὰρ λογισμοὶ πονηροὶ ἐκ τῶν παθῶν τῆς σαρ-
5 κοῦς ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐντικτόμενοι. Τῷ δοῦτι γὰρ ἐλθοῦσα ἡ
ἐντολή, τουτέστιν, ἡ διάγνωσις τῶν καλῶν, ἐὰν μὴ κατακρα-
τήσῃ τοῦ χείρονος λογισμοῦ, ἀλλὰ συγχωρήσῃ ὑπὸ τῶν παθῶν
ἔξανδροποδισθῆναι τὸν λογισμόν, ἀνέζησε μὲν ἡ ἀμαρτία, ἀπέ-
θανε δὲ ὁ νοῦς, νεκρὸς γενόμενος τοῖς παραπτώμασι. Μακά-
10 ριος οὖν ὁ μὴ ἐγχρονίσας τῇ ὁδῷ τῶν ἀμαρτανόντων, ἀλλὰ λο-
γισμῷ βελτίονι πρὸς τὴν εὔσεβη πολιτείαν μεταπηδήσας. Δύο
γάρ εἰσιν ὁδοὶ ἐναντίαι ἀλλήλαις· ἡ μὲν πλατεῖα καὶ εὐρύχωρος,
ἡ δὲ στενὴ καὶ τεθλιμμένη. Καὶ δύο ὁδηγοί, ἑκάτερος πρὸς ἑα-
τὸν ἐπιστρέφειν ἐπιχειρῶν. «Ἐχει οὖν ἡ μὲν λεῖα ὁδὸς καὶ πρα-
15 νῆς ὁδηγὸν ἀπατηλόν, δαίμονα πονηρόν, δι' ἥδονῆς πρὸς τὴν
ἀπώλειαν τοὺς ἐπομένους ἐπισυρόμενον· ἡ δὲ τραχεῖα καὶ ἀνά-
της ἄγγελον ἀγαθόν, διὰ τῶν ἐπιπόνων τῆς ἀρετῆς πρὸς τὸ μα-
κάριον τέλος τοὺς ἐπομένους ἀγοτα. «Ἔως μὲν οὖν νήπιος ἐστιν
ἔκαστος ἡμῶν, τὸ ἐν τῷ παρόντι ἥδιν διώκων, οὐδεμίαν τοῦ μέλ-
20 λοντος κηδεμονίαν ποιεῖται· ἀνὴρ δὲ ἥδη γενόμενος, μετὰ τὸν
ἀπαρτισμὸν τῶν ἐννοιῶν, οἶον δρᾶν δοκεῖ τὸν βίον αὐτῷ σχι-
ζόμενον πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν, καὶ πυκνὰ πρὸς ἑκάτερον τὸ
ὅμμα τῆς ψυχῆς μεταστρέψων, παράλληλα κρίνει τὰ ἑκατέρῳ
προσόντα. Καὶ ὁ μὲν τῶν ἀμαρτωλῶν βίος πάντα δείκνυσι τὰ
25 τοῦ παρόντος αἰῶνος τερπνά· ὁ δὲ τῶν δικαίων μόνα ὑποφαίνει
τὰ τοῦ μέλλοντος ἀγαθά. Καὶ ἡ μὲν τῶν σφιζομένων ὁδὸς δσον
καλὰ ὑπισχνεῖται τὰ μέλλοντα, τοσοῦτον ἐπίπονα παρέχεται
τὰ παρόντα· ὁ δὲ ἥδις καὶ ἀκόλαστος βίος οὐχὶ προσδοκωμένην

εύρισκώμεθα εἰς τὴν πρώτην ἡλικίαν, οὕτε κακίαν ἔχομεν οὕτε ἀρετὴν (διότι αὐτὴ ἡ ἡλικία εἶνε ἀνεπίδεκτος αὐτῶν τῶν δύο συνθειῶν)· ὅταν δῆμος τελειοποιήθῇ τὸ λογικόν μας, τότε συμβαίνει αὐτὸν ποὺ λέγει ἡ Γραφή· «Ἐλθούστης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἀμαρτία ἀνέζησεν, ἐγὼ δὲ ἀπέθανον»¹⁵. Διότι ἐμφανίζονται λογισμοὶ πονηροὶ ποὺ γεννῶνται εἰς τὰς ψυχάς μας ἐξ αἰτίας τῶν σαρκικῶν παθῶν. Πράγματι λοιπὸν ὅταν Ἐλθῃ ἡ ἐντολή, δηλαδὴ ἡ διάγνωσις τῶν καλῶν, ἐάν δὲν συγκρατήσῃ τὸν πονηρὸν λογισμόν, ἀλλὰ ἐπιτρέψῃ νὰ ὑποδουλωθῇ τὸ λογικὸν εἰς τὰ πάθη, ἀναζῇ μὲν ἡ ἀμαρτία, ἀποθνήσκει δὲ ὁ νοῦς, τὸν ὄποιον νεκρώνουν αἱ ἀμαρτίαι. Μακάριος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ὃ ὄποιος δὲν ἔχρονοτρίβησεν εἰς τὸν δρόμον τῶν ἀμαρτωλῶν, ἀλλὰ μετεπήδησε πρὸς τὴν ζωὴν τῆς εὔσεβείας μὲ τὸν ἀγαθὸν λογισμόν. Δύο δρόμοι ὑπάρχουν ποὺ εἶνε ἀντίθετοι μεταξύ των· ὃ ἔνας εἶνε πλατύς καὶ εύρυχωρος, ὃ ἄλλος στενός καὶ τεθλιμμένος. Καὶ δύο διδηγοὶ ἐπίστης ποὺ προσπαθεῖ ὁ καθένας νὰ ἔλκυσῃ πρὸς τὸν ἑαυτόν του. Ὁ διμαλὸς λοιπὸν καὶ κατηφορικὸς δρόμος ἔχει διδηγὸν ἀπατεῶνα, πονηρὸν δαίμονα ποὺ διδηγεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν τοὺς διπαδούς μὲ δόλωμα τὴν ἥδονήν· ἀντιθέτως ὃ δύσκολος καὶ ἀνηφορικὸς δρόμος ἔχει ἀγγελον ἀγαθόν, ποὺ διδηγεῖ τοὺς διπαδούς εἰς τὸ μακάριον τέλος διὰ τῶν δυσκόλων ἀγώνων τῆς ἀρετῆς. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ καθένας ἀπὸ τὴν ἡμᾶς εἶνε νήπιος, ἐπιδιώκει τὴν πρόσκαιρον ἀπόλαυσιν χωρὶς νὰ φροντίζῃ καθόλου διὰ τὸ μέλλον· ὅταν δῆμος γίνῃ ἥδη ἄνδρας, μετὰ τὴν τελειοποίησιν τοῦ λογικοῦ φαίνεται σὰν νὰ βλέπῃ τὴν ζωὴν νὰ χωρίζεται εἰς δύο, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν, καὶ συχνὰ στρέφει τὸ βλέμμα τῆς ψυχῆς πρὸς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς δύο κατευθύνσεις καὶ παραλλήλως κρίνει τὰ προσόντα τῆς κάθε μιᾶς. Καὶ ἡ μὲν ζωὴ τῶν ἀμαρτωλῶν δεικνύει δλα τὰ εὐχάριστα τοῦ παρόντος αἰῶνος· ἡ δὲ ζωὴ τῶν δικαίων θαμπά μόνον παρουσιάζει τὰ ἀγαθὰ τοῦ μέλλοντος. Καὶ ὁ μὲν δρόμος τῶν σωζομένων ὅσον εὐχάριστα ὑπόσχεται τὰ μέλλοντα, τόσο δύσκολα παρουσιάζει τὰ παρόντα· ἡ δὲ εὐχάριστος

εἰς ὑστερον, ἀλλ' ἡδη παροῦσαν προτείνεται τὴν ἀπόλαυσιν.
 Ἰλιγγιᾶς οὖν πᾶσα ψυχὴ καὶ μετοκλάζει τοῖς λογισμοῖς, δταν
 μὲν ἐνθυμηθῆ τὰ αἰώνια, τὴν ἀρετὴν αἰρουμένη, δταν δὲ ἀπο-
 βλέψῃ πρὸς τὰ παρόντα, τὴν ἥδονὴν προτιμῶσα. Ὁδε βλέπει
 5 σαρκὸς εὐπάθειαν, ἐκεῖ δονλαγωγίαν σαρκός· ὅδε μέθην, ἐκεῖ
 νηστείαν· ὅδε γέλωτας ἀκρατεῖς, ἐκεῖ δάκρυον δαψιλές· ἐν-
 ταῦθα δρχησιν, κάκεῖ προσευχήν· αὐλοὺς ὅδε, κάκεῖ στενα-
 γμούς· ὅδε πορνείαν, κάκεῖ παρθενίαν. Ἐπεὶ οὖν τὸ μὲν ἀλη-
 θινῶς ἀγαθὸν λογισμῷ ληπτόν ἔστι διὰ πίστεως (μακρὰν γὰρ
 10 ἀπώκισται, καὶ «οὐφθαλμὸς οὐκ εἰδεν, καὶ οὗς οὐκ ἤκουσε»), τὸ
 δὲ τῆς ἀμαρτίας ἡδὸν πρόχειρον ἔχει καὶ διὰ πάσης αἰσθήσεως
 ὁρέουσαν τὴν ἀπόλαυσιν· μακάριος ὁ μὴ περιφραπεὶς ἐκ τῶν τῆς
 ἥδονῆς δελεασμάτων πρὸς τὴν ἀπώλειαν, ἀλλὰ δι’ ὑπομονῆς
 τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἀπεκδεχόμενος, καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν
 15 ὁδῶν ἐκατέρων μὴ ἐπιβὰς τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐπὶ τὰ χεί-
 ρονα.

6. «Καὶ ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν». Ἄρα ταύτας
 λέγει τὰς καθέδρας, ἐφ' ὃν ἀναπαύομεν ἡμῶν τὰ σώματα; Καὶ
 τίς ἡ ἀπὸ τοῦ ἔντονος πρὸς ἀμαρτίαν μετάδοσις, ὥστε με τὴν ὑπὸ
 20 τοῦ ἀμαρτωλοῦ προκαταληφθεῖσαν καθέδραν ὡς βλαβερὰν
 ἀποφεύγειν; «Ἡ νομίζειν ἡμᾶς χρὴ καθέδραν λέγεσθαι τὴν ἐ-
 δραίαν καὶ μόνιμον ἐν τῇ κρίσει τῆς κακίας διατριβήν; Ὁ φυ-
 λακτέον ἡμῖν, διότι τὸ φιλοπόνως προσδιατρίβειν ταῖς ἀμαρ-
 τίαις ἔξιν τινὰ δυσκίνητον ταῖς ψυχαῖς ἐμποιεῖ. Παλαιωθὲν
 25 γὰρ πάθος ψυχῆς, καὶ κακοῦ μελέτη χρόνῳ βεβαιωθεῖσα δυ-
 σίατός ἔστιν· ἡ καὶ ἀνίατος παντελῶς, εἰς φύσιν, ὡς τὰ πολλά,
 τοῦ ἔθους μεθισταμένον. Εὐχῆς μὲν οὖν ἄξιον, μὴ προσάφασθαι
 τοῦ κακοῦ. Δεύτερος δὲ πλοῦς, εὐθὺς μετὰ τὴν πεῖραν ὥσπερ

καὶ ἀκόλαστος ζωὴ παρουσιάζει τὴν ἀπόλαυσιν ὅχι ἀναμενομένην εἰς τὸ μέλλον ἀλλὰ ἥδη παροῦσαν. Ἰλιγγιᾱͅ λοιπὸν κάθε ψυχὴ καὶ διχάζεται ἀπὸ τοὺς λογισμούς, διότι, ὅταν μὲν ἐνθυμηθῇ τὰ αἰώνια, ἔκλεγει τὴν ἀρετήν, ὅταν δὲ ρίπτῃ τὸ βλέμμα εἰς τὰ παρόντα, προτιμᾶ τὴν ἥδονήν. Ἐδῶ βλέπει ἀπόλαυσιν σαρκός, ἐκεῖ σκληραγγίαν σαρκός· ἔδω μέθην, ἐκεῖ νηστείαν· ἔδω γέλια ἀσυγκράτητα, ἐκεῖ δάκρυ ἀφθονον· ἔδω χορόν, καὶ ἐκεῖ προσευχήν· ἔδω ὄργανα, ἐκεῖ στεναγμούς· ἔδω πορνείαν ἐνῷ ἐκεῖ παρθενίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ μὲν ἀληθινὸν ἀγαθὸν τὸ ἀντιλαμβάνεται ὁ νοῦς διὰ τῆς πίστεως (διότι εὐρίσκεται μακριά, καὶ «ὁφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὓς οὐκ ἤκουσεν»¹⁶), ἐνῷ ἡ εὔχαριστησις τῆς ἀμαρτίας εὐρίσκεται πλησίον του καὶ διὰ πάσης αἰσθήσεως ρέει ἡ ἀπόλαυσις· μακάριος εἶνε ἐκεῖνος ὁ ὄποιος δὲν παρεσύρθη ἀπὸ τὰ δελεάσματα τῆς ἥδονής πρὸς τὴν καταστροφήν, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπομονῆς ἀναμένει μὲ ἔλπιδα τὴν σωτηρίαν καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν μεταξὺ τῶν δύο ὁδῶν δὲν ἤκολούθησε τὸν δρόμον ποὺ ὅδηγει εἰς τὴν ἀμαρτίαν.

6. «Καὶ ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν»¹⁷. Ἀραγε καθέδρας λέγει αὐτάς, ἐπὶ τῶν ὄποιών ἀναπαύομεν τὰ σώματά μας; Καὶ ποία μετάδοσις ἀμαρτίας εἶνε δυνατή ἀπὸ τὸ ξύλον, ὡστε νὰ ἀποφεύγω ὡς βλαβερὸν τὸ κάθισμα εἰς τὸ ὄποιον προηγουμένως ἐκάθισεν ἔνας ἀμαρτωλός; Ἡ μήπως πρέπει νὰ ἔννοήσωμεν ὅτι καθέδρα δυνομάζεται ἡ σταθερὰ καὶ μόνιμος παραμονὴ εἰς τὴν ἀμαρτίαν; Ἀπὸ αὐτὸν πρέπει νὰ φυλασσώμεθα, διότι τὸ νὰ χρονοτριβῇ κανεὶς μὲ προθυμίαν εἰς τὰς ἀμαρτίας δημιουργεῖ εἰς τὰς ψυχὰς κάποιαν σταθερὰν συνήθειαν. Παλαιὸν πάθος τῆς ψυχῆς, καὶ ἀσκησις τοῦ κακοῦ ποὺ ἐρρίζωσε μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου εἶνε δυσκολοθεράπευτος ἢ καὶ παντελῶς ὀθεράπευτος, διότι ἡ συνήθεια, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μεταβάλλεται εἰς φύσιν. Εἶνε λοιπὸν εὔχης ἄξιον, νὰ μὴ ἐγγίσωμεν τὸ κακόν. Δευτέρα δὲ προσπάθεια εἶνε νὰ τὸ ἀποφεύγωμεν ἀμέσως μετὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἀμαρτίας σὰν πληγὴν

17. Οἱ Ἐβδομήκοντα ἔχουν τὴν γραφὴν «ἐπὶ καθέδρᾳ».

ἰοβόλον πληγὴν ἀποφεύγειν, κατὰ τὸ γεγραμμένον παρὰ τοῦ Σολομῶντος περὶ τῆς γναικὸς τῆς φαύλης, διτὶ «Μὴ ἐπιστήσῃς σὸν ὅμμα πρὸς αὐτήν, ἀλλ᾽ ἀποπήδησον μὴ ἐγχρονίσῃς». Νῦν δὲ οἰδά τινας ἐν νεότητι πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς πάθη κατολισθή-
 5 σαντας, καὶ μέχρι πολιᾶς αὐτῆς διὰ συνήθειαν τοῦ κακοῦ ταῖς ἀμαρτίαις παραμένοντας. Ὡς γὰρ οἱ ἐν βορβόρῳ καλινδούμε-
 νοι χοῖροι ἀεὶ προσπλάττονται ἑαυτοῖς τὸν πηλόν· οὕτως οὖ-
 τοι τὸ ἐκ τῆς ἡδονῆς αἰσχος καθ' ἐκάστην ἡμέραν προσανα-
 μάσσονται. Μακάριον μὲν οὖν τὸ μὴ διανοηθῆναι τὸ πονηρόν·
 10 εἰ δὲ κατὰ συναρπαγὴν τοῦ ἔχθροῦ ἐδέξω τῇ ψυχῇ βουλεύματα
 ἀσεβείας, μὴ στῆς ἐπὶ τῆς ἀμαρτίας. Εἰ δὲ καὶ τοῦτο πέπονθας,
 μὴ ἐνιδρυθῆς τῷ κακῷ. Μὴ τοίνυν καθεσθῆς ἐπὶ καθέδρας
 τῆς τῶν λοιμῶν. Εἰ ἐνόησας καθέδραν τίνα φησὶν ὁ λόγος, διτὶ
 τὴν διαρκῆ λέγει τοῦ κακοῦ προσεδρίαν, ἐξέτασον λοιπὸν τί-
 15 νας ὠνόμασε τοὺς λοιμούς. Φασὶ δὴ τὸν λοιμὸν οἱ περὶ ταῦτα
 δεινοί, ἐπειδὰν ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ κτίρους ἀψηται, κατὰ διάδο-
 σιν ἐπὶ πάντας τοὺς ἐγγίζοντας διανέμεσθαι· φύσιν γὰρ εἶναι
 τῆς νόσου τοιαύτην, τὸ ἐξ ἀλλήλων πάντας ἀναπιμπλάναι τῆς
 ἀρρωστίας. Τοιοῦτοι δέ τινες εἰσὶ καὶ οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας.
 20 Ἄλλος γὰρ ἄλλω τῆς νόσου μεταδιδόντες συννοσοῦσιν ἀλλή-
 λοις, καὶ συναπόλλυνται. Ἡ οὐχ ὁρᾶς τοὺς πόροντος τοὺς ἐπὶ
 τῆς ἀγορᾶς καθημένους, καὶ καταγελῶντας τῶν σωφρονούν-
 των, καὶ διηγονμένους ἑαυτῶν τὰ τῆς αἰσχύνης ἔργα, τὰ τοῦ
 σκότους ἐπιτηδεύματα, καὶ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας ἀπαριθμούμε-
 25 νους ὡς ἀριστείας, ἡ τινας ἄλλας ἀνδραγαθίας; Οὗτοι εἰσιν οἱ
 λοιμοὶ οἱ τὸ ἔδιον κακὸν ἐπὶ πάντας ἄγειν φιλονικοῦντες, καὶ
 πολλοὺς ἑαυτοῖς πιραπλησίους γενέσθαι φιλοτιμούμενοι, ἵνα
 ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν κακῶν διαφύγωσι τὰ ὀνείδη. Οὔτε γὰρ πῦρ
 εὐκαταποήστον ὅλης ἀφάμενον δυνατὸν μὴ οὐχὶ ἐπὶ πᾶσαν αὐ-
 30 τὴν διαβῆναι, ἄλλως τε κανὸν ἐπιτύχῃ πνεύματος ἐπιφόρου τὴν
 φλόγα διακομίζοντος· οὔτε τὴν ἀμαρτίαν ἐνὸς ἀφαμένην, μὴ
 οὐχὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἐγγίζοντας διελθεῖν, ἐξαπτόντων αὐτὴν

ἀπὸ φαρμακερὸν ὄφιν, καθὼς γράφει καὶ δὲ Σολομὼν περὶ τῆς φαύλης γυναικός, διτὶ «Μὴ ἐπιστήσῃς σὸν ὅμμα πρὸς αὐτήν, ἀλλ’ ἀποπήδησον· μὴ ἔγχρονίσῃς»¹⁸. Καὶ ὅμως γνωρίζω μερικοὺς ποὺ εἰς τὴν νεότητά των ἐκυλίσθησαν εἰς τὰ σαρκικὰ πάθη, καὶ μέχρι αὐτὰ τὰ γεράματα παραμένουν εἰς τὰς ἀμαρτίας, ἐπειδὴ ἐσυνήθισαν εἰς τὸ κακόν. Καὶ ὅπως οἱ χοῖροι ποὺ κυλίονται εἰς τὸν βοῦρκον πάντοτε ζυμώνουν καὶ προσκολλοῦν ἐπάνω τους τὴν λάσπην, ἔτσι καὶ αὐτοὶ καθ’ ἐκάστην ἡμέραν προσκολλοῦν ἐπάνω των τὸ αἰσχος τῆς ἡδονῆς. Μακάριον λοιπὸν εἴνε νὰ μὴ σκεφθῆς τὸ πόνηρόν· ἐὰν ὅμως ἀπὸ κλοπὴν τοῦ ἔχθροῦ ἐδέχθης εἰς τὴν ψυχήν σου σκέψεις ἀσεβεῖς, μὴ παραμείνῃς εἰς τὴν ἀμαρτίαν. Ἐὰν δὲ καὶ αὐτὸς ἔχῃς πάθει, μὴ στερεωθῆς εἰς τὸ κακόν. Μὴ λοιπὸν καθίστης εἰς τὴν καθέδραν «τῶν λοιμῶν». Ἐὰν κατενόησες ποίαν καθέδραν ἔννοεῖ δὲ λόγος, δηλαδὴ τὴν διαρκῆ παραμονὴν εἰς τὸ κακόν, πρόσεξε τώρα, ποίους ὠνόμασε «λοιμούς». Λέγουν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ εἴνε ἔμπειροι εἰς αὐτὰ ὅτι δὲ λοιμός, δταν προσβάλῃ ἐναν ἀνθρωπὸν ἢ κτῆνος, μεταδίδεται καὶ εἰς ὅλους δσοι πλησιάζουν· διότι εἴνε τέτοια ἢ φύσις τῆς ἀρρώστιας, νὰ καθιστᾶ ἀσθενεῖς ὅλους δσοι ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς ἀρρώστους. Τέτοιοι περίπου εἴνε καὶ οἱ ἐργάται τῆς ἀνομίας. Ὁ ἐνας μεταδίδει εἰς τὸν ἄλλον τὴν νόσον καὶ ὅλοι μαζὶ πάσχουν καὶ μαζὶ καταστρέφονται. Ἡ δὲν βλέπεις τοὺς πόρνους ποὺ κάθονται εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰρωνεύονται τοὺς σώφρονας καὶ διηγοῦνται τὰ ἔργα τῆς αἰσχύνης των καὶ τὰς πράξεις τοῦ σκότους, καὶ ἀπαριθμοῦν τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας ὡς κατορθώματα καὶ ἀνδραγαθήματα; Αὔτοὶ εἴνε οἱ λοιμοὶ οἱ δποῖοι συναγωνίζονται νὰ μεταδώσουν τὸ ίδικόν των κακὸν εἰς ὅλους καὶ δεικνύουν προθυμίαν νὰ γίνουν πολλοὶ ὅμοιοι πρὸς αὐτούς, ὥστε μὲ τὸ νὰ συμμετέχουν πολλοὶ εἰς τὸ κακὸν νὰ διαφύγουν τὴν μομφήν. Οὔτε δταν τὸ πῦρ ἔγγισῃ εὔφλεκτον ὕλην εἴνε δυνατὸν νὰ μὴ ἔξαπλωθῇ εἰς δλόκληρον τὴν ὕλην, ίδιως δταν ἐπιτύχῃ εύνοϊκὸν ἀνεμον ποὺ διαδίδει τὴν φλόγα· οὔτε δταν ἐνας ἔγγιζη τὴν ἀμαρτίαν εἴνε δυνατὸν νὰ μὴ μεταδοθῇ εἰς ὅλους δσοι πλησιάζουν, καὶ

τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας. Τὸ γὰρ τῆς πορνείας πνεῦμα οὐκ ἀνέχεται ἐν τῷ ἐνὶ στῆναι τὴν ἀτιμίαν, ἀλλ’ εὐθὺς ἡλικιῶται συμπαρελήφθησαν· κῶμοι καὶ μέθαι καὶ αἰσχρὰ διηγήματα· ἔταίρα συμπίνοντα, τούτῳ προσμειδιῶσα, κάκεῖνοι 5 διερεθίζοντα, καὶ πάντας πρὸς τὴν αὐτὴν ἀμαρτίαν συμφλέγοντα. Ἀρα μικρὸς δὲ λοιμὸς οὗτος, η̄ μικρὰ η̄ διάδοσις τοῦ κακοῦ; Τί δέ, δὲ τὸν πλεονέκτην ζηλῶν, η̄ δὲ τὸν ἐξ ἀλλῆς τινὸς πονηρίας περιφανῆ τινα πολιτικὴν δυναστείαν περιβεβλημένον, η̄ ἐθνῶν ἡγεμονίαν ἔχοντα, η̄ στρατοπέδων ἄρχοντα, εἴτα τοῖς 10 αἰσχίστοις πάθεσιν ἐμφυδόμενον, οὐχὶ αὐτῇ τῇ ψυχῇ τὸν λοιμὸν παρεδέξατο, τὸ τοῦ ζηλουμένου κακὸν οἰκεῖον ποιούμενος; Αἱ γὰρ κατὰ τὸν βίον λαμπρότητες συναναφαίνονται ἔανταις καὶ τοὺς βίους τῶν περιβλέπτων· καὶ στρατιῶται μὲν ὡς τὰ πολλὰ τοῖς στρατοπεδάρχαις ἐξομοιοῦνται· οἱ δὲ ἐν ταῖς πόλεσι 15 δῆμοι ζηλοῦσι τὸν ἐν δυνάμει. Καὶ δλῶς, ἐπειδὰν τὸ τοῦ ἐνὸς κακὸν μιμήσεως ἄξιον τοῖς πολλοῖς νομισθῆ, οἰκείως καὶ προσηκόντως λεχθήσεται λοιμός τις ψυχῶν ἐπιπολάζειν τῷ βίῳ. Τὸ γὰρ ἐν κακίᾳ περιβλεπτὸν πολλοὺς τῶν εὐολισθήτων εἰς τὸν δομοιον ζῆλον ἐφέλκεται. Ἐπεὶ οὖν ἀλλος ἐξ ἀλλον τῆς φθορᾶς 20 ἀναπίμπλαται, λοιμώσσειν τὰς ψυχὰς οἱ τοιοῦτοι λεγέσθωσαν.

Μὴ τοίνυν καθίσης ἐπὶ καθέδρας λοιμῶν, η̄ μὴ μετάσχης συνεδρίου ἀνθρώπων φθορέων καὶ λυμεώνων, η̄ μὴ ἐναπομείνῃς τοῖς κακῶς βουλευθεῖσιν. Ἀλλ’ δὲ μὲν λόγος ἔτι ἐν προοιμίοις, τὸ δὲ πλῆθος δρῶ τὴν συμμετρίαν ἐκβαῖνον· ὡς μήτε ὑμῖν δαδίαν 25 εἰναι τῶν πλειόνων τὴν φυλακήν, μήτε ἐμοὶ τὴν διακονίαν τοῦ λόγου, διὰ τὴν σύντροφον ἀσθένειαν τῆς φωνῆς ἡμᾶς ἐπιλειπούσης. Εἰ δὲ καὶ ἀτελῶς εἰρηται τὰ εἰρημένα, τοῦ μὲν κακοῦ τῆς φυγῆς ὑποδειχθείσης, τῆς δὲ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τε-

μάλιστα ὅταν τὴν φλογίζουν τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας. Τὸ πνεῦμα τῆς πορνείας δὲν ἀνέχεται νὰ σταματήσῃ εἰς τὸν ἔνα ἡ ἀτιμία, ἀλλὰ ἀμέσως παίρνει μαζὶ καὶ τοὺς συνομηλίκους του· γλέντια καὶ μέθαι καὶ αἰσχραὶ διηγήσεις· κάποια πόρνη συντρώγει μαζὶ τῶν καὶ εἰς τὸν ἔνα μειδιᾷ προκλητικὰ ἄλλον ἐρεθίζει καὶ δλους μαζὶ τοὺς φλογίζει πρὸς τὴν Ἰδίαν ἀμαρτίαν. Ἀραγε εἰνε μικρὸς αὐτὸς δὲ λοιμός, ἡ εἰνε μικρὰ ἡ ἔξαπλωσις τοῦ κακοῦ; Ἀλλὰ μήπως καὶ ἐκεῖνος ποὺ θαυμάζει τὸν πλεονέκτην, ἡ ἐκεῖνον ποὺ μὲ κάποιο ἄλλο πονηρὸν σχέδιον ἔχει περιβληθῆ κάποιαν λαμπρὰν πολιτικὴν ἔξουσίαν, ἡ τὸν ἡγεμόνα ἔθινῶν ἡ τὸν ἄρχοντα στρατοπέδων, καὶ ἐπειτα ἐκυλίσθη εἰς τὰ αἰσχρότερα ἀπὸ τὰ πάθη, μήπως δὲν ἐδέχθη εἰς τὴν ψυχὴν του αὐτὸν τὸν λοιμόν, ἐφ' ὅσον οἰκειοποιήθη τὸ κακὸν ποὺ ἔθαύμασε; Διότι τὰ κοσμικὰ ἀξιώματα φέρουν εἰς φῶς συγχρόνως καὶ τὸν ἀτομικὸν βίον τῶν δημοσίων προσώπων· καὶ οἱ μὲν στρατιῶται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσπαθοῦν νὰ ἔξιμοιωθοῦν μὲ τοὺς ἀρχιστρατήγους· δὲ λαὸς τῶν πόλεων ζηλεύει τοὺς ἰσχυρούς. Καὶ γενικῶς, ὅταν τὸ κακὸν τοῦ ἔνδος θεωρηθῇ ἀξιον μιμήσεως ἀπὸ τοὺς πολλούς, τότε ἀρμόζει καὶ πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι κάποιος λοιμὸς τῶν ψυχῶν ἐπικρατεῖ εἰς τὸν βίον. Διότι αὐτὸς ποὺ διὰ τῆς ἀμαρτίας ἀπέκτησε φήμην παρασύρει πολλούς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εὔκολα παρασύρονται εἰς τὸ νὰ μιμηθοῦν τὴν δμοίαν ἀμαρτίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἔνας ἀπὸ τὸν ἄλλον ἐμπλέκεται εἰς τὴν φθοράν, θὰ ἐλέγαμεν ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν τοιούτων πάσχουν ἀπὸ κολλητικὴν ἀσθενειαν. Μὴ λοιπὸν καθίστης εἰς καθέδραν λοιμῶν, ἡ μὴ συμμετάσχης εἰς συγκέντρωσιν φθοροποιῶν καὶ καταστρεπτικῶν ἀνθρώπων ἡ νὰ μὴ μείνῃς ἀμετάπειστος εἰς ἀποφάσεις τὰς δποίας κακῶς ἔλαβες. Ἀλλ' δὲ λόγος εύρισκεται ἀκόμη εἰς τὸ προοίμιον τὸ δὲ πλῆθος τῶν νοημάτων βλέπω ὅτι ξεπερνᾷ τὸ μέτρον· ὅστε οὕτε ἐσεῖς εἰνε εὔκολον νὰ συγκρατήσετε περισσότερα, οὕτε ἐγὼ νὰ συνεχίσω τὴν δμιλίαν, διότι ἡ φωνή μου ἐκλείπει λόγῳ τῆς ἀσθενείας ποὺ μὲ συντροφεύει. Ἄν καὶ ἀτελῶς σᾶς ἔξήγησα ὅσα σᾶς εἶπα, ἐν τούτοις σᾶς ὑπέδειξα τὴν ἀποφυγὴν

λειώσεως παρεθείσης, ὅμως εὐγνώμοσιν ἀκοαῖς παραθέμενοι τὰ παρόντα, ἐπαγγελλόμεθα, Θεοῦ διδόντος, ἀναπληρώσειν καὶ τὰ λειπόμενα, ἐάν γε μὴ τὴν παντελῆ λοιπὸν ὑπέλθωμεν σιωπήν. Παράσχοι δὲ ὁ Κύριος καὶ ἡμῖν τῶν εἰρημένων μισθόν, 5 καὶ ὑμῖν καρπὸν ἀν ἡκουόσατε, χάριτι τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, διτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τῶν κακῶν. Παρέλειψα βεβαίως τὴν τελείωσιν διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ὅμως ἐπειδὴ ἀπευθύναμεν εἰς εὐγνώμονα αὐτιὰ τὰ ὅσα εἴπαμεν, ὑποσχόμεθα, ἐὰν θελήσῃ ὁ Θεός, νὰ συμπληρώσωμεν καὶ τὰς ἑλλείψεις, ἐὰν βέβαια δὲν ὑποκύψωμεν εἰς τὴν σιγήν τοῦ θανάτου. Εἴθε νὰ δώσῃ ὁ Κύριος εἰς ἐμὲ τὸν μισθὸν δι’ ὅσα εἴπα καὶ εἰς ἑσᾶς καρπὸν ἀπὸ ὅσα ἡκούσατε, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β'
ΕΙΣ ΤΟΝ Ζ' ΨΑΛΜΟΝ

«Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ὃν ἦσε τῷ Κυρίῳ ὑπέρ
τῶν λόγων Χονσὶν οἵον Ἰεμενεῖν».

1. Δοκεῖ πως ἐναντίως ἔχειν πρὸς τὴν ἐν ταῖς Βασιλείαις
ἰστορίαιν, ἐνθα τὰ περὶ τοῦ Δαβὶδ ἀναγέγραπται, ἡ ἐπιγραφὴ
5 τοῦ ἑβδόμον γαλμοῦ. Ἐκεῖ γὰρ ὁ Χονσὶ ἀρχιεταῖος μὲν τοῦ
Δαβὶδ, νίδις δὲ Ἀραχὶ ἰστορεῖται, ἐνταῦθα δὲ Χονσὶ νίδις Ἰεμε-
νεῖ. Ἔστι δὲ οὕτε οὗτος, οὕτε ἄλλος τις τῶν ἐκεῖ φαινομένων
νίδις Ἰεμενεῖ. Μήποτε οὖν, ἐπειδὴ μεγάλην ἀριστείαν καὶ ἀν-
δραγάθημα ἐκ τοῦ περὶ τὴν φιλίαν σχηματισμοῦ ἐνεδείξατο,
10 προσχωρήσας μὲν δῆθεν τῷ Ἀβεσσαλώμ, διαλύων δὲ τὰς βου-
λὰς τοῦ Ἀχιτόφελ, ἀνδρὸς ἐντρεχεστάτου καὶ στρατηγικωτά-
του τὰς γνώμας ὑποτιθεμένου, διὰ τοῦτο νίδις Ἰενεμεὶ προση-
γορεύθη; Ἐομηνεύεται δὲ ὁ νίδις Ἰεμενεὶ νίδις τῆς δεξιᾶς. Εἰση-
γονμένου γὰρ ἐκείνου μηδένα χρόνον ἐμποιεῖν τοῖς πράγμασιν,
15 ἀλλ’ εὐθὺς ἀπαρασκεύω ὅντι ἐπιτίθεσθαι τῷ πατρὶ, οὐκ εἴασε
παραδεχθῆναι τὴν βουλὴν τοῦ Ἀχιτόφελ, «Οπως ἐπαγάγῃ, φη-
σί, Κύριος ἐπὶ Ἀβεσσαλὼμ τὰ κακὰ πάντα». ἀλλὰ πιθανωτέρας
ἔδοξεν ἀναβολὰς αὐτοῖς καὶ διατριβὰς ἐμποιεῖν, πρὸς τὸ δοῦ-
ναι καιρὸν τῷ Δαβὶδ συλλέξασθαι τὰς δυνάμεις. Ὁθεν καὶ
20 ἀποδεκτὸς ἦν παρὰ τῷ Ἀβεσσαλὼμ λέγοντι· «Ἀγαθὴ ἡ βουλὴ
Χονσὶ τοῦ Ἀραχὶ ὑπέρ τὴν βουλὴν Ἀχιτόφελ». Τῷ μέντοι Δα-
βὶδ διὰ τῶν ἱερέων Σαδὼκ καὶ Ἀβιάθαρ ἐδήλου τὰ οἰκονομη-
θέντα, καὶ προσέταξε μὴ αὐλισθῆναι ἐν τῇ Ἀραβώθ τῆς ἐρή-
μον, ἀλλὰ κατέσπενδεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν διάβασιν. Ἐπεὶ οὖν ἐκ

1. Β' Βασ. 15, 12.
3. Β' Βασ. 17, 14.

2. Β' Βασ. 17, 14.
4. Β' Βασ. 17, 16.

ΟΜΙΛΙΑ Β'
ΕΙΣ ΤΟΝ Ζ' ΨΑΛΜΟΝ

«Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ὃν ἦσε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσὶ υἱοῦ Ἰημενεῖ».

1. ‘Η ἐπιγραφὴ τοῦ ἔβδόμου ψαλμοῦ φαίνεται ὅτι ἀντιτίθεται πρὸς ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸ βιβλίον τῶν Βασιλειῶν, ὅπου ιστοροῦνται τὰ περὶ τοῦ Δαυΐδ. Διότι ἐκεῖ δὲ Χουσὶ ἀναφέρεται ὡς πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Δαυΐδ καὶ υἱὸς τοῦ Ἀραχί, ἐδῶ δὲ ὁ Χουσὶ ὡς υἱὸς τοῦ Ἰημενεί. Ἀλλὰ οὕτε αὐτὸς οὕτε κανεὶς ἀλλος ἀπὸ ὅσους ἀναφέρονται ἐκεῖ εἶνε υἱὸς τοῦ Ἰημενεί. Μήπως λοιπὸν ὀνομάσθη υἱὸς Ἰημενεί, ἐπειδὴ ἔδειξε μεγάλην γενναιότητα καὶ ἡρωϊκὸν κατόρθωμα διὰ τῆς προσποιητῆς φιλίας, δηλαδὴ μὲ τὸ νὰ ταχθῇ δῆθεν μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἀβεσσαλώμ, στὴν πραγματικότητα ὅμως νὰ διαλύῃ τὰ σχέδια τοῦ Ἀχιτόφελ,¹ δὲ ὅποιος ἥτο ἀνὴρ ἔξυπνος καὶ στρατηγὸς ἰκανὸς ποὺ ἐπρότεινε τὰ σχέδια; Τὸ δὲ υἱὸς Ἰημενεί ἐρμηνεύεται υἱὸς δεξιᾶς. Διότι ὅταν ἐκεῖνος ἐπρότεινε νὰ μὴ χρονοτριβῇ, ἀλλὰ ἀμέσως νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ πατρός του ποὺ ἥτο ἀπροετοίμαστος, δὲν ἄφησε νὰ δεχθῇ τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἀχιτόφελ, «ὅπως ἐπαγγῆ», λέγει, «Κύριος ἐπὶ Ἀβεσσαλώμ τὰ κακὰ πάντα»². ἀλλὰ ἐφάνη ὅτι δίδει εἰς αὐτοὺς πιὸ πιθανὰς ἀναβολὰς καὶ καθυστερήσεις, διὰ νὰ δώσῃ εὔκαιρίαν εἰς τὸν Δαυΐδ νὰ συγκεντρώσῃ τὰς δυνάμεις του. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ δὲ Ἀβεσσαλώμ τὸν παρεδέχετο καὶ ἔλεγε: «Ἀγαθὴ ἡ βουλὴ Χουσὶ τοῦ Ἀραχὶ ὑπὲρ τὴν βουλὴν Ἀχιτόφελ»³. Συγχρόνως ὅμως ἐφανέρωνεν εἰς τὸν Δαυΐδ τὰς ἀποφάσεις διὰ μέσου τῶν ἱερέων Σαδὼκ καὶ Ἀβιἀθαρ, καὶ διέταξε νὰ μὴ στρατοπεδεύσουν εἰς τὴν Ἀραβώθ τῆς ἐρήμου, ἀλλὰ τὸν ἐβίαζε νὰ σπεύσῃ πρὸς τὴν διάβασιν⁴. ’Ε-

τῆς ἀγαθῆς συμβουλῆς ἐγένετο δεξιός τοῦ Λαβίδ, ἀπὸ τοῦ ἀνδραγαθήματος τῆς προσηγορίας τετύχηκε. Διά τοι τοῦτο νίὸς Ἰεμενὲὶ προσηγόρευται, τοντέστιν, νίὸς δεξιᾶς. Αὕτη δὲ συνήθεια τῆς Γραφῆς, καὶ τοὺς χείρονας ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας χρηματίζειν 5 μᾶλλον ἢ ἀπὸ τῶν πατέρων, καὶ τοὺς κρείττονας νίοὺς ὄνομάζειν ἐκ τῆς χαρακτηρίζούσης αὐτοὺς ἀρετῆς. Τὸν τοίνυν διάβολον νίὸν ἀπωλείας ὁ ἀπόστολος ὄνομάζει· «Ἐὰν γὰρ μὴ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄγομος, ὁ νίὸς τῆς ἀπωλείας». Καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τὸν Ἰούδαν νίὸν ἀπωλείας ὁ Κύριος εἰπεν· «Οὐδεὶς γάρ, φησίν, 10 ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ νίὸς τῆς ἀπωλείας». Τέκνα δὲ σοφίας, τοὺς ἐν τῇ θεογνωσίᾳ μεμορφωμένους· «Ἐδικαιώθη γάρ, φησίν, ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς», καὶ· «Ἐὰν ἦ, φησίν, ἐκεῖ νίὸς εἰρήνης». Οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν καὶ νῦν σιωπηθῆναι μὲν αὐτοῦ τὸν σωματικὸν πατέρα, δεξιᾶς δὲ νίὸν τὸν ἀρχιεταῖον τοῦ Λαβίδ ὄνομασθῆναι, ἀπὸ τῆς πράξεως πρέποντα ἔαυτῷ τὸν χρηματισμὸν λαβόντα.

2. «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἥλπισα, σῶσόν με». Νομιζόμενον ἀπλοῦν εἶναι καὶ ὑπὸ τοῦ τυχόντος ὑγιῶς ἀναφέρεσθαι δύνασθαι τό· «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἥλπισα, σῶσόν με», τάχα οὐ τοιοῦτόν ἐστιν. «Ο γὰρ ἐπ’ ἄνθρωπον ἐλπίζων, ἢ ἐπ’ ἄλλο τι τῶν κατὰ τὸν βίον μετεωριζόμενος, οἷον ἐπὶ δυναστείαν, ἢ χρήματα, ἢ τι τῶν παρὰ τοῖς πολλοῖς νομιζομένων εἶναι λαμπρῶν, οὐ δύναται εἰπεῖν· «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἥλπισα». Παράγγελμα γάρ ἐστι, μὴ ἐλπίζειν ἐπ’ ἀρχοντας, καὶ· «Ἐπικατάτάρατος ἄνθρωπος, δς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ’ ἄνθρωπον». «Ωσπερ οὐδὲ σέβειν ἄλλο τι παρὰ τὸν Θεὸν προσῆκεν, οὕτως οὐδὲ ἐπὶ

---

5. Τὸ ἴδιον λέγει καὶ ὁ λαός δι’ ἓνα ἄνθρωπον πολὺ χρήσιμον, «αὔτὸς εἶνε τὸ δεξί μου χέρι».

πειδὴ λοιπὸν λόγῳ τῆς καλῆς συμβουλῆς ἐφάνη χρήσιμος εἰς τὸν Δαυΐδ, ἀπὸ αὐτὸν τὸ κατόρθωμα ἔλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν. Διὰ τοῦτο ὡνομάσθη σὺὸς τοῦ Ἱεμενεί, δηλαδὴ, σὺὸς δεξιᾶς⁵. Αὐτὸν δὲ εἶνε συνήθεια τῆς Γραφῆς, οἱ κατώτεροι νὰ λαμβάνουν τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν των παρὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, καὶ οἱ ἀνώτεροι νὰ ὄνομάζωνται σὺοὶ ἀπὸ τὴν ἀρετὴν ποὺ τοὺς διακρίνει. Τὸν διάβολον λοιπὸν δὲ ἀπόστολος τὸν ὄνομάζει «սὶὸν ἀπωλείας»⁶. Καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον δὲ Κύριος τὸν Ἰούδαν ὡνόμασεν σὺὸν ἀπωλείας. «Οὐδεὶς γάρ», λέγει, «ἀπώλετο, εἰ μὴ δὲ σοφίας ὄνομάζει, δοσούς ἐμορφώθησαν μὲ τὴν θεογνωσίαν· «ἐδικαιώθη γάρ», λέγει, «ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὔτῆς»⁷. Καὶ «ἐὰν ἦ», λέγει, «ἐκεῖ σὺὸς εἰρήνης»⁸. Δὲν εἶνε λοιπὸν καθόλου παράδοξον τὸ ὅτι καὶ ἔδω ἀπεσιώπησε τὸν σαρκικὸν πατέρα τοῦ πρωτοπαλλήκαρου τοῦ Δαυΐδ, καὶ τὸν ὡνόμασεν σὺὸν δεξιᾶς¹⁰. διότι ἔξ αἰτίας τῆς πράξεώς του ἦτο ἄξιος νὰ λάβῃ αὔτὴν τὴν ὄνομασίαν.

2. «Κύριε δὲ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἥλπισα, σῶσον με». Ἐνῷ θεωρεῖται ὅτι εἶνε ἀπλοῦν καὶ δύναται ὁ καθένας νὰ λέγῃ ὅρθῶς τό· «Κύριε δὲ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἥλπισα, σῶσόν με», οὐσας δὲν εἶνε ἔτσι. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἐλπίζει εἰς ἀνθρωπὸν ἢ ὑπερηφανεύεται διὰ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ βιοτικά, π.χ. διὰ ἔξουσίαν ἢ χρήματα ἢ κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς θεωροῦνται ἐπιφανῆ, δὲν δύναται νὰ εἴπῃ· «Κύριε δὲ Θεός μου, ἐπὶ σοὶ ἥλπισα». Ἐντολὴ λοιπὸν εἶνε νὰ μὴ ἐλπίζωμεν εἰς ἄρχοντας¹¹, καὶ· «ἐπικατάρατος ἀνθρωπος, ὃς τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ’ ἀνθρωπὸν»¹². «Οπως λοιπὸν δὲν ἀρμόζει νὰ σεβώμεθα κάτι ἄλλο παρὰ μόνον τὸν Θεόν, ἔτσι οὕτε νὰ ἐλπίζωμεν εἰς κάποιον ἄλλον παρὰ μό-

6. Β' Θεσ. 2, 3. Τὸ χωρίον εἰς τὴν Γραφὴν ἔχει ὡς ἔξῆς· «Ἐὰν μὴ ἀποκαλυφθῇ δὲ ἀνθρωπὸς τῆς ἀμαρτίας, δὲ σὺὸς τῆς ἀπωλείας». Υἱὸν ἀπωλείας ὄνομάζει δὲ Παῦλος τὸν ἀντίχριστον καὶ ὅχι τὸν διάβολον.

7. Ἰωάν. 17, 12.

8. Ματθ. 11, 19.

9. Λουκ. 10, 6.

10. Β' Βασ. 16, 16.

11. Ψαλ. 145, 3.

12. Ἱερ. 17, 5.

ἄλλον ἐλπίζειν ἢ ἐπὶ τὸν Θεὸν τῶν πάντων Κύριον. «Ἐλπὶς γάρ μου, φησί, καὶ ὑμνησίς μου ὁ Κύριος». Πῶς δὲ πρῶτον σωθῆναι εὑχεται ἐκ τῶν διωκόντων, εἰτα δυσθῆναι; Ἡ διαστολὴ σαφῆ ποιήσει τὸν λόγον. «Σῶσον γάρ με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ δῦσαι με, μή ποτε ἀρπάσῃ ὡς λέων τὴν ψυχήν μου».

Τίς οὖν ἡ διαφορὰ τοῦ σώζεσθαι καὶ τοῦ δύεσθαι; «Οτι τῆς σωτηρίας μὲν κνρίως οἱ ἀσθενοῦντες χρηζούσι, τοῦ δυσθῆναι δὲ οἱ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ κατεχόμενοι. Διὰ τοῦτο δὲ μὲν ἐν ἑαυτῷ ἔχων τὴν ἀσθένειαν, ἐν ἑαυτῷ δὲ λαβὼν τὴν πίστιν, ὑπὸ τῆς 10 οἰκείας πίστεως οἰκονομεῖται πρὸς τὸ σωθῆναι. Ἡ πίστις γάρ σου, φησί, σέσωκέ σε», καί· «Γενηθήτω σοι ὡς ἐπίστενσας». Ο δὲ ὄφείλων δυσθῆναι, τιμὴν ἔξωθεν ὑπὲρ αὐτοῦ κατατεθῆναι ὄφείλονσαν ἀναμένει. Ὁ τοίνυν ὑπὸ τὸν θάνατον ἄν, εἰδὼς δτι εἰς δ σώζων, εἰς δ λυτρούμενος, «Ἐπὶ σοί, φησίν, ἥλπισα, σῶ- 15 σόν με ἀπὸ τῆς ἀσθενείας, καὶ δῦσαι με ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας».

Οἶμαι δέ, δτι οἱ γενναῖοι τοῦ Θεοῦ ἀθληταὶ ἴκανῶς παρὰ πάντα τὸν ἑαυτῶν βίον τοῖς ἀοράτοις ἔχθροῖς προσπαλαίσαντες, ἐπειδὴν πάσας αὐτῶν ὑπεκφύγωσι τὰς διώξεις, πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου γενόμενοι, ἐρευνῶνται ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος τοῦ αἰῶνος, ἵνα 20 ἄν μὲν εὑρεθῶσιν ἔχοντες τραύματα ἀπὸ τῶν παλαισμάτων, ἢ σπίλους τινάς, καὶ τύπους τῆς ἀμαρτίας, κατασχεθῶσιν· ἐὰν δὲ ἀτρωτοι εὑρεθῶσι καὶ ἀσπιλοι, ὡς ἀκράτητοι ὄντες ὡς ἐλεύθεροι ὑπὸ Χριστοῦ ἀναπαύσωνται. Εὑχεται οὖν περὶ τε τῆς ἐνταῦθα ζωῆς, καὶ περὶ τῆς μελλούσης. Σῶσον γάρ με, φη- 25 σίν, ἐνταῦθα ἀπὸ τῶν διωκόντων δῦσαι δέ με ἐκεῖ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐρεύνης, μή ποτε ἀρπάσῃ ὡς λέων τὴν ψυχήν μου. Καὶ ταῦτα μάθοις ἄν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου λέγοντος περὶ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους· «Νῦν δ ἀρχων τοῦ κόσμου τούτου ἔρχεται, καὶ ἐν

νον εἰς τὸν Θεόν τὸν Κύριον πάντων. Διότι λέγει· «Ἐλπίς μου καὶ ὑμησίς μου ὁ Κύριος»¹³. Πῶς δῆμως πρῶτα ζητεῖ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τοὺς διώκτας καὶ ἔπειτα νὰ τὸν προστατεύσῃ; ‘Ἡ διάκρισις τῶν δύο λέξεων θὰ κάνῃ σαφῆ τὸν λόγον. Λέγει· «Σῶσόν με ἐκ πάντων τῶν διωκόντων με, καὶ ῥῦσαί με, μή ποτε ἀρπάσῃ ὡς λέων τὴν ψυχήν μου». Ποία λοιπὸν ἡ διαφορὰ τοῦ σώζεσθαι καὶ τοῦ ῥύεσθαι; “Οτι οἱ ἀσθενεῖς, κυρίως, ἔχουν ἀνάγκην σωτηρίας, ἐνῷ ἀνάγκην λυτρώσεως ἔχουν οἱ αἰχμάλωτοι. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ποὺ ἔχει μέσα του τὴν ἀσθένειαν, ἀλλὰ ἔδειχθη μέσα του καὶ τὴν πίστιν, διὰ τῆς πίστεώς του ὅδηγεῖται πρὸς τὴν σωτηρίαν. Διότι λέγει· «Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε»¹⁴ καὶ «Γενηθήτω σοι ὡς ἐπίστευσας»¹⁵. Ἐκεῖνος δῆμως ποὺ ἔχει ἀνάγκην λυτρώσεως περιμένει νὰ καταθέσῃ κάποιος ἄλλος ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ χρήματα. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ εἶνε ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ θανάτου, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ἔνας εἶνε ὁ σωτήρ, ἔνας ὁ λυτρωτής, λέγει· «Ἐπὶ σοὶ ἡ λπισα, σῶσον με ἀπὸ τῆς ἀσθενείας, καὶ ῥῦσαί με ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας». Νομίζω δὲ ὅτι οἱ γενναῖοι ἀθλήται τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ἡ γωνίσθησαν εἰς ὀλόκληρον τὴν ζωήν των ἀξίως κατὰ τῶν ἀοράτων ἔχθρῶν, ὅταν διαφύγουν ἀπὸ ὅλας τὰς καταδιώξεις αὐτῶν καὶ φθάσουν εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς, ἔξετάζονται ἀπὸ τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος· καί, ἐάν μὲν εὔρεθοῦν τραυματισμένοι ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας των ἡ κάπως στιγματισμένοι ἢ νὰ ἔχουν ἀποτυπώματα τῆς ἀμαρτίας, θὰ κρατηθοῦν αἰχμάλωτοι· ἐάν δῆμως εὔρεθοῦν ἀπρόσβλητοι καὶ ἀκτηλίδωτοι, θὰ τοὺς ἀναπταύσῃ ὁ Χριστός, ἐπειδὴ εἶνε ἀνίκητοι καὶ ἔλεύθεροι. Παρακαλεῖ λοιπὸν καὶ περὶ τῆς παρούσης καὶ περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς. Διότι λέγει, σῶσε με ἐδῶ ἀπὸ τοὺς διώκτας· λύτρωσέ με ἔκει εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἔξετάσεως μήπως ὡς λέων ἀρπάξῃ τὴν ψυχήν μου. Καὶ αὐτὰ δύνασαι νὰ τὰ μάθης ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Κύριον ποὺ ἔλεγε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους του· «Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἔρχεται, καὶ ἐν ἐμοὶ

15. Ματθ. 8, 13.

έμοι ἔξει οὐδέν». Ἐλλότι μέν, μὴ ποιήσας ἀμαρτίαν, ἔλεγεν ἔχειν οὐδέν· ἀνθρώπῳ δὲ αὕτηροις, ἐὰν τολμήσῃ εἰπεῖν, ὅτι ἔρχεται δ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ ἔξει ὀλίγα καὶ μικρά.

Κίνδυνος δὲ ταῦτα παθεῖν, ἐὰν μὴ ἔχωμεν τὸν λυτρῷον μενον
5 ἡμᾶς, μηδὲ τὸν σώζοντα. Πρὸς τὰ δύο τὰ προκείμενα δύο ἔστι τὰ ἐπαγόμενα· «Σῶσόν με ἐκ τοῦ πλήθους τῶν διωκόντων με,
καὶ ὁῦσαι, ἵνα μὴ ποτε ἀρπασθῶ, ὡς μὴ ὅντος λυτρῷον μενον».

3. «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσί μου, εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά,
10 ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἔχθρῶν μου κενός. Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἔχθρος τὴν ψυχήν μου, καὶ καταλάβοι». Σύνηθες τῇ Γραφῇ τὸ τῆς ἀνταποδόσεως ὄνομα οὐκ ἐπὶ τῶν νομιζομένων, ὡς ὑπάρξαντός τινος ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ, μόνον λαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν προκαταρχομένων· ὡς ἐπὶ τοῦ, «ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου».
15 Ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, δός, εἴρηται, ἀνταπόδος. Δόσις μὲν οὖν ἔστιν ἡ καταρχὴ τῆς εὐποίεις· ἀπόδοσις δέ, ἡ τοῦ Ἰσού ἀντιμέτρησις παρὰ τοῦ εὗ πεπονθότος· ἀνταπόδοσις δὲ δευτέρα τις ἀρχὴ καὶ περίοδος τῶν καταβαλλομένων εἰς τινας ἀγαθῶν ἢ κακῶν. Οἶμαι δέ, δταν ἀντὶ τῆς αἰτήσεως οίονεὶ ἀπαίτησίν τινα
20 ποιούμενος ὁ λόγος τὴν ἀνταπόδοσιν ἐπιξητῇ, τοιοῦτόν τινα νοῦν παριστᾶ· ὅτι, τὸ παρὰ τῆς φύσεως ἀναγκαίως ὀφειλόμενον τῆς ἐπιμελείας χρέος τοῖς ἐκγόνοις παρὰ τῶν γεννησάντων, τοῦτό μοι παράσχον. Χρεωστεῖται γὰρ τέκνοις παρὰ πατρὸς κατὰ τὴν φυσικὴν στοργὴν ἢ περὶ τοῦ βίου πρόνοια. «Οφείλονται γάρ, φησίν, οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις θησαυρίζειν», ἵνα πρὸς τῷ ζῆν ἔτι καὶ τὰς κατὰ τὸν βίον αἱτοῖς ἀφορμὰς παράσχωνται.
25 Τοιοῦτόν ἔστι πολλάκις ἐπὶ τῆς Γραφῆς ἐν ταῖς προκαταρκτικαῖς ἐνεργείαις τὸ ἀπόδομα ἢ τὸ ἀνταπόδομα παραλαμβανόμενον. Νῦν δὲ ἔοικε θαρρεῖν ὁ λέγων τῷ μὴ ἀντιδεδωκέναι τοῖς
30 ἀνταποδιδοῦσι κακά, μὴ ἀνταποδεδωκέναι τὰ δμοια. «Εἰ οὖν ἐποίησα τοῦτο, καὶ εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά, ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἔχθρῶν μου κενός». Κενὸς ἀπο-

ἔξει ούδέν»¹⁶. Ἀλλὰ ἔκεινος μὲν ἐπειδὴ δὲν ἐπραξεν ἀμαρτίαν, ἔλεγεν ὅτι δὲν ἔχει τίποτε· διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅμως εἶνε ἀρκετόν, ἐὰν τολμήσῃ νὰ εἴπῃ, ὅτι δὲν ἔχει τοῦ κόσμου τούτου ἔρχεται καὶ εἰς ἐμὲ θὰ εὔρῃ ὀλίγα καὶ μικρά. Διαστρέχομεν τὸν κίνδυνον νὰ τὰ πάθωμεν αὐτά, ἐὰν δὲν ἔχωμεν τὸν λυτρωτήν μας καὶ τὸν σωτῆρα. Τὰς δύο ἐννοίας ποὺ ἔξετάζομεν τὰς ἀκολουθοῦν αἱ ἔξῆς δύο· «Σῶσε με ἀπὸ τὸ πλήθος τῶν διωκτῶν μου, καὶ λύτρωσέ με διὰ νὰ μὴ μὲ ἀρπάξουν ποτέ, ἐπειδὴ δὲν ἔχω λυτρωτήν».

3. «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰ ἐποίησα τοῦτο, εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσί μου, εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά, ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἔχθρῶν μου κενός. Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἔχθρὸς τὴν ψυχήν μου, καὶ καταλάβοι». Εἶνε συνήθεια τῆς Γραφῆς νὰ χρησιμοποιῇ τὸν ὄρον «ἀνταπόδοσις» δχι μόνον ὅταν ἐννοῇ ὅτι προϋπῆρχε κάποιο καλὸν ἢ κακὸν ἀλλὰ καὶ ὅταν γίνεται ἡ ἀρχή· ὅπως εἰς τό, «ἀνταπόδοσις τῷ δούλῳ σου»¹⁷. Διότι ἀντὶ νὰ εἴπῃ, δός, λέγεται, ἀνταπόδοσις. Ἡ ἐναρξις λοιπὸν τῆς εὐεργεσίας ὀνομάζεται δόσις· ἀπόδοσις δὲ ἡ καταβολὴ τοῦ ἵσου ἀπὸ τὸν εὐεργετηθέντα· ἀνταπόδοσις δὲ εἶνε κάποια δευτέρα ἐναρξις καὶ περίοδος καλῶν ἢ κακῶν ποὺ γίνονται εἰς κάποιον. Νομίζω δὲ ὅτι, ὁ λόγος, ὅταν ἀντὶ τῆς ἀπλῆς αἰτίσεως προβάλλῃ τρόπον τινὰ μίαν ἀπαίτησιν ἐννοεῖ τὴν ἀνταπόδοσιν, μὲ τὸ ἔξῆς περίπου νόημα· τὸ χρέος τῆς φροντίδος ποὺ ἐκ φύσεως δφείλουν ἀναγκαίως οἱ γεννήτορες πρὸς τὰ τέκνα, αὐτὸν νὰ μοῦ ἀποδώσῃς. Βεβαίως ὁ πατήρ χρεωστεῖ φροντίδα διὰ τὴν ζωὴν τῶν τέκνων ἐξ αἰτίας τῆς ἐκ φύσεως στοργῆς. Διότι λέγει «ὁφείλουσιν οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις θησαυρίζειν»¹⁸, ὡστε νὰ δώσουν εἰς αὐτὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν ζωὴν. Μὲ αὐτὴν τὴν ἐννοιαν χρησιμοποιεῖται πιολλάκις εἰς τὴν Γραφὴν διὰ τὰς ἀρχικὰς ἐνεργείας τὸ «ἀπόδομα» ἢ τὸ «ἀνταπόδομα». Τώρα δὲ φαίνεται νὰ ἔχῃ θάρρος ἔκεινος ποὺ λέγει εἰς αὐτὸν δὲν ἀνταπέδωσεν εἰς ἔκεινους ποὺ ἀνταποδίδουν κακά, ὅτι δὲν ἀνταπέδωσε τὰ ὅμοια. «Εἰ οὖν ἐποίησα τοῦτο, καὶ εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά, ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἔχθρῶν μου κενός». «Κενός» πίπτει

πίπτει ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὁ τῆς χάριτος τῆς ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ ἐκπεσών. «Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἐχθρὸς τὴν ψυχήν μου, καὶ καταλάβοι, καὶ καταπατήσαι εἰς γῆν τὴν ζωήν μονύ». Τοῦ μὲν δικαίου ἡ ψυχὴ χωριζομένη τῆς πρὸς τὸ σῶμα συμπαθείας, 5 τὴν ζωὴν ἔχει κεκρυμμένην σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· ὥστε δύνασθαι λέγειν κατὰ τὸν ἀπόστολον, διτὶ «Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός», καί· «Ο δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ». Τοῦ δὲ ἀμαρτωλοῦ καὶ κατὰ σάρκα ζῶντος καὶ συμπεφυρμένον ταῖς τοῦ σώματος ἥδοναῖς ἡ ψυχὴ οἶον ἐν βορβόῳ τοῖς πά-
10 θεσι τῆς σαρκὸς ἐγκεκύλισται· ἦν καὶ καταπατῶν ὁ ἐχθρὸς ἐπὶ πλέον ἐκμολύνειν καὶ οἴνοι καταχωνύειν φιλονικεῖ, ἐπιβαίνων τῷ πεπτωκότι, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ ποσὶ καταπατῶν εἰς γῆν, τοντέστιν, εἰς τὸ σῶμα τὴν ζωὴν τοῦ ὀλισθήσαντος. «Καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνώσαι». Τῶν μὲν ἀγίων τὸ πολίτευ-
15 μα ἐχόντων ἐν οὐρανοῖς, καὶ θησαυριζόντων ἑαυτοῖς ἐν τοῖς αἰώνοις θησαυροῖς τὰ ἀγαθά, ἡ δόξα ἐστὶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· τῶν δὲ χοϊκῶν καὶ κατὰ σάρκα ζώντων, ἡ δόξα αὐτῶν κατασκηνοῦν εἰς τὸν χοῦν λέγεται. «Ο γὰρ ἐπὶ τῷ χοϊκῷ πλούτῳ δοξαζόμενος, καὶ ὁ τὴν ὀλιγοχρόνιον τιμὴν τῶν ἀνθρώπων περιέ-
20 πων, καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς σωματικοῖς πλεονεκτήμασι πεποιθώς, δόξαν ἑαυτῷ ἔχει, οὐκ ἀνανεύονταν εἰς οὐρανόν, ἀλλ’ εἰς τὸν χοῦν ἐναπομένονταν. Ἡ Ανάστηθι, Κύριε, ἐν δρογῇ σου· ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μονύ». Τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως ἥδη ἐνεργεῖσθαι εὔχεται ὁ προφήτης, εἰς ἀθέτησιν τῆς ἀμαρτίας
25 αὐτῶν· ἡ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑψωσιν, ἥτις γενήσεσθαι ἔμελλε μετὰ τὸ εἰς τὸν ἔσχατον δρον τὴν κακίαν τῶν ἐχθρῶν ὑψωθῆναι. «Ἡ καὶ τό, «ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μονύ», τοιοῦτόν τινα ὑποβάλλει νοῦν· διτὶ δσον ἀν κορυφωθῇ ἡ κακία, καὶ προ-

ἀπὸ τοὺς ἔχθροὺς ἐκεῖνος ποὺ ἐκπίπτει τῆς χάριτος ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ πλήρωμα τοῦ Χριστοῦ¹⁹. «Καταδιώξαι ἄρα ὁ ἔχθρὸς τὴν ψυχὴν μου, καὶ καταλάβοι, καὶ καταπατήσαι εἰς γῆν τὴν ζωὴν μου». Ἡ μὲν ψυχὴ τοῦ δικαίου, ὅταν χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἐνότητα μὲ τὸ σῶμα, ἔχει κρυμμένην τὴν ζωὴν μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸν εἰς τὸν Θεόν²⁰. ὥστε δύναται νὰ λέγῃ, ὅπως καὶ ὁ ἀπόστολος: «Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός», καὶ· «Ο δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ»²¹. Ἀντιθέτως ἡ ψυχὴ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ποὺ ζῇ σαρκικὰ καὶ ἀναμιγνύεται μὲ τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος, κυλίεται εἰς τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ὥσταν εἰς βοῦρκον. Αὔτην τὴν καταπατεῖ ὁ ἔχθρὸς καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν μολύνῃ ἀκόμη περισσότερον καὶ νὰ τὴν καταχώσῃ, ἀνεβαίνων ἐπάνω εἰς τὸν πεσμένον, καὶ καταπατῶν μὲ τὰ πόδια του εἰς τὴν γῆν, δηλαδὴ εἰς τὸ σῶμα τὴν ζωὴν αὐτοῦ ποὺ κατέπεσε. «Καὶ τὴν δόξαν μου εἰς χοῦν κατασκηνῶσαι». Ἡ δόξα τῶν ἀγίων εἶνε εἰς τοὺς οὐρανούς, διότι ἔχουν τὸ πολίτευμά των εἰς τοὺς οὐρανούς²² καὶ συγκεντρώνουν διὰ τοὺς ἑαυτούς των ἀγαθὰ εἰς τὰ αἰώνια θησαυροφυλάκια· ἡ δόξα δῆμως τῶν χοϊκῶν ποὺ ζοῦν σαρκικὰ λέγεται ὅτι κατασκηνώνει εἰς τὸ χῶμα. Ἐκεῖνος ποὺ δοξάζεται διὰ τὸν γήινον πλοῦτον του, καὶ ἐπιδιώκει τὴν δλιγοχρόνιον τιμὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ στηρίζεται εἰς τὰς σωματικάς του δυνάμεις, ἔχει δόξαν διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἡ δόποια δὲν ἀνυψώνεται εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ παραμένει εἰς τὸ χῶμα. «Ἀνάστηθι, Κύριε, ἐν δρυγῇ σου· ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἔχθρῶν μου». Ὁ προφήτης εὔχεται νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως, διὰ νὰ ἔξαλειφθῇ ἡ ἀμαρτία αὐτῶν, ἡ ἡ ὑψώσις ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἡ δόποια ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μετὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς κακίας εἰς τὸ ἐσχατον ὅριον. Ἡ καὶ τό, «ὑψώθητι ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἔχθρῶν μου», ἐκφράζει τὸ ἔξῆς περίπου νόημα· ὅσον καὶ ἀν κορυφωθῇ ἡ κακία, καὶ ἀν φθάσῃ καὶ ἔξαπλωθῇ εἰς ἀμέτρητον

21. Γαλ. 2, 20.

22. Φιλ. 3, 20.

έλθη ἐπὶ τὸ ἄμετρον καὶ ἀπεριόριστον χυθεῖσα, τῇ περιουσίᾳ τῆς δυνάμεως δύνασαι, ὥσπερ ἀγαθὸς ἵατρὸς προκαταλαβὼν τῆς νομῆς τὰ πέρατα, στῆσαι τὴν νόσον νεμομένην καὶ ἔρπονσαν, καὶ διακόψαι αὐτῆς τὴν συνέχειαν ταῖς παιδευτικαῖς σον 5 πληγαῖς.

4. «Καὶ ἔξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ὦ ἐνετείλω». Δύναται μὲν καὶ ἐπὶ τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως ὁ λόγος ἀναφέρεσθαι, παρακαλοῦντος τοῦ προφήτου ἔξεγερθῆναι τὸν κριτὴν εἰς ἐκδίκησιν παντὸς ἀμαρτήματος, καὶ 10 τὰς προδιατεταγμένας ἡμῖν ἐντολὰς τελεσθῆναι. Δύναται δὲ καὶ ἐπὶ τὴν τότε κατάστασιν τῶν πραγμάτων τοῦ προφήτου λαμβάνεσθαι, παρακαλοῦντος ἔξεγερθῆναι τὸν Θεὸν εἰς ἐκδίκησιν τοῦ προστάγματος οὗ ἐνετείλατο. Πρόσταγμα δὲ ἦν, «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα», παρὰ Θεοῦ δεδομένον, διότε 15 παρέβη ὁ νίδος αὐτοῦ. Διὸ παρακαλεῖ εἰς αὐτοῦ τε ἐκείνου ἐπανόρθωσιν καὶ σωφρονισμὸν τῶν πολλῶν μὴ μακροθυμεῖν τὸν Θεόν, ἀλλ’ ἔγερθῆναι ἐν δργῇ, καὶ διαναστάντα ἐκδικῆσαι τὴν ἴδιαν ἐντολήν. Οὐ γὰρ ἐμέ, φησίν, ἐκδικήσεις, ἀλλὰ τὸ πρόσταγμα τὸ σὸν καταφρονηθέν, διὸ αὐτὸς ἐνετείλω. «Καὶ συναγωγὴ 20 λαῶν κυκλώσει σε». Δῆλον δὲ ὅτι, ἐνδὸς ἀδίκου σωφρονισθέντος, πολλοὶ ἐπιστρέψουσι. Τὴν οὖν τούτου πονηρίαν κόλασον, ἵνα πολλὴ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσῃ σε. «Καὶ ὑπὲρ ταύτης εἰς ὕψος ἐπίστρεψον». Ὑπὲρ τῆς κυκλούσης σε συναγωγῆς, ἣν ἐκτήσω διὰ τῆς κατὰ χάριν συγκαταβάσεως καὶ οἰκονομίας, ἐπίστρεψον εἰς τὸ ὕψος τῆς δόξης, ἣν είχες πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι. «Κύριος κρινεῖ λαούς». Πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς διερίτισται τῆς κρίσεως ἐγκατέσπαρται λόγος, ὃς ἀναγκαιότατος καὶ συνεκτικώτατος εἰς διδασκαλίαν εὑσεβείας τοῖς εἰς Θεὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ πεπιστευκόσιν. Ἐπειδὴ δὲ πολυτρόπως διερίτισται τῆς κρίσεως ἐγγέρωπατται λόγος, δόξει τινὰ καὶ σύγχυσιν ἔχειν τοῖς μὴ ἀκριβῶς τὰ σημανόμενα διαστέλλονσιν. «Ο πιστεύων γὰρ

καὶ ἀπεριόριστον ἔκτασιν, δύνασαι μὲ τὸν πλοῦτον τῆς δυνάμεως, ὡς καλὸς ἰατρὸς νὰ πιάσῃς τὰ ἄκρα τῆς ἐξαπλώσεως τῆς νόσου καὶ νὰ σταματήσῃς τὴν νόσον ποὺ ἐξαπλοῦται καὶ ἔρπει καὶ νὰ διακόψῃς τὴν πρόοδον της μὲ τὰ κτυπήματα ποὺ παιδεύουν.

4. «Καὶ ἐξεγέρθητι, Κύριε ὁ Θεός μου, ἐν προστάγματι ὃ ἐνετείλω». Ὁ λόγος αὐτὸς δύναται νὰ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως ἐννοῶν ὅτι ὁ προφήτης παρακαλεῖ νὰ σηκωθῇ ὁ κριτής διὰ νὰ ἐκδικηθῇ κάθε ἀμάρτημα, καὶ νὰ ἐκτελεσθοῦν αἱ ἐντολαί, αἱ δποῖαι ἐκ τῶν προτέρων ἐδόθησαν εἰς ἡμᾶς. Δύναται ὅμως νὰ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν τότε κατάστασιν τῶν ὑποθέσεων τοῦ προφήτου ἐννοῶν νὰ ἐξεγερθῇ ὁ Θεὸς διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἐκδίκησιν τῆς ἐντολῆς ποὺ ἔδωσεν. Ἡ δὲ ἐντολὴ ἡ δποία ἐδόθη ἀπὸ τὸν Θεὸν ἦτο· «Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα»²³. Αὐτὴν παρέβη ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο παρακαλεῖ καὶ διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ του καὶ διὰ τὸν σωφρονισμὸν τῶν πολλῶν, νὰ μὴ μακροθυμῇ ὁ Θεός, ἀλλὰ νὰ σηκωθῇ μὲ ὄργην καὶ ἀφοῦ σηκωθῇ νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν τῆς ἴδικῆς του ἐντολῆς. Διότι, λέγει, δὲν θὰ ἐκδικηθῆσε ἐμένα, ἀλλὰ τὴν ἐντολήν σου αὐτὴν ποὺ ἔστη ἔδωσες καὶ ποὺ κατεφρονήθη. «Καὶ συναγωγὴ λαῶν κυκλώσει σε». Εἶνε φανερὸν ὅτι ὅταν ἔνας ἄδικος σωφρονισθῇ, πολλοὶ θὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸν Θεόν. Τιμώρησε λοιπὸν τὴν πονηρίαν αὐτοῦ, διὰ νὰ σὲ κυκλώσῃ πολὺ πλῆθος λαῶν. «Καὶ ὑπέρ ταύτης εἰς ὑψος ἐπίστρεψον». Χάριν τοῦ λαοῦ ποὺ σὲ κυκλώνει, τὸν δποῖον ἀπέκτησες διὰ τῆς κατὰ χάριν συγκαταβάσεως καὶ οἰκονομίας, ἐπίστρεψε εἰς τὸ ὑψος τῆς δόξης, τὴν δποίαν εἶχες προτοῦ νὰ δημιουργηθῇ ὁ κόσμος²⁴. «Κύριος κρινεῖ λαούς». Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γραφῆς εἶνε ἐγκατεσπαρμένος ὁ λόγος περὶ τῆς κρίσεως, ὡς ἀναγκαῖος καὶ ἱκανὸς νὰ συγκρατήσῃ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς εὔσεβείας ἐκείνους ποὺ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Θεόν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ τῆς κρίσεως ἔχει γραφῆ κατὰ διαφόρους τρόπους φαίνεται ὅτι προκαλεῖ κάποιαν σύγχυσιν εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν διακρίνουν ἀκριβῶς τὴν σημασίαν.

εἰς ἐμέ, οὐ κρίνεται· δ δὲ ἀπιστῶν, ἥδη κέκριται). Εἴ δὲ δ μὴ πιστεύων δμοίος ἔστι τῷ ἀσεβεῖ, πῶς εἰλογται. τὸ μὴ ἀναστήσεσθαι ἀσεβεῖς ἐν κρίσει; Καὶ εἰ οἱ πιστεύοντες νίοὶ Θεοῦ διὰ τῆς πίστεως γεγόνασι, καὶ διὰ τοῦτο ἄξιοί εἰσι τοῦ καὶ αὐτοὶ 5 θεοὶ χρηματίζειν, πῶς «Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινεῖ»; Ἀλλ’ ἔοικε τὸ κρίνεσθαι ποτὲ μὲν ἐπὶ τοῦ δοκιμάζεσθαι ὑπὸ τῆς Γραφῆς παραλαμβάνεσθαι, ποτὲ δὲ ἐπὶ τοῦ κατακρίνεσθαι. Ἐπὶ μὲν τοῦ δοκιμάζεσθαι, ὡς τό, «κρίνον με, Κύριε, δτι ἐγὼ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην». ἐπάγει γὰρ ἐκεῖ, 10 «δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με». Ἐπὶ δὲ τοῦ κατακρίνεσθαι, ὡς τό, «εἰ γὰρ ἑαυτὸν ἐκρίνομεν, οὐκ ἀν ἐκρινόμεθα». εἰ γὰρ ἑαυτὸν ἐξητάζομεν, φησίν, οὐκ ἀν κατακρίσει ὑπεβαλλόμεθα. Πάλιν εἰρηται κριθήσεσθαι τὸν Κύριον πρὸς πᾶσαν σάρκα· τοντέστιν, ἐν τῷ ἐξετασμῷ τῶν βεβιωμένων ἐκάστῳ ἑαυτὸν ὑποβάλλει τῇ κρίσει, καὶ τὰ ἑαυτοῦ προστάγματα ἀντιπαρεξάγει τοῖς πεπραγμένοις ὑπὸ τῶν ἡμαρτηκότων, ἀπολογούμενος μετὰ ἀποδείξεων, δτι πάντα τὰ εἰς αὐτὸν ἤκοντα ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν κρινομένων πεποίηκεν, ἵνα πειθόμενοι οἱ ἡμαρτηκότες ὡς ἔνοχοι τοῖς ἀμαρτήμασιν, ἀποδεχόμενοι τὴν θείαν δίκην 15 20 ἑκόντες πρόσωνται τὸ ἐπιβάλλον αὐτοῖς ἐπιτίμιον.

5. «Ἐστι δὲ καὶ ἄλλο σημανόμενον ὑπὸ τῆς τοῦ κρίνεσθαι φωνῆς, καθά φησιν δ Κύριος· «Βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει, καὶ κατακρινεῖ τὴν γενεὰν ταύτην». Τοὺς γὰρ ἀποστρεφομένους τὴν θείαν διδασκαλίαν, καὶ ἀφιλοκάλονς, καὶ 25 παντελῶς ἀπεστραμμένους τὰ παιδευτικὰ τῆς σοφίας δόγματα, συγκρίσει καὶ ἀντιπαραθέσει τῶν κατὰ τὴν ἴδιαν γενεὰν ἐπὶ τῇ περὶ τὰ καλὰ σπουδῆς διενεγκόντων, βαρυτέραν φησὶ λαμβάνειν τὴν ἐπὶ τοῖς παρεθεῖσι κατάκρισιν. Οἷμαι δέ, ἀτι-

«Ο πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ κρίνεται· δὲ δὲ ἀπιστῶν, ἦδη κέκριται»²⁵. Ἐάν δὲ δὲ ἀπιστος εἴνε ὅμοιος μὲ τὸν ἀσεβῆ, πῶς ἐλέχθη τὸ «μὴ ἀναστήσεσθαι ἀσεβεῖς ἐν κρίσει»²⁶; Καὶ ἔάν οἱ πιστοὶ διὰ τῆς πίστεως ἔγιναν παιδιά τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο εἴνε ἄξιοι νὰ ὀνομασθοῦν καὶ αὐτοὶ θεοί, πῶς λέγει· «Θεός ἔστη ἐν συναγωγῇ θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ θεοὺς διακρινεῖ»²⁷; Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὸ «κρίνομαι» συναντᾶται εἰς τὴν Γραφὴν ἀλλοτε μὲ τὴν σημασίαν τοῦ δοκιμάζομαι καὶ ἀλλοτε μὲ τὴν σημασίαν τοῦ κατακρίνομαι. Μὲ τὴν σημασίαν τοῦ δοκιμάζομαι εἰς τὸ «κρίνόν με, Κύριε, ὅτι ἔγώ ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην»²⁸. προσθέτει δὲ ἔκει, «δοκίμασόν με, Κύριε, καὶ πείρασόν με»²⁹. Μὲ τὴν σημασίαν δὲ τοῦ κατακρίνομαι εἰς τὸ «εἰ γάρ ἐσαυτούς ἐκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρίνομεθα»³⁰. λέγει δηλαδὴ ὅτι, ἔάν ἔξητάζαμεν τοὺς ἐσαυτούς μας, δὲν θὰ κατεδικαζόμεθα. Πάλιν ἐλέχθη ὅτι θὰ κριθῇ ὁ Κύριος μαζὶ μὲ κάθε ἀνθρωπον³¹, δηλαδὴ εἰς τὴν ἔξετασιν τῶν πράξεων τοῦ καθενὸς θὰ ὑποβάλῃ τὸν ἐσαυτόν του εἰς τὴν κρίσιν καὶ θὰ ἀντιπαραβάλῃ πρὸς τὰς ἴδιας του ἐντολὰς τὰς πράξεις αὔτῶν ποὺ ἡμάρτησαν. Θὰ ἀποδεικνύῃ εἰς τὴν ἀπολογίαν του ὅτι δσα ἔξηρτῶντο ἀπὸ αὐτὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν κρινομένων τὰ ἐπραξεν, ὡστε νὰ πεισθοῦν οἱ ἡμαρτωλοὶ ὅτι εἰνε ἔνοχοι διὰ τὰ ἡμαρτήματα καὶ ὀφοῦ παραδεχθοῦν τὴν θείαν καταδίκην δεχθοῦν μὲ τὴν θέλησίν των τὴν τιμωρίαν ποὺ τοὺς ἐπιβάλλεται.

5. Ἐχει δὲ καὶ ἄλλην σημασίαν τὸ κρίνομαι, καθὼς λέγει ὁ Κύριος· «Βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει, καὶ κατακρινεῖ τὴν γενεὰν ταύτην»³². Διότι ἔκείνοι ποὺ ἀποστρέφονται τὴν θείαν διδασκαλίαν, καὶ δὲν ἀγαποῦν τὸ καλόν, καὶ ἀποστρέφονται ἐντελῶς τὰ δόγματα τῆς σοφίας ποὺ δύνανται νὰ διαπαιδαγωγήσουν, λέγει, ὅτι θὰ δεχθοῦν βαρυτέραν καταδίκην δι’ ὅσα παρημέλησαν, ὅταν συγκριθοῦν καὶ ἀντιπαραβληθοῦν πρὸς ἔκείνους τοὺς συγχρόνους των, οἱ δποῖοι ἔδειξαν προθυμίαν διὰ τὰ καλά. Νομίζω δὲ ὅτι δὲν θὰ κριθοῦν κατὰ τὸν

28. Ψαλ. 25, 1.

29. Ψαλ. 25, 2.

30. Α' Κορ. 11, 31.

31. Ἱερ. 32, 17.

32. Ματθ. 12, 42.

οὐχ ὁμοίως κριθῆσονται πάντες οἱ τὸ γήινον τοῦτο σῶμα ἀναλαβόντες παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, διότι τὰ ἔξωθεν συμπίπτοντα ἐκάστῳ ἡμῶν παρὰ πολὺ διαφέροντα παραλλαγῆναι ποιεῖ τὴν ἐκάστον κρίσιν. Ἡ γὰρ βαρύνει ἡμῖν τὰ ἀμαρτήματα, 5 ή καὶ κουφίζει ἡ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' ἀκονσίως περιμισταμένων ἡμᾶς συνδρομή. Ὑποκείσθω γὰρ πορνείαν εἶναι τὸ κρινόμενον. Ἀλλὰ ταῦτην ὁ μὲν τις ἡμαρτεῖ, πονηροῖς ἥθεσι τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐντεθραμμένος καὶ γὰρ καὶ ὑπὸ γονέων ἀσελγῶν εἰς τὸν βίον παρήχθη, καὶ συνανεστράφη τῇ περὶ τὰ φαῦλα συνηθείᾳ, μέθαις καὶ κώμοις καὶ αἰσχροῖς διηγήμασιν. Ἀλλος δέ τις πολλὰ ἔχων τὰ προκαλούμενα αὐτὸν ἐπὶ τὰ κάλλιστα, ἀνατροφήν, διδασκάλους, ἀκρόσασιν λόγων θειοτέρων, ἀναγνώσματα σωτήρια, νουθέτησιν γονέων, διηγήματα πρὸς σεμνότητα καὶ σωφροσύνην τυποῦντα, δίαιταν κατεσταλμένην, εἴτα ὑπενεχθεὶς εἰς τὴν ὁμοίαν ἀμαρτίαν τῷ ἐτέρῳ, καὶ διδοὺς λόγον τῶν βεβιωμένων, πῶς οὐχὶ βαρυτέρας παρὰ τὸν ἐτερον ὁ τοιούτος δικαίως τιμωρίας ἀξιωθήσεται; Ὁ μὲν γὰρ ἐγκληθήσεται ἐπὶ μόναις ταῖς ἐγκατεσπαρμέναις κατὰ τὰς ἐννοίας σωτηρίοις ἀφορμαῖς, ὡς οὐ χρησάμενος αὐταῖς ὑγιῶς· ὁ δὲ πρὸς τούτῳ 15 καὶ ὡς πολλῆς τυχὸν εἰς τὸ σωθῆναι συνεργείας, καὶ δι' ἀκρασίαν καὶ τὴν ἐν βραχυτάτῳ καιρῷ ἀπροσεξίᾳ προδεδωκὼς ἔαντόν. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἐντρεφόμενος ἀρχῆθεν τῇ εὐσεβείᾳ, καὶ πᾶσαν διαστροφὴν ἐκφυγὼν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ δόγμασιν, ἐντρεφόμενος δὲ καὶ νόμῳ Θεοῦ διαβάλοντι πᾶσαν ἀμαρτίαν 20 καὶ προκαλούμένω ἐπὶ τὰ ἐναρτία, οὐχ ὁμοίαν ἔξει εἰδωλολατρίας ἀπολογίαν τῷ ἀπὸ πατέρων ἀνόμων ἀνατεθραμμένῳ, καὶ ἔθνῶν ἀρχῆθεν εἰδωλολατρεῖν δεδιδαγμένων. «Κύριος κρινεῖ λαούς». Ἀλλως τὸν Ἰουδαῖον, καὶ ἄλλως τὸν Σκύθην. Ὁ μὲν γὰρ ἐπαναπαύεται νόμῳ, καὶ καυχᾶται ἐν Θεῷ, καὶ δοκιμάζει

ἱδιον τρόπον ὅλοι ὅσοι ἔλαβον τὸ γήινον αὐτὸ σῶμα ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτῆν, διότι οἱ ἔξωτερικοὶ παράγοντες ποὺ διαφέρουν πάρα πολὺ εἰς τὸν καθένα ἀπὸ ἡμᾶς, κάνουν ωστε νὰ διαφέρῃ ἡ καταδίκη ἐνὸς ἑκάστου. Διότι ἡ μᾶς βαρύνουν τὰ ἀμαρτήματα ἡ μᾶς ἀνακουφίζει ἡ συσσώρευσις ἐκείνων ποὺ δὲν ἔξαρτῶνται ἀπὸ ἡμᾶς ἀλλὰ μᾶς κυκλώνουν χωρὶς τὴν θέλησίν μας. "Ἄσ οὐποτεθῇ ὅτι αὐτὸ ποὺ κρίνεται εἰνε ἡ πορνεία. 'Αλλά, ἄλλος μὲν διέπραξε τὴν πορνείαν, διότι ἔξ ἀρχῆς ἀνετράφη μὲ αἰσχρὰς συνηθείας· διότι καὶ ἀπὸ ἀσελγεῖς γονεῖς ὠδηγήθη εἰς αὐτὸν τὸν βίον, καὶ συνανεστράφη εἰς τὴν φαύλην συνήθειαν μὲ μεθύσια, κωμικὰ γλέντια καὶ αἰσχρὰς διηγήσεις. 'Αντιθέτως ἄλλος ἐνῷ εἶχε πολλὰς ἀφορμὰς ποὺ τὸν παρακινοῦσαν εἰς τὰ περισσότερον ἐνάρετα, δηλαδή· ἀνατροφήν, διδασκάλους, ἀκρόδασιν τοῦ θείου λόγου, σωτήρια ἀναγνώσματα, συμβουλὴν τῶν γονέων, διηγήσεις ποὺ δδηγοῦν εἰς τὴν σεμνότητα καὶ τὴν σωφροσύνην, συμπεριφορὰν σεμνήν, ἀργότερον παρεσύρθη εἰς τὴν ἴδιαν ἀμαρτίαν μὲ τὸν προτιγούμενον· πῶς δὲν θὰ τύχῃ δικαίως βαρυτέρας τιμωρίας ἀπὸ τὸν ἄλλον, ὅταν θὰ δώσῃ λόγον διὰ τὰς πράξεις του; Διότι ὁ μὲν ἐνας θὰ κατηγορηθῇ μόνον διότι δὲν ἔχρησιμοποιήσεν ἀξίως τὰς σωτηρίους ἀφορμὰς ποὺ ἡσαν ἐγκατεσπαρμέναι εἰς τὴν σκέψιν του· ἐνῷ δὲν ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὸ ἔξῆς· ὅτι, ἐνῷ εἶχε πολλὴν βοήθειαν διὰ νὰ σωθῇ, δμως λόγῳ τῆς ἀκρασίας του καὶ τῆς ἀπροσεξίας εἰς δλίγον χρονικὸν διάστημα, ἐπρόδωσε τὸν ἔσατόν του. 'Ομοίως καὶ ἐκεῖνος δ ὀποῖος ἀνετράφη ἔξ ἀρχῆς μὲ τὴν εὔσέβειαν, καὶ ἀπέφυγε κάθε διαστροφὴν τῶν δογμάτων περὶ Θεοῦ, ἀνετράφη δὲ μὲ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ δ ὀποῖος καταδικάζει κάθε ἀμαρτίαν καὶ παρακινεῖ εἰς τὰ ἀντίθετα, αὐτὸς δὲν θὰ ἔχῃ ἀπολογίαν εἰδωλολατρίας δμοίαν μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἀνετράφη ἀπὸ γονεῖς εἰδωλολάτρας καὶ ἀπὸ ἔθνη ποὺ ἔξ ἀρχῆς ἐδιδάχθησαν νὰ λατρεύουν τὰ εἰδωλα. «Κύριος κρινεῖ λαούς». Διαφορετικὰ τὸν 'Ιουδαῖον, καὶ διαφορετικὰ τὸν Σκύθην. Διότι δὲν ('Ιουδαῖος) ἐπαναπταύεται εἰς τὸν νόμον, καὶ καυχᾶται

τὰ διαφέροντα. Κατηχούμενος ὥν ἐκ τοῦ νόμου, καὶ πρὸς ταῖς κοιναῖς ἀεὶ ἐννοίαις κατεπαδόμενος, καὶ παιδευόμενος τὰ προφητικὰ καὶ νομικὰ γράμματα, ἐὰν εὑρεθῇ πταίσας παρανόμως, πολλῷ βαρύτερα ἔξει λελογισμένα τὰ ἀμαρτήματα. Σκύθαι 5 δὲ νομάδες ἀνημέροις καὶ ἀπανθρώποις συντραφέντες ἥθεσιν, ἀρπαγαῖς καὶ βίαις ταῖς κατ' ἀλλήλων ἐνειθισμένοι, ἀκρατῶς μὲν ἔχοντες θυμοῦ, καὶ εὐκόλως εἰς τοὺς κατ' ἀλλήλων παροξυσμοὺς ἐρεθιζόμενοι, πᾶσαν δὲ φιλονικίαν σιδήρῳ κρίνειν συνειθισμένοι, καὶ αἴματι τὰς μάχας λύειν δεδιδαγμένοι, ἐάν 10 τι πρὸς ἀλλήλους φιλάνθρωπον καὶ χρηστὸν ἐπιδείξωνται, ἡμῖν βαρυτέραν διὰ τῶν ἴδιων κατορθωμάτων τὴν τιμωρίαν παρασκευάζουσι. «Κρῖνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου, καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί». Δόξει τι δύλογος ἀλαζονικὸν ἔχειν καὶ παραπλήσιον τῇ εὐχῇ τοῦ ὑψοῦντος ἑαυτὸν φα- 15 ρισαίον· εὐγνωμόνως δὲ σκοποῦντι μακρὰν γενήσεται τῆς τοιαύτης διαθέσεως δύλογή της. «Κρῖνόν με, Κύριε, φησί, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου». Πολύς, φησίν, ἐστὶν δύλογὸς περὶ τῆς δικαιοσύνης λόγος, καὶ δυσέφικτα τῆς τελείας δικαιοσύνης τὰ πέρατα. *Ἐστι γάρ τις καὶ ἀγγέλων δικαιοσύνη ὑπεραναβεβηκυῖα τὴν τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰ τις ὑπὲρ ἀγγέλους δύναμις, ἀναλογοῦσαν ἔχει τῷ μεγέθει καὶ τὴν τῆς δικαιοσύνης ὑπεροχήν· καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἡ δικαιοσύνη ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, ἀρρητος οὖσα καὶ ἀκατάληπτος πάσῃ τῇ γενητῇ φύσει.

6. «Ἐμὲ οὖν κρῖνον, Κύριε, κατὰ τὴν ἐμὴν δικαιοσύνην». 25 τουτέστι, τὴν ἐφικτὴν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ δυνατὴν τοῖς ἐν σαρκὶ ζῶσι. «Καὶ κατὰ τὴν ἀκακίαν μου ἐπ' ἐμοί». Οὕτω γάρ μάλιστα

33. Ρωμ. 2, 17 - 18.

34. Νομάδες εἶνε δύνθρωποι ποὺς ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφίαν

εἰς τὸν Θεόν, καὶ γνωρίζει νὰ διακρίνῃ³³. Καὶ ἐπειδὴ κατηχεῖται ἀπὸ τὸν νόμον καὶ πάντοτε ἐκπαιδεύεται εἰς τὰ προφητικὰ καὶ νομικὰ γράμματα, ἐὰν εὔρεθῇ παραβάτης τοῦ νόμου θὰ τοῦ λογαριασθοῦν πολὺ βαρύτερα τὰ ἀμαρτήματα. Οἱ Σκύθαι δὲ νομάδες³⁴, οἱ δόποιοι ὅνετράφησαν μὲ ὅνημερα καὶ ἀπάνθρωπα ἦθη, συνηθισμένοι εἰς ἀρπαγὰς καὶ βίας μεταξύ των εἰνες ἀσυγκράτητοι εἰς τὸν θυμὸν καὶ εὐκόλως ἐρεθίζονται εἰς τὰς μεταξύ των παρεξηγήσεις· κάθε φιλονικίαν εἰνε συνηθισμένοι νὰ τὴν κρίνουν μὲ τὸ μαχαίρι, καὶ ἔχουν διδαχθῆ νὰ διαλύουν τὰς μάχας μὲ αἷμα. Ἐὰν αὐτοὶ ἐπιδείξουν κάποιαν φιλανθρωπίαν καὶ χρηστότητα μεταξύ των, θὰ προετοιμάσουν εἰς ἡμᾶς βαρυτέραν τὴν τιμωρίαν, ἐξ αἰτίας τῶν ἴδικῶν των κατορθωμάτων. «Κρίνόν με, Κύριε, κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου, καὶ κατὰ τὴν ἄκακίαν μου ἐπ’ ἔμοι». Θὰ φανῇ δτὶ δ λόγος ἐκφράζει κάποιαν ἀλαζονείαν καὶ ἔχει κάποιαν ὅμοιότητα μὲ τὴν προσευχὴν τοῦ φαρισαίου ποὺ ὑψωνε τὸν ἑαυτόν του· ἐὰν ὅμως ἔξετάσῃ κανεὶς μὲ ἀγαθὰς διαθέσεις, θὰ εὔρεθῇ δ προφήτης μακριὰ ἀπὸ μίαν τοιαύτην διάθεσιν. «Κρίνόν με, Κύριε», λέγει, «κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου». Πολλά, λέγει, δύναται νὰ εἴπῃ κανεὶς περὶ δικαιοσύνης, καὶ δυσκόλως νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ἄκρα τῆς τελείας δικαιοσύνης. Διότι ὑπάρχει καὶ δικαιοσύνη ἀγγέλων ἢ δόποια ἔχετερνῷ τὴν δικαιοσύνην τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ δύναμις ἀνωτέρα ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, θὰ ἔχῃ δικαιοσύνην ἀνωτέρων, ἀνάλογον μὲ τὸ μέγεθός της· καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, εἰνε ἄρρητος καὶ ἀκατάληπτος εἰς ὅλην τὴν κτιστὴν φύσιν.

6. «Ἐμένα λοιπὸν κρίνε, Κύριε, σύμφωνα μὲ τὴν δικαιοσύνην μου»· δηλαδή, αὐτὴν εἰς τὴν δόποιαν δύνανται νὰ φθάσουν οἱ ἀνθρωποι καὶ νὰ κατορθώσουν οἱ ζωντανοὶ δργανισμοὶ ποὺ ἔχουν σάρκα. Καὶ «κατὰ τὴν ἄκακίαν μου ἐπ’ ἔμοι». Ἀπό

καὶ δὲν ἔχουν μόνιμον κατοικίαν, διότι μεταβαίνουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπου κυρίως διὰ τὴν βοσκήν. Αύται εἰνε αἱ νομαδικαὶ φυλαὶ.

συνίσταται ἡ διάθεσις τοῦ λέγοντος πολὺ μακρὰν οὖσα τῆς φαρισαϊκῆς ὑπερηφανίας. Ἀκακίαν γὰρ ἔαντοῦ ὀνομάζει τὴν οἰονεὶ ἀκεραιότητα καὶ ἀπειρίαν τῶν χρησίμων εἰς γνῶσιν, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν ταῖς Παροιμίαις, διτὶ «Ἄκακος πιστεύει παντὶ 5 λόγῳ». Ἐπεὶ οὖν πολλοῖς ἀφυλάκτως περιπίπτομεν ἐξ ἀπειρίας οἱ ἀνθρώποι, παραιτεῖται τὸν Θεὸν καὶ ἀξιοῖ συγγνώμης τυχεῖν ἐπὶ τῇ ἀκακίᾳ. Ἐκ δὲ τούτου δῆλον ἐστιν, ὅτι ταπεινοφροσύνην τοῦ λέγοντος παρίστησι μᾶλλον ἢ ὑπερηφανίαν τὰ εἰρημένα. «Κρῖνον γάρ με, φησί, κατὰ τὴν ἐμὴν δικαιοσύνην, καὶ κρῖ-
10 νόν με κατὰ τὴν ἀκακίαν τὴν οὖσαν ἐπ' ἐμοί». Τὸ μὲν δικαίωμά μου τῇ ἀσθενείᾳ παρεξετάζων τῇ ἀνθρωπίνῃ, οὕτω κρῖνόν με· τὴν δὲ ἀπλότητα τῶν τρόπων μου καταμαθών, μὴ ὡς ἐντρεχῇ με, μηδὲ ὡς εὐπερίβλεπτον εἰς τὰ τοῦ κόσμου πράγματα, οὕτως ἀμαρτάνοντά με καταδικάσῃς. «Συντελεσθήτω δὴ πονηρία ἀμαρ-
15 τωλῶν». Ἀντικρυς μαθητής ἐστι τῶν εὐαγγελικῶν προσταγμάτων ὁ ταῦτα εὐχόμενος. Προσεύχεται γὰρ ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων αὐτόν, ἀξιῶν πέρατι καὶ δρῷ τινὶ τὴν πονηρίαν τῶν ἀμαρτανόντων περιγραφῆναι. «Ωσπερ δὲ εἴ τις ὑπὲρ τῶν κα-
μόντων τὸ σῶμα προσευχόμενος λέγοι, συντελεσθήτω δὴ ἡ
20 νόσος τῶν καμρόντων. Ἰνα γὰρ μὴ ἐπὶ πλέον ἔρπονσα ὡς γάγ-
γραινα νομὴν λαμβάνῃ ἢ ἀμαρτία, εὕχεται παρὰ Θεοῦ στῆναι καὶ δρισθῆναι τὴν ἐπὶ πλέον χύσιν τῆς ἀμαρτίας, δ ἀγαπῶν τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ καλῶς ποιεῖν τοὺς μισοῦντας βούλόμενος,
καὶ διὰ τοῦτο προσευχόμενος ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων αὐτόν.
25 «Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον». Εὐθῆς ὁ δίκαιος ὀνομάζεται· καὶ εὐ-
θῆς ἡ καρδια ἡ κατωρθωμένη. Τί οὖν βούλεται ἐνταῦθα ἡ προσευ-
χὴ τῷ προφήτῃ; Εὕχεται γὰρ τὸν ἥδη ἔχοντα τὴν εὐθύτητα κα-

αύτὸν ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ διάθεσις τοῦ λέγοντος ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν φαρισαϊκὴν ὑπερηφάνειαν. Διότι ἀκακίαν ἔσατοῦ ὁνομάζει τρόπον τινὰ τὴν ἀθωότητα καὶ ἀπειρίαν ἐκείνων ποὺ εἶνε χρήσιμα εἰς τὴν γνῶσιν, συμφώνως πρὸς τὸ λεχθὲν εἰς τὰς Παροιμίας, ὅτι «ἄκακος πιστεύει παντὶ λόγῳ»³⁵. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἀνθρωποι περιπίπτομεν εἰς πολλὰ ἀπειρίαν χωρὶς νὰ φυλαγώμεθα, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν καὶ τοῦ ζητεῖ νὰ τὸν συγχωρήσῃ διὰ τὴν ἀθωότητά του. Καὶ ἐκ τούτου εἶνε φανερὸν ὅτι τὰ λεχθέντα δεικνύουν τὴν ταπεινοφροσύνην τοῦ λέγοντος μᾶλλον παρὰ ὑπερηφάνειαν. «Κρῖνε με λοιπόν, λέγει, σύμφωνα μὲ τὴν ἴδικήν μου δικαιοσύνην, καὶ κρῖνε με σύμφωνα μὲ τὴν ἀθωότητα ποὺ ὑπάρχει εἰς ἐμένα». «Οταν λοιπὸν ἔξετάσῃς τὴν δικαιοσύνην μου λαμβάνων ὑπ’ ὅψιν τὴν ἀνθρωπίνην μου ἀσθένειαν, τότε κρῖνε με· ὅταν ὅμως γνωρίσῃς τὴν ἀπλότητα τῶν τρόπων μου, μὴ μὲ καταδικάσῃς, ἐὰν ἡμάρτησα μ’ αὐτὸν τὸν τρόπον οὔτε ὡς πονηρὸν οὔτε ὡς εὔπεριβλεπτὸν εἰς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου. «Συντελεσθήτω δὴ πονηρία ἀμαρτωλῶν». Ἀναμφιβόλως αὐτὸς ποὺ εὔχεται αὐτὰ εἶνε μαθητὴς τῶν εὐαγγελικῶν προσταγμάτων. Διότι προσεύχεται ὑπὲρ ἐκείνων οἱ δποῖοι τὸν ἐνοχλοῦν καὶ ζητεῖ νὰ περιορισθῇ ἡ κακία τῶν ἀμαρτωλῶν μὲ κάποιο τέλος καὶ ὄριον. «Οπως ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται ὑπὲρ σωματικῶς ἀσθενῶν, λέγει νὰ σταματήσῃ ἡ νόσος τῶν ἀσθενῶν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ὁ δποῖος ἀγαπᾶ τοὺς ἔχθρούς του, καὶ θέλει νὰ εὐεργετῇ τοὺς μισοῦντας, εὔχεται εἰς τὸν Θεὸν νὰ μὴ λαμβάνῃ ἡ ἀμαρτία ὡς γάγγραινα μεγαλυτέραν ἔκτασιν ἔξαπλουμένη ἀκόμη περισσότερον, νὰ σταματήσῃ δὲ καὶ νὰ θέσῃ ὄριον εἰς τὴν περαιτέρω διάδοσιν τῆς ἀμαρτίας, καὶ διὰ τοῦτο προσεύχεται ὑπὲρ ἐκείνων οἱ δποῖοι τὸν ἐνοχλοῦν³⁶. «Καὶ κατευθυνεῖς δίκαιον». Ὁ δίκαιος ὀνομάζεται εὐθύς· καὶ εὐθεῖα ὀνομάζεται ἡ καρδία ἡ γεμάτη κατορθώματα. Τί λοιπὸν ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ προφήτης; Εὔχεται ἐκεῖνος ποὺ εἶνε ἥδη εὐθύς

τευθύνεσθαι. Οὐ γάρ ἀν τις εἴποι εἶναι τι ἐν τῷ δικαίῳ σκολιὸν οὐδὲ διεστραμμένον οὐδὲ στραγγαλιῶδες. Τάχα δὲ ἀναγκαία ὑπὲρ τοῦ δικαίου ἡ αἰτησις, ἵνα τὸ κατὰ πρόθεσιν αὐτοῦ εὐθὲς καὶ τὸ ἀδιάστροφον τῆς γνώμης, τοῦτο τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ χει-
 5 ραγωγίᾳ κατευθυνθῆ, ὡς μήτε ὑπὸ ἀσθενείας αὐτὸν ἀπονεῦσαι ποτε τοῦ οἰονεὶ κανόνος τῆς ἀληθείας, μήτε ὑπὸ τοῦ ἔχθροῦ τῆς ἀληθείας τοῖς ἐνδιαστρόφοις δόγμασι παραβλαβῆναι. «Ἐτάξων καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεός δικαίως». Ἐπειδὴ καρδίαν ἡ Γραφὴ πολλαχοῦ ἐπὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ παραλαμβάνει, νεφροὺς δὲ πολ-
 10 λαχοῦ ἐπὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ τῆς ψυχῆς, καὶ ἐνταῦθα τὸ αὐτὸ σημαίνει· διτι, ὁ Θεός, κρῖνόν με ἐπὶ τε τοῖς δόγμασιν οὓς ἔχω περὶ τῆς εὐσεβείας, καὶ ἐπὶ τοῖς κινήμασι τοῖς παθητικοῖς· σὺ γάρ εἰ ὁ ἐτάξων καρδίας καὶ νεφρούς. Ἐτασμὸς κυρίως ἐστὶν
 15 ἡ μετὰ πασῶν βασάνων προσαγομένη ἔρευνα παρὰ τῶν κριτῶν τοῖς ἐξεταζομένοις, ἵνα οἱ κρύπτοντες παρ’ ἑαυτοῖς τὰ ἐπιζητούμενα, τῇ ἀνάγκῃ τῶν πόνων εἰς τὸ ἐμφανὲς καταστήσωσι τὸ λανθάνον. Ἐν γάρ τοῖς ἀπαραλογίστοις ἐξετασμοῖς τοῦ κριτοῦ ἐτάξονται μὲν ἡμῶν οἱ λογισμοί, ἐτάξονται δὲ καὶ αἱ πράξεις. Μηδεὶς οὖν προλαμβανέτω τὸν ἀληθινὸν κριτήν, μηδὲ πρὸ και-
 20 ροῦ τις κρινέτω, «Ἔως ἀν ἔλθῃ ὁ Κύριος, δς καὶ φωτίσει τὰ κρυ- πτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν». Ἐν οὖν τῷ ἐτάξειν καρδίας καὶ νεφρούς ὁ Θεός τὸ ἑαυτοῦ δίκαιον ἀναφαίνει. Ἡτάσθη μὲν οὖν ἡ καρδία τοῦ Ἀβραάμ, εἰ ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν ἐξ δλῆς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἐξ δλῆς τῆς καρδίας,
 25 ὅτε ἐκελεύσθη ὀλοκαύτωμα ἀνενεγκεῖν τὸν Ἰσαάκ, ἵνα φανῇ διτι οὐκ ἀγαπᾷ τὸν νίὸν ὑπὲρ τὸν Θεόν. Ἡτάσθη δὲ καὶ Ἰακὼβ ἐπιβουλευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ, ἵνα λάμψῃ ἐν τοσούτοις ἀμαρ- τήμασι τοῦ Ἡσαῦ μὴ ἀμβλυνομένη αὐτοῦ ἡ φιλαδελφία. Τού- των μὲν οὖν αἱ καρδίαι ἡτάσθησαν· νεφροὶ δὲ ἡτάσθησαν τοῦ
 30 Ἰωσήφ, ὅτε, ἐπιμανείσης αὐτῷ τῆς ἀκολάστου δεσποίνης, τὸ σεμνὸν τῆς σωφροσύνης τῆς ἀσχήμονος ἥδονῆς προετίμησεν.

νὰ παραμείνῃ εὐθύς. Διότι κανεὶς δὲν θὰ ἔλεγεν ὅτι ὑπάρχει κάτι δύστροπον ἢ διεστραμμένον ἢ πανοῦργον εἰς τὸν δίκαιον. Ἱσως δὲ εἶνε ἀναγκαῖον καὶ ὑπέρ τοῦ δικαίου αὐτὸς τὸ αἴτημα, ὡστε ἡ ἐκ προθέσεων εὐθύτης καὶ ἡ σταθερά του γνώμη, νὰ κατευθυνθῇ διὰ τῆς χειραγωγίας τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτε ποτὲ νὰ ξεκλίνῃ τοῦ κανόνος τῆς ἀληθείας ἀπὸ ἀδυναμίαν, οὕτε νὰ τὸν βλάψῃ ποτὲ δὲ ἔχθρὸς τῆς ἀληθείας μὲ τὰ διεστραμμένα δόγματα. Ὁ Θεὸς ἔξετάζει δικαίως καρδίας καὶ νεφρούς. Ἐπειδὴ εἰς πολλὰ μέρη ἡ Γραφὴ ὑπὸ τὴν λέξιν καρδίαν ἐννοεῖ τὸ ἡγεμονικόν, καὶ εἰς πολλὰ μέρη ὑπὸ τὸ νεφρόν τοῦ ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς, καὶ ἐδῶ σημαίνει τὸ ἴδιον. Δηλαδὴ, Θεέ μου, κρίνε με διὰ τὰ δόγματα τὰ ὅποια ἔχω περὶ τῆς πίστεως, καὶ διὰ τὰς κινήσεις τοῦ ἐπιθυμητικοῦ· διότι σὺ εἶσαι ἐκεῖνος ποὺ ἔξετάζεις καρδίας καὶ νεφρούς. Ἐτασμὸς κυρίως εἶνε ἡ ἔρευνα ἡ ὅποια γίνεται μὲ πολλοὺς κόπους ἐκ μέρους τῶν κριτῶν εἰς τοὺς ἔξεταζομένους, ὡστε ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι κρύπτουν ἐντός των ἐκείνα ποὺ ζητοῦν οἱ κριταί, νὰ ἀναγκασθοῦν ἐκ τοῦ κόπου τῆς ἔρευνης νὰ φανερώσουν τὸ κρυφόν. Διότι εἰς τὰς ἀλανθάστους ἔξετάσεις τοῦ κριτοῦ, ἔξετάζονται καὶ οἱ λογισμοί, ἔξετάζονται καὶ αἱ πράξεις. Κανεὶς λοιπὸν ἀς μὴ προλαμβάνῃ τὸν ἀληθινὸν κριτήν, οὕτε νὰ κρίνῃ πρὸ καιροῦ, «Ἐως ἂν ἔλθῃ δὲ Κύριος, ὃς φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν»³⁷. «Οταν ἔξετάζῃ δὲ Θεός τὰς καρδίας καὶ τοὺς νεφρούς φανερώνει τὴν ἴδικήν του δικαιοσύνην. Ἐξητάσθη λοιπὸν ἡ καρδία τοῦ Ἀβραάμ, ἐὰν ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν ἔξ οὐλης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἔξ οὐλης τῆς καρδίας, ὅταν διετάχθῃ νὰ θυσιάσῃ τὸν Ἰσαάκ, διὰ νὰ φανῇ ὅτι παραπάνω ἀπὸ τὸ παιδί του ἀγαπᾶ τὸν Θεόν. Ἐξητάσθη δὲ καὶ δὲ Ιακώβ, ὅταν τὸν ἐπεβουλεύετο δὲ ἀδελφός του διὰ νὰ λάμψῃ ἡ φιλαδελφία αὐτοῦ ἐν μέσῳ τόσων ἀμαρτημάτων τοῦ Ἡσαῦ χωρὶς νὰ ἔξασθενίσῃ. Αὐτῶν λοιπὸν αἱ καρδίαι ἔξητάσθησαν· τοῦ δὲ Ἰωσήφ ἔξητάσθησαν οἱ νεφροί, ὅταν ἡ ἀκόλαστος κυρία του τὸν ἥρωα τεύθη μανιωδῶς καὶ αὐτὸς προετίμησεν ὅντι τῆς αἰσχρᾶς ἡδονῆς τὴν σεμνότητα τῆς σωφροσύνης. Ἐξητάσθη δὲ διὰ τὸν ἐ-

Εἰς τοῦτο δὲ ἡτάσθη, ἵνα οἱ θεαταὶ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ σύνθωνται δικαίως ἀπονεμομένην αὐτῷ τὴν τιμήν, διὰ τὸ ἐν μεγάλοις δοκιμαστηρίοις ὑπερδάμψαι αὐτοῦ τὴν σεμνότητα.

7. «*Ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ*». Κυρίως ἐν πολέμοις 5 κατὰ τὰς ἐφόδους τῶν ἐναντίων τὰς βοηθείας ἐπιζητοῦσιν οἱ πολεμούμενοι. Καὶ ἐνταῦθα τοίνυν δ τῶν ἀδοράτων ἔχθρῶν ἕαντοῦ ἐπαισθανόμενος, καὶ τὸν ἐφεστῶτα αὐτῷ κίνδυνον παρὰ τῶν περιστρατοπεδευμένων αὐτὸν πολεμίων δρῶν, ἐρεῖ· *Ἡ βοήθειά μου οὐκ ἐκ πλούτου, οὐδὲ ἐκ σωματικῶν ἀφορμῶν, οὐδὲ ἐκ δυνάμεως καὶ ἴσχύος ἐμῆς, οὐδὲ ἐκ συγγενείας ἀνθρωπίνης, ἀλλ᾽ ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ*). Ποταπὴν δὲ συμμαχίαν ἀποτέλλει τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν δ *Κύριος, ἀλλαχοῦ μεμαθήκαμεν τοῦ ψαλμοῦ λέγοντος· «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ὁνσεται αὐτούς»*). Καὶ ἀλλαχοῦ· 15 *«Ο ἄγγελος δ ὁνόμενός με»*). «Τοῦ σώζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ». Εὐθής ἐστι τῇ καρδίᾳ δ τὸν λογισμὸν μὴ ἔχων ὁέποντα πρὸς ὑπερβολὴν μηδὲ ἔλλειψιν, ἀλλ᾽ ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀρετῆς. *Ο γὰρ ἀπὸ τῆς ἀνδρίας ἐπὶ τὸ ἔλαττον παρεκκλίνας, κατὰ δειλίαν διαστρέφεται· δ δὲ ἐπὶ πλέον ὑπερταθείς, ἐπὶ τὴν θρασύτητα ἀποκλίνει. Διόπερ τούτους σκολιοὺς ή Γραφὴ ὀνομάζει, τοὺς ταῖς ὑπερβολαῖς καὶ ἔλλειψει τοῦ μέσου διαμαρτάνοντας*. *Ωσπερ γὰρ σκολιὰ γραμμὴ γίνεται, ποτὲ μὲν ἐπὶ τὸ κυρτόν, ποτὲ δὲ ἐπὶ τὸ κοῖλον τῆς εὐθείας διακλασθείσης· οὕτω καὶ σκολιὰ καρδία, νῦν μὲν ὑψονυμένη δι’ 25 ἀλαζονείαν, νῦν δὲ ταπεινούμενη διὰ λύπας καὶ συστολάς. Διόπερ φησὶν δ’ *Ἐκκλησιαστής*, διτι *Διεστραμμένον οὐ κατευθυνθήσεται**). *«Ο Θεὸς κριτής δίκαιος καὶ ἴσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ’ ἐκάστην ἡμέραν»*). Τοῦτο ἔοικεν ἀπο-

ξῆς σκοπόν· διὰ νὰ συμφωνήσουν οἱ θεαταὶ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ ὅτι δικαίως ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν τιμή, διότι ἡ σεμνότης αὐτοῦ ὑπερέλαμψεν εἰς μεγάλας δοκιμασίας.

7. «Ἡ βοήθειά μου παρὰ τοῦ Θεοῦ». Κυρίως ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἔχθρῶν ζητοῦν βοήθειαν ἔκεινοι ποὺ πολεμοῦνται. Καὶ ἐδῶ λοιπὸν ἔκεινος ποὺ ἀντιλαμβάνεται τοὺς ἀοράτους ἔχθρούς, καὶ βλέπει ἐπικείμενον τὸν κίνδυνον τῶν ἔχθρῶν ποὺ ἐστρατοπέδευσαν γύρω του, θὰ εἰπῇ· Δὲν θὰ μὲ βοηθήσῃ ὁ πλοῦτος, οὔτε αἱ σωματικαὶ ίκανότητες, οὔτε ἡ δύναμις καὶ ἡ ἰσχύς μου, οὔτε ἡ συγγένεια ἡ ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ «θὰ μὲ βοηθήσῃ ὁ Θεός». Εἰς ἄλλον δὲ ψαλμὸν ἔμαθαμεν πόσον μεγάλην συμμαχίαν ἀποστέλλει ὁ Κύριος εἰς ἔκεινους ποὺ τὸν φοβοῦνται, ὅπου λέγει· «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς»³⁸. Καὶ ἄλλοϋ· «Ο ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με»³⁹. «Τοῦ σῷζοντος τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ». Εὐθύς εἰς τὴν καρδίαν εἰνε ἔκεινος τοῦ δποίου ὁ λογισμὸς δὲν κλίνει ἄλλοτε πρὸς τὴν ὑπερβολὴν καὶ ἄλλοτε πρὸς τὴν ἔλλειψιν ἀλλὰ κατευθύνεται πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀρετῆς. Διότι ἔκεινος ὁ ὄποιος ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν παρεκκλίνει πρὸς τὸ κατώτερον, μεταβάλλεται πρὸς τὴν δειλίαν· ἔκεινος δὲ ποὺ ἐπὶ πλέον ἐντείνει τὰς δυνάμεις του ἀποκλίνει πρὸς τὴν θρασύτητα. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἡ Γραφὴ τοὺς δόνομάζει δυστρόπους, διότι ξεφεύγουν τὴν μέσην γραμμὴν ἄλλοτε πρὸς τὰς ὑπερβολὰς καὶ ἄλλοτε πρὸς τὰς ἔλλειψεις. Καὶ ὅπως ἡ στραβὴ γραμμὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν διακλάδωσιν τῆς εὐθείας ἄλλοτε πρὸς τὸ κυρτὸν καὶ ἄλλοτε πρὸς τὸ κοῖλον, ἔτσι καὶ ἡ διεστραμμένη καρδία, ἄλλοτε μὲν ἀνυψώνεται ἀπὸ ἀλαζονείαν, ἄλλοτε δὲ ταπεινώνεται ἀπὸ τὰς λύπτας καὶ τὰς ταπεινώσεις. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Ἐκκλησιαστὴς ὅτι «διεστραμμένον οὐ κατευθυνθήσεται»⁴⁰. «Ο Θεὸς κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν». Αὐτὸ φαίνεται ὅτι τὸ λέγει ὁ

τεινόμενος πρὸς τοὺς ποτε ταραχθησομένους ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν δι προφήτης διαλέγεσθαι, οἷονεὶ καταστέλλων τῶν ἀνθρώπων τὴν ταραχήν, μή ποτε ἀπιστήσωσι τῇ περὶ τῶν ὅλων προνοίᾳ, δρῶντες ἀνεκδίκητον πατέρα ἐπὶ νίοῦ ἐπαναστάσει, 5 καὶ τὴν πονηρίαν τοῦ Ἀβεσσαλῶμ εὐδούμενην ἐν οἷς προέθετο. Διορθούμενος οὖν αὐτῶν τὸ ἐν τοῖς λογισμοῖς ἀνόητον, διεμαρτύρατο αὐτοῖς· «Ο Θεός κριτὴς δίκαιος καὶ ἴσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ μὴ δργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν». Οὐκ ἀκρίτως τι γίνεται τῶν γινομένων, ἀλλὰ τοῖς ἐκάστον μέτροις 10 ἀντιμετρεῖ ὁ Θεός, οἷς προλαβὼν ἀπεμέτρησε τὰς κατὰ τὸν βίον πράξεις. Ἐπεὶ οὖν πέπρακταί μοί τις ἀμαρτία, κατὰ τὴν ἀξίαν τὴν ἔμαυτοῦ ἀντιλαμβάνω. «Μὴ τοίνυν λαλεῖτε κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν»· διὸ γὰρ Θεός κριτὴς δίκαιος. Μηδὲ οὕτω ταπεινῶς διαγοεῖσθαι περὶ Θεοῦ, ὥστε οἰεσθαι αὐτὸν ἀτομεῖν πρὸς τὴν 15 ἐκδίκησιν· καὶ γὰρ καὶ ἴσχυρὸς ἐστι. Τίς οὖν ἡ αἵτια τοῦ μὴ ταχεῖαν ἐπάγεσθαι τοῖς ἀμαρτάνοντι τὴν τιμωρίαν; Διότι μακρόθυμός ἐστι, «μὴ δργὴν ἐπάγων καθ' ἐκάστην ἡμέραν». «Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν δομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσειν». Ἀπειλητικὸς δὲ λόγος, εἰς ἐπιστροφὴν ἐνάγων τοὺς βραδεῖς εἰς με- 20 τάνοιαν. Οὐκ εὐθὺς ἀπειλεῖ τὰ τραῦματα καὶ τὰς πληγὰς καὶ τοὺς θανάτους· ἀλλὰ στίλβωσιν δπλων, καὶ οἷονεὶ παρασκευήν τινα πρὸς τὴν ἄμυναν. «Ωσπερ γὰρ οἱ διασμῆχοντες τὰ δπλα, τὴν ἐπὶ τὸν πόλεμον δρμὴν διὰ τούτον παραδηλοῦσιν, οὕτω καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπὶ τὸ τιμωρεῖσθαι κίνησιν ἐμφῆναι βονλόμενος 25 δὲ λόγος, στιλβοῦν ἔφησεν αὐτοῦ τὴν δομφαίαν. «Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἡτοίμασεν αὐτό, καὶ ἐν αὐτῷ ἡτοίμασε σκεύη θανάτου». Οὐ νευρά τίς ἐστιν ἡ διατείνουσα τὸ τόξον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ κολαστικὴ δύναμις, ποτὲ μὲν ἐντεινομένη, ποτὲ δὲ ἀνιεμένη. Τῷ οὖν ἀμαρτάνοντι ἀπειλεῖ ὁ λόγος, ὅτι ἔτοιμα αὐτῷ 30 ἐστι τὰ μέλλοντα εἰς κόλασιν ἀποπέμπεσθαι, ἐὰν ἐπιμένῃ τῇ ἀμαρτίᾳ. «Ἡτοίμασται γὰρ ἐν τῷ τόξῳ σκεύη θανάτου. Σκεύη δὲ θανάτου, δυνάμεις εἰσὶν ἀφανιστικαὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ.

προφήτης ἀπευθυνόμενος πρὸς ἑκείνους ποὺ ἵσως ταραχθοῦν ἀπὸ τὰ συμβάντα καὶ τρόπον τινὰ καθησυχάζει τὴν ταραχὴν τῶν ἀνθρώπων, μὴ τυχὸν ἀπιστήσουν εἰς τὴν πρόνοιαν τῶν πάντων, βλέποντες νὰ μένῃ ἀνεκδίκητος ὁ πατὴρ διὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ νιοῦ του, καὶ ἡ κακία τοῦ Ἀβεσσαλῶμ νὰ βαίνῃ κατ’ εὐχὴν εἰς ὅσα ἔσχεδίασεν ἐκ τῶν προτέρων. Ἐπειδὴ λοιπὸν θέλει νὰ διορθώσῃ τὰς ἀνοήτους σκέψεις αὐτῶν, τοὺς διαβεβαιώνει· «Ο Θεὸς κριτής δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ μὴ δργὴν ἐπάγων καθ’ ἐκάστην ἡμέραν». Τίποτε ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν δὲν γίνεται ἀπερίσκεπτα, ἀλλ’ ἀναλόγως μὲ τὸ μέτρον τοῦ καθενὸς μετρεῖ καὶ δίδει καὶ δ Θεὸς εἰς ἑκείνους ποὺ ἐκ τῶν προτέρων ἐμοίρασε τὰ γεγονότα τοῦ βίου των. Ἀφοῦ λοιπὸν διέπραξα κάποιαν ἀμαρτίαν ἀνταμείβομαι κατὰ τὴν ἀξίαν μου. «Μὴ τοίνυν λαλεῖτε κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν»⁴¹. διότι δ Θεὸς εἶνε «κριτής δίκαιος». Οὕτε νὰ ἔχετε ταπεινὴν ἴδεαν περὶ Θεοῦ, ὡστε νὰ νομίζετε ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἐκδικηθῇ. διότι εἶνε καὶ ἰσχυρός. Ποία λοιπὸν ἡ αἰτία ποὺ δὲν τιμωρεῖ ἀμέσως τοὺς ἀμαρτάνοντας; Διότι εἶνε μακρόθυμος, «μὴ δργὴν ἐπάγων καθ’ ἐκάστην ἡμέραν». «Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στιλβώσει». Ο λόγος εἶνε ἀπειλητικὸς καὶ παρακινεῖ εἰς ἐπιστροφὴν ἑκείνους ποὺ δυσκόλως μετανοοῦν. Δὲν ἀπειλεῖ ἀμέσως μὲ τραύματα καὶ πληγὰς καὶ θανάτους· ἀλλὰ μὲ ἀκόνισμα τῶν ὅπλων καὶ τρόπον τινὰ κάποιαν προετοιμασίαν διὰ τὴν ἄμυναν. Καὶ ὅπως ἑκεῖνοι ποὺ καθαρίζουν τὰ ὅπλα φανερώνουν διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ τὴν δρμὴν πρὸς τὸν πόλεμον, ἔτσι καὶ δ Θεός, ἐπειδὴ ἥθελε νὰ φανερώσῃ τὴν διάθεσιν νὰ τιμωρήσῃ εἴπε ὅτι ἀκονίζει τὴν ρομφαίαν του. «Τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε, καὶ ἡ τοίμασεν αὐτό, καὶ ἐν αὐτῷ ἡ τοίμασε σκεύη θανάτου». Δὲν ὑπάρχει καμία χορδὴ ἢ ὅποια νὰ τεντώνῃ τὸ τόξον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δύναμις τιμωρητική, ποὺ ἀλλοτε τεντώνεται καὶ ἀλλοτε χαλαροῦται. Ἀπειλεῖ λοιπὸν ὁ λόγος τὸν ἀμαρτάνοντα ὅτι, ἐὰν ἐπιμένῃ εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ἔτοιμα εἶνε ἑκεῖνα τὰ ὅποια θὰ σταλοῦν διὰ νὰ τὸν τιμωρήσουν. Διότι εἰς τὸ τόξον ἡ τοίμασθησαν θανατηφόρα ὅργανα. Σκεύη θανάτου εἶνε δυνάμεις αἱ ὅποια ἔξαφανίζουν τοὺς

«Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἐξειργάσατο». Ὡσπερ τὸ πῦρ τῇ καιομένῃ ὅλῃ παρὰ τοῦ κτίσαντος ἐξειργάσθη· οὐ γὰρ διὰ τὸν ἀδάμαντα ἐκτίσθη τὸν μὴ τηκόμενον ὑπὸ τοῦ πυρός, ἀλλὰ διὰ τὰ ἔντα τὰ κατακαιόμενα· οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ βέλη ταῖς 5 εὑκαταπρήστοις ψυχαῖς, ὡν πολὺ τὸ ὑλικὸν καὶ τὸ πρόδες ἀφανισμὸν ἐπιτήδειον συνείλεκται, παρ' αὐτοῦ κατειργάσθη. Οἱ οὖν προλαβόντες καὶ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς τὰ πεπυρωμένα βέλη τοῦ διαβόλου, οὗτοι δέχονται τὰ βέλη τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο φησι· «Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς ἥδη καιομένοις ἐξειργάσατο». Καίουσι δὲ 10 ψυχὴν ἔρωτες σαρκικοί, καὶ ἐπιθυμίαι χρημάτων, καὶ διάπνεοι ὁργαί, καὶ λῦπαι φλέγουσαι καὶ ἐκτήκουσαι τὴν ψυχήν, καὶ φόβοι οἱ ἄλλοτροι τοῦ Θεοῦ. Ὁ μέντοι ἄτρωτος ὑπὸ τῶν τοῦ ἔχθροῦ βελῶν καὶ ἐνδεδυμένος τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ τῶν θανατηφόρων βελῶν ἀπείρατος διαμένει.

15   8. «Ἴδον ὀδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν». Ὡς μὲν πρόδες τὴν τάξιν δοκεῖ συγκεχυμένως ἢ λέξις ἔχειν. Ἐπειδὴ πρῶτον αἱ κύουσαι συλλαμβάνουσιν, εἴτα ὀδίνουσι, τελευταῖον δὲ τίκτουσιν. Ἐνταῦθα δέ, πρῶτον ἢ ὀδίνη, εἴτα ἢ σύλληψις, εἴτα δὲ τοκετός. Πρόδες δὲ τὴν τῆς καρδίας σύλληψιν ἐμφαντικώτατα ἔχει. Αἱ γὰρ ἄλογοι τῶν ἀκολάστων ὁρμαί, καὶ αἱ μανικαὶ καὶ παροιστρῶσαι ἐπιθυμίαι ὀδίνες ἐλέχθησαν, διὰ τὸ μετὰ ὀξύτητος καὶ πόνου ἐγγίνεσθαι τῇ ψυχῇ. Κατὰ δὲ τὴν τοιαύτην ὀρμὴν ὁ περικρατῆς τῶν πονηρῶν μὴ γενόμενος βουλευμάτων συνέλαβε πόνον· καὶ δὲ τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ κακίαν διὰ τῶν πονηρῶν πράξεων ἐκκαίσας ἔτεκε τὴν ἀνομίαν. Ἔοικε δὲ ταῦτα λέγειν αἰσχυνόμενος ἐπὶ τῷ πατήρῳ εἶναι παιδὸς παρανόμου. Οὐκ ἐμός, φησίν, ὁ παῖς, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς γέγονεν νίός, φ διὰ τῆς ἀμαρτίας ἑαυτὸν εἰσεποίησε. Διότι κατὰ τὸν Ἰωάννην, «Ο ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου 25 γεγέννηται». Ἰδον οὖν ὀδίνησεν αὐτὸν διὰ τῆς ἀδικίας, καὶ συν-

έχθρούς τοῦ Θεοῦ. «Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις ἔξειργάσατο». "Οπως ἀκριβῶς ἡ φωτιὰ κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ κτίστου διὰ τὴν ὑλην ποὺ καίεται, διότι δὲν κατεσκευάσθη διὰ τὸν ἀδάμαντα ποὺ δὲν λυώνει ἀπὸ τὴν φωτιάν, ἀλλὰ διὰ τὰ ξύλα ποὺ καίονται τελείως, ἔτσι καὶ τὰ βέλη τοῦ Θεοῦ κατεσκευάσθησαν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὰς ψυχὰς ποὺ εὔκόλως καίονται, εἰς τὰς ὅποιας τὸ ὑλικὸν τὸ δόποιον συνεκεντρώθη εἶνε πολὺ καὶ κατάλληλον διὰ νὰ καῇ. Ἔκεῖνοι λοιπὸν ποὺ ἔλαβον ἐκ τῶν προτέρων καὶ κρατοῦν μέσα των τὰ ἀναμμένα βέλη τοῦ διαβόλου, αὐτοὶ δέχονται τὰ βέλη τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει· «Τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς ἥδη καιομένοις ἔξειργάσατο». Καίουν δὲ τὴν ψυχὴν ἔρωτες σαρκικοί, καὶ ἐπιθυμίαι χρημάτων, καὶ φλογεραὶ ὅργαί, καὶ λύπαι ποὺ καίουν καὶ λυώνουν τὴν ψυχὴν καὶ φόβοι ξένοι ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἔκεῖνος ποὺ μένει ἀκτύπητος ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ ἔχθροῦ καὶ εἶνε ἐνδεδυμένος τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, δὲν δοκιμάζει τὰ θανατηφόρα βέλη.

8. «Ίδού ὡδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον, καὶ ἐτεκεν ἀνομίαν». Φαίνεται δτὶ ἡ λέξις εἰς τὴν σειρὰν αὐτῶν τῶν πραγμάτων εἶνε συγκεχυμένη. Διότι αἱ ἔγκυοι γυναῖκες πρῶτα συλλαμβάνουν, ἐπειτα κοιλοπονοῦν καὶ τελευταῖα γεννοῦν. Ἐδῶ ὅμως, πρῶτα εἶνε ὁ κοιλόπονος, ἐπειτα ἡ σύλληψις καὶ ἐπειτα ὁ τοκετός. Εἶνε ὅμως δλοφάνερον δτὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν σύλληψιν τῆς καρδίας. Διότι αἱ παράλογοι δρμαὶ τῶν ἀκολάστων καὶ αἱ μανιώδεις καὶ παράφοροι ἐπιθυμίαι, ὡνομάσθησαν ὡδίνες, διότι μὲ ὀξύτητα καὶ πόνον δημιουργοῦνται εἰς τὴν ψυχὴν. Εἰς μίαν τοιαύτην ἐπίθεσιν ἔκεῖνος ὁ δόποιος δὲν ἐκυριάρχησεν εἰς τὰς πονηρὰς σκέψεις, συνέλαβε πόνον· καὶ ἔκεῖνος ὁ δόποιος μὲ τὰς πονηρὰς πράξεις ἔξαναψε τὴν ἀμαρτίαν ποὺ ὑπῆρχεν εἰς τὴν καρδίαν του, ἐγέννησε τὴν ἀμαρτίαν. Φαίνεται δὲ νὰ λέγῃ αὐτά, διότι ντρέπεται ποὺ εἶνε πατήρ ἐνδὸς παρανόμου υἱοῦ. Δὲν εἶνε, λέγει, ίδικός μου υἱός, ἀλλὰ ἔγινεν υἱὸς τοῦ πατρός, εἰς τὸν δόποιον διὰ τῆς ἀμαρτίας ἔκανε τὸν ἐαυτόν του υἱόν. Διότι κατὰ τὸν Ἱωάννην, «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεγένηται»⁴². Νὰ λοιπόν, ἐκοιλοπόνησεν αὐτὸν διὰ τῆς ἀδικίας καὶ

έλαβεν αὐτόν, οίονεὶ ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις ἑαυτοῦ ὑπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς ἴδιας διαθέσεως ἥγαγε καὶ ἐκνοφόρησεν αὐτὸν διάβολος· εἴτα ἀπεγέννησεν αὐτόν, ἐκφανῆ τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ καταστήσας, διότι πᾶσι προεκηρύχθη ἡ κατὰ τοῦ πατρὸς ἐπανάστασις. «Λάκκον ὥρυξε, καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν». Οὐ πάντα ἐπὶ καλοῦ εὑρίσκομεν τὸ δόγμα τοῦ λάκκου τεταγμένον ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς· ὡς οὐδὲ τὸ φρέαρ ὕδατος ἐπὶ χείρονος. Λάκκος μὲν γάρ ἔστιν εἰς δν ἐβλήθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Ἰωσήφ. Καὶ δτε πατάσσεται «ἀπὸ πρωτοτόκου φαραώ, ᾧ τις πρωτοτόκουν τῆς αἰχμαλωτίδος τῆς ἐν τῷ λάκκῳ». Καὶ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς· «Προσελογίσθη μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον». Καὶ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ φησίν· «Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὥρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντεριμένους, οἱ οὖ δυνήσονται ὕδωρ συνέχειν». Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Δανιὴλ λάκκος λεόντων ἀναγέγραπται, εἰς δν ὁπλίτεται Δανιὴλ. Φρέαρ δὲ ὄρύσσει Ἀβραάμ· καὶ οἱ παῖδες τοῦ Ἰσαάκ· καὶ ἐπὶ φρέαρ ἐξελθὼν ἀνεπάνετο Μωϋσῆς. Καὶ ἐντολὴν λαμβάνομεν ἀπὸ τοῦ Σολομῶντος πίνειν ὕδατα ἀπὸ ἡμετέρων ἀγγείων, καὶ ἀπὸ ἡμετέρων φρεάτων πηγῆς. Καὶ δ Σωτὴρ παρὰ τῷ φρέατι τῇ Σαμαρείτιδι περὶ θείων μυστηρίων διαλέγεται. Τὴν δὲ αἰτίαν τοῦ ἐπὶ χειρῶν μὲν τοὺς λάκκους τετάχθαι, ἐπὶ κρειττόνων δὲ τὰ φρέατα, νομίζομεν ταύτην ὑπάρχειν. Ἐπίκτητον τὸ ὕδωρ ἐν τοῖς λάκκοις, πῖπτον ἐξ οὐρανοῦ· ἐν δὲ τοῖς φρέασι φλέβες ὕδάτων κεχωσμέναι, ποὺν ὀρυχθῆναι τοὺς τόπους, φανεροῦνται, περὶ αἱρεθέντων τῶν ἐπικαλυπτόντων χωμάτων, καὶ οἰασδήποτε οὐσίας ἐπικειμένης, ἥτις πᾶσά ἔστι γῆ. Καὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς τοίνυν ἔστιν οίονεὶ ὅργυμα ἐν αἷς καταπίπτει τὰ κρείττονα μεταβάλλοντα καὶ παραχαραττόμενα, δτε τις τὰς περὶ τῶν καλῶν

συνέλαβεν αὐτόν, δηλαδὴ τὸν ὡδῆγησεν διάβολος εἰς τοὺς πλέον οἰκείους του καὶ τὸν ἐκυφόρησε κάτω ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς ἴδικῆς του διαθέσεως· ἔπειτα τὸν ἐγέννησε τελείως καὶ ἔκανεν δλοφάνερη τὴν ἀμαρτίαν του, διότι ἔγινε γνωστή εἰς ὅλους ἡ ἐπανάστασις κατὰ τοῦ πατρός του. «Λάκκον ὕρυξε καὶ ἀνέσκαψεν αὐτόν». Πουθενὰ εἰς τὰς θείας Γραφὰς δὲν συναντῶμεν τὸ ὄνομα «λάκκος» μὲν καλὴν σημασίαν. Οὔτε τὸ «φρέαρ ὕδατος» μὲν κακὴν σημασίαν. Διότι λάκκος ἦτο ἐκεῖνος εἰς τὸν ὅποιον ἔρριψαν τὸν Ἰωσῆφο οἱ ἀδελφοί του⁴³. Καὶ ὅταν ἔγινεν ἡ σφαγὴ «ἀπὸ πρωτοτόκου φαραώ, ἐως πρωτοτόκου τῆς αἰχμαλωτίδος τῆς ἐν τῷ λάκκῳ»⁴⁴. Καὶ εἰς τοὺς Ψαλμούς· «Προσελογίσθην μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον»⁴⁵. Καὶ εἰς τὸν Ἱερεμίαν λέγει· «Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὕρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμένους, οἵ οὐ δυνήσονται ὕδωρ συνέχειν»⁴⁶. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Δανιήλ «λάκκος λεόντων» ἀναφέρεται, εἰς τὸν ὅποιον ρίπτεται δανιήλ⁴⁷. Φρέαρ δὲ ἀνασκάπτει ὁ Ἀβραὰμ καὶ τὰ παιδιά τοῦ Ἰσαάκ· καὶ ὁ Μωϋσῆς ἔξῃλθε καὶ ἀνεπαύετο εἰς φρέαρ. Καὶ ἀπὸ τὸν Σολομῶντα παίρνομεν ἐντολὴν νὰ πίνωμεν νερὸν ἀπὸ τὰ ἴδικά μας δοχεῖα καὶ ἀπὸ τὰ ἴδικά μας φρέατα⁴⁸. Καὶ δὲ Σωτὴρ κοντὰ εἰς τὸ φρέαρ συνομιλεῖ μὲ τὴν Σαμαρείτιδα περὶ θείων μυστηρίων. Ἡ αἰτία δὲ τοῦ ὅτι οἱ λάκκοι λαμβάνονται μὲ κακὴν σημασίαν καὶ τὰ φρέατα μὲ καλήν, νομίζομεν ὅτι εἶνε ἡ ἀκόλουθος. Τὸ νερὸν εἰς τοὺς λάκκους ἀποκτᾶται ἀπὸ ἔξω, πίπτοντας ἀπὸ τὸν οὐρανόν· εἰς τὰ φρέατα ὅμως ὑπάρχουν φλέβες ὕδάτων ποὺ εἶνε χωμέναι εἰς τὴν γῆν πρὶν σκαφοῦν οἱ τόποι ἐκεῖνοι, φανερώνονται δὲ ὅταν ἀφαιρέθοιν τὰ χώματα ποὺ τὰ καλύπτουν ἀπὸ ἐπάνω καὶ δποιαδήποτε ούσια ἐπικάθηται, ἡ ὅποια ὅλη εἶνε γῆ. Καὶ εἰς τὰς ψυχὰς λοιπὸν ὑπάρχει τρόπον τινὰ λάκκος, εἰς τὰς ὅποιας καταπίπτουν τὰ καλύτερα, τὰ ὅποια μεταβάλλονται καὶ διαστρέφονται, ὅταν κανεὶς ἀλλάζῃ τὰς καλὰς ἐννοίας ποὺ πίπτουν

46. Ἱερ. 2, 13.

47. Δαν. 6, 16.

48. Παροιμ. 5, 15.

ἐννοίας πεσούσας εἰς αὐτὸν τρέπει, ἐπὶ τὸ κακουργότερον αὐτὰς διαστρέφων, καὶ ἐπὶ τὰ ἐναντία τῇ ἀληθείᾳ, οὐδὲν οἰκεῖον βεβούλευμένος ἔχειν καλόν. Καὶ πάλιν φρέατα, δτε, περιαιρεθέντων τῶν ἐπικαλυπτόντων χειρόνων, ἀναλάμπει φῶς καὶ πηγὴ ὕδατος ἐν λόγῳ καὶ δόγμασι ποτίμουν. Διὰ τοῦτο ἔκαστον ἑαυτῷ φρέαρ κατασκευάσαι ἀναγκαῖον, ἵνα τηρήσῃ τὴν προειρημένην ἐντολὴν τὴν λέγουσαν «Πίνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἄγγείων, καὶ ἀπὸ σῶν φρεάτων πηγῆς». Οὕτω γὰρ χρηματίσομεν τέκνα τῶν ὀρυξάντων τὰ φρέατα, Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ.

10 Λάκκον δὲ οὐ ποιητέον, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς τὸ δρυγμα, κατὰ τὸ ἐνθάδε εἰρημένον, μηδὲ ἀκούσωμεν τὰ ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ ἐπ' ὀνειδισμῷ τῶν ἀμαρτανόντων ἀναγεγραμμένα, τοῦ Θεοῦ λέγοντος περὶ αὐτῶν ἂ καὶ πρὸ βραχέως παρεθέμεθα «Ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὥρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους

15 συντετριμμένους, οἱ οὐ δυνήσονται ὕδωρ αὐτοῖς συνέχειν».

εἰς αὐτὸν καὶ τὰς διαστρέφει πρὸς τὸ ἐπιβλαβέστερον, καὶ εἰς ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, διότι σκέπτεται ὅτι τίποτε καλὸν δὲν ἔχει ἴδιον του. Καὶ πάλιν φρέστα (ἔχουν ἔκειναι αἱ ψυχαὶ) ὅταν, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν τὰ κακὰ ἐπικαλύμματα, ἀναλάμπῃ φῶς καὶ πηγὴ ὕδατος ποὺ πίνεται καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῶν δογμάτων. Διὰ τοῦτο εἶνε διάγκη ὁ καθένας νὰ κατασκευάσῃ φρέαρ διὰ τὸν ἑαυτόν του, διὰ νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ τὴν προλεχθεῖσαν ἐντολὴν ποὺ λέγει· «Πίνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων, καὶ ἀπὸ σῶν φρεάτων πηγῆς»⁴⁹. Διότι ἔτσι θὰ γίνωμεν τέκνα ἔκεινων ποὺ ἀνοίξαν τὰ φρέστα, τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. Λάκκον δὲ δὲν πρέπει νὰ ἀνοίξωμεν, διὰ νὰ μὴ πέσωμεν μέσα εἰς τὸ ἄνοιγμα, σύμφωνα μ' αὐτὸν ποὺ λέγεται ἐδῶ, οὕτε νὰ ἀκούσωμεν ἔκεινα ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸν Ἱερεμίαν εἰς δινειδισμὸν τῶν ἀμαρτωλῶν, περὶ τῶν δποίων λέγει ὁ Θεὸς αὐτὰ ποὺ εἴπαμεν καὶ πρὸ δλίγου· «Ἐμὲ ἐγκατέλιπον, πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὠρυξαὶ ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἵ οὐ δυνήσονται ὕδωρ αὐτοῖς συνέχειν»⁵⁰.

ΟΜΙΛΙΑ Γ"

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΙΔ' ΨΑΛΜΟΥ
ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΚΙΖΟΝΤΩΝ

1. Χθὲς εἰς τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον ψαλμὸν ὑμῖν διαλεγόμενοι, ἐξικέσθαι πρὸς τὸ πέρας τοῦ λόγου ὅπο τῆς ὥρας οὐκ ἐπετράπημεν. Νῦν δὲ ἥκομεν εὐγνώμονες ὀφειλέται τὰ χρέα τῶν ἐλλειφθέντων ὑμῖν ἀποτιννύτες. "Εστι δὲ τὸ λειπόμενον 5 βραχὺ μὲν τὸ ἀκοῦσαι, ὃστε οὐτωσὶ δόξαι, καὶ ἵσως τοὺς πολλοὺς ὑμῶν καὶ παρέλαθει, ὡς μηδὲ παραλελεῖφθαι τι τοῦ ψαλμοῦ νομισθῆναι. Μεγάλην μέντοι πρὸς τὰ τοῦ βίου πράγματα δύναμιν ἔχειν τὴν βραχεῖαν ταύτην λέξιν καταμαθόντες, οὐκ ὠήθημεν δεῖν παρεῖναι τὸ ἐκ τῆς ἐξετάσεως χρήσιμον. Ὅπογρά-
10 φων τῷ λόγῳ τὸν τέλειον ὁ προφήτης, τὸν τῆς ἀσαλεύτου ζωῆς ἐπιβήσεσθαι μέλλοντα, ἐν τοῖς ἀνδραγαθήμασιν ἀπηρίθμησε τό· «Ἄργυριον αὐτοῦ ἐπὶ τόκῳ μὴ δοῦναι». Πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς διαβέβληται ἡ ἀμαρτία αὕτη. "Ο τε Ἱεζεκιὴλ ἐν τοῖς μεγίστοις τῶν κακῶν τίθεται τόκον λαβεῖν καὶ πλεονασμόν· καὶ ὁ νόμος 15 διαρρήδην ἀπαγορεύει· «Οὐκ ἐκτοκιεῖς τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τῷ πλησίον σου». Καὶ πάλιν φησί· «Ἄδολος ἐπὶ δόλῳ, καὶ τόκος ἐπὶ τόκῳ». Καὶ περὶ πόλεως δὲ τῆς ἐν πλήθει κακῶν εὐθηνουμένης δι ψαλμὸς τί φησιν; «Οὐκ ἐξέλιπεν ἐκ τῶν πλατειῶν αὐτῆς τόκος καὶ δόλος». Καὶ νῦν χαρακτηριστικὸν τῆς κατὰ τὸν ἄνθρωπον 20 τελειώσεως τὸ αὐτὸ τοῦτο παρείληφεν ὁ προφήτης λέγων· «Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ». Τῷ δοῦτι γὰρ ἀπανθρω-

1. Ἱεζ. 22, 12.

2. Δευτ. 23, 20.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΙΔ' ΨΑΛΜΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΚΙΖΟΝΤΩΝ

1. Χθὲς ὅταν σᾶς ἔξηγούσαμεν τὸν δέκατον τέταρτον ψαλμόν, δὲν μᾶς ἐπέτρεψεν ἡ ὥρα νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ τέλος τοῦ λόγου. Σήμερα δὲ ἔλθαμεν ὡς εὐγνώμονες χρεωφειλέται νὰ ἔξοφλήσωμεν τὸ χρέος τῶν ὑπολοίπων στίχων τοῦ ψαλμοῦ. Αὔτὸ δὲ ποὺ παρελείφθη εἶνε τόσο σύντομον, ὅταν τὸ ἀκούῃ κανείς, ὥστε ἔτσι νὰ φανῇ ὅτι δὲν παρελείφθη τίποτε ἀπὸ τὸν ψαλμόν, καὶ ἵσως νὰ διέφυγε τὴν προσοχὴν καὶ πολλῶν ἐξ ὑμῶν. Ἐπειδὴ δύμας ἀντελήθημεν ὅτι ἡ σύντομος αὐτὴ περικοπὴ ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὰ βιοτικὰ πράγματα, ἐνομίσαμεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ παραλείψωμεν τὸ χρήσιμον ἀπὸ τὴν ἔξετασιν.

Ἐπειδὴ δὲ προφήτης ἤθελε νὰ περιγράψῃ μὲ τὸν λόγον τὸν τέλειον, ἐκεῖνον ποὺ πρόκειται νὰ βαδίσῃ τὴν σταθερὰν ζωὴν, ἀπηρίθμησε μεταξὺ τῶν κατορθωμάτων καὶ τὸ ἔξης· «νὰ μὴ δανείζῃ τὰ χρήματά του ἐπὶ τόκῳ». Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γραφῆς κατηγορεῖται ἡ ἀμαρτία αὐτή. Καὶ δὲ Ἱεζεκιὴλ τοποθετεῖ μεταξὺ τῶν μεγάλων κακῶν τὸ νὰ λαμβάνῃ κανεὶς τόκον καὶ πλεόνασμα¹, καὶ δὲ νόμος ἀπαγορεύει κατηγορηματικῶς· «Οὐκ ἐκτοκιεῖς τῷ ἀδελφῷ σου καὶ τῷ πλησίον σου»². Καὶ πάλιν λέγει· «Δόλος ἐπὶ δόλῳ, καὶ τόκος ἐπὶ τόκῳ»³. Ἄλλὰ καὶ διὰ τὴν πόλιν ἡ ὁποία εἶνε πλουσία εἰς πλῆθος ἀμαρτιῶν τί λέγει ὁ ψαλμός; «Οὐκ ἔξελιπεν ἐκ τῶν πλαστειῶν αὐτῆς τόκος καὶ δόλος»⁴. Καὶ τώρα ὡς χαρακτηριστικὸν τῆς τελειώσεως τοῦ ἀνθρώπου δὲ προφήτης ἔθεώρησεν αὐτὸ τὸ ἴδιον λέγων· «Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ». Πράγματι κρύβει ὑπερβο-

3. Ἱερ. 9, 6.

4. Ψαλ. 54, 12.

πίας ὑπερβολὴν ἔχει, τὸν μὲν τῶν ἀναγκαίων ἐνδεῶς ἔχοντα
 ζητεῖν δάνεισμα εἰς παραμυθίαν τοῦ βίου, τὸν δὲ μὴ ἀρκεῖσθαι
 τῷ κεφαλαίῳ, ἀλλ' ἐπινοεῖν ἐκ τῶν συμφορῶν τοῦ πένητος
 προσόδους ἑαυτῷ καὶ εὐπορίας συνάγειν. Ὁ μὲν οὖν Κύριος
 5 ἐναργῶς ἡμῖν διετάξατο λέγων· «Καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δα-
 νείσασθαι, μὴ ἀποστραφῆς»· ὁ δὲ φιλάργυρος δρῶν ὑπὸ τῆς ἀ-
 νάγκης ἄνδρα κατακαμπτόμενον πρὸ τῶν γονάτων ἰκετεύοντα,
 τί οὐ ποιοῦντα ταπεινόν; τί οὐ φθεγγόμενον; οὐκ ἐλεεῖ παρ'
 ἀξίαν πράττοντα· οὐ λογίζεται τὴν φύσιν, οὐκ ἐνδίδωσι ταῖς
 10 ἴκεσίαις, ἀλλ' ἄκαμπτος καὶ ἀμείλικτος ἔστηκεν, οὐ ταῖς δεή-
 σεσιν εἴκων, οὐ δάκρυσιν ἐπικλώμενος, ἐπιμένων τῇ ἀρνήσει,
 ἐξομνύμενος καὶ ἐπαρώμενος ἑαυτῷ, ἢ μὴν ἀπορεῖν παντελῶς
 χρημάτων, καὶ περισκοπεῖν καὶ αὐτὸς εἰ τινα εὑροι τῶν δανει-
 ζόντων, καὶ πιστούμενος τὸ ψεῦδος διὰ τῶν δρκῶν, κακὸν πα-
 15 ρεμπόρευμα τῆς ἀπανθρωπίας τὴν ἐπιορχίαν προσκτώμενος.
 Ἐπειδὰν δὲ ὁ ζητῶν τὸ δάνειον τόκων μνησθῆ, καὶ ὑποθήκας
 δνομάσῃ, τότε καταβαλὼν τὴν δρφῶν προσεμειδίασε, καί πον
 καὶ πατρόφας φίλας ἀνεμνήσθη, καὶ συνήθη εἰπε καὶ φίλον·
 καί, δψόμεθα, φησίν, εἴπουν τί ἔστιν ἡμῖν ἀποκείμενον ἀργύ-
 20 ριον. Ἐστι δὲ παρακαταθήκη φίλου ἀνδρὸς ἐπ' ἐργασίᾳ παρα-
 θεμένον ἡμῖν. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν βαρεῖς ἐπ' αὐτῷ τοὺς τόκους
 ὀρισεν· ἡμεῖς δὲ πάντως ἐπανήσομέν τι, καὶ ἐπ' ἐλάττοσι τοῖς
 τόκοις δώσομεν. Τοιαῦτα κατασχηματιζόμενος, καὶ τοιούτοις
 λόγοις ὑποσαίνων καὶ δελεάζων τὸν ἄθλιον, γραμματείοις αὐτὸν
 25 προσκαταδήσας, καὶ πρὸς τῇ καταπονούσῃ πενίᾳ ἔτι καὶ τὴν
 ἐλευθερίαν τοῦ ἀνδρὸς προσαφελόμενος ὥχετο. Ὁ γὰρ τόκοις
 ἑαυτὸν ὑπεύθυνον καταστήσας, ὃν τὴν ἔκτισιν οὐχ ὑφίσταται,
 δουλείαν αὐθαίρετον κατεδέξατο διὰ βίου. Χρήματα, εἰπέ μοι,

λικήν ἀπανθρωπίαν, δομένης νὰ στερῆται καὶ τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ζωὴν καὶ νὰ ζητῇ δάνειον διὰ νὰ παρηγορηθῇ εἰς τὴν ζωὴν του, δὸς δὲ ἄλλος νὰ μὴ ἀρκῆται εἰς τὸ κεφάλαιον, ἄλλὰ νὰ ἐπινοῇ νέα κέρδη διὰ τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὰς συμφορὰς τοῦ πτωχοῦ καὶ νὰ συνάγῃ πλοῦτον. 'Ο Κύριος λοιπὸν σαφέστατα μᾶς διατάσσει λέγων· «Καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι, μὴ ἀποστραφῆς»⁵. δ φιλάργυρος ὅμως ἐνῷ βλέπει κάποιον ἄνδρα νὰ λυγίζῃ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, νὰ τὸν ἰκετεύῃ ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια του, νὰ κάμνῃ κάθε τι ταπεινόν, νὰ λέγῃ τὸ πᾶν, δὲν τὸν ἔλεεῖ παρ' ὅλον ὅτι κάνει πράξεις ἀναξιοπρεπεῖς· δὲν σκέπτεται τὴν φύσιν του, δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὰς ἰκεσίας, ἄλλὰ παραμένει ἄκαμπτος καὶ ἀμείλικτος, δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὰς παρακλήσεις, δὲν λυγίζει εἰς τὰ δάκρυα, ἐπιμένει εἰς τὴν ἄρνησιν, καὶ ὄρκίζεται καὶ καταρᾶται τὸν ἑαυτόν του, διότι εὐρίσκεται εἰς παντελῆ ἔλλειψιν χρημάτων καὶ ψάχνει καὶ αὐτὸς μήπως εὔρῃ κάποιον ἀπὸ τοὺς δανειστὰς καὶ βεβαιώνει μὲν ὄρκους τὸ ψέμμα του ἀποκτώντας ὡς πρόσθετον κακὸν ἐμπόρευμα τῆς ἀπανθρωπίας τὴν ἐπιορκίαν. "Οταν ὅμως ἔκεινος ποὺ ζητεῖ τὸ δάνειον ὑπενθυμίση τοὺς τόκους καὶ δμιλήσῃ διὰ ὑποθήκας, τότε κατεβάζει τὰ φρύδια του καὶ χαμογελᾷ, καὶ ἵσως νὰ θυμηθῇ κάποιαν πατρικὴν φιλίαν καὶ νὰ τὸν ἀποκαλέσῃ γνώριμον καὶ φίλον· καί, θὰ δοῦμε, λέγει, ἐὰν ἔχω κάπου φυλαγμένα χρήματα. 'Υπάρχει κάποια παρακαταθήκη ἐνὸς φίλου μου ἄνδρός, δὸποῖος μοῦ τὴν παρέδωσε διὰ νὰ τὴν τοκίσω. 'Αλλὰ ἔκεινος βεβαίως ὥρισε βαρεῖς τόκους δι' αὐτό· ἐγὼ ὅμως θὰ τοὺς ἐλαττώσω κατά τι καὶ θὰ σοῦ τὰ δώσω μὲν χαμηλότερον τόκον. Μὲ τέτοια φτιαχτὰ λόγια καὶ μὲ τέτοιας κολακείας ἔγειρα τὸν τολαίπωρον, δεσμεύοντάς τον μὲν γραμμάτια, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πτωχείαν, ποὺ τὸν κατατυρανεῖ, ἀφοῦ ἀφαιρέσῃ ἐπὶ πλέον καὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἄνδρός, φεύγει. Διότι ἔκεινος δὸποῖος κατέστησε τὸν ἑαυτόν του ὑπεύθυνον εἰς τόκους τοὺς δόποίους δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ πληρώσῃ, ἔγινε δοῦλος μὲ τὴν θέλησιν του εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν. Πές μου, χρήματα καὶ κέρδη

καὶ πόρους ἐπιζητεῖς παρὰ τοῦ ἀπόρου; Καὶ εἰ πλουσιώτερόν σε ἀποφαίνειν ἡδύνατο, τί ἔξήτει παρὰ τὰς θύρας τὰς σάς; Ἐπὶ συμμαχίαν ἐλθών, πολέμιον εὗρεν. Ἀλεξιφάρμακα ~~περιζητῶν~~, δηλητηρίους ἐνέτυχε. Δέον παραμνθεῖσθαι τοῦ ἀνδρὸς 5 τὴν πτωχείαν, σὺ δὲ πολυπλασιάζεις τὴν ἔνδειαν, ἐκκαρποῦσθαι ζητῶν τὴν ἔρημον. Ὡσπερ ἀν εἴ τις ἵατρὸς πρὸς κάμνοντας εἰσιών, ἀντὶ τοῦ ὑγίειαν αὐτοῖς ἐπαναγαγεῖν, ὁ δὲ καὶ τὸ μικρὸν λείψαντον τῆς δυνάμεως προσαφέλοιτο· οὕτω καὶ σὺ τὰς συμφορὰς τῶν ἀθλίων ἀφορμὴν πόρων ποιῆς. Καὶ ὥσπερ οἱ 10 γεωργοὶ ὅμβροντας εῦχονται εἰς πολυπλασιασμὸν τῶν σπερμάτων, οὕτως καὶ σὺ ἔνδειας καὶ ἀπορίας ἀνθρώπων ἐπιζητεῖς, ἵνα σοι ἐνεργὰ τὰ χρήματα γένηται. Ἀγνοεῖς πλείονα προσθήκην ταῖς ἀμαρτίαις ποιούμενος, ἢ τῷ πλούτῳ τὴν αὔξησιν ἀπὸ τῶν τόκων ἐπινοῶν; Καὶ δὲ μὲν ζητῶν τὸ δάνεισμα, μέσος ἀμη- 15 χανίας ἀπειλημμένος, ὅταν μὲν πρὸς τὴν πενίαν ἀπίδῃ, ἀπογνώσκει τὴν ἔκτισιν, ὅταν δὲ πρὸς τὴν παροῦσαν ἀνάγκην, κατατολμᾶ τοῦ δανείσματος. Εἴτα δὲ μὲν ἡττήθη ὑποκύψας τῇ χρείᾳ· δὲ ἀπέρχεται γραμματείοις αὐτὸν καὶ ἔχεγγύοις ἀσφαλισάμενος.

20   2. Λαβὼν δὲ τὰ χρήματα, τὴν μὲν πρώτην λαμπρός ἐστι καὶ περιχαρής, ἀλλοτρίω ἄνθει γεγανωμένος, ἐπισημαίνων τῇ μεταβολῇ τοῦ βίου. Τράπεζα γὰρ ἀνειμένη, ἐσθῆς πολυτελεστέρα· οἰκέται πρὸς τὸ φαιδρότερον ἐξηλλαγμένοι τῷ σχήματι, κόλακες, συμπόται, κηφῆνες οἰκων μυρίοι. Ὡς δὲ τὰ μὲν 25 χρήματα ὑπορρεῖ, δὲ ἔχοντος προϊών τοὺς τόκους ἑαυτῷ συμπροάγει, οὐ νύκτες ἐκείνῳ ἀνάπτανσιν φέρουσιν, οὐχ ἡμέρᾳ φαιδρά, οὐχ ἥλιος τερπνός, ἀλλὰ δυσχεραίνει τὸν βίον, μισεῖ τὰς ἡμέρας πρὸς τὴν προθεσμίαν ἐπειγομένας, φοβεῖται τοὺς μῆνας ὡς τόκων πατέρας. Καν καθεύδῃ, ἐνύπνιον βλέπει τὸν

ζητεῖς ἀπὸ τὸν πτωχόν; Ἐλλὰ ἐὰν ἥδυναστο νὰ σὲ κάμη πλουσιώτερον, διὰ ποῖον λόγον νὰ ζητῇ νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς θύρας σου; Ἡλθε διὰ νὰ εὔρῃ σύμμαχον καὶ εὔρεν ἔχθρόν. Ζητοῦσε ἀντίδοτον καὶ ἐπέτυχε δηλητήρια. Ἐνῷ ἐπρεπε νὰ παρηγορήσῃς τὴν πτωχείαν τοῦ ἀνδρός, ἐσὺ μεγαλώνεις τὴν πτωχείαν του καὶ ζητεῖς νὰ καρποφορήσῃ ἡ ἔρημος. "Οπως ἀκριβῶς ἐὰν κάπιοις ιατρὸς ἐπήγαινεν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ ἀντὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ύγειαν των, ἀφαιροῦσε καὶ τὴν ἐλαχίστην δύναμιν ποὺ τοὺς ἀπέμεινεν, ἔτσι καὶ σὺ τὰς συμφοράς τῶν πτωχῶν τὰς μεταβάλλεις εἰς μέσον πλουτισμοῦ. Καὶ ὅπως οἱ γεωργοὶ εὔχονται νὰ βρέξῃ διὰ νὰ αὔξηθοῦν οἱ καρποί, ἔτσι καὶ σὺ ζητεῖς τὰς πτωχείας καὶ τὰς στερήσεις τῶν ἀνθρώπων, διὰ νὰ γίνουν ἀποδοτικὰ τὰ χρήματά σου. Ἀγνοεῖς ὅτι αὔξάνεις περισσότερον τὰς ἀμαρτίας σου ἀπὸ τὴν αὔξησιν ποὺ ἐπινοεῖς εἰς τὸν πλοῦτον σου μὲ τοὺς τόκους; Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ τὸ δάνειον εύρίσκεται εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, διότι, ὅταν ἀναλογισθῇ τὴν πτωχείαν, ἀπογοητεύεται διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν χρημάτων, ὅταν ὅμως σκεφθῇ τὴν ἀνάγκην εἰς τὴν δποίαν εύρίσκεται, τολμᾶ νὰ δανεισθῇ. Ἔπειτα, ὁ μὲν ἐνας ἐνικήθη, διότι ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀνάγκην· ὁ ἄλλος δὲ ἀναχωρεῖ ἀφοῦ ἔξασφάλισε τὸν ἑαυτόν του μὲ γραμμάτια καὶ ἐγγυήσεις.

2. Ἀφοῦ δὲ λάβῃ τὰ χρήματα, τὴν πρώτην ἡμέραν εἰνε λαμπρὸς καὶ χαρούμενος, καὶ ἐπιχρισμένος μὲ ξένον μέταλλον φανερώνει τὴν ἀλλαγὴν τῆς ζωῆς του. Διότι τὸ τραπέζι εἰνε γεμάτον, τὸ ἔνδυμα πολυτελέστερον, οἱ δοῦλοι μὲ ἀλλαγμένην τὴν ἐμφάνισιν πρὸς τὸ λαμπρότερον, κόλακες, συμποσιασταί, ἀμέτρητοι κηφῆνες εἰς τὰ σπίτια. ὅμως καὶ τὰ χρήματα σιγὰ - σιγὰ φεύγουν, καὶ ὁ χρόνος προχωρεῖ καὶ αὐξάνει συγχρόνως τοὺς τόκους, τότε δὲν τὸν ἀναπαύουν πλέον οὕτε αἱ νύκτες, οὕτε ἡ λαμπρὰ ἡμέρα, οὕτε ὁ εύχάριστος ἥλιος, ἀλλὰ δυσανασχετεῖ διὰ τὴν ζωήν, μισεῖ τὰς ἡμέρας, διότι τὸν δδηγοῦν πρὸς τὴν προθεσμίαν, φοβεῖται τοὺς μῆνας, διότι εἰνε πατέρες τόκων. Καὶ ὅταν ἀκόμη κοιμᾶται, βλέπῃ εἰς τὸν ὑπνον του τὸν δανειστὴν νὰ στέκῃ ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του ὡς κακὸν ὅ-

δανειστήν, κακὸν δῆναρ τῇ κεφαλῇ παριστάμενον· καὶν γρηγορῆ, ἔννοια αὐτῷ καὶ φροντὶς ὁ τόκος ἐστί. «Δανειστοῦ, φησί, καὶ χρεωφειλέτου ἀπαντησάντων ἀλλήλοις, ἐπισκοπὴν ἀμφοτέρων ποιεῖται ὁ Κύριος». Ὁ μὲν ὥσπερ κύων ἐπιτρέχει τῇ ἄγρᾳ· 5 ὁ δὲ ὥσπερ ἔτοιμον θήραμα καταπτήσσει τὴν συντυχίαν. Ἀφαιρεῖται γὰρ αὐτοῦ τὴν παροησίαν τὸ πένεσθαι. Ἀμφοτέροις ἡ ψῆφος ἐπὶ δακτύλων· τοῦ μὲν χαίροντος ἐπὶ τῇ αὐξήσει τῶν τόκων, τοῦ δὲ στενάζοντος ἐπὶ τῇ προσθήκῃ τῶν συμφορῶν. «Πίνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων». τουτέστι, τὰς οἰκείας ἀφορμὰς 10 περισκόπει, μὴ ἐπ’ ἀλλοτρίας πηγὰς βάδιζε, ἀλλ’ ἐξ οἰκείων λιβάδων σύναγε σεαυτῷ τὰς παραμυθίας τοῦ βίου. Ἐχεις χαλκώματα, ἐσθῆτα, ὑποζύγιον, σκεύη παντοδαπά; Ταῦτα ἀπόδουν· πάντα προέσθαι κατάδεξαι, πλὴν τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλ’ αἰσχύνομαι αὐτὰ δημοσιεύειν, φησίν. Τί οὖν ὅτι μικρὸν ὕστε- 15 ρον ἄλλος αὐτὰ προκομίσει, καὶ ἀποκηρύξει τὰ σά, καὶ ἐν δόθαλμοῖς σοῖς ἐπενωνίζων αὐτὰ διαθήσεται; Μὴ βάδιζε ἐπ’ ἀλλοτρίας θύρας. «Φρέαρ γὰρ τῷ δύντι στενὸν τὸ ἀλλότριον». Βέλτιον ταῖς κατὰ μικρὸν ἐπινοίαις τὴν χρείαν παραμυθήσασθαι, 20 ἡ ἀθρόως ἐπαρθέντα τοῖς ἀλλοτρίοις, ὕστερον πάντων δμοῦ τῶν προσόντων ἀπογυμνοῦσθαι. Εἰ μὲν οὖν ἔχεις ὅθεν ἀποδῶς, τί οὐχὶ τὴν παροῦσαν ἔρδειαν ἐκ τούτων τῶν ἀφορμῶν διαλύεις; Εἰ δὲ ἀπορεῖς πρὸς τὴν ἔκτισιν, κακὸν κακῷ θεραπεύεις. Μὴ δέξῃ πολιορκοῦντά σε δανειστήν. Μὴ ἀνάσχῃ ὥσπερ ἄλλο τι θήραμα ἀναζητεῖσθαι καὶ ἐξιχνεύεσθαι. Ψεύδους ἀρχὴ τὸ δα- 25 νεῖζεσθαι ἀχαριστίας ἀφορμή, ἀγνωμοσύνης, ἐπιορκίας. Ἀλλὰ δῆματα τοῦ δανειζομένου, καὶ ἄλλα τοῦ ἀπαιτουμένου. Εἴθε σοι μὴ ἀπήντησα τότε, ἦδη ἀν εὗρον τὰς ἀφορμὰς πρὸς

νειρον· καὶ ὅταν εἴνε ξύπνιος εἰς τὴν σκέψιν του καὶ εἰς τὴν φροντίδα του εἴνε δότοκος. «Δανειστοῦ», λέγει, «καὶ χρεωφειλέτου ἀπαντησάντων ἀλλήλοις, ἐπισκοπήν ἀμφοτέρων ποιεῖται ὁ Κύριος»⁶. Καὶ ὃ μὲν ἔνας ὡς σκύλος τρέχει εἰς τὸ θήραμα· δὲ ἄλλος ὡς ἔτοιμον θήραμα φοβεῖται τὴν συνάντησιν. Διότι ἡ πτωχεία τοῦ ἀφαιρεῖ τὸ θάρρος. Ἡ ἀπόφασις καὶ τῶν δύο εἴνε εἰς τὰ δάκτυλα· δὲ μὲν ἔνας χαίρεται, διότι θὰ αὐξηθοῦν οἱ τόκοι, δὲ ἄλλος στενάζει, διότι θὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλαι συμφοραί. «Πίνε ὕδατα ἀπὸ σῶν ἀγγείων»⁷. δηλαδή, τὰς ίδικάς σου ἀφορμάς νὰ ἔχετάζῃς, νὰ μὴ βαδίζῃς εἰς ξένας πηγάς, ἄλλὰ ἀπὸ τὰ ίδικά σου λιβάδια νὰ παρηγορῇς τὸν ἑαυτόν σου εἰς τὴν ζωήν. «Ἔχεις ἐργαλεῖα, ἔνδυμα, ζῶον, σκεύη παντὸς εἶδους; Αὔτὰ νὰ ἀποδώσῃς· ὅλα νὰ προτιμήσῃς νὰ τὰ χάσῃς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν σου. Ἀλλά, λέγει, ντρέπομαι νὰ τὰ βγάλω εἰς δημοπρασίαν. Τί λοιπὸν θὰ κάμης, ὅταν ὕστερα ἀπὸ ὄλιγον ἄλλος θὰ τὰ μεταφέρῃ καὶ θὰ τὰ ξεγράψῃ ἀπὸ σένα, καὶ ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια σου θὰ τὰ πωλήσῃ εἰς εὔθηνήν τιμήν; Μὴ βαδίζῃς εἰς ξένας θύρας. Διότι πραγματικῶς «φρέαρ στενὸν τὸ ἀλλότριον»⁸. Εἴνε καλύτερον νὰ παρηγορῇ κανεὶς τὴν ἀνάγκην του ὄλιγον κατ’ ὄλιγον μὲ διαφόρους ἐπινοήσεις, παρὰ ἀφοῦ ὑψωθῇ διὰ μιᾶς μὲ τὰ ξένα, ὕστερα νὰ ἀπογυμνωθῇ ἀπὸ ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του. Ἐάν λοιπὸν ἔχῃς διὰ νὰ τὰ ἐπιστρέψῃς, διατί τότε δὲν ίκανοποιεῖς τὴν παροῦσαν ἀνάγκην μὲ αὐτὰ ποὺ ἔχεις; Ἐάν δομως δὲν ἔχῃς πόρους διὰ νὰ πληρώσῃς τὸ χρέος σου, θεραπεύεις τὸ κακόν μὲ τὸ κακόν. Νὰ μὴ καταδεχθῆς νὰ σὲ πολιορκῇ δανειστής. Νὰ μὴ ἀνεχθῆς νὰ σὲ ἀναζητοῦν καὶ νὰ ψάχνουν τὰ ἵχνη σου σὰν κάποιο ἄλλο θήραμα. Τὸ δάνειον εἴνε ἀρχὴ ψεύδους· εἴνε ἀφορμὴ ὄχαριστίας, ἀγνωμοσύνης, ἐπιορκίας. Ἀλλα λέγει δ δανειζόμενος καὶ ἄλλα δ δανειστής. Εἴθε νὰ μὴ σὲ συναντοῦσα τότε, διότι θὰ

τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς ἀνάγκης. Οὐχὶ δὲ ἀκοντός μου ἐνέβαλες τῇ χειρὶ τὰ χρήματα; 'Υπόχαλκον δέ σου τὸ χρυσίον, καὶ παραχεκομμένον τὸ νόμισμα. Εἴτε οὖν φίλος ὁ δανειζῶν, μὴ ζημιώθῃς αὐτοῦ τὴν φιλίαν· εἴτε ἔχθρός, μὴ γένῃ τῷ δυσμενεῖ 5 ὑποχείριος. Μικρὸν ἐγκαλλωπισάμενος τοῖς ἀλλοτρίοις, ὕστερον καὶ τῶν πατρῶν ἐκστήσῃ. Πένης εἰ νῦν, ἀλλ' ἐλεύθερος. Δανεισάμενος δέ, οὕτε πλουτήσεις, καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθήσῃ. Λοῦλος τοῦ δεδανεικότος ὁ δανεισάμενος, καὶ δοῦλος μισθοφόρος ἀπαραιτητον φέρων τὴν λειτουργίαν. Οἱ κύνες 10 λαμβάνοντες ἡμεροῦνται· ὁ δὲ δανειστὴς λαμβάνων προσερεθίζεται. Οὐ γὰρ παύεται ὑλακτῶν, ἀλλὰ τὸ πλέον ἐπιζητεῖ. 'Εὰν δύμνής, οὐ πιστεύει· ἐρευνᾷ τὰ ἔνδον, τὰ συναλλάγματά σου πολυπραγμονεῖ. 'Εὰν προΐης τοῦ δωματίου, ἐλκει πρὸς ἑαυτὸν καὶ κατασύρει· ἐὰν ἔνδον σεαυτὸν κατακρύψῃς, ἐφέστηκε 15 τῇ οἰκίᾳ, καὶ θυροκρονούστεῖ. 'Επὶ γαμετῆς κατασχνει, ἐπὶ φίλων καθυβρίζει, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἄγγει· κακὸν συνάντημα ἔοτες· ἀβίωτόν σοι κατασκευάζει τὸν βίον. 'Αλλὰ μεγάλη, φησίν, ἡ ἀνάγκη, καὶ οὐδεὶς πόρος χρημάτων ἔτερος. Τί οὖν τὸ δφελος ἐκ τοῦ τὴν σήμερον ὑπερθέσθαι; Πάλιν γὰρ ἥξει σοι ἡ πενία 20 δσπερ ἀγαθὸς δρομεύς, καὶ ἡ αὐτὴ ἀνάγκη μετὰ προσθήκης παρέσται. Τὸ γὰρ δάνος οὐκ ἀπαλλαγὴν παντελῆ, ἀλλὰ μικρὰν ἀναβολὴν τῆς ἀμηχανίας παρέχεται. Σήμερον πάθωμεν τὰ ἐκ τῆς ἔνδείας δυσχερῆ, καὶ μὴ ἀποτιθώμεθα εἰς τὴν αὔριον. Μὴ δανεισάμενος μὲν δμοίως ἔση πένης καὶ σήμερον καὶ πρὸς τὸ 25 ἐφεξῆς δανεισάμενος δὲ χαλεπώτερον ἐκτρυχωθήσῃ, τοῦ τόκου τὴν πενίαν προσεπιτείναντος. Καὶ νῦν μὲν οὐδεὶς ἐγκαλεῖ σοι πτωχεύοντι· ἀκούσιον γὰρ τὸ κακόν· ἐὰν δὲ τόκοις ὑπεύθυνος ἴσς, οὐκ ἔστιν δστις οὐ μέμψεται σου τῇ ἀβούλίᾳ.

εῦρισκα τὸν τρόπον διὰ νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκην. Δὲν μοῦ ἔβαλες τὰ χρήματα εἰς τὸ χέρι χωρὶς νὰ τὸ θέλω; 'Ο χρυσός σου ἦτο νοθευμένος μὲ χαλκὸν καὶ τὸ νόμισμά σου κίβδηλον. 'Εὰν λοιπὸν εἶνε φίλος ὁ δανειστής, μὴ βλάψῃς τὴν φιλίαν του· ἐὰν εἶνε ἔχθρος, μὴ πέστης εἰς τὰ χέρια τοῦ ἔχθροῦ. 'Αφοῦ χαρῆς ὀλίγον μὲ τὰ ξένα, ὑστερα θὰ χάσῃς καὶ τὰ πατρικά. Πτωχὸς εἶσαι τώρα, ἀλλὰ ἔλευθερος. Μὲ τὸ νὰ δανεισθῇς δὲ ὅχι μόνον δὲν γίνεσαι πλούσιος, ἀλλὰ χάνεις καὶ τὴν ἔλευθερίαν σου. Δοῦλος τοῦ δανειστοῦ εἶνε ὁ δανεισθεὶς καὶ μάλιστα δοῦλος μισθωτὸς ποὺ φέρει εἰς πέρας κατ' ἀνάγκην τὴν ὑπηρεσίαν του. Τὰ σκυλιά, ὅταν παίρνουν τροφήν, ἔξημερώνονται· δ δανειστής ὅμως παίρνοντας τὰ δανεικὰ ἐρεθίζεται περισσότερον. Διότι δὲν παύει νὰ γαυγίζῃ, ἀλλὰ ζητεῖ ἀκόμη περισσότερον. 'Εὰν ὀρκίζεσαι, δὲν πιστεύει· ἔξετάζει βαθύτερα, περιεργάζεται τὰς συναλλαγάς σου. 'Εὰν ἔξέλθῃς ἀπὸ τὸ δωμάτιον, σὲ τραβᾶ πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ σὲ παρασύρει μαζί του· ἐὰν κρύψῃς τὸν ἑαυτόν σου εἰς τὸ ἐσωτερικόν, στέκεται ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκίαν καὶ κτυπᾷ τὴν θύραν. 'Εμπρὸς εἰς τὴν σύζυγον σὲ καταντροπιάζει, εἰς τοὺς φίλους σὲ ὑβρίζει, εἰς τὰς ἀγορὰς σὲ πιέζει· κακὸν συναπάντημα εἰς τὴν ἕορτήν· σοῦ κάνει τὸν βίον ἀβίωτον. 'Αλλά, λέγει, μεγάλη εἶνε ἡ ἀνάγκη καὶ ἀλλος πόρος χρημάτων δὲν ὑπάρχει. Ποϊον λοιπὸν τὸ ὄφελος, ἐὰν ξεπεράσῃς τὴν σημερινὴν ἡμέραν; Πάλιν θὰ ἔλθῃ ἡ πτωχεία σὰν καλὸς ἀθλητής τοῦ δρόμου⁹ καὶ ἡ ἴδια ἀνάγκη θὰ παρουσιασθῇ μὲ προσθήκην. Διότι τὸ δάνειον δὲν σοῦ ἀπαλλάσσει ἐντελῶς, ἀλλὰ δίδει μικρὰν ἀναβολὴν εἰς τὴν ἀμηχανίαν σου. 'Ας ὑποφέρωμεν σήμερα τὰς δυσκολίας τῆς στερήσεως, καὶ μὴ τὰς φορτώσωμεν εἰς τὴν αὔριον. 'Εὰν δὲν δανεισθῆς, θὰ εἶσαι τὸ ἴδιο πτωχὸς καὶ σήμερα καὶ εἰς τὸ μέλλον· ἐὰν ὅμως δανεισθῆς, θὰ βασανίζεσαι σκληρότερα, διότι δ τόκος θὰ σοῦ αὐξήσῃ τὴν πτωχείαν. Καὶ τώρα μὲν κανεὶς δὲν σὲ κατηγορεῖ ποὺ εἶσαι πτωχός· διότι τὸ κακὸν ἥλθε χωρὶς τὴν θέλησίν σου· ἐὰν ὅμως καταστῆς ὑπεύθυνος διὰ τόκους, δὲν ὑπάρχει κανεὶς δ ὅποιος δὲν θὰ σὲ κατηγορήσῃ διὰ τὴν ἀπερισκεψίαν σου.

3. Μὴ οὖν πρὸς τοῖς ἀκουσίοις κακοῖς ἔτι καὶ αὐθαίρετον κακὸν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀνοίας ἐπισπασώμεθα. Νηπίας φρενὸς μὴ ἐκ τῶν παρόντων ἔαυτὸν περιστέλλειν, ἀλλ' ἀδήλοις ἐλπίσιν ἐπιτρέψαντα φανερᾶς βλάβης καὶ ἀναντιρρήτου κατατολμᾶν.

5. Ἡδη βούλενσαι πόθεν ἀποτίσεις. Ἀφ' ὧν λαμβάνεις; Ἀλλ' οὐκ ἔξαρκεῖ καὶ πρὸς τὴν χρείαν καὶ πρὸς τὴν ἔκτισιν. Ἐὰν δὲ δὴ καὶ τοὺς τόκους λογίσῃ, πόθεν τὰ χρήματα εἰς τοσοῦτον πολυπλασιασθήσεται, ὥστε ἵδιᾳ μέν σου θεραπεύειν τὴν χρείαν, ἵδιᾳ δὲ ἐκπληροῦν τὸ κεφάλαιον, ἔξωθεν δὲ καὶ τόκους ἀπογεννᾶν;

10. Ἀλλ' οὐκ ἔξ διν λαμβάνεις ἀποδώσεις τὸ δάνειον. Ἐτέρωθεν δέ; Ἐκείνας οὖν ἀναμένωμεν τὰς ἐλπίδας, καὶ μὴ ἔλθωμεν, ὥσπερ οἱ ἰχθύες, ἐπὶ τὸ δέλεαρ. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνοι μετὰ τῆς τροφῆς τὸ ἄγκιστρον καταπίνοντιν, οὕτω καὶ ἡμεῖς διὰ τὰ χρήματα τοῖς τόκοις περιπειρόμεθα. Οὐδεμίαν αἰσχύνην τὸ πέ-15 νεσθαι προξενεῖ. Τί οὖν τὰ ἐκ τοῦ ὁφείλειν ὀνείδη ἔαυτοῖς προστίθεμεθα; Οὐδεὶς τραύματα τραύματι θεραπεύει, οὐδὲ κακῷ τὸ κακὸν ἴαται, οὐδὲ πενίαν τόκοις ἐπανορθοῦται. Πλούσιος εἰ; Μὴ δανείζον. Πένης εἰ; Μὴ δανείζον. Εἰ μὲν γὰρ εὐπορεῖς, οὐ χρήζεις δανείσματος· εἰ δὲ οὐδὲν ἔχεις, οὐκ ἀποτί-20 σεις τὸ δάνειον. Μὴ δῷς σεαυτοῦ τὸν βίον εἰς ὑστεροβούλιαν, μήποτε μακαρίσῃς τὰς πρὸ τῶν τόκων ἡμέρας. Ἐνὶ τούτῳ διαφέρωμεν τῶν πλούτοντων οἱ πένητες, τῇ ἀμεριμνίᾳ. Καὶ καταγελῶμεν αὐτῶν ἀγρυπνούντων, αὐτοὶ καθεύδοντες· καὶ τῶν συνεστώτων ἀεὶ καὶ φροντιζόντων, αὐτοὶ ἀφροντιστοῦν-25 τες καὶ ἀνειμένοι. Οἱ μέντοι ὁφείλων, καὶ πένης ἔστι καὶ πολυμέριμνος· ἀνπνος νύκτωρ, ἀνπνος μεθ' ἡμέραν, σύννονς πάντα τὸν χρόνον· νῦν μὲν τὴν ἔαυτοῦ οὐσίαν ἀποτιμώμενος, νῦν δὲ τὰς οἰκίας τὰς πολυτελεῖς, τὸν ἀγροὺς τῶν πλουσίων, τὰς

3. Μή λοιπὸν ἐπισύρωμεν ἐπάνω μας κοντὰ εἰς τὰ ἀθέλητα κακὰ καὶ ἄλλο θεληματικὸν κακὸν ἔξ αἰτίας τῆς ἀπερισκεψίας μας. Εἶνε γνώρισμα νηπίου ἀνθρώπου νὰ μὴ φροντίζῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ διαθέτει τώρα, ἀλλὰ νὰ στηρίζεται εἰς ἀβεβαίους ἐλπίδας καὶ νὰ τολμᾶ μίαν φανεράν καὶ ἀναντίρρητον βλάβην. Ἡδη σκέψου ἀπὸ ποῦ θὰ πληρώσῃς τὸ χρέος. Ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ λαμβάνεις; Ἀλλὰ αὐτὰ δὲν φθάνουν καὶ διὰ νὰ καλύψῃς τὴν ἀνάγκην σου καὶ διὰ τὴν ἔξοφλησιν. Ἐὰν δὲ σκεφθῆς καὶ τοὺς τόκους, ἀπὸ ποῦ θὰ αὐξήθουν τὰ χρήματα εἰς τόσον μεγάλο ποσόν, ὥστε ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ θεραπεύσουν τὴν ἀνάγκην σου, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ ἔξοφλήσῃς τὸ κεφάλαιον, ἐπὶ πλέον δὲ νὰ γεννοῦν ἀπὸ ἔξω καὶ τόκους; Ἀλλὰ δὲν θὰ ἔξοφλήσῃς τὸ δάνειον ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ λαμβάνεις. Ἀπὸ ἄλλους πόρους λοιπόν; "Ἄσ περιμένωμεν λοιπὸν ἐκείνας τὰς ἐλπίδας καὶ ὅς μὴ πᾶμε, ὅπως τὰ ψάρια, εἰς τὸ δόλωμα. "Οπως λοιπὸν ἐκεῖνα μαζὶ μὲ τὴν τροφὴν καταπίνουν καὶ τὸ ἄγκιστρον, ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἔξ αἰτίας τῶν χρημάτων ἀγκιστρωνόμεθα εἰς τοὺς τόκους. Δὲν προξενεῖ καμμίαν ἐντροπὴν ἢ πτωχεία. Διατί λοιπὸν νὰ προσθέτωμεν εἰς τοὺς ἑαυτούς μας τοὺς ὀνειδισμοὺς ἔξ αἰτίας τοῦ χρέους; Κανεὶς δὲν θεραπεύει τραύματα μὲ τραῦμα, οὔτε ιατρεύει τὸ κακὸν μὲ τὸ κακόν, οὔτε ἐπανορθώνει τὴν πτωχείαν μὲ τοὺς τόκους. Πλούσιος εἰσαι; Μή δανείζεσαι. Πτωχὸς εἰσαι; Μή δανείζεσαι. Διότι, ἐὰν εἰσαι εὔκατάστατος, δὲν ἔχεις ἀνάγκην ἀπὸ δάνειον. ἐὰν τίποτε δὲν ἔχῃς, δὲν θὰ ἔξοφλήσῃς τὸ δάνειον. Μή σκέπτεσαι διὰ τὴν ζωὴν μὲ ὑστεροβουλίαν, μήπως τότε μακαρίσῃς τὰς πρὸ τοῦ δανείου ἡμέρας. Εἰς ἔνα πρᾶγμα διαφέρομεν οἱ πτωχοὶ ἀπὸ τοὺς πλουσίους, εἰς τὴν ξεγνοιασιάν. Καὶ τοὺς κοροϊδεύομεν, ὅταν ἀγρυπνοῦν, ἐνῷ οἱ ἴδιοι κοιμώμεθα· καὶ ὅταν αὐτοὶ πιέζωνται πάντοτε ἀπὸ μερίμνας καὶ φροντίδας, ἐμεῖς εἴμεθα ἀμέριμνοι καὶ ἥσυχοι. Διότι ἐκεῖνος ποὺ χρεωστεῖ καὶ πτωχὸς εἶνε καὶ πολλὰς φροντίδας ἔχει· ἀυπνος εἶνε τὴν νύκτα, ἀυπνος τὴν ἡμέραν, πάντοτε σκεπτικός· τώρα κάμνει ἐκτίμησιν τῆς ἴδικῆς του περιουσίας, συγχρόνως δὲ ἐκτιμᾶ καὶ τὰς πολυτελεῖς οἰκίας, τὰ

ἐσθῆτας τῶν ἐντυγχανόντων, τὰ σκεύη τῶν ἔστιώντων. Εἰ ταῦτα ἐμὰ ἦρ, φησίν, ἀπεδιδόμην τόσον καὶ τόσον, καὶ ἀπηλλασσόμην τοῦ τόκου. Ταῦτα αὐτοῦ καὶ τύκτωρ ἐγκαθέζεται τῇ καρδίᾳ, καὶ μεθ' ἡμέραν τὰς ἐννοίας κατείληφεν. Ἐάν τὴν θύραν πατάξῃς, δὲ χρεώστης ὑπὸ τὴν κλίνην. Σφοδρῶς εἰσέδραμε τις· τοῦ δὲ ἐπάταξεν ἡ καρδία. Ὑλακτεῖ δὲ κύων; Ὁ δὲ ἰδρῶτι περιρρεῖται, καὶ ἀγωνίᾳ συνέχεται, καὶ περισκοπεῖ πόθεν φύγη. Ὅταν ἡ προθεσμία προσάγῃ, μεριμνᾷ τί ψεύσεται· ποίαν πλασάμενος πρόφασιν τὸν δανειστὴν διακρούσεται. Μὴ μόνον 10 λαμβάνοντα σεαυτὸν ἐννόει, ἀλλὰ καὶ ἀπαιτούμενον. Τί πολυτόκῳ θηρίῳ σεαυτὸν παραζευγνύεις; Τοὺς λαγωούς φασι καὶ τίκτειν ὅμοιν καὶ τρέφειν καὶ ἐπικυνίσκεσθαι. Καὶ τοῖς τοκογλύφοις τὰ χρήματα ὅμοι δανείζεται καὶ γεννᾶται καὶ ὑποφύεται. Οὕπω γὰρ ἐδέξω εἰς χεῖρας, καὶ τοῦ παρόντος μηνὸς ἀπη-
15 τῆθης τὴν ἐργασίαν. Καὶ τοῦτο πάλιν δανεισθέν, ἐτερον κακὸν ἐξέθρεψε, κάκενο ἐτερον, καὶ τὸ κακὸν εἰς ἄπειρον. Λιὰ τοῦτο καὶ τῆς προσηγορίας ταύτης ἡξίωται τὸ εἶδος τοῦτο τῆς πλεονεξίας. Τόκος γάρ, ὡς οἴμαι, διὰ τὴν πολυγονίαν τοῦ κακοῦ προσηγόρευνται. Πόθεν γὰρ ἄλλοθεν; Η τάχα τόκος λέγεται
20 διὰ τὰς ὁδῖνας καὶ λύπας, ἃς ἐμποιεῖν ταῖς ψυχαῖς τῶν δανεισαμένων πέφυκεν. Ως γὰρ ἡ ὁδὸν τῇ τικτούσῃ, οὕτως ἡ προθεσμία τῷ ὑποχρέω παρίσταται. Τόκος ἐπὶ τόκῳ, πονηρῶν γονέων πονηρὸν ἔκγονον. Ταῦτα λεγέσθω γεννήματα ἔχιδνῶν, τὰ τῶν τόκων ἀποκυήματα. Τὰς ἔχιδνας λέγοντι τὴν γαστέρα
25 τῆς μητρὸς διεσθιούσας τίκτεσθαι. Καὶ οἱ τόκοι τοὺς οἴκους

10. Ἐπειδὴ ἡ λέξις «τόκος» σημαίνει «γέννα», «νεογνόν», δ. Μ. Βασιλειος ἐδῶ κάνει λογοπαίγνιον. Τὸν παρομοιάζει μὲ πολύτοκον θηρίον, ποὺ γεννᾷ πολλὰ νεογνά. Πολυτόκους συνήθως ἔλεγον τοὺς λαγούς.

11. «Τίκτειν γάρ δὴ καὶ ἀρρενα λαγῶν ἔλεγε καὶ παιδοποιεῖσθαι τε

κτήματα τῶν πλουσίων, τὰ ἐνδύματα αὐτῶν ποὺ συναντᾷ, τὰ σκεύη αὐτῶν ποὺ τρώγουν. Ἐὰν αὐτὰ ἥταν ἴδια μοι, λέγει, θὰ τὰ ἐπωλοῦσα τόσο καὶ τόσο καὶ θὰ ξελάφρωνα ἀπὸ τὸν τόκον. Αὕται αἱ σκέψεις ἐνεδρεύουν κατὰ τὴν νύκτα εἰς τὴν καρδίαν του καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἀπασχολοῦν τὴν σκέψιν του. Ἐὰν κτυπήσῃς τὴν θύραν, δὲ χρεωφειλέτης κρύπτεται κάτω ἀπὸ τὸ κρεββάτι. Μπῆκε κάποιος ξαφνικὰ μέσα; ἡ καρδία του ἐκτύπησε δυνατά. Γαυγίζει ὁ σκύλος; Περιλούεται ἀπὸ τὸν ἰδρῶτα, καὶ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἄγωνίαν, καὶ κυττάζει ἀπὸ ποὺ νὰ φύγῃ. Ὅταν πλησιάζῃ ἡ προθεσμία, σκέπτεται τί ψέμα νὰ εἴπῃ, μὲ ποίαν πλαστὴν πρόφασιν νὰ ἀποφύγῃ τὸν δανειστήν. Νὰ μὴ σκέπτεσαι τὸν ἔσωτόν σου, μόνον δταν δανείζεσαι, ἀλλὰ σκέψου δτι καὶ θὰ ἔξοφλήσῃς τὸ δάνειον. Διατί δένεις τὸν ἔσωτόν σου μὲ γόνιμον θηρίον;¹⁰ Λένε δτι οἱ λαγοὶ συγχρόνως γεννοῦν καὶ τρέφουν καὶ κυοφοροῦν¹¹. Καὶ εἰς τοὺς τοκιστὰς τὰ χρήματα συγχρόνως δανείζονται καὶ γεννοῦν καὶ βλαστάνουν νέα. Δέν τὰ πῆρες ἀκόμη εἰς τὰ χέρια σου καὶ σοῦ ἔζητήθη ὁ τόκος τοῦ παρόντος μηνός. Καὶ αὐτὸ πάλιν, ἀφοῦ ἐδόθη ὡς δάνειον, ἀνατρέφει ἄλλο κακόν, καὶ ἐκεῖνο ἄλλο, καὶ τὸ κακὸν συνεχίζεται ἐπ' ἄπειρον. Διὰ τοῦτο τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς πλεονεξίας ἔλαβεν αὐτὴν τὴν δνομασίαν. Διότι τόκος, νομίζω, ὡνομάσθηκε διὰ τὴν μεγάλην γονιμότητα τοῦ κακοῦ. Καὶ ἀπὸ ποὺ ἄλλο; Ἡ ἵσως τόκος λέγεται διὰ τοὺς πόνους καὶ τὰς λύπας ποὺ προξενεῖ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν δανεισθέντων. Διότι, ὅπως παρουσιάζεται ὁ πόνος εἰς ἐκείνην ποὺ μέλλει νὰ γεννήσῃ, ἔτσι παρουσιάζεται καὶ ἡ προθεσμία εἰς τὸν χρεωφειλέτην. Τόκος ἐπάνω εἰς τὸν τόκον είνε πονηρὸν γέννημα πονηρῶν γονέων. Αὔτα νὰ λέγεις γεννήματα ἔχιδνῶν, τὰ γεννήματα τῶν τόκων. Λέγουν δτι αἱ ἔχιδναι γεννῶνται, ἀφοῦ καταφάγουν τὴν κοιλίαν τῆς μητρός των. Καὶ οἱ τόκοι παύουν νὰ γεννοῦν, ἀφοῦ φάγουν τε-

---

ᾶμα καὶ ὡδίνειν καὶ τῆς φύσεως μὴ ἀμοιρεῖν ἕκατέρας, καὶ ὡς ἐκτρέφει τεκῶν ἔλεγε, καὶ ὡς ἀποτίκτει καὶ δύο που καὶ τρία» Αιλιανοῦ, Περὶ ζῷων 13, 12.

τῶν δφειλόντων ἐκφαγόντες ἀπογεινῶνται. Τὰ σπέρματα χρόνῳ φύεται, καὶ τὰ ζῷα χρόνῳ τελεσφορεῖται· ὁ δὲ τόκος σήμερον γεννᾶται, καὶ σήμερον τοῦ τίκτειν ἀρχεται. Τῶν ζῷων τὰ ταχὺ τίκτοντα ταχὺ τοῦ γεννᾶν παύεται· τὰ δὲ χρήματα 5 ταχεῖαν λαμβάνοντα τοῦ πλεονασμοῦ τὴν ἀρχήν, ἀτέλεστον ἐπιδέχεται τὴν εἰς τὸ πλεῖον προσθήκην. Τῶν αὐξανομένων ἔκαστον, ἐπειδὴν πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀφίκηται μέγεθος, τῆς αὐξήσεως ἵσταται· τὸ δὲ τῶν πλεονεκτῶν ἀργύριον τῷ χρόνῳ παντὶ συμπαραγέται. Τὰ ζῷα, παραδόντα τοῖς ἐκγόνοις τὸ 10 τίκτειν, αὐτὰ τῆς κνήσεως παύεται· τὰ δὲ τῶν δανειστῶν ἀργύρια καὶ τὰ ἐπιγινόμενα τίκτειν, καὶ τὰ ἀρχαῖα νεάζει. Μὴ σύ γε εἰς πεῖραν ἔλθοις τοῦ ἄλλοκότου τούτου θηρίου.

4. Ἐλεύθερος ὁρᾶς τὸν ἥλιον. Τί φθονεῖς σεαυτῷ τῆς παρρησίας τοῦ βίου; Οὐδεὶς πύκτης οὕτω τὰς πληγὰς τοῦ ἀνταγωνιστοῦ ὑποφεύγει, ὡς ὁ δανεισάμενος τοῦ χρήστου τὰς συντυχίας, πρὸς κίνοντας καὶ τοίχοντας ἀποσκιάζων τὴν κεφαλήν. Πᾶς οὖν διατραφῶ, φησίν; Ἐχεις χεῖρας, ἔχεις τέχνην· μισθαροῦν, διακόνει· πολλαὶ ἐπίνοιαι τοῦ βίου, πολλαὶ ἀφορμαί. ἀλλ' ἀδινάτως ἔχεις; Προσαίτει παρὰ τῶν κεκτημένων. Ἀλλ' 20 αἰσχρὸν τὸ αἴτειν; Αἰσχρότερον μὲν οὖν τὸ δανεισάμενον ἀποστερεῖν. Οὐ πάντως νομοθετῶν ταῦτα λέγω, ἀλλ' ὑποδεικνύς, δτι πάντα σοι τοῦ δανείζεσθαι φορητότερα. Ὁ μύρμηξ μὲν δύναται, μήτε προσαιτῶν, μήτε δανειζόμενος, διατρέφεσθαι· καὶ μέλισσα τὰ λείψαντα τῆς οἰκείας τροφῆς βασιλεῦσι χαρίζεται· οἰς οὔτε χεῖρας, οὔτε τέχνας ἡ φύσις ἔδωκεν. Σὺ δὲ τὸ εὑμήχανον ζῶον δ ἀνθρωπος, μίαν τῶν πασῶν μηχανὴν οὐχ ενδήσεις πρὸς τὴν τοῦ βίου διαγωγήν; Καίτοι δρῶμεν οὐχὶ τοὺς τῶν ἀναγκαίων ἐνδεῖς ἐρχομένους ἐπὶ τὸ δάνειον (οὐδὲ γάρ ἔχουσι τοὺς πιστεύοντας), ἀλλὰ δανείζονται ἀνθρωποι, 30 δαπάναις ἀνειμέναις καὶ πολυτελεῖαις ἀκάρποις ἔαυτοὺς ἐπι-

λείως τὰς οἰκίας τῶν χρεωφειλετῶν. Τὰ σπέρματα μὲ τὸν καιρὸν φυτρώουν, καὶ τὰ ζῶα μετὰ ἀπὸ χρόνον γεννῶνται· ὁ τόκος ὅμως σήμερα γεννᾶται καὶ σήμερα ἀρχίζει νὰ γεννᾷ. "Οσα ἀπὸ τὰ ζῶα γεννοῦν γρήγορα, γρήγορα παύουν καὶ νὰ γεννοῦν· τὰ χρήματα ὅμως, ἐνῷ ἀρχίζουν γρήγορα νὰ αὐξάνουν, ἀτελείωτον ἔχουν τὴν αὔξησιν. Τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ζῶα ποὺ αὐξάνει, ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ κανονικόν του μέγεθος, παύει νὰ αὐξάνῃ· τὰ χρήματα ὅμως τῶν πλεονεκτῶν αὐξάνονται συγχρόνως μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου. Τὰ ζῶα παύουν νὰ γεννοῦν, ὅταν τὰ τέκνα των καταστοῦν ίκανὰ νὰ γεννοῦν· τὰ χρήματα ὅμως τῶν δανειστῶν καὶ τὰ νέα γεννοῦν καὶ τὰ παλαιὰ γίνονται νέα. Ἐσὺ νὰ μὴ λάβῃς πεῖραν αὐτοῦ τοῦ παραδόξου θηρίου.

4. Ἐλεύθερος βλέπεις τὸν ἥλιον. Διατί φθονεῖς τὴν παρρησίαν τῆς ζωῆς σου; Κανένας πυγμάχος δὲν ἀποφεύγει τόσο τὰ κτυπήματα τοῦ ἀντιπάλου του ὃσον ὁ χρεωφειλέτης τὰς συναντήσεις τοῦ δανειστοῦ, κρύπτοντας τὴν κεφαλὴν εἰς τὴν σκιὰν τῶν κιόνων καὶ τῶν τοίχων. Πῶς λοιπόν, λέγει, θὰ συντηρηθῶ; "Ἐχεις χέρια, ἔχεις τέχνην· δούλευε ἐπὶ μισθῷ, διακόνει· πολλὰ δύνασαι νὰ ἐπινοήσῃς εἰς τὴν ζωήν, πολλαὶ εὔκαιρίαι ὑπάρχουν. Δέν δύνασαι νὰ ἐργασθῆς; Ζητιάνευε ἀπὸ ἑκείνους ποὺ ἔχουν. 'Αλλ' εἶνε ἐντροπή νὰ ζητιανεύῃς; 'Αλλ' εἶνε περισσότερον ἐντροπή νὰ μὴ ἐπιστρέψῃς τὸ δανεικόν. Πάντως αὐτὰ τὰ λέγω χωρὶς νὰ ἔχουν κῦρος νόμου, ἀλλὰ ὑποδεικνύω ὅτι ὅλα εἶνε πιὸ ὑποφερτὰ ἀπὸ τὸ δάνειον. Τὸ μυρμήγκι δύναται, χωρὶς νὰ ζητιανεύῃ καὶ χωρὶς νὰ δανείζεται, νὰ συντηρῆται· καὶ ἡ μέλισσα τὰ ἀπομεινάρια τῆς ἴδικῆς της τροφῆς τὰ χαρίζει εἰς τοὺς βασιλεῖς¹², εἰς τοὺς δρούσους οὔτε χέρια, οὔτε τέχνας ἔδωκεν ἡ φύσις. Σὺ δὲ ὁ ἀνθρωπός, ποὺ εἶσαι ζῶον ποὺ εὔκολως μηχανᾶσαι τὰ πάντα, δὲν εὐρίσκεις μίαν ἀπὸ ὅλας μηχανὴν διὰ νὰ ζήσῃς; Καὶ ὅμως δανείζονται ὅχι ἑκεῖνοι ποὺ στεροῦνται τὰ ἀναγκαῖα (διότι δὲν τοὺς ἔχουν ἐμπιστοσύνην), ἀλλὰ δανείζονται ἀνθρωποί, οἱ ὅποιοι ἐπιδίδονται εἰς ἀσώτους δαπάνας καὶ ἀνωφελεῖς πολυτελείας, οἱ ὅποιοι ἔγιναν δοῦλοι

διδόντες, οἱ γυναικείαις ἡδυπαθείαις δουλεύοντες. ὜μοί, φησίν, ἐσθῆτα πολυτελῆ καὶ χρυσία, τοῖς παιδίοις κόσμον αὐτοῖς εὐπρεπῆ τῶν ἐνδυμάτων, ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκέταις ἀνθινὰ καὶ ποικίλα τὰ περιβόλαια, τῇ τραπέζῃ δαψίλειαν. Ὁ τὰ τοιαῦτα 5 λειτονργῶν γυναικί, ἐπὶ τὸν τραπεζίτην ἔρχεται, καὶ ποὺν χοήσασθαι τοῖς ληφθεῖσιν, ἄλλον ἐξ ἄλλου μεταλαμβάνει δεσπότην, καὶ μετενδεσμῶν ἀεὶ τοὺς δανείζοντας, τῇ συνεχείᾳ τοῦ κακοῦ φεύγει τῆς ἀπορίας τὸν ἔλεγχον. Καὶ ὥσπερ οἱ ὑδεριῶντες ἐν ὑπονοίᾳ πολυσαρκίας εἰσὶν, οὕτω καὶ οὗτος ἐν φαντασίᾳ πε-10 φιουσίας ὑπάρχει, ἀεὶ λαμβάνων, καὶ ἀεὶ διδούς, καὶ ἐκ τῶν δευτέρων διαλύων τὰ φθύσαντα, τὴν πρὸς τὸ λαμβάνειν ἀξιοπιστίαν ἐκ τῆς τοῦ κακοῦ συνεχείας περιποιούμενος ἔαντῷ. Εἴτα ὥσπερ ἐπὶ τῆς χολέρας οἱ τὸ ἀεὶ προϊστάμενον ἐξερῶντες, καὶ ποὺν πατελᾶς καθαρίζονται δευτέραν τροφὴν ἐπεμβαλλό-15 μενοι, πάλιν ἐμοῦσι μετ' ὁδύνης καὶ σπαραγμῶν· οὕτω καὶ οὗτοι τόκους ἐκ τόκων μεταλαμβάνοντες, καὶ ποὺν ἐκκαθᾶσαι τὰ πρῶτα, δεύτερον ἐπεισάγοντες δάνεισμα, μικρὸν χρόνον τοῖς ἀλλοτρίοις ἐναρθρούμενοι, υστερον καὶ τὰ οἰκεῖα ὠδύραντο.

“Ω πόσους ἀπώλεσε τὰ ἀλλότρια ἀγαθά; Πόσοι ὅναρ πλουτή-20 σαντες ὑπεροπήλανσαν τῆς ζημίας; Ἀλλὰ πολλοί, φησί, καὶ ἐκ δανεισμάτων ἐπλούτησαν. Πλείονς δέ, οἷμαι, καὶ βρόχων ἥψαντο. Σὺ δὲ τοὺς μὲν πλουτήσαντας βλέπεις, τοὺς δὲ ἀπαγ-ξαμένους οὐκ ἀριθμεῖς, οἱ τὴν ἐπὶ ταῖς ἀπαιτήσεσιν αἰσχύνην μὴ φέροντες, τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον τοῦ ἐπονειδίστως ζῆν 25 προετίμησαν. Εἶδον ἐγὼ ἐλεεινὸν θέαμα, παῖδας ἐλευθέρους ὑπὲρ χρεῶν πατρικῶν ἐλκομένους εἰς τὸ πρατήριον. Οὐκ ἔχεις καταλιπεῖν χρήματα τοῖς παισί; Μὴ προσαφέλη καὶ τὴν εὐγένειαν. Ἐν τοῦτο διατήρησον αὐτοῖς, τὸ κτῆμα τῆς ἐλευθερίας, τὴν παρακαταθήκην ἦν παρὰ τῶν γονέων παρέλαβες.

τῶν γυναικείων ἀπαιτήσεων. Ἐγώ, λέγει, θέλω ἔνδυμα πολυτελές καὶ χρυσαφικά, τὰ παιδιά στολισμένα ἐνδύματα ὅπως πρέπει εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ οἱ δοῦλοι μὲ λαμπρὰς καὶ ποικίλας στολάς, τὸ τραπέζι μας πλούσιον. Αὐτὸς ποὺ ὑπηρετεῖ τέτοιες ἀπαιτήσεις τῆς γυναικὸς ἔρχεται εἰς τὸν τραπεζίτην καὶ προτοῦ χρησιμοποιήσῃ αὐτὰ ποὺ ἔλαβεν, ἀλλάσσει τὸν ἐνα δεσπότην κατόπιν τοῦ ἄλλου, καὶ ἀλλάζοντας πάντοτε τοὺς δανειστὰς μὲ τὴν συνέχισιν τοῦ κακοῦ ἀποφεύγει τὸν ἔλεγχον τῆς πτωχείας. Καὶ ὅπως ἔκεινοι ποὺ πάσχουν ἀπὸ ὑδρωπικίαν, δίδουν τὴν ἐντύπωσιν τῆς πολυσαρκίας, ἔτσι καὶ αὐτὸς δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔχει περιουσίαν, μὲ τὸ νὰ παίρνῃ συνεχῶς, καὶ συνεχῶς νὰ δίδῃ καὶ μὲ τὰ δεύτερα ἔξιφλώντας ἔκεινα ποὺ ἔληξαν κερδίζει τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ πρόσωπόν του ἔξ αιτίας τῆς συνεχείας τοῦ κακοῦ, ὥστε νὰ λαμβάνῃ δάνεια. Ἐπειτα ὅπως ἔκεινοι ποὺ πάσχουν ἀπὸ χολέραν ξερνοῦν ὅ, τι ἔφαγαν προηγουμένως, καὶ πρὶν καθαρισθοῦν ἐντελῶς ἀφοῦ λάθουν δευτέραν τροφήν, πάλιν ξερνοῦν μὲ πόνον καὶ σπαραγμούς, ἔτσι καὶ αὔτοὶ παίρνοντας τόκους ἀπὸ τοὺς τόκους, καὶ προτοῦ ἔξιφλήσουν τὰ πρῶτα, δδηγοῦνται εἰς δεύτερον δάνειον καὶ ἀφοῦ καμαρώσουν δλίγον χρόνον μὲ τὰ ξένα, ὕστερα θρηνοῦν τὰ ἴδια τους. Ὡ πόσους κατέστρεψαν τὰ ξένα ἀγαθά; Πόσοι ἀφοῦ ἐπλούτησαν εἰς τὸ δνειρόν, ἀπήλαυσαν εἰς ὑπερβολικὸν βαθμὸν τὴν δυστυχίαν; Ἄλλα, λέγει, ὅτι πολλοὶ ἐπλούτησαν ἀπὸ τὰ δάνεια. Νομίζω δμως ὅτι οἱ περισσότεροι ἐκρεμάσθησαν. Ἐσύ βλέπεις μὲν ἔκεινους ποὺ ἐπλούτησαν, δὲν μετρᾶς δμως ἔκεινους ποὺ ηύτοκτόνησαν, οἱ δποῖοι, ἐπειδὴ δὲν ὑπέφεραν τὴν ἐντροπήν νὰ τοὺς ζητοῦν τὰ χρέη, ἐπροτίμησαν τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον ἀπὸ μίαν ζωὴν ἐντροπῆς. Ἐγώ εἶδα ἀξιοθρήνητον θέαμα, παιδιά ἐλεύθερα νὰ σύρωνται διὰ νὰ πωληθοῦν πρὸς ἔξιφλησιν τῶν πατρικῶν χρεῶν. Δὲν ἔχεις χρήματα διὰ νὰ ἀφήσῃς εἰς τὰ παιδιά σου; Μή τὰ ἀφαιρῆς καὶ τὴν εὐγένειαν. Ἐνα τούλαχιστον κράτησε δι' αὐτούς, τὸ κτῆμα τῆς ἐλευθερίας, τὴν παρακαταθήκην τὴν ὅποιαν παρέλαβες ἀπὸ τοὺς γονεῖς σου. Κανεὶς δὲν ἐκλήθη εἰς δικαστήριον διὰ τὴν

Οὐδεὶς πενίαν πατρὸς ἐνεκλήθη ποτέ· ὅφλημα δὲ πατρῶν εἰς δεσμωτήριον ἄγει. Μὴ καταλίπῃς γραμματεῖον ὥσπερ ἀρὰν πατρικὴν εἰς παῖδας καταβαίνουσαν καὶ ἐγγόνους.

5. Ἀκούετε, οἱ πλούσιοι, ὅποια συμβούλευομεν τοῖς πτωχοῖς διὰ τὴν ὑμετέραν ἀπανθρωπίαν· ἐγκαρτερεῖν μᾶλλον τοῖς δεινοῖς, ἢ τὰς ἐκ τῶν τόκων συμφορὰς ὑποδέχεσθαι. Εἰ δὲ ἐπείθεσθε τῷ Κυρίῳ, τίς χρεία τῶν λόγων τούτων; Τίς δέ ἔστιν ἡ συμβούλη τοῦ Δεσπότου; «Δανείζετε παρ' ὧν οὐκ ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν». Καὶ ποῖον, φησί, τοῦτο δάνεισμα, ὃ τῆς 10 ἀποδόσεως ἐλπὶς οὐ συνέζευκται; Νόησον τὴν δύναμιν τοῦ ἁητοῦ, καὶ θαυμάσεις τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ νομοθέτου. «Οταν πτωχῷ παρέχειν μέλλῃς διὰ τὸν Κύριον, τὸ αὐτὸν καὶ δῶρον ἔστι καὶ δάνεισμα· δῶρον μὲν διὰ τὴν ἀνελπιστίαν τῆς ἀπολήψεως· δάνεισμα δὲ διὰ τὴν μεγαλοδωρεὰν τοῦ Δεσπότου τοῦ 15 ἀποτιννύντος ὑπὲρ αὐτοῦ, διὸ μικρὰ λαβῶν διὰ τοῦ πένητος, μεγάλα ὑπὲρ αὐτῶν ἀποδώσει. Ἡρό γὰρ ἐλεῶν πτωχόν, δανείζει Θεῷ». Οὐ βούλει τὸν πάντων Δεσπότην ὑπεύθυνον ἔχειν σεαυτῷ πρὸς τὴν ἔκτισιν; Ἡ τῶν μὲν ἐν τῇ πόλει πλουσίων ἐάν τις δμολογήσῃ σοι τὴν ὑπὲρ ἐτέρων ἔκτισιν, δέχῃ αὐτοῦ τὴν 20 ἐγγύην; Θεὸν δὲ ὑπερεκτιστὴν τῶν πτωχῶν οὐ προσίεσαι. Διὸ τὸ εἰκῇ κείμενον ἀργύριον, μὴ βαρύνων αὐτὸν ταῖς προσθήκαις, καὶ ἀμφοτέροις ἔξει καλῶς. Σοὶ μὲν γὰρ ὑπάρξει τὸ ἐκ τῆς φυλακῆς ἀσφαλές. Τῷ δὲ λαβόντι, τὸ ἐκ τῆς χοήσεως κέρδος. Εἰ δὲ καὶ προσθήκην ἐπιζητεῖς, ἀρκέσθητι τοῖς παρὰ τοῦ Κυρίου. Αὐτὸς ὑπὲρ τῶν πενήτων τὸν πλεονασμὸν ἀποτίσει. Παρὰ τοῦ ὄντως φιλανθρώπου ἀνάμενε τὰ φιλάνθρωπα. Ἡ γὰρ λαμβάνεις, ταῦτα μισανθρωπίας οὐδεμίαν ὑπερβολὴν ἀπο-

πτωχείαν τοῦ πατρός του χρέος ὅμως πατρικὸν ὀδηγεῖ εἰς φυλακήν. Μὴ ἀφῆστις γραμμάτιον τὸ ὄποιον ὡς κατάρα πατρικὴ φθάνει μέχρι τὰ παιδιά καὶ τὰ ἔγγονα.

5. Ἀκοῦστε οἱ πλούσιοι ποίας συμβουλὰς δίδομεν εἰς τοὺς πτωχοὺς ἔξι αἵτιας τῆς Ἰδικῆς σας ἀπανθρωπίας· καλύτερον νὰ ὑπομένουν τὰς δυσκολίας παρὰ νὰ δέχωνται τὰς συμφορὰς ποὺ προξενοῦν οἱ τόκοι. Ἐὰν ὅμως ὑπακούστε εἰς τὸν Κύριον, ποία ἡ ἀνάγκη τῶν λόγων αὐτῶν; Ποία λοιπὸν εἶνε ἡ συμβουλὴ τοῦ Δεσπότου; «Δανείζετε παρ’ ὃν οὐκ ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν»¹³. Καὶ τί δάνειον, λέγει, εἶνε αὐτό, μὲ τὸ ὄποιον δὲν συνδέεται ἡ ἐλπὶς τῆς ἐπιστροφῆς; Κατανόησε τὴν σημασίαν τοῦ ρητοῦ καὶ θὰ θαυμάστης τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ νομοθέτου. «Οταν πρόκηται νὰ δώσῃς χρήματα εἰς τὸν πτωχὸν σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, αὐτὸν εἶνε συγχρόνως καὶ δῶρον καὶ δάνειον. Δῶρον μὲν διότι δὲν ἐλπίζεις εἰς τὴν ἐπιστροφήν· δάνειον δὲ διότι ἡ μεγαλοδωρεὰ τοῦ Δεσπότου θὰ πληρώσῃ τὸ χρέος ἀντὶ ἑκείνου· αὐτός, ἐνῷ ἔλαβεν δλίγα διὰ μέσου τοῦ πτωχοῦ, θὰ σοῦ ἀποδώσῃ πολλὰ ἀντὶ τῶν δλίγων. Διότι «δ ἐλεῶν πτωχόν, δανείζει Θεῷ»¹⁴. Δὲν θέλεις νὰ ἔχῃς διὰ τὸν ἑαυτόν σου ὑπόλογον τὸν Δεσπότην τῶν πάντων διὰ τὴν ἔξοφλησιν; «Ἡ διατί ἔὰν κάποιος ἀπὸ τοὺς πλουσίους τῆς πόλεως σοῦ ἔγγυηθῇ τὴν ἔξοφλησιν δι’ ἄλλους, δέχεσαι τὴν ἔγγύησιν αὐτοῦ; Τὸν Θεὸν δὲν ποὺ πληρώνει μὲ τὸ παραπάνω διὰ τοὺς πτωχούς, δὲν τὸν δέχεσαι ἔγγυητήν. Δῶσε τὸ χρῆμά σου ποὺ κάθεται ἀχρηστὸν, χωρὶς νὰ τὸ ἐπιβαρύνῃς μὲ τοὺς τόκους καὶ θὰ εἶνε ὡφέλιμον καὶ διὰ τοὺς δύο. Διότι ἔσυ θὰ ἔχῃς ἀσφαλισμένον τὸ χρῆμά σου. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ τὸ παίρνει θὰ κερδίσῃ χρησιμοποιώντας τὰ χρήματά σου. Ἐὰν δὲ ζητῇς καὶ τόκους, νὰ ἀρκεσθῇς εἰς αὐτὰ ποὺ ὑπόσχεται ὁ Κύριος. Αὔτὸς θὰ σοῦ ἀποδώσῃ τοὺς τόκους ἀντὶ τῶν πτωχῶν. Ἀπὸ ἑκείνου, ποὺ εἶνε πράγματι φιλάνθρωπος, νὰ περιμένῃς τὴν φιλανθρωπίαν. Διότι, ὅσα παίρνεις, δὲν ὑστεροῦν καθόλου εἰς ὑπερβολικήν

λείπει. Ἐπὸ συμφορῶν κερδαίνεις, ἀπὸ δακρύων ἀργυρολογεῖς,
 τὸν γυμνὸν ἄγχεις, τὸν λιμόττοντα τύπτεις· ἔλεος οὐδαμοῦ·
 ἔννοια τῆς συγγενείας τοῦ πάσχοντος οὐδεμίᾳ· καὶ τὰ ἐντεῦθεν
 κέρδη φιλάνθρωπα ὀνομάζεις. «Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυ-
 5 κύ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρόν», καὶ οἱ τὴν μισανθρωπίαν φιλανθρω-
 πίαν προσαγορεύοντες. Οὐδὲ τὰ τοῦ Σαμψών αἰνίγματα τοι-
 αῦτα ἦν, ἢ προεβάλετο τοῖς συμπόταις· «Ἐπὸ ἐσθίοντος ἐξῆλ-
 θε βρῶσις, καὶ ἀπὸ ἵσχυροῦ ἐξῆλθε γλυκύν». καὶ ἀπὸ μισανθρώ-
 πουν ἐξῆλθε φιλανθρωπία. «Οὐ συλλέγοντιν ἀπὸ ἀκανθῶν στα-
 10 φυλάς, οὐδὲ ἀπὸ τριβόλων σῦκα», οὐδὲ ἀπὸ τόκων φιλανθρω-
 πίαν. «Πᾶν γὰρ δένδρον σαπρὸν καρποὺς πονηρούς ποιεῖν». Ἐ-
 κατοστολόγοι καὶ δεκατηλόγοι τινές, φρικτὰ καὶ ἀκονσθῆναι
 ὀνόματα· μηνιαῖοι ἀπαιτηταί, ὥσπερ οἱ τὰς ἐπιληψίας ποιοῦν-
 τες δαίμονες, κατὰ τὰς περιόδους τῆς σελήνης ἐπιτιθέμενοι
 15 τοῖς πτωχοῖς. Πονηρὰ δόσις ἑκατέρῳ, καὶ τῷ διδόντι, καὶ τῷ
 λαμβάνοντι· τῷ μὲν εἰς χρήματα, τῷ δὲ εἰς αὐτὴν τὴν ψυχὴν
 φέροντα τὴν ζημίαν. Ὁ γεωργὸς τὸν στάχυν λαβών, τὸ σπέρμα
 πάλιν ὑπὸ τὴν ὁίζαν οὐκ ἐρευνᾷ· σὺ δὲ καὶ τοὺς καρποὺς ἔχεις,
 καὶ οὐκ ἀφίστασαι τῶν ἀρχαίων. Ἄνευ γῆς φυτεύεις· ἀνευ
 20 σπορᾶς θερίζεις. Ἅδηλον, τίνι συνάγεις. Ὁ μὲν δακρύων ἐπὶ
 τοῖς τόκοις, πρόδηλος· ὁ δὲ ἀπολαύειν μέλλων τῆς ἀπὸ τούτων
 περιουσίας, ἀμφίβολος. Ἅδηλον γὰρ εἰ μὴ ἐτέροις τὴν ἐπὶ τῷ
 πλούτῳ χάριν ἀφήσεις, τὸ ἐκ τῆς ἀδικίας κακὸν σεαυτῷ θη-
 σανρίσας. «Μήτε οὖν τὸν θέλοντα δανείσασθαι ἀποστραφῆς, καὶ
 25 τὸ ἀργύριόν σου μὴ δῶς ἐπὶ τόκῳ», ἵνα ἐκ Παλαιᾶς καὶ Νέας
 Διαθήκης τὰ συμφέροντα διδαχθείς, μετ' ἀγαθῆς τῆς ἐλπίδος

μισανθρωπίαν. Ἐπὸ τὰς συμφοράς κερδίζεις, ἀπὸ τὰ δάκρυα εἰσπράττεις χρήματα, τὸν γυμνὸν πιέζεις, τὸν πεινασμένον κτυπᾶς· εὐσπλαγχνία πουθενά· καμμία σκέψις ὅτι εἰσθε συγγενεῖς μὲ τὸν πτωχὸν ποὺ πάσχει· καὶ τὰ κέρδη ποὺ μαζεύεις μ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ δόνομάζεις φιλάνθρωπα. «Ούαὶ οἱ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυκύ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρόν»¹⁵, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δόνομάζουν τὴν μισανθρωπίαν φιλανθρωπίαν. Οὔτε τὰ αἰνίγματα ποὺ ἐπρότεινεν ὁ Σαμψών εἰς τοὺς συμποσιαστάς του ἡταν τέτοια· «Ἄπὸ ἑσθίοντος ἔξῆλθε βρῶσις, καὶ ἀπὸ ἴσχυροῦ ἔξῆλθε γλυκὺ»¹⁶ καὶ ἀπὸ μισάνθρωπον ἔξῆλθε φιλανθρωπία. «Οὐ συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλάς, οὐδὲ ἀπὸ τριβόλων σῦκα» οὔτε ἀπὸ τόκους φιλανθρωπίαν. «Πᾶν γάρ δένδρον σαπρὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ»¹⁷. Μερικοὶ εἶνε ἐκατοστολόγοι καὶ δεκατηλόγοι¹⁸, φοβερὰ δύναματα καὶ νὰ ἀκουσθοῦν· μηνιαῖοι εἰσπράκτορες τῶν τόκων οἱ ὅποιοι, ὅπως οἱ δαίμονες κάνουν τὰς συλλήψεις, ἔτσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς περιόδους τῆς σελήνης ἐπιτίθενται κατὰ τῶν πτωχῶν. Τὸ δάνειον αὐτὸν εἶνε αἴσχρὸν καὶ διὰ τοὺς δύο, καὶ εἰς ἐκεῖνον ποὺ δίδει καὶ εἰς ἐκεῖνον ποὺ λαμβάνει· διότι τὸν μὲν ἔνα τὸν ζημιώνει εἰς τὰ χρήματα, τὸν ἄλλον εἰς τὴν ψυχήν. Ὁ γεωργός, ὅταν πάρη τὸν στάχυν, δὲν ἔξετάζει πάλιν διὰ τὸν σπόρον ποὺ εἶνε κάτω εἰς τὴν ρίζαν· ἐσὺ δόμως καὶ τοὺς καρποὺς ἔχεις καὶ ἀπὸ τὰ παλαιὰ δὲν ἀπομακρύνεσαι. Χωρὶς γῆν φυτεύεις· χωρὶς νὰ σπείρῃς θερίζεις. Ἀγνωστον διὰ ποῖον τὰ συγκεντρώνεις. Ἐκεῖνος ποὺ κλαίει διὰ τοὺς τόκους εἶνε φανερὸς μπροστά μας· ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ ἀπολαύσῃ τὸν πλοῦτον ἀπὸ τοὺς τόκους, εἶνε ἀβέβαιος ἂν θὰ τὰ ἀπολαύσῃ. Διότι εἶνε ἄγνωστον ἔὰν δὲν ἀφήσῃς τοὺς ἄλλους νὰ εὐεργετηθοῦν ἀπὸ τὸν πλοῦτον, ἀφοῦ ἐθησαύρισες. διὰ τὸν ἔσυτόν σου τὸ κακὸν ἀπὸ τὴν ἀδικίαν. Μὴ λοιπὸν δείξῃς ἀποστροφὴν εἰς ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ τοῦ δανείσῃς, καὶ μὴ δώσῃς τὰ χρήματά σου μὲ τόκον, ὥστε ἀφοῦ μάθῃς ποῖον εἶνε τὸ συμφέρον σου καὶ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν καὶ ἀπὸ τὴν Καινὴν Διαθήκην, μὲ ἀγαθὴν

17. Ματθ. 7, 16 - 17.

18. Ἱδὲ Σ. Σάκκου, Τελῶναι, σελ. 45.

πρὸς τὸν Κύριον ἀπίης, ἐκεῖ τοὺς τόκους τῶν ἀγαθῶν ἔργων
ἀποληψόμενος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὃς οὐ δόξα
καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἔλπίδα νὰ πορευθῆς πρὸς τὸν Κύριον, καὶ ἐκεῖ νὰ λάβῃς τοὺς τόκους τῶν ἀγαθῶν ἔργων, μὲ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μας, εἰς τὸν δποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Α'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΗ' ΨΑΛΜΟΝ

«Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ ἐξοδίου σκηνῆς».

1. Ὁ εἰκοστὸς ὅγδοος ψαλμὸς ἔχει μὲν καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἐπιγραφῆς «Ψαλμὸς γάρ, φησί, τῷ Δαβὶδ». ἔχει δέ τι καὶ ἴδιά -
ζον πρόσκειται γάρ. «Ἐξοδίου σκηνῆς». Τί δὲ τοῦτό ἐστι; Νοή-
5 σωμεν τί τὸ ἐξόδιον, καὶ τίς ἡ σκηνὴ, ἵνα ἐν τῷ βουλήματι
τοῦ ψαλμοῦ δυνηθῶμεν γενέσθαι. Πρὸς μὲν οὖν τὴν ἴστορίαν,
δόξει τοῖς Ἱερεῦσι καὶ τοῖς λευτίταις ἀφεμένοις τοῦ ἔργου τὸ
παράγγελμα δίδοσθαι τοῦτο, ὥστε μεμνῆσθαι τῶν ὀφειλόν-
των αὐτοῖς παρασκευασθῆναι πρὸς τὴν λατρείαν. Ἐξοδεύοντι
10 γὰρ ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ ἐξιοῦσι λοιπὸν ὁ λόγος διαμαρτύρε-
ται ἀτινα αὐτοὺς ἑτοιμάσαντας προσῆκε, τίνα ἔχοντας πρὸς
τὴν ἐξῆς ἀπαντῆσαι· ὅτι, υἱοὺς κριῶν· ὅτι, δόξαν καὶ τιμὴν·
ὅτι, δόξαν δύναματι αὐτοῦ· ὅτι, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ λατρεύειν
ἢ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Κυρίου καὶ ἐν τῷ τόπῳ τοῦ ἀγίασματος προσ-
15 ἥκε. Πρὸς δὲ τὸν ἡμέτερον νοῦν τὸν τὰ ὑψηλὰ θεωροῦντα, καὶ
διὰ τῆς μεγαλοφυοῦς καὶ πρεπούσης τῇ θείᾳ Γραφῇ διανοίας
οἰκειοῦντα ἡμῖν τὸν νόμον, ἐκεῖνα ἡμῖν ὑποπίπτει· οὕτε κριός
τὸ ἄρρεν ἐν τοῖς προβάτοις νοεῖται, οὕτε σκηνὴ τὸ ἐκ τῆς ἀψύ-
χου ταύτης ὕλης συμπηγνύμενον οἰκημα, οὕτε ἐξοδος σκηνῆς

---

1. Τὰς λέξεις σκηνὴ καὶ αὐλὴ δ. Μ. Βασίλειος τὰς ἐκλαμβάνει ὡς ταυτο-
σήμους. Καὶ αὐτὸς φαίνεται, διότι ἐνῷ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐξηγεῖ τὸ «σκηνῆς ἐξο-
δίου», καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι μόνον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Κυρίου

ΟΜΙΛΙΑ Δ'
ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΗ' ΨΑΛΜΟΝ
«Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ ἔξοδίου σκηνῆς»

1. ‘Ο είκοστὸς δγδοος ψαλμὸς ἔχει βέβαια καὶ τὴν κοινὴν ἐπιγραφήν· διότι λέγει· «Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ». ἔχει δμως καὶ κάτι τὸ ἴδιαίτερον· διότι εύρισκεται πλησίον τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τό· «ἔξοδίου σκηνῆς». Τί σημαίνει αὐτό; Πρέπει πρῶτα νὰ σκεφθοῦμεν τί σημαίνει τὸ «ἔξοδιον» καὶ ποία εἶνε ἡ σκηνὴ¹, διὰ νὰ δυνηθοῦμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ νόημα τοῦ ψαλμοῦ. ’Εν σχέσει πρὸς τὴν ἱστορίαν λοιπὸν φαίνεται ὅτι τὸ παράγγελμα αὐτὸ δίδεται εἰς τοὺς Ἱερεῖς καὶ τοὺς λευτας οἱ δποῖοι παρημέλησαν τὸ ἔργον τους, ὥστε νὰ ἐνθυμηθοῦν αὐτὰ ποὺ δφείλουν νὰ προετοιμάσουν διὰ τὴν λατρείαν. “Οταν λοιπὸν ἔξήρχοντο ἀπὸ τὴν σκηνὴν καὶ ἐπορεύοντο δ λόγος διεκήρυσσεν ἐκεῖνα τὰ δποῖα ἔπρεπε νὰ προετοιμάσουν καὶ τί νὰ ἔχουν μαζί των διὰ τὴν συνέχειαν τῆς πομπῆς· ὅτι πρέπει νὰ ἔχουν, «υἱοὺς κριῶν», «δόξαν καὶ τιμήν», «δόξαν δνόματι αὐτοῦ»· καὶ δὲν ἀρμόζει πουθενὰ δλλοῦ νὰ λατρεύουν τὸν Θεόν παρὰ μόνον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν τόπον τοῦ ἀγιάσματος. ’Εν σχέσει δμως πρὸς τὸν ἴδιον μας νοῦν, δ δποῖος ἔρευνῃ τὰ ὑψηλὰ καὶ μᾶς ἔξοικειώνει πρὸς τὸν νόμον διὰ τῶν μεγαλοφυῶν νοημάτων ποὺ ἀρμόζουν εἰς τὴν θείαν Γραφήν, τὰ ἔξῆς πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν· οὔτε δ κριός σημαίνει τὸ ἀρσενικὸν πρόβατον, οὔτε ἡ σκηνὴ τὸ οἴκημα τὸ δποῖον κατασκευάζεται ἀπὸ τὴν ἄψυχον αὐτὴν

ἀρμόζει νὰ λατρεύωμεν τὸν Θεόν. Διὰ τοὺς Ἐβραίους ἡσαν δύο διαφορετικοὶ χῶροι, διὰ τοὺς Χριστιανοὺς δμως ἀμφότερα σημαίνουν τὸν Ιερὸν χῶρον τῆς λατρείας.

ἡ ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἀναχώρησις, ἀλλὰ σκηνὴ μὲν ἡμῖν τὸ σῶμα τοῦτο, ὡς δ ἀπόστολος ἡμᾶς ἐδίδαξε λέγων, ὅτι «Οἱ ὄντες ἐν τῷ σκῆνῃσι στενάζομεν». Καὶ πάλιν ὁ ψαλμός· «Καὶ μάστιξ οὐκ ἐγγιεῖ τῷ σκηνώματί σου». Ἐξόδιον δὲ σκηνῆς, ἡ ἀπὸ τοῦ βίου 5 τούτου ἀναχώρησις, πρὸς ἣν παρασκευάζεσθαι ἡμᾶς ὁ λόγος παρεγγυᾶ, τάδε τινὰ καὶ τάδε κομίζοντας τῷ Κυρίῳ· ἐπείπερ ἡ ἐνταῦθα ἐργασία ἐφόδιόν ἔστι πρὸς τὸ μέλλον. Καὶ ὁ ἐνταῦθα διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων δόξαν φέρων καὶ τιμὴν τῷ Κυρίῳ, οὗτος δόξαν ἔαντῷ καὶ τιμὴν κατὰ τὴν δικαίαν τοῦ κριτοῦ 10 ἀνταπόδοσιν θησαυρίζει. Ἐν πολλοῖς μέντοι τῶν ἀντιγράφων προσκείμενον εὑρομεν τό· «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, νιοὶ Θεοῦ». Καὶ ἐπείπερ οὐ παντὸς δῶρον εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ, ἀλλὰ τοῦ ἀπὸ καρδίας προσάγοντος καθαρᾶς· «Οὐ γάρ ἀγνάι, φησίν, εὐχαὶ ἀπὸ μισθώματος ἔταιρας»· καὶ πάλιν Ἰερεμίας· «Μὴ εὐχαί, 15 φησί, καὶ κρέα ἄγια ἀφελοῦσί σου τὰς κακίας, ἡ τούτοις ἔσῃ καθαρός;». Διόπερ ὁ ψαλμὸς πρότερον ἡμᾶς βούλεται νιόντι εἰναι Θεοῦ, εἴτα τότε ἀπαντᾶν ἐπὶ τὸ προσκομίζειν τὰ δῶρα τῷ Θεῷ, καὶ ταῦτα οὐ τὰ τυχόντα, ἀλλ’ οἴα αὐτὸς διετάξατο. Πρότερον εἰπέ, Πάτερ, εἴτα αἴτησον τὰ ἐφεξῆς. Δοκίμασον δὲ σε- 20 αυτὸν ἐκ ποταποῦ βίου ἀπήντηκας· εἰ ἄξιος εἰ Θεὸν τὸν ἄγιον πατέρα σεαυτοῦ ὀνομάζειν. Δι’ ἀγιασμοῦ ἔστιν ἡμῖν ἡ πρὸς τὸν ἄγιον οἰκείωσις. Εἰ βούλει ἀεὶ νιός τοῦ ἄγιον εἶναι, ἀγιασμός σε νιοθετείτω. Ἐνέγκατε οὖν τῷ Κυρίῳ, οὐχ οἱ τυχόντες, οὐδὲ οἱ ἐκ τῶν τυχόντων, ἀλλ’ νιοὶ τοῦ Θεοῦ. Μεγάλα 25 μέλλει ἐπιζητεῖν τὰ δῶρα· διὰ τοῦτο μεγάλους ἐκλέγεται τοὺς προσφέροντας. Ἰνα γάρ σου μὴ δίψῃ χαμαὶ τοὺς λογισμούς,

ῦλην, οὕτε ἡ ἔξοδος ἀπὸ τὴν σκηνὴν εἰνε ἡ ἀναχώρησις ἀπὸ τὸν ναόν, ἀλλὰ σκηνὴ δι’ ἡμᾶς εἴνε αὐτὸ τὸ σῶμα, καθὼς μᾶς ἐδίδαξε ὁ ἀπόστολος λέγων, διτὶ «Οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνῃ εἰστενάζομεν»². Καὶ πάλιν ὁ ψαλμός· «Καὶ μάστιξ οὐκ ἔγγιεῖ τῷ σκηνώμαστί σου»³. Ἐξοδος δὲ ἀπὸ τὴν σκηνὴν εἰνε ἡ ἀναχώρησις ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτήν, διὰ τὴν ὅποιαν ὁ λόγος μᾶς παρακινεῖ νὰ προετοιμαζώμεθα, προσφέροντες εἰς τὸν Κύριον αὐτὰ καὶ αὐτά, ἐπειδὴ βέβαια ἡ ἐδῶ ἔργασία εἰνε ἐφόδιον διὰ τὸ μέλλον. Καὶ ἐκεῖνος ὁ ὅποιος ἐδῶ προσφέρει εἰς τὸν Κύριον δόξαν καὶ τιμὴν διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων, αὐτὸς θησαυρίζει διὰ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν δικαίαν ἀνταπόδοσιν τοῦ κριτοῦ δόξαν καὶ τιμὴν. Εἰς πολλὰ ἐπίστης ἀντίγραφα ηὔραμεν γραμμένον ἐπὶ πλέον καὶ τὸ ἔξῆς· «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ». Δὲν εἴνε εὔπρόσδεκτον τὸ δῶρον τοῦ καθενὸς εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐκείνου ποὺ τὸ προσφέρει ἀπὸ καθαρὰν καρδίαν. Διότι λέγει· «Οὐκ ἀγναὶ εὔχαι ἀπὸ μισθώματος ἐταίρας»⁴, καὶ πάλιν ὁ Ἱερεμίας λέγει· «Μὴ εὔχαι καὶ κρέα ἄγια ἀφελοῦσί σου τὰς κακίας, ἢ τούτοις ἔσῃ καθαρός»⁵. Διὰ τοῦτο ὁ ψαλμὸς προηγουμένως θέλει νὰ εἰμεθα παιδιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπειτα νὰ προσέλθωμεν διὰ νὰ προσφέρωμεν τὰ δῶρα εἰς τὸν Θεόν, καὶ αὐτὰ νὰ εἴνε ὅχι τυχαῖα, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποὺ αὐτὸς διέταξε. Πὲς προηγουμένως, Πάτερ, καὶ ἐπειτα ζήτησε ἄλλα πράγματα⁶. Ἐξέτασε δὲ τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ ποῖον εἶδος ζωῆς προῆλθες· ἐὰν εἴσαι ἄξιος νὰ δνομάζῃς τὸν ἄγιον Θεόν πατέρα σου. Οἱ ἄγιασμὸς εἰνε τὸ μέσον διὰ νὰ πλησιάσωμεν τὸν ἄγιον. Ἐὰν θέλῃς νὰ εἴσαι παντοτινὸς υἱὸς τοῦ ἄγιου, νὰ σὲ υἱοθετήσῃ ὁ ἄγιασμός. Προσφέρατε λοιπὸν εἰς τὸν Κύριον, ὅχι δοιοσδήποτε, οὔτε κανεὶς ἀπὸ τοὺς τυχαίους, ἀλλὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ. Μεγάλα δῶρα πρόκειται νὰ ζητήσῃ· διὰ τοῦτο ἐκλέγει καὶ μεγάλους δωρητάς. Διὰ νὰ μὴ σοῦ στρέψῃ λοιπὸν τὰς σκέψεις πρὸς τὰ γήινα, μήτε νὰ σὲ κάνῃ νὰ ζη-

5. Ἱερ. 11, 15. Τὸ χωρίον εἰς τοὺς Ἐβδομήκοντα ἔχει «ἡ ταύταις διαφεύξῃ» διντὶ τοῦ «ἡ τούτοις ἔσῃ καθαρός».

6. Ἐδῶ ἔχει ὑπ’ ὅψιν του τὴν Κυριακὴν προσευχήν, Ματθ. 6, 9 ἐξ.

μηδέ σε ποιήσῃ κριὸν τὸ ἄλογον τοῦτο τετράποντα καὶ βληχητικὸν ζῷον ἐπιζητεῖν, ὡς ἐκ τῆς τούτου θυσίας προσδοκᾶν ἔλεονθαται τὸν Θεόν, «Ἐνέγκατε, φησί, τῷ Κυρίῳ, νιὸι Θεοῦ».

Οὐ γὰρ νιὸν χρεία, ἵνα νιὸν αὐτὸν προσφέρῃ, ἀλλ' εἰ μέγα τι δι νιός, μέγα τι καὶ ἐπάξιον τῆς τε νιὸν διαθέσεως καὶ τῆς πατρικῆς ἀξίας τὸ προσφερόμενον εἶναι προσῆκεν. «Υἱὸν οὐν, φησίν, ἐνέγκατε κριῶν». Ἱνα καὶ αὐτοὶ οἱ προσφερόμενοι παρ' ὑμῶν, ἀπὸ τοῦ εἶναι νιὸι κριῶν, εἰς τὸ γενέσθαι νιὸι Θεοῦ μεταβάλωνται.

2. Ὁ κριὸς τοίνυν ἡγεμονικόν ἐστι ζῷον, καθηγούμενον τῶν προβάτων ἐπὶ τε νομὰς τροφίμους καὶ ἀναπαύσεις ὑδάτων, καὶ πάλιν ἐπὶ σηκοὺς καὶ ἐπαύλεις. Τοιοῦτοι δέ τινες καὶ οἱ τῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ προεστῶτες προσάγοντες μὲν ἐπὶ τὰς εὐανθεῖς καὶ εὐώδεις τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας τροφάς, καὶ ὅδατι ζῶντι τῇ ἐπιχορηγίᾳ τοῦ Πνεύματος ἀρδοτες καὶ ὑψοῦντες καὶ πρὸς καρποφορίαν ἐκτρέφοντες· ὁδηγοῦντες δὲ πρὸς ἀνάπτανσιν, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιβούλευόντων ἀσφάλειαν. Τούτων οὖν τοὺς νιὸν παρὰ τῶν νιῶν τοῦ Θεοῦ προσάγεσθαι βούλεται τῷ Κυρίῳ ὁ λόγος. Εἴ δὲ κριὸι οἱ προηγούμενοι τῶν λοιπῶν, νιὸι ἀν τούτων εἰεν οἱ πρὸς τὸν κατ' ἀρετὴν βίον διὰ τῆς τῶν ἀγαθῶν ἔργων σπουδῆς ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν προεστώτων μεμορφωμένοι. «Ἐνέγκατε οὖν τῷ Κυρίῳ, νιὸι Θεοῦ, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ νιὸν κριῶν». Ἐμαθες τίνι διαλέγεται; ἔμαθες περὶ τίνων; «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, φησί, δοξάσαι τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ διὰ σωφροσύνης καὶ τοῦ ἐπιβάλλοντος τοῖς τὴν εὐσέβειαν ἐπαγγελλομένοις ἀγιασμοῦ δοξάσαι δυνατόν ἐστι τὸν Θεόν κατὰ τὴν τοῦ

τῆς κριόν, τὸ ἄλογον αὐτὸ τετράποδον καὶ βελαστικὸν ζῶον, ὃστε νὰ περιμένης ἀπὸ τὴν θυσίαν αὐτοῦ νὰ ἔξευμενίσῃς τὸν Θεόν, λέγει· «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὶ Θεοῦ». Δὲν χρειάζεται δηλαδὴ υἱόν, διὰ νὰ προσφέρῃ υἱὸν ὡς θυσίαν, ἀλλὰ ἐὰν εἴνε κάτι μεγάλο δικαῖον, μεγάλο ἀρμόζει νὰ εἴνε καὶ τὸ προσφερόμενον καὶ ἀντάξιον τῆς διαθέσεως τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς πατρικῆς ἀξίας. Λέγει λοιπόν, «προσφέρατε υἱοὺς κριῶν»· ὃστε καὶ αὐτοὶ ποὺ προσφέρονται ἀπὸ ἑσᾶς ἀπὸ υἱὸι κριῶν νὰ μεταβληθοῦν καὶ νὰ γίνουν υἱοὶ Θεοῦ.

2. Ὁ κριὸς λοιπὸν εἴνε ζῶον ἡγεμονικόν, ποὺ ὀδηγεῖ τὰ πρόβατα εἰς βοσκοτόπια θρεπτικὰ καὶ εἰς ἀνακουφιστικούς τόπους ὑδάτων, καὶ πάλιν εἰς τὰς μάνδρας καὶ τοὺς στάβλους. Τέτοιοι πρέπει νὰ εἴνε καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ· νὰ ὀδηγοῦν μὲν εἰς ὥραίας καὶ εὐωδιαστὰς τροφὰς τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας καὶ νὰ ποτίζουν μὲ τὸ ζωντανὸν νερὸν διὰ τῆς δωρεᾶς τοῦ Πνεύματος καὶ νὰ ἔξυψώνουν καὶ ἐκτρέφουν, ὃστε νὰ καρποφοροῦν· νὰ ὀδηγοῦν δὲ καὶ εἰς ἀνάπτασιν καὶ νὰ τὰ ἀσφαλίζουν ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς. Τοὺς υἱοὺς λοιπὸν αὐτῶν θέλει δικαῖος τοῦ Κυρίου νὰ προσφέρουν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν λοιπὸν κριοὶ εἴνε ἐκεῖνοι ποὺ προηγοῦνται τῶν ὑπολοίπων, τότε υἱοὶ αὐτῶν εἴνε ὅσοι μορφώνονται μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν προεστώτων, ὃστε νὰ ζοῦν τὸν ἐνάρετον βίον διὰ τῆς προθυμίας εἰς τὰ καλὰ ἔργα. Λοιπόν· «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ, υἱοὶ Θεοῦ, ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν». Κατενόησες μὲ ποιὸν συνομιλεῖ; Κατάλαβες διὰ ποια πράγματα; «Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ», λέγει, «δόξαν καὶ τιμήν». Πῶς λοιπὸν ἡμεῖς ποὺ εἴμεθα γῆ καὶ στάκτη⁷ θὰ προσφέρωμεν εἰς τὸν μεγάλον Κύριον δόξαν; Πῶς θὰ προσφέρωμεν τιμήν; Δόξαν μὲν διὰ τῶν καλῶν ἔργων, ὅταν λάμπουν τὰ ἔργα μας μπροστά εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὃστε νὰ ἴδοῦν οἱ ἀνθρώποι τὰ ἔργα μας καὶ νὰ δοξάσουν τὸν οὐράνιον Πατέρα μας⁸. Καὶ μὲ τὴν σωφροσύνην καὶ τὸν ἀγιασμὸν ποὺ πρέπει νὰ ἔχουν ἐκεῖνοι ποὺ διολογοῦν τὴν εὔσεβειαν, εἴνε δυνατὸν νὰ δοξάζεται δικαῖος Θεός συμφώνως πρὸς τὴν προτροπὴν τοῦ Παύλου ποὺ λέγει· «δοξάσατε δὴ τὸν Θεόν

Παύλον παραίνεσιν, λέγοντος· «Δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν». Ταῦτην καὶ ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων καὶ τῷ χαρίσματι τῆς νίκηθεσίας τετιμημένων τὴν δόξαν ὁ Κύριος. «Υἱὸς γάρ, φησί, δοξάζει πατέρα»· καὶ, «Ἐὶς πατήρ 5 εἶμι ἐγώ, ποῦ ἔστιν ἡ δόξα μου»; | Τιμὴν δὲ φέρει τῷ Θεῷ ὁ κατὰ τὴν Παροιμίαν τιμῶν τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν δικαίων ἐαντοῦ πόνων, καὶ ἀπαρχόμενος αὐτῷ ἀπὸ καρπῶν αὐτοῦ δικαιοσύνης. Καὶ πᾶς δὲ ὁ ἐπιτεταγμένως θεολογῶν, ὡς μὴ ἀποπίπτειν τῆς δοθῆσης περὶ Πατρὸς ἐνοίας, καὶ περὶ τῆς τοῦ Μονογενοῦς 10 θεότητος, καὶ περὶ τῆς τοῦ ἄγίου Πνεύματος δόξης, οὗτος φέρει τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν. Ἐπιτείνει δὲ τὴν δόξαν ὁ δυνάμενος τοὺς λόγους ἀποδιδόναι καθ' οὓς ἔκτισται τὰ σύμπαντα, καὶ καθ' οὓς συγκρατεῖται, τῆς ἀπ' αὐτοῦ προνοίας μέχρι τῶν μικροτάτων δικνούμενης, καὶ καθ' οὓς μετὰ τὴν 15 ὥδε οἰκονομίαν ὑπὸ τὴν κρίσιν ἀχθήσεται. Ὁ τρανοῖς καὶ ἀσυγχύτοις λογισμοῖς αὐτός τε θεωρῆσαι τὰ καθ' ἔκαστον δυνηθεῖς, καὶ μετὰ τὸ αὐτὸς τεθεωρηκέναι, δυνάμενος καὶ ἐτέροις τὰ περὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δικαίας κρίσεως αὐτοῦ παραστῆσαι, οὗτός ἔστιν ὁ φέρων τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ 20 τιμὴν, καὶ ὁ τῷ ἀρμόζοντι τῇ τοιαύτῃ θεωρίᾳ κεχρημένος βίω. Τοῦ γὰρ τοιούτου λάμπει τὸ φῶς ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ λόγω καὶ ἔργῳ καὶ διὰ παντοδαπῶν ἀνδραγαθημάτων δοξαζομένου τοῦ ἐν οὐρανοῖς Πατρός. Οὐ φέρει δὲ τῷ Κυρίῳ δόξαν καὶ τιμὴν ὁ περὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐπιτομένος δόξαν· οὐδὲ 25 δὲ ὁ τιμῶν ἀργύριον· οὐδὲ ὁ τὰς ἡδονὰς τιμῶν τοῦ σώματος· οὐδὲ ὁ θαυμάζων τὰ ἀλλότρια τῆς θεοσεβείας δόγματα. Ὡσπερ γὰρ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων δόξαν φέρομεν τῷ Κυρίῳ, οὕτω διὰ τῶν πονηρῶν ἔργων τὸ ἐναντίον. Τοῖς γὰρ ἀμαρτάνοντι

ἐν τοῖς μέλεσιν ὑμῶν»⁹. Αὐτὴν τὴν δόξαν ζητεῖ δὲ Κύριος ἀπὸ ἑκείνους ποὺ πιστεύουν εἰς αὐτὸν καὶ ἔχουν τιμηθῆ μὲ τὸ χάρισμα τῆς υἱοθεσίας. Διότι λέγει· «Υἱὸς δοξάσει πατέρα», καὶ· «Εἰ πατήρ εἰμι ἐγώ, ποῦ ἔστιν ἡ δόξα μου;»¹⁰. Προσφέρει δὲ τιμὴν εἰς τὸν Θεὸν ἑκεῖνος ποὺ ὅπως λέγουν αἱ Παροιμίαι τιμᾶ τὸν Θεὸν μὲ τοὺς δικαίους κόπους του καὶ μὲ τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν τῆς δικαιοσύνης του¹¹. Καὶ δὲ καθένας ποὺ θεολογεῖ μὲ τὴν ἀρμόζουσαν τάξιν, ὥστε νὰ μὴ ξεφεύγῃ ἀπὸ τὴν ὁρθὴν ἀντίληψιν περὶ Θεοῦ καὶ περὶ τῆς θεότητος τοῦ Μονογενοῦς, καὶ περὶ τῆς δόξης τοῦ ἀγίου Πνεύματος, αὐτὸς προσφέρει δόξαν καὶ τιμὴν εἰς τὸν Κύριον. Αὔξανει ἀκόμη τὴν δόξαν ἑκεῖνος ποὺ δύναται νὰ ἔρμηνεύσῃ τοὺς λόγους κατὰ τοὺς ὅποιους ἐδημιουργήθησαν τὰ σύμπαντα καὶ κατὰ τοὺς ὅποιους συγκρατοῦνται μὲ τὴν πρόνοιάν του ποὺ φθάνει ἡ μέχρι τῶν μικροτάτων κτισμάτων, καὶ κατὰ τοὺς ὅποιους μετὰ τὸ παρὸν στάδιον τοῦ θείου σχεδίου θὰ ὀδηγηθοῦν εἰς κρίσιν. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ δυνατοὺς καὶ καθαροὺς λογισμοὺς ἡδυνήθη νὰ κατανοήσῃ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτά, καὶ ἀφοῦ τὸ κατενόησεν δὲ ἴδιος, ἡμπτόρεσε νὰ παρουσιάσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαίαν κρίσιν του, αὐτὸς εἶνε ἑκεῖνος ποὺ προσφέρει δόξαν καὶ τιμὴν εἰς τὸν Κύριον, ὅπως καὶ αὐτὸς ποὺ ζῆται ἡδυνήθησαν πρὸς αὐτὴν τὴν κατανόησιν. Τὸ φῶς ἐνὸς τέτοιου ἀνθρώπου λάμπει μπροστὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ δοξάζεται δὲ οὐράνιος Πατήρ καὶ μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὰ ἔργα καὶ μὲ τὰ παντὸς εἴδους ἀνδραγαθήματα. Δὲν προσφέρει δὲ δόξαν καὶ τιμὴν εἰς τὸν Κύριον ἑκεῖνος ποὺ συγκινεῖται ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν· οὕτε ἑκεῖνος ποὺ δίδει μεγάλην ἀξίαν εἰς τὸ χρῆμα· οὕτε ἑκεῖνος ποὺ προτιμᾷ τὰς ἡδονὰς τοῦ σώματος· οὕτε ἑκεῖνος ποὺ θαυμάζει δόγματα ξένα πρὸς τὴν θεοσέβειαν. «Οπως λοιπὸν μὲ τὰ καλὰ ἔργα προσφέρομεν δόξαν εἰς τὸν Κύριον, ἔτσι μὲ τὰ πονηρὰ ἔργα πράττομεν τὸ ἀντίθετον. Διότι

11. Παροιμ. 3, 9.

τι λέγει; «Τὸ ὄνομά μου δι’ ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι». Καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος· «Διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις». "Υβρις γάρ ἐστι τῷ νομοθέτῃ ἡ τῶν νόμων ὑπεροψία καὶ καταφρόνησις. Καὶ οἰκλας κακῶς οἰκουμένης, 5 ἐν ᾧ θυμὸς καὶ κραυγὴ, ὑβρις καὶ γέλως, τρυφὴ καὶ ἀσωτία, ἀκαθαρσία καὶ ἀσέλγεια, ἐπὶ τὸν κρατοῦντα αὐτῆς ἡ ἀτιμία καὶ ἡ αἰσχύρη τῶν γινομένων ἐπάνεισιν. Ἀκόλουθον δὲ νοεῖν ἡμᾶς, δτι ὥσπερ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις δοξάζεται ὁ Θεός, οὕτως ἐν τοῖς πονηροῖς δοξάζεται ὁ ἔχθρός. "Οταν γάρ, "ἄρας 10 τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω μέλη πόρνης, μετήνεγκα τὴν δόξαν ἐπὶ τὸν ἀπολλόντα με ἀπὸ τοῦ σώζοντός με. Καὶ ὁ ἀπιστος μεταλλάσσει «τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν εἰκόνι φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν» τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ὁ σεβόμενος καὶ ὁ λατρεύων τῇ κτίσει παρὰ 15 τὸν κτίσαντα, οὐ τῷ Θεῷ φέρει δόξαν, ἀλλὰ τοῖς κτίσμασιν. "Ωστε ὁ κτίσμα λέγων τι, εἴτα προσκυνῶν, γνωριζέτω ἔαντοῦ τὴν μερίδα μεθ' ἣς τετάξεται. Φοβηθῶμεν οὖν μὴ δόξαν καὶ καύχημα διὰ τῆς ἀμαρτίας ἡμῶν τῷ διαβόλῳ προσφέροντες μετ' αὐτοῦ τῇ αἰώνιᾳ αἰσχύνῃ παραδοθῶμεν. "Οτι γάρ ἡ ἀμαρ- 20 τία ἡμῶν δόξα τῷ ἐνεργοῦντι αὐτὴν ἐν ἡμῖν γίνεται, νόησον δι’ εἰκόνος τὸ λεγόμενον. Δύο στρατηγῶν ἀντεπιόντων ἀλλή- λοις, ὅταν μὲν τοῦτο νικᾷ τὸ τάγμα, ὁ στρατοπεδάρχης αὐτοῦ τὴν δόξαν φέρεται· ὅταν δὲ τὸ ἐναντίον ἐπικρατῇ, ἐπ’ ἐκεῖνον πάλιν ἡ τιμὴ μεταπίπτει. Οὕτως ἐν μὲν τοῖς ἀγαθοῖς σου ἔρ- 25 γοις Κύριός ἐστιν ὁ δοξαζόμενος, ἐν δὲ τοῖς ἐναντίοις ὁ ἐναντίος. Καὶ μὴ μακράν μοι περιώδει τοὺς πολεμίους, μηδὲ πόρρωθεν ἀποσκόπει τοὺς στρατηγούς· ἀλλὰ σεαυτὸν ἐπίσκεψαι, καὶ πᾶ-

εις τοὺς ἀμαρτάνοντας τί λέγει; «Τὸ δνομά μου δι’ ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι»¹². Καὶ πάλιν δ ἀπόστολος· «Διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεόν ἀτιμάζεις»¹³. Εἰνε βλασφημία πρὸς τὸν νομοθέτην ἡ περιφρόνησις καὶ ἡ παραθεώρησις τῶν νόμων. Καὶ δταν μία οἰκία κυβερνᾶται κακῶς, καὶ ὑπάρχει εἰς αὐτὴν θυμὸς καὶ κραυγή, ὕβρις καὶ γέλως, ἀπόλαυσις καὶ ἀσωτία, ἀκαθαρσία καὶ ἀσέλγεια, ἡ ἀτιμία καὶ ἡ ἐντροπή τῶν πράξεων ἐπανέρχεται εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς. Εἰνε ἐπόμενον νὰ ἔννοήσωμεν καὶ ἡμεῖς, δτι, ὅπως μὲ τὰ ἀγαθὰ ἔργα δοξάζεται δ Θεός, ἔτσι μὲ τὰ πονηρὰ δοξάζεται δ ἔχθρός. Διότι, δταν «ἄρας τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω μέλη πόρνης»¹⁴, μεταφέρω τὴν δόξαν ἀπὸ τὸν σωτῆρά μου εἰς τὸν καταστροφέα μου. Καὶ δ ἀπιστος μεταβάλλει «τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν εἰκόνι φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἔρπετῶν»¹⁵ ποὺ ζοῦν ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἔκεινος ποὺ σέβεται καὶ λατρεύει τὴν κτίσιν καὶ δχι τὸν κτίστην¹⁶, δὲν προσφέρει δόξαν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ εἰς τὰ κτίσματα. «Ωστε ἔκεινος ποὺ κάτι τὸ δνομάζει κτίσμα καὶ ἔπειτα τὸ προσκυνεῖ, ἃς γνωρίζῃ ποὺ καὶ αὐτὸς θὰ ταχθῇ»¹⁷. Ας φοβηθῶμεν λοιπὸν μήπως προσφέροντες μὲ τὴν ἀμαρτίαν μας δόξαν καὶ καύχημα εἰς τὸν διάβολον, παραδοθοῦμεν μαζί του εἰς τὴν αἰωνίαν ἐντροπήν. Τὸ δτι δὲ ἡ ἀμαρτία μας δοξάζει ἔκεινον ποὺ τὴν ἐνεργεῖ διὰ μέσου ήμῶν, κατανόησε αὐτὸ ποὺ λέγω μὲ τὴν ἔξῆς εἰκόνα. Δύο στρατηγοὶ εύρισκονται εἰς πόλεμον μεταξύ των καὶ δταν νικᾶ τὸ ἔνα τάγμα, τὴν δόξαν λαμβάνει ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ τοῦ τάγματος· δταν ἐπικρατῇ τὸ ἀντίθετον τάγμα, πάλιν ἡ τιμὴ μεταβιβάζεται εἰς τὸν στρατηγὸν ἔκεινου. Ετσι λοιπὸν μὲ τὰ ἀγαθά σου ἔργα ἔκεινος ποὺ δοξάζεται εἰνε δ Κύριος καὶ μὲ τὰ ἀντίθετα δ ἀντίθετος. Καὶ μὴ σκέπτεσαι δτι εἰνε μακριὰ οἱ ἔχθροι, καὶ μὴ φαντάζεσαι εἰς μακρινὴν ἀπόστασιν τοὺς στρατηγούς· ἀλλὰ ἔξέτασε τὸν ἔαυτόν

14. Α' Κορ. 6, 15.

15. Ρωμ. 1, 23.

16. Ρωμ. 1, 25.

17. Λουκ. 12, 46.

σαν τὴν ἀλήθειαν τῆς εἰκόνος εὐρήσεις. "Οταν γὰρ νοῦς παλαιή τῷ πάθει, ἐὰν μὲν δὶ' εὐτονίας καὶ προσεχείας ἐπικρατῇ, φέρεται κατὰ τοῦ πάθους τὰ νικητήρια, καὶ οἶονεὶ στεφανοῦ δὶ' ἑαυτοῦ τὸν Θεόν. "Οταν δὲ καταμαλακισθεὶς ὑποκύψῃ τῇ ἡδονῇ, 5 δοῦλος καὶ αἴχμαλωτος ταῖς ἀμαρτίαις γενόμενος, καύχημα καὶ ἔπαρσιν καὶ ὑπερηφανίας ἀφορμὴν προστίθησι τῷ ἐχθρῷ.

3. «Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐλῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ». Μετὰ τὴν καρποφορίαν τῶν ἐπιζητουμένων, ἀναγκαία ἡ προσκύνησις. Προσκύνησις δὲ ἡ οὐκ ἔξω τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ 10 τῇ αὐλῇ τοῦ Θεοῦ τελονμένη. Μή μοι, φησίν, ἵδιας αὐλὰς καὶ συναγωγὰς ἐπινοεῖτε. Μία ἔστιν αὐλὴ ἀγία τοῦ Θεοῦ. Ἡν αὐλὴν πρότερον ἡ τῶν Ἰουδαίων συναγωγή· ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀμαρτίαν ἐγένετο ἡ ἔπαντις αὐτῶν ἡρημωμένη. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος· «Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἢ οὐκ ἔστιν ἐκ 15 τῆς αὐλῆς ταύτης». Τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν προωρισμένους εἰς σωτηρίαν λέγων, δείκνυσιν ἵδιαν αὐλὴν παρὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων. Οὐ τοίνυν ἔξω τῆς ἀγίας ταύτης αὐλῆς προσκυνεῖν προσῆκε τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἐνδον αὐτῆς γενόμενον· ἵνα μὴ ἔξω τις αὐτῆς ᾖν, μηδὲ ἐλκόμενος ὑπὸ τῶν ἔξω, ἀπολέσῃ τὸ εἰναι ἐν αὐλῇ 20 Κυρίου. Πολλοὶ γὰρ ἔστασιν ἐν σχήματι μὲν προσευχῆς, οὐκ εἰσὶ δὲ ἐν τῇ αὐλῇ, διὰ τὴν τοῦ νοῦ περιφορὰν καὶ τὸν ἀφελκυσμὸν τῆς διανοίας αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἐν τῇ ματαιότητι μερίμνης. Δυνατὸν δὲ αὐλὴν ἔτι ἐπαναβεβηκότως νοῆσαι τὴν ἐπουράνιον διαγωγήν. Διὰ τοῦτο οἱ «πεφυτευμένοι ἐνταῦθα ἐν τῷ οἴκῳ 25 Κυρίου», ἥτις ἔστιν «Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος», ἐκεῖ «ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἔξανθήσουσιν». Ο δὲ θεοποιῶν κοιλίαν, ἦ δόξαν, ἦ ἀργύριον, ἦ ἄλλο τι, δ πάντων μᾶλλον τετίμηκεν,

σου καὶ θὰ εὔρης ὅλην τὴν ἀλήθειαν τῆς εἰκόνος. Διότι, ὅταν δὲ λογισμὸς παλεύῃ μὲ τὸ πάθος, ἐὰν μὲν ἐπικρατήσῃ τοῦ πάθους διὰ τῆς σταθερότητος καὶ προσοχῆς, λαμβάνει τὸ βραβεῖον τῆς νίκης κατὰ τοῦ πάθους καὶ τρόπον τινὰ στεφανώνει διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του τὸν Θεόν. «Οταν ὅμως δὲ λογισμὸς ἀδυνατίσῃ καὶ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἡδονήν, γίνεται δοῦλος καὶ αἰχμάλωτος τῆς ἀμαρτίας καὶ προσθέτει εἰς τὸν ἔχθρὸν καύχημα καὶ ἐπαρσιν καὶ ἀφορμὴν ὑπερηφανείας.

3. «Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐλῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ». Μετὰ δὲ πὸ τοὺς καρποὺς ποὺ ζητεῖ δὲ Κύριος, εἰνε ἀναγκαία ἡ προσκύνησις. Προσκύνησις δὲ ὅχι ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ αὐτὴ ποὺ τελεῖται εἰς αὐτὴν τὴν αὐλὴν τοῦ Θεοῦ. Μὴ μοῦ ἐπινοεῖτε, λέγει, ἴδιαιτέρας αὐλὰς καὶ συναγωγάς. Μία εἰνε ἡ ἀγία αὐλὴ τοῦ Θεοῦ. Ἡταν προτιγουμένως αὐλὴ ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀμαρτίαν ποὺ διέπραξαν εἰς τὸν Χριστὸν κατήντησε ἡ αὐλὴ των ἔρημος¹⁸. Διὰ τοῦτο καὶ δὲ Κύριος λέγει· «Καὶ ἀλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης»¹⁹. Ἐννοεῖ ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς ποὺ εἰνε προωρισμένοι νὰ σωθοῦν καὶ δεικνύει μίαν ἴδικήν του αὐλὴν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αὐλὴν τῶν Ἰουδαίων. Δὲν ἄρμόζει λοιπὸν νὰ προσκυνῇ κανεὶς τὸν Θεὸν ἔξω ἀπὸ τὴν ἀγίαν αὐτὴν αὐλὴν, ἀλλὰ εὐρισκόμενος μέσα εἰς αὐτήν· μήπως εὐρισκόμενος κανεὶς ἔξω ἀπὸ αὐτὴν καὶ παρασυρόμενος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἰνε ἔξω ἀπὸ τὴν αὐλὴν χάσῃ τὸ προνόμιον νὰ εἰνε εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Κυρίου. Διότι πολλοὶ στέκονται ἐν στάσει προσευχῆς, δὲν εἰνε ὅμως μέσα εἰς τὴν αὐλήν, ἐπειδὴ περιφέρεται ὁ νοῦς των καὶ ἀποσπάται ἡ σκέψις των ἀπὸ τὴν πρόσκαιρον φροντίδα. Εἰνε ὅμως δυνατὸν μὲ ψηλοτέραν ἀκόμη ἔννοιαν νὰ ἔννοήσωμεν ὡς αὐλὴν τὴν ἐπουράνιον ζωήν. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι ποὺ εἰνε «πεφυτευμένοι ἐνταῦθα ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου», δὲ ποτοῖς εἰνε «Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος»²⁰, ἐκεῖ «ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἔξανθήσουσιν»²¹. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ κάνει θεὸν τὴν κοιλίαν, ἢ τὴν δόξαν, ἢ τὸ χρῆμα ἢ κάτι

20. Α' Τιμ. 3, 15.

21. Ψαλ. 91, 14.

οὕτε προσκινεῖ τῷ Κυρίῳ, οὕτε ἐν τῇ αὐλῇ ἔστι τῇ ἀγίᾳ, καν
ᾶξιος τῶν αἰσθητῶν συνάξεων εἶναι δοκῆ. «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ¹⁰
τῶν ὑδάτων». Πολλαχοῦ ἀν εὑροις τὸ τῆς φωνῆς ὄνομα κείμε-
νον. «Ωστε ὑπὲρ τοῦ νοῆσαι, τίς ἔστι τοῦ Κυρίου ἡ φωνή, ἄξιόν
5 ἔστι σιναγαγεῖν ἡμᾶς κατὰ τὸ δυνατὸν ἐκ τῆς θείας Γραφῆς
τὰ γεγραμμένα περὶ φωνῆς· ὡς ἐν τῷ πρὸς Ἀβραὰμ χρηματι-
σμῷ· «Καὶ εὐθέως φωνὴ ἐγένετο λέγοντα, οὐ κληρονομήσει σε
οὗτος». Καὶ ἐπὶ Μωϋσεῖ· «Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἐώρα τὴν φωνὴν καὶ
τὰς λαμπάδας». Καὶ παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ· «Πάλιν φωνὴ λέγοντος,
10 βόησον». «Ἡ μὲν οὖν παρ' ἡμῖν φωνὴ ἡ ἀήρ ἔστι πεπληγμένος,
ἡ τὸ γινόμενον είδος περὶ τὸν ἀέρα, πρὸς δὲ βούλεται τυποῦν
δὲ ἐκφωνῶν. Τί οὖν ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου; πότερον πληγὴ περὶ¹⁵
τὸν ἀέρα νοοῖτο; ἡ ἀήρ πεπληγμένος φθάνων μέχρι τῆς ἀκοῆς
τοῦ πρὸς δὲ γίνεται ἡ φωνή; Ἡ οὐδέτερον τούτων, ἀλλ' ἐτερο-
γενῆς τίς ἔστιν αὐτῇ, φαντασιούμενον τοῦ ἥγεμονικοῦ τῶν ἀν-
θρώπων οὓς ἀν ἀκούειν βούληται τῆς ἴδιας φωνῆς ὁ Θεός; ὥστε
ἀναλογίαν ἔχειν τὴν φαντασίαν ταύτην πρὸς τὴν ἐν τοῖς ὄνει-
ροις γινομένην πολλάκις. «Ωσπερ γάρ, οὐ πληττομένον τοῦ ἀέ-
ρος, λαμβάνομέν τινα ἐν ταῖς καθ' ὅπνον φαντασίαις ὁμιάτων
20 τινῶν καὶ φθόγγων μνήμην, οὐ διὰ τῆς ἀκοῆς δεξάμενοι τὴν
φωνήν, ἀλλ' αὐτῆς τῆς καρδίας ἡμῶν τυπωθείσης· τοιαύτην
τινὰ χρὴ νομίζειν καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ φωνὴν ἐγγίνεσθαι τοῖς
προφήταις. «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». «Ως μὲν πρὸς τὸ
αἰσθητόν, ἐπειδὴ αἱ νεφέλαι, ἐπειδὰν ὕδατος ὅσι πλήρεις, ἥχον
25 καὶ ψόφον ἀποτελοῦσι συγκρονόμεναι πρὸς ἀλλήλας, «Φωνή,
φησί, Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». Ἀλλὰ καὶ εἴ που ψόφος ὑδά-
των περιφρεγνυμένων τισὶ τῶν ἀντιτύπων γίγνοιτο, καὶ εἰ ἡ

ἄλλο, τὸ δποῖον τιμῆ περισσότερον ἀπὸ ὅλα, οὕτε τὸν Κύριον προσκυνεῖ, οὕτε εἰνε εἰς τὴν αὐλὴν τὴν ἄγίαν καὶ ἐν ἀκόμη φαίνεται ὅτι εἰνε ἀξιος νὰ εὔρισκεται εἰς τὰς αἰσθητὰς συγκεντρώσεις. «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». Εἰς πολλὰ χωρία δύνασαι νὰ εὔρῃς τὴν λέξιν «φωνή». "Ωστε διὰ νὰ κατανοήσωμεν, ποία εἰνε ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου, ἀξίζει νὰ συγκεντρώσωμεν δσον δυνάμεθα ἀπὸ τὴν θείαν Γραφὴν αὐτὰ ποὺ γράφονται περὶ τῆς φωνῆς· ὅπως εἰς τὴν ἐντολὴν πρὸς τὸν Ἀβραάμ· «Καὶ εὐθέως φωνὴ ἔγενετο λέγουσα, οὐ κληρονομήσει σε οὗτος»²². Καὶ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως· «Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἔώρα τὴν φωνὴν καὶ τὰς λαμπάδας»²³. Καὶ εἰς τὸν Ἡσαίαν· «Πάλιν φωνὴ λέγοντος, βόησον»²⁴. Εἰς ἡμᾶς λοιπὸν ἡ φωνὴ εἰνε ἡ κτύπημα τοῦ ἀέρος ἡ τὸ εἶδος τοῦ θορύβου ποὺ γίνεται περὶ τὸν ἀέρα, πρὸς τὸ δποῖον θέλει νὰ διαμορφώσῃ τὴν φωνὴν του ὁ διμιλητής. Τί λοιπὸν εἰνε ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου; Ποῖον ἀπὸ τὰ δύο ὡς κτύπημα εἰς τὸν ἀέρα πρέπει νὰ νοηθῇ; "Ἡ ἀέρας διαμορφωμένος ποὺ φθάνει εἰς τὴν ἀκοὴν ἐκείνου πρὸς τὸν δποῖον ἀπευθύνεται ἡ φωνή; "Ἡ μήπως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο, δλλὰ μία δλλους εῖδους φωνή, τὴν δποίαν φαντάζεται δ νοῦς τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, διὰ τοὺς δποίους θέλει δ Θεὸς νὰ ἀκούσουν τὴν ίδικήν του φωνήν; "Ωστε ἡ φαντασία αὐτῇ ἔχει κάποιαν ἀναλογίαν πρὸς δσα συμβαίνουν πολλὰς φορὰς εἰς τὰ ὄνειρα. Διότι ὅπως εἰς τὰ ὄνειρα ποὺ βλέπομεν κατὰ τὸν ὑπνον χωρὶς νὰ κτυπᾶται δ ἀέρας ἐνθυμούμεθα κάτι ἀπὸ μερικὰ λόγια καὶ φωνάς, χωρὶς νὰ δεχθοῦμεν τὴν φωνὴν διὰ μέσου τῆς ἀκοῆς, δλλὰ ἔχει ἀποτυπωθῆ εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν μας, κάπως ἔτσι πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι παρουσιάζεται ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς προφήτας. «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». "Οσον δὲ ἀφορᾶ εἰς ἐκεῖνα ποὺ ἀντιλαμβανόμεθα, ἐπειδὴ τὰ σύννεφα, ὅταν εἰνε γεμάτα ἀπὸ νερόν, συγκρουόμενα μεταξύ των παράγουν ἥχον καὶ κρότον, λέγει τότε· «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων». 'Αλλὰ καὶ ἐάν κάπου δημιουργηθῇ κρότος ἀπὸ νερὰ τὰ δποῖα ἀναγκάζονται νὰ διασχίσουν μερι-

24. Ἡσ. 40, 6.

θάλασσα πνεύμασι ταρασσομένη κυμαίνοιτο, καὶ βίαιον ἥχον
 ἐκπέμποι, τὰ ἄψυχα ταῦτα τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ἔχει φωνήν,
 δεικνύντος τοῦ λόγου, δτι πᾶσα ἡ κτίσις μονονονυχὶ βοᾷ τὸν
 ἑαυτῆς δημιουργὸν ἀναγγέλλοντα. Καν βροντὴ δὲ ἀπὸ νεφῶν
 5 ἐκραγῇ, οὐκ ἀλλο τι χρὴ νομίζειν, ἡ δτι ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόν-
 τησε, καὶ δτι Κύριος ἔστι ὁ τὴν ὑγρὰν φύσιν συνέχων δι' ἑαυτοῦ.
 «Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν». Μεμαθήκαμεν γὰρ ἐν τῇ κοσμο-
 γενείᾳ, ὅδωρ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν, ὅδωρ πάλιν τὸ τῆς ἀβύσσου,
 ἔτερον τὰ συστήματα τῶν θαλασσῶν. Τίς οὖν ἔστιν ὁ συγκρα-
 10 τῶν ταῦτα, καὶ μὴ ἐῶν αὐτὰ τῇ φυσικῇ ὁπῃ φέρεσθαι πρὸς
 τὰ κάτω, ἡ ὁ Κύριος ὁ τοῖς πᾶσιν ἐμβεβηκώς, δς καὶ τῶν ὑδά-
 των ἔχει τὸ κράτος; Τάχα δὲ καὶ μυστικώτερον, ἀφωνὴ Κυρίου
 ἐπὶ τῶν ὑδάτων», δτε βαπτισθέντι τῷ Ἰησοῦ ἐγένετο ἄνωθεν
 φωνή, δτι .«Οὗτός ἔστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός». Τότε γὰρ ὁ
 15 Κύριος μὲν ἦν ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν, ἀγιάζων τὰ ὅδατα διὰ τοῦ
 βαπτίσματος· ὁ δὲ Θεὸς τῆς δόξης τῇ μεγαλοφωνίᾳ τῆς μαρτυ-
 ρίας ἄνωθεν ἐπεβρόντησε. Καὶ τοῖς βαπτιζομένοις δὲ ἡ παρὰ
 τοῦ Κυρίου καταλειφθεῖσα φωνὴ ἐπιλέγεται· «Πορευθέντες γάρ,
 φησί, βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ
 20 τοῦ ἀγίου Πνεύματος». «Φωνὴ οὖν Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων».

Συνίσταται δὲ ἡ βροντὴ, δταν πνεῦμα ἔνηρδν καὶ βίαιον κοιλό-
 τησι νεφέλης ἐναποληφθέν, καὶ ὑπὸ εὐτονίας τοῖς κοιλώμασι
 τῶν νεφῶν ἐνστρεφόμενον, ζητῇ διέξοδον πρὸς τὰ ἔξω. Ἀντέ-
 χουσαι μὲν οὖν ὑπὸ τῆς ἄγαν πιλήσεως αἱ νεφέλαι, τὸν τραχὺν
 25 ἐκεῖνον ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος παρατρίψεως ἀποτελοῦσιν ἥχον.
 Ἐπειδὰν δὲ ὥσπερ πομφόλυγες περιταθεῖσαι τῷ πνεύματι
 ἐπιπλέον ἀντέχειν καὶ στέγειν ἀδυνατήσωσι, βιαίως ἀπορρη-

καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα ρεύματα, καὶ ἐὰν ἡ θάλασσα ἔχει κύματα, διότι ταράσσεται ἀπὸ ἀνέμους καὶ παράγει βίαιον ἥχον, τότε τὰ ἄψυχα αὐτὰ ἔχουν τὴν φωνήν των ἀπὸ τὸν Κύριον καὶ ὁ λόγος μᾶς ἀποδεικνύει, ὅτι ὅλη ἡ κτίσις σχεδὸν φωνάζει καὶ ἀναγγέλλει τὸν δημιουργόν της. Καὶ ἐὰν ἐκραγῇ βροντὴ ἀπὸ τὰ σύννεφα, δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ἐβρόντησεν ὁ Θεὸς τῆς δόξης, καὶ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ συγκρατεῖ μόνος του τὴν ὑγρὰν φύσιν εἶνε Κύριος. «Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν». Ἐχομεν μάθει βέβαια εἰς τὴν διήγησιν διὰ τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου, ὅτι ὑπάρχει νερὸ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανούς, νερὸ πάλιν εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ ἄλλο νερὸ εἶνε ἐπίσης τὰ συστήματα τῶν θαλασσῶν. Ποιος λοιπὸν εἶνε ἐκεῖνος ποὺ τὰ συγκρατεῖ αὐτὰ καὶ δὲν τὰ ἀφήνει μὲ τὴν φυσικὴν ροπήν των νὰ πέσουν πρὸς τὰ κάτω, παρὰ δὲ Κύριος δὲ δποῖος εἶνε πανταχοῦ παρών, δὲ δποῖος ἔχει καὶ τὴν διακυβέρνησιν τῶν ὑδάτων; Ἰσως ὅμως ἔχει καὶ μυστικὴν ἔννοιαν τό, «φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων», διότι, ὅταν ἐβαπτίσθη δὲ Ἰησοῦς, ἦλθε φωνὴ ἀπὸ ἐπάνω, ὅτι «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός»²⁵. Διότι τότε δὲ Κύριος ἦταν ἐπάνω εἰς πολλὰ ὑδάτα, ἀγιάζων τὰ ὑδάτα διὰ τοῦ βαπτίσματος· δὲ δὲ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησεν ἀπὸ ἐπάνω μὲ τὴν μεγαλοφωνίαν τῆς μαρτυρίας. Καὶ εἰς αὐτοὺς δὲ ποὺ βαπτίζονται ἡ φωνή, τὴν δποίαν ἀφησεν δὲ Κύριος, λέγει· «Πορευθέντες βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος»²⁶. «Φωνὴ λοιπὸν Κυρίου ἐπάνω εἰς τὰ ὑδάτα». Προκαλεῖται δὲ ἡ βροντὴ, ὅταν ξηρὸς καὶ δρμητικὸς ἀνεμος, ποὺ ἐκλείσθη μέσα εἰς τὰς κοιλότητας νεφέλης καὶ ποὺ ἔξ αἰτίας τῆς δυνάμεως περιστρέφεται μέσα εἰς τὰς κοιλότητας τῶν νεφῶν, ζητῇ διέξοδον πρὸς τὰ ἔξω. Καὶ ἐφ’ ὅσον μὲν ἀντέχουν αἱ νεφέλαι εἰς τὴν ὑπερβολικὴν πίεσιν, παράγουν τὸν βίαιον ἐκεῖνον ἥχον διὰ τῆς προστριβῆς των μὲ τὸν ἀνεμον. «Οταν δὲ ὅπως αἱ φοῦσκαι παρατεντωθοῦν καὶ δὲν δύνανται νὰ ἀνθέξουν καὶ νὰ ὑπομείνουν περισσότερον τὸν ἀνεμον, βιαίως

γνύμεναι καὶ πρὸς τὴν ἔξω ἀναπτυοήν διεῖσαι τὸ πνεῦμα, τοὺς κατὰ τὰς βροντὰς ἀποτελοῦσι ψόφους. Τοῦτο δὲ καὶ ἀστραπὴν ἐργάζεσθαι πέφυκε. Κύριος οὖν ἐστιν ὁ καὶ ἐπὶ τῶν ὑδάτων ὄν, καὶ ὁ τοὺς μεγάλους ψόφους τῆς βροντῆς ἐνεργῶν, ἐν ἀπα-
 5 λῇ τοῦ ἀέρος φύσει τοσαύτην ψόφου ὑπερβολὴν ἐργαζόμενος.
 Δυνατὸν δέ σοι καὶ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν λόγον τὴν μετὰ τὸ βάπτισμα γινομένην ἐκ τῆς μεγαλοφωνίας τοῦ εὐαγγελίου ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἥδη τελειουμένων παράδοσιν βροντὴν ὀνο-
 μάζειν. "Οτι γὰρ βροντὴ τὸ εὐαγγέλιον, δηλοῦσιν οἱ παρὰ τοῦ
 10 Κυρίου μετονομασθέντες μαθηταὶ καὶ νίοι βροντῆς χρηματί-
 ζοντες. Διὰ τοῦτο οὐκ ἐν τῷ τυχόντι τῆς τοιαύτης βροντῆς
 ἡ φωνή, ἀλλ᾽ ἐάν τις ἀξιος ἢ ὀνομάζεσθαι τροχός. «Φωνὴ γὰρ
 τῆς βροντῆς σου, φησίν, ἐν τῷ τροχῷ». Ἐάν τις ἢ τοῖς ἔμπρο-
 σθεν ἐπεκτεινόμενος, ὥσπερ ὁ τροχός, ὀλίγῳ μέρει τῆς γῆς
 15 ἐφαπτόμενος, καὶ δλῶς τοιοῦτος, δποῖος ἢν περὶ οὐ ἔλεγεν Ἱε-
 ζεκιήλ. «Καὶ εἰδον, καὶ ἴδον τροχός εἰς ἐπὶ γῆς ἐχόμενος τῶν
 ζώων τοῖς τέσσαρσι, καὶ τὸ εἶδος αὐτῶν καὶ ἡ ποίησις αὐτῶν
 ὡς εἶδος θαρσεῖς».

4. «Ο Θεὸς οὖν τῆς δόξης ἐβρόντησε, Κύριος ἐπὶ ὑδάτων
 20 πολλῶν». "Υδατά εἰσιν καὶ οἱ ἄγιοι, διότι ποταμοὶ ὁέοντιν ἐκ
 τῆς κοιλίας αὐτῶν, τουτέστι, πνευματικὴ διδασκαλία ἀρδουσα
 τὰς ψυχὰς τῶν ἀκούοντων. Καὶ πάλιν, λαμβάνοντιν ὕδωρ ἀλ-
 λόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον, δπερ γίνεται ἐν τοῖς καλῶς λαβοῦσι
 «πηγὴν ὅδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον». Ἐπὶ τῶν τοιούτων
 25 οὖν ὑδάτων ὁ Κύριος. Μνήσθητι δὲ καὶ τῆς ἴστορίας Ἡλίου,
 δτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐτῇ τρίᾳ καὶ μῆνας ἔξ· δτε, αἰθρίας οὐ-
 σης ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ Καρμήλου, ἤκουσε φωνῆς ὑδάτων

27. Μάρ. 3, 17. Ἰδὲ διὰ τὴν ἐρμηνείαν τὸ ἔργον τοῦ Σ. Σάκκου, 'Η Ε-
 ρευνα τῆς Γραφῆς, σελ. 209.

σπάζουν καὶ μὲ τὸ νὰ ἀφήνουν τὸν ἄνεμον νὰ ἔξελθῃ μὲ τὴν ἐκπνοὴν πρὸς τὰ ἔξω παράγουν τὸν κρότον ποὺ ἀκούομεν κατὰ τὰς βροντάς. Αὐτὸ τὸ ἴδιον δημιουργεῖ καὶ τὴν ἀστραπήν. Κύριος λοιπὸν εἶνε ἕκεīνος ποὺ εύρισκεται ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα καὶ ἐνεργεῖ τοὺς μεγάλους κρότους τῆς βροντῆς, καὶ ὁ ὅποιος μὲ τὴν ἀπαλὴν φύσιν τοῦ ἀέρος δημιουργεῖ τόσον ὑπερβολικὸν κρότον. Εἶνε δὲ δυνατὸν νὰ ὀνομάζῃς βροντήν, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἔννοιαν, καὶ τὸ κήρυγμα ποὺ γίνεται μετὰ τὸ βάπτισμα μὲ τὸν ζωντανὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν ποὺ ἥδη βαδίζουν πρὸς τὴν τελειότητα. Τὸ ὅτι δὲ εἶνε βροντή τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ φανερώνουν οἱ μαθηταὶ τῶν ὅποιων τὸ ὄνομα ἀλλαξεῖ ὁ Κύριος καὶ τοὺς ὀνόμασεν «υἱὸὺς βροντῆς»²⁷. Διὰ τοῦτο δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν τυχόντα ἡ ὄνομασία αὐτῆς βροντῆς, ἀλλ’ εἰς ἕκεīνον ποὺ εἶνε ἄξιος νὰ ὀνομάζεται τροχός. Διότι λέγει· «φωνὴ τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ»²⁸. Ἐὰν κανεὶς δηλαδὴ προχωρῇ συνεχῶς πρὸς τὰ ἐμπρός, ὅπως ὁ τροχός, καὶ ὀλίγον μόνον μέρος τῆς γῆς ἔγγιζει, καὶ εἶνε ὅλως διόλου ὠσᾶν ἕκεīνον περὶ τοῦ ὅποιου λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ. «Καὶ εἶδον, καὶ ἴδού τροχὸς εἰς ἐπὶ τῆς γῆς ἔχόμενος τῶν ζῷων τοῖς τέσσαρι, καὶ τὸ εἶδος αὐτῶν καὶ ἡ ποίησις αὐτῶν ὡς εἶδος θαρσεῖς»²⁹.

4. «Ο Θεὸς οὓν τῆς δόξης ἔβρόντησε, Κύριος ἐπὶ ὕδατων πολλῶν». Υδατα εἶνε καὶ οἱ ἄγιοι, διότι ποταμοὶ ρέουν ἀπὸ τὴν κοιλίαν αὐτῶν³⁰, δηλαδή, πνευματικὴ διδασκαλία ποὺ ποτίζει τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν. Καὶ πάλιν, παίρνουν «ὕδωρ ἀλλόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον» τὸ ὅποιον εἰς ὄσους τὸ πῆραν καλῶς γίνεται «πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»³¹. Ἐπάνω εἰς τέτοια ὕδατα εύρισκεται ὁ Κύριος. Ἐνθυμήσου δὲ καὶ τὴν ιστορίαν τοῦ Ἡλία, ὅταν ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τρία ἔτη καὶ ἔξ μηνας· ὅταν, ἐνῷ ἦταν καθαρὸς ὁ οὐρανὸς ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Καρμήλου, ἀκουσε φωνὴν ὕδατων πολλῶν·

28. Ψαλ. 76, 19.

29. Ἰεζ. 1, 15 - 16.

30. Ἰωάν. 7, 38.

31. Ἰωάν. 4, 14.

πολλῶν· εἴτα ἐπηκολούθησε τό, καὶ βροντὴν γενέσθαι ἐκ νεφελῶν καὶ ὅδωρ ἀνῆναι. «Κύριος οὖν ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν». «Φωνὴ Κυρίου ἐν ἴσχύι». Ὡσπερ ἐν τῷ τροχῷ ἡ φωνὴ γίνεται, οὕτως
 ἐν ἴσχύι ἡ φωνὴ συνίσταται τοῦ Κυρίου. Ὁ γὰρ πάντα ἴσχύων
 5 ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι αὐτὸν Χριστῷ, οὗτος ἀκούει τῶν ἐντολῶν
 τοῦ Κυρίου, καὶ ποιεῖ. Φωνὴ οὖν Κυρίου, οὐκ ἐν τῇ ἀσθετεῖ
 καὶ ἐκλελυμένῃ ψυχῇ, ἀλλ' ἐν τῇ εὐτόνως καὶ ἴσχυρῶς κατεργα-
 ζομένῃ τὸ ἀγαθόν. «Φωνὴ Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ». Ἡ μεγα-
 λοπρεπεια ἀρετὴ ἐστιν ἐκπρεπῶς μεγάλη. Ὁ οὖν πρεπόντως
 10 ἀποδιδοὺς τὰς περὶ τῶν μεγάλων πράξεων ἐνεργείας, δὲ τοιοῦτος
 ἀκούει μεγαλοπρεπής. «Οταν οὖν ψυχὴ ἀδούλωτος ἢ τῷ φρο-
 νήματι τῆς σαρκός, μέγεθος δὲ καὶ ἀξίωμα πρέποντος ἐαυτῇ ἐκ
 τῆς συναισθήσεως τῶν προσόντων αὐτῇ ἀπὸ Θεοῦ ἀναλάβῃ, ἐν
 ταύτῃ γίνεται ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου. Οἱ οὖν μεγαλοφυεῖς μὲν
 15 ἔχοντες τὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας, ὑψηλῶς δὲ τεθεωρηκότες τοὺς
 περὶ κτίσεως λόγους, καὶ δυνηθέντες ἐπὶ ποσὸν γοῦν ἐπιβαλεῖν
 τῷ ἀγαθῷ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας, καὶ προσέτι ἐν ταῖς δαπάναις
 ἀφειδεῖς, καὶ μεγαλόδωροι ἐν τῷ τὰς τῶν ἀδελφῶν χρείας ἐπα-
 νορθοῦσθαι, οὗτοι εἰσιν οἱ μεγαλοπρεπεῖς, ἐν οἷς ἡ φωνὴ τοῦ
 20 Κυρίου ἐμπολιτεύεται. Τῷ δοῦτι γὰρ δὲ μεγαλοπρεπῆς ὑπερορᾶ
 πάντα τὰ σωματικά, οὐδενὸς εἶναι ἄξια κρίνων λόγου τῇ πα-
 ραθέσει τῶν ἀοράτων. Τὸν μεγαλοπρεπῆ οὐδεμίᾳ λυπήσει πε-
 ρίστασις· οὐδὲ δλῶς πάθος τι αὐτὸν ἐκταράξει, οὐδὲ ἀνθρω-
 παρίων φαύλων καὶ εὐκαταφρονήτων ἀμαρτήματα κινήσει·
 25 οὐδὲ ἀκαθαρσία τῆς σαρκός αὐτὸν ταπεινώσει. Δυσπρόσιτος
 γάρ ἐστι τοῖς ταπεινωτικοῖς πάθεσιν, οὐδὲ προσβλέπειν αὐτῷ
 δυναμένοις διὰ τὸ ὄψος τῆς γνώμης. Λέγεται δέ τις καὶ Θεοῦ

ἔπειτα καὶ βροντὴ ἡκούσθη ἀπὸ τὰ νέφη καὶ βροχὴ ἔπεσεν³². «Ο Κύριος λοιπὸν ἐπὶ ύδάτων πολλῶν». «Φωνὴ Κυρίου ἐν Ἰσχύι». «Οπως παράγεται ἡ φωνὴ εἰς τὸν τροχόν, ἔτσι καὶ ἀκούγεται ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου μὲν δύναμιν. Ἐκεῖνος ποὺ εἰς ὅλα εἶνε δυνατός, διότι τὸν ἐνδυναμώνει ὁ Χριστός³³, αὐτὸς ἀκούει τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου καὶ τὰς ἐφαρμόζει. Ἡ φωνὴ λοιπὸν τοῦ Κυρίου δὲν εὔρισκεται εἰς τὴν ἀδύνατον καὶ ἔξαχρειωμένην ψυχήν, ἀλλ’ εἰς ἐκείνην ποὺ μὲν ἔντασιν καὶ δύναμιν ἔργαζεται τὸ ἄγαθόν. «Φωνὴ Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ». Ἡ μεγαλοπρέπεια εἶνε ἀρετὴ ἔξαιρετικῶς μεγάλη. Ἐκεῖνος λοιπὸν ὁ δόποιος φέρει εἰς πέρας τὴν διενέργειαν μεγάλων πράξεων, ὁ τοιοῦτος δόνομάζεται μεγαλοπρεπής. «Οταν λοιπὸν ἡ ψυχὴ δὲν ὑποδουλώνεται εἰς τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς³⁴ καὶ ἀποκτᾷ δύναμιν καὶ ἀξίωμα ποὺ τῆς ταιριάζει, ἔπειδὴ συναισθάνεται τὰ προσόντα ποὺ τῆς ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν Θεόν, εἰς αὐτὴν φθάνει ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου. «Οσοι λοιπὸν ἔχουν μεγαλοφυεῖς ἐννοίας περὶ Θεοῦ καὶ ἔμελέτησαν μὲν ψηλόφρονα λογισμὸν τοὺς λόγους περὶ τῆς δημιουργίας, καὶ ἡδυνήθησαν νὰ ἐννοήσουν τὴν ἀγαθότητα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ εἰς μεγάλον βαθμόν, καὶ ἀκόμη δαπανοῦν ἀφθόνως, καὶ εἶνε μεγαλόδωροι εἰς τὸ νὰ ἐπανορθώνουν τὰς ἀνάγκας τῶν ἀδελφῶν, αὐτοὶ εἶνε οἱ μεγαλοπρεπεῖς, μέσα εἰς τοὺς ὄποιούς κατοικεῖ ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ. Πράγματι ὁ μεγαλοπρεπής περιφρονεῖ ὅλα τὰ σωματικά, καὶ κρίνει ὅτι τίποτε δὲν εἶνε ἀξιον λόγου ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἀόρατα. Καμμία περιπέτεια δὲν θὰ στενοχωρήσῃ τὸν μεγαλοπρεπῆ· οὔτε ἐν γένει θὰ τὸν ταράξῃ κάποιο πάθος, οὔτε θὰ τὸν συγκινήσουν ἀμαρτήματα φαύλων καὶ ἀξιοκαταφρονήτων ἀνθρωπαρίων· οὔτε θὰ τὸν ταπεινώσῃ ἀκαθαρσία σαρκική. Διότι δυσκόλως πλησιάζουν εἰς αὐτὸν τὰ ταπεινωτικὰ πάθη, οὔτε δύνανται νὰ ἀτενίσουν εἰς αὐτὸν λόγῳ τῆς ψηλῆς γνώμης. Γίνεται λόγος ἐπίστης καὶ διὰ κάποιαν μεγαλο-

μεγαλοπρέπεια· ώς τό· α' Ἐπίγρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν». Οἱ οὖν τὰ μεγάλα περὶ Θεοῦ δοξάζοντες, οὗτοι ὑπεραιρούνσιν αὐτοῦ τὴν μεγαλοπρέπειαν.

5. «Φωνὴ Κυρίου συντριβοντος κέδρους». Ἡ κέδρος ποτὲ μὲν ώς μόνιμον, καὶ σιγεως βέλτιον, καὶ εὐῶδες, καὶ σκέπην ἵκανὸν παρέχεσθαι παρὰ τῆς Γραφῆς ἐπαιρεῖται· ποτὲ δὲ ώς ἀκαρπον καὶ δυσκαμπὲς διαβάλλεται, ώς καὶ εἰκόνα πληροῦν τοῦ ἀσεβοῦς. «Ἐλδον γὰρ τὸν ἀσεβὴν ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ώς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου». Καθ' δ τὸ σημαινόμενον καὶ 10 τὸν παρελήγει. α' Ἡ γὰρ φωνὴ τοῦ Κυρίου συντριβει κέδρους».

«Ωσπερ γὰρ ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ ψυχῇ γίνεται, οὕτω τοὺς εἰκῆ φυσιονυμένους, τοὺς ἐπαίροντας ἔαντοὺς ἐν τοῖς νομιζομένοις ὑψώμασι τοῦ κόσμου τούτου, πλούτου, ἢ δόξης, ἢ δυραστείας, ἢ κάλλους σώματος, ἢ δυνάμεως, ἢ ἰσχύος, συντριβειν λέγεται. 15 «Καὶ συντρίψει Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου». Οἱ τοῖς ἀλλοτρίοις πράγμασιν ἐπιβαίνοντες, καὶ ἀπ' ἐκείνων ἔαντοῖς τὴν ἀλαζονείαν συνάγοντες, οὗτοί εἰσι κέδροι τοῦ Λιβάνου. «Ωσπερ γὰρ αἱ κέδροι καθ' ἔαντάς οὖσαι ὑψηλαί, τῷ ἐπ' ὅρους ὑψηλοῦ πεφυκέναι, ἐκ τῆς προσθήκης τοῦ ὅρους περιφανέστεραι γίνονται· οὕτω καὶ οἱ τοῖς φθαρτοῖς τοῦ κόσμου πράγμασιν ἐπεριδόμενοι, κέδροι μέν εἰσι διὰ τὴν ἀλαζονείαν καὶ τὸ τῆς διανοίας ἐπαρμα, Λιβάνου δὲ κέδροι προσαγορεύονται, διὰ τὸ τῷ ἀλλοτρίῳ ὑψώματι ἐπαγάλλεσθαι, καὶ ὑπὸ γῆς καὶ τῶν γηῖνων πραγμάτων, οἷον ὑπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Λιβάνου, πρὸς ἀλαζο- 20 νείαν ἐπαίρεσθαι. Οὐ πάσας δὲ τὰς κέδρους συντριβει ὁ Κύριος, ἀλλὰ τὰς τοῦ Λιβάνου. Ἐπειδὴ γὰρ εἰδωλολατρίας τόπος ὁ Λιβανός, δσαι ψυχαὶ ἐπαίρονται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ,

πρέπειαν τοῦ Θεοῦ· ὅπως τό· «Ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν»³⁵. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ φρονοῦν μεγάλα περὶ Θεοῦ, αὐτοὶ ὑπερυψώνουν τὴν μεγαλοπρέπειάν του.

5. «Φωνὴ Κυρίου συντρίβοντος κέδρους». Ἡ κέδρος ἄλλοτε μὲν ἐπαινεῖται εἰς τὴν Γραφὴν ὡς δένδρον στερεὸν καὶ ἀντισηπτικὸν καὶ εὐωδιαστὸν καὶ ἵκανὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ σκεπῆν· ἄλλοτε δὲ κατηγορεῖται ὡς ἄκαρπον καὶ δύσκαμπτον, ὥστε νὰ ἀποδίδῃ πλήρως τὴν εἰκόνα τοῦ ἀσεβοῦς. «Εἶδον γὰρ τὸν ἀσεβὴν ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου»³⁶. Σύμφωνα μὲ τὴν τελευταίαν σημασίαν ἔχει ληφθῆ ἡ λέξις ἐδῶ. Διότι «ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου συντρίβει κέδρους». «Οπως λοιπὸν κατοικεῖ εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ψυχήν, ἔτσι λέγεται ὅτι θὰ συντρίψῃ ἐκείνους ποὺ φουσκώνουν ματαίως, ποὺ ὑπερηφανεύονται δι’ ἐκείνα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ ποὺ θεωροῦνται ἄξια ὑπερηφανείας, διὰ τὸν πλοῦτον, τὴν δόξαν, τὴν ἔξουσίαν, τὴν ὁμορφιὰν τοῦ σώματος, τὴν δύναμιν, τὴν ἰσχύν. «Καὶ συντρίψει Κύριος τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου». «Οσοι ἀνεβαίνουν εἰς ξένα πράγματα, καὶ ἀπὸ ἐκείνα συγκεντρώνουν διὰ τὸν ἐαυτόν τους ἀλαζονείαν, αὐτοὶ εἰνε κέδροι τοῦ Λιβάνου. Διότι ὅπως αἱ κέδροι εἰνε βεβαίως ὑψηλαὶ ἀπὸ μόναι των, γίνονται ὅμως ἀκόμη ὑψηλότεραι μὲ τὴν προσθήκην τοῦ ὅρους, διότι εἰνε φυτευμέναι ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν ὅρος, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ στηρίζονται εἰς τὰ φθαρτὰ πράγματα τοῦ κόσμου, εἰνε μὲν κέδροι ἔξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας καὶ τῆς ἐπάρσεως τοῦ νοῦ των, δινομάζονται δὲ καὶ κέδροι τοῦ Λιβάνου, διότι χαίρονται διὰ τὸ ξένον ὕψωμα καὶ ὑψώνονται πρὸς τὴν ἀλαζονείαν λόγῳ τῆς γῆς καὶ τῶν γηίνων πραγμάτων, ὅπως αἱ κέδροι λόγῳ τοῦ ὕψους τῆς κορυφῆς τοῦ Λιβάνου. Καὶ δὲν συντρίβει δὲ Κύριος ὅλας τὰς κέδρους, ἀλλὰ τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲ Λίβανος εἰνε τόπος εἰδωλολατρίας, ὅσαι ψυχαὶ ὑψώνονται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, αὐταὶ ὀνομάζονται κέδροι

αῦται τοῦ Λιβάνου ὀνομάζονται, καὶ συντριβῆς ἀξιοῦνται. Εἰσὶ γάρ τινες κέδροι τοῦ Θεοῦ, αἱ δὲ ἀναδενδράδες τῆς ἀπ' Αἰγύπτου μετατεθείσης ἀμπέλου καλύπτουσιν, ὡς ἐν Ψαλμοῖς μεμαθήκαμεν· «Ἐκάλυψεν ὅρη ἡ σκιὰ αὐτῆς, καὶ αἱ ἀναδενδράδες 5 αὐτῆς τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ». Ἐπεὶ οὖν μετὰ τῶν ἄλλων τῶν περὶ Χριστοῦ ἐννοιῶν καὶ ἀμπελος ὁ Κύριος ἡμῶν λέγεται· «Ἐγὼ γάρ εἰμι, φησίν, ἡ ἀμπελος, ὃμεῖς τὰ κλήματα». κέδροι εἰσὶ τοῦ Θεοῦ οἱ τέως μὲν ἀκαρποι καὶ πρὸς καῦσιν ἐπιτήδειοι, 10 ὑπελθόντες δὲ τὴν σκέπην τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἵονεὶ ἐνδυσάμενοι αὐτόν, ἐκ τῆς παρ² αὐτοῦ χάριτος τὸ ἀκαρπον τῆς ἑαυτῶν ζωῆς συγκαλύπτουσι. Ταὶς μὲν οὖν κέδρους τοῦ Θεοῦ ἀναδενδράδες εὑκαρποι περιπλακεῖσαι φυλάττουσι· τὰς δὲ κέδρους τοῦ Λιβάνου συντρίβει ὁ Κύριος. «Καὶ λεπτυνεῖ αὐτὰς ὡς τὸν μόσχον τὸν Λίβανον». Μνήσθητι τοῦ μόσχου τοῦ ἐν τῇ Ἐξόδῳ, διν κατὰ 15 τὴν εἰδωλολατρίαν ἀνέπλασαν, διν ἐλέπτυνε Μωϋσῆς καὶ ἐπότισε τὸν λαόν. Ἐκείνῳ τοίνυν τῷ μόσχῳ παραπλησίως ὅλον τὸν Λιβάνον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ κρατοῦσαν συνήθειαν τῆς εἰδωλολατρίας ἔξαφανίσει. «Καὶ ὁ ἡγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων». Ὁ μονογενὴς Υἱός, ὁ διδοὺς ζωὴν τῷ κόσμῳ, δταν μὲν 20 προσφέρῃ θυσίαν καὶ προσφορὰν ἑαυτὸν τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ ἀμνὸς ὀνομάζεται τοῦ Θεοῦ καὶ πρόβατον. «Ιδε γάρ, φησίν, ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ». Καὶ πάλιν· «Ως πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἥχθη». «Οταν δὲ ἀμύνασθαι δέῃ καὶ καθελεῖν τὴν δυναστείαν τὴν ἐπιφυμένην τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ἐκτεθη- 25 ριωμένην τινὰ καὶ ἀπηγριωμένην δύναμιν, τότε υἱὸς μονοκερώτων ὀνομάζεται. Ζῷον γάρ, ὡς ἐν τῷ Ἰώβ μεμαθήκαμεν, ὁ μονόκερός ἐστιν ἀμαχον τὴν δύναμιν, ἀνυπότακτον τοῖς ἀν-

τοῦ Λιβάνου καὶ εἶνε ἄξιαι συντριβῆς. Διότι ὑπάρχουν μερικαὶ κέδροι τοῦ Θεοῦ τὰς ὁποίας σκεπτάζουν τὰ ἀναρριχώμενα κλήματα τῆς ἀμπέλου ποὺ μετεφέρθη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καθὼς ἐμάθαμεν ἀπὸ τοὺς Ψαλμούς: «Ἐκάλυψεν ὅρη ἡ σκιὰ αὐτῆς, καὶ αἱ ἀναδενδράδες αὐτῆς τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ»³⁷. Ἐπειδὴ λοιπὸν κοντὰ εἰς τὰς ἄλλας περὶ Χριστοῦ ἐννοίας ὀνομάζεται ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ ἀμπελος, διότι λέγει· «Ἐγώ εἰμι ἡ ἀμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα»³⁸, κέδροι τοῦ Θεοῦ εἶνε ἐκεῖνοι ποὺ προηγουμένως ἥσαν ἄκαρποι καὶ κατάληλοι διὰ καῦσιν, ἀφοῦ δὲ ἥλθον κάτω ἀπὸ τὴν σκέπην τοῦ Χριστοῦ, καὶ τρόπον τινὰ ἐνεδύθησαν αὐτόν, καλύπτουν μὲ τὴν χάριν αὐτοῦ τὸ ἄκαρπον τῆς ζωῆς των. Τὰς κέδρους τοῦ Θεοῦ λοιπὸν φυλάττουν καρποφόρα κλήματα ποὺ τὰς περιετύλιξαν· τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου ὅμως τὰς συντρίβει ὁ Κύριος. «Καὶ λεπτυνεῖ αὐτὰς ὡς τὸν μόσχον τὸν Λίβανον». Ἐνθυμήσου τὸν μόσχον ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἐξοδον, τὸν ὁποῖον ἔπλασαν κατὰ τὸν χρόνον τῆς εἰδωλολατρίας, τὸν ὁποῖον δὲ Μωϋσῆς ἐλέπτυνε καὶ ἐπότισε τὸν λαόν³⁹. Ὁπως λοιπὸν ἐκεῖνον τὸν μόσχον, ἔτσι κατὰ παρόμοιον τρόπον θὰ ἔξαφανίσῃ ὅλον τὸν Λίβανον καὶ τὴν συνήθειαν τῆς εἰδωλολατρίας ποὺ ἐπικρατεῖ εἰς αὐτόν. «Καὶ δὲ ἡγαπημένος ὡς υἱὸς μονοκερώτων». Ο μονογενὴς Υἱός, δὲ ὁποῖος δίδει ζωὴν εἰς τὸν κόσμον, ὅταν προσφέρῃ τὸν ἑαυτόν του θυσίαν καὶ προσφορὰν εἰς τὸν Θεὸν⁴⁰ διὰ τὰς ἀμαρτίας μας, καὶ ἀμνὸς Θεοῦ ὀνομάζεται καὶ πρόβατον. Διότι λέγει· «Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ»⁴¹. Καὶ πάλιν· «Ως πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη»⁴². Ὁταν πάλιν πρέπη νὰ ἀμυνθῇ καὶ νὰ γκρεμίσῃ τὴν ἔξουσίαν ποὺ ἐμφανίζεται εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, μίαν δύναμιν θηριώδη καὶ ἔξαγριωμένην, τότε ὀνομάζεται υἱὸς μονοκερώτων. Ὁπως ἔχομεν μάθει εἰς τὸν Ἰώβ δὲ μονόκερως⁴³ εἶνε ζῶον ἀκαταμάχητον εἰς τὴν δύναμιν καὶ ἀνυ-

40. Ἐφ. 5, 2.

41. Ἰωάν. 1, 29.

42. Ἡσ. 53, 7.

43. Ποιὸν ἀκριβῶς εἶδος ζώου εἶνε, δὲν γνωρίζομεν. Ἐχουν λεχθῆ πολλά. Τὸ πιθανώτερον εἶνε, ὅτι εἶνε δὲ ρινόκερως, καθὼς τὸ ὀνομάζει καὶ δὲ Ἀκύλας καὶ ἡ Vulgata.

θρώποις. «Οὐ γὰρ δίήσεις αὐτόν, φησίν, ἴμάντι, οὐδὲ κοιμηθῆσεται ἐπὶ φάτνης». Καὶ πολλὰ περὶ τοῦ ἐλευθεριάζειν τὸ ζῶον καὶ μὴ ὑπείκειν τοῖς ἀνθρώποις ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει τῆς προφητείας εἰρηται. Καὶ παρατετήρηται, ὅτι ἐπ’ ἀμφότερα κέ-
 5 χρηται τῇ εἰκόνι τοῦ μονοκέρωτος ἡ Γραφή· ποτὲ μὲν ἐπαινετῶς, ἄλλοτε δὲ διαβεβλημένως. «Ρῦσαι γάρ, φησίν, ἐκ ρυμφαίας τὴν ψυχήν μου, καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου». Τὸν πολεμοποιὸν λαὸν διαβάλλων ταῦτα φησι παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους ἐπαναστάντα αὐτῷ. Πάλιν δέ· «Υψω-
 10 θίσεται, φησίν, ὡς μονοκέρωτος τὸ κέρας μου». Ἐοικεν οὖν διὰ μὲν τὸ ἀμυντικὸν τοῦ ζῶον ἐπὶ τὴν τῶν χειρόνων εἰκασίαν πολλάκις παραλαμβάνεσθαι, διὰ δὲ τὸ ὑψίκερων καὶ ἐλευθέριον πρός τὴν τοῦ βελτίονος ἄγεσθαι εἰκασίαν. Καὶ δλως, ἐπειδὴ τὸ κέρας ὑπὸ τῆς Γραφῆς ἀντὶ τῆς δόξης πολλαχοῦ παρειλημ-
 15 μένον ἔστιν εὑρεῖν, ὡς τό, «ὑψώσει κέρας λαοῦ αὐτοῦ» καὶ «τὸ κέρας αὐτοῦ ὑψωθήσεται ἐν δόξῃ». ἡ καὶ ἐπειδὴ τὸ κέρας ἀντὶ δυνάμεως πολλάκις παραλαμβάνεται, ὡς τό, «ὑπερασπιστής μου καὶ κέρας σωτηρίας μου». «Χριστὸς δὲ Θεοῦ δύναμις»· διὰ τοῦτο ὡς ἐν ἔχων κέρας, τοντέστι, μίαν δύναμιν ἔχων τὴν τοῦ
 20 Πατρός, μονόκερως προσηγόρευται.

6. «Φωιὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός». Λιεκόπη μὲν καὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν τῶν παίδων τῶν τριῶν ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ ἡ φλὸξ τοῦ πυρός, ὅτε ὑπερεξεχύθη μὲν τεσσαρακονταεννέα πήχεις ἡ κάμινος, ἐνεπύριζε δὲ τοὺς κύκλῳ πάντας·
 25 διακοπεῖσα δὲ τῷ προστάγματι τοῦ Θεοῦ, πνεῦμα ἐδέξατο ἐν ἑαυτῇ, ἡδίστην ἀναπνοὴν καὶ ἀνάψυξιν, ὥσπερ ἐν σκιᾷ τυπφυτῶν, ἐν εἰρηνικῇ καταστάσει παρεχομένη τοῖς παισίν. «Ἐ-

πότακτον εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Διότι λέγει· «Οὐ δήσεις αὐτὸν ἴμάντι, οὐδὲ κοιμηθήσεται ἐπὶ φάτνης»⁴⁴. Καὶ πολλὰ λέγονται εἰς τὸ μέρος ἑκεῖνο τῆς προφητείας περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ζῶου καὶ τοῦ ἀνυποτάκτου εἰς τοὺς ἀνθρώπους⁴⁵. Καὶ ἔχει παρατηρηθῆ ὅτι μὲ δύο σημασίας χρησιμοποιεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ μονοκέρωτος ἡ Γραφή· ἄλλοτε μὲν πρὸς ἔπαινον, ἄλλοτε δὲ πρὸς κατηγορίαν. Διότι λέγει· «Ρῦσαι ἐκ ριμφαίας τὴν ψυχήν μου, καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσίν μου»⁴⁶. Αὐτὰ λέγει κατηγορώντας τὸν πολεμοποιὸν λαόν, δὲ διποτοῖς ἐπανεστάτησεν ἐναντίον του κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους. Πάλιν λέγει· «Ὕψωθήσεται ὡς μονοκέρωτος τὸ κέρας μου»⁴⁷. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἔξ αἰτίας τῆς ἀμυντικῆς ἱκανότητος τοῦ ζῶου λαμβάνεται πολλὰς φορὰς διὰ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν κακῶν, ἔξ αἰτίας δὲ τοῦ ὑψηλοῦ κέρατος καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀναφέρεται διὰ τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ καλοῦ. Καὶ γενικῶς ἐπειδὴ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γραφῆς τὸ κέρας λαμβάνεται ἀντὶ τῆς δόξης, διποτας τὸ «ύψωσει κέρας λαοῦ αὐτοῦ»⁴⁸ καὶ «τὸ κέρας αὐτοῦ ὑψωθήσεται ἐν δόξῃ»⁴⁹. Ἡ καὶ ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς λαμβάνεται τὸ κέρας ἀντὶ τῆς δυνάμεως διποτας τὸ «ύπερασπιστής μου καὶ κέρας σωτηρίας μου»⁵⁰, «Χριστὸς δὲ Θεοῦ δύναμις»⁵¹, διὰ τοῦτο ἐπειδὴ ἔχει ἔνα κέρας, δηλαδὴ ἔχων μίαν δύναμιν τοῦ Πατρός, μονόκερως δύομάζεται.

6. «Φωνὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός». Κατὰ τὴν ιστορίαν τῶν τριῶν πατίδων εἰς τὴν Βαβυλωνίαν διεκόπη ἡ φλόγα τῆς φωτιᾶς, ὅταν ἔξεχείλισεν ἡ κάμινος εἰς τεσσαράκοντα ἔννεα πήχεις, καὶ κατέκαιεν ὅλους ποὺς ἥσαν γύρω· ἀφοῦ δὲ διεκόπη μὲ τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ, ἐδέχθη ἐντὸς αὐτῆς αὔραν, μίαν γλυκυτάτην πνοὴν καὶ ἀναψυχήν, ἡ διποτία ἐδόθη εἰς τοὺς πατίδας ποὺς εύρισκοντο εἰς εἱρηνικὴν κατάστασιν σὰν νὰ ἥσαν εἰς κάποιαν σκιάν δένδρων. Διότι λέγει· «Ἐγένετο ὡσεὶ

46. Ψαλ. 21, 21 - 22.

47. Ψαλ. 91, 11.

48. Ψαλ. 148, 14.

49. Ψαλ. 111, 9.

50. Ψαλ. 17, 3.

51. Α' Κορ. 1, 24.

γένετο γάρ, φησίν, ώσει πνεῦμα δρόσου διασυρίζον». Καὶ θαυμαστότερον γε πολλῷ πνρὸς φύσιν διακοπῆραι, ἡ καταδιαιρεθῆραι τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς διαιρέσεις. Ἀλλ' ὅμως ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου καὶ τὸ συνεχὲς τῇ φύσει καὶ ἡ νωμένον τοῦ πυρὸς διακόπτει. Καίτοι ἄτμητον καὶ ἀδιαιρέτον ἐπινοίαις ἀνθρωπίναις τὸ πῦρ εἶναι δοκεῖ, ἀλλ' ὅμως προστάγματι Κυρίου διακόπτεται καὶ δύσταται. Οἷμαι δὲ ὅτι τὸ πῦρ τὸ ἡτοιμασμένον εἰς κόλασιν τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ διακόπτεται τῇ φωνῇ τοῦ Κυρίου· ἵνα ἐπειδὴ δύο εἰσὶν ἐν τῷ πυρὶ δυνάμεις, ἡ τε καυστική καὶ ἡ φωτιστική, τὸ μὲν δριμὺ καὶ κολαστικὸν τοῦ πυρὸς τοῖς ἀξίοις τῆς καύσεως προσαπομείνῃ, τὸ δὲ φωτιστικὸν αὐτοῦ καὶ λαμπρὸν τῇ φαιδρότητι τῶν εὐφραινομένων ἀποκληρωθῆ. «Φωνὴ οὖν Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρὸς» καὶ μερέζοντος, ως ἀλαμπὲς μὲν εἶναι τὸ πῦρ τῆς κολάσεως, ἄκαυστον δὲ τὸ φῶς τῆς ἀναπαύσεως ἀπομεῖναι. «Φωνὴ Κυρίου συσσείοντος ἐρημον». Ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῆς ἐρήμου δ συσσεισμὸς αὐτῇ παρὰ τοῦ Κυρίου οἰκονομεῖται, ἵνα μεταβαλοῦσα ἀπὸ τοῦ ἐρημος εἶναι γένηται γῆ κατοικουμένη, καὶ ἀποθεμένη τὸ τῆς ἀτεκνίας ὄνειδος, τῆς πολυπαιδίας λάβη τὸν ἔπαινον 20 («πολλὰ γὰρ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἔχούσης τὸν ἄνδρα»), καὶ τῶν ὑδάτων τοῦ πνεύματος πληρωθεῖσα, γένηται ἡ ποδὸ τούτου ἐρημος εἰς λίμνας ὑδάτων. «Καὶ συσσείσει Κύριος τὴν ἐρημον Κάδης». Οὐ πᾶσαν οὖν ἐρημον δ Κύριος συσσείσει, ἀλλὰ τὴν Κάδης, τοντέστι, τὸν ἀγιασμόν. Κάδης γὰρ ἀγιασμὸς 25 ἐρμηνεύεται. «Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους». Ὁμότιμα χοὴ τοῖς προάγουσιν ἀποδοθῆραι καὶ τὰ περὶ τοῦ καταρτισμοῦ τῶν ἐλάφων, δν ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου ἐνεργεῖ. Ἐπεὶ τοίνυν ἡ ἐλαφος τοιαύτης ἔτυχε τῆς κατασκευῆς ὡς κρείττων εἶναι τῆς ἐκ τῶν ἐρπετῶν βλάβης, ἀλλὰ καὶ καθαρτήριον αὐτῇ ἐστιν, 30 ως φασιν οἱ τὰ τοιαῦτα τετηρηκότες, τὸ τῆς ἐχίδνης βρῶμα,

52. Δαν. (Προσ. Ἀζαρ.), 26.

53. Ἡσ. 54, 1· Γαλ. 4, 27.

54. «Λέγουσι φυσικοὶ ἀνδρες τὴν ἐλαφον καθάρσεως δεομένην σέσελιν

πνεῦμα δρόσου διασυρίζον»⁵². Καὶ πολὺ πιὸ ἀξιοθαύμαστον εἰνε
νὰ διακοπῇ ἢ φύσις τῆς φωτιᾶς παρὰ νὰ διαιρεθῇ ἢ Ἐρυθρὰ θά-
λασσα εἰς δύο τμήματα. Ἀλλ’ ὅμως ἢ φωνὴ τοῦ Κυρίου δια-
κόπτει τὴν φυσικὴν συνέχειαν καὶ ἐνότητα τῆς φωτιᾶς. Ἄν καὶ
φαίνεται ὅτι μὲ ἀνθρωπίνας ἐπινοήσεις δὲν τέμνεται καὶ δὲν
διαχωρίζεται ἢ φωτιά, ὅμως μὲ τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου
διακόπτεται καὶ διαχωρίζεται. Νομίζω δὲ ὅτι ἢ φωτιὰ ποὺ ἔχει
ἐτοιμασθῇ διὰ τὴν τιμωρίαν τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων
αὐτοῦ διακόπτεται μὲ τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου· ὥστε, ἐπειδὴ
ὑπάρχουν δύο δυνάμεις εἰς τὴν φωτιάν, ἢ καυστικὴ καὶ ἢ φωτι-
στικὴ, ἢ μὲν δριμεῖα καὶ τιμωρητικὴ δύναμις τῆς φωτιᾶς νὰ
ἀπομείνῃ εἰς τοὺς ἀξίους νὰ καοῦν, ἢ δὲ λαμπρὰ καὶ φωτιστι-
κὴ νὰ δοθῇ ὡς κλῆρος διὰ τὴν χαρὰν ἐκείνων ποὺ θὰ εὐφρά-
νωνται. «Φωνὴ» λοιπὸν «Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρὸς»
καὶ διαχωρίζοντος ὥστε νὰ εἰνε σκοτεινὴ ἢ φωτιὰ τῆς κολάσεως,
νὰ μὴ καίη δὲ τὸ φῶς τῆς ἀναπταύσεως. «Φωνὴ Κυρίου συσσείον-
τος ἔρημον». Ὁ Κύριος προκαλεῖ τὸν ἴσχυρὸν σεισμὸν τῆς ἑρή-
μου διὰ τὸ καλὸν αὔτῆς, ὥστε νὰ μεταβληθῇ, καὶ ἀπὸ ἔρημος
ποὺ εἰνε νὰ γίνῃ γῆ κατοικήσιμος καὶ ἀφοῦ ἀποβάλῃ τὸ ὄνει-
δος τῆς ἀτεκνίας, νὰ λάβῃ τὸν ἔπαινον τῆς πολυτεκνίας (διότι
«πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἑρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἔχουστης τὸν ἄν-
δρα»⁵³), καὶ ἀφοῦ γεμίσῃ μὲ τὰ πνευματικὰ ὄντα, νὰ μεταβληθῇ
ἡ πρὶν ἔρημος εἰς λίμνας ὄνδατων. «Καὶ συσσείσει Κύριος τὴν
ἔρημον Κάδης». Δὲν σείει δὲ Κύριος κάθε ἔρημον, ἀλλὰ τὴν ἔρη-
μον Κάδης, δηλαδή, τὸν ἄγιασμόν· διότι Κάδης ἔρμηνεύεται
ἄγιασμός. «Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους». Κατὰ τὸν
ἴδιον τρόπον μὲ τὸν προηγούμενον πρέπει νὰ ἔξηγήσωμεν
καὶ τὰ περὶ τοῦ καταρτισμοῦ τῶν ἐλάφων, τὸν ὅποιον ἐνεργεῖ
ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἢ ἐλάφος ἔχει τέτοιαν κα-
τασκευήν, ὥστε νὰ μὴ βλάπτεται ἀπὸ τὰ ἔρπετά, ἀλλὰ καὶ κα-
θὼς λένε αὐτοὶ ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ αὐτὰ⁵⁴ ἢ ἔχιδνα εἰνε δι’ αὐ-

ἔσθιειν, φαλαγγίων δὲ κυνήσμασιν ἔχομένην καρκίνους». Αἰλιανοῦ, Ποικ.
‘Ιστ. 13, 35.

πάντα δὲ τὰ ἰοβόλα πρὸς τὴν τῶν πονηρῶν καὶ ἀντικειμένων δυνάμεων εἰκόνα λαμβάνεται (τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Δέδωκα ὑμῖν τὴν ἔξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὅφεων, καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ»· καὶ τοῦ ψαλμοῦ πάλιν ἐπαγγελ-
 5 λομένου τῷ προφήτῃ, δτι «Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπι-
 βῆσῃ»· ἀνάγκη δταν ἐλάφου δνομα ἀκούωμεν ἐν τῇ Γραφῇ,
 πρὸς τὴν βελτίονα εἰκόνα τὸν λόγον ἐλκειν. «Ορη γὰρ τὰ ὑψηλὰ
 ταῖς ἐλάφοις», καὶ «Ἐπιποθεῖ ἡ ἐλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑ-
 δάτων». Ἐπεὶ οὖν καὶ πᾶς δίκαιος ἐν ὑψηλοῖς ἔχει τὴν διατρι-
 10 βήν, «κατὰ σκοπὸν διώκων ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως»,
 καὶ πρὸς τὰς ποτίμους πηγὰς ἀνατρέχει, τὰς πρώτας ἀρχὰς
 τῆς θεολογίας ἀναζητῶν. «Ἐλκει δὲ ἡ ἐλαφος τῇ ἀναπτοῦ τοῦ
 στόματος τὰ φωλεύοντα τῶν ἰοβόλων, καὶ ἀπὸ τῶν καταδύ-
 σεων ἔξαγει τῇ βίᾳ τοῦ πνεύματος. «Ωσπερ οὖν ἀετὸς λέγεται
 15 ὁ ἄγιος διὰ τὸ μετεωροπόδον, καὶ διὰ τὸ διηρμένον ἀπὸ γῆς
 ἐπὶ πλεῖον καὶ ὡς πρόβατον διὰ τὸ ἥμερον καὶ μεταδοτικὸν
 δὺν ἔχει· καὶ κριός διὰ τὸ ἥγεμονικόν· καὶ περιστερὰ διὰ τὸ
 ἄκακον· οὕτω καὶ ἐλαφος διὰ τὴν πρὸς τὰ πονηρὰ ἐναρτίωσιν.
 Διὸ καὶ ὁ Σολομὼν φησιν· «Ἐλαφος φιλίας καὶ πᾶλος σῶν χα-
 20 ρίτων διδάσκων ἡμᾶς τοὺς προειρημένους ἐλά-
 φοντος ἐπιτηδείους εἶναι πρὸς θεολογίας διδασκαλίαν.

7. «Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφοντς». «Οταν οὖν ἴδω-
 μέν τινα ἄνθρωπον Θεοῦ τέλειον καὶ κατηρτισμένον, τὴν ἀπὸ
 τῆς διμίλιας αὐτοῦ ὠφέλειαν μεταδιώκωμεν. «Οπου γὰρ ἐλά-
 25 φον παρουσία, φυγαδεύεται πᾶσα τῶν ἐρπετῶν ἡ κακία. Οὐ
 γάρ φέρει τὴν ὀσμὴν τοῦ ζῴου τὰ ἰοβόλα, δπον γε καὶ τοῖς
 κέρασιν αὐτῶν ὑποθυμιωμένοις ὑποχωρεῖ. «Καὶ ἀποκαλύψει

τὴν τροφὴ καθαρτήριος, ὅλα δὲ τὰ φαρμακερὰ χρησιμοποιοῦνται ώς εἰκὼν τῶν πονηρῶν καὶ ἀντικειμένων δυνάμεων (διότι λέγει ὁ Κύριος: «Δέδωκα ὑμῖν τὴν ἔξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὅφεων, καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθροῦ»⁵⁵. καὶ ἄλλος ψαλμὸς πάλιν ὑπόσχεται εἰς τὸν προφήτην, ὅτι «Ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ»⁵⁶), εἶνε ἀνάγκη λοιπόν, ὅταν ἀκούομεν τὸ ὄνομα ἔλαφος εἰς τὴν Γραφήν, νὰ στρέφωμεν τὸν λόγον πρὸς τὴν ὡφέλιμον εἰκόνα. Διότι «ὅρη τὰ ὑψηλὰ τοῖς ἐλάφοις»⁵⁷, καὶ, «ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὕδατων»⁵⁸. Ἐπειδὴ βεβαίως καὶ κάθε δίκαιος κατοικεῖ εἰς τὰ ὑψηλά, «κατὰ σκοπὸν διώκων ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως»⁵⁹, καὶ τρέχει εἰς πηγὰς μὲν πόσιμον ὕδωρ, ἀναζητῶν νὰ μάθῃ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς θεολογίας. Τραβᾷ δὲ ἡ ἔλαφος μὲν τὴν ἀναπνοὴν τοῦ στόματός της τὰ φαρμακερὰ ἀπὸ τὰς φωλεὰς καὶ τὰ βγάζει ἀπὸ τὰς κρύπτας μὲ τὴν δύναμιν τοῦ φυσήματος. «Οπως λοιπὸν ὁ ἄγιος λέγεται ἀετός, διότι πετᾷ εἰς ὑψη καὶ ὑψώνεται ἀρκετὰ ἀπὸ τὴν γῆν, καὶ πρόβατον, διότι εἶνε ἥμερον καὶ μεταδίδει ἐκεῖνα ποὺ ἔχει, καὶ κριός, διότι εἶνε ἡγεμονικός, καὶ περιστερά, διότι εἶνε ἄκακος, ἔτσι ὄνομάζεται καὶ ἔλαφος, διότι ἐναντιοῦται πρὸς τὰ πονηρά. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σολομὼν λέγει: «Ἐλαφος φιλίας καὶ πῶλος σῶν χαρίτων δμιλείτω σοι»⁶⁰. μᾶς διδάσκει δὲ ὅτι αὐταὶ αἱ ἔλαφοι περὶ τῶν δποίων ἔγινε λόγος εἶναι κατάλληλοι νὰ διδάξουν τὴν θεολογίαν.

7. «Φωνὴ Κυρίου καταρτιζομένη ἐλάφους». «Οταν λοιπὸν δοῦμε κάποιον ἄνθρωπον τοῦ Θεοῦ νὰ εἴνε τέλειος καὶ κατηρτισμένος, ἐπιδιώκομεν νὰ ὡφεληθοῦμεν ἀπὸ τὴν δμιλίαν του. Διότι, ὅπου εἴνε παροῦσα ἡ ἔλαφος, φεύγει ἀπὸ ἐκεὶ κάθε κακία τῶν ἐρπετῶν. Δὲν ἀντέχουν τὰ φαρμακερὰ εἰς τὴν μυρωδιὰν τοῦ ζώου, καὶ ὑποχωροῦν ὅπου αἰσθανθοῦν τὸν καπνὸν ἀπὸ τὰ καμμένα κέρατα αὐτῶν. «Καὶ ἀποκαλύψει δρυ-

58. Ψαλ. 41, 2.

59. Φιλ. 3, 14.

60. Παροιμ. 5, 19.

δρυμούς». Πρῶτον ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου καταρτίζεται τὰς ἐλάφους· ἔπειτα ἀποκαλύπτει δρυμούς, τοὺς συμφύτους καὶ ἀπὸ ἀγρίας καὶ ἀκάρπου ὅλης πεπυκνωμένους τόπους, οἵς μάλιστα προσφεύγειν τὰ ιοβόλα πέφυκεν. Ἐπεὶ οὖν ἡδη τετελείωται 5 διὰ τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου γενόμενον καταρτισμὸν ἡ ἐλαφος, ὁ ταύτης ὅμοιούμενος δίκαιος ἀποκαλύπτει τοὺς δρυμούς, ἵνα γυμνοὶ καὶ ἔτοιμοι παραδοθῶσιν οἱ φθαρτικοὶ τῆς ζωῆς ἥμῶν. Καὶ ἔπειδη «πᾶν ἔνδον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλόν, ἐκκόπτεται 10 ὑπὸ τῆς ἀξίνης, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται», ἀναγκαίως οἱ δρυμοὶ ἀνακαθαίρονται, αἱ ὄλωδεις ψυχαί, ἐν αἷς, ὥσπερ τινὰ θηρία, τὰ ποικίλα πάθη τῶν ἀμαρτιῶν ἐμφωλεύει, ὑπὸ τοῦ λόγου, ὃς ἐστι «τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον». Ἐπεὶ δὲ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων πεφορτισμένοι ταῖς βιοτικαῖς μερίμναις, οἵν τινα γῆν ἀκανθοφόρον τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἔχουσι, καὶ οὐκ 15 ἔῶσιν αὐτὰς εἰς τὴν τοῦ λόγου καρποφορίαν ἐντρέφεσθαι, ἀποκαλύπτει ὁ Κύριος τοὺς δρυμούς, τουτέστι, τὸ ἄσχημον καὶ ἀπρεπὲς καὶ βλαβερὸν τῶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ φροντίδων, ἵνα τραγωθέντος τοῦ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ τόπου, μὴ ἔχωσιν οἱ ἀνθρώποι ὑπὸ ἀμαθίας τὰς περὶ τῶν πραγμάτων κρίσεις 20 ἐνηλλαγμένας. Πολλοὶ γὰρ τὰ μὲν ἀγαθά, ὅταν ἐπίπονα ἦ, κακὰ νομίζουσι· τὰ δὲ κακὰ διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτοῖς ἥδονὴν ὡς ἀγαθὰ μεταδιώκουσι· καὶ ἀμύθητος ἐν ἀνθρώποις ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα πλάνη. «Ἐστι μὲν οὖν τῆς τῶν ἀγαθῶν φύσεως ἔνδια καρποφόρα καὶ πᾶσαι κέδροι, ἀ καὶ πρὸς τὸν αἰνον παραλαμβά- 25 νεται· τῶν δὲ κακῶν οἱ δρυμοί, οἵς, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀπατηθῆναι τοὺς νομίζοντας εὐρήσειν τινὰ καρπὸν χρήσιμον ἐν αὐτοῖς, ἀποκαλύπτει καὶ φανεροῖ ἡ τοῦ Θεοῦ φωνῇ. «Καὶ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν». Ἀκούετωσαν τῶν ὁμηρῶν τοῦ ψαλμοῦ, καὶ ἐντραπήτωσαν οἱ τοῖς μακροῖς λόγοις ἑαυτοὺς ἐπιδι- 30 δόντες. Τί φησιν ὁ ψαλμός; «Ο ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ γενόμενος,

61. Ματθ. 3, 10.

62. Ἐθρ. 4, 12.

63. Ψαλ. 148. ‘Ολόκληρον τὸν ψαλμὸν δ. Μ. Βασίλειος τὸν δνομάζει αἰνον ποὺ ἀναπέμπουν δλα τὰ δημιουργήματα εἰς τὸν Θεόν.

μούς». Πρῶτον ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου καταρτίζει τὰς ἐλάφους· ἔπειτα ξεσκεπάζει τοὺς δρυμούς, τόπους κατάφυτους καὶ πυκνούς ἀπὸ ἄγριαν καὶ ἄκαρπον βλάστησιν, εἰς τοὺς ὅποιους συνηθίζουν νὰ καταφεύγουν τὰ φαρμακερά. «Οταν λοιπὸν ἥδη ἔχει γίνει τελεία ἡ ἔλαφος μὲ τὸν καταρτισμὸν τοῦ Κυρίου, ὁ δίκαιος ποὺ δμοιάζει μὲ αὐτὴν ξεγυμνώνει τοὺς δρυμούς, ὥστε νὰ παραδοθοῦν γυμνοὶ καὶ ἀσπλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ καταστρέφουν τὴν ζωήν μας. Καὶ ἐπειδὴ «πᾶν ξύλον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλόν, ἐκκόπτεται ὑπὸ τῆς ἀξίνης, καὶ εἰς τῦρ βάλλεται»⁶¹ ἀναγκαίως καὶ οἱ δρυμοὶ ξεκαθαρίζονται, δηλαδὴ αἱ λασπώδεις ψυχαί, εἰς τὰς ὅποιας, σὰν θηρία, φωλιάζουν τὰ διάφορα πάθη τῶν ἀμαρτιῶν, ἀπὸ τὸν λόγον, ὁ ὅποιος εἶνε «τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον»⁶². Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶνε φορτωμένοι μὲ βιοτικὰς φροντίδας καὶ ἔχουν τὰς ψυχάς των ὡς μίαν γῆν ποὺ παράγει ἀγκάθια, καὶ δὲν τὰς ἀφήνουν νὰ τραφοῦν μὲ τὸν λόγον ποὺ καρποφορεῖ, ὁ Κύριος ξεσκεπάζει τοὺς δρυμούς, δηλαδή, τὸ ἀσχημόν καὶ ἀπρεπές καὶ βλαβερὸν τῶν φροντίδων τῆς ζωῆς αὐτῆς, ὥστε, ἀφοῦ φανῇ καθαρὰ ὁ τόπος τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, νὰ μὴ ἔχουν οἱ ἀνθρωποι ἐξ αἵτιας τῆς ἀμαθίας των ἀλλοιωμένας τὰς κρίσεις περὶ τῶν πραγμάτων. Διότι πολλοὶ τὰ μὲν ἀγαθά, ὅταν εἶνε δύσκολα, τὰ θεωροῦν κακά, τὰ δὲ κακά, ἐπειδὴ παρέχουν εἰς αὐτοὺς εὔχαριστησιν, τὰ ἐπιδιώκουν ὡς ἀγαθά· καὶ εἶνε ἀνέκφραστη ἡ πλάνη τῶν ἀνθρώπων περὶ τῶν τοιούτων πραγμάτων. «Υπάρχουν λοιπὸν δένδρα μὲ ἀγαθὴν φύσιν, καρποφόρα καὶ ὅλαι αἱ κέδροι· αὐτὰ παραλαμβάνονται εἰς τὸν αἴνον»⁶³. ὑπάρχουν δὲ καὶ οἱ δρυμοὶ τῶν κακῶν, τοὺς ὅποιους ξεσκεπάζει καὶ φανερώνει ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ μὴ ξεγελασθοῦν ὅσοι νομίζουν ὅτι θὰ βροῦν κάποιον χρήσιμον καρπὸν εἰς αὐτούς. «Καὶ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν». «Ἄσ ἀκούσουν τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ καὶ ἀς ἐντραποῦν ἐκεῖνοι ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ μακροὺς λόγους»⁶⁴. Τί λέγει ὁ ψαλμός; Ἐκεῖνος ποὺ εύρισκεται εἰς τὸν ναὸν

64. Μακροὺς καὶ διεξοδικοὺς λόγους ἐννοεῖ αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ Κύριος εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλίαν βαττολογίαν καὶ πολυλογίαν (Ματθ. 6, 7).

οὐ κακολογίαν, οὐ ματαιότητα, οὐκ αἰσχρῶν πραγμάτων γέ-
μοντα δήματα ἀπαγγέλλει, ἀλλ' ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέ-
γει δόξαν. Ἐστήκασιν οἱ ἀπογραφόμενοι τὰ δήματα ἄγιοι
ἄγγελοι· πάρεστιν δὲ Κύριος, τὰς διαθέσεις τῶν εἰσιόντων ἐπι-
5 σκοπῶν. Ἡ προσευχὴ ἑκάστου πεφανέρωται Θεῷ· τίς ἐκ δια-
θέσεως τίς ἐπιστημόνως ἐπιζητεῖ τὰ ἐπουράνια· τίς ἀφωσι-
μένως ἄκροις τοῖς χείλεσι τὰ δήματα φθέγγεται, ή δὲ καρδία
αὐτοῦ πόρρω ἀπέχει ἀπὸ Θεοῦ. Κανεὶς εὔχηται, ὑγίειαν σαρκός,
καὶ σωματικὸν πλοῦτον, καὶ δόξαν ἀνθρωπίνην ἐπιζητεῖ. Δεῖ
10 δὲ οὐδὲν τούτων, ὡς ὁ λόγος διδάσκει, ἀλλ' ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ
πᾶς τις λέγει δόξαν. «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ». Ἀγ-
γέλοις ἔργον δοξολογεῖν Θεόν. Πάσῃ τῇ στρατιᾷ τῶν ἐπουρα-
νίων ἐν τοῦτο ἔργον, δόξαν ἀναπέμπειν τῷ κτίσαντι. Ἡ κτί-
σις πᾶσα, ἥ τε σιωπῶσα, καὶ ἥ φθεγγομένη, ἥ τε ὑπερκόσμιος,
15 ἥ τε περίγειος δοξάζει τὸν κτίσαντα. Ἀνθρώποι δὲ ἐλεεινοί,
καταλιπόντες τὸν οἶκον καὶ ἐπὶ τὸν ναὸν συνδραμόντες,
ὡς δή τι ἑαυτοὺς ὠφελήσοντες, οὐχ ὑπέχουντι τὰς ἀκοὰς λό-
γοις Θεοῦ, οὐ λαμβάνοντιν αἰσθησιν τῆς ἑαυτῶν φύσεως, οὐ
λυποῦνται προληφθέντες ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας· οὐ λυποῦνται εἰς
20 μηνήμην τῶν ἀμαρτιῶν ἀφικνούμενοι, οὐ τρέμοντι τὴν κρίσιν·
ἀλλὰ μειδιῶντες, καὶ τὰς δεξιὰς ἀλλήλοις ἐμβάλλοντες, τόπον
μακρολογίας τὸν οἶκον ποιοῦνται τῆς προσευχῆς, παρακαύον-
τες τοῦ ψαλμοῦ τοῦ διαμαρτυρομένου καὶ λέγοντος, δτι «Ἐν τῷ
ναῷ τοῦ Θεοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν». Σὺ δὲ οὐ μόνον οὐ λέγεις,
25 ἀλλὰ καὶ ἐτέρῳ ἐμπόδιον γίνῃ ἐπιστρέψων πρὸς ἑαυτόν, καὶ
τῷ ἴδιῳ θορύβῳ ὑπερηχῶν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πνεύματος.
Ορα μή ποτε ἀπέλθης, ἀντὶ τοῦ μισθὸν λαβεῖν ἐπὶ δοξολογίᾳ,
τοῖς τὸ δόνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημοῦσι συγκαταδικασθείς. Ψαλ-
μὸν ἔχεις, προφητείαν ἔχεις, εὐαγγελικὰ παραγγέλματα, τὰ
30 τῶν ἀποστόλων κηρύγματα. Ἡ γλῶσσα ψαλλέτω, ὁ νοῦς ἐ-
ρευνάτω τὴν διάνοιαν τῶν εἰρημένων, ἵνα ψάλλῃς τῷ πνεύματι,

τοῦ Θεοῦ, δὲν κακολογεῖ, δὲν ματαιολογεῖ, δὲν βγάζει λόγια γεμάτα ἀπὸ αἰσχρὰ πράγματα, ἀλλὰ εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ὁ καθένας λέγει δοξολογίαν. Παρίστανται οἱ ἄγιοι ἄγγελοι, οἱ ὅποιοι καταγράφουν τὰ λόγια· εἶνε παρὸν ὁ Κύριος καὶ ἔξετάζει τὰς διαθέσεις τῶν εἰσερχομένων. Ἡ προσευχὴ ἐκάστου εἶνε φανερὰ εἰς τὸν Θεόν· ποῖος μὲν εἰλικρινῆ διάθεσιν, ποῖος μὲ πόθον ζητεῖ νὰ γνωρίσῃ τὰ ἐπουράνια· ποῖος μὲ πλαστὴν ἀφοσίωσιν προφέρει λόγια μόνον μὲ τὰ ἄκρα τῶν χειλέων του, ἢ δὲ καρδία του εύρισκεται μακριὰ ἀπὸ τὸν Θεόν. Καὶ ἂν προσεύχεται ζητεῖ ὑγείαν σαρκὸς καὶ σωματικὸν πλοῦτον καὶ ἀνθρωπίνην δόξαν. Καὶ ὅμως ὁ λόγιος μᾶς διδάσκει, νὰ μὴ ζητοῦμεν τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ ὁ καθένας νὰ λέγῃ δοξολογίαν. «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ»⁶⁵. «Ἐργον τῶν ἀγγέλων εἶνε νὰ δοξολογοῦν τὸν Θεόν. «Ἄλη ἡ ἐπουράνιος στρατιὰ ἔνα ἔργον ἔχει, αὐτό· νὰ δοξολογῇ τὸν κτίστην. «Ολη ἡ κτίσις, ἡ βουβὴ καὶ ἡ ὁμιλοῦσα, ἡ ὑπερκόσμιος καὶ ἡ ἐπίγειος δοξάζει τὸν κτίστην. Ἐλεεινοὶ δὲ ἀνθρωποί, ἐνῷ ἀφησαν τὰς οἰκίας των καὶ ἔτρεξαν εἰς τὸν ναὸν διὰ νὰ ὠφελήσουν εἰς κάτι τοὺς ἔαυτούς των, δὲν τεντώνουν τὰ αὐτιά των εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, δὲν συναισθάνονται τὴν φύσιν των, δὲν λυποῦνται, διότι συνελήφθησαν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν· δὲν στενοχωροῦνται, δταν ἐνθυμοῦνται τὰς ἀμαρτίας των· δὲν τρέμουν τὴν κρίσιν· ἀλλὰ χαμογελοῦν, κάμνουν χειραψίας μεταξύ των, καὶ μετατρέπουν τὸν οἴκον τῆς προσευχῆς εἰς τόπον μακρολογίας, καὶ ἔτσι γίνονται παραβάται τοῦ ψαλμοῦ ποὺ διαμαρτύρεται καὶ λέγει, δτι «ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν». Σὺ δὲ ὅχι μόνον δὲν δοξολογεῖς, ἀλλὰ γίνεσαι ἐμπόδιον εἰς τὸν ἄλλον μὲ τὸ νὰ στρέφης τὴν προσοχήν του πρὸς τὸν ἔαυτόν σου, καὶ μὲ τὸν ἴδιον σου θόρυβον καλύπτεις τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πνεύματος. Πρόσεξε μήπως, δταν ἀπέλθης, ἀντὶ νὰ λάβῃς τὸν μισθὸν διὰ δοξολογίαν, καταδικασθῆς μαζὶ μ’ ἐκείνους ποὺ βλασφημοῦν τὸν Θεόν· ψαλμὸν ἔχεις, προφητείαν ἔχεις, εὐαγγελικὰ παραγγέλματα, τὰ κηρύγματα τῶν ἀποστόλων. Ἄσ ψάλλῃ ἡ γλώσσα, καὶ ἀς ἐρευνᾷ ὁ νοῦς τὸ νόη-

ψάλλης δὲ καὶ τῷ νοῦ. Μὴ γὰρ δόξης ἐπιδέεται ὁ Θεός, ἀλλά σε βούλεται ἄξιον εἶναι τοῦ δοξασθῆναι. Διότι «διὰ σπείρει ἀρθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει». Σπεῖρον δοξολογίαν, ἵνα θερίσῃς στεφάνους καὶ τιμᾶς καὶ ἐπαίνους ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

5 Ταῦτα οὐκ ἀχρήστως ἐν παρεκβάσει εἰρηται εἰς τό, «ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν», διὰ τὸ τοὺς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ ἀπαυστα γλωσσαλγοῦντας καὶ ἀνωφελῶς εἰσιόντας· εἴθε δὲ ἀνωφελῶς καὶ μὴ ἐπιβλαβῶς.

8. «Κύριος τὸν κατακλυσμὸν κατοικιεῖ». Κατακλυσμὸς 10 ὕδατός ἐστιν ἐπίκλυσις ἔξαφανίζοντος πᾶν τὸ ὑποκείμενον, καὶ καθαρίζοντος ἀπαν τὸ προερρυπωμένον. Τὴν οὖν τοῦ βαπτίσματος χάριν κατακλυσμὸν ὀνομάζει, ὥστε τὴν ἀποπλυναμένην τὰ ἀμαρτήματα ψυχήν, καὶ ἀποκαθηραμένην τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἐπιτηδείαν εἶναι λοιπὸν πρὸς κατοικητήριον 15 τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι. Συνάδει δὲ τούτῳ καὶ τὰ ἐν τῷ τριακοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ εἰρημένα. Μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, διὰ «Τὴν ἀνομίαν μον ἐγνώρισα, καὶ τὴν ἀμαρτίαν μον οὐκ ἐκάλυψα»· καὶ τό, διὰ «Ὑπὲρ αὐτῆς προσεύξεται πρὸς σὲ πᾶς ὅσιος»· ἐπίγναγε· «Πλὴν ἐν κατακλυσμῷ ὑδάτων πολλῶν πρὸς αὐτὸν οὐκ 20 ἐγγιοῦσιν». Οὐ γὰρ ἐγγιοῦσιν αἱ ἀμαρτίαι τῷ λαβόντι τὸ βάπτισμα τῆς ἀφέσεως τῶν παραπτωμάτων διὰ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ Πνεύματος. Συγγενὲς δὲ τούτῳ καὶ ἐν τῇ προφητείᾳ Μιχαίου εἰρηται· «Οτι θελητής ἐλέους ἐστίν, ἐπιστρέψει καὶ ἐλεήσει ἡμᾶς, καταδύσει τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἀπορριφήσονται εἰς 25 τὰ βάθη τῆς θαλάσσης». «Καὶ καθιεῖται Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα». Τῇ λαμπούσῃ ψυχῇ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐνιδρυθεὶς ὁ Θεός, οἰονεὶ θρόνον αὐτὴν ἔαυτῷ ἀπεργάζεται. «Κύριος ἴσχυν

μα τῶν ὄσων ἐλέχθησαν, ὥστε νὰ ψάλλησ καὶ μὲ τὸ πνεῦμά σου καὶ μὲ τὸν νοῦν σου⁶⁸. Δὲν ἔχει ἀνάγκην δοξολογίας δὲ Θεός, ἀλλὰ θέλει νὰ εἰσαι ἐσὺ ἄξιος διὰ νὰ δοξασθῆς. Διότι «ὅ σπείρει ὄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει»⁶⁹. Σπείρε δοξολογίαν διὰ νὰ θερίσῃς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν στεφάνους καὶ τιμὰς καὶ ἐπαίνους. Ταῦτα ἐν παρεκβάσει ὅχι ἀνωφελῶς ἐλέχθησαν εἰς τὸ «ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ πᾶς τις λέγει δόξαν», δι’ ἐκείνους ποὺ ἀκατάπαυστα φλυαροῦν καὶ εἰσέρχονται χωρὶς νὰ ὠφελοῦνται· μακάρι δὲ μόνον νὰ μὴ ὠφελοῦντο καὶ ὅχι νὰ ἐβλάπτοντο.

8. «Κύριος τὸν κατακλυσμὸν κατοικεῖ»⁷⁰. Κατακλυσμὸς εἶνε πλημμύρα ὕδατος ποὺ ἔξαφανίζει κάθε τι ποὺ εἶνε εἰς τὴν διάθεσίν του καὶ καθαρίζει ὅλην τὴν προηγουμένην βρωμιάν. Τὴν χάριν λοιπὸν τοῦ βαπτίσματος τὴν δύνομάζει κατακλυσμόν, ὥστε ἡ ψυχὴ ποὺ ἀπέπλυνε τὰ ἀμαρτήματά της καὶ ἐκαθάρισε τελείως τὸν παλαιὸν ὄνθρωπον, νὰ εἶνε κατάλληλος νὰ γίνη κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι. Συμφωνοῦν δὲ μὲ αὐτὸ καὶ αὐτὰ ποὺ λέγονται εἰς τὸν τριακοστὸν πρῶτον ψαλμόν. Διότι, ἀφοῦ εἴπεν ὅτι «Τὴν ἀνομίαν μου ἐγνώρισα, καὶ τὴν ἀμαρτίαν μου οὐκ ἐκάλυψα» καὶ τὸ ὅτι «Ὕπέρ αὐτῆς προσεύξεται πρὸς σὲ πᾶς ὄσιος», ἐπρόσθεσε· «Πλὴν ἐν κατακλυσμῷ ὕδάτων πολλῶν πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐγγιοῦσι»⁷¹. Διότι δὲν θὰ ἔγγισουν αἱ ἀμαρτίαι αὐτὸν ποὺ ἔλαβε τὸ βάπτισμα τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν διὰ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ Πνεύματος. Σχετικὸν μὲ αὐτὸ εὑρίσκεται καὶ εἰς τὴν προφητείαν τοῦ Μιχαίου «“Οτι θελητής ἐλέους ἐστίν, ἐπιστρέψει καὶ ἐλεήσει ἡμᾶς, καταδύσει τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ ἀπορριφήσονται εἰς τὰ βάθη τῆς θαθάσσης”»⁷². «Καὶ καθιεῖται Κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα». «Οταν δὲ Θεός κατοικήσῃ εἰς τὴν ψυχὴν ποὺ λάμπει μετὰ τὸν κατακλυσμόν, τὴν κάμνει τρόπον τινὰ θρόνον του. «Κύριος ἰσχὺν τῷ

68. Ὁ Ἀκύλας ἔχει «ἐκάθισε».

69. Ψαλ. 31, 5· 6. 70. Μιχ. 7, 18 - 19.

τῷ λαῷ αὐτοῦ δώσει· Κύριος εὐλογήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ». Ἀπὸ μὲν τοῦ ἀμαρτωλοῦ λαοῦ ἀφελεῖ Κύριος ἵσχυοντα καὶ ἵσχύονταν, τῷ δὲ δικαιοπραγοῦντι δίδωσιν ἵσχυν. Διότι «τῷ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται». Ἐνδυναμωθεὶς δὲ πρὸς τὴν τῶν 5 ἀγαθῶν ἔργων ἐνέργειαν, ἀξιος γίνεται τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογίας. Ἔουκε δὲ τελειοτάτη τῶν εὐλογιῶν εἶναι ἡ εἰρήνη, εὐστάθειά τις οὖσα τοῦ ἡγεμονικοῦ· ὥστε τὸν εἰρηνικὸν ἄνδρα ἐν τῷ κατεστάλθαι τὰ ἥθη χαρακτηρίζεσθαι· τὸν δὲ πολεμούμενον ὑπὸ τῶν παθῶν μήπω τῆς ἀπὸ Θεοῦ εἰρήνης μετεσχη-
10 κέναι, ἣν δὲ Κύριος ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ἣτις ἀνέρέχουσα πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς ψυχὰς τῶν ἀξίων. Ταύτην καὶ δὲ ἀπόστολος ἐπεύχεται ταῖς Ἐκκλησίαις, λέγων· «Χάρις 15 ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη». Γένοιτο οὖν ὑμῖν καλῶς ἀγωνισαμένοις, καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς καταστρεψαμένοις, δὲ ἔστιν «ἔχθρα εἰς Θεόν», ἐν γαληνώσει καὶ ἀκύμονι καταστάσει τῆς ψυχῆς γενομένης, εἰρήνης ὑμᾶς νιοὺς χρηματίζειν, καὶ τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ μετασχεῖν ἐν εἰρήνῃ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ὑμῶν, φησί· δέξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

λαῷ αὐτοῦ δώσει· Κύριος εὔλογήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ». Ὁ Κύριος θὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν ἄμαρτωλὸν λαὸν δυνατὸν ἄνδρα καὶ δυνατὴν γυναῖκα⁷¹, εἰς ἐκεῖνὸν δὲ ποὺ πράττει τὸ δίκαιον θὰ δώσῃ δύναμιν. Διότι «τῷ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται»⁷². Ἐφοῦ δὲ σταθεροποιηθῇ εἰς τὸ νὸν πράττῃ τὰ καλὰ ἔργα, γίνεται ἀξιος τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ τελειοτέρα ἀπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ εἰνε ἡ εἰρήνη, ἡ ὁποία εἰνε μία σταθερότης τοῦ νοῦ· ὥστε δὲ εἰρηνικὸς ἄνδρας ἔχει ὡς χαρακτηριστικὸν τὴν σεμνότητα τῶν ἡθῶν· ἐκεῖνος ὅμως ποὺ πολεμεῖται ἀπὸ τὰ πάθη του δὲν ἔχει λάβει ἀκόμη τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν δὲ Κύριος ἔδωσεν εἰς τοὺς μαθητάς του, ἡ ὁποία «ὑπερέχουσα πάντα νοῦν»⁷³ θὰ φρουρήσῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀξίων. Αὐτὴν εὔχεται καὶ δὲπόστολος εἰς τὰς Ἑκκλησίας, λέγων· «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη»⁷⁴. Εἴθε λοιπόν, ἀφοῦ ἀγωνισθοῦμεν καλῶς καὶ συντρίψωμεν τὸ φρόνημα τῆς σαρκός, τὸ δποῖον εἰνε «ἔχθρα εἰς Θεόν»⁷⁵, ἀφοῦ φθάσῃ ἡ ψυχή μας εἰς κατάστασιν γαλήνης καὶ ἀταραξίας, νὰ δνομασθοῦμεν παιδιὰ εἰρήνης⁷⁶ καὶ νὰ λάβωμεν τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ ἐν εἰρήνῃ, ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μας, εἰς τὸν δποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

74. Α' Πετρ. 1, 2.

75. Ρωμ. 8, 6.

76. Λουκ. 10, 6.

ΟΜΙΛΙΑ Ε'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΘ' ΨΑΛΜΟΝ

«Ψαλμὸς φόδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου Δαβίδ».

1. Ψαλτήριον μὲν τροπικῶς, καὶ δῷγανον ἡρμοσμένον μουσικῶς εἰς ὅμινους τοῦ Θεοῦ ἥμᾶν, ἢ τοῦ σώματός ἐστι κατασκευή· ψαλμὸς δὲ αἱ διὰ τοῦ σώματος πράξεις, αἱ εἰς δόξαν 5 Θεοῦ ἀποδιδόμεναι, δταν ὑπὸ τοῦ λόγου ἡρμοσμένον μηδὲν ἔκμελες ἀποτελῶμεν ἐν τοῖς κινήμασιν. Ὡδὴ δέ ἐστιν, δσα θεωρίας ἔχεται ὑψηλῆς καὶ θεολογίας. "Ωστε δὲ ψαλμὸς λόγος 10 ἐστὶ μουσικός, δταν εὐρύθμως κατὰ τοὺς ἀρμονικὸς λόγους πρὸς τὸ δῷγανον κρούνηται. Ὡδὴ δὲ φωνὴ ἔμμελῆς ἀποδιδο-
15 μένη ἐναρμονίως, χωρὶς τῆς συνηχήσεως τοῦ δῷρον. Ἐνταῦθα τοίνυν ἐπειδὴ ἐπιγέγραπται «ψαλμὸς φόδῆς», ἥγονύμεθα τὴν ἀκόλουθον πρᾶξιν τῇ θεωρίᾳ τὸν λόγον αἰνίσσεσθαι. Οὗτος δὲ δὲ ψαλμὸς τῆς φόδῆς, κατὰ τὴν ἐπιγραφήν, τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου περιέχει τινὰς λόγους. Καὶ ἔοικε κατὰ μὲν τὸ σωματι-
20 κόν, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Σολομῶντος ἀνεγερθέντος τοῦ περιβοήτου ραοῦ δὲ λόγος διεξοδεύεσθαι, πρὸς τὸ ψαλτήριον μελῳδούμενος· κατὰ δὲ τὸ νοητόν, τὴν ἐνσωμάτωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σημαίνειν, καὶ τὸν ἐγκαινισμὸν τοῦ καινῶς καὶ παραδόξως αὐτοῦ κατασκευασθέντος οἴκου, τὴν ἐπιγραφὴν δηλοῦν.
25 Πολλὰ γὰρ εῦρωμεν ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου ἀπαγγελλόμενα. "Η τάχα οἴκον νοῆσαι προσήκει τὴν οἰκοδομούμένην ὑπὸ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν· καθὼς καὶ ὁ Παῦλος

ΟΜΙΛΙΑ Ε'
ΕΙΣ ΤΟΝ ΚΘ' ΨΑΛΜΟΝ

«Ψαλμὸς ὡδῆς τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου Δαβίδ».

1. Ψαλτήριον ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ καὶ ὅργανον συνηρμοσμένον σύμφωνα μὲ τοὺς μουσικοὺς κανόνας διὰ νὰ ὑμνοῦμεν τὸν Θεόν μας εἰνε ἡ κατασκευὴ τοῦ σώματος· ψαλμὸς δὲ εἰνε αἱ πράξεις ποὺ ἐκτελοῦνται ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ αἱ ὅποιαι γίνονται διὰ νὰ δοξάσουν τὸν Θεόν, δταν μὲ τὸ νὰ εἰμεθα ἐν ἄρμονίᾳ μὲ τὸ λογικὸν δὲν ἐκτελοῦμεν τίποτε ἀνάρμοστον εἰς τὰς κινήσεις. Ὡδὴ πάλιν εἰνε, ὅσα ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ὑψηλὴν θεωρίαν καὶ θεολογίαν. "Ωστε ὁ ψαλμὸς εἰνε λόγος μουσικός, δταν κρούεται μὲ ρυθμὸν ἀπὸ τὸ ὅργανον συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἄρμονίας. Ὡδὴ δὲ εἰνε φωνὴ μελῳδικὴ ποὺ ψάλλεται ἄρμονικῶς χωρὶς τὴν συνοδείαν μουσικοῦ ὄργανου. Ἔδω λοιπόν, ἐπειδὴ ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν «ψαλμὸς ὡδῆς», νομίζομεν δτι ὑπαινίσσεται τὴν πρᾶξιν ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν θεωρίαν. Αὔτὸς δὲ ὁ ψαλμὸς τῆς ὡδῆς, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴν, περιέχει μερικοὺς λόγους ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τοῦ οἴκου. Καὶ φαίνεται ὡς πρὸς τὸ σωματικόν, δτι ὁ λόγος αὐτὸς προσηρμοσμένος μελῳδικῶς πρὸς τὸ ψαλτήριον περιέχει λεπτομερῶς περὶ τοῦ περιβοήτου ναοῦ ποὺ ἐκτίσθη εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σολομῶντος, ὡς πρὸς τὸ βαθύτερον ὅμως νόημα, σημαίνει τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ ἡ ἐπιγραφὴ φανερώνει τὰ ἐγκαίνια τοῦ οἴκου αὐτοῦ, δ ὅποιος κατεσκευάσθη κατὰ πρωτάκουστον καὶ παράδοξον τρόπον. Διότι πολλὰ εὔρομεν εἰς τὸν ψαλμὸν αὐτόν, τὰ ὅποια λέγονται ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου. "Ισως ὅμως ἄρμόζει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν Ἐκκλησίαν τὴν δποίαν ἴδρυσεν δ Χριστός· καθὼς καὶ δ Παῦλος γράφει εἰς

ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ γράφει· «*Iνα εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναπτρέφεσθαι, ἵτις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος*».
 • *Ἐγκαίνισμὸν δὲ τῆς ἐκκλησίας ὑποληπτέον τὴν ἀνακαίνωσιν τοῦ νοός, τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος γινομένην τοῖς καθ' ἓντα τῶν συμπληρούντων τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.* • *Ἐστι δὲ ἡ θεία καὶ μουσικὴ ἀρμονία, οὐ περιέχουσά τινας λόγους ἀκοήν εὑφραίνοντας, ἀλλὰ καταστέλλοντας καὶ καταρράνοντας τὰ ἐνοχλοῦντα πονηρὰ πνεύματα ταῖς εὐεπηρεάστοις ψυχαῖς.*

10   «*Ὑψώσω σε, Κύριε, δτι ὑπέλαβές με, καὶ οὐκ εὑφράνας τοὺς ἔχθρούς μου ἐπ' ἐμέ*». Πῶς ὁ ἐν τοῖς ὑψηλοῖς κατοικῶν ὑψοῦται ὑπὸ τῶν τὴν ταπεινὴν χώραν λαχόντων; εἰ γὰρ ὁ Θεός ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐν τῇ γῇ κάτω, τίνι ἀν τρόπῳ τὸν Θεὸν ὑψώσεις; Τί οὖν βούλεται τῷ προφήτῃ 15 ἡ ἐπαγγελία; ἡ μήποτε ὑψοῦσθαι λέγεται ὑπὸ τῶν μεγάλα καὶ θεοπρεπῆ νοεῖν περὶ αὐτοῦ δυναμένων, καὶ ἐν τῷ βιοῦ εἰς δόξαν Θεοῦ; • *Ο μὲν οὖν σπεύδων μετ' ἐπιστήμης ἐπὶ τὴν μακαριότητα ὑψοῦ τὸν Θεόν· ὁ δὲ τὴν ἐναντίαν τρεπόμενος, ὁ μηδὲ θέμις εἰπεῖν, τὸ δσον ἐφ' ἕαντῷ τὸν Θεὸν ταπεινοῖ.*

20   2. *Kαὶ πᾶσαν δὲ ἀρμόζονσαν τοῖς πράγμασιν ἡμῶν κατάστασιν οἰονεὶ περιτίθεμεν τῷ Θεῷ. Διὰ τοῦτο νυσταζόντων ἡμῶν καὶ νωθρῶς ἐνεργούντων, ὑπνοῦν λέγεται ὁ Θεός, ἀναξίους ἡμᾶς κρίνων τῆς ἐπισκοπούσης ἡμᾶς ἐγρηγόρσεως αὐτοῦ.* • *Ἐπειδὰν δέ ποτε αἰσθόμενοι τῆς ἐκ τοῦ ὅπνου βλάβης 25 εἴπωμεν· «Ἀνάστηθι, ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε;», «οὐ νυστάξει, οὐδὲ ὑπνώσει τότε ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραὴλ».* *Kαὶ ἄλλοι τινὲς οἰονεὶ ἀποστρέφονται τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ αἰσχρὸν ὃν ποιοῦσι καὶ ἀνάξιον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Θεοῦ· οἱ μεταμελη-*

τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολήν· «"Ινα εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἵτις ἔστιν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος»¹. Ἐγκαίνια τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἐννοήσωμεν ἀκόμη τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ νοὸς ποὺ ἐπιτελεῖται διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν καθένα ἀπὸ ἑκείνους ποὺ ἀποτελοῦν τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ δὲ θεία καὶ μουσικὴ ἀρμονία δὲν εἶνε ἑκείνη ποὺ περιέχει μερικὰ λόγια ποὺ εἶνε εὐχάριστα εἰς τὴν ἀκοήν, ἀλλὰ λόγια ποὺ ὑποτάσσουν καὶ καθησυχάζουν τὰ πονηρὰ πνεύματα ποὺ ἔνοχλοῦν τὰς ψυχάς, αἱ ὅποιαι βλάπτονται εὐκόλως.

«Ὑψώσω σε, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με, καὶ οὐκ εὔφρανας τοὺς ἔχθρούς μου ἐπ’ ἔμέ». Πῶς ἑκείνος ποὺ κατοικεῖ εἰς τὰ ὑψηλὰ ὑψώνεται ἀπὸ ἑκείνους ποὺ ἔτυχε νὰ κατοικοῦν τὴν ταπεινὴν γῆν; Διότι ἐὰν δὲ Θεὸς εἶνε εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ σὺ εἰς τὴν γῆν κάτω, μὲ ποῖον τρόπον θὰ ὑψώσῃς τὸν Θεόν; Τί σημαίνει ἡ ὑπόσχεσις ποὺ δίδει δὲ προφήτης; Ἡ μήπως λέγει ὅτι ὑψώνεται δὲ Θεὸς ἀπὸ ἑκείνους ποὺ δύνανται νὰ σκέπτωνται μεγάλα καὶ θεοπρεπῆ περὶ αὐτοῦ καὶ μὲ τὴν ζωὴν των δοξάζουν τὸν Θεόν; Ἐκείνος λοιπὸν ποὺ μὲ πλήρη γνῶσιν τρέχει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν μακαριότητα, ὑψώνει τὸν Θεόν· ἑκείνος δὲ ποὺ στρέφεται πρὸς τὴν ἀντίθετον δόδον, τὸ δποῖον δὲν εἶνε δίκαιον οὔτε νὰ τὸ εἴπῃ κανείς, ταπεινώνει τὸν Θεόν δύσον ἔξαρτᾶται ἀπὸ αὐτόν.

2. Καὶ κάθε κατάστασιν, ἡ δποία ἀρμόζει εἰς τὰ ἴδια καὶ πράγματα, τρόπον τινὰ τὴν ἀποδίδομεν εἰς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἡμεῖς νυστάζωμεν καὶ ἐνεργοῦμεν μὲ ἀμέλειαν, λέγεται ὅτι κοιμᾶται δὲ Θεός, διότι μᾶς κρίνει ἀναξίους τῆς ἀγρύπνου φροντίδος του, ἡ δποία μᾶς ἐπιβλέπει. «Οταν δὲ κάποτε ἀντιληφθοῦμεν τὴν βλάβην ἀπὸ τὸν ὑπνον καὶ εἰποῦμεν· «Ἀνάστηθι, ἵνα τὶ ὑπνοῖς, Κύριε;»² τότε «οὐ νυστάξει, οὐδὲ ὑπνώσει δὲ φυλάσσων τὸν Ἰσραήλ»³. Καὶ μερικοὶ ἄλλοι κάνουν τρόπον τινὰ νὰ ἀποστρέψῃ δὲ Θεὸς τοὺς ὄφθαλμούς του, διότι αἱ πράξεις ποὺ κάνουν εἶνε αἰσχραὶ καὶ δὲν ἀξίζει νὰ τὰς βλέπῃ δ

θέντες λέγουσιν· «*Iva tί τό πρόσωπόν σου ἀποστρέφεις;*». Καὶ ἄλλοι παρὰ τούτους εἰσὶν οἱ ἐκβληθέντες τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ, καὶ οἵονεὶ λήθην αὐτῷ ἐμποιοῦντες ἔαντῶν· οἵτινες λέγουσιν, ὅτι «*Ἐπιλανθάνη τῆς πτωχείας ἡμῶν, καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν*».

5 Καὶ ἀπαξαπλῶς, τὰ ἀνθρώποπαθῶς λεγόμενα περὶ Θεοῦ ἀνθρώποι ἐργάζονται, τοιοῦτον ἔαντοῖς ποιοῦντες τὸν Θεόν, οἷον αὐτὸς ἔαντὸν ἐκαστος προεντρεπίζει. «*Υψώσω σε οὖν, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με, καὶ οὐκ εὑφράνας τοὺς ἐχθρούς μου ἐπ' ἐμέν*» μηδὲν ταπεινὸν μηδὲ χαμαίζηλον ἐπὶ τοῦ βίου μου

10 φέρων. Καὶ πόθεν μοι ἡ τοῦ ὑψοῦ ἐνυπάρχει δύναμις; *Ἐπειδὴ σύ με προλαβὼν ὑπέλαβες.* *Ἐμφαντικῶς εἴρηκε τό, «ὑπέλαβες»,* ἀντὶ τοῦ, ἐμετεώρισάς με, καὶ ἀνώτερον τῶν κατεπανισταμένων με ἐποίησας. Οἵονεὶ παιδά τινα ἀπείρως ἔχοντα πρὸς τὸ νήχεσθαι, τῇ χειρὶ τις ὑπολαβὼν μετεωρότερον ἄγοι τοῦ ὕδα-

15 τος. *Ο οὖν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἀναγεύσας ἀπὸ τοῦ πτώματος,* οὗτος ὑπὸ εὐγνωμοσύνης διὰ τῶν ἀγαθῶν ἐργων ὑψώσιν ἐπαγγέλλεται τῷ Θεῷ. *Ἡ ὥσπερ τινὰ παλαιστὴν ἀσθενοῦντα ὑποστηρίξας τις ἀπὸ τοῦ κινδυνευομένου πτώματος,* καὶ ἐπανώτερον ποιήσας τοῦ συμπαλαίοντος, τῷ μὲν τῆς νίκης

20 παρέσχε τὴν ἀφορμήν, τοῦ δὲ τὴν ἐπὶ τῷ πτώματι αὐτοῦ εὐφροσύνην ἀφείλετο. Οὐχὶ δὲ αἱ θλίψεις αἱ δοκιμασίας ἔνεκεν προσαγόμεναι τοῖς ἀγίοις, εὐφροσύνην τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν τοῖς ἀοράτοις προξενοῦσιν· ἀλλ' ὅταν ἀπαγορεύσωμεν θλιβόμενοι, καὶ στενοχωρηθῶσιν ἡμῶν οἱ λογισμοί, ἀπειρηκότων ἡμῶν

25 πρὸς τὸ πυκνὸν τῶν κακώσεων, τότε εὐφραίνονται καὶ κροτοῦσι καὶ ἐπιχαίρουσιν. Οἶον ἐπὶ τοῦ *Ιώβ.* *Ἀπολωλέκει τὴν κτῆσιν· τέκνων ἐστέρητο· ἵχωρας αὐτῷ καὶ σκάληκας ἡ σὰρξ ἀπέξεσεν·* οὕπω τοῦτο εὐφροσύνη τῷ ἀντιπάλῳ. Εἰ δὲ ἐνδοὺς

Θεός· αύτοί, ὅταν μετανοήσουν, λέγουν· «"Ινα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποστρέφεις;"»⁴. "Υπάρχουν καὶ ἄλλοι ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ὅποίους δὲν ἔνθυμεῖται ὁ Θεὸς καὶ ἔγιναν οἱ ἴδιοι αἴτιοι νὰ τοὺς ξεχάσῃ ὁ Θεός· αύτοὶ λέγουν, ὅτι «'Ἐπιλανθάνη τῆς πτωχείας ἡμῶν, καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν»⁵. Καὶ γενικῶς ὅσα λέγονται ἀνθρωποπαθῶς περὶ τοῦ Θεοῦ, τὰ δημιουργοῦν οἱ ἀνθρωποί, καὶ παρουσιάζουν τέτοιον τὸν Θεόν διὰ τοὺς ἑαυτούς των, ὅποιον ὁ καθένας προετοιμάζει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτόν του. Λοιπὸν «ὑψώσω σε, Κύριε, ὅτι ὑπέλαβές με, καὶ οὐκ εὔφρανας τοὺς ἔχθρούς μου ἐπ' ἐμέ»· διότι τίποτε ταπεινὸν καὶ τίποτε χωματένιον δὲν ἔχω εἰς τὴν ζωήν μου. Καὶ ἀπὸ ποῦ ὑπάρχει μέσα μου ἡ δύναμις νὰ σὲ ὑψώσω; 'Ἐπειδὴ προηγουμένως μὲ ἐπῆρες ἐσύ καὶ μὲ ἀνεσήκωσες. Μὲ ἔμφασιν εἶπε τὴν λέξιν «ὑπέλαβες», ἀντὶ τοῦ «ἔμετεώρισας» καὶ μὲ κατέστησες ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς μου. "Οπως π.χ. κάποιο παιδί, ποὺ δὲν γνωρίζει νὰ κολυμβῇ τὸ πιάνει κάποιος ἀπὸ τὸ χέρι καὶ τὸ σηκώνει ὑψηλότερα ἀπὸ τὸ νερό. 'Εκεῖνος λοιπὸν ποὺ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐστηκώθη ἀπὸ μίαν πτῶσιν, αὐτὸς ἀπὸ εὐγνωμοσύνην ὑπόσχεται ὅτι θὰ ὑψώσῃ τὸν Θεόν μὲ τὰ καλὰ ἔργα. "Η ὅπως κάποιον ἀδύνατον παλαιιστὴν τὸν ὑποστηρίζει κάποιος ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς πτώσεως καὶ τὸν καθιστᾷ ἀνώτερον ἀπὸ τὸν συμπαλαιιστὴν του, τότε εἰς μὲν τὸν ἐνα δίδει τὴν ἀφορμὴν τῆς νίκης, ἀπὸ τὸν ἄλλον δὲ ἀφαιρεῖ τὴν χαρὰν ποὺ θὰ ἥσθάνετο διὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ἀδυνάτου. Αἱ θλίψεις δέ, αἱ ὅποιαι παρέχονται εἰς τοὺς ἄγιους διὰ νὰ δοκιμασθοῦν, δὲν προξενοῦν χαρὰν εἰς τοὺς ἀοράτους ἔχθρούς μας, ἀλλὰ ὅταν καταβληθοῦμεν ἀπὸ τὰς θλίψεις καὶ αἱ σκέψεις μας πιέζονται, διότι ἔχομεν ὑποχωρήσει ἀπὸ τὰς πολλὰς θλίψεις τότε εὔφραίνονται καὶ χειροκροτοῦν καὶ χαίρονται διὰ τὸ κακόν. "Οπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰώβ. "Ἐχασε τὴν περιουσίαν του· ἐστερήθη τὰ τέκνα του· τὸ σῶμά του ἦτο γεμάτο ἀπὸ πληγὰς καὶ σκώληκας· αὐτὸς δὲν ἐπροξενοῦσεν ἀκόμη χαρὰν εἰς τὸν ἀντίπαλον. 'Ἐὰν δημως ὑποχω-

πρὸς τὰ ἐπίπονα εἰρήκει τι δύσφημον ὅῆμα κατὰ τὴν συμβουλὴν τῆς γυναικός, τότε ἀν εὐφρόάνθησαν οἱ ἔχθροὶ ἐπ’ αὐτῷ. Τοῦτο καὶ ἐπὶ Παύλῳ πεινῶντι καὶ διψῶντι καὶ γυμνητεύοντι καὶ κολαφιζομένῳ καὶ κοπιῶντι καὶ ἀστατοῦντι οὐκ εὐφραίνετο ὁ ἔχθρος· τὸ ἐναρτίον μὲν οὖν, συνετρίβετο βλέπων οὗτω τὰ ἀγωνίσματα φέροντα, ὥστε λέγειν αὐτὸν καταφρονητικῶς· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;».

3. «Κύριε ὁ Θεός μου, ἐκέραξα πρὸς σέ, καὶ ἵάσω με». Μακάριος ὁ τὴν ἐν τῷ βάθει πληγὴν ἔαντον γνωρίζων, ὥστε 10 δύνασθαι τῷ ἰατρῷ προσιέναι καὶ λέγειν· «Ιασάι με, Κύριε, δῆτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου», καὶ· «Ἐγὼ εἴπα, Κύριε, ἐλέησόν με, ἵασαι τὴν ψυχήν μου, ὅτι ἡμαρτόν σου». Ἐνταῦθα μέντοι εὐχαριστία ἐστὶν ὑπὲρ τῆς ἐπαχθείσης αὐτῷ ἰατρείας· «Κύριε, γάρ, φησίν, ὁ Θεός μουν». Οὐ πάντων Θεός ὁ Θεός, ἀλλὰ τῶν οἰκειωθέντων αὐτῷ διὰ τῆς ἀγάπης. Θεός γὰρ Ἀβραάμ, καὶ Θεός Ἰσαάκ, καὶ Θεός Ἰακώβ. Εἰ δὲ πάντων ἡν Θεός, οὐκ ἀν ἐκείνοις ὡς ἐξαίρετον τοῦτο προσεμαρτυρεῖτο. Καὶ πάλιν ὁ Ἰακώβ· «Ἐβοήθησέ σοι ὁ Θεός ὁ ἐμός». Καὶ Θωμᾶς μετὰ τὴν πληροφορίαν κατασπαζόμενος τὸν Δεσπότην· «Ο Κύριός μου, φησί, 20 καὶ ὁ Θεός μουν». Ἐνδιάθετος οὖν ἡ φωνὴ ἡ, «Κύριε ὁ Θεός μου», καὶ πρέπουσα τῇ προφητικῇ καταστάσει. «Ἐκέραξα πρὸς σέ, καὶ ἵάσω με». Οὐδὲν ἐγένετο μέσον τῆς ἐμῆς φωνῆς καὶ τῆς σῆς χάριτος, ἀλλ’ ὅμοι τε ἐκέραξα, καὶ προσῆλθεν ἡ ἵασις. «Ἐτι γὰρ λαλοῦντός σου, φησίν, ἐρῶ, ἴδον πάρειμι». Μεγάλα οὖν 25 δεῖ φθέγγεσθαι εὐχόμενον τῷ Θεῷ, ἵνα ταχεῖα ἡμῖν ἐπανατείλῃ ἡ ἵασις. «Κύριε, ἀνηγαγες ἐξ ἄδου τὴν ψυχήν μουν». Περὶ ταύτης τῆς ἵασεως εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ ὁ κατελθὼν μὲν ἐξ ἀσθενείας

ροῦσεν εἰς τὰς δυσκολίας καὶ ἔλεγε κάποιον βλάσφημον λόγον σύμφωνα μὲν τὴν συμβουλὴν τῆς γυναικός του,⁶ τότε θὰ ἔχαιροντο οἱ ἔχθροὶ δι’ αὐτό. Τὸ διδοῖο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Παύλου, ὅταν ἐπεινοῦσε καὶ ἐδιψοῦσε καὶ ἥτο γυμνὸς καὶ ἐραπίζετο καὶ ἐκοπίαζε καὶ περιεπλανᾶτο⁷. δὲν ἔχαιρετο δὲ ἔχθρός· ἀντιθέτως μάλιστα συνετρίβετο βλέποντας νὰ ὑποφέρῃ ἔτσι τὰ ἀγωνίσματα, ὡστε νὰ λέγῃ πρὸς αὐτὸν περιφρονητικῶς· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ;»⁸.

3. «Κύριε δὲ Θεός μου, ἐκέραξα πρὸς σέ, καὶ ιάσω με». Μακάριος εἶνε ἕκεīνος, ποὺ γνωρίζει τὴν πληγὴν ποὺ ἔχει εἰς τὸ βάθος τοῦ ἑαυτοῦ του, ὡστε νὰ δύναται νὰ πλησιάζῃ εἰς τὸν ιατρὸν καὶ νὰ λέγῃ· «”Ιασαί με, Κύριε, διτὶ ἐταράχθη τὰ δστᾶ μου»⁹, καὶ· «Ἐγὼ εἴπα, Κύριε, ἐλέησόν με, ιασαί τὴν ψυχήν μου, διτὶ ἡμαρτόν σοι»¹⁰. Ἐδῶ δῆμως εἶνε εὐχαριστία διὰ τὴν θεραπείαν τὴν δποίαν ἀπέκτησε. Διότι λέγει· «Κύριε, δὲ Θεός μου». Ο Θεός δὲν εἶνε Θεός ὅλων, ἀλλὰ ἕκείνων ποὺ ἔγιναν φίλοι μὲν αὐτὸν διὰ τῆς ἀγάπης. Δηλαδή, Θεός Ἀβραάμ, καὶ Θεός Ἰσαάκ, καὶ Θεός Ἰακώβ¹¹. Ἐὰν δὲ ἥτο Θεός ὅλων, δὲν θὰ ἀπεδίδετο αὐτὸς ὡς ιδιαίτερον προνόμιον εἰς ἕκείνους. Καὶ πάλιν δὲ Ἰακώβ λέγει· «Ἐβοήθησέ σε δὲ Θεός δὲ ἐμός»¹². Καὶ δὲ Θωμᾶς μετὰ τὴν πληροφορίαν, ἐνῷ ἀγκαλιάζει τὸν Δεσπότην, λέγει· «Ο Κύριός μου καὶ δὲ Θεός μου»¹³. Ή φωνὴ λοιπὸν «Κύριε δὲ Θεός μου» εἶνε ἐσωτερικὴ καὶ ἀρμόζουσα εἰς τὴν προφητικὴν κατάστασιν. «Ἐκέραξα πρὸς σὲ καὶ ιάσω με». Τίποτε δὲν ἐμεσολάβησε μεταξὺ τῆς ιδικῆς μου φωνῆς καὶ τῆς ιδικῆς σου χάριτος, ἀλλὰ συγχρόνως ἐφώναξα καὶ ἥλθεν εἰς ἐμὲ ἡ θεραπεία. Διότι λέγει· «Ἐτι λαλοῦντός σου, ἐρῶ, ίδού πάρειμι»¹⁴. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὁμιλῇ δυνατὰ ἕκείνος ποὺ προσεύχεται εἰς τὸν Θεόν, διὰ νὰ φανῇ γρήγορα εἰς ἡμᾶς ἡ θεραπεία. «Κύριε, ἀνήγαγες ἐξ ἄδου τὴν ψυχήν μου». Δι’ αὐτὴν τὴν θεραπείαν εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν ἕκείνος ποὺ κα-

9. Ψαλ. 6, 3.

10. Ψαλ. 40, 5.

11. Ἡξ. 4, 5.

12. Γέν. 49, 25.

13. Ἰωάν. 20, 28.

14. Ἡσ. 58, 9.

εἰς ἄδην, ἀναχθεὶς δὲ ἀπὸ τοῦ ἄδου διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ ὑπὲρ
ἡμῶν καταπαλαίσαντος τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου.
«Ἐσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον». Πολλαχοῦ
μὲν οἱ λάκκοι ὀνομάζονται τὰ ὑπόγεια ὅργυματα, εἰς φυλακὴν
5 δεσμίων ἐπιτετηδευμένα. Οὕτω γὰρ εἴρηται ἐν τῇ Ἐξόδῳ·
«Ἀπὸ πρωτοτόκου φαραώ, ἵνας πρωτοτόκου τῆς αἰχμαλωτίδος
τῆς ἐν τῷ λάκκῳ». Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἱερεμίαν εἰς λάκκον ἐνέβα-
λον· καὶ τὸν Ἰωσήφ ὑπὸ τοῦ φθόνου οἱ ἀδελφοὶ λάκκῳ ἐναπέ-
κλεισαν ὑδρῷ μὴ ἔχοντι. Ἐκάστη οὖν πρᾶξις ἦ ἐπὶ τὰ κάτω
10 ἡμᾶς κατάγει, βαρύνοντας ἡμᾶς διὰ τῆς ἀμαρτίας, ἥ ἐπὶ τὰ ἄνω
κουφίζει, πτεροῦσα ἡμᾶς πρὸς τὸν Θεόν. Ἐσωσας οὖν ἐμὲ
πρότερον ὅντα ἐν βίᾳ πονηρῷ, χωρίσας ἀπὸ τῶν καταβαινόν-
των εἰς τὸν ἐσκοτισμένον καὶ κατεψυγμένον τόπον. Τοῦτο
οὖν ἔστι τό, «ὑπέλαβές με». Τοντέστιν, ἐπανήγαγές με ἀπὸ τῆς
15 εἰς τὸ κάτω φορᾶς, ὡς μὴ δοῦκαι καιρὸν ἐπενφρανθῆναι μοι
τοὺς ἔχθρούς. «Ο οὖν ἀλλαχοῦ εἴρηκεν, ὅτι «Καταρτιζόμενος
τοὺς πόδας μου ὥσει ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἴστῶν με», τὴν
εἰς τὰ ὑψηλὰ ἐπάνοδον λάκκον ἀπαλλαγὴν καὶ ὑπόληψιν ὀνο-
μάζει. «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ, οἱ ὅσιοι αὐτοῦ». Οὐκ εἴ τις τῷ στό-
20 ματὶ προφέρει τὰ τοῦ φαλμοῦ ὁρήματα, οὗτος φάλλει τῷ Κυ-
ρίῳ, ἀλλ’ ὅσοι ἀπὸ καρδίας καθαρᾶς ἀναπέμπουσι τὰς φαλμω-
δίας, καὶ ὅσοι εἰσὶν ὅσιοι, σφέζοντες τὴν πρὸς Θεὸν δικαιοσύνην,
οὗτοι δύνανται φάλλειν τῷ Θεῷ τοῖς ὁνθμοῖς τοῖς πνευματικοῖς
ἀόμοζόντως ἀκολουθοῦντες. Πόσοι ἀπὸ πορνείας ἐστᾶσιν ἐν-
25 ταῦθα, πόσοι ἀπὸ κλοπῆς; Πόσοι δόλον, πόσοι ψευδολογίαν
ἐν ταῖς καρδίαις κρύπτοντες; Ψάλλειν οἶονται, τῇ ἀληθείᾳ
μὴ φάλλοντες. «Οσιον γὰρ καλεῖ πρὸς φαλμολογίαν ὁ λόγος.
«Οὐ δύναται δένδρον πονηρὸν καρποὺς ἀγαθοὺς ποιεῖν», οὐδὲ

τέβη εἰς τὸν ἄδην ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας του καὶ ἀνεβιβάσθη πάλιν ἀπὸ τὸν ἄδην μὲ τὴν δύναμιν ἐκείνου ποὺ παλαίει πρὸς χάριν μας ἐναντίον ἐκείνου ποὺ κυβερνᾷ τὸ κράτος τοῦ θανάτου¹⁵. «Ἐσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς λάκκον». Εἰς πολλὰ μέρη λάκκοι ὀνομάζονται τὰ ὑπόγεια ἀνοίγματα, κατάλληλα διὰ νὰ φυλακίζωνται οἱ δέσμιοι. Ἐτσι λέγεται καὶ εἰς τὴν Ἔξοδον· «Ἀπὸ πρωτοτόκου φαραώ, ἔως πρωτοτόκου τῆς αἰχμαλωτίδος τῆς ἐν τῷ λάκκῳ»¹⁶. Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἱερεμίαν τὸν ἔβαλαν μέσα εἰς λάκκον¹⁷, καὶ τὸν Ἰωσήφ οἱ ἀδελφοί του ἀπὸ φθόνον τὸν ἔκλεισαν εἰς λάκκον ποὺ δὲν εἶχε νερό¹⁸. Κάθε πρᾶξίς μας λοιπὸν ἦ μᾶς κατεβάζει πρὸς τὰ κάτω, ἐπειδὴ μᾶς βαρύνει μὲ τὴν ἀμαρτίαν, ἦ μᾶς ἀνυψώνει πρὸς τὰ ἄνω, διὰ νὰ πετάξωμεν πρὸς τὸν Θεόν. Μὲ ἐσωσες λοιπὸν ἀπὸ τὸν πονηρὸν βίον ποὺ ἔζουσα προηγουμένως, διότι μὲ ἔξεχώρισες ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κατεβαίνουν εἰς τὸν σκοτεινὸν καὶ πολὺ ψυχρὸν τόπον. Αὔτὴν τὴν σημασίαν ἔχει τὸ «ὑπέλαβές με». Δηλαδή, μὲ ἐπανέφερες ἀπὸ τὴν πορείαν ποὺ εἶχα πρὸς τὰ κάτω, ὥστε νὰ μὴ δώσῃς καιρὸν νὰ χαροῦν οἱ ἔχθροί μου. Αύτὸ λοιπὸν ποὺ εἶπεν εἰς ἄλλο μέρος, ὅτι «καταρτιζόμενος τοὺς πόδας μου ὥσει ἐλάφου, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ ἴστῶν με»¹⁹, τὴν ἐπάνοδον εἰς τὰ ὑψηλὰ ὀνομάζει ἀπαλλαγὴν καὶ ὑψωσιν ἀπὸ τὸν λάκκον. «Ψάλατε τῷ Κυρίῳ οἱ δσιοι αὐτοῦ». Δὲν ψάλλει τὸν Κύριον ἐκείνος ποὺ προφέρει μὲ τὸ στόμα του τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ, ἀλλὰ δσοι ἀναπέμπουν ψαλμωδίας ἀπὸ καθαρὰν καρδίαν καὶ δσοι εἰνε ὅσιοι, δηλαδὴ διατηροῦν τὴν πίστιν πρὸς τὸν Θεόν, αὐτοὶ δύνανται νὰ ψάλλουν τὸν Θεόν, διότι ἀκολουθοῦν τοὺς πνευματικοὺς ρυθμοὺς ὅπως ἀρμόζει. Πόσοι πόρνοι παρίστανται ἐδῶ, πόσοι κλέπται; Πόσοι κρύπτουν εἰς τὰς καρδίας των δόλον, πόσοι ψευδολογίαν; Νομίζουν ὅτι ψάλλουν, εἰς τὴν πραγματικότητα δμως δὲν ψάλλουν. Τὸν δσιον προσκαλεῖ ὁ λόγος εἰς τὴν ψαλμωδίαν. «Οὐ δύναται δένδρον πονηρὸν καρποὺς

καρδία πονηρὰ «ὅγματα ζωῆς» ἐκβάλλειν. «Ποιήσατε οὖν τὸ δένδρον καλόν, καὶ τοὺς καρποὺς αὐτοῦ καλούς». Καθάρατε τὰς καρδίας, ἵνα καρποφορῆτε τῷ πνεύματι, καὶ δυνηθῆτε δοιοι γενόμενοι φάλλειν συνετῶς τῷ Κυρίῳ.

5   4. «Καὶ ἐξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ». Οὐκ εἴπεν, ἐξομολογεῖσθε τῇ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ, ἀλλά, «τῇ μνήμῃ τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ». τουτέστιν, εὐχαριστεῖτε. Ἡ γὰρ ἐξομολόγησις ἐνταῦθα ἀντὶ εὐχαριστίας λαμβάνεται. Εὐχαριστεῖτε οὖν, διτὶ ἐν μνήμῃ τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ ἐγένεσθε· οἱ 10 πρότερον διὰ τὸ ἐμβαθύνειν τῇ κακίᾳ, καὶ ταῖς ἀκαθαρσίαις τῆς σαρκὸς ἐμμολύνεσθαι, εἰς λήθην ἥλθετε τῆς ἀγιωσύνης τοῦ ποιήσαντος ὑμᾶς. Ὑπὲρ οὖν τοῦ ἐξιλασμοῦ τῶν ἡμαρτημένων, ἐξομολογεῖσθε περὶ τῶν οὐχ ὑγιῶς ὑμῖν προπεπραγμένων. «Οτι δογὴν ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ, καὶ ζωὴν ἐν τῷ θελήματι 15 αὐτοῦ». Πρότερον εἴπε τὸ σκυθρωπόν, «δογὴν ἐν τῷ θυμῷ τοῦ Θεοῦ». εἴτα τὸ φαιδρότερον, «τὴν ζωὴν ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ». Δοκεῖ ταντολογία εἶναι τοῖς μὴ δυναμένοις τῆς ἀκριβείας τῶν σημαινομένων ἐφάπτεσθαι, τοῦ προφήτου λέγοντος δογὴν εἶναι ἐν τῷ θυμῷ τοῦ Θεοῦ, ὡς τοῦ αὐτοῦ ὅντος δογῆς καὶ θυμοῦ· 20 πλεῖστον δὲ τὸ διάφορον. Θυμὸς μὲν γάρ ἔστιν ἡ κρίσις τοῦ ἐπαχθῆναι τάδε τινὰ τὰ σκυθρωπὰ τῷ ἀξίῳ δογὴ δὲ ὁ πόνος, ἡδη, καὶ ἡ κόλασις ἡ ἀπὸ τοῦ δικαίου κρίτου κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀδικίας ἐπαγομένη. Ἀπὸ παραδείγματος δὲ σαφέστερον δ λέγω γενήσεται. Σημειωσάμενος δὲ ιατρὸς τὸ φλεγμαῖνον 25 μέρος καὶ ὅπουλον, ἐγκρίνει τὴν τομὴν ἀναγκαίαν εἶναι τῷ κάμνοντι. Τοῦτο θυμὸν ὀνομάζει ἡ Γραφή. Μετὰ δὲ τὴν ἐπὶ τῷ βοηθήματι κρίσιν τοῦ ιατροῦ, ἐπακολουθεῖ λοιπὸν ἡ ἐνέργεια εἰς ἔργον ἄγοντα τὰ κοιθέντα, καὶ ὁ σίδηρος τέμνων καὶ

ἀγαθούς ποιεῖν»²⁰, οὗτε ἡ πονηρὰ καρδία νὰ ἐκφέρῃ «ρήματα ζωῆς»²¹. «Ποιήσατε οῦν τὸ δένδρον καλόν, καὶ τοὺς καρπούς αὐτοῦ καλούς»²². Καθαρίσατε τὰς καρδίας σας, διὰ νὰ φέρετε πνευματικούς καρπούς, καὶ ἀφοῦ γίνετε ὅσιοι, νὰ δυνηθῆτε νὰ ψάλλετε μὲ σύνεσιν τὸν Κύριον.

4. «Καὶ ἔξομολογεῖσθε τῇ μνήμῃ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ». Δὲν εἶπεν ἔξομολογεῖσθε τῇ ἁγιωσύνῃ αὐτοῦ, ἀλλὰ «τῇ μνήμῃ τῆς ἁγιωσύνης αὐτοῦ». δηλαδή, εὔχαριστεῖτε. Ἡ ἔξομολόγησις ἐδῶ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τῆς εὐχαριστίας. Εὔχαριστεῖτε λοιπόν, διότι ἐνθυμεῖσθε τὴν ἁγιωσύνην αὐτοῦ· οἱ ὄποιοι προηγουμένως, ἐπειδὴ εἶχατε βυθισθῆ εἰς τὴν κακίαν καὶ ἐμοιλύνθητε μὲ τὰς ἀκαθαρσίας τῆς σαρκός, ἐλησμονήσατε τὴν ἁγιωσύνην ἑκείνου ποὺ σᾶς ἔπλασεν. Ἐπειδὴ λοιπὸν συνέχωρήθησαν αἱ ἀμαρτίαι σας, εὔχαριστεῖτε καὶ δι’ ἑκείνας τὰς πράξεις ποὺ ἐπράξατε προηγουμένως ὅχι ὀρθῶς. «Οτι δργὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ, καὶ ζωὴ ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ». Πρῶτα εἴπε τὸ σκυθρωπόν, «δργὴν ἐν τῷ θυμῷ τοῦ Θεοῦ». ἔπειτα τὸ εὐχάριστον, «τὴν ζωὴν ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ». Εἰς ἑκείνους ποὺ δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσουν τὴν ἀκριβῆ σημασίαν φαίνεται ὅτι εἴνε ταυτολογία, ὅταν λέγῃ ὁ προφήτης ὅτι ὑπάρχει δργὴ εἰς τὸν θυμὸν τοῦ Θεοῦ, σὰν νὰ εἴνε τὸ ἴδιο δργὴ καὶ θυμός· μεγάλη εἴνε ἡ διαφορά. Θυμὸς λοιπὸν εἴνε ἡ ἀπόφασις τοῦ Θεοῦ νὰ ἐπιβληθοῦν κάποιαι ὥρισμέναι σκληραὶ ποιναὶ εἰς τὸν ἄξιον νὰ τιμωρηθῇ· δργὴ δὲ εἴνε πλέον ὁ πόνος καὶ ἡ τιμωρία ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸν δίκαιον κριτὴν ἀναλόγως μὲ τὸ μέτρον τῆς ἀδικίας. Μὲ ἔνα παράδειγμα θὰ γίνη πιὸ κατανοητὸν αὐτὸ ποὺ λέγω. Οἱ ιατρός, ἀφοῦ ἐπισημάνῃ τὸ μέρος ποὺ πάσχει ἀπὸ φλεγμονὴν καὶ ἔχει πῦον, ἀποφασίζει ὅτι εἴνε ἀναγκαία ἡ ἐγχείρησις εἰς τὸν ἀσθενῆ. Αὐτὸ τὸ δύνομάζει ἡ Γραφὴ θυμόν. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ιατροῦ διὰ τὴν βοήθειαν, ἀκολουθεῖ εἰς τὸ ἔξης ἡ ἐνέργεια, ἡ ὄποια κάμνει πρᾶξιν τὰ ἀποφασισθέν-

22. Ματθ. 12, 33.

δόδύνην ἐμποιῶν τῷ διακοπτομένῳ. Τοῦτο δογὴ Θεοῦ ὀνόμασται. Ἐλθὲ τοίνυν ἐπὶ τὸ προκείμενον, καὶ εὐρήσεις τὸ ἀκόλουθον τῆς ἔννοίας. Ὅτι «δογὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ». Τιμωρία, κατὰ τὸ δίκαιον κρῖμα τοῦ Θεοῦ. «Ζωὴ δὲ ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ». Τί οὖν φησιν; «Οτι δ μὲν θέλει δ Θεός, τοῦτο ἔστι, πάντας μετέχειν αὐτοῦ τῆς ζωῆς· τὰ δὲ περιστατικά, οὐχὶ τῷ θελήματι αὐτοῦ ἐνεργεῖται, ἀλλὰ τῇ ἀξίᾳ τῶν ἡμαρτηκότων ἐπάγεται. Τὴν μὲν οὖν ζωὴν δ Θεός τῷ ιδίῳ θελήματι ἐκάστῳ χαρίζεται, τὴν δὲ δογὴν αὐτὸς ἐκαστος ἑαντῷ θησαυρίζει «ἐν ἡμέρᾳ δογῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ». Σύνηθες δὲ τῇ Γραφῇ προτάσσειν τὰ σκυθρωπὰ τῶν χρηστοτέρων· διότι ἡδίων ἔστιν ἡ ἀπόλαυσις, προκαθηγησαμένων αὐτῆς τῶν λυπούντων. «Ἐγὼ γὰρ ἀποκτενῶ, φησί, καὶ ζῆν ποιήσω». Δευτέρα ἡ εὐεργεσία μετὰ τὴν κόλασιν. «Πατάξω, 15 κάγὼ ίάσομαι». Αὐτὸς γὰρ ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν· ἔπαισε, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ίάσαντο. Προλαμβάνει τὰ κακοῦντα, ἵνα μονιμώτεραι ἡμῖν αἱ χάριτες γένωνται, σφοδρῶς ἀντιποιηθέντων ἡμῶν τῆς φυλακῆς τῶν δοθέντων. «Τὸ ἐσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμός, καὶ εἰς τὸ πρωῒ ἀγαλλίασις». 20 Μνήσθητι τοῦ καιροῦ τοῦ κατὰ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου, καὶ εὐρήσεις τὰ σημαινόμενα. «Ἐσπέρας γὰρ ηὐλίσθη κλαυθμὸς τοῖς μαθηταῖς τοῦ Κυρίου, δτε ἔβλεπον αὐτὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμάμενον· τὸ δὲ πρωΐ ἀγαλλίασις, δτε μετὰ τὴν ἀνάστασιν διέτρεχον μετὰ χαρᾶς ἀλλήλοις διδόντες τὰ εὐαγγέλια τῆς ὁπτασίας τοῦ Κυρίου. 25 «Ἡ τάχα καὶ καθολικῶς ἐσπέρα δ αἰών οὗτος λέγεται, ἐν φοι μακαρίως κλαύσαντες, τῆς πρωΐας ἐπελθούσης, παρακληθήσονται. «Μακάριοι γὰρ οἱ πενθοῦντες, δτι

τα, καὶ ἡ μάχαιρα κόπτει καὶ προκαλεῖ πόνον εἰς τὸν ἐγχειρίζόμενον. Αὐτὸς ὀνομάσθη δργὴ Θεοῦ. Ἐλα λοιπὸν εἰς τὸ θέμα ποὺ ἔξετάζομεν καὶ θὰ εὔρης τὴν συμφωνίαν αὐτῆς τῆς σημασίας. «Οτι δργὴ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ». Τιμωρία σύμφωνα μὲ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ. «Ζωὴ δὲ ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ». Τί σημαίνει αὐτό; «Οτι ἐκεῖνο ποὺ θέλει ὁ Θεός, εἴνε αὐτό, ὅτι δηλαδὴ θέλει νὰ μετέχουν ὅλοι εἰς τὴν ζωὴν του· ὅσα δὲ συμβαίνουν δὲν ἔκτελοῦνται σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά του, ἀλλὰ ἐπέρχονται ως τιμωρίαι ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ἀμαρτησάντων. Τὴν ζωὴν λοιπὸν τὴν χαρίζει ὁ Θεὸς εἰς τὸν καθένα μὲ τὸ ίδικόν του θέλημα, τὴν δργὴν ὅμως ὁ καθένας μόνος του τὴν ἀποταμεύει διὰ τὸν ἑαυτόν του, «ἐν τῇμέρᾳ δργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ»²³. Εἴνε συνήθεια τῆς Γραφῆς νὰ διηγῆται πρῶτα τὰ λυπηρὰ καὶ ὑστερα τὰ εὐχάριστα· διότι εἴνε γλυκυτέρα ἡ ἀπόλαυσις, ὅταν προηγθοῦν αὐτῆς τὰ λυπηρά. Διότι λέγει· «Ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω»²⁴. Μετὰ τὴν τιμωρίαν ἀκολουθεῖ ἡ εὐεργεσία. «Πατάξω κάγὼ ίάσομαι»²⁵. Ο ίδιος προκαλεῖ τὸν πόνον, καὶ πάλιν ἀποκαθιστᾶ· ἔκτύπησε, καὶ τὰ χέρια του ἔθεράπτευσαν. Προλαβαίνει τὰ κακά, ὃστε αἱ εὐεργεσίαι νὰ γίνουν σταθερώτεραι, διότι ἐπιδιώκομεν νὰ διαφυλάξωμεν μὲ δύναμιν ἐκεῖνα ποὺ μᾶς ἔδόθησαν. «Τὸ ἐσπέρας αὐλισθήσεται κλαυθμὸς καὶ εἰς τὸ πρωὶ ἀγαλλίασις». Ἐνθυμήσου τὸν καιρὸν τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου καὶ θὰ εὔρης τὴν σημασίαν τῶν λόγων. Τὴν ἐσπέραν οἱ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου ἔθρηνοῦσαν, ὅταν ἔβλεπαν αὐτὸν κρεμασμένον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ· τὸ δὲ πρωὶ ἔχαίροντο, ὅταν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔτρεχαν μὲ χαρὰν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον διὰ νὰ φέρουν τὴν εὐχάριστον ἀγγελίαν ὃ ἔνας εἰς τὸν ἄλλον ὅτι εἶδαν τὸν Κύριον. «Ἡ ισως γενικῶς ἐσπέρα δύομάζεται ὁ παρὼν αἰών, εἰς τὸν δόποιον ἐκεῖνοι ποὺ ἔκλαυσαν ἡρέμως, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ πρωΐα, θὰ παρηγορηθοῦν. Διότι «μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθή-

αὐτοὶ παρακληθήσονται». «Μακάριοι οἱ κλαίοντες, ὅτι αὐτοὶ γελάσονσιν». Οἱ οὖν τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος τούτον ἐπὶ συντελείᾳ ἥδη ὄντος, καὶ πρὸς τὰς ἑαυτοῦ δυσμὰς ἀποκλίνοντος, ἐν τῷ ἀποκλαίειν τὰς ἑαυτῶν ἀμαρτίας διαγαγόντες, οὗτοι τῆς 5 ἀληθινῆς ἐκείνης ποωτας ἐπελθούσης ἀγαλλιάσονται. «Οἱ σπείροντες γὰρ ἐν δάκρυσι νῦν ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι». δηλαδὴ πρὸς τὸ μέλλον.

5. «Ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου, οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα». «Ωσπερ πόλεώς ἐστιν εὐθηνία ἡ τῶν ὥριων κατ’ 10 ἀγορὰν ἀφθορία· καὶ χώραν εὐθηνεῖσθαι λέγομεν τὴν πολλοὺς εὐφορήσασαν τοὺς καρπούς· οὕτω καὶ τῆς ψυχῆς τίς ἐστιν εὐθηνία τῆς πεπληρωμένης παντοδαπῶν ἔργων· ἢν πρῶτον μὲν γεωργηθῆναι δεῖ φιλοπόνως, καὶ τότε ταῖς ἀφθόνοις τῶν οὐρανίων ὑδάτων ἐπιφρούριαις πιανθῆναι, ὥστε καρποφορῆσαι 15 ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἑξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν, καὶ τυχεῖν τῆς εὐλογίας τῆς λεγούσης· «Εὐλογημέναι αἱ ἀποθῆκαι σου, καὶ τὰ ἐγκαταλείμματά σου». Ὁ οὖν αἰσθανόμενος τῆς ἑαυτοῦ βεβαιότητος πεποιθότως ἐρεῖ, καὶ διαβεβαιώσεται μὴ περιτραπῆναι 20 ὑπὸ τοῦ ἀνταγωνιζομένου, ὡς ἀγρός πλήρης, διν εὐλόγησεν δικόιος. «Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». Οἱ περὶ τὴν ἑξέτασιν τοῦ περὶ ἀρετῶν λόγου κατατριβέντες, τὰς μὲν τῶν ἀρετῶν ἐκ θεωρημάτων ἔφασαν συνεστάναι, τὰς δὲ ἀθεωρήτους· οἷον, φρόνησιν μὲν ἐκ θεωρημάτων συνεστάναι, ἐν τῷ περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν τόπῳ· σωφρο-25 σύνην δὲ ἐκ τοῦ περὶ τῶν αἰρετῶν καὶ φευκτῶν· δικαιοσύνην

26. Ματθ. 5, 4.

27. Λουκ. 6, 21.

28. Ψαλ. 125, 5.

29. Ματθ. 13, 8.

30. Δευτ. 28, 5.

31. «Φησὶ γάρ δι 'Εκάτων ἐν τῷ πρώτῳ Περὶ ἀρετῶν ἐπιστημονικὰς μὲν εἶναι καὶ θεωρηματικὰς τὰς ἔχούσας τὴν σύστασιν ἐκ θεωρημάτων, ὡς

σονται»²⁶. «Μακάριοι οἱ κλαίοντες, ὅτι αὐτοὶ γελάσουσιν»²⁷. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ διήνυσαν τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος τούτου, ποὺ εὑρίσκεται ἥδη εἰς τὸ τέλος του καὶ κοντεύει νὰ δύσῃ, μὲ τὸ νὰ θρηνοῦν τὰς ἀμαρτίας των, θὰ χαροῦν αὐτοί, ὅταν ἔλθῃ ἡ ἀληθινὴ ἐκείνη πρωΐα. Διότι «οἱ σπείροντες ἐν δάκρυσι νῦν ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι»²⁸. δηλαδὴ εἰς τὸ μέλλον.

5. «Ἐγώ δὲ εἶπα ἐν τῇ εὐθηνίᾳ μου, οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα». Ὁπως ὑπάρχει εὔδαιμονία εἰς μίαν πόλιν, ὅταν ὑπάρχῃ ἀφθονία τροφίμων εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ μία χώρα λέγομεν ὅτι ἔχει εὔδαιμονίαν, ὅταν παράγη πολλοὺς καρπούς, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ἔχει κάποιαν εὔδαιμονίαν, ὅταν εἴνε γεμάτη ἀπὸ παντὸς εἰδούς ἔργα· αὐτὴ πρῶτα πρέπει νὰ καλλιεργηθῇ μὲ φιλοπονίαν, καὶ τότε νὰ αὐξηθῇ μὲ τὰς ἀφθόνους βροχὰς τῶν οὐρανίων ὑδάτων, ὥστε νὰ καρποφορήσῃ εἰς τριάκοντα καὶ εἰς ἑξήκοντα καὶ εἰς ἑκατόν²⁹, καὶ ἐπιτύχῃ τὴν εὐλογίαν ποὺ λέγει· «Εὐλογημέναι αἱ ἀποθῆκαι σου, καὶ τὰ ἐγκαταλείμματά σου»³⁰. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀσφάλειάν του, θὰ πῇ μὲ πεποιθήσιν καὶ θὰ διαβεβαιώσῃ ὅτι δὲν θὰ ἀνατραπῇ ἀπὸ τὸν ἀνταγωνιστήν του, διότι εἴνε πλούσιο χωράφι, τὸ ὄποιον εὐλόγησεν ὁ Κύριος. «Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». Ἐκεῖνοι ποὺ ἡσχολήθησαν μὲ τὴν ἑξετασιν τοῦ λόγου περὶ ἀρετῶν³¹ εἶπαν ὅτι ἀλλαι μὲν ἀρεταὶ ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ διαφόρους θεωρίας, ἀλλαι δὲ ὅχι ἐκ θεωριῶν· π.χ. ἡ φρόνησις ἐσχηματίσθη ἀπὸ θεωρίας, εἰς τὸ μέρος ποὺ περιέχεται ἡ θεωρία περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν· ἡ σωφροσύνη ἐκ τῆς θεωρίας περὶ τοῦ τί πρέπει νὰ πράττῃ καὶ τί νὰ ἀποφεύ-

---

φρόνησιν καὶ δικαιοσύνην· ἀθεωρήτους δὲ τὰς κατὰ παρέκτασιν θεωρουμένας ταῖς ἐκ τῶν θεωρημάτων συνεστηκυίας, καθάπερ ὑγίειαν καὶ ίσχύν. τῇ γάρ σωφροσύνῃ τεθεωρημένῃ ὑπαρχούσῃ συμβαίνει ὀκολουθεῖν καὶ παρεκτείνεσθαι τὴν ὑγίειαν, καθάπερ τῆς ψαλίδος οἰκοδομίᾳ τὴν ίσχὺν ἐπιγίνεσθαι. καλοῦνται δ' ἀθεωρητοὶ ὅτι μὴ ἔχουσι συγκαταθέσεις, ἀλλ' ἐπιγίνονται καὶ περὶ φαύλους, ὡς ὑγίεια, ἀνδρεία», παρὰ Διογένη Λαερτίῳ, Βίοι Φιλ. 7, 90.

δὲ ἐκ τοῦ περὶ τῶν ἀπονεμητέων καὶ οὐκ ἀπονεμητέων· καὶ ἀνδρίαν ἐκ τοῦ περὶ δεινῶν καὶ οὐ δεινῶν· κάλλος δὲ καὶ ἵσχὺν ἀθεωρήτους εἶναι ἀρετάς, ἐπακολουθούσας ταῖς ἐκ θεωρημάτων. Κατὰ γὰρ τὴν συμμετρίαν καὶ ἀρμονίαν τῶν τῆς ψυχῆς 5 θεωρημάτων, ἔνιοι τῶν σοφῶν νενοήκασι τὸ κάλλος· κατὰ δὲ τὸ ἀποτελεστικὸν τῶν ὑποβαλλομένων ἐκ τῶν θεωρητικῶν ἀρετῶν, τὴν ἵσχὺν νενοήκασι. Πλὴν ἴνα καὶ κάλλος ἐπιγένηται τῇ ψυχῇ, καὶ δύναμις τῶν δεόντων ἐπιτελεστική, θείας εἰς τοῦ τοῦ χάριτος χοήζομεν. Ὡς τοίνυν ἀνω εἰρηκεν· «Οὐτὶ ζωὴ ἐν τῷ 10 θελήματι αὐτοῦ», οὕτω νῦν ὑψοῖ τὸν Θεὸν διὰ τῆς εὐχαριστίας λέγων, δτι «Ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». Καλὸς μὲν γὰρ ἥμην κατὰ τὴν φύσιν· ἀσθενῆς δὲ διὰ τὸ ἐξ ἐπιθυμούλῆς τοῦ ὅφεως νεκρωθῆναι τῷ παραπτώματι. Τῷ οὖν κάλλει μου, δ παρὰ σοῦ ἔλαβον ἐκ τῆς πρώτης κατα-
15 σκευῆς, προσέθηκας δύναμιν τὴν τῶν δεόντων πρακτικήν. Καλὴ μὲν οὖν πᾶσα ψυχὴ ἡ ἐν συμμετρίᾳ τῶν οἰκείων δυνάμεων θεωρουμένη· κάλλος δὲ ἀληθινόν, καὶ ἔρασμιώτατον, μόνῳ τῷ τὸν νοῦν κεκαθαριμένῳ θεωρητόν, τὸ περὶ τὴν θείαν καὶ μακαρίαν φύσιν. Οὗ δ ἐνατενίσας ταῖς μαρμαρυγαῖς καὶ ταῖς χάρισι,
20 μεταλαμβάνει τι ἀπ' αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπό τινος βαφῆς, αἴγλην τινὰ ἀνθηρὰν εἰς τὴν οἰκείαν δψιν ἀναχρωνύμενος. «Οθεν καὶ Μωϋσῆς τῷ μετειληφέναι τοῦ κάλλους ἐκείνου ἐν τῷ διμιλεῖν Θεῷ, ἐδοξάσθη τὸ πρόσωπον. Ο οὖν αἰσθόμενος τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς, τὴν εὐχαριστικὴν ταύτην ἀφίησι φωνήν» «Κύριε, ἐν τῷ 25 θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». Ωσπερ δὲ ταῖς θεωρητικαῖς ἀρεταῖς ἀθεωρητοὶ ἀκολουθοῦσι, τό τε κάλλος καὶ ἡ δύναμις, οὕτως εἰσὶ τινες κακίαι ἀθεωρητοί, ἡ τε αἰσχρότης καὶ ἡ ἀσθένεια. Τί γὰρ ἀωρότερον καὶ εἰδεχθέστε-

γη· ἡ δικαιοσύνη ἐκ τῆς θεωρίας περὶ τοῦ τί νὰ ἀπονέμωνται καὶ τί νὰ μὴν ἀπονέμωνται· καὶ ἡ ἀνδρεία ἐκ τῆς θεωρίας περὶ τοῦ τί εἰναι φοβερὰ καὶ τί δὲν εἶνε φοβερό· τὸ κάλλος δὲ καὶ ἡ δύναμις εἶνε ἀρεταῖ ποὺ δὲν προέρχονται ἀπὸ θεωρίας ἀλλὰ εἶνε ἀποτελέσματα τῶν ἀρετῶν ποὺ ἔσχηματίσθησαν ἀπὸ θεωρίας. Διότι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ἐνόησαν τὸ κάλλος ἀπὸ τὴν συμμετρίαν καὶ ἀρμονίαν τῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς· τὴν δὲ δύναμιν ἐνόησαν ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ προκύπτει ἐκ τῶν θεωρητικῶν ἀρετῶν. Ἐλλὰ ἐκτὸς τούτου διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἡ ψυχὴ κάλλος καὶ δύναμιν ποὺ νὰ ἐκτελῇ τὰ πρέποντα, ἔχομεν ἀνάγκην τῆς θείας χάριτος διὰ τὸ ἔργον αὐτό. Καί, ὅπως εἶπε παραπάνω· «Οτι ζωὴ ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ», ἔτσι τώρα ὑψώνει τὸν Θεόν διὰ τῆς εὔχαριστίας λέγων, ὅτι «Ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». Ἡμουν καλὸς ἐκ φύσεως· ἀδύνατος ὅμως, διότι ἐνεκρώθην μὲ τὸ παράπτωμα ἐξ αἰτίας τῆς ἀπάτης τοῦ ὄφεως. Εἰς τὸ κάλλος μου λοιπὸν τὸ ὄποιον ἔλαβα ἀπὸ ἐσὲ ἀπὸ τὴν πρώτην δημιουργίαν, ἐπρόσθεσες τὴν δύναμιν διὰ νὰ πράττῃ τὰ πρέποντα. Καλὴ λοιπὸν εἶνε κάθε ψυχή, ὅταν εύρισκεται εἰς συμμετρίαν μὲ τὰς ἴδικάς της δυνάμεις· κάλλος ὅμως ἀληθινὸν καὶ ἀξιαγάπητον ὑπάρχει εἰς τὴν θείαν καὶ μακαρίαν φύσιν, τὸ ὄποιον δύναται νὰ ἴδῃ μόνον νοῦς καθαρός. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἐνστενίσει εἰς τὰς ἀκτινοβολίας καὶ τὰς χάριτας αὐτοῦ τοῦ κάλλους, προσλαμβάνει κάτι ἀπὸ αὐτό, ὅπως ἀπὸ κάποιαν βαφὴν χρωματίζει τὴν ὅψιν του μὲ αἴγλην λαμπράν. Διὰ τοῦτο καὶ δ Μωϋσῆς ἐδοξάσθη εἰς τὸ πρόσωπον, διότι ἔλαβεν ἔνα μέρος ἀπὸ τὸ κάλλος ἐκείνου, ὅταν ὠμιλοῦσε μὲ τὸν Θεόν³². Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ αἰσθάνεται τὴν ἀρετὴν του, ἀφήνει αὐτὴν τὴν εὔχαριστήριον φωνήν· «Κύριε, ἐν τῷ θελήματί σου παρέσχου τῷ κάλλει μου δύναμιν». Ὁπως δὲ εἰς τὰς θεωρητικὰς ἀρετὰς ἐπονται αἱ ἀθεώρητοι, τὸ κάλλος καὶ ἡ δύναμις, ἔτσι ὑπάρχουν μερικαὶ κακίαι ἀθεώρητοι, ἡ ἀσχημία καὶ ἡ ἀδυναμία. Διότι τί ὑπάρχει πιὸ ἀσχημον καὶ ἀποκρουστικὸν ἀπὸ ψυχὴν ἐμπαθῆ; Παρατήρησε τὸν

οον ψυχῆς ἐμπαθοῦς; "Ιδε μοι τὸν θυμούμενον, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἀγριότητα. Θέασαι τὸν λυπούμενον, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ταπεινὸν καὶ συμπεπτωκὸς τῆς ψυχῆς. Τὸν δὲ λαγνείας ἢ γαστριμαργίας ὑποπεπτωκότα, ἢ φόβοις ἐπτοημένον, τίς ἀν καὶ προσβλέψαι 5 ἀνάσχοιτο; διαβαινούσης μέχρι τῶν περάτων τοῦ σώματος τῆς κατὰ ψυχὴν διαθέσεως ὥσπερ οὖν καὶ τὰ ἵχνη τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς ἐν τῇ καταστάσει τοῦ ἀγίου διαφαίνεται. Προνοητέον τοίνυν τοῦ κάλλους ἡμῖν, ἵνα καὶ ὁ νυμφίος Λόγος ἀποδεξάμενος ἡμᾶς εἴπῃ· «"Ολη καλὴ ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος 10 οὐκ ἔστιν ἐν σοί». "

6. «Ἀπέστρεψας δὲ τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἐγενήθην τεταργμένος». "Εως μὲν δτε, φησίν, αἱ ἀκτῖνες τῆς ἐπισκοπῆς σου ἐπέλαμπόν μοι, ἐν εὔσταθεῖ καταστάσει καὶ ἀταράχῳ διῆγον· ἐπειδὴ δὲ ἀπέστρεψάς σου τὸ πρόσωπον, τὸ ἐμπαθὲς καὶ τε-15 θορυβημένον τῆς ψυχῆς ἀπηλέγχθη. Ἀποστρέφειν δὲ λέγεται τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον ὁ Θεός, δταν ἐν τοῖς τῶν περιστάσεων καιροῖς ἐκδότους ἀφίη τοῖς πειρασμοῖς, ἐπὶ τὸ γνωσθῆναι τὸ εὔτονον τοῦ ἀγωνιζομένον. Ἐὰν οὖν ἡ εἰρήνη ἡ ὑπερέχονσα πάντα νοῦν φρουρήσῃ τὰς καρδίας ἡμῶν, δυνάμεθα τὴν ταρα-20 χὴν καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν παθῶν διαφυγεῖν. Ἐπεὶ οὖν ἀντίκειται τῷ μὲν θελήματι τοῦ Θεοῦ ἡ ἀποστροφή, τῷ δὲ κάλλει καὶ τῇ ὠραιότητι καὶ τῇ δυνάμει ἡ ταραχή, εἴη ἀν ἡ ταραχὴ αἰσχος καὶ ἀσθένεια ψυχῆς, ἐκ τῆς ἀπὸ Θεοῦ ἀλλοτριώσεως ἐγγινομένη. Εὐχώμεθα οὖν ἀεὶ ἐπιλάμπειν ἡμῖν τὸ πρόσωπον 25 τοῦ Θεοῦ, «ἵνα ἐν καταστήματι ὅμεν ἴεροπρεπεῖς», καὶ πρᾶοι, καὶ πατὴ τρόπῳ ἀτάραχοι ἐκ τῆς πρὸς τὰ καλὰ ἐτοιμότητος. «Ἡτοιμάσθην γάρ, φησί, καὶ οὐκ ἐταράχθην». «Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι, καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου δεηθήσομαι». Πολλάκις

θυμωμένον, καὶ τὴν ἀγριότητα ποὺ ὑπάρχει εἰς αὐτόν. Παρατήρησε τὸν λυπημένον καὶ τὴν ἐσωτερικήν ταπείνωσίν του καὶ τὴν συντριβὴν τῆς ψυχῆς. Αὐτὸν δὲ ποὺ ἔχει ὑποδουλωθῆ³³ εἰς τὰς φιληδονίας καὶ γαστριμαργίας ἢ τρομάζει ἀπὸ διαφόρους φόβους, ποῖος θὰ ἀνεχόταν καὶ νὰ τὸν ἀντικρύσῃ; διότι ἡ διάθεσις τῆς ψυχῆς ἔχει φθάσει μέχρι τὰ ἄκρα τοῦ σώματος· ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ ἵχνη τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς διακρίνονται εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ἀγίου. Πρέπει λοιπὸν νὰ φροντίζωμεν διὰ τὸ κάλλος μας, ὡστε, ὅταν μᾶς δεχθῇ ὁ νυμφίος Λόγος, νὰ μᾶς εἴπῃ· «"Ολη καλὴ ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί»³³.

6. «'Απέστρεψας δὲ τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἐγενήθην τεταραγμένος». "Εως ὅτου λοιπὸν μὲ ἐφώτιζαν αἱ ἀκτίνες τῆς ἐπισκέψεώς σου, ἔζουσα μίαν σταθερὰν καὶ ἀτάραχον κατάστασιν· ἐπειδὴ ὅμως ἀπέστρεψες τὸ πρόσωπόν σου, ἀπεδείχθη ἡ ἐμπάθεια καὶ ἡ ταραχὴ τῆς ψυχῆς μου. Λέγεται δὲ ὅτι ἀποστρέφει ὁ Θεὸς τὸ πρόσωπόν του, ὅταν εἰς τοὺς καιροὺς τῶν περιστάσεων μᾶς ἀφήνῃ νὰ παραδοθοῦμεν εἰς τοὺς πειρασμούς διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἀγωνιστοῦ. 'Εὰν λοιπὸν «ἡ εἰρήνη ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσῃ τὰς καρδίας ἡμῶν»³⁴, δυνάμεθα νὰ ξεφύγωμεν ἀπὸ τὴν ταραχὴν καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν παθῶν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀποστροφὴ τοῦ Θεοῦ εἶνε ἀντίθετος πρὸς τὸ θέλημά του καὶ ἡ ταραχὴ εἶνε ἀντίθετος πρὸς τὸ κάλλος καὶ τὴν ὥραιότητα καὶ τὴν δύναμιν, διὰ τοῦτο θὰ εἶνε ἡ ταραχὴ μία ἀσχημία καὶ ἀδυναμία τῆς ψυχῆς, ἡ ὅποια προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὸν Θεόν. Εὔχώμεθα λοιπὸν νὰ μᾶς φωτίζῃ πάντοτε τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ὡστε νὰ εἰμεθα «ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖς»³⁵, καὶ πρᾶοι καὶ μὲ κάθε τρόπον ἀτάραχοι ἐξ αἰτίας τῆς προθυμίας μας διὰ τὰ καλά. Διότι λέγει· «'Ητοιμάσθην καὶ οὐκ ἐταράχθην»³⁶. «Πρὸς σέ, Κύριε, κεκράξομαι, καὶ πρὸς τὸν Θεόν μου δεηθήσομαι». Πολλὰς φο-

35. Τίτ. 2, 3.

36. Ψαλ. 118, 60.

εἰρηται περὶ τοῦ κεκραγέναι πρὸς Κύριον, ὅτι μόρου τοῦ μεγάλα καὶ ἐπονράνια ἐπιθυμοῦντός ἔστι τὸ κράζειν. Εἰ δέ τις μικρὰ καὶ ἐπίγεια αἰτοί τὸν Θεόν, μικρῷ καὶ ταπεινῇ κέχρηται τῇ φωνῇ, μὴ φθανούσῃ εἰς ὑψος, μηδὲ ἐρχομένῃ εἰς τὰς 5 ἀκοὰς τοῦ Κυρίου. «Τίς ὡφέλεια ἐν τῷ αἷματι μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν»; Τί, φησί, ἐκένδραξα; καὶ περὶ τίνος ἐδεήθην πρὸς σὲ τὸν Κύριόν μου καὶ τὸν Θεόν μου; Τίς μοι χρεία, φησί, σαρκὸς εὐπαθείας καὶ αἷματος πλήθους, μέλλοντος δοσον οὐδέπω παραδίδοσθαι τῇ κοινῇ διαλύσει τοῦ σώματος; «Ἄλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ», μήπως εὐεκτοῦντος καὶ ὑπερξέοντός μοι τοῦ αἵματος, ἀφορμὴ πρὸς ἄμαρτίαν ἡ πολυσαρκία γένηται. Μὴ κολάκενέ σου τὴν σάρκα ὑπνοῖς καὶ λουτροῖς καὶ μαλακοῖς στρώμασιν, ἀεὶ ἐπιλέγων τὸ ὅῆμα τοῦτο· «Τίς ὡφέλεια ἐν τῷ αἷματι μου, ἐν τῷ 15 καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν»;. Τί περιέπεις τὸ μικρὸν ὕστερον φθαρησόμενον; τί καταπιάίνεις σεαυτὸν καὶ περισαρκοῖς; «Ἡ ἀγνοεῖς δτι δσῳ παχυτέρων τὴν σάρκα σεαυτῷ ποιεῖς, τοσούτῳ βαρύτερον τῇ ψυχῇ κατασκενάζεις τὸ δεσμωτήριον»; «Μὴ ἐξομολογήσεται σοι χοῦς, ἢ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειάν σου»; 20 Πῶς γὰρ ὁ χοῖκος ἄνθρωπος καὶ σάρκινος ἐξομολογήσεται σοι τῷ Θεῷ; πῶς δὲ καὶ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειαν ὁ μήτε μαθήμασι καιρὸν δούς, καὶ ἐν τοσούτῳ βάρει τῆς σαρκὸς τὸν νοῦν ἔαντοῦ συγκεχωσμένον ἔχων; Διὰ τοῦτο τοίνυν ἐκτήκω μου τὴν σάρκα, καὶ ἀφειδῶ τοῦ αἵματος, δπερ εἰς σάρκα πέφυκε 25 μεταπτήγνυσθαι, ἵνα μηδέν μοι ἢ πρὸς ἐξομολόγησιν ἢ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας κατανόησιν ἐμποδίζον.

7. «Ἡκουσε Κύριος, καὶ ἦλέησέ με, Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου». Μετὰ τὸ διηγήσασθαι τίνα ἦν ἢ πρὸς τὸν Θεόν ἐκέκραξεν, εὐθὺς αἰσθόμενος τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Θεοῦ, παρορμῶν 30 ἡμᾶς πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων αἴτησιν, «Ἡκουσε, φησί, Κύριος, καὶ ἦλέησέ με· Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου». Εὐχώμεθα οὖν

ρὰς ἔχει λεχθῆ περὶ τῆς κραυγῆς πρὸς τὸν Κύριον, ὅτι ἡ κραυγὴ εἶνε γνώρισμα μόνον ἐκείνου ποὺ ἐπιθυμεῖ τὰ μεγάλα καὶ ἐπουράνια. Ἐὰν δὲ κάποιος ζητῇ μικρὰ καὶ πρόσκαιρα ἀπὸ τὸν Θεόν, τότε χρησιμοποιεῖ μικρὰν καὶ χαμηλὴν φωνήν, ἡ ὁποία δὲν ἀνεβαίνει ὑψηλά, οὕτε ἔρχεται εἰς τὰ αὐτιὰ τοῦ Κυρίου. «Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἴματί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν»; Διατί, λέγει, ἔκραξε; Καὶ διὰ ποιῶν παρεκάλεσα τὸν Κύριόν μου καὶ τὸν Θεόν μου; Ποία ἀνάγκη, λέγει, νὰ ἔχῃ ἀπόλαυσιν τὸ σῶμά μου καὶ πλήθος αἵματος, ἐφ' ὃσον ὕστερα ἀπὸ δλίγον πρόκειται νὰ παραδοθῇ τὸ σῶμα εἰς τὴν κοινὴν διάλυσιν; «Ἄλλ' ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, καὶ δουλαγωγῶ»³⁷, μήπως, ἐπειδὴ θὰ εὔρισκωμαι εἰς πλήρη ὑγείαν καὶ θὰ θερμαίνεται τὸ αἷμά μου, γίνη ἀφορμὴ ἡ πολυσαρκία διὰ νὰ ἀμαρτήσω. Μὴ περιποιῆσαι τὴν σάρκα σου μὲ ὑπνους καὶ λουτρὰ καὶ μαλακὰ στρώματα πάντοτε ἀναλογιζόμενος αὐτὸ τὸ ρητόν· «Τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἴματί μου, ἐν τῷ καταβαίνειν με εἰς διαφθοράν»;. Διατί περιποιεῖσαι αὐτὸ ποὺ ὕστερα ἀπὸ δλίγον θὰ καταστραφῇ; Διατί παραπαχάνεις τὸν ἑαυτόν σου καὶ τὸν γεμίζεις μὲ σάρκας; «Η δὲν γνωρίζεις ὅτι ὃσον κάμνεις παχυτέραν τὴν σάρκα σου τόσον βαρυτέραν προετοιμάζεις τὴν φυλακὴν διὰ τὴν ψυχὴν σου; «Μὴ ἔξομολογήσεται σοι χοῦς, ἡ ἀναγγελεῖ τὴν ἀλήθειάν σου»; Πῶς ὁ χωματένιος καὶ σάρκινος ἀνθρωπος θὰ δοξολογήσῃ ἐσένα τὸν Θεόν; Πῶς δὲ καὶ θὰ ἀναγγείλῃ τὴν ἀλήθειάν σου ἐκείνος ποὺ δὲν διέθετε καιρὸν διὰ τὰ μαθήματα αὐτὰ καὶ ἔχει χωμένον τὸν νοῦν του εἰς τόσον βαρεῖαν σάρκα; Διὰ τοῦτο λοιπὸν φθείρω τὸ σῶμά μου καὶ παραμελῶ διὰ τὸ αἷμά μου, τὸ ὅποιον ἔγινε διὰ νὰ μεταβάλλεται εἰς σάρκα, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ κανένα ἐμπόδιον διὰ τὴν δοξολογίαν καὶ τὴν κατανόησιν τῆς ἀληθείας.

7. «Ἡκουσε Κύριος, καὶ ἡλέησέ με, Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου». Ἀφοῦ διηγήθη ποῖα ἦσαν αὐτὰ τὰ ὅποια ἔκραξε πρὸς τὸν Θεόν, ἀμέσως ἐπειδὴ ἡσθάνθη τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, μᾶς προτρέπτει καὶ ἡμᾶς νὰ ζητοῦμεν τὰ ἴδια καὶ λέγει· «Ἡκουσε Κύριος, καὶ ἡλέησέ με· Κύριος ἐγενήθη βοηθός μου».

καὶ ἡμεῖς, καὶ κράζωμεν τὴν πνευματικὴν βοήν, αἰτούμενοι τὰ μεγάλα, μὴ ἀντιποιόμενοι τῆς σαρκὸς («οἱ γὰρ ἐν σαρκὶ δύντες, Θεῷ ἀρέσαι οὐδὲ δύνανται»), ἵνα καὶ ἡμῶν ἐπακούσῃ ὁ Κύριος, ἐλεήσας ἡμῶν τὸ ἀσθενές, καὶ τῆς θείας βοηθείας ἀπο-
 5 λαύσαντες καὶ ἡμεῖς εἴπωμεν: «Ἐστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί». Οὐ τῇ τυχούσῃ ψυχῇ ἡ ἀπὸ Θεοῦ χαρὰ ἐγγίνεται, ἀλλ’ εἴ τις πολλὰ τὴν ἀμαρτίαν τὴν ἑαυτοῦ ἀπεκλαύσατο, ἴσχυροῖς ὀδυρομοῖς καὶ θρήνοις διηρεκέσιν, ὡς ἐπὶ τεθνεῶτι ἑαυτῷ κοπετὸν ἐποιήσατο, τοῦ τοιούτου ὁ κοπετὸς εἰς χαρὰν
 10 στρέφεται. «Οτι δέ ἔστιν ἐπαινετῶς κόψασθαι, δηλοῦσιν οἱ ἐν ταῖς ἀγοραῖς καθήμενοι παῖδες, οἱ λέγοντες: «Ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ἐκόψασθε· ηὐλίγσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε». «Ἐστι δὲ ὁ αὐλὸς ὅργανον μουσικὸν πνεύματι συνεργῷ πρὸς τὴν μελῳδίαν χρώμενον. Διόπερ οἶμαι πάντα ἄγιον προφήτην
 15 αὐλὸν τροπικῶς ὀνομάζεσθαι, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ἀγίου Πνεύματος κίνησιν. Διόπερ φησίν: «Ηὐλίγσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε». Οἱ γὰρ προφητικὸι λόγοι προτρέπονται ἡμᾶς ἐπὶ τὴν εὔρυθμον τῆς ἀγίας προφητείας ἐνέργειαν, ἢτις εἰρηνηται ὅρχησις. Ἄλλα καὶ θρηνοῦσιν ἡμῖν οἱ προφῆται, εἰς κοπετὸν ἡμᾶς προκαλού-
 20 μενοι, ἵνα εἰς συναίσθησιν ἐλθόντες ἐκ τῶν προφητικῶν λόγων ἐπὶ τοῖς ἑαυτῶν ἀμαρτήμασι, καταπενθήσωμεν ἡμῶν τὴν ἀπώλειαν, ἐν κόποις καὶ μόχθοις τὴν σάρκα ἡμῶν καταπιέσαντες. Τῷ τοιούτῳ τοίνυν περιρρήγνυται μὲν τὸ πενθικὸν ἔνδυμα, δικαταπενθῶν ἑαυτοῦ τὴν ἀμαρτίαν περιεβάλετο. Περιτίθεται
 25 δὲ αὐτῷ ὁ χιτῶν τῆς εὐφροσύνης, καὶ τὸ ἴμάτιον τοῦ σωτηρίου, τὰ φαιδρὰ ταῦτα καὶ γαμικὰ ἐνδύματα, οἵς δὲ κεκοσμημένος ἐκ τοῦ νυμφῶνος οὐκ ἐκβληθήσεται. «Λιέρρηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην». Συνεργὸς εἰς μετάνοιαν

Ἄσ προσευχώμεθα λοιπὸν καὶ ἡμεῖς καὶ ὁ φωνάζωμεν τὴν πνευματικὴν αὐτὴν κραυγὴν, ζητοῦντες τὰ μεγάλα, χωρὶς νὰ φροντίζωμεν διὰ τὴν σάρκα (διότι οἱ «ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ δρέσσαι οὐ δύνανται»³⁸), ὥστε νὰ ἀκούσῃ καὶ ἡμᾶς ὁ Κύριος καὶ ἐλεήσῃ τὴν ἀδυναμίαν μας καὶ ἀφοῦ ἀπολαύσωμεν τὴν θείαν βοήθειαν εἶπωμεν καὶ ἡμεῖς· «Ἐστρεψας τὸν κοπετόν μου εἰς χαρὰν ἐμοί». Ἡ χαρὰ τοῦ Θεοῦ δὲν γεννᾶται εἰς ὅποιανδήποτε ψυχὴν, ἀλλ’ ἐὰν κάποιος ἔθρήνησε πολὺ διὰ τὴν ἀμαρτίαν του μὲν δυνατοὺς ὀδυρμοὺς καὶ ἀκαταπαύστους θρήνους, καὶ ἔθρήνησε πολὺ σὰν νὰ ἥτο νεκρὸς ὁ ἑαυτός του, αὐτοῦ ὁ θρῆνος μεταβάλλεται εἰς χαρὰν. Τὸ δὲ εἶνε δυνατὸν νὰ κλάψῃ κανεὶς μὲ τρόπον ἀξιέπαινον, φανερώνουν τὰ παιδιά ποὺ κάθονται καθ’ ὅμαδας καὶ λέγουν· «Ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκόψασθε· ηὔλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε»³⁹. Εἶνε δὲ ὁ αὐλός μουσικὸν ὅργανον τὸ ὅποιον συνεργάζεται μὲ τὸν ἀέρα διὰ νὰ παράγῃ τὴν μελῳδίαν. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι μεταφορικῶς κάθε ἄγιος προφήτης ὀνομάζεται αὐλός, διότι κινεῖται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ηὔλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε»⁴⁰. Διότι οἱ προφητικοὶ λόγοι μᾶς παρακινοῦν εἰς τὴν ἀρμονικὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀγίας προφητείας, ἡ ὅποια λέγεται ὄρχησις. Ἄλλὰ καὶ θρηνοῦν δι’ ἡμᾶς οἱ προφῆται, καὶ παρακινοῦν καὶ ἡμᾶς νὰ θρηνήσωμεν, ὥστε ἀπὸ τὰ προφητικὰ λόγια νὰ συναίσθανθοῦμεν τὰ ἀμαρτήματά μας, νὰ πενθήσωμεν πολὺ διὰ τὴν καταστροφήν μας καὶ νὰ βασανίσωμεν τὴν σάρκα μας μὲ κόπους καὶ μόχθους. Ἀπὸ αὐτὸν λοιπὸν ρίπτεται τὸ πένθιμον ἔνδυμα, τὸ ὅποιον ἐφόρεσεν, ὅταν ἐπενθοῦσε διὰ τὴν ἀμαρτίαν του. Ἐνδύεται δὲ αὐτὸς τὸν χιτῶνα τῆς εὐφροσύνης καὶ τὸ ἴμάτιον τῆς σωτηρίας, τὰ λαμπρὰ αὐτὰ καὶ νυμφικὰ φορέματα⁴¹, μὲ τὰ ὅποια ἐκεῖνος ποὺ εἴνε στολισμένος δὲν ἐκδιώκεται ἀπὸ τὸν νυμφῶνα. «Διέρρηξας τὸν σάκκον μου, καὶ περιέζωσάς με εὐφροσύνην». Συνεργάζεται διὰ τὴν μετάνοιαν ὁ

40. Λουκ. 7, 32.

41. Ἡσ. 61, 10.

ο σάκκος, ταπεινώσεως ὑπάρχων σύμβολον. «Πάλαι γὰρ ἀν
ἐν σάκκῳ, φησί, καὶ σποδῷ καθήμενοι μετενόησαν». Ἐπεὶ δὲ ὁ
ἀπόστολος ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν αὐτὴν εἰκόνα μετα-
μορφοῦται ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ χάριν ἀπὸ
5 τοῦ Κυρίου ἴδιαν λέγει δόξαν. «Οπως ἀν ψάλῃ σοι ἡ δόξα μου».
Δόξα δικαίου, τὸ πνεῦμα τὸ ἐν αὐτῷ. Ὁ οὖν ψάλλων τῷ πνεύ-
ματι λεγέτω· «Οπως ἀν ψάλῃ σοι ἡ δόξα μου, καὶ οὐ μὴ κα-
τανυγῶ». Οὐκέτι μή, φησί, ποιήσω ἄξια τοῦ κατανύσσεσθαι
καὶ κατακεντεῖσθαι τὴν καρδίαν ἐπὶ τῇ ὑπομνήσει τῆς ἀμαρτίας
10 μου. «Κύριε ὁ Θεός μου, εἰς τὸν αἰῶνα ἔξομολογήσομαι σοι»·
ἀντὶ τοῦ εὐχαριστήσω. Ἐπειδὴ γὰρ ἔδωκάς μοι τὴν ἐκ τῆς
μετανοίας συγχώρησιν, καὶ ἐπανήγαγές με εἰς δόξαν, τὴν ἐκ
τῶν ἀμαρτημάτων αἰσχύνην περιελών, διὰ τοῦτο εἰς πάντα
τὸν αἰῶνα ἔξομολογήσομαι σοι. Τί γὰρ ἀν γένοιτο τοσοῦτον
15 χρόνου διάστημα, δ τῇ ἐμῇ ψυχῇ λήθην τῶν τηλικούτων εὐερ-
γεσιῶν ἐμποιῆσαι δυνήσεται;

σάκκος, ὁ δόποιος εἶνε σύμβολον ταπεινώσεως. Διότι λέγει «πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμενοι μετενόησαν»⁴². Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀπόστολος μὲν ξεσκεπασμένον πρόσωπον μεταμορφοῦται ἀπὸ τὴν δόξαν εἰς δόξαν, ὡστε νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν εἰκόνα⁴³, τὴν χάριν ποὺ ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Κύριον ὄνομάζει ἰδικήν του δόξαν. «”Οπως ἀν ψάλῃ σοι ἡ δόξα μου». Ἡ δόξα τοῦ δικαίου εἶνε τὸ πνεῦμα ποὺ ὑπάρχει εἰς αὐτόν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ψάλλει μὲ τὸ πνεῦμά του, ἀς λέγῃ· «”Οπως ἀν ψάλῃ σοι ἡ δόξα μου, καὶ οὐ μὴ κατανυγῶ». Δὲν θὰ κάνω, λέγει, εἰς τὸ ἔξῆς πράξεις ποὺ δικαίως θὰ σχίζουν καὶ θὰ κεντοῦν τὴν καρδίαν μου μὲ τὴν ὑπενθύμισιν τῆς ἀμαρτίας. «Κύριε, ὁ Θεός μου, εἰς τὸν αἰῶνα ἔξομολογήσομαι σοι», ἀντὶ τοῦ νὰ σὲ εὔχαριστήσω. Ἐπειδὴ λοιπὸν μὲ ἐσυγχώρησες διότι μετενόησα, καὶ μὲ ἐπανέφερες εἰς τὴν δόξαν μὲ τὸ νὰ ἀφαιρέστης τὴν ἐντροπὴν ποὺ προκαλοῦν τὰ ἀμαρτήματα, διὰ τοῦτο αἰώνιως θὰ σὲ εὔχαριστῶ. Διότι ποιὸν χρονικὸν διάστημα εἶνε δυνατὸν νὰ γίνη τόσον μεγάλο, τὸ δόποιον νὰ δυνηθῇ νὰ κάμῃ τὴν ψυχήν μου νὰ λησμονήσῃ τόσον μεγάλας εὐεργεσίας;

43. Β' Κορ. 3, 18. Περὶ τῆς ὁρθῆς ἐρμηνείας ἴδε Σ. Σάκκου, ‘Η ἔρευνα τῆς Γραφῆς, σελ. 167 - 173.

ΟΜΙΛΙΑ Σ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΒ' ΨΑΛΜΟΝ

«'Αγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ· τοῖς εὐθέσι πρέπει
αἴνεσις»).

1. Συνήθης τῇ Γραφῇ τῆς ἀγαλλιάσεως ἡ φωνή, φαιδρο-
τάτην τινὰ καὶ περιχαρῆ κατάστασιν τῆς ψυχῆς ἐπὶ τοῖς ἀ-
5 ξίοις εὐθυμίας ἐμφαίνοντα. «'Αγαλλιᾶσθε, οὖν, δίκαιοι, ἐν Κυ-
ρίῳ»· μὴ δταν ὑμῖν εὐθηρῆται τὰ κατὰ τὸν οἶκον· μὴ δταν εὐε-
κτῆτε τῷ σώματι· μὴ δταν αἱ ἀρουραὶ πληθύνωσι καρπῶν παν-
τοπαδῶν· ἀλλ' δτι Κύριον ἔχετε· τοιοῦτον μὲν τὸ κάλλος, τοι-
οῦτον δὲ τὴν ἀγαθότητα, τὴν σοφίαν τοιοῦτον. Ἀρκείτω ὑμῖν
10 ἡ ἐπ' αὐτῷ εὐφροσύνη. Καὶ ἔοικεν δ μετ' εὐφροσύνης καὶ χα-
ρᾶς ἐπαγαλλόμενός τινι τῶν περισπονδάστων, οὕτως ἀγαλλιᾶν
ἐπ' αὐτῷ. Λιδ τοὺς δικαίους παρορμᾶ δ λόγος αἰσθάνεσθαι με-
τὰ τοῦ ἀξιώματος, δτι τοιούτον Δεσπότον δοῦλοι εἶναι κατη-
ξιώθησαν, καὶ ἐπαγάλλεσθαι αὐτοῦ τῇ δουλείᾳ μετὰ χαρᾶς
15 ἀμυθήτου καὶ σκιρτημάτων, τῆς καρδίας οίονεὶ πηδώσης τῷ
ἐνθουσιασμῷ τῆς ἀγάπης τοῦ ἀγαθοῦ. Εἴ ποτέ σου τῇ καρδίᾳ
οίονεὶ φῶς ἐμπεσόν, ἀθρόαν Θεοῦ ἔννοιαν ἐνεποίησε, καὶ περι-
έλαμψε σου τὴν ψυχήν, ὥστε ἀγαπῆσαι μὲν τὸν Θεόν, καταφρο-
νῆσαι δὲ κόσμον καὶ τῶν σωματικῶν πάντων, ἐκ τῆς ἀμυδρᾶς
20 ἐκείνης καὶ βραχείας εἰκόνος γνώρισον τὴν ὅλην τῶν δικαίων
κατάστασιν, ὅμαλῶς καὶ ἀδιακόπως τὴν ἐπὶ τῷ Θεῷ εὐφρο-
σύνην κατορθούντων. Σοὶ μὲν γὰρ ἐμπίπτει ποτὲ σπανίως
ἐκεῖνο τὸ ἀγαλλίαμα κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, ἵνα σε διὰ μικροῦ

ΟΜΙΛΙΑ Σ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΒ' ΨΑΛΜΟΝ

«Ἄγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ· τοῖς εὐθέσι πρέπει
αἶνεστις».

1. Εἶνε συνήθης εἰς τὴν Γραφὴν ἡ φωνὴ τῆς ἀγαλλιάσεως, διότι φανερώνει κάπτοιαν λαμπρὰν καὶ εὐχάριστον κατάστασιν τῆς ψυχῆς δι’ ὅσα ἀξίζει κανεὶς νὰ χαίρεται. «Ἄγαλλιᾶσθε», λοιπόν, «δίκαιοι ἐν Κυρίῳ». ὅχι ὅταν εὐημεροῦν τὰ πράγματα τοῦ οἴκου σας· ὅχι ὅταν ἔχετε καλὴν σωματικὴν ὑγείαν· ὅχι ὅταν τὰ χωράφια σας εἶνε γεμάτα ἀπὸ παντὸς εἰδούς καρπούς· ἀλλὰ διότι ἔχετε Κύριον· ὁ ὅποιος εἶνε τέτοιος εἰς τὸ κάλλος, τέτοιος εἰς τὴν ἀγαθότητα, τέτοιος εἰς τὴν σοφίαν. Ἄς εἶνε ἀρκετὴ εἰς ἐσᾶς ἡ χαρὰ δι’ αὐτόν. Καὶ φαίνεται ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἀγάλλεται μὲν εὐφροσύνην καὶ χαρὰν διὰ κάπτοιον ἀπὸ τὰ περιζήτητα, ἔτσι ἀγάλλεται δι’ αὐτό. Διὰ τοῦτο ὁ λόγος παρακινεῖ τοὺς δικαίους νὰ ζοῦν μὲ τὸ αἰσθημα τῆς τιμῆς, διότι ἀξιώθηκαν νὰ εἶνε δοῦλοι ἐνὸς τέτοιου Δεσπότου καὶ νὰ χαίρωνται διὰ τὴν δουλείαν αὐτοῦ μὲ χαρὰν ἀπερίγραπτον καὶ μὲ σκιρτήματα, σὰν νὰ πηδᾷ ἡ καρδία ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν τῆς ἀγάπης τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐὰν κάποτε ἔχύθη εἰς τὴν καρδίαν σου κάπτοιο φῶς καὶ ἐδημιούργησε μίαν δλοκληρωμένην ἔννοιαν περὶ Θεοῦ, καὶ ἐφώτισε τὴν ψυχήν σου, ὥστε νὰ ἀγαπήσῃς τὸν Θεόν καὶ νὰ περιφρονήσῃς τὸν κόσμον καὶ δλα τὰ φθαρτά, ἀπὸ τὴν θαμπὴν καὶ σύντομον ἐκείνην εἰκόνα κατανόησε τὴν ὄλην κατάστασιν τῶν δικαίων, οἱ δποῖοι ἐπιτυγχάνουν νὰ ἔχουν κανονικῶς καὶ ἀδιακόπως τὴν εὐφροσύνην μὲ τὸν Θεόν. Διότι καὶ ἐσὺ κάποτε σπανίως ἀπολαμβάνεις ἐκείνην τὴν ἀγαλλίασιν κατ’ οἰκονομίαν Θεοῦ, διὰ νὰ σὲ δδηγήσῃ διὰ τῆς μικρᾶς αὐτῆς ἀπολαύ-

γεύματος εἰς ὑπόμνησιν ἀγάγη οἶων ἐστέρησαι. Τῷ δὲ δικαίῳ διαρκής ἐστιν ἡ θεία καὶ ἐπονδάνιος εὐφροσύνη, διότι ἅπαξ αὐτῷ ἐνοικεῖ τὸ Πνεῦμα· πρῶτος δὲ «καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐστιν ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη». «Ἄγαλλιᾶσθε οὖν, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ». Οίονεὶ τόπος χωρητικός ἐστι τῶν δικαίων ὁ Κύριος· ἐν ᾧ τὸν γενόμενον πᾶσα ἀνάγκη εὐθυμεῖσθαι καὶ ἐνευφραίνεσθαι. Γίνεται καὶ ὁ δίκαιος τόπος τῷ Κυρίῳ, λαμβάνων αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ. Ὁ μὲν ἀμαρτάνων δίδωσι τόπον τῷ διαβόλῳ, παρακούων τοῦ λέγοντος· «Μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ».

10 καὶ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ· «Ἐὰν πνεῦμα τοῦ ἔξουσιάζοντος ἀράβῃ ἐπὶ σέ, τόπον σου μὴ ἀφῆς». Ἐν αὐτῷ οὖν γενόμενοι τῷ Κυρίῳ, καὶ καθόσον ἐσμὲν δυνατοί, κατοπτεύοντες αὐτοῦ τὰ θαυμάσια, οὕτω συναγάγωμεν ἐκ τῆς θεωρίας ταῖς καρδίαις ήμῶν εὐφροσύνην. «Τοῖς εὐθέσι πρέπει αἴνεσις». «Ωσπερ σκολιὸς ποὺς

15 δρθῷ ὑποδήματι οὐκ ἐναρμόζεται, οὕτως οὐδὲ καρδίαις ἐνδιαστρόφοις ἡ αἴνεσις τοῦ Θεοῦ ἐπιπρέπει. Λιὰ τοῦτο, οἷμαι, ὃς οὐ πρέποντος τῷ στόματι τῶν δαιμόνων τοῦ περὶ τοῦ Σωτῆρος λόγου, ἀφαιρεῖται αὐτῶν τὴν ἔξουσίαν, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι. Καὶ τῷ πύθωνι ὁ Παῦλος ἐπιτιμᾷ, ἵνα μὴ

20 ἀπὸ ἀκαθάρτου ὁ ἄγιος συνίστηται. Τοιοῦτον καὶ τό, «τῷ δὲ ἀμαρτωλῷ εἰπεν ὁ Θεός, ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου;». Φιλοτιμώμεθα οὖν φνγεῖν πᾶν σκολιὸν ἔογον καὶ στραγγαλιῶδες, καὶ κατορθώσωμεν ὃς εὐθῆ κανόνα τὸν νοῦν ήμῶν καὶ τὸ κριτήριον τῆς ψυχῆς, ἵνα γενομένοις ήμῶν εὐθέσιν ἐπιτρέψῃ

25 ἡ αἴνεσις τοῦ Κυρίου. «Ωσπερ γὰρ ὁ τὴν ἀμαρτίαν καθηγησάμενος ὅφις σκολιὸς λέγεται, καὶ ἐπάγεται ἡ τοῦ Θεοῦ μάχαιρα ἐπὶ τὸν δράκοντα τὸν ὅφιν τὸν σκολιόν, δτι πολλὰς ἐκκλίσεις καὶ ἐκτροπὰς ἐν τῇ πορείᾳ ποιεῖται. Συρόμενος γὰρ ὁ δλκὸς

σεως εἰς τὴν ἐνθύμησιν ἑκείνων ποὺ ἔστερήθης. Εἰς τὸν δίκαιον ὅμως ἡ θεία καὶ ἐπουράνιος εὐφροσύνη εἶνε διαρκῆς, διότι ἀπαξ διὰ παντὸς κατοικεῖ εἰς αὐτὸν τὸ Πνεῦμα· πρῶτος δὲ «καρπὸς τοῦ Πνεύματός ἐστιν ὁγάπη, χαρά, εἰρήνη»¹. «Ἄγαλλιᾶσθε», λοιπόν, «δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ». Σὰν νὰ εἶνε δὲ Κύριος ἔνας τόπος, ὅπου χωροῦν οἱ δίκαιοι· εἰς τὸν ὄποιον ὅποιος εύρισκεται εἶνε ἀπαραίτητον νὰ εὐθυμῇ καὶ νὰ εὐφραίνεται. Ἀλλὰ καὶ δὲ δίκαιος γίνεται τόπος διὰ τὸν Κύριον, ἐφ' ὅσον τὸν παίρνει εἰς τὸν ἑσυτόν του. Ἐκεῖνος δὲ ποὺ ἀμαρτάνει δίδει τόπον εἰς τὸν διάβολον, διότι παρακούει εἰς ἑκεῖνον ποὺ λέγει· «Μηδὲ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ»². καὶ εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν· «Ἐὰν πνεῦμα τοῦ ἔξουσιάζοντος ἀναβῇ ἐπί σε, τόπον σου μὴ ἀφῆσ»³. «Οταν λοιπὸν εύρισκώμεθα εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον καὶ παρατηροῦμεν τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, ὅσον εἶνε δυνατὸν εἰς ἡμᾶς, τότε ἀπὸ τὴν θεωρίαν αὐτὴν γεμίζομεν τὰς καρδίας μας μὲ εὐφροσύνην. «Τοῖς εὐθέσι πρέπει αἴνεσις». «Οπως ἔνα στραβὸ πόδι δὲν ἐφαρμόζει εἰς κανονικὸν ὑπόδημα, ἔτσι οὔτε εἰς καρδίας διεστραμμένας ἀρμόζει ἡ αἴνεσις τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι, ἐπειδὴ δὲν πρέπει τὸ στόμα τῶν δαιμόνων νὰ δμιλῇ περὶ τοῦ Σωτῆρος, ἀφαιρεῖ τὴν ἔξουσίαν των διὰ νὰ μὴ τὸν φανερώσουν»⁴. Καὶ δὲ Παῦλος ἐπιτιμᾷ τὸ πνεῦμα τοῦ πύθωνος, διὰ νὰ μὴ συστήνεται δὲ ὁγιος ἀπὸ τὸν ἀκάθαρτον⁵. Παρόμοιον εἶνε καὶ τό· «τῷ δὲ ἀμαρτωλῷ εἰπεν δὲ Θεός, ίνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου;»⁶. «Ἄσ φιλοτιμούμεθα λοιπὸν νὰ ἀποφύγωμεν κάθε στραβὸν καὶ διεστραμμένον ἔργον καὶ καταστήσωμεν τὸν νοῦν καὶ τὸ κριτήριον τῆς ψυχῆς μας εὐθὺν κανόνα, ὥστε, ἀφοῦ γίνωμεν εὐθεῖς, ἐπιτραπῆ εἰς ἡμᾶς νὰ ὑμνοῦμεν τὸν Κύριον. Διὰ τοῦτο δὲ ἀρχηγὸς τῆς ἀμαρτίας λέγεται ὄφις σκολιός, καὶ ἡ μάχαιρα τοῦ Θεοῦ πίπτει εἰς τὸν δράκοντα τὸν ὄφιν τὸν σκολιόν»⁷, διότι εἰς τὴν πορείαν του κάμνει πολλὰς παρεκκλίσεις καὶ παρεκτροπάς. Διότι, ὅταν

4. Λουκ. 4, 41.

5. Πράξ. 16, 18.

6. Ψαλ. 49, 16.

7. Ἡσ. 27, 1.

τοῦ ὅφεως ἀνωμάλως τῇ γῇ ἐπισύρεται, ἄλλως δρμώντων τῶν ἔμπροσθεν, καὶ πλαγίως ἐφεπομένων τῶν ἑξῆς, καὶ πάλιν τῶν οὐδαίων πρὸς τὸ ἐναντίον ἀπονευόντων. "Ωστε δὲ μὲν τῷ ὅφει ἐπόμενος σκολιὸν καὶ ἀνώμαλον καὶ ἐναντιωμάτων γέμοντα 5 τὸν βίον ἕαντοῦ ἐπιδείξεται· δὲ δὲ ὅπίσω Κυρίου τοῦ Θεοῦ πορευόμενος εὐθείας ποιεῖται τὰς τρίβους, καὶ ὁρθὰς τὰς τροχιὰς τῶν ποδῶν αὐτοῦ. «Ἐύθης γὰρ Κύριος δὲ Θεὸς ἡμῶν, καὶ εὐθύτητα εἰδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ». Ἐὰν δύο κανόνες ἀλλήλοις παρατεθῶσιν, ἡ εὐθύτης αὐτῶν συναρμόζει ἀλλήλοις· ἐὰν δὲ διά-
10 στροφοφον ἔνδον κανόνι παρατεθῇ, ἀσυνάρμοστον εὑρίσκεται τῷ ὁρθῷ τὸ στρεβλόν. Ἐπεὶ οὖν εὐθῆς ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ αἰνεσις, εὐθείας χρεία καρδίας, ἵνα ἐπιπρέψῃ αὐτῇ καὶ ἐφαρμόσῃ δὲ αἷνος. Εἴ δὲ πούδεις δύναται εἰπεῖν Κύριον· Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἀγίῳ, πῶς ἀν ἐνέγκης τὸν αἶνον, μὴ ἔχων τὸ εὐθές πνεῦ-
15 μα ἐγκαινισθὲν ἐν τοῖς ἐγκάτοις σου;

2. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ἐν κιθάρᾳ, ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ». Πρότερον ἐν κιθάρᾳ δεῖ ἐξομολογήσασθαι τῷ Κυρίῳ· τοντέστι, τὰς διὰ τοῦ σώματος ἐνεργείας ἀποδοῦναι ἐναρμονίας. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῷ σώματι ἡμάρτο-
20 μεν, δτε «παρεστήσαμεν τὰ μέλη ἡμῶν δοῦλα τῇ ἀμαρτίᾳ εἰς τὴν ἀνομίαν», τῷ σώματι καὶ ἐξομολογησώμεθα, τῷ αὐτῷ κεχρημένοι δργάνῳ πρὸς τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἀμαρτίας. Ἐλοιδό-
ησας; Εὐλόγησον. Ἐπλεονέκτησας; Ἀπόδος. Ἐμεθύσθης;
Νήστευσον. Ἡλαζονεύσω; Ταπεινώθητι. Ἐφθόνησας; Παρα-
25 κάλεσον. Ἐφόνευσας; Μαρτύρησον· ἢ τὰ ἰσοδυναμοῦντα τῷ μαρτυρίῳ, διὰ τῆς ἐξομολογήσεως, σεαυτοῦ τὸ σῶμα κάκω-
σον. Καὶ τότε μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν ἀξιος εἰ ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλλειν τῷ Θεῷ. Δεῖ γὰρ πρότερον κατορθῶσαι

σχηματίζεται τὸ αὐλάκι ἀπὸ τὸν ὄφιν, ἀνωμάλως σχηματίζεται εἰς τὴν γῆν, διότι διαφορετικὰ δρμοῦν τὰ ἐμπρόσθια μέλη, καὶ πλαγίως ἀκολουθοῦν τὰ ἐπόμενα καὶ πάλιν τὰ μέρη τῆς οὐρᾶς κλίνουν πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος. "Ωστε, ὅποιος ἀκολουθεῖ τὸν ὄφιν, θὰ δεῖξῃ ὅτι ἡ ζωή του εἶναι διεστραμμένη καὶ ἀνώμαλος καὶ γεμάτη ἀπὸ ἀντιθέσεις· ἔκεινος ὅμως ὁ ὅποιος πορεύεται πίσω ἀπὸ τὸν Κύριον τὸν Θεὸν κάμνει ἵσιους τοὺς δρόμους καὶ δρθὰ τὰ ἵχνη τῶν ποδιῶν του. «Ἐύθης γάρ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ εὐθύτητας εἰδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ»⁸. Ἐὰν τοποθετηθοῦν δύο κανόνες ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, ἡ εὐθύτης των τοὺς ἐφαρμόζει μεταξύ των· ἐὰν ὅμως πλησίον εἰς τὸν κανόνα τοποθετηθῇ στραβὸν ξύλον, τότε δὲν ἐφαρμόζεται τὸ στραβὸν μὲ τὸ ἵσιον. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὁ ὑμνος τοῦ Θεοῦ εἶναι εὐθύς, χρειάζεται καὶ εὐθεῖα καρδία διὰ νὰ ταιριάσῃ καὶ ἐφαρμόσῃ εἰς αὐτὴν ὁ ὑμνος. Ἐὰν δὲ «οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἀγίῳ»⁹, πῶς θὰ προσφέρῃς τὸν ὑμνον, ἐὰν δὲν ἔχῃς τὸ εὐθές Πνεῦμα¹⁰.

2. «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ ἐν κιθάρᾳ, ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ ψάλατε αὐτῷ». Πρῶτον μὲ κιθάραν πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Κύριον· δηλαδή, νὰ ἐκτελοῦμεν ἀρμονικῶς τὰς πράξεις τοῦ σώματος. Διότι, ἐπειδὴ ἀμαρτήσαμεν μὲ τὸ σῶμα, «ὅταν ὑπεδουλώσαμεν τὰ μέλη μας εἰς τὴν ἀμαρτίαν διὰ νὰ πράξωμεν τὴν ἀνομίαν»¹¹, μὲ τὸ σῶμα καὶ νὰ ἐξομολογηθοῦμεν, χρησιμοποιοῦντες τὸ ἴδιον ὅργανον διὰ τὴν συγχώρησιν τῆς ἀμαρτίας μὲ τὸ ὅποιον ἀμαρτήσαμεν. Ἐκακολόγησε; Εὐλόγησε. Ἐγινες πλεονέκτης; Ἐπίστρεψε τα. Ἐμέθυσε; Νήστευσε. Ὑπερηφανεύθης; Ταπεινώσου. Ἐφθόνησε; Ἐπαίνεσε. Ἐφόνευσες; Μαρτύρησε· ἢ κάνε ἔκεινα ποὺ εἶναι ἰσοδύναμα μὲ τὸ μαρτύριον διὰ τῆς ἐξομολόγησεως, βασάνισε τὸ σῶμά σου. Καὶ τότε μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν εἶσαι ἀξιος νὰ ψάλλῃς τὸν Θεὸν μὲ δεκάχορδον ψαλτήριον. Διότι πρέπει πρῶτα νὰ ἐκτελέσῃς

10. Ψαλ. 50, 12.

11. Ρωμ. 6, 19.

τὰς διὰ τοῦ σώματος ἐνεργείας, ὥστε ἀρμονίως τῷ θείῳ λόγῳ ἀποτελεῖν, καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν θεωρίαν τῶν νοητῶν ἀγαθῆγατ. Ψαλτήριον γάρ τάχα δὲ νοῦς εἰρηται δὲ τὰ ἄνω ζητῶν, διὰ τὸ τὴν κατασκευὴν τοῦ δργάνου τούτου τὴν ἡχοῦσαν δύναμιν ἐκ τῶν ἄνωθεν ἔχειν. Τὰ μὲν οὖν τοῦ σώματος ἔργα οἰονεὶ κάτωθεν ἔξομολογεῖται τῷ Θεῷ· τὰ δὲ διὰ τοῦ νοῦ ἐπαγγελλόμενα μυστήρια τὰς ἀφορμὰς ἄνωθεν ἔχει, οἷονεὶ ἐπηχούμένον διὰ τοῦ πνεύματος. Ὁ τοίνυν ἐπὶ πάσας τὰς ἐντολὰς ἐπιβλέπων, καὶ οἷονεὶ συνῳδίαν αὐτῶν καὶ συμφωνίαν ποιῶν, 10 οὗτος ἐν δεκαχόρδῳ ψαλτηρίῳ ψάλλει τῷ Θεῷ, διὰ τὸ δέκα εἶναι τὰς γενικὰς ἐντολὰς κατὰ τὴν πρώτην τοῦ νόμου παράδοσιν γεγραμμένας. «Ἄσατε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν». Τουτέστι, μὴ ἐν τῇ παλαιότητι τοῦ γράμματος, ἀλλ’ ἐν τῇ καινότητι τοῦ πνεύματος λατρεύετε τῷ Θεῷ. Ὁ μὴ σωματικῶς ἐκλαμβάνων 15 τὸν νόμον, ἀλλὰ τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ γνωρίζων, οὗτος ἄδει τὸ καινὸν ἄσμα. Διότι «τὸ μὲν παλαιούμενον καὶ γηράσκον» τῆς διαθήκης διέβη· τὸ δὲ καινὸν καὶ ἀνανεούμενον ἄσμα ἡμᾶς τῆς τοῦ Κυρίου διδασκαλίας διεδέξατο, ἵτις ἀνακαινίζει ἡμῶν, ὃς ἀετοῦ τὴν νεότητα, δταν φθείρωμεν μὲν τὸν ἔξω ἄνθρωπον, 20 ἀνακαινώμεθα δὲ ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ. Ἀλλὰ καὶ δ τοῖς ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, ἀεὶ ἑαυτοῦ καινότερος γίνεται. «Ωστε δὲ εἰ καινότερος ἑαυτοῦ γινόμενος καινότερον ἄσμα ἄδει τῷ Θεῷ. Καινότερον δὲ ἢ τὸ παράδοξον ὑπὸ τῆς συνηθείας λέγεται, ἢ τὸ προσφάτως παρελθὸν εἰς τὴν γένεσιν. Ἔάν τε οὖν τὸν θαυμάσιον τρόπον καὶ πᾶσαν τὴν φύσιν ὑπερβαίνοντα τῆς ἐνανθρωπήσεως διηγῆ τοῦ Κυρίου, καινότερον ἄσμα καὶ ξένον ἄδεις· ἐάν τε τὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀνανέωσιν τοῦ παντὸς κόσμου τοῦ ὑπὸ τῆς ἀμάρτίας παλαιωθέντος διεξίης, καὶ τὰ τῆς ἀναστάσεως ἀπαγγέλλης μυστήρια, καὶ οὕτω καινὸν καὶ πρόσφατον ἄδεις 30 τὸ ἄσμα.

3. «Καλῶς ψάλατε αὐτῷ ἐν ἀλαλαγμῷ». Ἀκούετε τοῦ πα-

τὰς πράξεις τοῦ σώματος, ὡστε νὰ γίνωνται ἐν ἀρμονίᾳ μὲ τὸν θεῖον λόγον, καὶ ἔτσι νὰ ὑψωθῆῃ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν νοητῶν. Ἱσως δὲ ψαλτήριον λέγεται ὁ νοῦς, ὁ ὅποιος ζητεῖ τὰ ἄνω, ἐπειδὴ τὸ ὅργανον αὐτὸν εἶνε ἔτσι κατεσκευασμένον, ὡστε ἡ δύναμις ποὺ δίδει τὸν ἥχον νὰ ἔρχεται ἀπὸ ἐπάνω. Τὰ ἔργα λοιπὸν τοῦ σώματος τὰ ἔξομολογεῖται εἰς τὸν Θεὸν τρόπον τινὰ ἀπὸ κάτω· τὰ δὲ μυστήρια κατανοοῦνται διὰ τοῦ νοῦ, διότι ἔχουν τὰς ἀφορμὰς ἀπὸ ἄνω, σὰν νὰ ἥχοῦνται διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἔκεῖνος λοιπὸν ὁ ὅποιος προσέχει εἰς ὅλας τὰς ἐντολὰς καὶ δημιουργεῖ μίαν ἀρμονίαν καὶ συμφωνίαν αὐτῶν, αὐτὸς ψάλλει τὸν Θεὸν μὲ δεκάχορδον ψαλτήριον, διότι δέκα εἴνε αἱ γενικαὶ ἐντολαὶ γραμμέναι κατὰ τὴν πρώτην παράδοσιν τοῦ νόμου. «Ἄστε τῷ Κυρίῳ ἄσμα καινόν». Δηλαδὴ νὰ λατρεύετε τὸν Θεόν ὅχι μὲ τὸ παλαιὸν περιεχόμενον τοῦ γράμματος, ἀλλὰ μὲ τὸ νέον περιεχόμενον τοῦ πνεύματος. Ἔκεῖνος ποὺ δὲν λαμβάνει τὸ γράμμα τοῦ νόμου ἀλλὰ κατανοεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου, αὐτὸς ψάλλει τὸ καινὸν ἄσμα. Διότι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἀπὸ τὴν διαθήκην ἐπάλιωσε καὶ ἐγήρασε παρῆλθε· διεδέχθη ὅμως ἡμᾶς τὸ καινούργιον καὶ ἀνανεωμένον ἄσμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, ἡ ὅποια ἀνακαινουργιώνει τὴν νεότητά μας, ὅπως τοῦ ἀετοῦ¹², ὅταν καταστρέφωμεν τὸν ἔξω ἄνθρωπον καὶ ἀνανεούμεθα ἡμέρα μὲ τὴν ἡμέραν. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐπεκτείνεται συνεχῶς πρὸς τὰ ἐμπρός, γίνεται πάντοτε πιὸ καινούργιος ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του. «Ωστε ἐκεῖνος ὁ ὅποιος γίνεται πάντοτε πιὸ καινούργιος ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του ψάλλει εἰς τὸν Θεὸν καὶ πιὸ καινούργιον ἄσμα. Καινότερον δὲ λέγεται συνήθως ἡ τὸ παράδοξον ἡ ἐκεῖνο ποὺ προσφάτως ἔλαβεν ὑπόστασιν. Ἐὰν λοιπὸν διηγῆσαι τὸν θαυμαστὸν καὶ ὑπερφυσικὸν τρόπον τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου, ψάλλεις καινούργιον καὶ παράξενον ἄσμα· καὶ ἐὰν ἀκόμη ἔξιστορῆς τὴν ἀναγέννησιν καὶ ἀνανέωσιν τοῦ σύμπαντος, ποὺ ἐπαλαιώθη ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, καὶ κηρύττης τὰ μυστήρια τῆς ἀναστάσεως καὶ τότε ψάλλεις καινούργιον καὶ πρόσφατον ἄσμα.

3. «Καλῶς ψάλατε αὐτῷ ἐν ἀλαλαγμῷ». Ἀκούετε τὸ

ραγγέλματος. Καλῶς ψάλατε ἀμετεωρίστῳ τῇ διανοίᾳ, εἰλικρινεῖ τῇ διαθέσει. «Ἐν ἀλαλαγμῷ ψάλατε». "Ωσπερ τινὲς καλὸὶ στρατιῶται μετὰ τὰ νικητήρια τὰ κατὰ τῶν ἔχθρῶν, ἀνενέγκατε ὑμνους τῷ αἰτίῳ τῆς νίκης. «Θαρσεῖτε, φησίν, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον». Τίς ἀνθρώπων ἵκανδες ἀντιστρατεύσασθαι τῷ πονηρῷ, ἐὰν μὴ τῇ σκέπῃ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς δυνάμεως προσφυγόντες, ἐκεῖθεν ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῷ πίστεως βάλωμεν ἡμῶν τὸν ἔχθρον, καὶ τοξεύσωμεν; «Καλῶς οὖν ψάλατε ἐν ἀλαλαγμῷ». Ἐστι δὲ ὁ ἀλαλαγμὸς φωνή τις ἄγναρθρος, συμφώνως 10 ἀλλήλοις τῶν συνασπιζόντων ἐν τῷ πολέμῳ συνεπηχούντων.

Ἐν συμφωνίᾳ οὖν καὶ ἐν συμπνοίᾳ, καὶ τῇ διὰ τῆς ἀγάπης ἐνώσει ψάλατε. Τί οὖν δεῖ ψάλλοντας λέγειν; "Οτι εὐθῆς ὁ λόγος τοῦ Κυρίου". Διὰ τοῦτο πρότερον τοὺς εὐθεῖς καλεῖ πρὸς τὴν αἰνεσιν, ἐπειδὴ εὐθῆς ἐστι καὶ ὁ μέλλων δοξάζεσθαι Λόγος ὁ 15 τοῦ Κυρίου, ὁ ἐν ἀρχῇ ὡν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ὡν. Εὐθῆς οὖν ὁ Πατήρ εὐθῆς ὁ Γεός εὐθὲς τὸ ἄγιον Πνεῦμα. «Καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει». Τί ἐστιν δὲ λέγει; "Ἐργον δὲ οὐρανός, ἔργον ἡ γῆ, ἔργον ἡ θάλασσα, ὁ ἄηρ, τὰ ἄψυχα πάντα, τὰ ἔμψυχα, τὰ λογικά, τὰ ἀλογα. Πῶς οὖν ἐν πίστει πάντα; Ποία 20 πίστις ἐν τοῖς ἄψυχοις; Ποία πίστις ἡ τῶν ἀλόγων; Ποία δὲ πίστις ἐν τῷ λίθῳ; Ποία δὲ πίστις ἐν τῷ κυνί; Οὕτε ἄψυχον, οὔτε ἀλογον ἐν πίστει. Ἡ μέντοι ἀπόφασις οὐδὲν ὑπεξέλετο, ἀλλὰ πάντα περιείληφεν εἰποῦσα· «Πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει». Τί οὖν ἐστιν δὲ λέγει; Ἐάν τε οὐρανόν, φησίν, θῆς, 25 καὶ τὴν ἐν αὐτῷ τάξιν, πίστεώς ἐστιν ὁδηγός· δείκνυσι γὰρ τὸν τεχνίτην δι' ἑαυτοῦ· ἐάν τε τὰς περὶ τὴν γῆν διακοσμήσεις, πάλιν καὶ διὰ τούτων αἴξεται σοι ἡ περὶ τὸν Θεὸν πίστις. Οὐ

παράγγελμα. Νὰ ψάλετε καλῶς· μὲ ταπεινόφρονα σκέψιν, μὲ εἰλικρινῆ διάθεσιν. «Ἐν ἀλαλαγμῷ ψάλατε». ‘Ωσάν μερικούς καλοὺς στρατιώτας μετὰ τὴν νίκην κατὰ τῶν ἔχθρῶν, ψάλατε ὑμνους εἰς τὸν αἴτιον τῆς νίκης. «Θαρσεῖτε», λέγει, «ἔγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»¹³. Ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους εἶνε ἵκανὸς νὰ ἀντιστρατευθῇ κατὰ τοῦ πονηροῦ, ἐὰν δὲν καταφύγωμεν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς δυνάμεως καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὴν πίστιν εἰς αὐτὸν νὰ ἐπιτεθοῦμεν τὸν ἔχθρόν μας καὶ νὰ τὸν πλήξωμεν μὲ τὰ βέλη; Καλῶς λοιπὸν ψάλατε μὲ ἀλαλαγμόν. Εἶνε δὲ ὁ ἀλαλαγμὸς κάποια ἀναρθρος φωνὴ τὴν δποίαν βγάζουν μαζὶ ἀπὸ συμφώνου ὅσοι συνασπίζονται μεταξύ των εἰς πόλεμον. Ψάλατε λοιπὸν μὲ συμφωνίαν καὶ μὲ σύμπνοιαν καὶ ἡνωμένοι μὲ τὴν ἀγάπην. Τί λοιπὸν πρέπει νὰ λέγωμεν, δταν ψάλλωμεν; «Οτι εὐθής ὁ λόγος τοῦ Κυρίου». Διὰ τοῦτο καλεῖ πρῶτα τοὺς εὐθεῖς εἰς τὸν ὕμνον, ἐπειδὴ εὐθύς εἶνε καὶ ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ δοξασθῇ, ὁ Λόγος τοῦ Κυρίου, ὁ δποῖος «ἐν ἀρχῇ ἦν πρὸς τὸν Θεόν», καὶ ἥτο Θεός¹⁴. Εὐθύς λοιπὸν ὁ Πατήρ· εὐθύς ὁ Υἱός· εὐθὲς τὸ ἄγιον Πνεῦμα. «Καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει». Τί σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγει; Ἐργον εἶνε ὁ οὐρανός, ἔργον ἡ γῆ, ἔργον ἡ θάλασσα, ὁ ἀέρας, δλα τὰ ἄψυχα, τὰ ἔμψυχα, τὰ λογικά, τὰ ἀλογα. Πῶς λοιπὸν δλα ἔχουν πίστιν; Ποία πίστις ὑπάρχει εἰς τὰ ἄψυχα; Ποία εἶνε ἡ πίστις τῶν ἀλόγων; Ποία πίστις εἰς τὸν λίθον; Ποία πίστις εἰς τὸν σκύλον; Οὔτε τὸ ἄψυχον οὔτε τὸ ἀλογον ἔχει πίστιν. Ἡ ἀπόφασις λοιπὸν δὲν ἔκαμε καμμίαν ἔξαίρεσιν, ἀλλὰ συμπεριέλαβε τὰ πάντα, δταν εἶπε· «Πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει». Τί λοιπὸν ἔννοει μὲ αὐτὸ ποὺ λέγει; Ἐάν, λέγει, παρατηρήσῃς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν τάξιν ποὺ ὑπάρχει εἰς αὐτόν, τότε εἶνε δδηγὸς εἰς τὴν πίστιν· διότι δεικνύει διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του τὸν δημιουργόν· καὶ ἐὰν παρατηρήσῃς τὰς διαρρυθμίσεις ποὺ ὑπάρχουν γύρω ἀπὸ τὴν γῆν, πάλιν καὶ δι’ αὐτῶν αὐξάνεται ἡ πίστις σου εἰς τὸν Θεόν. Διότι δὲν ἐπιστεύσαμεν εἰς τὸν Θεόν,

14. Ἱωάν. 1, 1.

γὰρ σαρκίνοις δόφθαλμοῖς καταμαθόντες τὸν Θεόν, πεπιστεύ-
καμεν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ τῷ τοῦ νοῦ δυνάμει διὰ τῶν δρωμένων
τὸν ἀδρατὸν καθιορῶμεν. «Πάντα οὖν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει».

Καν τὸν λίθον καταμάθης, ἔχει καὶ αὐτός τινα τῆς δυνάμεως
τοῦ πεποιηκότος ἀπόδειξιν· καν μύρμηκα, καν ἐμπίδα, καν
μέλισσαν. Πολλάκις καὶ ἐν τοῖς μικροτάτοις ἡ σοφία τοῦ δη-
μιουργοῦ διαφαίνεται. Ὁ γὰρ οὐρανὸν διαπλώσας, καὶ τὰ ἄ-
πλετα μεγέθη τῶν πελάγων ἀναχέας, οὗτός ἐστιν ὁ καὶ τὸ λε-
πτότατον κέντρον τῆς μελίσσης κοιλάνας ὥσπερ αὐλόν, ὡστε
10 δι' αὐτοῦ τὸν ἴδν ἀποχεῖσθαι. «Πάντα οὖν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν
πίστει». Μηδέν σοι ἀπιστίας ἐφόδιον ἔστω. Μὴ εἰπῆς, ὡς ἔτυ-
χε, γέγονε τοῦτο, καὶ αὐτομάτως ἀπήντησε τόδε. Οὐδὲν ἀτα-
κτον, οὐδὲν ἀδριστον, οὐδὲν εἰκῇ γενόμενον, οὐδὲν ὡς ἔτυχε
φερόμενον ἐν τοῖς οὖσιν. Ἡ, κακὴ συντυχία, ἦ, πονηρὰ ὥρα.

15 Ἀπαιδεύτων αὗται αἱ φωναί. «Οὐχὶ δύο στροφούθια ἀσσαρίον
πωλεῖται; καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἄνευ τοῦ θείου θελή-
ματος». Πόσαι αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς; Μία αὐτῶν οὐκ ἔστιν
ἐπιλελησμένη. Ὁρᾶς τὸν θείον δόφθαλμόν, ὡς οὐδὲν τῶν μικρο-
τάτων τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ διαφεύγει; «Ἀγαπᾶ ἐλεημοσύνην
20 καὶ κρίσιν ὁ Κύριος· τοῦ ἐλέονς Κυρίου πλήρης ἡ γῆ». Εἰ καθ'
ἔαντὴν ὑπῆρχεν ἡ τοῦ Θεοῦ κρίσις, ἀποτόμως ἡμῖν κατὰ τὴν
ἀξίαν ἡμῶν ἀποδιδόντος πρὸς ἀ ἐποιήσαμεν, ποίᾳ ἡν ἐλπίς;
τίς ἀν ἐσώθη τῶν πάντων; Νῦν δὲ «ἀγαπᾶ ἐλεημοσύνην καὶ
κρίσιν». Οἰονεὶ πάρεδρον ἔαντῷ τὴν ἐλεημοσύνην ποιησάμενος,
25 καὶ προβληθεῖσαν τῷ βασιλικῷ τῆς κρίσεως θρόνῳ, οὕτω πα-
ράγει εἰς κρίσιν ἔκαστον. «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς, Κύριε,
Κύριε, τίς ὑποστήσεται»; Οὕτε ἡ ἐλεημοσύνη ἄκριτος, οὕτε
ἡ κρίσις ἀνελεήμων. Πρὸ τῆς κρίσεως οὖν ἀγαπᾶ ἐλεημοσύνην,
καὶ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχεται ἐπὶ τὴν κρίσιν. Ταῦτα δὲ
30 ἀλλήλοις συνέχενται, ὁ ἐλεος μετὰ τῆς κρίσεως· ἵνα μήτε ὁ
ἐλεος μόνος χαντότητα ἐμποιήσῃ, μήτε μόνη ἡ κρίσις ἀπόγνω-

έπειδή τὸν ἐγνωρίσαμεν μὲ τοὺς σάρκινους ὀφθαλμούς, ἀλλὰ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ νοῦ βλέπομεν τὸν ἀόρατον διὰ τῶν δρατῶν. "Ολα λοιπὸν τὰ ἔργα του ᾔχουν πίστιν. Καὶ τὸν λίθον ἐὰν ἔξετάσῃς, ἔχει καὶ αὐτὸς κάποιαν ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως τοῦ ποιητοῦ· καὶ ἐὰν τὸ μυρμήγκι, καὶ ἐὰν ἔντομον, καὶ ἐὰν μέλισσαν. Πολλὰς φορὰς καὶ εἰς τὰ μικρότατα διακρίνεται ἡ σοφία τοῦ δημιουργοῦ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀπλωσε παντοῦ τὸν οὐρανὸν καὶ διεσκόρπισε τὰ ἀμέτρητα μεγάλα πελάγη, αὐτὸς εἶνε ἐκεῖνος ποὺ ἐκοίλανε σὰν αὐλὸν τὸ λεπτότατον κεντρὸν τῆς μελίσσης, ὥστε νὰ χύνῃ δι' αὐτοῦ τὸ δηλητήριον. "Ολα λοιπὸν τὰ ἔργα αὐτοῦ ᾔχουν πίστιν. Τίποτε νὰ μὴ σου γίνῃ ἀφορμὴ ἀπιστίας. Νὰ μὴ εἴπῃς, δτὶ ἀπὸ τὴν τύχην ἔγινεν αὐτὸς καὶ αὐτομάτως ἐφύτρωσε τὸ ἄλλο. Τίποτε δὲν ἔγινε χωρὶς τάξιν, τίποτε χωρὶς κάποιον σκοπόν, τίποτε ματαίως, τίποτε δὲν ἤλθεν εἰς τὴν ὑπαρξίαν ἀπὸ τὴν τύχην. "Η κακὴ σύμπτωσις, ἡ κακιὰ ὥρα, αὐτὰ τὰ λέγουν φωναὶ ἀμαθῶν. «Ούχι δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἀνευ τοῦ θείου θελήματος». Πόσαι εἶνε αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς; Καὶ μία ἀπὸ αὐτὰς δὲν εἶνε λησμονημένη¹⁵. Βλέπεις δτὶ τίποτε ἀπὸ τὰ μικρότατα δὲν διαφεύγει τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ Θεοῦ; «Ἀγαπᾶ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν ὁ Κύριος· τοῦ ἐλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ». Ἐὰν ὑπῆρχε μόνη της ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀποτόμως μᾶς ἀνταπέδιδε κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν πράξεών μας, ποία ἐλπίδα σωτηρίας ὑπῆρχε; Ποϊος ἀπὸ ὅλους θὰ ἐσώζετο; Τώρα δμως «ἀγαπᾶ ἐλεημοσύνην καὶ κρίσιν». Σὰν νὰ ἐτοπιθέτησε πλησίον του τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν προέβαλεν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον τῆς κρίσεως καὶ ἔτσι δδηγεῖ τὸν καθένα εἰς τὸ κριτήριον. «Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσῃς, Κύριε, Κύριε, τίς ὑποστήσεται»¹⁶; Οὔτε ἡ ἐλεημοσύνη χωρὶς κρίσιν, οὔτε ἡ κρίσις χωρὶς εὐσπλαγχνίαν. Πρὶν ἀπὸ τὴν κρίσιν λοιπὸν ἀγαπᾶ τὴν ἐλεημοσύνην, καὶ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχεται εἰς τὴν κρίσιν. Αὐτὰ δὲ εἶνε συνδεδεμένα μεταξύ των, δηλαδὴ ἡ εὐσπλαγχνία καὶ ἡ κρίσις· ὥστε οὔτε ἡ εὐσπλαγχνία μόνη νὰ προξενήσῃ ραθυμίαν, οὔτε μόνη ἡ κρίσις νὰ προκαλέσῃ τὴν

σιν ἐνεργάσηται. Βούλεται σε ἐλεῆσαι, καὶ τῶν ἑαυτοῦ οἰκτιρμῶν μεταδοῦναι ὁ κριτής· ἀλλ' ἐὰν εὑρῃ σε μετὰ τὴν ἄμαρτίαν ταπεινόν, συντετριμμένον, πολλὰ μετακλαύσαντα ἐπὶ τοῖς πονηροῖς ἔργοις, τὰ γενόμενα κρυφῇ ἀνεπαισχύντως δημοσίευσαντα, δεηθέντα ἀδελφῶν συγκαμεῖν σοι πρὸς τὴν Ἰασιν, δλως ἐλεεινόν σε γενόμενον ἐὰν ἵδη, ἀφθονόν σοι τὴν ἑαυτοῦ ἐλεημοσύνην ἐπιχορηγεῖ· ἐὰν δὲ καρδίαν ἀμετανόητον, φρόνημα ὑπερήφανον, ἀπιστίαν τοῦ αἰῶνος τοῦ μέλλοντος, ἀφοβίαν τῆς κρίσεως, τότε ἀγαπᾶ ἐπὶ σοὶ τὴν κρίσιν. Ὡς γὰρ ἰατρὸς 10 ἐμμελῆς καὶ φιλάνθρωπος καταντλήμασι πρότερον καὶ περιπλάσμασιν ἀπαλοῖς πειρᾶται καταστεῖλαι τὸ οἴδημα· ἐπάνδιος ἴδη ἀνενδότως καὶ σκληρῶς ἀντιτυποῦντα τὸν ὅγκον, δίψας τὸ ἔλαιον καὶ τὴν μαλακὴν ἀγωγήν, αἰρεῖται λοιπὸν τὴν τοῦ σιδήρου χρῆσιν. Ἀγαπᾶ οὖν ἐλεημοσύνην ἐπὶ τῶν μετανοούντων· ἀγαπᾷ δὲ καὶ κρίσιν ἐπὶ τῶν ἀνενδότων. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Ἡσαΐας λέγει τῷ Θεῷ, διτι «Ἡ ἐλεημοσύνη σου εἰς σταθμόν». Καὶ γὰρ κάκεῖνος τὴν μετὰ κρίσεως ἐλεημοσύνην παρίστησι, 15 ζυγῷ καὶ ἀριθμῷ καὶ σταθμῷ κατὰ τὴν ἑκάστου ἀξίαν ἀντιμετροῦντος.

20   4. «Τοῦ ἐλέονς Κυρίου πλήρης ἡ γῆ». Ἐνταῦθα διέζευκται ἀπὸ τῆς κρίσεως ὁ ἐλέος. Μόνον γὰρ τοῦ ἐλέονς Κυρίου πλήρης ἡ γῆ, τῆς κρίσεως εἰς τὸν ὠρισμένον καιρὸν ταμιευθείσης. Ἐνταῦθα μὲν οὖν ἐλεός ἐστι χωρὶς κρίσεως· οὐ γὰρ «ῆλθεν ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον». Ἐκεῖ δὲ οὐκ 25 ἐστιν ἡ κρίσις χωρὶς ἐλέονς, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἀνθρώπον καθαρὸν ενρεθῆναι ἀπὸ δύπον, μηδὲ ἐὰν μία νῆμέρα ἢ τῆς γενέσεως αὐτοῦ. Ὡστε ἐάν τις ἵδη τὴν κακίαν διημέραι νεμομένην, καὶ τὸ ἐπίκηρον γένος τῶν ἀνθρώπων ἄξιον μνημῶν θανάτων, δ-

ἀπόγνωσιν. Θέλει δὲ κριτής νὰ σὲ ἔλεήσῃ καὶ νὰ σοῦ χαρίσῃ τοὺς οἰκτιρμούς του· ἀλλὰ ἐὰν σὲ εὔρῃ ταπεινὸν μετὰ τὴν ἀμαρτίαν καὶ συντετριμμένον, νὰ ἔχῃς κλάψει πολὺ διὰ τὰ πονηρά σου ἔργα, τὰ δποῖα ἔγιναν κρυφὰ καὶ τὰ ἔξωμολογήθης χωρὶς ἐντροπήν, νὰ παρεκάλεσες τοὺς ἀδελφοὺς νὰ κοπιάσουν μαζί σου γιὰ νὰ θεραπευθῆς¹⁷, ἐὰν σὲ ἵδη ὅτι ἔγινες τελείως ἀξιολύπητος, θὰ σοῦ χορηγήσῃ πλουσίαν τὴν εὐσπλαγχνίαν του· ἐὰν ὅμως ἵδη καρδίαν ἀμετανόητον, φρόνημα ὑπερήφανον, ἀπιστίαν ὅτι ὑπάρχει μέλλουσα ζωή, ἀφοβία διὰ τὴν κρίσιν, τότε διὰ σὲ προτιμᾶς τὴν καταδίκην. Καὶ σὰν ἔνας ιατρὸς ἐπιμελής καὶ φιλάνθρωπος προσπαθεῖ προηγουμένως μὲ πλύσεις καὶ καταπλάσματα μαλακὰ νὰ ἔλαττώσῃ τὸ πρήξιμον· ἐὰν ὅμως ἵδη νὰ μὴν ὑποχωρῇ καὶ τὸ ἔξόγκωμα νὰ ἀνθίσταται καὶ νὰ σκληρύνεται, τότε ἀπορρίπτει τὸ λάδι καὶ τὸν μαλακὸν τρόπον θεραπείας καὶ προτιμᾶς εἰς τὸ ἔξῆς τὴν χρῆσιν τῆς μαχαίρας. Χρησιμοποιεῖ λοιπὸν ἔλεημοσύνην εἰς τοὺς μετανοοῦντας, εἰς δὲ τοὺς ἀμετανοήτους χρησιμοποιεῖ τὴν τιμωρίαν. Κάπι παρόμοιον λέγει καὶ ὁ Ἡσαΐας εἰς τὸν Θεόν, ὅτι «Ἡ ἔλεημοσύνη σου εἰς σταθμόν»¹⁸. Διότι καὶ ἐκεῖνος παριστάνει τὴν ἔλεημοσύνην μαζί μὲ τὴν κρίσιν, καὶ ἀνταποδίδει εἰς τὸν καθένα κατὰ τὴν ἀξίαν του μὲ ζυγαριάν, μὲ ἀριθμὸν καὶ μὲ βάρος.

4. «Τοῦ ἔλέους Κυρίου πλήρης ἡ γῆ». Ἐδῶ ἔχει διαχωρισθῆ τὸ ἔλεος ἀπὸ τὴν κρίσιν. Διότι ἡ γῆ εἶνε γεμάτη μόνον ἀπὸ τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου, ἐνῷ ἡ κρίσις καθωρίσθη εἰς τὸν ὥρισμένον καιρόν. Ἐδῶ λοιπὸν ὑπάρχει ἔλεος χωρὶς κρίσιν· διότι «οὐκ ἤλθεν ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ᾽ ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον»¹⁹. Ἐκεῖ ὅμως ἡ κρίσις δὲν εἶνε χωρὶς ἔλεος, διότι δὲν δύναται νὰ εὑρεθῇ ἄνθρωπος καθαρὸς ἀπὸ ἀμαρτίαν, οὔτε ἐὰν μία εἶνε ἡ ἡμέρα τῆς ζωῆς του²⁰. «Ωστε ἐὰν κάποιος ἵδη τὴν κακίαν ἤμέρα μὲ τὴν ἤμέραν νὰ ἔξαπλοῦται, καὶ τὸ φθαρτὸν γένος τῶν ἀνθρώπων νὰ εἶνε ἀξιονέαν μυρίων θανάτων, ἐφ' ὃσον εύρισκεται

19. Ἰωάν. 3, 17.

20. Ἰωβ 14, 4 - 5.

σον ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασι τυγχάνον, θαυμάσει τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἀνοχῆς αὐτοῦ καὶ τῆς μακροθυμίας. Ἐν τῇ γῇ μέντοι ὅντες τοῦ ἐλέους χρήζομεν. Οἱ γὰρ ἐν τῷ οὐρανῷ τοῦ μακαρίζεσθαι εἰσιν, ἀλλ’ οὐχὶ τοῦ ἐλεεῖσθαι 5 ἄξιοι. Ἡ τάχα διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἡμῖν ἐπενεχθεῖσαν καταδίκην γῇ λεγόμεθα ἡμεῖς οἱ ἀκούσαντες παρὰ Θεοῦ τό· «Γῇ εἰ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ»· οἱ πλήρεις ἐσμὲν τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ· «Νεκροὺς γὰρ ὅντας ἡμᾶς ταῖς ἀμαρτίαις καὶ τοῖς παραπτώμασιν» ἐλεήσας δὲ Θεὸς «συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ». 10 «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Ποῦ οἱ τὸ Πνεῦμα ἔξουθενοῦτες; ποῦ οἱ χωρίζοντες αὐτὸς ἀπὸ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως; ποῦ οἱ τῆς πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν συναφείας αὐτὸς διατέμνοντες; Ἀκονέτωσαν τοῦ φαλμοῦ λέγοντος· «Τῷ λόγῳ 15 Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Οὕτε γὰρ Λόγος, ἡ κοινὴ αἵτη λαλιά, νομισθήσεται ἐξ ὀνομάτων καὶ ὁμάτων τὴν σύστασιν ἔχουσα, οὕτε τὸ Πνεῦμα ἀτμὶς εἰς ἀέρα διαχεομένη· ἀλλὰ καὶ Λόγος δὲν ἀρχῇ ὧν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Πνεῦμα τὸ 20 ἄγιον, δὲ ίδίως τῆς προσηγορίας ταύτης τετύχηκεν. Ὡς οὖν δὲ δημιουργὸς Λόγος ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν, οὗτοι τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, «δὲ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται» (τουτέστιν, δὲ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἵνα μὴ τῶν ἔξωθέν τι καὶ τῶν κτισμάτων αὐτὸς κρίνῃς, ἀλλ’ ὡς ἐκ Θεοῦ ἔχον τὴν ὑπόστασιν δοξάζεις), ἀπάσας τὰς ἐν αὐτῷ δυνάμεις συνεπέφερε. Τῷ οὖν Πνεύματι πᾶσα ἡ δύναμις ἡ ὑπερουράνιος ἐστερεώθη· τουτέστι, τὸ εὔτονον καὶ πάγιον καὶ βέβαιον ἐν ἀγιασμῷ, καὶ πάσῃ τῇ

εἰς τὴν ἀμαρτίαν, θὰ θαυμάσῃ τὸν πλοῦτον τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ²¹. "Οταν λοιπὸν εύρισκώμεθα εἰς τὴν γῆν, ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ τὸ ἔλεος. Ἐκεῖνοι ποὺ εἶνε εἰς τὸν οὐρανὸν εἶνε ἄξιοι μακαρισμοῦ ἀλλ’ ὅχι ἔλέους. "Η ἵσως, ἐπειδὴ ἔξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας κατεδικάσθημεν, λεγόμεθα γῇ ἐμεῖς οἱ ὅποιοι ἡκούσαμεν ἀπὸ τὸν Θεὸν τό· «Γῇ εἰ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ»²². οἱ ὅποιοι εἴμεθα γεμάτοι ἀπὸ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ ἡμᾶς «νεκροὺς ὄντας ταῖς ἀμαρτίαις καὶ τοῖς παραπτώμασι» μᾶς εὔσπλαγχνίσθη ὁ Θεὸς καὶ μᾶς «συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ»²³. «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Ποῦ εἶνε ἐκεῖνοι ποὺ περιφρονοῦν τὸ Πνεῦμα; Ποῦ εἶνε ἐκεῖνοι ποὺ τὸ διαχωρίζουν ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν; Ποῦ εἶνε ἐκεῖνοι ποὺ τὸ ἀποκόπτουν ἀπὸ τὴν ἀμεσον σχέσιν του πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν; "Ἄσ ἀκούσουν τὸν ψαλμὸν ποὺ λέγει· «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Διότι οὕτε ὁ Λόγος, ἡ κοινὴ αὐτὴ δμιλία, νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ λέξεις καὶ φράσεις, οὕτε τὸ Πνεῦμα νὰ θεωρηθῇ ἀτμὸς ποὺ διασκορπίζεται εἰς τὸν ἀέρα· ἀλλὰ καὶ Λόγος εἶνε ἐκεῖνος ὁ «ἐν ἀρχῇ ὅν πρὸς τὸν Θεόν»²⁴, καὶ Πνεῦμα ἄγιον ἐκεῖνο ποὺ ἔλαβεν Ἰδιαιτέρως αὐτὴν τὴν ὄνομασίαν. "Οπως λοιπὸν ὁ δημιουργὸς Λόγος ἐστερέωσε τὸν οὐρανὸν, ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, «ὅ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται»²⁵ (δηλαδή, τὸ ὅποιον ἔξερχεται ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, διὰ νὰ μὴ τὸ θεωρήσῃς ὅτι εἶνε κάποιο ἀπὸ τὰ ἔξωτερικὰ πράγματα ἡ κάποιο ἀπὸ τὰ κτίσματα, ἀλλὰ νὰ τὸ δοξάζῃς, διότι ἔχει τὴν ὑπόστασιν ἐκ τοῦ Θεοῦ), προσέφερεν ὅλας τὰς δυνάμεις ποὺ ὑπάρχουν εἰς αὐτὸ εἰς τὴν δημιουργίαν. Μὲ τὸ Πνεῦμα λοιπὸν ἐστερεώθη ὅλη ἡ ὑπερουράνιος δύναμις· δηλαδὴ ἡ δύναμις καὶ ἡ σταθερότης καὶ ἡ βεβαιότης ποὺ χορηγοῦνται διὰ τοῦ ἀγιασμοῦ, καὶ ὅλη

24. Ἱωάν. 1, 1.

25. Ἱωάν. 15, 26.

πρεπούσῃ ταῖς ἱεραῖς δυνάμεσιν ἀρετῇ, ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐπικυρίας ἔχουσιν. Ἐνθάδε μὲν οὖν Πνεῦμα στόματος αὐτοῦ ἀναγέγραπται· εὑρήσομεν δὲ ἄλλαχοῦ καὶ Λόγον στόματος αὐτοῦ εἰρημένον, ἵνα νοηθῇ ὁ Σωτήρ, καὶ τὸ ἄγιον αὐτοῦ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρός. Ἐπεὶ οὖν Λόγος μὲν Κυρίου ὁ Σωτήρ, καὶ Πνεῦμα τοῦ στόματος αὐτοῦ τὸ ἄγιον Πνεῦμα, ἀμφότερα δὲ συνήργησε τῇ κτίσει τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς δυνάμεων, διὰ τοῦτο εἴρηται· «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις 10 αὐτῶν». Οὐδὲν γὰρ ἀγιάζεται, εἰ μὴ τῇ παρουσίᾳ τοῦ Πνεύματος. Ἀγγέλων γοῦν τὴν μὲν εἰς τὸ εἶναι πάροδον ὁ δημιουργὸς Λόγος ὁ ποιητὴς τῶν δλῶν παρείχετο· τὸν ἀγιασμὸν δὲ αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον συνεπέφερεν. Οὐ γὰρ νήπιοι κτισθέντες οἱ ἄγγελοι, εἴτα τελειωθέντες τῇ κατ' ὀλίγον μελέτῃ, οὕτως 15 ἀξιοι τῆς τοῦ Πνεύματος ὑποδοχῆς γεγόνασιν· ἀλλ' ἐν τῇ πρώτῃ συστάσει καὶ τῷ οἰονεὶ φυράματι τῆς οὐσίας αὐτῶν συγκαταβληθεῖσαν ἔσχον τὴν ἀγιότητα. Διὸ καὶ δυσμετάθετοι εἰσι πρὸς κακίαν, εὐθύς, οἰονεὶ βαφῆ τινι, τῷ ἀγιασμῷ στομωθέντες, καὶ τὸ μόνιμον εἰς ἀρετὴν τῇ δωρεῇ τοῦ ἀγίου Πνεύματος 20 ἔχοντες.

5. «Συνάγων ὡς ἀσκὸν ὕδατα θαλάσσης, τιθεὶς ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους». Οὐκ εἶπε, συνάγων τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης ὡς ἐν ἀσκῷ, ἀλλ' «ὡς ἀσκόν», οὕτω τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης συνάγων. Νόησον δέ μοι τὴν τοῦ ἀσκοῦ φύσιν, νῦν μὲν διαφυσώμένην, δταν τῷ ἐναποληφθέντι πνεύματι τὸ δέομα περιταθῆν· δὲ συστελλομένην, δταν ὑποχωρήσῃ τὸ διατεῖνον. Οὕτω τοίνυν ἡ θάλασσα ποτὲ μὲν ἐκφλεγμαίνει καὶ ζεῖ τοῖς πνεύμασιν ἀγριαινομένη καὶ ἐξοιδαίνονσα· ποτὲ δὲ πάλιν ὑπὸ γαλήνης εἰς ταπεινὸν καταστέλλεται. Ὡς οὖν ἀσκόν, οὕτως συστέλλει

ἡ ἀρετὴ ποὺ ἄρμόζει εἰς τὰς Ἱερὰς δυνάμεις, προέρχονται ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος. Ἐδῶ λοιπὸν ἀναφέρεται Πνεῦμα στόματος αὐτοῦ· εἰς ἄλλο δῆμος σημεῖον θὰ εὑρωμεν νὰ λέγεται καὶ Λόγος στόματος αὐτοῦ, διὰ νὰ γίνη κατανοητὸν ὅτι ὁ Σωτήρ καὶ τὸ ἄγιον Πνεῦμα αὐτοῦ εἶνε ἐκ τοῦ Πατρός. Ἐπειδὴ λοιπὸν Λόγος Κυρίου εἶνε ὁ Σωτήρ, καὶ Πνεῦμα τοῦ στόματος αὐτοῦ τὸ ἄγιον Πνεῦμα καὶ τὰ δύο δὲ ἐβοήθησαν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν οὐρανῶν καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τοῦτο ἐλέχθη· «Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν». Τίποτε δὲν ἀγιάζεται παρὰ μόνον μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ Πνεύματος. Τὴν ἔμφανισιν λοιπὸν τῶν ἀγγέλων εἰς μὲν τὴν ὑπαρξιν ἔδωσεν ὁ δημιουργὸς Λόγος ὁ ποιητὴς τῶν ὅλων· τὸν ἀγιασμὸν ὅμως εἰς αὐτοὺς προσέφερε τὸ ἄγιον Πνεῦμα. Διότι οἱ ἄγγελοι δὲν ἐδημιουργήθησαν νήπιοι καὶ ἔπειτα ἐτελειοποιήθησαν ὀλίγον κατ’ ὀλίγον μὲ τὴν ἀσκησιν καὶ ἔτσι ἔγιναν ἀξιοί νὰ ὑποδεχθοῦν τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ εἶχαν φυτευμένην τὴν ἀγιότητα ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν ποὺ ἐπλάσθησαν καὶ τρόπον τινὰ μέσα εἰς τὸ φύραμα τῆς ούσίας των. Διὰ τοῦτο δυσκόλως μεταπίπτουν εἰς τὴν κακίαν, διότι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡσὰν μὲ κάποιαν βαφὴν ἡσφαλίσθησαν μὲ τὴν ἀγιότητα καὶ ἔχουν σταθερότητα εἰς τὴν ἀρετὴν μὲ τὴν χάριν τοῦ ἄγίου Πνεύματος.

5. «Συνάγων ὡς ἀσκὸν ὕδατα θαλάσσης, τιθεὶς ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους». Δὲν εἴπε συγκεντρώνει τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης ὡς εἰς ἀσκόν, ἀλλά, «ὡς ἀσκόν», ἔτσι συγκεντρώνει τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης. Παρατήρησέ μου τὴν φύσιν τοῦ ἀσκοῦ, ἡ δόποια ἀλλοτε μὲν εἶνε φουσκωμένη, ὅταν τεντωθῇ ὀλόγυρα τὸ δέρμα ἀπὸ τὸν ἀέρα ποὺ περιέχεται μέσα, ἀλλοτε δὲ συστέλλεται, ὅταν ὑποχωρήσῃ ἐκεῖνο ποὺ τὴν τεντώνει. Ἐτσι λοιπὸν καὶ ἡ θάλασσα ἀλλοτε μὲν ἐξάπτεται καὶ ἀναβράζει, ἐπειδὴ ἐξαγριώνεται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους καὶ φουσκώνει. ἀλλοτε δὲ πάλιν καταπραΐνεται ἀπὸ τὴν γαλήνην. Ὡς ἀσκὸν λοιπὸν συμμαζεύει καὶ ταπεινώνει ὁ Κύριος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης. Εύρήκαμεν δὲ

καὶ ταπεινοῖ τὸ ὄδωρ τῆς θαλάσσης ὁ Κύριος. Εῦρομεν δὲ ἐν τισι τῶν ἀντιγράφων· «Συνάγων ὡς ἐν ἀσκῷ ὄδατα θαλάσσης», ἐπὶ τὴν παλαιὰν ἴστορίαν τοῦ λόγου ἡμᾶς ἀναπέμποντος, ὅτε ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα, οὐδενὸς αὐτὴν διαιροῦντος, οὐδὲ συνέχοντος, αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν συνειστήκει, οἷον ἀσκῷ τινι ἐνδεδεμένη, τοῦ θείου προστάγματος προχυθῆναι αὐτὴν οὐκ ἐδυντος. «Τιθείς, φησίν, ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους». Ἀκολούθτερον ἡν ὡς πρὸς τὴν κοινὴν ἔννοιαν εἰπεῖν, τιθείς ἐν ἀβύσσοις τοὺς θησαυρούς· τουτέστιν, ἐν μνησηρίᾳ συνέχων τὸν ἑαυτοῦ πλοῦτον.

10 Νῦν δέ, ὥσπερ τινὰ κειμήλια ἀξια τῶν θείων θησαυρῶν τὰς ἀβύσσους εἰναί φησι. Μή ποτε οὖν οἱ περὶ τῆς θείας κρίσεως λόγοι ἀρρητοὶ δύντες καὶ ἀκατάληπτοι ταῖς ἀνθρωπίναις ἔννοιαις, ἀβύσσοι λέγονται, ἐν μόνῃ τῇ τοῦ Θεοῦ γνώσει ἀποκειμένων τῶν λόγων, καθ' οὓς ἔκαστα οἰκονομεῖ; "Οτι

15 γὰρ τὰ περὶ ἔκαστον κρίματα ἀβύσσοις προσηγορεύθη, ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ δεδιδάγμεθα λέγοντι· «Τὰ κρίματά σου ἀβύσσοις πολλή». Ἐὰν οὖν ἐπιζητῆς, διὰ τί τοῦ μὲν ἀμαρτωλοῦ ἡ ζωὴ παρατείνεται, τοῦ δὲ δικαίου αἱ ἡμέραι τῆς παροικίας συντέμνονται, διὰ τί δὲ μὲν ἀδικος εὐθηνεῖται, δὲ δὲ δίκαιος θλίβεται,

20 διὰ τί τὸ παιδίον ποὺν εἰς τελείωσιν ἐλθεῖν ἀνηρπάσθη, πόθεν πόλεμοι, διὰ τί τὰ νανάγια, οἱ σεισμοί, οἱ αὔχμοι, αἱ ἐπομβρίαι, διὰ τί τὰ φθαρτικὰ τῶν ἀνθρώπων δεδημιούργηται, διὰ τί δὲ μὲν δοῦλος, δὲ ἐλεύθερος, δὲ μὲν πλούτει, δὲ πένεται (πολὺ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀμαρταρομένοις ἡ κατορθουμένοις ἔστι τὸ διά-

25 φορον· ἡ μὲν γὰρ πορνοβοσκῷ πραθεῖσα, πρὸς ἀνάγκην ἔστιν ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ· ἡ δὲ εὐθὺς ἀγαθῆς δεσποινῆς ἐπιτυχοῦσα, συνεξετράφη τῇ παρθενίᾳ), διὰ τί αὕτη μὲν εὐεργετήθη, ἐκείνη δὲ κατεδικάσθη· καὶ τίς ἡ ἐφ' ἔκαστον τούτων παρὰ τοῦ κριτοῦ ἀνταπόδοσις· ταῦτα πάντα λαβὼν εἰς ἔννοιαν, ἐνθυμή-

30 θητι ὅτι ἀβύσσοις ἔστι τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ, καὶ τῷ τοῖς θησαυροῖς τοῖς θείοις ἐναποκεκλεῖσθαι, οὐκ εὐληπτα τοῖς τυχοῦσι. Καὶ τῷ πιστεύοντι δὲ ἐπαγγελίᾳ δέδοται παρὰ Θεοῦ,

εἰς μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀντίγραφα· «Συνάγων ὡς ἐν ἀσκῷ ὑδατα θαλάσσης», ὑπενθυμίζοντας εἰς ἡμᾶς δὲ λόγος τὴν παλαιὰν ιστορίαν, ὅταν ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα, χωρὶς κάποιος νὰ τὴν διαιρῇ, οὔτε νὰ τὴν συγκρατῇ, αὐτὴ μόνη της συνεκεντρώθη εἰς τὸν ἔαυτόν της δεμένη ὥσταν μὲ κάποιον ἀσκόν, διότι τὸ θεῖον πρόσταγμα δὲν τὴν ἄφηνε νὰ χυθῇ πρὸς τὰ ἐμπρός. «Τιθείσ», λέγει, «ἐν θησαυροῖς ἀβύσσους». Θὰ ἦτο πιὸ σύμφωνον μὲ τὴν κοινὴν ἔννοιαν ἐὰν ἔλεγε· «Τιθεὶς ἐν ἀβύσσοις τοὺς θησαυρούς»· δηλαδὴ περικλείει τὸν πλοῦτον του εἰς ἐν μυστήριον. Τώρα δὲ λέγει ὅτι αἱ ἀβύσσοι εἰνε ὥσταν μερικὰ κειμήλια ἀξια τῶν θείων θησαυρῶν. Μήπως λοιπὸν λέγονται ἀβύσσοι οἱ λόγοι περὶ τῆς θείας κρίσεως, οἱ δόπιοι εἰνε ἀνέκφραστοι καὶ ἀκατανόητοι εἰς τὰς ἀνθρωπίνους διανοίας, εὑρίσκονται δὲ οἱ λόγοι μόνον εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τοὺς δόπιούς κυβερνᾷ τὸ καθένα; Τὸ ὅτι δὲ αἱ κρίσεις τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ κτίσματα ὡνομάσθη ἀβύσσος, τὸ ἐμάθαμεν καὶ εἰς ἄλλον ψαλμὸν ποὺ λέγει· «Τὰ κρίματά σου ἀβύσσος πολλή»²⁸. Ἐὰν λοιπὸν ζητῆσις ἐπιμόνως νὰ μάθης, διατί ἡ ζωὴ τοῦ ἀμαρτωλοῦ παρατείνεται ἐπὶ πολύ, τοῦ δὲ δικαίου συντομεύονται αἱ ἡμέραι τῆς προσωρινῆς κατοικίας του, διατί δὲ μὲν ἀδικος εὐήμερεῖ, δὲ δίκαιος θλίβεται, διατί τὸ παιδί προτοῦ μεγαλώσῃ καὶ τελειοποιηθῇ ἀπέθανεν, ἀπὸ ποῦ οἱ πόλεμοι, διατί τὰ ναυάγια, οἱ σεισμοί, αἱ ξηρασίαι, αἱ πολλαὶ βροχαί, διατί ἔχουν δημιουργηθῆ τὰ ἐπιβλαβῆ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, διατί δὲ ἔνας εἰνε δοῦλος καὶ δὲ ἄλλος ἐλεύθερος, δὲ ἔνας πλούσιος καὶ δὲ ἄλλος πτωχὸς (μεγάλη δὲ εἰνε ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀμαρτιῶν παρὰ μεταξὺ τῶν κατορθωμάτων· διότι ἐκείνη ποὺ ἐπωλήθη εἰς μαστροπὸν ἀναγκαστικῶς εύρίσκεται εἰς τὴν ἀμαρτίαν· ἐκείνη δημως ποὺ ἔξ ἀρχῆς ἔτυχεν εἰς καλὴν κυρίαν, ἀνετράφη ἐν παρθενίᾳ), διατί αὐτὴ μὲν εὐηργετήθη, ἐκείνη δὲ κατεδικάσθη· καὶ ποία ἡ ἀνταπόδοσις ἀπὸ τὸν κριτὴν εἰς τὸν καθένα ἀπὸ αὐτούς· ὅταν σκεφθῆς ὅλα αὐτά, ἐνθυμήσου ὅτι τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ εἰνε ἀβύσσος, καὶ ἐπειδὴ εἰνε ἀσφαλισμένα εἰς τοὺς θείους θησαυρούς, δὲν εἰνε κατανοητὰ ἀπὸ τοὺς τυχόντας. Καὶ εἰς τὸν πιστὸν δὲ

ὅτι «δώσω σοι θησαυροὺς ἀποκρύφους, ἀοράτους». Ἐπειδὰν οὖν καταξιωθῶμεν τῆς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον γνώσεως, δύφομεθα καὶ τὰς ἐν τοῖς θησαυροῖς τοῦ Θεοῦ ἀβύσσους. Συνάγων δὲ τὰ ἐν τῇ Γραφῇ περὶ ἀσκῶν εἰρημένα, μᾶλλον γενήσῃ 5· ἐν περινοίᾳ τοῦ βουλήματος τοῦ προφητικοῦ. Οἱ μὲν οὖν ἀνακαινούμενοι ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ, καὶ τὸν καινὸν οἶνον ἀπὸ τῆς ἀμπέλου τῆς ἀληθινῆς χωροῦντες, ἀσκοὶ εἰναι λέγονται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ καινοί. Οἱ δὲ μηδέπω τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποθέμενοι, ἀσκοὶ εἰσι παλαιοί, μὴ δυνάμενοι πιστεύεσθαι τὴν ὑπό 10· δοχὴν τοῦ νέον οἴνου. «Οὐδεὶς γὰρ βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς», ἵνα μὴ καὶ ὁ οἶνος ἐκχυθῇ, καὶ πάντη ἀπόλωνται ἐκεῖνοι οἱ ἀσκοί, οὐδεμιᾶς ἀξιούμενοι συγγνώμης ἔτι, ἐὰν τὸν καλὸν καὶ καινὸν ἐκχέωσιν οἶνον. «Οἶνον γὰρ καινὸν εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον». Τὸν καινὸν καὶ πνευματικὸν οἶνον, καὶ τῷ 15· Πνεύματι τῷ ἀγίῳ ζέοντα, τὸν μηδέποτε παλαιούμενον τῆς ἀληθείας νοῦν εἰς τὸν καινὸν ἄνθρωπον βλητέον· διὸ διὰ τὸ πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρειν, ἀσκὸς ἀν λέγοιτο εἰναι καινὸς δικαίως.

6. «Φοβηθήτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ· ἀπ' αὐτοῦ δὲ σα- 20· λευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Ἐπειδὴ «φόβος Κυρίου ἀρχὴ αἰσθήσεως», οἱ τὰ γῆνα φρονοῦντες, διὰ φόβου παιδευέσθωσαν. «Ως μὲν γὰρ εἰσαγωγικὸς εἰς εὐσέβειαν ἀναγκαίως παραλαμβάνεται ὁ φόβος, ἀγάπη δὲ λοιπὸν παραλαβοῦσα τοὺς ἐνθυμισθέντας ἀπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ φόβου, 25· τελειοῦ. Πάση οὖν τῇ γῇ φόβον παραγγέλλει ὁ λόγος. «Σαλευθήτωσαν δέ, φησί, ἀπ' αὐτοῦ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Οἵονεὶ πᾶν κίνημα, εἴτε κατὰ νοῦν, εἴτε κατὰ σωματι-

ἔχει διθῆ ύπόσχεσις ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅτι «δώσω σοι θησαυροὺς ἀποκρύφους, ἀοράτους»²⁷. Ὁταν λοιπὸν καταξιωθῶμεν νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν προσωπικὴν γνῶσιν²⁸, θὰ ἴδοῦμεν καὶ τὰς ἀβύσσους ποὺ ὑπάρχουν εἰς τοὺς θησαυροὺς τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν δὲ συγκεντρώσῃς ὅσα λέγονται εἰς τὴν Γραφὴν περὶ τῶν ἀσκῶν, θὰ κατανοήσῃς περισσότερον τὴν σκέψιν τοῦ προφήτου. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ ἀνακαινουργιώνονται ἡμέρᾳ μὲ τὴν ἡμέραν, καὶ πληροῦνται μὲ τὸν καινούργιον οἶνον ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν ἄμπελον, αὐτοὶ δονομάζονται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καίνοι ἀσκοί. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ δὲν ἀπέβαλαν ἀκόμη τὸν παλαιὸν ἀνθρωπὸν, εἴνε ἀσκοὶ παλαιοί, διότι δὲν ἔμπιστοσύνην νὰ δεχθοῦν τὸν νέον οἶνον. Διότι «οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς»²⁹, διὰ νὰ μὴ χυθῇ καὶ ὁ οἶνος, καὶ καταστραφοῦν ἐντελῶς ἔκεῖνοι οἱ ἀσκοί, διότι καθίστανται ἀκατάλληλοι διὰ χρῆσιν εἰς τὸ ἔξῆς, ἀφοῦ χύνουν τὸν καλὸν καὶ νέον οἶνον. «Οἶνον» λοιπὸν «καινὸν εἰς ἀσκοὺς καινούς βλητέον»³⁰. Τὸν καινούργιον καὶ πνευματικὸν οἶνον, αὐτὸν ποὺ πυρπολεῖται ἀπὸ τὸ Πινεῦμα τὸ ἄγιον, τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, ἡ ὅποια οὐδέποτε παλαιώνει, πρέπει νὰ τὴν βάλλωμεν εἰς τὸν ἀναγεγενημένον ἀνθρωπὸν· δὸποιος ἐπειδὴ φέρει πάντοτε εἰς τὸ σῶμά του τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ³¹, δικαίως δύναται νὰ δονομασθῇ καινούργιος ἀσκός.

6. «Φοβηθήτω τὸν Κύριον πᾶσα ἡ γῆ· ἀπ’ αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Ἐπειδὴ δὸφύος Κυρίου εἴνε ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιγνώσεως³², ἔκεῖνοι ποὺ φρονοῦν τὰ γήινα, ἃς διορθώνωνται μὲ τὸν φόβον. Διότι δὲ μὲν φόβος θεωρεῖται ἡ ἀναγκαία προϋπόθεσις νὰ δδηγηθῇ κανεὶς εἰς τὴν εὔσέβειαν, ἡ δὲ ἀγάπη τελειοποιεῖ εἰς τὸ ἔξῆς ἔκείνους ποὺ διεμορφώθησαν ἀπὸ τὸν παιδαγωγικὸν φόβον. Εἰς δλόκληρον λοιπὸν τὴν γῆν δὲ λόγος παραγγέλλει τὸν φόβον. Λέγει δέ: «Σαλευθήτωσαν ἀπ’ αὐτοῦ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Δηλαδὴ κάθε κίνησις ποὺ ἐπιτελεῖται εἴτε

30. Ματθ. 9, 17.

31. Β' Κορ. 4, 10.

32. Παροιμ. 1, 7.

κήν ἐνέργειαν ἐπιτελούμενον, κατὰ τὸ βούλημα αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ ἐνεργείσθω. Οὕτω γὰρ νοῶ τό, «σαλευθίτωσαν ἀπ' αὐτοῦ». Οἰονεὶ μήτε ὀφθαλμὸς σαλευέσθω ἄνευ Θεοῦ· μὴ χεὶρ κινείσθω ἄνευ Θεοῦ· μὴ ἡ καρδία διανοείσθω τὰ μὴ ενάρεστα 5 τῷ Θεῷ. Καὶ δλως ἀπὸ μηδενὸς ἄλλον σαλευθίτωσαν, μηδὲ αὐτούς τι κινείτω, εἰ μὴ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος. «Οτι αὐτὸς εἴπε, καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν». Πρὸς δύο τὰ προάγοντα, δύο ἐπήγαγε· «Φοβηθήτω πᾶσα ἡ γῆ», καὶ· «Σαλευθίτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην», τό· «Αὐτὸς εἴπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν». Ἐπειδὴ σύνθετος ὁ ἀνθρωπὸς ἐκ τε τοῦ γη̄νου πλάσματος, καὶ ἐκ τῆς ἐνοικούσης ψυχῆς τῷ σώματι· γῆ μὲν λέγεται τὸ ἐκ τῆς γῆς πεπλασμένον· κατοικῶν δὲ τὴν οἰκουμένην, ἡ τὴν 15 ἐν σώματι διαγωγὴν λαχοῦσα ψυχή· καταλλήλως οὖν τῇ γῇ ἀποδέδοται τό, «αὐτὸς εἴπε, καὶ ἐγενήθησαν». Ἐπὶ μὲν τοῦ πλάσματος ἡμῶν τοῦ ἀπὸ τῆς γῆς τό, «ἐγενήθη»· ἐπὶ δὲ τῆς κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ κτισθείσης τό, «ἐκτίσθη»· ἐπειδὴ δὲ ἡ κτίσις ἐπὶ τῆς μετακοσμήσεως καὶ βελτιώσεως πολλάκις λαμβάνεται, ὡς τό, «εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις»· καὶ τό, 20 «ἴνα τοὺς δύο κτίση εἰς ἔνα καινὸν ἀνθρωπὸν»· τάχα τὸ μέν, «ἐγενήθη», ἐπὶ τῆς πρώτης οὐσιώσεως τοῦ ἀνθρώπου λέγεται· τὸ δέ, «ἐκτίσθη», ἐπὶ τῆς δευτέρας διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ ἀναγεννήσεως. «Οσον δὲ λόγου ψιλοῦ ἐντολὴ Θεοῦ διαφέρει, τοσοῦτον κτίσεως πρὸς γένεσίν ἐστι τὸ διάφορον. «Κύριος 25 διασκεδάζει βούλας ἐθνῶν· ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν». Ἐξήγησίς ἐστι τοῦ προάγοντος, πῶς ἐκτισεν ὁ Θεὸς τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας, ἐκ τοῦ διασκεδάσαι τὰς ἀσυνέτους βούλας τῶν λαῶν, ἃς εἰχον περὶ εἰδωλολατρίαν καὶ περὶ πᾶσαν

εἰς τὸν νοῦν εἴτε μὲ σωματικὴν ἐνέργειαν, ἃς ἔκτελῆται ἀπὸ αὐτοὺς σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι ἐννοῶ τὸ «σαλευθήτωσαν ἀπ’ αὐτοῦ». Δηλαδὴ οὔτε ὁ δόφθαλμὸς νὰ σαλεύεται χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· οὔτε τὸ χέρι νὰ κινῆται χωρὶς τὸν Θεόν· οὔτε ἡ καρδία νὰ σκέπτεται ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἶνε ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν. Καὶ γενικὰ ἀπὸ κανέναν ἄλλον νὰ μὴ σαλεύωνται, οὔτε κάτι ἄλλο νὰ τοὺς κινῇ, παρὰ μόνον ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. «὾τι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν». Εἰς τὰ δύο προαναφερθέντα, ἐπρόσθεσεν ἄλλα δύο· εἰς τὸ «φοβηθήτω πᾶσα ἡ γῆ» καὶ «σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην», τὸ «αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν». Ἐπειδὴ ὁ ἀνθρωπὸς εἶνε σύνθετος ἀπὸ τὸ γήινον δημιούργημα καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴν ποὺ κατοικεῖ εἰς τὸ σῶμα, γῆ ὀνομάζεται ἐκεῖνο πού εἶνε πλασμένον ἀπὸ τὴν γῆν, κατοικεῖ δὲ τὴν οἰκουμένην ἡ ψυχὴ ἡ δριόια ἔλαχε νὰ ζῇ εἰς τὸ σῶμα· ὀρθῶς λοιπὸν ἔλέχθη διὰ τὴν γῆν τὸ «αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν». Εἰς μὲν τὸ γήινον δημιούργημα τὸ «ἐγενήθη», εἰς δὲ τὴν κατ’ εἰκόνα Θεοῦ ψυχὴν τὸ «ἐκτίσθη»· Ἐπειδὴ δὲ ἡ κτίσις πολλὰς φορὰς σημαίνει τὴν μεταμόρφωσιν καὶ βελτίωσιν, ὅπως τό, «εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις»³³. καὶ τό, «ἴνα τοὺς δύο κτίσῃ εἰς ἓνα καινὸν ἀνθρώπουν»³⁴. Ίσως τὸ μὲν «ἐγενήθη» λέγεται διὰ τὴν πρώτην δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ «ἐκτίσθη» διὰ τὴν δευτέραν ἀναδημιουργίαν ποὺ ἔγινε διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. «Οσον δὲ διαφέρει ὁ ἀπλοῦς λόγος ἀπὸ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, τόση εἶνε ἡ διαφορὰ τῆς κτίσεως ἀπὸ τῆς γενέσεως. «Κύριος διασκεδάζει βουλὰς ἔθνῶν· ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν». Αὐτὸς εἶνε ἐξήγησις τοῦ προηγουμένου, δηλαδὴ πῶς ἀνέπλασεν ὁ Θεὸς ἐκείνους ποὺ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, μὲ τὸ νὰ καταστρέψῃ τὰ ἀπερίσκεπτα σχέδια τῶν λαῶν, τὰ δρποῖα εἶχον διὰ τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ διὰ κάθε ματαιότητα· καὶ ἀπορρίπτει τὰ σχέδια τῶν ἀρ-

ματαιότητα· καὶ ἀθετεῖν τὰς βουλὰς τῶν ἀρχόντων. Δυνατὸν δὲ καὶ ἐπὶ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν ἀναγαγεῖν ταῦτα, ὅτε οἱ μὲν ἐνόμιζον σταυροῦν τὸν βασιλέα τῆς δόξης, ὁ δὲ διὰ τῆς τοῦ σταυροῦ οἰκονομίας ἀναγεοῦτο τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐν γὰρ τῇ 5 ἀναστάσει διεσκεδάζετο μὲν ἡ βουλὴ τῶν ἔθνῶν, τοῦ Πιλάτου καὶ τῶν στρατιωτῶν, καὶ ὅσοι τὰ περὶ τὸν σταυρὸν ἐνήργονν· ἥθετοῦντο δὲ αἱ βουλαὶ τῶν ἀρχόντων, ἀρχιερέων καὶ γραμμα-
τέων καὶ τῶν βασιλέων τοῦ λαοῦ. Ἡ γὰρ ἀνάστασις πᾶσαν
αὐτῶν διέλυσε τὴν ἐπίνοιαν. Ἀναλεγόμενος δὲ τὰ ἐφ' ἑκάστης
10 ἴστορίας ὅσα περὶ τὰ ἄπιστα ἔθνη ἐνήργησεν ὁ Θεός, εὑρίσκεις
καὶ κατὰ τὸν σωματικὸν νοῦν πολλὴν ἔχον τὴν δύναμιν τὸ
ὅπτον. "Οτε γὰρ Ἰωρὰμ νίδιος Ἀχαὰβ ἐβασίλευσεν ἐν Ἰσραὴλ,
τότε ὁ βασιλεὺς Συρίας νίδιος Ἀδερπος πολλῆ δυνάμει καὶ βαρείᾳ
χειρὶ στρατηγήσας, περιεκάθητο τὴν Σαμάρειαν, ὥστε ἐπιλι-
15 πεῖν αὐτοῖς τὰ ἀναγκαῖα, καὶ κεφαλὴν ὅνον πεντήκοντα εἶναι
σίκλων ἀργυρίου, καὶ τέταρτον κάρπου περιστερῶν πέντε
σίκλων ἀργυρίου. Τότε τοίνυν ἵνα ἡ ἐπαγγελία τοῦ Ἐλισαίου
πληρωθῇ, διεσκεδάσθησαν αἱ βουλαὶ τῆς Συρίας, καὶ καταλι-
πόντες τὰς σκηνὰς ἔαυτῶν καὶ πᾶσαν τὴν περιουσίαν ἔφυγον,
20 τοσαύτην εὐθηνίαν καταλιπόντες ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, ὥστε μέτρον
σεμιδάλεως σίκλου, καὶ δίμετρον κριθῆς ἐνὸς σίκλου πωλεῖ-
σθαι. Οὕτω μὲν ὁδὸν ὁ Κύριος οἰδε διασκεδάζειν βουλὰς ἔθνῶν.
Πῶς δὲ ἀθετεῖ βουλὰς ἀρχόντων, ἐπὶ τοῦ Ἀχιτόφελ μεμαθή-
καμεν, ὅτε ηὕξατο εὐχὴν ὁ Δαβὶδ λέγων· «Διεσκέδασον δὴ
25 τὴν βουλὴν Ἀχιτόφελ». "Οταν οὖν ἀκούσης τινὸς ἀπειλοῦντος

35. Δ' Βασ. 6, 24 - 25. 'Ο σίκλος ἦτο κατ' ἀρχὴν μέτρον βάρους καὶ ἔπειτα νόμισμα τῶν Ἰσραηλίτῶν. 'Υπῆρχεν δὲ κοινὸς σίκλος τοῦ ὅποιου ἡ τιμὴ ἐκυμαίνετο, καὶ δὲ διγιος σίκλος, δηλαδὴ εἰδικὸν νόμισμα τοῦ ναοῦ, μὲ

χόντων. Δυνάμεθα δὲ αύτὰ νὰ τὰ ἀναφέρωμεν καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, ὅταν οἱ μὲν ἐνόμιζον ὅτι σταυρώνουν τὸν βασιλέα τῆς δόξης, δὲ (Χριστὸς) μὲ τὸ σχέδιον τοῦ διὰ σταυροῦ θανάτου ἀνεγεννοῦσε τὴν ἀνθρωπότητα. Διότι εἰς τὴν ἀνάστασιν συνετρίβη τὸ σχέδιον τῶν ἔθνων, τοῦ Πιλάτου καὶ τῶν στρατιωτῶν, καὶ δσων ἐνήργησαν διὰ τὴν σταύρωσιν· ἀπερρίπτοντο δὲ τὰ σχέδια τῶν ἀρχόντων, τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν βασιλέων τοῦ λαοῦ. Ἡ ἀνάστασις διέλυσεν ὀλόκληρον τὸν σκοπόν των. Ἐάν δὲ διαβάσῃς εἰς κάθε ἱστορίαν δσα ἐνήργησεν ὁ Θεὸς εἰς τὰ ἄπιστα ἔθνη, θὰ εὔρῃς ὅτι τὸ ρητὸν ἔχει πολλὴν δύναμιν καὶ κατὰ τὴν σωματικὴν ἔννοιαν. Διότι ὅταν εἰς τὸ Ἰσραὴλ ἐβασίλευεν ὁ Ἰωράμ, διὸ τοῦ Ἀχαάρ, τότε δὲ βασιλεὺς τῆς Συρίας διὸ τοῦ Ἀδερ ὡς στρατηγὸς μὲ πολλὰς καὶ Ισχυρὰς δυνάμεις περιεκύκλωσε τὴν Σαμάρειαν, ὥστε νὰ τοὺς λείψουν καὶ τὰ ἀπαραίτητα, καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ ὄνου νὰ πωλῆται ἀντὶ πεντήκοντα σίκλων ἀργυρίου³⁵, καὶ ἐν τέταρτον κάβου³⁶ κόπρου περιστερῶν νὰ πωλῆται ἀντὶ πέντε σίκλων ἀργυρίου³⁷. Τότε λοιπόν, διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ προφητεία τοῦ Ἐλισαίου, συνετρίβησαν τὰ σχέδια τῆς Συρίας, καὶ ἀφοῦ ἀφησαν τὰς σκηνάς των καὶ ὀλόκληρον τὴν περιουσίαν των ἔφυγαν, καὶ ἀφησαν τόσον πλοῦτον εἰς τὴν Σαμάρειαν, ὥστε νὰ πωλῆται ἐν κιλὸν σεμιδάλεως ἀντὶ ἐνὸς σίκλου καὶ δύο κιλὰ κριθῆς ἀντὶ ἐνὸς σίκλου³⁸. Ἐτσι λοιπὸν ὁ Κύριος γνωρίζει νὰ καταστρέψῃ τὰ σχέδια τῶν ἔθνων. Πῶς δὲ ἀπορρίπτει τὰ σχέδια τῶν ἀρχόντων, ἔχομεν μάθει εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀχιτόφελ, ὅταν προσηγένετο ὁ Δαυΐδ λέγων· «Διασκέδασον δὴ τὴν βουλὴν Ἀχιτόφελ»³⁹. "Οταν λοιπὸν ἀκούσῃς κάποιον

σταθεράν τιμήν. Κατὰ τὸν Γ' π.Χ. αἰῶνα δὲ ἀγιος σίκλος Ισοδυναμοῦσε μὲ 2 ἀττικάς δραχμάς, δηλαδὴ 400 περίπου σημερινάς. Βλ. Σ. Σάκκου, Τελῶναι, σελ. 83.

36. Κάβος ήτο μέτρον χωρητικότητος διὰ τὴν μέτρησιν ξηρῶν καρπῶν, δπως δ σῖτος.

37. Δ' Βασ. 6, 25.

38. Δ' Βασ. 7, 1 ἐξ.

39. Β' Βασ. 15, 31.

μεγάλα, καὶ ἐπαγγελλομένου σοι παντοδαπάς ἐπάξειν κακώσεις, ζημίας, ἢ πληγάς, ἢ θανάτους, ἀπόβλεψον πρὸς τὸν Κύριον τὸν διασκεδάζοντα βουλὰς ἔθνῶν, καὶ ἀθετοῦντα λογισμοὺς λαῶν.

5   7. «*H* δὲ βουλὴ τοῦ Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει· λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν». Οὐχ ὁρᾶς τὰ τῶν ἔθνῶν δόγματα, τὴν ματαίαν ταύτην φιλοσοφίαν, ὅπως λεπτοὶ καὶ περιττοὶ περὶ τὰς ενδρήσεις τῶν δογμάτων εἰσίν, ἐν τε λογικοῖς θεωρήμασι καὶ ἡθικαῖς διατάξεσι, καὶ φυσιολογίαις τισὶ καὶ 10 δόγμασιν ἄλλοις τοῖς ἐποπτικοῖς λεγομένοις; πῶς διεσκέδασται πάντα, καὶ ἡχρείωται, μόνη δὲ ἐμπολιτεύεται νῦν τῷ κόσμῳ ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου; Πολλαὶ γὰρ αἱ βουλαὶ ἐν καρδίᾳ ἀνθρώπων ἀλλ’ ἡ βουλὴ τοῦ Κυρίου ἐκράτησε. Καὶ ἀναγκαῖόν γε, εἰ μέλλοι μόνιμος καὶ ἀδραία ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ 15 βουλὴ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐναπομένειν, προδιασκεδασθῆναι πρότερον ἐν ἡμῖν τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμούς. «Ωσπερ γὰρ ὁ γράφειν μέλλων ἐν κηρῷ, προκαταλεαίνων πρότερον, οὕτως ἐπιβάλλει τοὺς τύπους οὓς ἐὰν θέλῃ, οὕτω καὶ καρδίαν χρὴ τὴν μέλλονταν τρανῶς ὑποδέχεσθαι τὰ θεῖα λόγια, καθαρὰν 20 ἐκ τῶν ἐναντίων λογισμῶν ἀποδειχθῆναι. «Λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν». Ἐπεὶ οὖν δύο εἰσὶν οἱ ἐκλεκτοὶ λαοί, καὶ δύο αὐτοῖς διαθῆκαί εἰσι δεδωρημέναι, δύνανται κατὰ τό, «λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν», δἰς τῆς γενεᾶς ὀνομαζομένης, δύο νοεῖσθαι καὶ λογισμοί. Εἰς μὲν καθ’ 25 δν τὴν προτέραν ἐδεξάμεθα διαθήκην ἔτερος δέ, ὁ τὴν καυνὴν καὶ σωτήριον τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίων ἡμῖν χαρισάμενος. «Μακάριον τὸ ἔθνος οὗ ἔστι Κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ· λαὸς δν ἐξελέξατο εἰς κληρονομίαν ἔαντῷ». Οὐδεὶς μακαρίζει τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ τὸν λαὸν τὸν ἀπὸ πάντων τῶν λαῶν ἀρι-

νὰ σοῦ ἀπευθύνη μεγάλας ἀπειλάς, καὶ νὰ ὑπόσχεται ὅτι θὰ σοῦ προξενήσῃ παντὸς εἴδους τιμωρίας, ζημίας ἢ πληγὰς ἢ θανάτους, στρέψει τὸ βλέμμα σου πρὸς τὸν Κύριον, δὲ διποῖος καταστρέφει τὰ σχέδια τῶν ἔθνῶν καὶ ἀπορρίπτει τοὺς διαλογισμούς τῶν λαῶν.

7. «Ἡ δὲ βουλὴ τοῦ Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει· λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεάν καὶ γενεάν». Δὲν βλέπεις τὰς δοξασίας τῶν ἔθνῶν, τὴν ματαίαν αὐτὴν φιλοσοφίαν, πόσον λεπτολογοῦν καὶ περιττολογοῦν εἰς τὸ νὰ εὔρουν τὰς δοξασίας των, καὶ εἰς τὰς λογικὰς θεωρίας καὶ εἰς τὰς ἡθικὰς διατάξεις καὶ εἰς μερικὰς φυσικὰς φιλοσοφίας καὶ εἰς ἄλλας δοξασίας πού λέγονται ἐποπτικά; Πῶς τὰ πάντα ἔξηφανίσθησαν καὶ ἡχρηστεύθησαν, μόνη δὲ ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου ἐπικρατεῖ τώρα εἰς τὸν κόσμον; Πολλὰ εἶνε τὰ σχέδια εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦ Κυρίου ἐπεκράτησε. Καὶ ἐάν πρόκηται νὰ παραμείνῃ μόνιμος καὶ σταθερὰ ἡ βουλὴ τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς ψυχάς μας, εἶνε ἀπαραίτητον νὰ ἔξαφανισθοῦν προηγουμένως ἀπὸ ἡμᾶς οἱ ἀνθρώπινοι λογισμοί. Διότι, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ γράψῃ ἐπάνω εἰς κηρόν, κάμνει προηγουμένως λεῖα τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τότε χαράσσει τὰ γράμματα ποὺ θέλει, ἔτσι καὶ ἡ καρδία ποὺ πρόκειται νὰ ὑποδεχθῇ σαφῶς τὰ θεῖα λόγια πρέπει νὰ καταστῇ καθαρὰ ἀπὸ τὰ ἀντίθεα φρονήματα. «Λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεάν καὶ γενεάν». Ἐπειδὴ λοιπὸν δύο εἶνε οἱ ἐκλεκτοὶ λαοὶ καὶ δύο αἱ διαθῆκαι ποὺ ἔχαρισθησαν εἰς αὐτούς, εἶνε δυνατὸν σύμφωνα μὲ τό, «λογισμοὶ τῆς καρδίας αὐτοῦ εἰς γενεάν καὶ γενεάν», Ἐπειδὴ δύο φοράς ἀναφέρεται ἡ γενεά, νὰ νοηθοῦν καὶ δύο λογισμοί. Ὁ ἔνας σύμφωνα μὲ τὸν δόπιον ἔδέχθημεν τὴν πρώτην διαθήκην· δὲ ἄλλος δὲ δόπιος μᾶς ἔχάρισε τὴν νέαν καὶ σωτήριον διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. «Μακάριον τὸ ἔθνος οὗ ἔστι Κύριος δὲ Θεὸς αὐτοῦ· λαὸς δὲν ἔξελέξατο εἰς κληρονομίαν ἔστω». Κανεὶς δὲν μακαρίζει τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, ἄλλα τὸν λαὸν δὲ δόπιος ἔξελέγη ἀπὸ τοὺς δρίστους ὅλων τῶν λαῶν. Διότι ἡμεῖς

στίνδην ἔξειλεγμένον. Ἡμεῖς γάρ ἐσμεν τὸ ἔθνος, ὃν ἔστι Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν· ἡμεῖς ἐσμεν καὶ λαὸς δν ἔξελέξατο εἰς αἱληρονομίαν ἑαυτῷ· ἔθνος μέν, διὰ τὸ ἔξ ἔθνῶν πολλῶν συνειλέχθαι· λαὸς δέ, διὰ τὸ ἀντὶ τοῦ ἀποβληθέντος λαοῦ προσκλητὸν θῆναι. Καὶ ἐπειδὴ «πολλοὶ αἱλητοί, δλίγοι δὲ ἐκλεκτοί», μακαρίζει οὐχὶ τὸν αἱληθέντα, ἀλλὰ τὸν ἐκλεχθέντα. «Μακάριος γάρ δν ἔξελέξατο». Τίς δὲ ἡ αἵτια τοῦ μακαρισμοῦ; Ἡ προσδοκωμένη αἱληρονομία τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Ἡ μήποτε κατὰ τὸν ἀπόστολον, ἐπειδὴ δταν τὸ πλήρωμα τῶν ἔθνῶν εἰσέλθῃ, τότε 10 πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, πρῶτον μακαρίζει τὸ πλήρωμα τῶν ἔθνῶν, ἐπειτα τὸν ὕστερον σωζόμενον Ἰσραὴλ; Σώζεται δέ, δηλονότι, οὐχ ὁ τυχῶν, ἀλλὰ «τὸ λεῖμα μόνον τὸ κατ' ἐκλογὴν χάριτος». Διὰ τοῦτο φησι· «Λαὸς δν ἔξελέξατο εἰς αἱληρονομίαν ἑαυτῷ».

15 8. «Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος· εἰδε πάντας τοὺς νίοὺς τῶν ἀνθρώπων ἔξ ἐτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ». Τοὺς μένοντας ἐπὶ τοῦ ἴδιου ἀξιώματος, καὶ ποιοῦντας τὰ ἐπιβάλλοντα τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ ἄνωθεν ἐφορῷ ὁ Κύριος· τοὺς δὲ πρὸς τὸ ἔσχατον τῆς κακίας ὑπενεχθέντας, ἐτέρως ἐπισκέπτεται διὰ τοῦ αὐτὸς καταβαίνειν. «Κραυγὴ γάρ, φησί, Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται, καὶ αἱ ἀμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαι σφόδρα. Καταβὰς οὖν ὅψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρός με συντελοῦνται». Καὶ πάλιν· «Κατέβη ἵδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, δν ὥκοδόμησαν οἱ νίοὶ τῶν ἀνθρώπων». Ἐνταῦθα δέ· «Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν ὁ Κύριος· εἰδε πάντας τοὺς νίοὺς τῶν ἀνθρώπων». Σκόπει τὸν ὑψηλὸν θεατήν, σκόπει τὸν ἄνωθεν ἐγκατακύπτοντα τοῖς ἀνθρωπίνοις πράγμασιν. «Οπουπερ ἀν βαδίζῃς, δ τι περ ἀν ἐνεργῆς, καὶ ἐν σκότει,

είμεθα τὸ ἔθνος, τῶν δποίων Κύριος εἶνε δ Θεός μας· ἡμεῖς εἴ-
μεθα καὶ δ λαός, τὸν δποῖον ἔξέλεξε διὰ νὰ γίνωμεν κληρονό-
μοι του⁴⁰. ἔθνος λοιπόν, διότι ἐδισαλέχθημεν ἀπὸ πολλὰ ἔθνη,
λαός δέ, διότι προσεκλήθημεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ λαοῦ ποὺ ἀπε-
μακρύνθη. Καὶ ἐπειδὴ «ππολλοὶ κλητοί, δλίγοι δὲ ἐκλεκτοί»⁴¹,
μακαρίζει ὅχι τὸν κλητὸν ἀλλὰ τὸν ἐκλεκτόν. Διότι μακάριος
εἶνε ἐκεῖνος τὸν δποῖον ἐδιάλεξε⁴². Ποία δὲ ἡ αἰτία τοῦ μακαρι-
σμοῦ; Ἡ ἀναμενομένη κληρονομία τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν. Ἡ
μήπως κατὰ τὸν ἀπόστολον, ἐπειδή, δταν θὰ προσέλθῃ τὸ
πλήρωμα τῶν ἔθνῶν εἰς τὴν πίστιν⁴³, τότε θὰ σωθῇ καὶ δλος δ
Ἰσραὴλ, πρῶτα μακαρίζει τὸ πλήρωμα τῶν ἔθνῶν καὶ ἐπειτα
τὸν Ἰσραὴλ ποὺ θὰ σωθῇ τελευταῖος; Εἶνε δὲ φανερὸν δτι
σώζεται ὅχι δ τυχών, ἀλλὰ μόνον «τὸ λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν
χάριτος»⁴⁴. Διὰ τοῦτο λέγει· «λαὸς ὃν ἔξελέξατο εἰς κληρονο-
μίαν ἔσυτῷ».

8. «Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν δ Κύριος· εἶδε πάντας τοὺς
υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἔξ ἑτοίμου κατοικητηρίου αὔτοῦ». Ἐ-
κείνους ποὺ παραμένουν ἐπὶ τῆς ἴδικῆς των ἀξίας καὶ ἐκτελοῦν
δσα ἐπιβάλλονται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοὺς ἐπιβλέπει
δ Κύριος ἀπὸ ἐπάνω· ἐκείνους δὲ ποὺ ἔφθασαν εἰς τὸ ἔσχατον
ὅριον τῆς κακίας, τοὺς ἐπισκέπτεται δ Κύριος μὲ δλλον τρόπον
μὲ τὸ νὰ κατεβαίνῃ δ ἴδιος κάτω. Διότι λέγει· «Κραυγὴ Σοδό-
μων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται, καὶ αἱ ἀμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαι
σφόδρα. Καταβὰς οὖν ὄψομαι εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν
ἐρχομένην πρός με συντελοῦνται»⁴⁵. Καὶ πάλιν· «Κατέβη Ἰδεῖν
τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ὃν ὥκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώ-
πων»⁴⁶. Ἐδῶ δέ· «Ἐξ οὐρανοῦ ἐπέβλεψεν δ Κύριος· εἶδε πάντας
τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Παρατήρησε τὸν ὑψηλὸν θεατήν,
παρατήρησε αὐτὸν ποὺ ἀπὸ ἐπάνω βλέπει πρὸς τὰ κάτω τὰ
πράγματα τῶν ἀνθρώπων. «Οπου καὶ ἀν βαδίζης, δ, τι καὶ ἀν

43. Ρωμ. 11, 25.

44. Ρωμ. 11, 5.

45. Γέν. 18, 20 - 21.

46. Γέν. 11, 5.

κανέναν ήμερον, ἐπισκοποῦντα ἔχεις τὸν τοῦ Θεοῦ ὁφθαλμόν.
 «Ἐξ ἑτοίμου κατοικητηρίου αὐτοῦ». Οὐ πύλαι ἀνοίγονται· οὐ
 παραπετάσματα συνάγονται· ἑτοιμόν ἐστιν εἰς θέαν τὸ κατοι-
 κητήριον τοῦ Θεοῦ. Πάντας ἐφορᾶτον τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.
 5 Οὐδὲ εἰς διαφεύγει αὐτοῦ τὴν θέαν· οὐ σκότος, οὐ τοῖχοι πα-
 ρακαλύπτοντες, οὐδὲν ἐμπόδιόν ἐστιν ὁφθαλμοῖς Θεοῦ. «Οσγε
 τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ μὴ καθέκαστον ἐφορᾶν, ὅτι καὶ τὰς καρ-
 δίας ἐφορᾶ, ἃς αὐτὸς ἐπλασεὶ ἄνευ τῆς πρὸς τὸ χεῖρον ἐπιμι-
 ξίας. Ἀπλῆν αὐτὴν ἐπλασε καθ' ἑαυτὴν εἰκόνα σώζονταν τὴν
 10 καρδίαν ὃ δημιουργὸς τῶν ἀνθρώπων Θεός· ὥστερον δὲ αὐτὴν
 τῇ πρὸς τὰ πάθη τῆς σαρκὸς ἐπιπλοκῇ, ποικίλην ἐποιήσαμεν
 καὶ παντοδαπὴν ἡμεῖς τὴν καρδίαν, τὸ θεοειδὲς αὐτῆς καὶ ἀ-
 πλοῦν καὶ μονότροπον διαφθείραντες. Ἐπεὶ οὖν καρδιῶν ἐστι
 δημιουργός, διὰ τοῦτο καὶ συνίησι πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν. »Εργα
 15 δὲ λέγομεν καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰς ἐννοίας, καὶ πᾶσαν ἀπαξι-
 πλῶς τὴν τοῦ ἀνθρώπου κίνησιν. Ποίᾳ γὰρ διαθέσει καὶ τίνι
 προθέσει, πότερον εἰς ἀνθρώπων ἀρέσκειαν, ἢ εἰς ὑπουργίαν
 τῶν δεδομένων ἡμῖν προσταγμάτων παρὰ Θεοῦ, μόνος οἶδεν
 ὁ συνιεὶς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν. Διὰ τοῦτο καὶ περὶ παντὸς ὁρή-
 20 ματος ἀργοῦ διδόσαμεν λόγον. Καὶ ἔως ποτηρίου ὕδατος ψυχροῦ,
 τὸν μισθὸν οὐκ ἀπόλλυμεν· διὰ τὸ εἰς πάντα ἡμῶν τὰ ἔργα συνιέ-
 ναι τὸν Κύριον.

9. «Οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν». Οὐ στρατιω-
 τικῆς δυνάμεως περιβολή, οὐ τείχη πόλεων, οὐ πεζικὴ φάλαγξ,
 25 οὐχ ἵππικὴ δύναμις, οὐ ναυτικῆς ἴσχύος παρασκευή, βασιλεῖ
 τὴν σωτηρίαν περιποιεῖ. Κύριος γὰρ καθιστᾷ βασιλεῖς καὶ
 μεθιστᾷ, καὶ «οὐκ ἐστιν ἔξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένη».

47. Ματθ. 12, 36. Διὰ τὴν δρθὴν ἔρμηνείαν ίδε Σ. Σάκκου, Περὶ τῆς με-
 ταφράσεως τῆς Κ. Διαθήκης, σελ. 31.

ἐκτελῆς εἴτε εἰς τὸ σκότος εἴτε τὴν ἡμέραν, ὁ δφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ σὲ παρακολουθεῖ. «Ἐξ ἑτοίμου κατοικητηρίου αύτοῦ». Δὲν ἀνοίγονται πύλαι· δὲν ἀποσύρονται παραπετάσματα· ἔτοιμον εἶνε τὸ κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ πρὸς παρατήρησιν. Ἐπιβλέπει ὅλους τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. Οὔτε ἔνας δὲν διαφεύγει τὸ βλέμμα του· οὔτε σκότος, οὔτε τοῖχοι ποὺ ἀποκρύπτουν, κανένα ἐμπόδιον δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς δφθαλμοὺς τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς βεβαίως ἀπὸ τόσον κοντὰ ἐπιβλέπει τὸν καθένα, ὥστε ἐπιβλέπει καὶ τὰς καρδίας, τὰς ὅποιας ἔπλασεν ὁ ἴδιος χωρὶς ἀνάμιξιν πρὸς τὴν κακίαν. Ἀπλῆν ἔπλασε τὴν καρδίαν ὁ δημιουργὸς τῶν ἀνθρώπων Θεὸς διὰ νὰ διατηρῇ μίαν ἰδικήν της εἰκόνα· ὕστερα ὅμως ἐπειδὴ τὴν συνεδέσαμεν μὲ τὰ σαρκικὰ πάθη, ἐκάναμεν τὴν καρδίαν ἀβεβαίαν καὶ παντοειδῆ, ἀφοῦ κατεστρέψαμεν τὴν θείαν αὐτῆς μορφὴν καὶ τὴν ἀπλότητα καὶ εἰλικρίνειάν της. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶνε δημιουργὸς καρδιῶν, διὰ τοῦτο καὶ γνωρίζει ὅλα τὰ ἔργα μας. Ἔργα δὲ ἐννοοῦμεν καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰς σκέψεις, καὶ γενικῶς κάθε κίνησιν τοῦ ἀνθρώπου. Δηλαδὴ μὲ ποίαν διάθεσιν καὶ μὲ ποῖον σκοπόν, ποῖον ἐκ τῶν δύο διὰ νὰ ἀρέσωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἢ διὰ νὰ ἐκτελέσωμεν τὰ προστάγματα ποὺ μᾶς ἔδωσεν ὁ Θεός, αὐτὰ τὰ γνωρίζει μόνον ἐκεῖνος ποὺ κατανοεῖ τὰ ἔργα μας. Διὰ τοῦτο διὰ κάθε συκοφαντικὸν λόγον θὰ δώσωμεν λόγον⁴⁷. Καὶ δὲν θὰ χάσωμεν τὸν μισθόν μας ἀκόμη καὶ δι’ ἓν ποτήριον δροσεροῦ ὄντα⁴⁸. διότι δὲ Κύριος γνωρίζει ὅλα τὰ ἔργα μας.

9. «Οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύναμιν». Δὲν χαρίζει σωτηρίαν εἰς τὸν βασιλέα οὔτε ὅταν περιβάλλεται ἀπὸ στρατιωτικὴν δύναμιν, οὔτε τὰ τείχη τῶν πόλεων, οὔτε ἡ πεζικὴ φάλαγξ, οὔτε ἡ ἵππικὴ δύναμις, οὔτε ἡ προετοιμασία ναυτικῆς δυνάμεως. Διότι δὲ Κύριος ἐνθρονίζει βασιλεῖς καὶ ἐκθρονίζει, καὶ «οὐκ ἔστιν ἔχουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένη»⁴⁹. Σώ-

48. Ματθ. 10, 42.

49. Ρωμ. 13, 1.

Σώζεται οὖν βασιλεὺς οὐ παρὰ τὴν πολλὴν δύναμιν, ἀλλὰ παρὰ τὴν θείαν χάριν. "Ωστε ἀληθῆ καὶ τούτοις εἰναι τὸν λόγον, δτι ἐχάριτί ἔστε σεσωσμένου". "Ωσπερ οὐδὲ γεωργὸς τοσοῦτον διὰ τὴν γεωργικὴν ἐπιμέλειαν τυγχάνει τοῦ γεωργικοῦ μέρους, 5 δσον διὰ τὸν αὐξοντα τὰ γεωργούμενα Θεόν. «Οὕτε γάρ ὁ φυτεύων ἔστι τι, οὕτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων Θεός». Εἰ δὲ καρδία βασιλέως ἐν χειρὶ Θεοῦ, οὐ σώζεται διὰ τὴν ὀπλιτικὴν δύναμιν, ἀλλὰ διὰ τὴν θείαν χειραγωγίαν. Ἐν χειρὶ δὲ Θεοῦ ἔστιν οὐχ ὁ τυχών, ἀλλ' ὁ ἀξιος τῆς τοῦ βασιλέως προσηγορίας. "Ω-
10 ρίσαντο δέ τινες βασιλείαν εἰναι τὴν ἔννομον ἐπιστασίαν, ἢ τὴν ἐπὶ πᾶσιν ἀρχὴν ἀνυπεύθυνον ἄμαρτίᾳ. «Καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἴσχύος αὐτοῦ». Γίγαντα λέγει τὸν φυσικὴν δυνάμει καὶ τόνῳ σωματικῷ κεχρημένον. Οὕτε οὖν βασιλεὺς τὴν ἐκ τοῦ ὀπλιτικοῦ βοήθειαν ἀρκοῦσαν ἔχει πρὸς σωτηρίαν,
15 οὕτε ὁ ἀνδρεῖος ἑαυτῷ πρὸς πάντα ἐπαρκεῖν ἔστιν ἵκανός. Ἀσθένεια γάρ ἔστι καὶ ἀδυναμία πάντα ὅμοι τὰ ἀνθρώπινα πρὸς τὴν ἀληθινὴν δύναμιν παραβαλλόμενα. Διὰ τοῦτο «τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἴσχυρά». καὶ ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαξόντων κατηρτίσατο αλ-
20 νον, ἵνα καταλύσῃ τὸν ἔχθρον καὶ ἐκδικητήν. Μάλιστα γάρ ἔλαμψεν ἡ θεία χάρις ἐν τοῖς νηπίοις καὶ ἀνοίτοις ἐνεργούμενη. «Ψευδῆς ἵππος εἰς σωτηρίαν· ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται». Ἐκβέβληται τῆς χρήσεως τῶν ἀγίων ὁ ἵππος. Καὶ οὕτε ἐν πολέμοις εὐημερῶν ὁ Ἰσραὴλ ἵππικὴ δυνάμει ποτὲ
25 φαίνεται κεχρημένος, οὕτε ἰδίᾳ τις τῶν ἀγίων τὴν χρῆσιν τῶν ἵππων ὡς ἀρμόζουσαν παρεδέξατο. Φαραὼ δὲ ἵππῳ χρῆται, καὶ Σεναχηρεὶμ ὁ ὑπερήφανος τῇ περιουσίᾳ τῶν ἵππων μέγα

ζεται λοιπὸν ὁ βασιλεὺς ὅχι ἀπὸ τὴν πολλὴν δύναμιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν θείαν χάριν. "Ωστε καὶ δι' αὐτοὺς ἀληθινὸς εἶνε δὲ λόγος, ὅτι «χάριτί ἐστε σεσωσμένοι»⁵⁰. "Οπως οὔτε δὲ γεωργὸς ἀπολαμβάνει τοὺς γεωργικοὺς καρποὺς τόσον διὰ τὴν φροντίδα τὴν γεωργικήν, ὃσον διότι αὐξάνει ὁ Θεός τὰ καλλιεργούμενα. Διότι «οὔτε δὲ φυτεύων ἐστί τι, οὔτε δὲ ποτίζων, ἀλλὰ δὲ αὐξάνων Θεός»⁵¹. Ἐὰν δὲ ἡ καρδία τοῦ βασιλέως εἴνε εἰς τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ⁵², δὲν σώζεται ἀπὸ τὴν ἐνοπλον δύναμιν του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν θείαν χειραγωγίαν. Εἴνε δὲ εἰς τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ ὅχι δὲ τυχῶν ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ εἴνε ἄξιος νὰ ὀνομάζεται βασιλεὺς. Μερικοὶ δὲ ἔδωσαν δρισμὸν ὅτι βασιλεία εἴνε ἡ ἔννομος ἐπιτήρησις ἢ ἡ ἔξουσία ἐπὶ ὅλων, ἢ δοπία εἴνε ἀνεύθυνος διὰ τὴν ἀμαρτίαν⁵³. «Καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος αὐτοῦ». Γίγαντα δονομάζει ἐκεῖνον ποὺ ἔχει φυσικὴν δύναμιν καὶ σωματικὴν ἰσχύν. Οὔτε λοιπὸν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ βασιλέως εἴνε ἀρκετὴ ἢ ἐνοπλος βοήθεια, οὔτε δὲ ἀνδρεῖος εἴνε ἱκανὸς νὰ ἐπαρκέσῃ πρὸς ὅλα διὰ τὸν ἑαυτόν του. Διότι ὅλα τὰ ἀνθρώπινα μαζὶ εἴνε ἀσθενῆ καὶ ἀδύνατα, ἐὰν συγκριθοῦν πρὸς τὴν ἀληθινὴν δύναμιν. Διὰ τοῦτο «τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἔξελέξατο δὲ Θεός, ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά»⁵⁴. καὶ ἀπὸ τὸ στόμα τῶν νηπίων καὶ τῶν θηλαζόντων ἀπήρτισε ὑμνὸν διὰ νὰ συντρίψῃ τὸν ἔχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν⁵⁵. Ἡ θεία χάρις ἔλαμψε πρὸ πάντων, ὅταν ἐνεργοῦσεν εἰς τὰ νήπια καὶ εἰς τὰ μωρά. «Ψευδῆς ἵππος εἴς σωτηρίαν· ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται». Δὲν χρησιμοποιεῖται δὲ ἵππος ἀπὸ τοὺς ἄγίους. Καὶ δὲ Ἰσραὴλ οὔτε ὅταν ἐνικοῦσεν εἰς τοὺς πολέμους φαίνεται ὅτι ἔχρησιμοποίησε κάποτε Ἱππικόν, οὔτε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄγίους παρεδέχθη προσωπικῶς ὡς ἀρμόζουσαν τὴν χρησιμοποίησιν τῶν Ἱππων. Μόνον δὲ φαραὼ χρησιμοποιεῖ Ἱππικόν, καὶ δὲ Σεναχηρεὶμ δὲ ὑπερήφανος ὑψηλοφρο-

53. «Τὴν γὰρ βασιλείαν ἀρχὴν ἀνυπεύθυνον εἶναι καὶ τὴν ἀνωτάτω καὶ τὴν ἐπὶ πάσαις». Στοβαίου, Ἐκλογαὶ καὶ ἀποφθέγματα βιβλ. 2, κεφ. 7, 11, ἔκδ. C. Wachsmuth, τ. 2, σ. 108 Berolin 1958.

54. Α' Κορ. 1, 27.

55. Ψαλ. 8, 3.

φρονεῖ. Διόπερ τοῦ μὲν φαραὼ «ἴππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν»· τοῦ δὲ Σεναχηρείμ «ἐνύσταξαν πάντες οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς ἵπποις»· δθεν καὶ ὁ διὰ Μωϋσέως νόμος τὰ περὶ βασιλέων νομοθετῶν· «Οὐ πληθυνεῖ, φησίν, ἑαυτῷ ἵππον». «Ἐν 5 δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται». «Οταν γὰρ ἀσθενῶ, φησί, τότε δυνατός εἰμι». Τὸ δὲ πλῆθος τῆς σωματικῆς δυνάμεως ἐμπόδιον ἐστι πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ πνεύματος.

10. «Ίδον οἱ ὄφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Ἀλλαχοῦ μὲν εἰρηται· «Οφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους»· 10 ἐνταῦθα δέ· «Ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν». «Οταν ἡμεῖς ἐπὶ τὸν Κύριον ἀποβλέπωμεν, καὶ ὥστιν ἡμῶν οἱ ὄφθαλμοὶ πρὸς αὐτόν, ὡστ' ἀν εἰπεῖν ἡμᾶς· «Ίδον ὡς ὄφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, οὕτως οἱ ὄφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν», τότε οἶονει ἐφελκόμεθα πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν 15 ἡμῶν τὸν ὄφθαλμὸν τοῦ Κυρίου. «Τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ». Τὸ ταπεινὸν τῶν δουλεύοντων τῷ Κυρίῳ ἐμφαίνει πῶς ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐλπίζουσιν. «Ο γὰρ μὴ πεποιθὼς ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ ἀνδραγαθήμασι, μηδὲ προσδοκῶν ἐξ ἔργων δικαιωθῆσεσθαι, μόνην ἔχει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας τοὺς οἰκτιομοὺς 20 τοῦ Θεοῦ». «Οταν γὰρ ἐνθυμηθῇ τό· «Ίδον Κύριος καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ», ἀποδοῦναι ἐκάστῳ ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ λογίσηται ἑαυτοῦ τὰ πονηρὰ ἔργα, φοβεῖται μὲν τὴν κόλασιν καὶ ὑποπτήσει τοῖς ἀπειλουμένοις. Πρὸς δὲ τὸ μὴ καταποθῆναι ὑπὸ τῆς λύπης, εὐελπίς ἐστι πρὸς τοὺς οἰκτιομοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ 25 φιλάνθρωπον ἀποβλέπων. «Ἐλπίζει δὲ δτι ὁ συσθήσεται ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐκ θανάτου, καὶ διατραφήσεται ὑπὸ αὐτοῦ ἐν λιμῷ». «Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομενεῖ τῷ Κυρίῳ, δτι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἡμῶν ἐστι». Παράκλησιν ἔχει πρὸς ὑπομονὴν ὁ λόγος· ὥστε

νεῖ διὰ τὸ πλῆθος τῶν Ἱππων. Διὰ τοῦτο τοῦ μὲν φαραὼ «Ἴππον καὶ ἀναβάτην ἔρριψεν εἰς θάλασσαν»⁵⁸. τοῦ δὲ Σεναχηρείμ «ἐνύσταξαν πάντες οἱ ἐπιβεβηκότες τοῖς Ἱπποῖς»⁵⁹. διὰ τοῦτο καὶ ὁ νόμος ποὺ ἔθεσπίσθη ἀπὸ τὸν Μωϋσέα περὶ τῶν βασιλέων λέγει· «Οὐ πληθυνεῖ ἔαυτῷ Ἱππον»⁶⁰. «Ἐν δὲ πλήθει δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται». Διότι λέγει· «Οταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι»⁶¹. Ἡ δὲ μεγάλη σωματικὴ δύναμις εἶνε ἐμπόδιον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ πνεύματος.

10. «Ίδού οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Ἀλλοῦ μὲν ἐλέχθη· «Οφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους»⁶². ἔδω δὲ «ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Οταν ἡμεῖς βλέπωμεν συνεχῶς πρὸς τὸν Κύριον καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε ἐστραμμένοι εἰς αὐτόν, ὥστε νὰ εἴπωμεν· «Ίδού ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν»⁶³, τότε σὰν νὰ ἐπισύρωμεν τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ Κυρίου διὰ νὰ μᾶς ἐπισκοπεύῃ. «Τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ». Φανερώνει τὸ ταπεινὸν φρόνημα τῶν δούλων τοῦ Κυρίου πῶς ἐλπίζουν εἰς τὸ ἔλεος αὐτοῦ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει πεποίθησιν εἰς τὰ κατορθώματά του οὔτε ἀναμένει νὰ δικαιωθῇ ἀπὸ τὰ ἔργα του, ἔχει τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας του μόνον εἰς τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ. Οταν ἐνθυμηθῇ τό· «Ίδού Κύριος καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ»⁶⁴, διὰ νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν καθένα κατὰ τὰ ἔργα του, καὶ σκεφθῇ τὰ πονηρά του ἔργα, φοβεῖται βέβαια τὴν τιμωρίαν καὶ τρέμει διὰ τὰς ἀπειλάς. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ κυριευθῇ ἀπὸ τὴν λύπην⁶⁵, ἔχει καλάς ἐλπίδας διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν φιλανθρωπίαν του. Ἐλπίζει δὲ ὅτι θὰ σωθῇ ἡ ψυχὴ του ἀπὸ τὸν θάνατον καὶ θὰ συντηρηθῇ ἀπὸ αὐτὸν εἰς καιρὸν πείνης⁶⁶. «Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομενεῖ τῷ Κυρίῳ, ὅτι βοηθὸς καὶ ὑπερασπιστὴς ἡμῶν ἔστι». Ο λόγος μᾶς προτρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπομονήν· ὥστε καὶ ἐν ποτε

58. Δευτ. 17, 16.

59. Β' Κορ. 12, 10.

60. Ψαλ. 33, 16.

61. Ψαλ. 122, 2.

62. Ἡσ. 40, 10.

63. Β' Κορ. 2, 7.

64. Τὸν στίχον 19 δὲν τὸν ἀναφέρει, παρὰ μόνον ἐρμηνεύσμενον.

καν ποτε καταληφθῶμεν ὑπό τινος τῶν ἐκθλιβόντων ἡμᾶς, μὴ χωρισθῆναι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀλλ’ δλῃ ψυχῇ ὑπομένειν τὰ ἐπίπονα, τὴν παρὰ Θεοῦ βοήθειαν ἀναμένοντας. «Οτι ἐν αὐτῷ εὑφρανθήσεται ἡ καρδία ἡ-
 5 μῶν, καὶ ἐν τῷ ὄνόματι τῷ ἀγίῳ αὐτοῦ ἡλπίσαμεν». Τοῦτο συνάδει τοῖς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ φαλμοῦ· «Ἀγαλλιᾶσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ», καὶ «Ἐν αὐτῷ εὑφρανθήσεται ἡ καρδία ἡμῶν». Καί μοι δοκεῖ κατὰ ταῦτα εἰρηκέναι δὲ ἀπόστολος τότε· «Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς», καὶ τότε· «Οὐ μόνον δέ,
 10 ἀλλὰ καὶ κανχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσιν». Εἶπὼν γὰρ δὲ φαλμόδος, διτι «Ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομενεῖ τῷ Κυρίῳ», ἵνα δείξῃ διτι οὐχὶ βιαίως οὐδὲ καταπιεζόμενος ὑπὸ τῶν θλίψεων τὴν ὑπομονὴν ἐπιδείκνυται, ἀλλὰ μετὰ πάσης χαρᾶς ὑποδέχεται τὰς ὑπὲρ τοῦ ὄνόματος τοῦ Κυρίου κακώσεις, οὐ μόνον, φησίν, ὑπομένο-
 15 μεν, ἀλλὰ καὶ «ἐν αὐτῷ εὑφρανθήσεται ἡ καρδία ἡμῶν, καὶ ἐν τῷ ὄνόματι τῷ ἀγίῳ αὐτοῦ ἡλπίσαμεν». Ἀρκεῖ ἡμῖν τὸ ὄνομά-
 ζεσθαι Χριστιανὸς πρὸς τὸ πᾶσαν ἐκφυγεῖν τὴν ἀπὸ τῶν ἐ-
 ναυτίων ἐπήρειαν. «Ἄγιον δὲ τὸ ὄνομα εἰναι λέγεται τοῦ Θεοῦ,
 οὐ πάντως διὰ τὸ ἐν συλλαβαῖς ἔχειν τινὰ δύναμιν ἀγιαστικήν,
 20 ἀλλ’ διτι πᾶσα ἡ ἴδιότης τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἔννοια τῶν ἐξαιρέτως
 περὶ αὐτὸν θεωρουμένων ἀγία ἐστὶ καὶ ἀγνή. «Γένοιτο, Κύριε,
 τὸ ἔλεός σου ἐφ’ ἡμᾶς, καθάπερ ἡλπίσαμεν ἐπὶ σέ». Ὁρᾶς πῶς
 ἐπιστημόνως προσηρύξατο; Τὴν ἴδιαν διάθεσιν μέτρον ἐποίησε
 τῆς ἐπιχορηγίας τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ. Τοσοῦτος, φησί,
 25 γένοιτο δὲ ἔλεός σου ἐφ’ ἡμᾶς, δόσην φθάσαντες ἡμεῖς ἐπὶ σοὶ
 τὴν ἐλπίδα κατεβαλόμεθα. Πᾶσα δὲ ἡμῶν ἡ ἐλπίς, ἐπιστρέψαι
 εἰς τὴν ἀνάπαυσιν, ἵνα μετασχηματισθέντος τοῦ σώματος τῆς
 ταπεινώσεως ἡμῶν, νοήσωμεν αὐτὸ τοῦτο γενόμενον σύμμορ-
 φον τῷ σώματι τῆς δόξης.

65. Ρωμ. 8, 37.

66. Ρωμ. 5, 3.

67. Ψαλ. 114, 7.

68. Φιλ. 3, 21.

69. Εἰς δύο χειρόγραφα προστίθεται καὶ ἡ συνήθης δοξολογία μὲ τὴν
 δποίαν τελειώνει δὲ Μ. Βασίλειος τοὺς Ψαλμούς του «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ

κυριευθοῦμεν ἀπὸ κάτι ποὺ μᾶς στενοχωρῆ, νὰ μὴ χωρισθοῦμεν ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἀλλὰ μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν νὰ ὑπομένωμεν τὰς δυσκολίας, καὶ νὰ περιμένωμεν τὴν βοήθειαν ἀπὸ τὸν Θεόν. «Οτι ἐν αὐτῷ εὔφρανθήσεται ἡ καρδία ἡμῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἀγίῳ αὐτοῦ ἡλπίσαμεν». Αὐτὸ συμφωνεῖ μὲ αὐτὸ ποὺ λέγεται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ· «Ἀγαλλιάσθε, δίκαιοι, ἐν Κυρίῳ», καὶ· «Ἐν αὐτῷ εὔφρανθήσεται ἡ καρδία ἡμῶν». Καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι συμφώνως πρὸς αὐτὰ ἔχει εἶπει ὁ ἀπόστολος τό· «Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερηνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς»⁶⁵, καὶ τό· «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχῶμενοι ἐν ταῖς θλίψεσιν»⁶⁶. Διότι ὅταν ὁ ψαλμῶδος λέγῃ ὅτι «ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὑπομενεῖ τῷ Κυρίῳ» διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὅχι ἐπειδὴ βιάζεται οὕτε ἐπειδὴ πιέζεται ἀπὸ τὰς θλίψεις δεικνύει τὴν ὑπομονήν, ἀλλὰ μὲ κάθε χαρὰν δέχεται τὰς θλίψεις ὑπέρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου, ὅχι μόνον, λέγει, ὑπομένομεν, ἀλλὰ καὶ «ἐν αὐτῷ εὔφρανθήσεται ἡ καρδία ἡμῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἀγίῳ αὐτοῦ ἡλπίσαμεν». Εἰνε ἀρκετὸν εἰς ἡμᾶς νὰ ὀνομαζώμεθα Χριστιανοί, διὰ νὰ διαφύγωμεν κάθε βλάβην ἐκ μέρους τῶν ἔχθρῶν μας. Λέγεται ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἰνε ἄγιον, ὅχι βεβαίως ἐπειδὴ περιέχει κάποιαν ἀγιαστικὴν δύναμιν εἰς τὰς συλλαβάς, ἀλλὰ διότι ὅλη ἡ ἴδιότης τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἔννοια τῶν ἔξαιρετικῶν ἴδιωμάτων ποὺ θεωροῦνται εἰς αὐτὸν εἰνε ἄγια καὶ ἀγνή. «Γένοιτο, Κύριε, τὸ ἔλεός σου ἐφ' ἡμᾶς, καθάπερ ἡλπίσαμεν ἐπὶ σέ». Βλέπεις μὲ πόσην ἐπιτηδειότητα προσηυχήθη; Τὴν ἴδικήν του διάθεσιν τὴν ἔκαμε μέτρον μὲ τὸ δόπιον θὰ χορηγήσῃ πλουσίως δ Θεὸς τοὺς οἰκτιρμούς του. Τόσον μεγάλη, λέγει, νὰ εἰνε ἡ εὔσπλαγχνία σου εἰς ἡμᾶς, ὅση εἰνε ἡ ἐλπὶς τὴν δόποίαν ἥδυνήθημεν νὰ ἀναθέσωμεν εἰς σέ. «Ολη δὲ ἡ ἐλπὶς μας, ἀς ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἀνάπτασιν»⁶⁷, ὡστε, ἀφοῦ μετασχηματισθῇ τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεώς μας⁶⁸, ἐννοήσωμεν ὅτι αὐτὸ τὸ ἴδιον ἔγινε σύμμορφον τοῦ σώματος τῆς δόξης⁶⁹.

Κυρίῳ ἡμῶν, δὴ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΓ' ΨΑΛΜΟΝ

«Τῷ Δαβίδ, δόποτε ἡλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον ἀβιμέλεχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ ἀπῆλθεν».

1. Ἐπὶ δύο ὑποθέσεις ἔλκει ἡμᾶς ἡ ἔννοια τοῦ φαλμοῦ.
Τά τε ἐν τῇ Νομβῇ τῇ πόλει τῶν ἰερέων γενόμενα παρὰ τοῦ
5 Δαβίδ, δοκεῖ οἰκείως ἔχειν τῇ ἐπιγραφῇ· τά τε ἐν τῇ Γὲθ παρὰ
τῷ Ἀγχοὺς τῷ βασιλεῖ τῶν ἀλλοφύλων. Ἡλλοίωσε μὲν γάρ
αὐτοῦ τὸ πρόσωπον καὶ ὅτε τῷ Ἀβιμέλεχ διελέγετο τῷ ἰερεῖ,
κρύπτων μὲν τὴν φυγήν, σπουδάζειν δὲ δὴ προστάγματι ὑπονρ-
γεῖν βασιλικῷ προσποιούμενος, ὅτε καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προ-
10 θέσεως ἔλαβε, καὶ τὴν φομφαίαν τοῦ Γολιάθ. Ἡλλοίωσε δὲ
αὐτοῦ τὸ πρόσωπον καὶ ὅτε ἐν μέσοις τοῖς πολεμίοις ἀπολη-
φθείς, ἐπειδὴ ἥσθετο αὐτῶν διαλεγομένων πρὸς ἀλλήλους,
καὶ παρασκεναζομένων εἰς ἄμυναν. Εἶπον γάρ, φησίν, οἱ παῖ-
δες Ἀγχοὺς πρὸς ἑαυτούς· «Οὐχ οὗτος Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς τῆς
15 γῆς; Οὐχὶ τούτῳ ἐξῆρχον ἐν χορῷ λέγουσαι, ἐπάταξε Δαβὶδ
ἐν μυριάσιν αὐτοῦ, καὶ Σαοὺλ ἐν χιλιάσιν αὐτοῦ;». Καὶ ἐφοβήθη,
φησί, Δαβὶδ ἀπὸ προσώπου Ἀγχούς, καὶ ἡλλοίωσε τὸ πρόσω-
πον αὐτοῦ κατ’ ὀφθαλμοὺς αὐτῶν. Πῶς οὖν ἡ μὲν ἐπιγραφὴ
ἀβιμέλεχ ὀνομάζει, ἡ δὲ ἴστορία Ἀγχοὺς παραδίδωσι τὸν βα-
20 σιλέα Γετθαίων; Τοιοῦτον λόγον τινὰ φθάσαντα ἐκ παραδό-
σεως εἰς ἡμᾶς ἔχομεν, ὅτι οἱ βασιλεῖς τῶν ἀλλοφύλων κοινὸν

1. Μάρ. 2, 26. Ο Ἀβιάθαρ τὸν δποῖον ἀναφέρει δ Μᾶρκος ήτο υἱὸς τοῦ Ἀβιμέλεχ καὶ Ἰωάς συνιεράτευον καὶ οἱ δύο.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ'
ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΓ' ΨΑΛΜΟΝ

«Τῷ Δαβὶδ, δόποτε ἡλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον ἀβιμέλεχ, καὶ ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ ἀπῆλθεν».

1. Τὸ νόημα τοῦ ψαλμοῦ μᾶς ὑπενθυμίζει δύο ιστορίας. Αὔτὰ ποὺ ἔκανεν δὲ Δαυὶδ εἰς τὴν Νομβᾶ, τὴν πόλιν τῶν Ιερέων, φαίνεται ὅτι συμφωνοῦν μὲ τὴν ἐπιγραφήν· καὶ αὐτὰ ποὺ ἔκανε εἰς τὴν Γέθ εἰς τὸν Ἀγχούς τὸν βασιλέα τῶν ἀλλοφύλων. Διότι παρεμόρφωσε τὸ πρόσωπόν του καὶ ὅταν συνωμιλοῦσε μὲ τὸν ιερέα Ἀβιμέλεχ, ἀφ' ἐνὸς μὲν κρύπτων τὴν φυγήν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσποιούμενος ὅτι προσπαθεῖ νὰ ἐκτελέσῃ βασιλικὴν προσταγήν, ὅταν ἔλαβε καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως¹ καὶ τὴν ρομφαίαν τοῦ Γολιάθ². Παρεμόρφωσεν ἀκόμη τὸ πρόσωπόν του καὶ ὅταν ἀπέμεινεν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν, ἐπειδὴ ἀντελήφθη αὐτοὺς νὰ συζητοῦν μεταξύ των καὶ νὰ προετοιμάζωνται διὰ ἀμυναν. Διότι εἶπαν, λέγει, οἱ δοῦλοι τοῦ Ἀγχούς μεταξύ των «Οὐχ οὗτος Δαβὶδ δὲ βασιλεὺς τῆς γῆς; Οὐχὶ τούτῳ ἐξῆρχον ἐν χορῷ λέγουσαι, ἐπάταξε Δαβὶδ ἐν μυριάσιν αὐτοῦ, καὶ Σαοὺλ ἐν χιλιάσιν αὐτοῦ;»³. Καὶ ἐφοβήθη, λέγει, δὲ Δαυὶδ ἀπὸ τὸν Ἀγχούς, καὶ παρεμόρφωσε τὸ πρόσωπόν του ἐμπρὸς εἰς τοὺς δοφθαλμούς των. Πῶς λοιπὸν ἡ μὲν ἐπιγραφὴ τὸν δνομάζει ἀβιμέλεχ, ἡ δὲ ιστορία ἀναφέρει τὸν Ἀγχούς ὡς βασιλέα τῶν Γετθαίων; «Ἐνα τέτοιον λόγον ἔχομεν καὶ ἡμεῖς, δὲ δποῖος ἐφθασε μέχρις ἡμῶν διὰ τῆς παραδόσεως, ὅτι δηλαδὴ οἱ βασιλεῖς τῶν ἀλλοφύλων εἶχον κοινὸν ὄνομα τὸ

---

2. Α' Βασ. 21, 1 - 10.

3. Α' Βασ. 21, 11.

μὲν εἰχον ὄνομα τὸ ἀβιμέλεχ, ἵδιον δὲ ἔκαστος δ προσηγορεύετο. Ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ὁωμαῖκῆς ἐστι βασιλείας ἵδεῖν, καίσαρας λεγομένους κοινῶς καὶ αὐγούστους, ἅλλα δὲ τὰ κύρια ἑαυτῶν κεκτημένους ὀνόματα. Τοιοῦτον καὶ παρ' Αἰγυπτίοις ἐστὶ 5 τὸ φαραὼ. Φαίνεται γὰρ φαραὼ λεγόμενος καὶ ὁ ἐπὶ Ἰωσήφ φαραὼ καὶ ὁ ἐπὶ Μωϋσέως μετὰ τέσσαρας γενεὰς ἐγερθεὶς βασιλεὺς Αἰγύπτου φαραὼ καὶ ὁ κατὰ τὸν χρόνονς Σολομῶντος. «Ἐλαβε γάρ, φησί, τὴν θυγατέρα φαραώ»· καὶ ὁ κατὰ τὸν χρόνονς τῆς προφητείας Ἰερεμίου φαραὼ προσηγορεύετο.

10 Οὕτω δὲ καὶ ἀβιμέλεχ κατὰ τὸν χρόνονς ἦν Ἀβραάμ· καὶ κατὰ τὸν χρόνονς Ἰσαάκ· καὶ ὁ νῦν λεγόμενος ἐπὶ τῶν καιρῶν Δαβίδ. Ἐπὶ μὲν γὰρ Ἀβραάμ εἴρηται, ὅτι «Καὶ εἰπεν ἀβιμέλεχ, καὶ Ὁχοζάθ ὁ νυμφαγωγὸς αὐτοῦ, καὶ Φιλόχ ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πρὸς Ἀβραάμ, λέγων». Καὶ 15 πάλιν περὶ τοῦ Ἰσαάκ· «Ἐγένετο δὲ πολυχρόνιος ἐκεῖ. Παρακύψας δὲ ἀβιμέλεχ δ βασιλεὺς Φυλιστιεὺς διὰ τῆς θυρίδος, εἶδε παίζοντα τὸν Ἰσαάκ μετὰ Ρεβέκκας». Οὕτως οὖν καὶ νῦν κατὰ τὸν χρόνονς Δαβίδ ἀβιμέλεχ εἴρηται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, τὸ κοινὸν τῆς βασιλείας ὄνομα. Ἀγχοὺς δὲ παραδέδοται ὑπὸ τῆς ἴστορίας, δπερ ἰδίως ἦν αὐτῷ ἐκ γενετῆς ἐπικείμενον. Ἐπὶ τούτου τοίνυν ἡλλοίωσεν ἑαυτοῦ τὸ πρόσωπον, παραφερόμενος ἐν ταῖς χερσὶ τῶν οἰκετῶν, καὶ ψοφῶν παρὰ τὰς πύλας τῆς πόλεως, καὶ καταρρέων, φησί, τὰ σίελα αὐτοῦ ἐπὶ τὸν πώγωνα· ὥστε εἰπεῖν τὸν Ἀγχοὺς τοῖς παιστές· Τί εἰσεφέρετε αὐτὸν πρός με;

20 Μὴ ἐπιδέομαι ἐπιλήπτων ἐγώ, δτι εἰσηγάγατε αὐτὸν ἐπιληπτεύεσθαι ἐπ' ἐμέ; Καὶ οὕτως ἀπολυθεὶς ἐκεῖθεν, διεσώθη, φησίν, εἰς τὸ σπήλαιον Ὁδολλάμ. Ὡς οὖν ἐκ μεγάλου κινδύ-

ἀβιμέλεχ, ώς ἴδιαίτερον δὲ μὲν ἐκεῖνο πού προσεφωνεῖτο. "Οπιώς εἶνε δυνατὸν νὰ ἔδη κανεὶς καὶ ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς βασιλείας, κοινῶς νὰ ὀνομάζωνται καίσαρες καὶ αὐγουστοί, ἀλλα δὲ νὰ εἶνε τὰ κύρια ὄνοματα αὐτῶν. Παρόμοιον εἶνε καὶ τὸ ὄνομα φαραὼ εἰς τοὺς Αἴγυπτίους. Φαίνεται ὅτι φαραὼ ἐλέγετο διὰ βασιλεὺς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰωσήφ. Καὶ διὰ βασιλεὺς τῆς Αἴγυπτου ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μωϋσέως, διὰ δποῖος ἀνηγορεύθη μετὰ τέσσαρας γενεάς, φαραὼ ἐλέγετο. Φαραὼ ἐλέγετο καὶ διὰ βασιλεὺς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σολομῶντος. Διότι λέγει· «Ἐλαβε τὴν θυγατέρα φαραὼ»⁴. καὶ διὰ βασιλεὺς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ προφήτου Ἱερεμίου φαραὼ ὡνομάζετο. "Ετσι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀβραὰμ ὑπῆρχεν ἀβιμέλεχ· καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰσαάκ. Καὶ τώρα εἰς τοὺς καιροὺς τοῦ Δαυΐδ διὰ λεγόμενος ἀβιμέλεχ. Διότι καὶ περὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἐλέχθη ὅτι «Καὶ εἶπεν ἀβιμέλεχ, καὶ Ὁχοζάθ διὰ νυμφαγωγὸς αὐτοῦ, καὶ Φιλόχ διὰρχιστράτηγος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πρὸς Ἀβραάμ, λέγων»⁵. Καὶ πάλιν περὶ τοῦ Ἰσαάκ· «Ἐγένετο δὲ πολυχρόνιος ἔκει. Παρακύψας δὲ ἀβιμέλεχ διὰ βασιλεὺς Φυλιστιεὺς διὰ τῆς θυρίδος, εἶδε παίζοντα τὸν Ἰσαάκ μετὰ Ῥεβέκκας»⁶. "Ετσι λοιπὸν καὶ τώρα εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Δαυΐδ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τὸ κοινὸν ὄνομα τῆς βασιλείας ἀβιμέλεχ. Ἡ δὲ ἱστορία παρέδωσε τὸ ὄνομα Ἀγχούς, τὸ δποῖον τοῦ ἔδόθη, ὅταν ἐγενήθη. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς λοιπὸν αὐτοῦ παρεμόρφωσε τὸ πρόσωπόν του, καὶ ἐπλανᾶτο ἔδω καὶ ἐκεῖ εἰς τὰ χέρια τῶν δούλων καὶ ἐφώναζεν ἀνάρθρως εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ ἔτρεχαν, λέγει, τὰ σάλια του εἰς τὴν γενειάδα του· ὥστε νὰ εἴπῃ διὰ Ἀγχούς εἰς τοὺς δούλους του· Διατί τὸν εἰσαγάγατε αὐτὸν πρὸς ἐμένα; Μήπως ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ ἐπιληπτικούς καὶ τὸν ἐφέρατε ἔδω διὰ νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἐπιληψίαν ἐμπρός μου;⁷ Καὶ ἐτσι, ἀφοῦ ἔμεινεν ἐλεύθερος ἀπὸ ἐκεῖ, διεσώθη, λέγει, εἰς τὸ σπήλαιον Ὁδολλάμ⁸. Ἐπειδὴ λοιπὸν διεσώθη ἀπὸ μεγάλον κίνδυνον, ἀν-

νον διεκφυγών, ταύτην ἀναπέμπει τὴν εὐχαριστίαν τῷ ρυσα-
μένῳ αὐτὸν Θεῷ. «Ἐνδογήσω, φησί, τὸν Κύριον ἐν παντὶ και-
ρῷ». Διεκφυγὼν ἐκ τοῦ θανάτου, οἶον δρους ἔαυτῷ τίθεται τῆς
ζωῆς, τυπῶν ἔαυτοῦ τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ τῆς πολιτείας ἀκρι-
βέστερός ὡς μηδένα καιρὸν διαλιμπάνειν τῆς εὐλογίας, ἀλλὰ καὶ
μεγάλων καὶ μικροτέρων πραγμάτων ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀναφέρειν
τὴν ἀρχήν. Οὐχὶ ἡγήσομαι, φησί, κατὰ τὴν ἐμαντοῦ ἐπιμέλειαν
γίνεσθαι, οὐδὲ ἐκ τῆς αὐτομάτου συντυχίας συμβαίνειν, ἀλλ᾽
πάντι καιρῷ εὐλογήσω τὸν Κύριον». οὐκ ἐν ταῖς εὐημερίαις
10 μόνον τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς περιστατικοῖς καιροῖς. Ἐν-
τεῦθεν μαθητευθεὶς ὁ ἀπόστολος, «Πάντοτε, φησί, χαίρετε,
ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε». Ὁρᾶς ἡλίκη
τοῦ ἀνδρὸς ἡ ἀγάπη; Οὐκ ἀπεδυσπέτει πρὸς τὴν συνέχειαν
τῶν κακῶν, δτε οὐ μόνον πατρίδος ἀπελήλατο, καὶ συγγενείας,
15 καὶ οἰκείων, καὶ κτημάτων, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίοις παραδο-
θεὶς ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, μικροῦ διασπᾶσθαι παρ' αὐτῶν ἔμελλεν.
Οὐκ εἴπε, μέχρι τίνος ἡ συνέχεια τῶν κακῶν; οὐκ ἀπεδυσπέ-
τησε πρὸς τὴν παράτασιν τῆς θλίψεως, εἰδὼς «ὅτι ἡ θλῖψις
ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ
20 ἔλπιδα». Τῷ δοντὶ γὰρ τοῖς καλῶς παρεσκενασμένοις αἱ θλί-
ψεις οἵονεὶ τροφαὶ τινές εἰσιν ἀθλητικαὶ καὶ γυμνάσια, ἐπὶ τὴν
πατρῷαν δόξαν τὸν ἀγωνιστὴν προβιβάζονται· ὅταν λοιδορού-
μενοι εὐλογῶμεν, βλασφημούμενοι παρακαλῶμεν, καταπονού-
μενοι εὐχαριστῶμεν, θλιβόμενοι ἐπὶ τῇ θλίψει καυχώμεθα.
25 Αἰσχρὸν γὰρ εὐλογεῖν μὲν ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς χρηστοτέροις, σιω-
πᾶν δὲ ἐπὶ τοῖς σκινθρωποτέροις καὶ ἐπιπόνοις πράγμασιν. Ἀλ-
λὰ τότε καὶ πλέον εὐχαριστεῖν δεῖ, εἰδότας ὅτι «δν ἀγαπᾷ Κύ-
ριος, παιδεύει μαστιγοῖ δὲ πάντα νίδιν δν παραδέχεται». «Δια-

πέμπει αύτὴν τὴν εὐχαριστίαν εἰς τὸν Θεόν ποὺ τὸν ἐγλύτωσεν. «Ἐύλογήσω», λέγει, «τὸν Κύριον ἐν παντὶ καιρῷ». Ἀφοῦ διεσώθη ἀπὸ τὸν θάνατον, θέτει τρόπον τινὰ ὅρους διὰ τὴν ζωὴν του, διαμορφώνοντας τὴν ψυχὴν του σύμφωνα μὲ τὴν ὁρθὴν πολιτείαν· ὡστε εἰς κανένα καιρὸν νὰ μὴ διακόψῃ τὴν εὐχαριστίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ μεγάλα καὶ διὰ τὰ μικρὰ νὰ ἀποδίδῃ τὴν αἵτίαν εἰς τὸν Θεόν. Δὲν θὰ θεωρήσω, λέγει, ὅτι γίνονται αὐτὰ μὲ τὴν ἴδικήν μου φροντίδα, οὔτε ὅτι συμβαίνουν αὐτομάτως ἀπὸ τὴν τύχην, ἀλλὰ εἰς κάθε εὐκαιρίαν θὰ εὐλογήσω τὸν Κύριον· ὅχι μόνον εἰς τὰ εὐχάριστα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις. Ἀπὸ ἔδω καὶ δ ἀπόστολος ἔμαθε, καὶ λέγει· «Πάντοτε χαίρετε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε»⁹. Βλέπεις πόσο μεγάλη εἶνε ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνδρός; Δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του ἀπὸ τὰ συνεχόμενα κακά, ὅταν ὅχι μόνον ἐδιώχθη ἀπὸ τὴν πατρίδα, καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, καὶ ἀπὸ τοὺς οἰκείους καὶ ἀπὸ τὰ κτήματά του, ἀλλὰ καὶ ὅταν δλίγον ἔλειψε νὰ θανατωθῇ ἀπὸ τοὺς ἔχθροὺς εἰς τοὺς δποίους παρεδόθη ἀναγκαστικῶς. Δὲν εἶπεν, ἔως πότε θὰ συνεχισθοῦν τὰ κακά; δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του, ὅταν εἶδε νὰ παρατείνεται ἡ θλῖψις, διότι ἐγνώριζεν ὅτι, «ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα»¹⁰. Πράγματι εἰς ἔκείνους ποὺ εἶνε καλὰ προετοιμασμένοι αἱ θλίψεις εἶνε ὡσὰν μερικαὶ τροφαὶ κατάλληλοι δι’ ἀθλητὰς καὶ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις ποὺ ἀναβιθάζουν τὸν ἀγωνιστὴν εἰς τὴν προγονικὴν δόξαν· ὅταν εὐλογοῦμεν, ἐνῷ μᾶς ὀνειδίζουν, ὅταν παρακαλοῦμεν, ἐνῷ μᾶς ὑβρίζουν, ὅταν εὐχαριστοῦμεν, ἐνῷ καταπιεζόμεθα, ὅταν καυχώμεθα διὰ τὰς θλίψεις, αἱ δποῖαι μᾶς θλίβουν¹¹. Διότι εἶνε ἄσχημον νὰ εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰ καλά, νὰ σιωπῶμεν δὲ διὰ τὰ θλιβερὰ καὶ δύσκολα πράγματα. Ἀλλὰ τότε πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμεν ἀκόμη περισσότερον, διότι γνωρίζουμεν ὅτι «ὸν ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα σιὸν ὃν παραδέχεται»¹². «Διαπαντὸς ἡ αἴνεσις αὐτοῦ ἐν τῷ στό-

11. Α' Κορ. 4, 12· Ρωμ. 5, 3.

12. Παροιμ. 3, 12· Ἔβρ. 12, 6.

παντὸς ἡ αἰνεσὶς αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου». Δοκεῖ ἀδύνατόν τι ἐπαγγέλλεσθαι δὲ προφήτης. Πῶς γὰρ διαπαντὸς ἡ αἰνεσὶς τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ στόματι ἀνθρώπου εἶναι δύναται; Ὅτε διαλέγεται τὰς συνήθεις καὶ βιοτικὰς ὅμιλίας, οὐκ ἔχει τὸν αἰνον 5 τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ στόματι. Ὅτε καθεύδει, σιωπήσεται πάντως. Ἐσθίοντος δὲ καὶ πίνοντος πῶς ἐνεργήσει τὸ στόμα τὴν αἰνεσιν; Πρὸς δὴ τοῦτο λέγομεν, ὅτι ἐστὶ μέν τι καὶ τοητὸν στόμα τοῦ ἔνδον ἀνθρώπου, ὃ τρέφεται μεταλαμβάνων τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, ὃς ἐστιν ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Περὶ ἐκεί-
10 νον τοῦ στόματος καὶ δὲ προφήτης φησίν, ὅτι «Τὸ στόμα μου ἦρνοιξα, καὶ εἴλκυσα πνεῦμα». Ἐκεῖνο καὶ ὁ Κύριος προκαλεῖται ἡμᾶς εὐρύχωρον ἔχειν εἰς ὑποδοχὴν ἀφθονωτέραν τῶν τροφῶν τῆς ἀληθείας. «Πλάτυνον γάρ, φησί, τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό». Δύναται οὖν ἡ ἐντετυπωμένη ἄπαξ καὶ οίονεὶ ἐσφρα-
15 γισμένη τῷ ἥγεμονικῷ τῆς ψυχῆς περὶ Θεοῦ ἔννοια, αἰνεσὶς ὀνομάζεσθαι Θεοῦ, διαπαντὸς ἐνυπάρχουσα τῇ ψυχῇ. Δύναται δὲ καί, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ὑποθίκην, δὲ σπουδαῖος πάντα ποιεῖν εἰς δόξαν Θεοῦ, ὥστε πᾶσαν πρᾶξιν, καὶ πᾶν ὅγμα, καὶ πᾶσαν ἐνέργειαν νοεράν, αἰνέσεως ἐπέχειν δύναμιν. Εἴτε γὰρ
20 ἐσθίει δὲ δίκαιος, εἴτε πίνει, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖ. Τοῦ τοιούτου καθεύδοντος ἡ καρδία ἐγρήγορεν, κατὰ τὸν εἰπόντα ἐν τῷ Ἄσματι τῶν ἀσμάτων «Ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου γρηγορεῖ». Ὡς γὰρ ἐπὶ πολὺ τὰ καθ' ὑπνον φαντάσματα τῆς μεθημερινῆς ἔννοίας ἐστὶν ἀπηχήματα.

25 2. «Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχή μου». Μηδείς, φησί, τὴν ἐμὴν ἐπίνοιαν, καθ' ἣν διεσώθην ἐκ τῶν κινδύνων,

13. Ἰωάν. 6, 33.

14. Ψαλ. 118, 131.

15. Ψαλ. 80, 11.

16. Α' Κορ. 10, 31.

μάτι μου». Μοῦ φαίνεται πώς ὁ προφήτης βεβαιώνει διὰ κάτι ποὺ εἶνε ἀκατόρθωτον. Διότι πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ εύρισκεται συνεχῶς ἡ αἴνεσις τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀνθρώπου; "Οταν συζητῇ διὰ τὰς συνηθισμένας βιοτικὰς ὑποθέσεις, δὲν ἔχει τὸν αἰνον τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ στόμα. "Οταν κοιμᾶται, διπωσδήποτε θὰ σιωπᾷ. "Οταν δὲ τρώγῃ καὶ πίνῃ, πῶς θὰ ἐκπληρώσῃ τὸ στόμα τὴν αἴνεσιν; 'Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ λέγομεν, ὅτι ὑπάρχει καὶ κάποιο νοητὸν στόμα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὸ ὁποῖον τρέφεται, ὅταν μεταλαμβάνῃ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, ὁ δποῖος εἶνε ὁ ἄρτος ποὺ κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ¹³. Περὶ ἐκείνου τοῦ στόματος λέγει καὶ ὁ προφήτης, ὅτι «Τὸ στόμα μου ἥνοιξα, καὶ εἴλκυσα πνεῦμα»¹⁴. Καὶ ὁ Κύριος μᾶς προσκαλεῖ νὰ ἔχωμεν εὔρυχωρον ἐκεῖνο τὸ στόμα διὰ νὰ ὑποδεχθῇ μὲ περισσότεραν ἀφθονίαν τὰς τροφὰς τῆς ἀληθείας. Διότι λέγει· «Πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό»¹⁵. Δύναται λοιπὸν νὰ ὀνομάζεται αἴνεσις Θεοῦ ἡ περὶ Θεοῦ ἔννοια, ἡ δποία ὑπάρχει διαπαντὸς μέσα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἡ δποία ἀπετυπώθη καὶ ἔθεσε τὴν σφραγίδα της εἰς τὸ ἡγεμονικὸν τῆς ψυχῆς. Δύναται δέ, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποστολικὴν παραγγελίαν, ὁ ἄξιος νὰ πράττῃ τὰ πάντα πρὸς δόξαν Θεοῦ, ὡστε κάθε πρᾶξις, καὶ κάθε λόγος, καὶ κάθε πνευματικὴ ἐνέργεια νὰ ἰσοδυναμῇ μὲ αἴνεσιν. Διότι δὲ δίκαιος, εἴτε τρώγει εἴτε πίνει, πράττει τὰ πάντα πρὸς δόξαν Θεοῦ¹⁶. "Ἐνας τέτοιος ἀνθρωπος, ὅταν κοιμᾶται, ἡ καρδία του ἀγρυπνεῖ, σύμφωνα μὲ ἐκείνον ποὺ λέγει εἰς τὸ 'Ἄσμα τῶν ἀσμάτων' «Ἐγὼ καθεύδω, καὶ ἡ καρδία μου γρηγορεῖ»¹⁷. Διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ φανταστικαὶ παραστάσεις τοῦ ὑπνου εἶνε ἀπηχήσεις τῆς καθημερινῆς σκέψεως.

2. «Ἐν τῷ Κυρίῳ ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχή μου». Κανείς, λέγει, νὰ μὴν ἐπαινέσῃ τὴν ίδικήν μου ἐπινόησιν, μὲ τὴν δποίαν διεσώθην ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Διότι ἡ σωτηρία δὲν ὄφείλεται

17. Ἄσμ. 5, 2. Κατὰ τοὺς Ο' τὸ χωρίον ἔχει «ἀγρυπνεῖ» ἀντὶ «γρηγορεῖ».

έπαινείτω. Οὐ γάρ ἐν δυνάμει ἀνθρώπου, οὐδὲ ἐν σοφίᾳ, ἀλλ᾽ ἐν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἡ σωτηρία. «Μὴ κανχάσθω, φησίν, ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, μήτε ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μήτε ὁ ἴσχυρὸς ἐν τῇ ἴσχυί αὐτοῦ ἀλλ᾽ ἡ ἐν τούτῳ κανχάσθω ὁ κανχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ». Ὁρᾶς τὸν ἀπόστολον πῶς τοὺς συνεργοὺς τοῦ Εὐαγγελίου ἐπαινεῖ; «Ος ἐστι σύνδονλος καὶ διάκονος ὑμῶν ἐν Κυρίῳ». Ἐὰν μέντοι τις ἐπὶ σώματος κάλλει, ἡ γονέων περιφανείᾳ ἐπαινεῖται, οὐκ ἐν Κυρίῳ ἐπαινεῖται αὐτοῦ ἡ ψυχή, 10 ἀλλ᾽ ἐν τῇ ματαιότητί ἐστι τῶν τοιούτων ἔκαστος. Οὐδὲ γάρ αἱ μέσαι τέχναι τὸ ἀληθινῶς ἐπαινετὸν ἔχουσι, κυβερνῆται, λατροί, δήτορες, ἡ ἀρχιτέκτονες πόλεις οἰκοδομοῦντες, ἡ πυραμίδας, ἡ λαβυρίνθους, ἡ ἄλλας τινὰς δαπανηρὰς ἡ ὑπερόγκους οἰκοδομημάτων κατασκενάς. Οἱ ἐπὶ τούτοις ἐπαινούμενοι, 15 οὐκ ἐν Κυρίῳ ἔχουσι τὴν ἑαυτῶν ψυχήν. Ἄρκεῖ ἡμῖν πρὸς ἄπαν ἀξίωμα τὸ τηλικούτον Δεσπότον δούλους ἡμᾶς ὀνομάζεσθαι. Οὐ δήπον γάρ βασιλεῖ μέν τις ὑπηρετῶν μέγα φρονήσει, διὰ τὸ ἐν τῇδε τῇ τάξει τῆς ὑπηρεσίας τετάχθαι· Θεῷ δὲ καταξιωθεὶς λατρεύειν, ἀλλαχθεν τοὺς ἐπαίνους ἑαυτῷ περινοήσει, 20 ὡς οὐκ ἀρκούσης αὐτῷ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Κυρίου, πρὸς πᾶσαν δόξης καὶ περιφανείας ὑπερβολήν. «Ἐν τῷ Κυρίῳ οὖν ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχή μου». «Ἀκονσάτωσαν πραεῖς, καὶ εὐφρανθήτωσαν». Ἐπειδὴ ἄνευ πολέμου, φησί, κατωρθώθη μοι ἡ σωτηρία ἐκ μόνης τῆς κατὰ πρόσωπον ἀλλοιώσεως, διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ 25 συνεργίας, ἀπατηθέντων τῶν πολεμίων· «Ἀκονσάτωσαν πραεῖς», ὅτι δυνατὸν καὶ ἡσυχάζοντας ἐγεῖραι τρόπαιον, καὶ μὴ μαχομένους νικητὰς ἀποφανθῆναι· «Καὶ εὐφρανθήτωσαν», βεβαιού-

εἰς τὴν δύναμιν ἀνθρώπου οὕτε εἰς τὴν σοφίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Λέγει λοιπόν· «Μή καυχάσθω ὁ πλούσιος ἐν τῷ πλούτῳ αὐτοῦ, μήτε ὁ σοφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μήτε ὁ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύι αὐτοῦ, ἀλλ’ ἦ ἐν τούτῳ καυχάσθω ὁ καυχώμενος, ἐν τῷ συνιεῖν καὶ γινώσκειν Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ»¹⁸. Βλέπεις πῶς ἐπαινεῖ διπόστολος τοὺς συνεργάτας τοῦ Εὐαγγελίου; «Ος ἐστι σύνδουλος καὶ διάκονος ὑμῶν ἐν Κυρίῳ»¹⁹. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος ἐπαινῆται διὰ τὴν ὡραιότητα τοῦ σώματος ἢ διὰ τοὺς ἐνδόξους γονεῖς, ἢ ψυχὴ αὐτοῦ δὲν ἐπαινεῖται ἐν Κυρίῳ, ἀλλὰ ὁ καθένας εὐρίσκεται εἰς τὴν ματαιότητα τῶν τοιούτων πραγμάτων. Διότι οὕτε αἱ μέσαι τέχναι²⁰ ἀποτελοῦν ἀντικείμενον ἀληθινοῦ ἐπαίνου δηλαδὴ κυβερνῆται, ιατροί, ρήτορες, ἢ ἀρχιτέκτονες ποὺ κτίζουν πόλεις, ἢ πυραμίδας, ἢ λαβύρινθους ἢ μερικὰ ἀλλα πολυέξοδα καὶ ὑπερμεγέθη κτηριακὰ συγκροτήματα. Ἐκεῖνοι ποὺ ἐπαινοῦνται δι’ αὐτά, δὲν ἔχουν τὴν ψυχὴν των εἰς τὸν Κύριον. Εἰνε ἀρκετὸν εἰς ἡμᾶς πάνω ἀπὸ κάθε ἀλλο ὅξιώματα νὰ δονομαζώμεθα δοῦλοι ἐνὸς τόσον μεγάλου Δεσπότου. Βεβαίως δὲν θὰ ὑπερηφανευθῇ κάποιος ποὺ ὑπηρετεῖ τὸν βασιλέα, ἐπειδὴ ἔχει τοποθετηθῆ ἐις μίαν τάξιν ὑπηρεσίας· ἐπειδὴ ὅμως ἡξιώθη νὰ λατρεύῃ τὸν Θεόν, θὰ ἐπινοήσῃ ἐπαίνους διὰ τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ ἀλλοῦ, ὡσὰν νὰ μὴ εἴνε ἀρκετὸν εἰς αὐτὸν τὸ ὅτι τὸν ἐκάλεσεν ὁ Κύριος νὰ τὸν ἀνυψώσῃ πάνω ἀπὸ κάθε δόξαν καὶ λαμπρότητα. «Ἐν τῷ Κυρίῳ» λοιπὸν «ἐπαινεθήσεται ἡ ψυχὴ μου». «Ἀκουσάτωσαν πραεῖς καὶ εὔφρανθήτωσαν». Ἐπειδή, λέγει, χωρὶς πόλεμον ἐπετεύχθη ἡ σωτηρία μὲ μόνην τὴν μεταμόρφωσιν τοῦ προσώπου μὲ τὴν δποίαν ἔξηπατήθησαν οἱ ἔχθροι διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ, «Ἄς ἀκούσουν οἱ πραεῖς», ὅτι εἴνε δυνατὸν καὶ ὅταν είρηνεύουν νὰ ὑψώνουν τρόπαια, καὶ ᾄταν δὲν μάχωνται νὰ ἀποδεικνύωνται νικηταί. «Καὶ ἄς εὔφρανθοῦν», ἀφοῦ ἐνισχυθοῦν εἰς τὴν πρά-

20. Μέσαι τέχναι λέγονται αἱ μεταξὺ τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τῶν βανάυσων ἢ χειρονακτικῶν εύρισκόμεναι, αἱ μικταί, αἱ συνδυάζουσαι τὸ ὡραῖον ἐκ τῶν μὲν καὶ τὸ ὡφέλιμον ἐκ τῶν δέ.

μενοι εἰς τὴν πραότητα τῷ κατ' ἐμὲ ὑποδείγματι. Ἔλαβον γὰρ ταύτην τὴν χάριν παρὰ Θεοῦ, ἐπειδὴ κατώρθωσα τὴν πραότητα. «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Λαβίδ, καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ». Μεγίστη γὰρ τῶν ἀρετῶν ἡ πραότης διὸ καὶ τοῖς μακαρισμοῖς ἐγκατείλεκται. «Μακάριοι γάρ, φησίν, οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν». Ἐκείνη γὰρ ἡ γῆ, ἡ ἐπονράνιος Ἱερουσαλήμ, οὐ γίνεται τῶν μαχομένων λάφυρος, ἀλλὰ μακροθύμων καὶ πραϋπαθῶν ἀνδρῶν πρόκειται κληρονομία. Ἰσον δὲ δύναται τό, «ἀκονσάτωσαν πραεῖς», καὶ τό, ἀκονσάτωσαν οἱ Χριστοῦ μαθηταί. Τάχα δὲ προφητικῶς βούλεται μέχρις ἡμῶν διαβῆναι τὸ θαῦμα τῆς τοῦ Θεοῦ εἰς αὐτὸν εὐεργεσίας. Ἀκονσάτωσαν γὰρ οἱ πολλαῖς ὕστερον γενεαῖς γενήσεσθαι τοῦ Χριστοῦ μαθητὰ μέλλοντες. Τούτους γὰρ ὡνόμασε πραεῖς, οὓς δὲ Κύριος διαλέγεται· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς είμι καὶ 15 ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ». Οἱ κατεσταλμένοι τὰ ἥθη καὶ παντὸς πάθους ἀπηλλαγμένοι, ὡς μηδεμίᾳν ἔχειν ταραχὴν ἐνοικοῦσαν αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, οὗτοι πραεῖς προσαγορεύονται. Διὸ καὶ Μωϋσῆς μεμαρτύρηται πραῦς εἶναι παρὰ πάντας ἀνθρώπους ἐπὶ τῆς γῆς.

20   3. «Μεγαλύνατε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί». Πρέποντα ἔαντῷ χορὸν εἰς δοξολογίαν τοῦ Κυρίου παραλαμβάνει. Μηδεὶς ταραχώδης, μηδὲ τεθορυβημένος, μηδὲ ἐκ τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς τὴν ψυχὴν παροιστρῶν ἐγκαταμιγίτω μοι, ἀλλ᾽ ὑμεῖς οἱ πραεῖς, οἵ τὸ βεβηκός καὶ εὐσταθές τῆς ψυχῆς κατωρθωκτες, τὸ δὲ 25 νωθρὸν καὶ ὑπνῶδες πρὸς τὰς τῶν καθηκόντων ἐνεργείας ἀποτειόμενοι, ὑμεῖς μεγαλύνατε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί. Μεγαλύνει δὲ τὸν Κύριον ὁ μεγάλη διαροίᾳ καὶ γαύρῳ τῷ φρονήματι καὶ

τητα μὲ τὸ ἴδικόν μου παράδειγμα. Ἐλαβα αὐτὴν τὴν εὐλογίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ἐπέτυχα τὴν πραότητα. «Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ Δαβὶδ, καὶ πάσης τῆς πραότητος αὐτοῦ»²¹. Ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τὰς ἀρετὰς εἶνε ἡ πραότης διὰ τοῦτο συμπειελήφθη καὶ εἰς τοὺς μακαρισμούς. Διότι λέγει: «Μακάριοι οἱ πραεῖς ὅτι αὗτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν»²². Ἐκείνη λοιπὸν ἡ γῆ, ἡ ἐπουράνιος Ἱερουσαλήμ δὲν κατακτᾶται ὡς λάφυρον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ μάχονται, ἀλλὰ προβάλλεται ὡς κληρονομία τῶν μακροθύμων καὶ πράων ἀνθρώπων. Εἶνε δὲ Ἰσοδύναμον τὸ «ἀκουσάτωσαν πραεῖς» καὶ τὸ «ἀκουσάτωσαν οἱ Χριστοῦ μαθηταί». Ισως δὲ θέλει ὡς προφητεία νὰ φθάσῃ μέχρις ἡμῶν τὸ θαῦμα τῆς εὔεργεσίας του ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ. Ἄς τὸ ἀκούσουν λοιπὸν ἐκεῖνοι ποὺ πρόκειται ὑστερα ἀπὸ πολλὰς γενεὰς νὰ γίνουν μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοὺς ὡνόμασε πραεῖς, πρὸς τοὺς δποίους ὁ Κύριος λέγει: «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς είμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»²³. Ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν σεμνὰ ἥθη καὶ εἶνε ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ κάθε πάθος δνομάζονται πραεῖς, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν καμμίαν ἀνησυχίαν νὰ κατοικῇ εἰς τὰς ψυχάς των. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς ἔχει μαρτυρηθῆ ὅτι εἶνε πρᾶος περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς²⁴.

3. «Μεγαλύνατε τὸν Κύριον σὺν ἐμοί». Παραλαμβάνει διὰ τὴν δοξολογίαν τοῦ Κυρίου χορωδίαν ποὺ ταιριάζει εἰς τὸν ἔαυτόν του. Κανεὶς τεταραγμένος, οὔτε ἀνήσυχος, οὔτε ἐκεῖνος ποὺ ἐρεθίζει τὴν ψυχήν του μὲ τὰ σαρκικὰ πάθη νὰ μὴν ἀναμιχθῇ μαζί μου, ἀλλὰ ἐσεῖς οἱ πρᾶοι, οἱ δποῖοι ἐπετύχατε τὴν ἀταραξίαν καὶ σταθερότητα τῆς ψυχῆς καὶ ἀπεβάλατε τὴν νωθρότητα καὶ τὸ νυσταλέον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων σας, ἐσεῖς νὰ μεγαλύνετε τὸν Κύριον μαζί μου. Μεγαλύνει δὲ τὸν Κύριον ἐκεῖνος ποὺ ὑπομένει τοὺς πειρασμούς ὑπὲρ τῆς εύσεβείας μὲ μεγάλας σκέψεις καὶ μὲ ὑπερήφανον καὶ ἀνυψω-

23. Ματθ. 11, 29.

24. Ἀριθ. 12, 3.

ἐπιχρημένω τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πειρασμοὺς ὑπομένων.
 Ἐπειτα δέ, καὶ διεγάλη τῇ διανοίᾳ καὶ θεωρήμασι βαθυτάτοις τὰ μεγέθη τῆς κτίσεως καθιορῶν, ἵν' ἐκ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς καλλονῆς τῶν κτισμάτων τὸν γενεσιονοργὸν αὐτῶν θεωρήσῃ.

5 Ὁσῳ γάρ τις ἐπὶ πλεῖον ἐμβαθύνει τοῖς λόγοις καθ' οὓς γεγένηται τὰ δύτα, καὶ καθ' οὓς οἰκονομεῖται, τοσούτῳ μᾶλλον θεωρεῖ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ δσον ἐφ' ἑαυτῷ, μεγαλύνει τὸν Κύριον. Ἐπεὶ οὖν εἰς νοῦς καὶ ἐνδός ἀνδρὸς μελέτη, οὐδὲ πρὸς βραχὺ αὐταρκεῖ πρὸς τὴν τῶν μεγαλείων 10 τοῦ Θεοῦ κατάληψιν, πάντας δμοῦ τὸν πραεῖς εἰς τὴν κοινωνίαν ταύτης τῆς ἐνεργείας παραλαμβάνει. Δεῖ γὰρ πᾶσαν σχολὴν ἔγειν ἀπὸ θορύβων τῶν ἔξωθεν, καὶ πᾶσαν ἡσυχίαν ἐν τῷ ορυπτῷ τῆς καρδίας βούλευτηρίῳ ποιήσαντα, οὕτως ἐπιβάλλειν τῇ θεωρίᾳ τῆς ἀληθείας. Ἀκούεις τοῦ ἐξομολογουμένου 15 τὴν ἀμαρτίαν, τί φησιν; «Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ ὁ ὄφθαλμός μου». Οὐ μόνον δὲ θυμός, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμία, καὶ δειλία, καὶ φθόνος ὄφθαλμὸν ψυχῆς ἐκταράσσει· καὶ ἀπαξαπλῶς, πάντα τὰ πάθη συγχυτικὰ καὶ ἐκταρακτικὰ τοῦ διορατικοῦ τῆς ψυχῆς ἔστι. Καὶ ὡς οὐ δυνατὸν τεθολωμένῳ ὄφθαλμῷ ἀκριβῆ λαβεῖν τῶν 20 δρατῶν τὴν κατάληψιν, οὕτως οὐδὲ τεθολωμένῃ καρδίᾳ τῇ κατανοήσει τῆς ἀληθείας ἐπιβαλεῖν. Ἀναχωρῆσαι οὖν δεῖ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, καὶ μήτε δι' ὄφθαλμῶν, μήτε δι' ὥτων, μήτε δι' ἄλλης τινὸς αἰσθήσεως ἐπεισάγειν ἀλλοτρίους λογισμοὺς τῇ ψυχῇ. Θορύβων γὰρ ἀσιγήτων καὶ στάσεων ἀδιαλ-

25 λάκτων ἀναπιμπλῶσι τὰ ἔνδον οἱ τοῦ φρονήματος τῆς σαρκὸς ἐπανιστάμενοι πόλεμοι. «Ἐξεζήτησα τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου». Ταῦτα, φησίν, ἀκονσάτωσαν οἱ πραεῖς, δτι ἐγὼ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τῷ χαλεπῷ, δτε πᾶς μὲν θυμὸς τῶν μνησικακούντων ἐκινεῖτο κατ' ἐμοῦ, πᾶσα δὲ χεὶρ ἐπ' ἐμὲ ὠπλίζετο, γυ-
 30 μὸς δὲ ἐγὼ καὶ ἀοπλος ἐτοιμος εἰς πᾶσαν αἰκίαν ἐξεκέιμην

μένον φρόνημα. Ἐκόμη δὲ καὶ ἐκεῖνος ποὺ παρατηρεῖ τὰ μεγαλεῖα τῆς κτίσεως μὲν μεγάλας σκέψεις καὶ βαθυτάτους στοχασμούς, ὡστε ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ὠραιότητα τῶν κτισμάτων νὰ γνωρίσῃ τὸν δημιουργόν. Διότι ὅσον περισσότερον ἐμβαθύνει κανεὶς εἰς τοὺς λόγους σύμφωνα μὲ τοὺς ὅποιους ἔδημιουργήθησαν τὰ ὄντα καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς ὅποιους κυβερνῶνται, τόσο περισσότερον βλέπει τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Κυρίου, καὶ ὅσον ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του μεγαλύνει τὸν Κύριον. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔνας νοῦς καὶ ἡ ἐπιμέλεια ἐνὸς ἀνθρώπου οὔτε δι’ δλίγον εἶνε ἀρκετὴ διὰ τὴν κατανόησιν τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ, παραλαμβάνει ὅλους μαζὶ τοὺς πραεῖς διὰ νὰ συμμετέχουν εἰς αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν. Πρέπει νὰ ἡσυχάσῃ ἀπολύτως ἀπὸ τοὺς ἔξωτερικοὺς θορύβους, καὶ ἀφοῦ ἀποκτήσῃ ἀπόλυτον ἡσυχίαν εἰς τὸ κρυφὸν βουλευτήριον τῆς καρδίας του, ἔτσι νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἀκοῦς τί λέγει ἐκεῖνος ποὺ ἔξομολογεῖται τὴν ἀμαρτίαν του; «Ἐταράχθη ἀπὸ θυμοῦ δ ὁφθαλμός μου»²⁵. Ὁχι δὲ μόνον δ θυμὸς συνταράσσει τὸν ὁφθαλμὸν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιθυμία, καὶ ἡ δειλία, καὶ ὁ φθόνος· καὶ γενικῶς ὅλα τὰ πάθη προκαλοῦν σύγχυσιν καὶ ταραχὴν εἰς τὴν διορατικότητα τῆς ψυχῆς. Καὶ ὅπως δ θολωμένος ὁφθαλμὸς δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ ἀκριβῶς τὰ πράγματα ποὺ φαίνονται, ἔτσι οὔτε ἡ θολωμένη καρδία δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἀληθείας. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ νὰ μὴ βάζῃ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν ξένους λογισμοὺς οὔτε διὰ τῶν ὁφθαλμῶν οὔτε διὰ τῶν αὐτιῶν οὔτε διὰ μέσου κάποιας ἄλλης αἰσθήσεως. Διότι οἱ πόλεμοι ποὺ ξεσηκώνονται ἀπὸ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς γεμίζουν τὸ ἔσωτερικὸν μὲ ἀσιγήτους θορύβους καὶ μὲ ἀσυμβιβάστους ἐπαναστάσεις. «Ἐξεζήτησα τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου». Αὐτά, λέγει, ἃς τ’ ἀκούσουν οἱ πρᾶοι, ὅτι δηλαδὴ ἔγὼ κατὰ τὴν δύσκολον ἐκείνην περίστασιν, ὅταν ὅλος δ θυμὸς τῶν μνησικάκων ἐστρέφετο ἐναντίον μου, καὶ κάθε χέρι ὑψώνετο ὥπλισμένον ἐπάνω μου καὶ ἔγὼ γυμνὸς καὶ ἀσπλος ἥμουν ἐκτεθειμένος εἰς κάθε προσβολὴν ἐκ μέρους

τοῖς πολεμίοις, τότε οὐ συνεχύθην τοὺς διαλογισμοὺς τῷ φόρῳ, οὐκ ἐξεκρούσθην ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐννοίας, οὐκ ἀπέγνων τῆς ἐμαυτοῦ σωτηρίας, ἀλλ' ἐξεζήτησα τὸν Κύριον. Οὐχὶ ἐξήτησα μόνον, ἀπλὴν τινα καὶ χρονικὴν πρὸς τὸν Κύριον ἐλπίδα, 5 ἀλλ' ἐξεζήτησα. Πλεῖον γάρ τι δηλοῖ παρὰ τὸ ζητῆσαι ἡ ἐμφασις τοῦ ἐκζητῆσαι, ὡς καὶ παρὰ τὴν ἔρευναν ἡ ἐξερεύνησις. «Ἐξέλιπον γὰρ ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσεις». Πολλὴν οὖν τινα σχολὴν καὶ ἀταραξίαν δ λόγος παρίστησιν διὰ τῆς ἐκζητήσεως.

4. «Καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεών μου ἐρρύσατό με». Πᾶσα 10 ἡ τοῦ δικαίου ζωὴ τεθλιμμένη ἔστι, καὶ «στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός»· καὶ «πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων». Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος φησιν· «Ἐν παντὶ θλιβόμενοι», καὶ· «Οτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ήμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν». Ρύεται δὲ ἐκ θλίψεως τοὺς ἄγιους αὐτοῦ δ Θεός, οὐκ ἀδοκιμάστους 15 αὐτοὺς καταλιμπάνων, ἀλλὰ τὴν ὑπομονὴν αὐτοῖς χαριζόμενος. Εἴ γὰρ «ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν»· δ τὴν θλῖψιν ἀφαιρούμενος τῆς δοκιμῆς ἔαντὸν ἀπεστέρησεν. Ὡς οὖν οὐδεὶς στεφανοῦται ἀνευ ἀνταγωνιστοῦ, οὕτως οὐδὲ δόκιμος ἀποφανθῆναι δύναται εἰ μὴ διὰ θλίψεων. 20 «Ἐκ πασῶν οὖν τῶν θλίψεων ἐρρύσατό με», οὐχὶ μὴ ἐῶ με θλίβεσθαι, ἀλλὰ σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἐκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν χαριζόμενος. «Προσέλθετε πρὸς αὐτόν, καὶ φωτίσθητε· καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ». Τοῖς καθημένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, τούτοις παρακελεύεται 25 προσελθεῖν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐγγίσαι αὐτοῦ ταῖς ἀκτῖσι τῆς θεότητος, ἵνα ἐκ τοῦ προσεγγισμοῦ ἐλλαμφθέντες τῇ ἀληθείᾳ, χάριτι τὸν φωτισμὸν αὐτοῦ εἰς ἑαυτοὺς χωρίσωσιν. Ὡσπερ γὰρ

τῶν ἔχθρῶν μου, τότε δὲν διεταράχθησαν αἱ σκέψεις μου ἀπὸ τὸν φόβον, δὲν ἐγκατέλειψα τὴν ἔννοιαν τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀπηλπίσθη διὰ τὴν σωτηρίαν μου, ἀλλὰ ἔξεζήτησα τὸν Κύριον. Ὁχι μόνον ἔζήτησα, κάποιαν ἀπλῆν καὶ δι’ ὧρισμένον χρόνον ἐλπίδα πρὸς τὸν Κύριον, ἀλλ’ ἔξεζήτησα. Ἡ ἐμφασις τοῦ ἐκζητῆσαι φανερώνει κάτι περισσότερον ἀπὸ τὸ ζητῆσαι, ὅπως καὶ ἡ ἔξερεύνησις ἀπὸ τὴν ἔρευναν. Διότι λέγει: «Ἐξέλιπον ἔξερευνῶντες ἔξερευνήσεις»²⁶. Ὁ λόγος λοιπὸν παρουσιάζει διὰ τῆς ἐκζητήσεως κάποιαν μεγάλην ἡσυχίαν καὶ ἀταραξίαν.

4. «Καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεών μου ἐρρύσατό με». Ὁλόκληρος ἡ ζωὴ τοῦ δικαίου εἶνε γεμάτη θλίψεις, καὶ «στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός»²⁷, καὶ «πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων»²⁸. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος λέγει: «Ἐν παντὶ θλιβόμενοι»²⁹, καὶ ὅτι «Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν»³⁰. Σώζει δὲ ὁ Θεὸς τοὺς ἄγίους του ἀπὸ τὴν θλῖψιν, ὅχι μὲ τὸ νὰ τοὺς ἀφήνῃ χωρὶς δοκιμασίας, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ τοὺς χαρίζῃ τὴν ὑπομονήν. Διότι ἔὰν «ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν»³¹ ἐκεῖνος ποὺ ἀφαιρεῖ τὴν θλῖψιν, στερεῖ τὸν ἑαυτόν του τῆς δοκιμασίας. Ὁπως λοιπὸν κανεὶς δὲν στεφανώνεται χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀντίπαλος, ἔτσι καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδειχθῇ δόκιμος παρὰ μόνον διὰ τῶν θλίψεων. Ἀπὸ δλας λοιπὸν τὰς θλίψεις μὲ ἔσωσεν, ὅχι διότι δὲν μὲ ἀφησε νὰ θλίβωμαι, ἀλλὰ διότι μοῦ ἔχάρισε μαζὶ μὲ τὸν πειρασμὸν καὶ τὴν ἕκβασιν, ὡστε νὰ δύναμαι νὰ τὸν ὑποφέρω³². «Προσέλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε· καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταιχυνθῆ». «Οσους κάθονται εἰς τὸ σκοτάδι καὶ εἰς τὴν σκιὰν τοῦ θανάτου»³³, αὐτοὺς τοὺς παραγγέλλει νὰ πλησιάσουν πρὸς τὸν Κύριον καὶ νὰ ἐγγίσουν τὰς ἀκτῖνας τῆς θεότητός του, ὡστε μὲ τὸ πλησίασμα αὐτὸ ἀφοῦ φωτισθοῦν μὲ τὴν ἀλήθειαν, δεχθοῦν μέσα τους διὰ τῆς χάριτος τὸν φωτισμὸν αὐτοῦ. Καὶ

29. B' Κορ. 4, 8.

30. Πράξ. 14, 22.

31. Ρωμ. 5, 3.

32. A' Κορ. 10, 13.

33. Ἡσ. 9, 2· Ματθ. 4, 16.

τὸ αἰσθητὸν τοῦτο φῶς οὐ πᾶσιν δμοίως ἀνατέλλει, ἀλλὰ τοῖς
ἔχουσιν ὀφθαλμούς, καὶ ἐγρηγορόσι, καὶ ὑπ’ οὐδενὸς κωλύμα-
τος ἀπολαύειν δυναμένοις τῆς τοῦ ἥλιου ἐπιδημίας· οὕτω καὶ
ὅ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, «τὸ ἀληθινὸν φῶς, δ φωτίζει πάντα
5 ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον», οὐ πᾶσι τὴν ἑαυτοῦ φαι-
δρότητα χαρίζεται, ἀλλὰ τοῖς ἀξίως αὐτοῦ πολιτευομένοις.
«Φῶς γάρ, φησίν, ἀνέτειλεν», οὐχὶ τῷ ἀμαρτωλῷ, ἀλλὰ «τῷ δι-
καίῳ». Ως γὰρ ἀνέτειλε μὲν ὁ ἥλιος, ἀλλ’ οὐχὶ ταῖς νυκτηρίσιν,
οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ζώοις τοῖς νυκτινόμοις· οὕτω καὶ τὸ φῶς τῇ
10 μὲν ἑαυτοῦ φύσει λαμπρόν ἔστι καὶ φαιδρωτικόν· οὐ πάντες
δὲ αὐτοῦ τῆς λαμπηδόνος μεταλαμβάνουσιν. Οὕτω καὶ «πᾶς
ὅ τὰ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἐρχεται πρὸς τὸ
φῶς, ἵνα μὴ φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα». «Προσέλθετε οὖν πρὸς
αὐτὸν καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυν-
15 θῆ». Μακάριος δὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς δικαιοχρισίας τοῦ Θεοῦ,
ὅταν ἔλθῃ δὲ Κύριος φωτίσαι τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φα-
νερῶσαι τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν, τολμήσας ὑπὸ τὸ φῶς
ἐκεῖνο τῶν ἐλέγχων γενέσθαι, καὶ ἐπανελθὼν ἀνεπαίσχυντος
τῷ ἀμέλιντον ἔχειν τὸ σινειδὸς ἀπὸ πονηρῶν ἔργων. Οἱ γὰρ
20 τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ὀνειδισμὸν καὶ αἰσχύνην ἀναστήσον-
ται, ἐνορῶντες ἐν ἑαυτοῖς τὸ αἰσχος, καὶ τοὺς τύπους τῶν ἡμαρ-
τημένων. Καὶ τάχα φοβερωτέρα τοῦ σκότους καὶ τοῦ πνρὸς
τοῦ αἰωνίου ἡ αἰσχύνη ἐστίν, ἢ μέλλουσι συνδιαιωνίζειν οἱ ἀμαρ-
τωλοί, ἀεὶ ἐν ὀφθαλμοῖς ἔχοντες τὰ ἵχνη τῆς ἐν σαρκὶ ἀμαρτίας,
25 οἵονεί τινος βαφῆς ἀνεκπλύτον, τῇ μητήρ τῆς ψυχῆς αὐτῶν
εἰς τὸ διηρεκὲς παραμένοντα. Ὁλίγων δέ ἔστι τὸ προσελθεῖν
τῷ φωτὶ τῷ ἀληθινῷ, καὶ ἀποκαλύψαι, καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυ-
ψιν τῶν κρυπτῶν, μὴ ἀπελθεῖν αἰσχυνθέντας τὰ πρόσωπα.

ὅπως τὸ αἰσθητὸν φῶς δὲν ἀνατέλλει εἰς ὅλους κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀλλὰ μόνον εἰς ἑκείνους ποὺ ἔχουν δόφθαλμούς, καὶ εἰνε ξυπνητοὶ καὶ δύνανται χωρὶς κανένα ἐμπόδιον νὰ ἀπολαμβάνουν τὴν παρουσίαν τοῦ ἡλίου, ἔτσι καὶ ὁ ἡλιος τῆς δικαιοσύνης³⁴, «τὸ ἀληθινὸν φῶς, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον»³⁵, δὲν χαρίζει εἰς ὅλους τὴν λαμπρότητά του, ἀλλὰ εἰς ὅσους ζοῦν ἀξίως. Διότι λέγει· «Φῶς ἀνέτειλε τῷ δικαίῳ»³⁶ καὶ ὅχι διὰ τὸν ἀμαρτωλόν. Καὶ ὅπως ἀνέτειλε μὲν ὁ ἡλιος, ἀλλὰ ὅχι διὰ τὰς νυχτερίδας καὶ τὰ ἀλλα ζῶα ποὺ βόσκουν τὴν νύκτα, ἔτσι καὶ τὸ φῶς εἰς τὴν φύσιν του ἔχει τὴν ἴδιότητα νὰ λάμπῃ καὶ νὰ φωτίζῃ· δὲν ἀπολαμβάνουν ὅμως ὅλοι τὴν λαμπρότητά του. Ἔτσι καὶ «πᾶς ὁ τὰ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἐρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ φανερωθῇ αὐτῷ τὰ ἔργα»³⁷. «Προσέλθετε» λοιπὸν «πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυνθῇ». Μακάριος εἶνε ὁ ἄνθρωπος ὃ ὅποιος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ, θὰ ἔλθῃ ὁ Κύριος νὰ φωτίσῃ τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ νὰ φανερώσῃ τὰς σκέψεις τῶν καρδιῶν, θὰ τολμήσῃ νὰ σταθῇ κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῶν ἐλέγχων καὶ θὰ ἐπανέλθῃ χωρὶς ἐντροπήν, διότι ἔχει καθαρὰν τὴν συνείδησίν του ἀπὸ πονηρὰ ἔργα. Διότι ἑκεῖνοι ποὺ διέπραξαν τὰ φαῦλα θὰ ἀναστηθοῦν διὰ νὰ κατακριθοῦν καὶ ἐντροπιασθοῦν, βλέποντες τὸ αἰσχος εἰς τοὺς ἑαυτούς των καὶ τὰ ἀποτυπώματα τῶν ἀμαρτιῶν των. Καὶ ἵσως ἡ αἰσχύνη εἶνε φοβερωτέρα ἀπὸ τὸ σκότος καὶ τὸ αἰώνιον πῦρ, μὲ τὴν ὅποιαν οἱ ἀμαρτωλοὶ πρόκειται νὰ ζήσουν αἰώνιως μαζί, πάντοτε ἔχοντες πρὸ δόφθαλμῶν τὰ ἵχνη τῆς ἀμαρτίας ποὺ διέπραξαν μὲ τὸ σῶμα, τὰ ὅποια παραμένουν εἰς τὴν μνήμην τῆς ψυχῆς αἰώνιως ὥσταν κάποιο χρῶμα ἀνεξίτηλον. Ὁλίγοι δὲ θὰ δυνηθοῦν νὰ πλησιάσουν τὸ ἀληθινὸν φῶς, καὶ νὰ ἀποκαλυφθοῦν, καὶ μετά τὴν ἀποκάλυψιν τῶν κρυπτῶν νὰ μὴ ἀπέλθουν μὲ ἐντροπιασμένα πρόσωπα.

36. Ψαλμ. 96, 11.

37. Ἱωάν. 3, 20.

5. «Οὗτος ὁ πτωχός, ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ». Οὐκ ἀεὶ ἐπαινετὴ ἡ πτωχεία, ἀλλ’ ἡ ἐκ προαιρέσεως κατὰ τὸν εὐαγγελικὸν σκοπὸν κατορθουμένη. Πολλοὶ γὰρ πτωχοὶ μὲν τῇ περιουσίᾳ, πλεονεκτικώτατοι δὲ τῇ προαιρέσει τυγχάνονται· οὓς οὐχ ἡ ἔνδεια σφέσι, ἀλλ’ ἡ προαιρέσεις καταχρίνει. Οὐ τοίνυν ὁ ἔνδεις πάντως μακαριστός, ἀλλ’ ὁ κρείττονα ἡγησάμενος τῶν τοῦ κόσμου θησαυρῶν τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ. Τούτους καὶ ὁ Κύριος μακαρίζει λέγων· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»· οὐχ οἱ πένητες κατὰ τὴν περιουσίαν,
 10 ἀλλ’ οἱ τὴν πτωχείαν ἐκ ψυχῆς προελόμενοι. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἀπροαιρέτων μακαριστόν. Διότι πᾶσα ἀρετή, μάλιστα δὲ αὕτη πρὸ πάντων, τῷ ἑκουσίῳ χαρακτηρίζεται. «Οὗτος οὖν, φησίν, ὁ πτωχός ἐκέκραξε». Τῇ δεικτικῇ φωνῇ ἐπὶ τὸν πτωχεύοντα κατὰ Θεόν, καὶ πεινῶντα, καὶ διψῶντα, καὶ γυμνητεύοντα, τὴν
 15 διάνοιάν σου προκαλεῖται· οὗτος ὁ πτωχός μονονουχὶ δακτύλῳ δεικνύς, οὗτος ὁ μαθητὴς Χριστοῦ. Δυνατὸν καὶ εἰς Χριστὸν ἀνάξαι τὸν λόγον, δις πλούσιος ὥν τῇ φύσει, διότι πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς, αὐτοῦ ἐστι, «δι’ ἡμᾶς ἐπτώχευσεν, ἵνα ἡμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλούτησωμεν». Σχεδὸν γὰρ παντὸς ἔργου
 20 τοῦ προάγοντος ἐπὶ τὸν μακαρισμὸν αὐτὸς ἥρξεν ὁ Κύριος, παράδειγμα τοῖς μανθάνοντιν ἔαντὸν προτιθείς. Ἐπάνηκε ἐπὶ τοὺς μακαρισμούς, καὶ ἐκαστον ἐξετάσας εὐρήσεις δτι προέλαβε τὴν ἐκ τοῦ λόγου διδασκαλίαν τοῖς ἔργοις. «Μακάριοι οἱ πραεῖς». Πῶς οὖν μάθωμεν τὴν πραότητα; «Μάθετε ἀπ’ ἐμοῦ,
 25 φησίν, δτι πρᾶός είμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ». «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί». Τίς ἡμᾶς διδάξει τὸ τῆς εἰρήνης καλόν; Αὐτὸς ὁ εἰρηνοποιός, ὁ ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάσσων τοὺς δύο

5. «Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσῆκουσεν αὐτοῦ». Δὲν εἶνε πάντοτε ἄξιεπαίνος ἢ πτωχεία, ἀλλὰ ἐκείνη ποὺ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς διαθέσεως σύμφωνα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ Εὐαγγελίου. Διότι πολλοὶ συμβαίνει νὰ εἶνε πτωχοὶ εἰς τὴν περιουσίαν, ὅμως ἔχουν πλεονεκτικὴν διάθεσιν· αὐτοὺς δὲν τοὺς σώζει ἡ πτωχεία, ἀλλὰ τοὺς καταδικάζει ἡ διάθεσις. Δὲν εἶνε λοιπὸν ἄξιος μακαρισμοῦ πάντοτε ὁ πτωχός, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ ἔθεώρησε τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ ἀνωτέραν τῶν θησαυρῶν τοῦ κόσμου. Αὔτοὺς καὶ ὁ Κύριος τοὺς μακαρίζει λέγων «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»³⁸. ὅχι ὅσοι εἶνε πτωχοὶ εἰς τὴν περιουσίαν, ἀλλ’ ὅσοι ἐπροτίμησαν μὲ τὴν ψυχήν των τὴν πτωχείαν. Τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ γίνονται χωρὶς διάθεσιν δὲν εἶνε ἄξιον μακαρισμοῦ. Κάθε ἀρετή, περισσότερον δὲ αὐτὴ ἀπὸ δλας τὰς ἄλλας, εἶνε γνώρισμα ἐκείνου ποὺ ἔνεργει μὲ τὴν θέλησίν του. «Αὔτὸς λοιπόν, λέγει, ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε». Μὲ τὴν δεικτικὴν αὐτὴν φωνὴν στρέφει τὴν σκέψιν σου εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἐπτώχευσε κατὰ Θεόν, καὶ πεινᾶ καὶ διψᾶ καὶ εἶνε γυμνός. Αὔτὸς ὁ πτωχός, ποὺ σοῦ τὸν δεικνύει σχεδὸν μὲ τὸν δάχτυλον, αὐτὸς εἶνε ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ. Εἶνε δὲ δυνατὸν νὰ ἀναφέρωμεν τὸν λόγον καὶ εἰς τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος, ἐνῷ ἐκ φύσεως εἶνε πλούσιος, διότι ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ εἶνε ἴδικά του, «ὅμως ἔγινε πτωχὸς δι’ ἡμᾶς, διὰ νὰ γίνωμεν ἡμεῖς πλούσιοι μὲ τὴν ἴδικήν του πτωχείαν»³⁹. Διότι σχεδὸν ὁ Κύριος ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ κάθε ἔργου ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὸν μακαρισμὸν προβάλλοντας τὸν ἔαυτόν του ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς μαθητάς. Ἐλα πάλιν εἰς τοὺς μακαρισμούς, καὶ ἀφοῦ ἔξετάσῃς τὸν καθένα θὰ εὕρης ὅτι προτοῦ νὰ διδάξῃ μὲ τὰ λόγια ἐδίδαξε μὲ τὰ ἔργα. «Μακάριοι οἱ πραεῖς»⁴⁰. Πῶς θὰ μάθωμεν τὴν πραότητα; «Μάθετε ἀπ’ ἐμοῦ», λέγει, «ὅτι πρᾶός είμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»⁴¹. «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί»⁴². Ποῖος θὰ μᾶς διδάξῃ τὸ καλὸν τῆς εἰρήνης; Αὔτὸς ὁ εἰρηνοποιός, ὁ ὁποῖος κάνει εἰρήνην καὶ συμφιλιώνει τοὺς δύο εἰς ἓνα καινούργιον

41. Ματθ. 11, 29.

42. Ματθ. 5, 9.

εἰς ἔνα καινὸν ἀνθρωπον· «ὅτι εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». «Μακάριοι οἱ πτωχοί». Αὐτός ἐστιν ὁ πτωχεύσας, καὶ κενώσας ἑαυτὸν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, ἵνα ἡμεῖς πάντες ἐκ 5 τοῦ πληρώματος αὐτοῦ λάβωμεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος. Εἴ τις οὖν ἀπὸ τοῦ ἀγίου καὶ φιλανθρώπου Πνεύματος ἀγόμενος, μὴ φρονῶν ἐφ' ἑαυτῷ, ἀλλὰ ταπεινῶν ἑαυτόν, ἵνα τοὺς ἄλλους ὑψώσῃ, κράζοι τῷ πνεύματι τὰ μεγάλα εὐχόμενος, καὶ μηδὲν μικροπρεπὲς μηδὲ ταπεινὸν φθέγγοιτο ἐκ τοῦ τὰ ἐπίγεια καὶ

10 κοσμικὰ ζητεῖν, τοῦ τοιούτου ἡ κραυγὴ εἰσακούστη τῷ Κυρίῳ.

Τί οὖν τὸ τέλος τῆς ἀκοῆς; Τὸ ὁνσθῆναι ἀπὸ πασῶν τῶν θλίψεων ἀτρωτον, μὴ ὑποκατακλιθέντα, μηδὲ δουλεύοντα τῷ φρονήματι τῆς σαρκός. Τί οὖν καὶ ὁ τρόπος δε' οὗ ὁνέται ὁ πτωχός;

«Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν,

15 καὶ ὁνέται αὐτούς». *Ηομήνευσε τίνα λέγει τὸν πτωχόν, τὸν φοβούμενον τὸν Κύριον.* Διότι ὁ φοβούμενος, ἔτι ἐν τῷ τοῦ δούλον τάξει ἐστίν. Ο δὲ ὑπὸ τῆς ἀγάπης τετελειωμένος, πρὸς τὴν τοῦ νίοῦ λοιπὸν ἀξίαν ἀνέδραμεν. Διόπερ ὁ μὲν δοῦλος καὶ πτωχὸς λέγεται, τῷ μηδὲν ἔδιον ἔχειν· ὁ δὲ νίος, ἥδη καὶ πλού-

20 σιος, τῷ κληρονόμος εἶναι τῶν πατρικῶν ἀγαθῶν. «Παρεμβα-

λεῖ οὖν ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν».

Παντὶ πεπιστευκότι εἰς τὸν Κύριον ἄγγελος παρεδρεύει, ἐὰν μήποτε αὐτὸν ἡμεῖς ἐκ τῶν πονηρῶν ἔργων ἀποδιώξωμεν.

Ως γὰρ τὰς μελίσσας καπνὸς φυγαδεύει, καὶ τὰς περιστερὰς δυσωδία

25 ἐξελαύνει, οὕτω καὶ τὸν φύλακα τῆς ζωῆς ἡμῶν ἄγγελον ἡ πολύδακρος καὶ δυσώδης ἀφίστησιν ἀμαρτία.

Ἐὰν ἔχῃς ἐν τῇ ψυχῇ ἀξια φυλακῆς ἄγγελικῆς ἔργα, καὶ νοῦς πλούσιος ἐν

ἄνθρωπον· «αὐτὸς ποὺ εἰρήνευσε διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ του εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»⁴³. «Μακάριοι οἱ πτωχοί»⁴⁴. Αὔτὸς εἶνε ἐκεῖνος ποὺ ἐπτώχευσε καὶ ἀδειάσε τὸν ἔαυτόν του εἰς τὴν μορφὴν τοῦ δούλου⁴⁵, ὥστε ὅλοι ἡμεῖς νὰ λάβωμεν ἐκ τοῦ πληρώμαστός του καὶ χάριν ἀντὶ τῆς πρώτης χάριτος⁴⁶. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος κατευθύνεται ἀπὸ τὸ ἄγιον καὶ φιλάνθρωπον Πνεῦμα, χωρὶς νὰ ὑπερηφανεύεται διὰ τὸν ἔαυτόν του, ἀλλὰ ταπεινώνει τὸν ἔαυτόν του, διὰ νὰ ὑψώσῃ τοὺς ἄλλους, κράζει μὲ τὸ πνεῦμά του καὶ εὔχεται διὰ τὰ μεγάλα, καὶ δὲν ἐκφέρει τίποτε μικροπρεπές οὔτε ταπεινόν, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ζητεῖ ἐπίγεια καὶ κοσμικὰ πράγματα, τοῦ τοιούτου ἀνθρώπου ἡ κραυγὴ εἰσακούεται ἀπὸ τὸν Κύριον. Ποῖον λοιπὸν τὸ ἀποτέλεσμα ποὺ θὰ εἰσακουσθῇ ἀπὸ τὸν Θεόν; Τὸ νὰ διασωθῇ ἀπρόσβλητος ἀπὸ ὅλας τὰς θλίψεις, χωρὶς νὰ ὑποχωρήσῃ, οὔτε νὰ ὑποδουλωθῇ εἰς τὸ φρόνημα τῆς σαρκός. Ποῖος λοιπὸν εἶνε καὶ δὲν τρόπος μὲ τὸν ὄποιον σώζεται δὲ πτωχός; «Παρεμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς». Ἐξήγησε ποῖον λέγει πτωχόν, ἐκεῖνον ποὺ φοβεῖται τὸν Κύριον. Διότι δὲ φοβούμενος εύρισκεται ἀκόμη εἰς τὴν τάξιν τοῦ δούλου. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔχει τελειωθῆναι διὰ τῆς ἀγάπης ἀνέβηκε πλέον εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ υἱοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ δοῦλος δινομάζεται καὶ πτωχός, διότι δὲν ἔχει τίποτε ἴδικόν του· δὲ σίδης εἶνε ἥδη πλούσιος, διότι εἶνε κληρονόμος τῶν πατρικῶν ἀγαθῶν⁴⁷. «Παρεμβαλεῖ» λοιπὸν «ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν». Κοντά εἰς τὸν καθένα ποὺ πιστεύει εἰς τὸν Κύριον εύρισκεται ἄγγελος, ἐὰν δὲν τὸν ἀπομακρύνωμεν ποτὲ μὲ τὰ πονηρά μας ἔργα. Διότι ὅπως τὰ μελίσσια τὰ φυγαδεύει δὲ καπνὸς καὶ τὰ περιστέρια τὰ ἐκδιώκει ἡ δυσωδία, ἔτσι καὶ τὸν ἄγγελον ποὺ εἶνε φύλαξ τῆς ζωῆς μας τὸν ἀπομακρύνει ἡ θρηνώδης καὶ βρωμερή ἀμαρτία. Ἐὰν ἔχῃς μέσα εἰς τὴν ψυχήν σου ἔργα ποὺ ἀξίζουν ἄγγελικῆς προ-

τοῖς τῆς ἀληθείας θεωρήμασιν ἐνοικῇ σοι, διὰ τὸν πλοῦτον τῶν τιμίων ἔργων τῆς ἀρετῆς, ἀναγκαίως φρουρός σοι καὶ φύλακας παρακαθίστησιν ὁ Θεός, καὶ περιτειχίζει σε φυλακὴν ἀγγέλων. Σκόπει δὲ ἡλίκη ἐστὶ τῶν ἀγγέλων ἡ φύσις· διὸ ὅλη 5 στρατοπέδῳ καὶ παρεμβολῇ πολνανθρώπῳ παρεικάζεται εἰς ἄγγελος. Διὰ μὲν οὖν τὸ μέγεθος τοῦ φυλάσσοντός σε, παρεμβολήν σοι χαρίζεται ὁ Κύριος· διὰ δὲ τὴν ἴσχυν τοῦ ἀγγέλου οίονεὶ περιτειχίζει σε πάντοθεν τῇ ἀπ' αὐτοῦ ἀσφαλείᾳ. Τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ «κύκλῳ». “Ωσπερ γὰρ οἱ τῶν πόλεων περίθοι 10 λοι, κύκλῳ πάσαις περικείμενοι, πάντοθεν τὰς τῶν πολεμίων προσβολὰς ἀπείργονται· οὕτω καὶ ὁ ἄγγελος, καὶ προτειχίζεται ἐκ τῶν ἐμπροσθεν, καὶ ὀπισθοφυλακεῖ, καὶ οὐδὲ τὰ ἑκατέρῳ θεν ἀφύλακτα καταλείπει. «Διὰ τοῦτο πεσεῖται ἐκ τοῦ κλήτος σου χιλιάς, καὶ μυριάς ἐκ δεξιῶν σου»· πρὸς σὲ δὲ οὐδὲ 15 πληγὴ τινος τῶν ἐχθρῶν ἐγγιεῖ, «ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐν τελεῖται περὶ σοῦ».

6. «Γεύσασθε, καὶ ἵδετε ὅτι χρηστὸς ὁ Κύριος». Πολλαχοῦ τετηρήκαμεν, ὅτι τοῖς ἔξωθεν μέλεσιν διμωνύμως αἱ τῆς ψυχῆς προσαγορεύονται δυνάμεις. Ἐπεὶ δὲ ἀρτος ἐστὶν ἀληθινὸς· 20 Κύριος ἡμῶν, καὶ ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἀληθής ἐστι βρῶσις, ἀνάγκη τὴν ἡδονὴν τῆς εὐφροσύνης τοῦ ἀρτοῦ διὰ γεύσεως ἡμῖν νοητῆς ἐγγίνεσθαι. Ως τοῦ μέλιτος ἡ φύσις οὐ τοσοῦτον τῷ λόγῳ δύναται παραστῆναι τοῖς ἀπείροις, ὅσον ἀπ' αὐτῆς τῆς κατιτήν γεῦσιν αἰσθήσεως· οὕτως οὐδὲ ἡ χρηστότης τοῦ οὐρανίου 25 λόγου ἐναργῶς παραδοθῆναι διδασκαλίαις δύναται, ἐὰν μὴ τι τῆς ἀληθείας δόγματα ἐπὶ πλέον βασανίσωτες, δυνηθῶμεν τῇ οἰκείᾳ πείρᾳ τὴν χρηστότητα καταλαβεῖν τοῦ Κυρίου. Γεύσασθε δὲ εἶπε, καὶ οὐχὶ ἐμπλήσθητε· διότι νῦν μὲν ἐκ μέρους γι-

στασίας καὶ κατοικῆ μέσα σου νοῦς πλούσιος εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας, ἐξ αἵτίας τοῦ πλούτου τῶν τιμών ἔργων τῆς ἀρετῆς, θὰ ἔγκαταστήσῃ ἀναγκαίως δὲ Θεὸς φρουροὺς καὶ φύλακας πλησίον σου καὶ θὰ σὲ περιβάλλῃ μὲν ἀγγελικὴν φρουράν. Σκέψου δὲ πόσον μεγάλη εἰνε ἡ φύσις τῶν ἀγγέλων· ὅτι δὲν ἔνας ἀγγελος παρομοιάζεται μὲν δλόκληρον στρατόπεδον καὶ μὲν πολυάριθμον παράταξιν. Ἀπὸ τὸ μέγεθος λοιπὸν αὐτοῦ ποὺ σὲ φυλάσσει, σοῦ χαρίζει δὲ Κύριος παράταξιν· λόγῳ δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀγγέλου, σὲ περιβάλλει τρόπον τινὰ ἀπὸ παντοῦ καὶ σὲ ἀσφαλίζει. Αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει τὸ «κύκλω». Διότι ὅπως τὰ τείχη τῶν πόλεων κτίζονται γύρω ἀπὸ αὐτάς, καὶ ἐμποδίζουν τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἔχθρῶν ἀπὸ παντοῦ, ἔτσι καὶ δὲν ἔγκελος, καὶ τὸν προφυλάσσει ὡς τοῖχος ἀπὸ τοὺς ἔμπροσθεν κινδύνους καὶ φυλάσσει καὶ τὰ ὅπισθεν, καὶ οὔτε τὰς ἄλλας δύο πλευρὰς ἔγκαταλείπει ἀφυλάκτους. Διὰ τοῦτο «πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς, καὶ μυριάς ἐκ δεξιῶν σου». ἔσενα ὅμως δὲν θὰ σὲ πλησιάσῃ καμμία προσβολὴ ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς, διότι «τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ»⁴⁸.

6. «Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς δὲ Κύριος». Ἐχομεν παρατηρήσει εἰς πολλὰ μέρη ὅτι αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς ἔχουν τὰ ἴδια δύναματα μὲν τὰ ἔξωτερικὰ μέλη. Ἐπειδὴ δὲ δὲ Κύριός μας εἰνε δὲν ἀληθινὸς ἄρτος καὶ ἡ σάρξ του εἰνε ἡ ἀληθὴς βρῶσις, εἰνε ἀνάγκη νὰ γευθοῦμεν νοητῶς τὴν ἥδονὴν τῆς ἀπολαύσεως τοῦ ἄρτου. «Οπως ἡ γλυκύτης τοῦ μέλιτος δὲν εἰνε δυνατὸν νὰ παρασταθῇ μὲν λόγια εἰς τοὺς ἀγνοοῦντας, ὅσον ὅταν γευθοῦν διὰ τῆς αἰσθήσεως, ἔτσι οὔτε ἡ χρηστότης τοῦ οὐρανίου λόγου εἰνε δυνατὸν νὰ παραδοθῇ μὲν σαφήνειαν διὰ τῆς διδασκαλίας, ἔτοι δὲν βασανίσωμεν ἀκόμη περισσότερον τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας καὶ ἔτσι δυνηθοῦμεν νὰ κατανοήσωμεν τὴν χρηστότητα τοῦ Κυρίου ἐξ ἴδιας πείρας. Γευθεῖτε εἴπει καὶ ὅχι χορτάσσατε· διότι τώρα γνωρίζομεν μέρος τῆς ἀληθείας καὶ βλέπομεν τὴν ἀλήθειαν διὰ μέσου κατόπτρου καὶ αἰνίγματος⁴⁹, θὰ ἔλ-

νώσκομεν, καὶ δι' ἐσόπτρου βλέπομεν καὶ αἰνίγματος τὴν ἀλήθειαν, ἥξει δέ ποτε δτε ὁ νῦν ἀρραβών, καὶ τὸ γεῦμα τοῦτο τῆς χάριτος εἰς τελειότητα ἡμῖν τῆς ἀπολαύσεως καταντήσει.

“Ωσπερ δὲ οἱ στομαχοῦντες καὶ οἱ κακόσιτοι, ἀποστρεφόμενοι 5 τὰ σιτία, ὑπὸ τῶν ἰατρῶν θεραπεύονται τὸ δυσάρεστον, διεγειρόντων τὰς ὀρέξεις διά τινος ἐπιτηδεύσεως τῆς ἐν τοῖς βρώμασιν, ὥστε, ὑπὸ τῆς καρυκείας ἐκείνης ἐρεθιζομένης τῆς αἰσθήσεως, ἀεὶ πρὸς τὸ πλεῖον ἐπιτείνεσθαι τὰς ὀρέξεις· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, αὐτῇ, φησίν, ὑμᾶς ἡ πεῖρα πρὸς

10 τὸ ἀκόρεστον τῆς ἐπιθυμίας ἀεὶ προσκαλέσεται. Λιὰ τοῦτο, φῆσθί, «Γεύσασθε», ἵνα μακάριοι γέρησθε ἀεὶ πειρῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην. «Μακάριοις ἀνὴρ δις ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν».

“Ο ἀεὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ ὧν τοῦ λόγου, ἐπ' οὐδὲν ἔτερον θήσεται τὴν ἐλπίδα ἡ ἐπὶ τὸν Κύριον. «Φοβήθητε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἄ-
15 γιοι αὐτοῦ, δτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν».

“Ἐὰν μὴ φόβος παιδεύῃ ἡμῶν τὴν ζωήν, ἀμήχανον κατορθωθῆ-
γαι τὸν ἄγιασμὸν ἐν τῷ σώματι. «Καθήλωσον γάρ, φησίν, ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου». Ως γὰρ οἱ ὑπὸ τῶν ἥλων δια-
πεπαρμένοι τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀκίνητα ἔχουσι πρὸς ἐνέρ-

20 γειαν, οὕτως οἱ τῷ θείῳ φόβῳ τὴν ψυχὴν κατειλημμένοι πᾶ-
σαν τὴν ἐκ τῶν παθῶν τῆς ἀμαρτίας ἐνόχλησιν διαφεύγοντι.

Τῷ οὖν φοβουμένῳ οὐκ ἔστιν ὑστέρημα· τουτέστι, πρὸς οὐ-
δεμίαν ἀρετήν ἔστιν ἐλλιπής ὁ ὑπὸ τοῦ φόβου ἀπὸ πάσης ἀτό-
πον πράξεως κωλυόμενος, ἀλλὰ τέλειός ἔστι, μηδενὸς τῶν ἐπι-
25 βαλλόντων τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει καλῶν ἀπολειπόμενος. Ως
γὰρ οὐκ ἔστι τέλειος ἐν τῷ σώματι ὁ ἐν τινι μέρει τῶν ἀναγκαίων
ἐλλιμπάνων, ἀλλ' ἀτελής ἔστι καθ' ὁ ἐλλείπει, οὕτω καὶ ὁ περὶ
μίαν τῶν ἐντολῶν καταφρονητικῶς διακείμενος, διὰ τὸ ὑστε-

θη ὅμως κάπτοτε καιρός, ὅταν ὁ τωρινὸς ἀρραβών⁵⁰ καὶ αὐτὸ τὸ γεῦμα τῆς χάριτος θὰ τὸ ἀπολαύσωμεν ἡμεῖς εἰς τὸν τέλειον βαθμόν. "Οπως δὲ ἐκεῖνοι ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ τὸν στόμαχον καὶ εἶνε κακόφαγοι ἀποστρέφονται τὰς τροφὰς καὶ ἀπὸ τὴν δυσάρεστον αὐτὴν κατάστασιν θεραπεύονται ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς οἱ ὅποιοι διεγείρουν τὰς ὄρεξεis τῶν μὲ κάποιο ὀρεκτικὸ ποὺ βάζουν εἰς τὰ φαγητά, ὥστε ἀπὸ τὸ καρύκευμα ἐκεῖνο νὰ ἔρεθιζεται ἡ αἰσθησις, καὶ νὰ αὔξανῃ ὅλο καὶ περισσότερον τὰς ὄρεξεis, ἔτσι καὶ αὐτὴ ἡ πεῖρα τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, λέγει, μᾶς ὅδηγει εἰς ἀχόρταγον ἐπιθυμίαν. Διὰ τοῦτο, λέγει, «γεύσασθε», ὥστε νὰ γίνετε μακάριοι ἔσεις ποὺ πεινᾶτε καὶ διψᾶτε τὴν δικαιοσύνην⁵¹. «Μακάριος ἀνὴρ ὃς ἐλπίζει ἐπ' αὐτόν». Ἐκεῖνος ποὺ εἶνε πάντοτε ἔραστής τοῦ λόγου, τὴν ἐλπίδα του δὲν τὴν στηρίζει εἰς κανένα ἄλλον παρὰ εἰς τὸν Κύριον. «Φοβήθητε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἄγιοι αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν». Ἐὰν ὁ φόβος δὲν διαπαιδαγωγῇ τὴν ζωὴν μας, εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχωμεν τὸν ἄγιασμὸν εἰς τὸ σῶμα μας. Διότι λέγει· «Καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου»⁵². Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν καρφωμένα τὰ μέλη τοῦ σώματος δὲν ἔκτελοῦν καμμίαν κίνησιν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴν ψυχὴν γεμάτην ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ξεφεύγουν κάθε ἐνόχλησιν ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὰ ἀμαρτωλὰ πάθη. Εἰς ἐκεῖνον λοιπὸν ποὺ φοβεῖται δὲν ὑπάρχει καμμία ἐλλειψις· δηλαδὴ δὲν λείπει καμμία ἀρετὴ εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἀπὸ τὸν φόβον ἐμποδίζεται νὰ διαπράξῃ κάθε ἀνάρμοστον πρᾶξιν, ἀλλὰ εἶνε τέλειος, χωρὶς νὰ τοῦ λείπῃ τίποτε ἀπὸ τὰ καλὰ ποὺ εἶνε ἀπαραίτητα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ ὅπως δὲν εἶνε τέλειος εἰς τὸ σῶμα ἐκεῖνος ποὺ εἰς κάποιο μέρος τοῦ λείπει κάτι ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ εἶνε ἀτελῆς ὡς πρὸς ἐκεῖνο ποὺ τοῦ λείπει, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ περιφρονεῖ μίαν ἀπὸ τὰς ἐντολάς, ἐπειδὴ στερεῖται αὐτῆς εἶνε ἀτελῆς ὡς πρὸς αὐτὴν

ρεῖν αὐτῆς ἀτελής ἐστι κατὰ τὸ ἔλλεῖπον. Ὁ δὲ τὸν τέλειον φόβον ἀνειληφώς, καὶ πάντα καταπτήσσων δι’ εὐλάβειαν, οὐδὲν μὲν ἀμαρτήσεται τῷ μηδενὸς ὑπερορᾶν· οὐχ ἔξει δὲ ὑστέρημα τῷ ἐπὶ πάντα διαρκῶς παρεῖναι αὐτῷ τὸν φόβον.

5   7. «Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν· οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ». Οἰκοδομείτω μὲν ἡμᾶς καὶ πρὸς τὴν καταφρόνησιν τοῦ σωματικοῦ πλούτου δὲ λόγος, τὸ ἀβέβαιον τῆς τῶν χρημάτων περιουσίας ἐκδιδάσκων. Εὑμετάπτωτος γὰρ δὲ πλοῦτος, καὶ οἰονεὶ κῦμα 10 ὑπὸ τῆς βίας τῶν ἀνέμων ἄλλοτε πρὸς ἄλλα μέρη πεφυκὼς μεταρρεῖν. Καὶ πλούσιον λέγει τάχα τὸν Ἰσραὴλ· ὅν ή νιοθεσία καὶ ή λατρεία, ὅν αἱ ἐπαγγελίαι, ἐξ ὧν οἱ πατέρες. Οὗτοι τοίνυν διὰ τὴν εἰς τὸν Κύριον ἀμαρτίαν ἐπτώχευσαν. Οἱ δὲ ἀντ’ ἐκείνων ἐκζητήσαντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς 15 ἀγαθοῦ. Ἐπτώχευσαν δέ πως καὶ ἐπείνασαν. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπέκτειναν τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, ἥλθεν ἐπ’ αὐτοὺς δὲ λιμὸς τοῦ ἄρτου· καὶ ἐπειδὴ ἐπεβούλευσαν τῇ πηγῇ τοῦ ὕδατος τοῦ ζῶντος, ἥλθεν αὐτοῖς ηδίψα, καὶ ἐπετέθη αὐτοῖς η ἐκ τῆς δίψης κόλασις· λιμὸς δέ, οὐχὶ ἄρτου αἰσθητοῦ, οὐδὲ δίψα ὕδατος, ἀλλὰ 20 «λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου». Ἐπτώχευσαν μὲν οὖν καὶ ἐπείνασαν. Οἱ μέρτοι ἀπὸ τῶν ἐθνῶν μαθόντες ἐκζητεῖν τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ. Τὸ παντέλειον ἀγαθὸν αὐτός ἐστιν δὲ Θεός· οὗ οὐκ ἐλαττωθήσονται πάντες οἱ ἐκζητοῦντες αὐτόν. Μὴ γὰρ μοι τις ἀπαίδευτος ἀδιάκριτον ἔχων τὸν περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ τόπον, ἀγαθὸν ὄνομαζέτω τὸν πρόσκαιρον ἔχοντα τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ τῇ φθορᾷ τοῦ σώματος συναπερχομένην. Ὁ γὰρ τὸν σωματικὸν πλοῦτον καὶ τὰ σωματικὰ προτερήματα εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ τάξιν κα-

ποὺ λείπει. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔχει ἀποκτήσει τὸν τέλειον φόβον καὶ εἶνε συνεσταλμένος εἰς ὅλα ἀπὸ εὐλάβειαν δὲν θὰ ἀμαρτήσῃ καθόλου, ἐπειδὴ καὶ τίποτε δὲν περιφρονεῖ· δὲν θὰ ἔχῃ καμμίαν ἔλλειψιν, διότι εἰς ὅλα πάντοτε ὑπάρχει εἰς αὐτὸν δ φόβος.

7. «Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν, οἱ δὲ ἐκζητοῦντες τὸν Κύριον οὐκ ἐλαττωθήσονται παντὸς ἀγαθοῦ». Ὁ λόγος αὐτὸς ἃς μᾶς οἰκοδομεῖ καὶ εἰς τὴν περιφρόνησιν τοῦ ὄλικοῦ πλούτου, διότι μᾶς διδάσκει τὴν ἀβεβαιότητα τῆς ἀφθονίας τῶν χρημάτων. Διότι ὁ πλοῦτος εὔκόλως μεταβάλλεται καὶ σὰν κῦμα μεταφέρεται ἀπὸ τὴν βίαν τῶν ἀνέμων ἀλλοτε πρὸς τὸ ἔνα μέρος καὶ ἀλλοτε πρὸς τὸ ἄλλο. Ἰσως δὲ ὀνομάζει πλούσιον τὸν Ἰσραὴλ, οἱ δποῖοι εἶχαν τὴν υἱοθεσίαν καὶ τὴν λατρείαν, οἱ δποῖοι εἶχαν τὰς ὑποσχέσεις, ἀπὸ τοὺς δποίους ήσαν οἱ πατέρες⁵³. Αὔτοὶ λοιπόν, ἐπειδὴ ἡμάρτησαν εἰς τὸν Κύριον, ἐπτώχευσαν. Ἀντὶ ἐκείνων δὲ ἐκεῖνοι ποὺ ἐξήτησαν τὸν Κύριον δὲν θὰ στερηθοῦν κανενὸς ἀγαθοῦ. Νὰ δὲ πῶς ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν. Ἐπειδὴ ἐφόνευσαν τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς⁵⁴, ἥλθεν εἰς αὐτοὺς ἡ πεῖνα τοῦ ἄρτου, καὶ ἐπειδὴ ἐσκέφθησαν πονηρὰ διὰ τὴν πηγὴν τοῦ ζωντανοῦ ὕδατος⁵⁵, ἥλθεν εἰς αὐτοὺς ἡ δίψα καὶ προσετέθη εἰς αὐτοὺς ἡ τιμωρία τῆς δίψης· πεῖνα δὲ ὅχι ὄλικοῦ ἄρτου οὕτε δίψα ὕδατος, ἀλλὰ «λιμὸς τοῦ ἀκούσαι λόγον Κυρίου»⁵⁶. Ἐπτώχευσαν λοιπὸν καὶ ἐπείνασαν. «Οσοι ὅμως ἀπὸ τοὺς ἔθνικοὺς ἔμαθαν νὰ ζητοῦν τὸν Κύριον δὲν θὰ στερηθοῦν κανενὸς ἀγαθοῦ. Τὸ τελειότατον ἀγαθὸν εἶνε αὐτὸς δ Θεός· τὸν δποῖον δὲν θὰ στερηθοῦν ὅλοι ποὺ τὸν ζητοῦν μὲ πόθον. Μὴ λοιπὸν κανεὶς ἀμόρφωτος ποὺ δὲν διακρίνει μεταξὺ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, μοῦ ὀνομάζει ἀγαθὸν ἐκεῖνο ποὺ ἔχει πρόσκαιρον ἀπόλαυσιν καὶ ἔξαφανίζεται μαζὶ μὲ τὴν φθορὰν τοῦ σώματος. Ἐκεῖνος ποὺ κατεβάζει εἰς τὴν τάξιν τοῦ ἀγαθοῦ τὸν ὄλικὸν πλοῦτον καὶ τὰ

55. Ἰωάν. 4, 14.

56. Ἀμώς 8, 11.

τάγων, εἰς πράγματα εὐτελῆ καὶ οὐδενὸς λόγου ἄξια ἄγει τὸ σεμνὸν καὶ μόνῳ Θεῷ πρέπον δνομα, καὶ ἅμα ἐναντιώματι χαλεπωτάτῳ περιπεσεῖται. Ἡ γὰρ τοὺς ἀποστόλους ἔρει, παρὰ τὸ μὴ ἐκζητῆσαι τὸν Κύριον, μὴ τετυχηέναι 5 τῶν σωματικῶν ἀγαθῶν· ἢ εἰ ἐκζητοῦντες ἀπετύγχανον τῶν τοιούτων ἀγαθῶν, τῆς Γραφῆς αὐτῆς κατηγορήσει λεγούσης, μηδενὸς ἀγαθοῦ ἐλαττοῦσθαι τοὺς ἐκζητοῦντας τὸν Κύριον. Ἐλλά, καὶ ἐξεζήτουν οἱ ἁγιοι τὸν Κύριον, καὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ ζητούμενον καταλίψεως οὐκ ἡλαττοῦντο, οὐδὲ τῶν ἀποκειμέ-
10 νῶν ἐν τῇ αἰωνίᾳ ἀναπάνσει ἀγαθῶν ἐστερήθησαν. Περὶ ἐκείνων γὰρ λέγοιτο ἀν κυρίως τὸ «παντὸς ἀγαθοῦ». Αἱ γὰρ σωματικαὶ ἀπολαύσεις πλεῖον τὸ δύνηρον ἔχουσι τοῦ ἥδεος· οἱ γάμοι τὰς ἀπαιδίας, τὰς χηρείας, τὰς διαφθοράς· αἱ γεωργίαι τὴν ἀκαρπίαν· αἱ ἐμπορίαι τὰ νανάγια· οἱ πλοῦτοι τὰς ἐπιβουλάς·
15 αἱ τρυφαὶ καὶ οἱ κόροι, καὶ αἱ συνεχεῖς ἀπολαύσεις τὸ ποικίλον τῶν τοσημάτων, καὶ τὸ πολυειδὲς τῶν παθῶν. Παῦλος μέντοι καὶ ἐξεζήτει τὸν Κύριον, καὶ οὐδὲν αὐτῷ ἔλειπε τῶν ἀγαθῶν. Καίτοι τίς ἀν ἐξαριθμήσαιτο τὰ τοῦ σώματος ὅχληρά, οἵτις παρὰ πάντα τὸν ἑαυτοῦ βίον συνέξῃ; Τοὶς ἐραβδίσθη,
20 ἄπαξ ἐλιθάσθη, τοὶς ἐνανάγησε, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκεν, ἐν ὁδοιπορίαις πολλάκις, ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀνάγκαις πολλάκις. Μέχρι τῆς ἐσχάτης ὥρας καὶ πεινῶν ἀνθρωπος, καὶ διψῶν, καὶ γυμνητεύων, καὶ κολαφιζόμενος, πῶς οὐκ ἡλαττοῦτο τῶν σωμα-
25 τικῶν ἀγαθῶν; Ἀνάγαγε οὖν μοι τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὸ δυτως ἀγαθόν, ἵνα καὶ τὴν συμφωνίαν τῆς Γραφῆς ἐπιγνῶς, καὶ σεαυτὸν μὴ καταβάλῃς τῇ ἀμφιβολίᾳ τῆς ἐννοίας.

8. «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου· φόβον Κυρίου διδάξω

σωματικά προτερήματα, ἀποδίδει τὸ δνομα τὸ σεμνὸν καὶ ποὺ ἀρμόζει εἰς μόνον τὸν Θεὸν εἰς πράγματα εὔτελῇ καὶ ἀνάξια λόγου καὶ συγχρόνως θὰ περιπέσῃ εἰς δυσχερεστάτην ἀντίθεσιν. Διότι ἡ θὰ εἴπῃ ὅτι οἱ ἀπόστολοι, ἐπειδὴ δὲν ἔζητησαν τὸν Κύριον, δὲν ἐπέτυχαν τὰ ψλικά ἀγαθά· ἡ ἐδὲ ζητοῦν καὶ δὲν ἐπιτυγχάνουν αὐτῶν τῶν δγαθῶν, θὰ κατηγορήσῃ αὐτὴν τὴν Γραφὴν ποὺ λέγει ὅτι οἱ ἔκζητοῦντες τὸν Κύριον δὲν θὰ στερηθοῦν κανενὸς ἀγαθοῦ. 'Αλλὰ οἱ ἀγιοι καὶ ἔζητοῦσαν μὲ πόθον τὸν Κύριον καὶ δὲν ἐστεροῦντο τῆς κατανοήσεως αὐτοῦ ποὺ ζητοῦσαν, οὕτε ἐστερήθησαν τῶν ἀγαθῶν ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὴν αἰώνιαν ἀνάπτασιν. Περὶ ἔκεινων κυρίως θὰ ἥδυνατο νὰ λεχθῇ τὸ «παντὸς ἀγαθοῦ». Αἱ ψλικαὶ ἀπολαύσεις ἔχουν τὸν πόνον περισσότερον ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν· οἱ γάμοι ἔχουν τὰς ἀτεκνίας, τὰς χηρείας, τοὺς θανάτους· αἱ γεωργικαὶ καλλιέργειαι τὴν ἀκαρπίαν· τὸ ἐμπόριον τὰ ναυάγια· τὰ πλούτη τὰς ἐπιβουλάς· αἱ τρυφαί, οἱ χορτασμοὶ καὶ αἱ ἀδιάκοποι ἀπολαύσεις τὴν ποικιλίαν τῶν ἀσθενειῶν, καὶ τὰ παντὸς εἰδούς πάθη. 'Ο Παῦλος λοιπὸν καὶ ἔζητοῦσε τὸν Κύριον καὶ τίποτε ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ δὲν τοῦ ἔλειψε. Καὶ ὅμως ποῖος δὲν θὰ ἥδυνατο νὰ ἀπαριθμήσῃ τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ σώματος μὲ τὰς δποίας ζοῦσε εἰς ὅλην του τὴν ζωήν; Τρεῖς φορὰς ἐραβδίσθη, μία ἐλιθάσθη, τρεῖς ἐναυάγησεν, ἕνα ἡμερονύκτιον ἤταν ναυάγὸς εἰς τὴν θάλασσαν, πολλὰς φορὰς ἐπεζοπόρησεν, ἔμεινε νηστικὸς καὶ διψασμένος, πολλὰς φορὰς ἐνήστευσεν, ἐκοπίασε καὶ ἐμόχθησεν, εύρεθη πολλὰς φορὰς εἰς ἀνάγκας⁵⁷. 'Αφοῦ μέχρι τῆς τελευταίας ὥρας ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐπεινοῦσε καὶ ἐδιψοῦσε καὶ ἔμεινε γυμνὸς καὶ ἐρραπίζετο⁵⁸, πῶς δὲν ἐστερεῖτο τῶν ψλικῶν ἀγαθῶν; 'Ανέβασε λοιπὸν τὴν σκέψιν σου εἰς τὸ δντως ἀγαθόν, ὡστε νὰ γνωρίσῃς καλῶς τὴν ἀρμονίαν τῆς Γραφῆς καὶ ἐσὺ νὰ μὴ νικηθῆς ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν αὐτῆς τῆς ἐννοίας.

8. «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου· φόβον Κυρίου διδάξω

νμᾶς). Ἐνδιαθέτον διδασκάλον φωνῇ, προσκαλούμένου εἰς μά-
θησιν, διὰ πατρικῆς εὐσπλαγχνίας. Καὶ γὰρ τέκνον ἐστὶ πνευ-
ματικὸν τοῦ διδασκάλον ὁ μαθητής. Ὁ γὰρ παρά τινος τὴν
μόρφωσιν τῆς εὐσεβείας δεχόμενος, οὗτος οἵονεὶ διαπλάττεται
5 παρ’ αὐτοῦ, καὶ εἰς σύστασιν ἄγεται, ὥσπερ καὶ ὑπὸ τῆς κνο-
φορούσης τὰ ἐν αὐτῇ διαμορφούμενα βρέφη. Ὅθεν καὶ Παῦλος
ὅλην τὴν Ἑκκλησίαν τῶν Γαλατῶν ἐκ τῶν προτέρων διαπε-
σοῦσαν μαθημάτων, καὶ οἵονεὶ ἀμβλωθεῖσαν, πάλιν ἀναλαμβά-
νων, καὶ μορφῶν ἀνωθεν ἐν αὐτοῖς τὸν Χριστόν, τέκνα ἔλεγε·
10 καὶ ἐπειδὴ μετ’ ὁδύνης καὶ θλίψεως ἐποιεῖτο τῶν ἐσφαλμένων
τὴν ἐπανόρθωσιν, ὡδίνειν ἔλεγε τῇ ψυχῇ, διὰ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀπο-
πεσοῦσι λύπην. «Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὡδίνω, ἄχοις οὖν μορφωθῇ
Χριστὸς ἐν ὑμῖν». «Δεῦτε οὖν, τέκνα, ἀκούσατέ μουν». Τί ποτε
ἄρα διδάσκειν μέλλει ὁ πνευματικὸς ἡμῶν πατήρ; «Φόβον, φησί,
15 Κυρίου διδάξω ὑμᾶς». Ἐπειδὴ ἄνω προσέταξε φοβεῖσθαι τὸν
Κύριον, καὶ τὸ ἐκ τοῦ φόβου κέρδος ὑπέδειξεν, εἰπών· «Ὄτι
οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν»· νῦν καὶ διδασκα-
λίαν τινὰ τοῦ θείου φόβου ἡμῖν παραδίδωσι. Τὸ μὲν γὰρ, δτι
χρὴ ὑγιαίνειν, παντός ἔστιν εἰπεῖν, καὶ τοῦ ἴδιωτον· τὸ δὲ, πῶς
20 χρὴ κτήσασθαι τὴν ὑγίειαν, τοῦτο ἴδιον ἦδη τοῦ τὴν ἱατρικὴν τέ-
χνην ἐπισταμένου. Οὐ πᾶς φόβος ἀγαθόν ἐστι καὶ σωτῆριον,
ἀλλ’ ἔστι τις καὶ ἔχθρὸς φόβος, δν ἀπεύχεται ὁ προφήτης ἐγ-
γενέσθαι αὐτοῦ τῇ ψυχῇ, λέγων· «Ἀπὸ φόβου ἔχθροῦ ἔξελοῦ
τὴν ψυχήν μουν». Ἐχθρὸς γὰρ φόβος ὁ θανάτου ἡμῖν δειλίαν
25 ἐμποιῶν, ὁ προσώπων ὑπεροχὰς καταπήσσειν ἡμᾶς ἀναπείθων.
Πῶς γὰρ ὁ ταῦτα φοβούμενος δυνήσεται ἐν καιρῷ μαρτυρίου
μέχρι θανάτου πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀντικαταστῆναι, καὶ ἀπο-

ύμᾶς». Εἶνε φωνὴ διδασκάλου ποὺ δμιλεῖ ἀπὸ τὰ μύχια τῆς καρδίας του, καὶ προσκαλεῖ εἰς μάθησιν μὲ πατρικὴν στοργήν. 'Ο μαθητὴς εἶνε πνευματικὸν τέκνον τοῦ διδασκάλου. Διότι ἐκεῖνος ποὺ δέχεται ἀπὸ κάποιον τὴν μόρφωσιν τῆς εὐσεβείας, αὐτὸς τρόπον τινὰ διαμορφώνεται ἀπὸ αὐτὸν καὶ λαμβάνει ὑπόστασιν, διπος διαμορφώνονται τὰ βρέφη εἰς τὴν κοιλίαν αὐτῆς ποὺ κυοφορεῖ. Διὰ τοῦτο καὶ δ Παῦλος δλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Γαλατῶν, ἡ ὁποία ἔξεπεσεν ἐκ τῆς πρώτης διδασκαλίας καὶ ἀπεβλήθη ὡς ἔκτρωμα ἀναλαμβάνων πάλιν καὶ μορφώνοντας ἐξ ἀρχῆς ἐντὸς αὐτῶν τὸν Χριστόν, τέκνα τοὺς ὡνόμαζε· καὶ ἐπειδὴ μὲ πόνον καὶ θλῖψιν ἐφρόντιζε διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν σφαλμάτων, ἔλεγεν ὅτι ἔνοιωθε πόνους τοκετοῦ εἰς τὴν ψυχήν του, διὰ τὴν λύπην ποὺ ἡσθάνετο διὰ τοὺς πεπτωκότας. «Τεκνία μου, οὓς πάλιν ὡδίνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν»⁵⁹. 'Ελάτε λοιπόν, πατερί, ἀκοῦστέ μου. 'Αράγε τί πρόκειται νὰ διδάξῃ δ πνευματικός μας πατήρ; «Φόβον», λέγει, «Κυρίου διδάξω ύμᾶς». 'Ἐπειδὴ παραπάνω διέταξε νὰ φοβούμεθα τὸν Κύριον, καὶ μᾶς ὑπέδειξε ποία ἡ ὠφέλεια ἐκ τοῦ φόβου, λέγων· «"Οτι οὐκ ἔστιν ὑστέρημα τοῖς φοβουμένοις αὐτόν", τώρα μᾶς παραδίδει καὶ κάποιαν διδασκαλίαν περὶ τοῦ θείου φόβου. Διότι τὸ ὅτι πρέπει νὰ εἴμεθα ὑγιεῖς δ καθένας δύναται νὰ τὸ εἴπῃ, καὶ δ ἴδιωτης τὸ πῶς δμως πρέπει νὰ ἀποκτοῦμεν τὴν ὑγείαν, αὐτὸς εἶνε γνώρισμα τοῦ ἐπιστήμονος Ιατροῦ. Δὲν εἶνε ἀγαθὸς καὶ σωτήριος κάθε φόβος, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ κάποιος φόβος ποὺ εἶνε ἔχθρός, διὰ τὸν δποῖον εὔχεται δ προφήτης νὰ μὴν παρουσιασθῇ εἰς τὴν ψυχήν του, λέγων· «'Απὸ φόβου ἔχθροῦ ἔξελοῦ τὴν ψυχήν μου»⁶⁰. 'Ἐχθρὸς εἶνε δ φόβος τοῦ θανάτου, δ δποῖος προξενεῖ εἰς ἡμᾶς δειλίαν· ἐκεῖνος ποὺ μᾶς καταπείθει νὰ εἴμεθα συνεσταλμένοι ἐμπρός εἰς τὰς ἔξουσίας τῶν προσώπων. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς ποὺ φοβεῖται αὐτὰ θὰ δυνηθῇ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ μαρτυρίου νὰ ἀντισταθῇ πρὸς τὴν ἀμαρτίαν μέχρι θανάτου, καὶ νὰ

δοῦναι τῷ Κυρίῳ τὴν δφειλὴν, τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι; Καὶ ὁ ὑπὸ δαιμόνων εὐπτόντος τὸν ἔχθρὸν ἔχει φόβον ἐν ἑαυτῷ. Καὶ δλως, ὁ τοιοῦτος φόβος ἀπιστίας ἔοικεν ἔγγονον εἰναι πάθος. Οὐδεὶς γὰρ πιστεύων ἰσχυρὸν αὐτῷ πα-
 5 ρεῖναι τὸν βοηθὸν, φοβεῖται ἀπό τινος τῶν ἐπιχειρούντων αὐτὸν ἐκταράσσειν. Φόβος δὲ ὁ σωτήριος, καὶ φόβος ἀγιασμοῦ ποιητικὸς, φόβος ὁ κατ' ἐπιτήδευσιν, καὶ οὐχὶ κατὰ πάθος ἐγ-
 γινόμενος τῇ ψυχῇ, ποῖός ἐστι βούλει διηγήσομαι; "Οταν μέλ-
 λῃς ἐπί τινα δομᾶν ἀμαρτίαν, ἐννόησόν μοι ἐκεῖνο τὸ φρικτὸν
 10 καὶ ἀνύποιστον τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον, ἐν φ προκαθέζεται μὲν ἐπὶ θρόνου τινὸς ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου ὁ κριτής, παρέστη-
 νε δὲ πᾶσα ἡ κτίσις ὑποτρέμονσα τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ τὴν ἐνδοξον παράγεσθαι δὲ μέλλομεν καθ' ἓνα εἰς ἐξέτασιν τῶν βεβιωμένων ἡμῖν. Εἴτα τῷ πολλὰ πονηρὰ πεποιηκότι κατὰ
 15 τὸν βίον φοβεροί τινες καὶ κατηφεῖς παρίστανται ἄγγελοι, πῦρ βλέποντες, πῦρ ἀναπνέοντες, διὰ τὴν πικρίαν τῆς προαι-
 ρέσεως, νυκτὶ ἔοικότες τὰ πρόσωπα, διὰ τὸ κατηφές καὶ μι-
 σάνθρωπον. Εἴτα βάραθρον βαθὺ, καὶ σκότος ἀδιεξόδευτον,
 καὶ πῦρ ἀλαμπές· ἐν τῷ σκότει τὴν μὲν καντικὴν δύναμιν
 20 ἔχον, τὸ δὲ φέγγος ἀφηρημένον. Εἴτα σκωλήκων γένος ιοβό-
 λον καὶ σαρκοφάγον, ἀπλήστως ἐσθίον, καὶ μηδέποτε κορεν-
 νύμενον, ἀφορήτους δδύνας ἐμποιοῦν τῇ καταβρῶσει. Εἴτα τὴν πασῶν χαλεπωτάτην κόλασιν, τὸν ὀνειδισμὸν ἐκεῖνον καὶ τὴν αἰσχύνην τὴν αἰώνιον. Ταῦτα φοβοῦ· καὶ τούτῳ τῷ φόβῳ παι-
 25 δενόμενος, οἶονει χαλινῷ τινι ἀνάκοπτε τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῆς πρὸς τὰ φαῦλα ἐπιθυμίας. Τοῦτον τὸν φόβον τοῦ Κυρίου δι-
 δάσκειν ἡμᾶς ὁ πατὴρ ἐπηγγείλατο· οὐχ ἀπλῶς διδάσκειν,
 ἀλλὰ τοὺς ἀκούειν αὐτοῦ προαιρούμενος· οὐ τοὺς μακρὰν ἀ-
 ποπεσόντας, ἀλλὰ τοὺς δι' ἐπιθυμίαν τοῦ σωθῆναι προστρέ-
 30 χοντας· οὐ τοὺς ξένους τῶν διαθηκῶν, ἀλλὰ τοὺς ἐκ τοῦ βα-

ἀποδώσῃ εἰς τὸν Κύριον τὸ χρέος, δὸποῖος ἀπέθανε καὶ ἀνέστη δι' ἡμᾶς; Καὶ ἐκεῖνος ποὺ εὐκόλως πτοεῖται ἀπὸ τοὺς δαιμονας ἔχει μέσα του ὡς ἔχθρὸν τὸν φόβον. Καὶ γενικῶς ἔνας τετοιος φόβος φαίνεται ὅτι εἴνε πάθος ποὺ γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν. Διότι κανεὶς πιστὸς δὸποῖος ἔχει ἴσχυρὸν βοηθὸν πλησίον του, φοβεῖται κάποιον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ προσπαθοῦν νὰ τὸν τρομάξουν. Θέλεις νὰ σοῦ διηγηθῶ ποῖος εἴνε ὁ σωτήριος φόβος καὶ ὁ φόβος ποὺ ἀγιάζει, δὸφος ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ὅχι ἀπὸ πάθος; "Οταν πρόκηται νὰ διαπράξῃς κάποιαν ἀμαρτίαν, σκέψου ἐκεῖνο τὸ φρικτὸν καὶ ἀνυπόφορον δικαστήριον τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ δὸποῖον κάθηται ἐμπρὸς εἰς ὅλους ἐπάνω εἰς κάποιον ὑψηλὸν καὶ ὑψωμένον θρόνον ὁ κριτής, παρίσταται δὲ δλόκληρος ἢ κτίσις τρέμουσα τὴν ἔνδοξον παρουσίαν του. Πρόκειται δὲ νὰ παρουσιασθοῦμεν ὁ καθένας διὰ νὰ ἔξετασθοῦν αἱ πράξεις μας. Ἔπειτα εἰς ἐκεῖνον ποὺ εἰς τὴν ζωὴν του διέπραξε πολλὰς ἀμαρτίας παρίστανται μερικοὶ φοβεροὶ καὶ σκυθρωποὶ ἄγγελοι, βλέποντες πῦρ, ἀναπνέοντες πῦρ, διότι ἔχουν πικρὰν διάθεσιν, πρόσωπα δμοια μὲ τὴν νύκτα, διότι ἔχουν σκυθρωπότητα καὶ μισανθρωπίαν. Ἔπειτα βαθὺ βάραθρον, καὶ σκότος χωρὶς διέξιδον, καὶ πῦρ χωρὶς λάμψιν· τὸ σκότος διατηρεῖ τὴν καυστικὴν δύναμιν, ἔχει χάσει δὲ τὴν φεγγοθολιάν. Ἔπειτα ἔνα γένος δηλητηριωδῶν καὶ σαρκοφάγων σκωλήκων, ποὺ τρώγει λαίμαργα καὶ ποτὲ δὲν χορταίνει, καὶ προκαλεῖ ἀβαστάκτους πόνους κατὰ τὸ φάγωμα. Ἔπειτα τὴν κόλασιν ποὺ εἴνε φοβερωτέρα ἀπὸ δλας, τὸν δύειδισμὸν καὶ τὴν ἐντροπὴν τὴν αἰώνιον. Αὔτὰ νὰ φοβῆσαι· καὶ μὲ αὐτὸν τὸν φόβον, ἀφοῦ παιδαγωγηθῆς ὡσδάν μὲ κάποιο χαλινόν, σταμάτα τὴν ψυχὴν ἀπὸ τὴν φαύλην ἐπιθυμίαν. Αὔτὸν τὸν φόβον τοῦ Κυρίου διέταξε δ πατήρ νὰ κηρύττωμεν· ὅχι νὰ κηρύττωμεν ἀπλῶς, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν διάθεσιν νὰ ἀκούσουν· ὅχι ἐκείνους ποὺ ἔχουν ξεπέσει μακριά, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ τρέχουν ἀπὸ ἐπιθυμίαν νὰ σωθοῦν· ὅχι ἐκείνους ποὺ εἴνε ξένοι πρὸς τὰς διαθήκας⁶¹, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ ἔχουν οἰκειωθῆ τὸν λόγον διὰ τοῦ βαπτί-

πτίσματος τῆς νίοθεσίας οἰκειουμένους τῷ λόγῳ. Διὰ τοῦτο, φησὶ, δεῦτε· τοντέστι, διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων ἐγγίσατέ μοι, τέκνα, νίοὶ φωτὸς γενέσθαι διὰ τῆς παλιγγενεσίας καταξιωθέντες. «Ἀκούσατε» οἱ ἔχοντες τὰ ὅτα τῆς καρδίας ἀνεῳγμένα, 5 «φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς». τοῦτον, δν μικρῷ πρόσθεν δὲ λόγος ὑμῖν ὑπέγραψε.

9. «Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἵδεῖν ἀγαθάς»; Εἴ τις θέλει, φησὶ, ζωὴν, οὐ τὴν κοινὴν ταύτην ἥν καὶ τὰ ἀλογα ζῆ, ἀλλὰ τὴν ὄντως ζωὴν τὴν θανάτῳ μὴ δια-
10 κοπτομένην. Νῦν γὰρ, φησὶν, ἀποθνήσκετε, «καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· δταν δὲ ὁ Χριστὸς φανερωθῆ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ». Οὐκοῦν καὶ ἡ ὄντως ζωὴ ὁ Χριστὸς, καὶ ἡ ἡμετέρᾳ ἐν αὐτῷ διαγωγὴ ζωὴ ἐστιν ἀληθινή. Ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ἡμέραι
15 ἀλλαι εἰσὶν ἀγαθαὶ, δις ἐν ἐπαγγελίᾳ προτίθησιν δὲ προφήτης· «Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἵδεῖν ἀγαθάς;». Αἱ γὰρ τοῦ αἰῶνος τούτου ἡμέραι πονηραὶ, ἐπειδὴ καὶ δια-
16 αἰῶνος οὗτος, τοῦ κόσμου μέτρον ὑπάρχων, περὶ οὖν εἰρηται, δ-
τι «δὲ κόσμος δλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται», συναφομοιοῦται τῇ
20 φύσει τοῦ κόσμου δν ἐκμετερεῖ. Μέρη δὲ τοῦ χρόνου τούτου αἱ ἡμέραι αἰται. Διὰ τοῦτο φησιν δὲ πάστολος· «Ἐξαγοραζόμενοι τὸν καιρὸν, δτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσιν». Καὶ δὲ Ιακώβ δέ· «Αἱ ἡμέραι, φησὶ, τῶν ἐτῶν μον πικραὶ καὶ πονηραί». Οὐκοῦν νῦν μὲν οὐκ ἐσμὲν ἐν ζωῇ, ἀλλ ἐν θανάτῳ. Διὸ καὶ ηὔχετο δὲ πάσ-
25 στολος λέγων· «Τίς με δύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;». Ἀλλη δέ τίς ἐστι ζωὴ, πρὸς ἣν καλεῖ ἡμᾶς δὲ λόγος· καὶ νῦν μὲν αἱ ἡμέραι ἡμῶν πονηραὶ, ἀλλαι δέ τινες εἰσιν ἀγα-
θαὶ, δις οὐδὲ διακόπτει· ἐσται γὰρ δὲ λόγος αὐτῶν φῶς αἰώνι-

σματος τῆς νίοθεσίας. Διὰ τοῦτο, λέγει, ἔλατε· δηλαδὴ πλησιάστε μου μὲ τὰ ἀγαθὰ ἔργα, παιδιά, διὰ νὰ καταξιωθῆτε νὰ γίνετε νίοι φωτὸς διὰ τῆς ἀναγεννήσεως. «΄Ακούσατε» ἐκεῖνοι ποὺ ἔχετε ἀνοικτὰ τὰ αὐτιὰ τῆς καρδίας, «φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς». αὐτόν, τὸν ὄποιον ὀλίγον προηγουμένως σᾶς ὑπεγράμμισα.

9. «Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἵδειν ἀγαθάς»; «Οποιος θέλει, λέγει, ζωὴν, ὅχι τὴν κοινὴν ζωὴν τὴν δποίαν ζοῦν καὶ τὰ ἀλογαζῶα, ἀλλὰ τὴν ζωὴν ποὺ δὲν διακόπτεται ἀπὸ τὸν θάνατον. Διότι λέγει· Τώρα ἀποθησκετε «καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ· δταν δὲ ὁ Χριστὸς φανερωθῆ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ»⁶². «Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς εἰνε ἡ ὄντως ζωὴ, καὶ ἡ ἴδική μας ἐν Χριστῷ ζωὴ εἰνε ἡ ἀληθινὴ ζωὴ. Παρομοίως καὶ αἱ ἡμέραι μερικαὶ εἰνε ἀγαθαὶ καὶ εἰνε αὐταὶ τὰς δποίας ὁ προφήτης παρουσιάζει εἰς τὴν ὑπόσχεσιν· «Τίς ἐστιν ἄνθρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἵδειν ἀγαθάς»;. Διότι αἱ ἡμέραι τοῦ αἰῶνος τούτου εἰνε πονηραὶ, ἐπειδὴ καὶ ὁ αἰών αὐτός, ὁ δποῖος εἰνε τὸ μέτρον μὲ τὸ δποῖον μετρεῖται ὁ κόσμος, διὰ τὸν δποῖον λέγεται, ὅτι «ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται»⁶³, ἀφομοιώνεται μὲ τὴν φύσιν τοῦ κόσμου, τὸν δποῖον μετρεῖ. «Υποδιαιρέσεις αὐτοῦ τοῦ χρόνου εἰνε αὐταὶ αἱ ἡμέραι. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἀπόστολος· «΄Εξαγοραζόμενοι τὸν καιρόν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραὶ εἰσι»⁶⁴. Καὶ ὁ Ἰακὼβ λέγει· «Αἱ ἡμέραι τῶν ἑτῶν μου μικραὶ καὶ πονηραί»⁶⁵. Τώρα λοιπὸν δὲν εύρισκόμεθα εἰς τὴν ζωὴν ἀλλὰ εἰς τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀπόστολος ηὔχετο λέγων· «Τίς με βύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;»⁶⁶. «Υπάρχει ὅμως κάποια ἀλλη ζωὴ, εἰς τὴν δποίαν μᾶς καλεῖ ὁ λόγος· καὶ τώρα μὲν αἱ ἡμέραι μας εἰνε πονηραὶ, μερικαὶ ὅμως ἀλλαὶ εἰνε καλαὶ, τὰς δποίας δὲν διακόπτει ἡ νύκτα· διότι θὰ εἰνε ὁ Θεὸς αὐτῶν φῶς αἰώνιον, τὸ δ-

65. Γέν. 47, 9.

66. Ρωμ. 7, 24.

ον, καταλάμπων αὐτὰς τῷ φωτὶ τῆς ἑαυτοῦ δόξης. Μὴ τοίνυν δταν ἀκούσης ἡμερῶν ἀγαθῶν, τὴν ἐνταῦθα σοι νομίσης ζωὴν ἐν ἐπαγγελίαις προκεῖσθαι. Φθαρταὶ γάρ εἰσιν αὗται, ἃς ὁ αἰσθητὸς ἥλιος ἀπεργάζεται· οὐδὲν δὲ φθαρτὸν ἀρμοζόντως ἀν δῶρον γένοιτο τῷ ἀφθάρτῳ. Εἰ γὰρ ἀφθαρτος ἡ ψυχὴ, ἀφθαρταὶ αὐτῆς καὶ τὰ χαρίσματα. Καὶ «παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου». Εἰ δὲ σκιὰν ἔχει ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, νόει μοί τινα σάββατα τρυφερὰ, ἄγια, ἐκ τῶν αἰωνίων ἡμερῶν, νεομηνίας, ἑορτάς· καὶ νόει μοι ἀξίως τοῦ πνευματικοῦ νόμου. «Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χείλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον». Εἰ βούλει ἐν ἡμέραις γενέσθαι ταῖς ἀγαθαῖς, εἰ ἀγαπᾶς τὴν ζωὴν, ποίησον τὴν ἐντολὴν τῆς ζωῆς. «Ο γὰρ ἀγαπῶν με, φησί, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει». Πρώτη δὲ ἐντολὴ τό, «παῦσαι τὴν γλῶσσαν ἀπὸ κακοῦ, καὶ χείλη τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον». Σχεδὸν γὰρ ἡ προχειροτάτη καὶ πολύτροπος ἀμαρτία ἡ διὰ γλώσσης ἐστὶν ἐνεργούμενη. Ὡργίσθης; Καὶ ἡ γλῶσσα προτρέχει. Ἐν ἐπιθυμίαις εἰ; Καὶ τὴν γλῶσσαν ἔχεις πρὸ πάντων, οἵονει τινα μαστρωπὸν καὶ προαγωγὸν, συγκαταπρασσομένην τῇ ἀμαρτίᾳ, καθυποκρινομένην τοὺς πλησίους. Καὶ δπλον σοι πρὸς τὴν ἀδικίαν ἡ γλῶσσα, μὴ τὰ ἀπὸ καρδίας φθεγγομένη, ἀλλὰ τὰ πρὸς ἀπάτην προφέροντα. Καὶ τί δεῖ πάντα τῷ λόγῳ ἐπεξιέναι τῶν διὰ γλώσσης ἀμαρτανομένων; Πεπλήρωται ἡμῶν ὁ βίος τῶν ἀπὸ γλώσσης πταισμάτων. Αἰσχρολογία, εὐτραπελία, μωρολογία, τὰ οὐκ ἀνήκοντα, καταλαλιαί, λόγος ἀργός, ἐπιορκίαι, ψευδομαρτυρίαι, πάντα ταῦτα τὰ κακά, καὶ ἔτι πλείω τούτων, τῆς γλώσσης ἐστὶ δημιουργήματα. Οἱ δὲ ἀνοίγοντες τὸ στόμα κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀδικίαν εἰς τὸ ὑψος λαλοῦντες, ἀλλω τινὶ τὴν ἀσέβειαν καὶ οὐ-

ποῖον θὰ τὰς φωτίζῃ μὲ τὸ φῶς τῆς ἰδικῆς του δόξης⁶⁷. Μὴ λοιπόν, ὅταν ἀκούσῃς ἀγαθὰς ἡμέρας, νομίσῃς ὅτι κάμνει λόγον διὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν εἰς τὰς ὑποσχέσεις. Αύταὶ εἰνε φθαρταί, καὶ τὰς ἀποτελειώνει ὁ αἰσθητὸς ἥλιος· κανένα δὲ φθαρτὸν δὲν ἀρμόζει νὰ προσφέρεται ὡς δῶρον εἰς τὸν ἀφθαρτον. Διότι, ἐὰν ἡ ψυχὴ εἴνε ἀφθαρτος, καὶ τὰ χαρίσματά της εἴνε ἀφθαρτα. Καὶ «παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου»⁶⁸. Ἐὰν δὲ ὁ νόμος ἀποτελῇ σκιὰν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν⁶⁹, σκέψου τότε κάποια σάββατα τρυφερά, ἄγια⁷⁰, ἀπὸ τὰς αἰωνίους ἡμέρας, νεομηνίας, ἔορτάς· καὶ σκέψου αὐτὰ ὅπως ἀξίζει εἰς πνευματικὸν νόμον. «Παῦσον τὴν γλῶσσαν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χείλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον». Ἐὰν θέλης νὰ ζῆς εἰς τὰς ἀγαθὰς ἡμέρας, ἐὰν ἀγαπᾶς τὴν ζωὴν, ἐφάρμοσε τὴν ἐντολὴν τῆς ζωῆς. Διότι λέγει· «Ο ἀγαπῶν με τὰς ἐντολὰς μου τηρήσει»⁷¹. Πρώτη δὲ ἐντολὴ εἴνε τὸ «παῦσαι τὴν γλῶσσαν ἀπὸ κακοῦ, καὶ χείλη τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον». Σχεδὸν ἡ πιὸ πρόχειρος καὶ πανούργος ἀμαρτία εἴνε ἕκείνη ποὺ ἐνεργεῖται διὰ τῆς γλώσσης. Ὁργίσθηκε; Καὶ ἡ γλῶσσα προτρέχει. Εύρισκεσαι εἰς ἐπιθυμίας; Ἐχεις πρὸ πάντων τὴν γλῶσσαν, σὰν κάποιαν μαστρωπὸν καὶ προσγωγόν, ποὺ συνεργεῖ μαζί σου εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ ὑποκρίνεται εἰς τοὺς πλησίον. Ἀκόμη ἡ γλῶσσα εἴνε ὅπλον ποὺ παρασύρει εἰς τὴν ἀδικίαν, διότι δὲν ἐκφράζει ὅσα ἔχει ἡ καρδία, ἀλλὰ προφέρει ὅσα ἔξαπατοῦν. Καὶ τί χρείαζεται νὰ ἀναφερθῶ εἰς ὅλα τὰ ἀμαρτήματα ποὺ γίνονται διὰ τῆς γλώσσης; Ἐχεις γεμίσει ἡ ζωὴ μας ἀπὸ τὰ παραπτώματα τῆς γλώσσης. Αἰσχρολογία, εὔτραπελία, μωρολογία, τὰ ἀπρεπα, κατακρίσεις, λόγια ἀνωφελῆ, ἐπιορκίαι, ψευδομαρτυρίαι, ὅλα αὐτὰ τὰ κακὰ καὶ ἀκόμη περισσότερα εἴνε δημιουργήματα τῆς γλώσσης. «Οσοι δὲ ἀνοίγουν τὸ στόμα ἐναντίον τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ λαλοῦν ἀδικίαν εἰς τὸν ὑψιστὸν»⁷² μὲ κά-

69. Ἑβρ. 10, 1.

70. Ἡσ. 58, 13.

71. Ἰωάν. 14, 23.

72. Ψαλ. 72, 8.

χὶ τῷ ὁργάνῳ τῆς γλώσσης ἐργάζονται; Ἐπειδὴ οὖν «ἐκ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ», «παῖσσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ», καὶ μὴ ἐνεργήσῃς θησαυρίσματα γλώσση ψευδεῖ μάταια. Παῖσσον δὲ καὶ τὰ χείλη σου 5 τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον· ἀντὶ τοῦ, δόλον τὸ ὁργανὸν τὸ πρὸς τὴν διακονίαν τοῦ λόγου σοι δεδομένον σχολάζειν ἀπὸ τῆς πονηρᾶς ἐνεργείας ποίησον. Ἐστι δὲ ὁ δόλος κακοποιία λαθραία ἐν προσποίησει τῶν βελτιών τῷ πλησίον προσφερομένη.

10. «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποίησον ἀγαθὸν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν». Στοιχειώδεις αἱ παρανέσεις, καὶ εἰσαγωγὸς εἰς εὐσέβειαν ἀκριβοῦσαι γλώσσης κρατεῖν, δολερῶν ἐπιβούλευμάτων ἀπέχεσθαι, ἐκκλίνειν ἀπὸ κακοῦ. Οὐ γὰρ τελείω πρέπουσα ἡ ἀποχὴ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ τῷ ἀρτὶ στοιχειούμενῳ, ἐκνεῦσαι προσήκει ἀπὸ τῆς ἐπὶ τὸ κακὸν φορᾶς, καὶ 15 οἰονεὶ ὁδοῦ κακῆς τῆς ἐν τῷ πονηρῷ βίῳ συνηθείας ἀπαλλαγέντα, οὗτως ἄψασθαι τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐνεργείας. Ἀμήχανον γὰρ ἄψασθαι τοῦ ἀγαθοῦ, μὴ ἀποστάντα πρότερον παντελῶς καὶ ἐκνεύσαντα τοῦ κακοῦ· ὡς ἀμήχανον ὑγίειαν ἀναλαβεῖν, μὴ τῆς νόσου ἀπαλλαγέντα· ἢ ἐν θερμότητι γενέσθαι τὸν μὴ 20 καθαρῶς πεπανμένον τῆς καταψύξεως· ἀνεπίδεκτα γὰρ ταῦτα ἀλλήλοις. Οὕτω καὶ τὸν μέλλοντα ἐν ἀγαθῷ βίῳ γενέσθαι πάσης προσήκει τῆς ἐπὶ τὸ κακὸν συναφείας ἀπαλλαγῆναι. «Ζήτησον εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν». Περὶ ταῦτης εἰρήκειν ὁ Κύριος· «Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν» οὐ 25 καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν εἰρήνην, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν». Ζήτησον οὖν τὴν τοῦ Κυρίου εἰρήνην, καὶ δίωξον αὐτήν. Διώξεις δὲ οὐκ ἄλλως, ἢ κατὰ σκοπὸν τρέχων εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσε-

ποιο ἄλλο ὅργανον ἀσεβοῦν καὶ ὅχι μὲ τὴν γλῶσσαν; Ἐπειδὴ λοιπὸν «ἐκ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου κατακριθήσῃ»⁷³, «παῦσον τὴν γλῶσσαν σου ἀπὸ κακοῦ», καὶ μὴ συγκεντρώσῃς ματαίους θησαυροὺς διὰ τῆς ψευδοῦς γλῶσσης⁷⁴. Ἀκόμη νὰ παύσουν καὶ τὰ χείλη σου νὰ λαλοῦν δολιότητα· ἀντὶ δηλαδὴ νὰ εἴπῃ, ὅλον τὸ ὅργανον, ποὺ σοῦ ἔδόθη διὰ νὰ συνομιλῇς, κάνε νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν πονηρὰν ἐνέργειαν. Δόλος δὲ εἶνε ἡ ὑπουλος κακοποίησις ποὺ προσφέρεται εἰς τὸν πλησίον μὲ τὴν μάσκαν τῶν καλυτέρων.

10. «Ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποίησον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν». Αἱ προτροπαὶ εἶνε βασικαὶ καὶ μᾶς εἰσάγουν εἰς τὴν εὔσέβειαν· μᾶς διδάσκουν μὲ ἀκρίβειαν νὰ συγκρατοῦμεν τὴν γλῶσσαν, νὰ ἀπέχωμεν ἀπὸ δολίας ἐπιβουλάς, νὰ ἀποφεύγωμεν τὸ κακόν. Ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὸ κακὸν δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν τέλειον, ἀλλὰ εἰς ἑκεῖνον ποὺ εύρισκεται εἰς τὰ πρῶτα μαθήματα ἀρμόζει νὰ παρεκκλίνῃ ἀπὸ τὴν ροπὴν πρὸς τὸ κακόν, καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν συνήθειαν τῆς πονηρᾶς ζωῆς σὰν ἀπὸ κακὸν δρόμον, ἔτσι νὰ πλησιάσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν. Εἶνε ἀδύνατον νὰ πλησιάσῃ κανεὶς τὸ ἀγαθόν, ἐὰν προηγουμένως δὲν ἀπομακρυνθῇ καὶ δὲν ἀπαλλαγῇ παντελῶς ἀπὸ τὸ κακόν· ὅπως εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀναλάβῃ κάποιος τὴν ὑγείαν του, ἐὰν δὲν ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀρρώστειαν· ἡ νὰ εύρισκεται εἰς θερμότητα ἑκεῖνος ποὺ συνεχίζει ἀκόμη νὰ κρυώνῃ· αὐτὰ δὲν δύνανται νὰ συνυπάρχουν. Ἐτοί λοιπὸν καὶ ἑκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ ἀρχίσῃ μίαν καλὴν ζωὴν πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ κάθε ἐπαφὴν μὲ τὸ κακόν. «Ζήτησον εἰρήνην καὶ δίωξον αὐτήν». Περὶ αὐτῆς εἴπεν δοκίμιος Κύριος· «Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἔμήν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς δοκίμιος δίδωσιν εἰρήνην, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν»⁷⁵. Ζήτησε λοιπὸν τὴν εἰρήνην τοῦ Κυρίου καὶ ἐπιδίωξε αὐτήν. Θά τὴν ἐπιδιώξῃς δὲ ὅχι μὲ ἄλλον τρόπον, παρὰ τρέχοντας μὲ σκοπὸν νὰ λάβῃς τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως⁷⁶. Ἐπάνω εἶνε ἡ ἀληθινὴ

75. Ἰωάν. 14, 27.

76. Φιλ. 3, 14.

ως. "Ανω γάρ ἔστιν ἡ εἰρήνη ἡ ἀληθής. Ἐπεὶ δοῦνει γε τῇ σαρκὶ συνδεδέμεθα χρόνον, πολλοῖς καὶ τοῖς ἐκταράσσουσιν ἡμᾶς συνεῖεύγμεθα. Ζήτησον οὖν εἰρήνην, λύσιν τῶν τοῦ κόσμου τούτου θορύβων· κτῆσαι γαληνιῶντα νοῦν, ἀκύμονά τινα καὶ 5 ἀτάραχον κατάστασιν τῆς ψυχῆς, μήτε ὑπὸ παθῶν σαλενομένην, μήτε ὑπὸ τῶν ψευδῶν δογμάτων διὰ πιθανότητος προκαλούμένων εἰς συγκατάθεσιν περιελκομένην, ἵνα κτήσῃ τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ τὴν ὑπερέχουσαν πάντα νοῦν, φρουροῦσαν τὴν καρδίαν σου. 'Ο ζητῶν εἰρήνην, Χριστὸν ἐκζητεῖ, διτι αὐτός 10 ἔστιν ἡ εἰρήνη, δις ἔκτισε τοὺς δύο εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν εἰρήνην, καὶ εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς».

11. «Οφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὥτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν». "Ωσπερ οἱ ἄγιοι «σῶμά εἰσι Χριστοῦ καὶ μέλη 15 ἐκ μέρους»· καὶ ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς μὲν ὄφθαλμοὺς, τοὺς δὲ γλώσσας, ἐτέρους τὸν τῶν χειρῶν, καὶ ἄλλους τὸν τῶν ποδῶν ἐπέχοντας λόγον· οὕτω καὶ αἱ ἅγιαι δυνάμεις αἱ πνευματικαὶ καὶ περὶ τὸν οὐράνιον οὖσαι τόπον, αἱ μὲν ὄφθαλμοὶ λέγονται, τῷ τὴν ἐπισκοπὴν ἡμῶν πιστευθῆναι, αἱ 20 δὲ ὥτα, τῷ παραδέχεσθαι ἡμῶν τὰς δεήσεις. Νῦν οὖν τὴν ἐποπτικὴν ἡμῶν δύναμιν, καὶ τὴν τῶν εὐχῶν ἀντιληπτικήν, ὄφθαλμοὺς εἶπεν καὶ ὥτα. «Οφθαλμοὶ οὖν Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὥτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν». Ἐπειδὴ πᾶσα πρᾶξις τοῦ δικαίου ἀξία τῆς θεωρίας τοῦ Θεοῦ, καὶ πᾶν δῆμα, 25 τῷ μηδὲν ἀργῶς λέγεσθαι παρὰ τοῦ δικαίου, ἐνεργόν ἔστι καὶ ἐμπρακτὸν, διὰ τοῦτο ἀεὶ ἐφορᾶσθαι καὶ ἀεὶ εἰσακούεσθαι τὸν δίκαιον ὁ λόγος φησί. «Πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακὰ, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν». Πρόσωπον

είρήνη. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν διάρκειαν ποὺ συνδεόμεθα μὲ τὴν σάρκα, συνδεόμεθα καὶ μὲ πολλὰ ποὺ μᾶς ταράσσουν πολύ. Ζήτησε λοιπὸν τὴν εἰρήνην, τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοὺς θορύβους τοῦ κόσμου αὐτοῦ ἀπόκτησε γαλήνιον νοῦν, κάποιαν ἀκύμαντον καὶ ἀτάραχον κατάστασιν τῆς ψυχῆς, ποὺ δὲν σαλεύεται οὔτε ἀπὸ τὰ πάθη οὔτε παρασύρεται εἰς συμβιβασμὸν ἀπὸ ψευδεῖς δοξασίας ποὺ στηρίζονται εἰς πιθανότητας, ὥστε νὰ ἀποκτήσῃς τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ ποὺ ξεπερνᾷ κάθε νοῦν καὶ φρουρεῖ τὴν καρδίαν σου. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ εἰρήνην, ζητεῖ μὲ πόθον τὸν Χριστόν, διότι αὐτὸς εἶνε ἡ εἰρήνη, ὁ ὄποιος ἦνωσε τοὺς δύο εἰς ἓνα καινούργιον ἀνθρωπὸν, φέροντας εἰρήνην «καὶ εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»⁷⁹.

11. «Οφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὅτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν». Ὁπως οἱ ἄγιοι εἶνε «σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους»⁸⁰, καὶ ὁ Θεὸς ἔθεσεν εἰς τὴν Ἔκκλησίαν ἄλλους νὰ εἶνε ὀφθαλμοί, ἄλλους νὰ εἶνε γλῶσσαι, καὶ ἄλλους νὰ ἔχουν τὴν θέσιν τῶν χειρῶν καὶ ἄλλους τὴν θέσιν τῶν ποδῶν⁷⁹, ἔτσι καὶ αἱ ἄγιαι δυνάμεις αἱ πνευματικαὶ ποὺ διαβιοῦν εἰς τὸν οὐρανὸν χῶρον, ἄλλαι μὲν λέγονται ὀφθαλμοί, διότι τοὺς ἐνεπιστεύθη τὸ ἔργον νὰ μᾶς ἐπιβλέπουν, ἄλλαι δὲ λέγονται ὅτα, διότι παραλαμβάνουν τὰς προσευχάς μας. Αὕτην λοιπὸν τὴν δύναμιν ποὺ μᾶς παρακολουθεῖ καὶ παραλαμβάνει τὰς προσευχάς μας, τὴν ὠνόμασεν ὀφθαλμὸν καὶ ὅτα. «Οφθαλμοὶ» λοιπὸν «Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὅτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν». Ἐπειδὴ κάθε πρᾶξις τοῦ δικαίου ἀξίζει νὰ τὴν βλέπῃ ὁ Θεός, καὶ κάθε λόγος, ἐπειδὴ δὲν λέγεται ἀνωφελῶς ἀπὸ τὸν δίκαιον, εἶνε δραστήριος καὶ ἐμπρακτος, διὰ τοῦτο λέγει ὁ ψαλμὸς ὅτι πάντοτε ὁ Θεός βλέπει ἀπὸ ἐπάνω τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἀκούει. «Πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά, τοῦ ἔξολοιθρεύσαι ἐκ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐτῶν». Πρόσωπον νομίζω ὅτι λέ-

79. Α' Κορ. 12, 14 ξξ.

οίμαι τὴν πεπαρρησιασμένην καὶ φανερὰν τοῦ Κυρίου ἐπιδημίαν τὴν ἐπὶ τῆς κρίσεως λέγεσθαι. Διὸ καὶ ὀφθαλμοὶ Κυρίου, ὃς ἔτι πόρρωθεν ἐπισκοποῦντος ἡμᾶς, ἐπιβλέπειν τὸν δίκαιον εἰρηνται· αὐτὸ δὲ τὸ πρόσωπον ἐπιφανήσεσθαι, ἐπὶ τὸ ἔξολο-
 5 θρεῦσαι ἐκ γῆς πᾶν τὸ τῆς πονηρίας μνημόσυνον. Μὴ γάρ μοι σωματικῶς διαπεπλασμένον τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ νοίσῃς,
 ἐπεὶ οὕτω γε καὶ ἄλογον εἶναι δόξει τὸ παρὰ τῆς Γραφῆς εἰ-
 οημένον, ἵδιᾳ μὲν ὀφθαλμοὺς ὑπάρχειν ἐπιλάμποντας τῷ δι-
 καίῳ, ἵδιᾳ δὲ τὸ πρόσωπον ἐπιφερόμενον τοῖς πονηροῖς. Καί-
 10 τοι οὔτε ὀφθαλμοὶ χωρὶς προσώπου, οὔτε πρόσωπον ὀφθαλμῶν
 ἔστιν ἄμοιρον. *Ἀνθρωπος μὲν οὖν οὐ μὴ ἵδη τὸ πρόσωπον Κυ-
 ρίου, καὶ ζήσεται· οἱ δὲ ἄγγελοι τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μικρῶν
 διὰ παντὸς βλέπονται τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς. Διότι νῦν μὲν χωρῆσαι ἡμᾶς τὴν θέαν τῆς ἐνδό-
 15 ξου ἐπιφανείας, διὰ τὴν ἀσθενειαν τῆς σαρκὸς τὴν περικειμέ-
 νην ἡμῖν, ἀμήχανον οἱ μέντοι ἄγγελοι, τῷ μηδὲν ἔχειν προκά-
 λυμμα τοιοῦτον παραπλήσιον τῇ ἡμετέρᾳ σαρκὶ, ὥπ' οὐδενὸς
 ἐμποδίζονται διηνεκῶς ἐνατενίζειν τῷ προσώπῳ τῆς δόξης
 τοῦ Θεοῦ. *Ωστε καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὰν γενώμεθα νίοι τῆς ἀνα-
 20 στάσεως, τότε καταξιωθησόμεθα τῆς πρόσωπον πρὸς πρόσω-
 πον γνώσεως. Τότε δὲ οἱ μὲν δίκαιοι ἐν ἀγαλλιάσει τῆς θέας
 τοῦ προσώπου καταξιωθήσονται· οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ ἐν κρίσει,
 μελλούσης ἔξολοθρεύεσθαι παρὰ τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θε-
 οῦ πάσης τῆς ἀμαρτίας.

25   12. Ἡ Ἐκέμραξαν οἱ δίκαιοι, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς. Νοητὴ τῶν δικαίων ἡ κραυγὴ, ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας τὴν μεγαλοφωνίαν ἔχουσα, δυναμένη ἐφικέσθαι καὶ αὐτῶν τῶν ὕτων τοῦ

γεται ἡ μετὰ παρρησίας καὶ φανερὰ παρουσία τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Διὰ τοῦτο ἔχει λεχθῆ ὅτι οἱ ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπιβλέπουν τὸν δίκαιον, ἐπειδὴ μᾶς παρακολουθεῖ ἀκόμη καὶ ἀπὸ μακριά· αὐτὸς τὸ πρόσωπον θὰ παρουσιασθῇ διὰ νὰ ἔξαλείψῃ ἀπὸ τὴν γῆν δλόκληρον τὸ μνημόσυνον τῆς κακίας. Μὴ λοιπὸν θεωρήσῃς τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ μὲ σωματικὴν μορφήν, διότι τότε θὰ φανῇ παράλογον αὐτὸς ποὺ λέγει ἡ Γραφή, ὅτι δηλαδὴ ξεχωριστὰ ὑπάρχουν οἱ ὁφθαλμοὶ ποὺ φωτίζουν τὸν δίκαιον, ξεχωριστὰ δὲ τὸ πρόσωπον ποὺ στρέφεται ἐναντίον τῶν πονηρῶν. "Ἄν καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν ὁφθαλμοὶ χωρὶς πρόσωπον οὔτε πρόσωπον χωρὶς ὁφθαλμούς. 'Ο ἄνθρωπος λοιπὸν δὲν δύναται νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου καὶ νὰ ζήσῃ⁸⁰. οἱ ἄγγελοι ὅμως τῶν μικρῶν ποὺ ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν «διὰ παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»⁸¹. Διότι τώρα, ἐπειδὴ μᾶς περιβάλλει τὸ ἀσθενὲς σῶμα, εἶνε ἀδύνατον νὰ συλλάβωμεν τὴν θέαν τῆς ἐνδόξου παρουσίας· οἱ ἄγγελοι ὅμως, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν κανένα τέτοιο παραπέτασμα παρόμοιον μὲ τὴν ἴδικήν μας σάρκα, δὲν ἔμποδίζονται ἀπὸ τίποτε νὰ βλέπουν συνεχῶς τὸ ἐνδόξον πρόσωπον τοῦ Θεοῦ. "Ωστε καὶ ἡμεῖς, ὅταν γίνωμεν υἱοὶ τῆς ἀναστάσεως, τότε θὰ ἀξιωθοῦμεν νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν προσωπικὴν γνῶσιν⁸². Τότε οἱ μὲν δίκαιοι θὰ ἀξιωθοῦν νὰ εὑφραίνωνται ἀπὸ τὴν θεωρίαν τοῦ προσώπου, οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ θὰ ἀναστηθοῦν διὰ τὴν καταδίκην, ποὺ πρόκειται νὰ ἔξολοθρευθῇ ὅλη ἡ ἀμαρτία μὲ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν τοῦ Θεοῦ.

12. «Ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι, καὶ δόκυρος εἰσήκουσεν αὐτῶν, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς». Νοητὴ εἶνε ἡ κραυγὴ τῶν δικαίων, διότι ἡ μεγαλοφωνία εύρισκεται εἰς τὸ κρυπτὸν τῆς καρδίας, ἡ δποία δύναται νὰ φθάσῃ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ αὐτιὰ τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐκείνος ποὺ ζητεῖ μεγά-

· 82. Α' Κορ. 13, 12.

Θεοῦ. Ὁ γὰρ μεγάλα αὐτῶν, καὶ περὶ ἐπουρανίων εὐχόμενος, οὗτος κράζει, καὶ ἀκονστὴρ ἀναπέμπει τῷ Θεῷ τὴν εὐχήν. Ἡ ἑκέραξαν οὖν οἱ δίκαιοι· οὐδὲν μικροπρεπὲς, οὐδὲ γῆινον, οὐδὲ ταπεινὸν ἐπεζήτησαν. Διὰ τοῦτο αὐτῶν παρεδέξατο τὴν φω-
 5 νὴρ ὁ Κύριος, «καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐ-
 τούς». οὐ τοσοῦτον ἀπολύων αὐτοὺς τῶν ὀχληρῶν, δον κρεί-
 τονας τῶν συμβαινόντων κατασκευάζων. Ἡ Εγγὺς Κύριος τοῖς
 συντετριμμένοις τὴν καρδίαν, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι
 σώσειν. Τῇ ἑαυτοῦ ἀγαθότητι πᾶσιν ἐγγίζει· μακρύνομεν δὲ ἐ-
 10 αυτοὺς ἡμεῖς διὰ τῆς ἀμαρτίας. Ἡ Ιδοὺ γὰρ, φησὶν, οἱ μακρύνοντες
 ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται). Διὰ τοῦτο Μωϋσῆς ἐγγίζειν λέ-
 γεται τῷ Θεῷ· καὶ εἴ τις ἄλλος παραπλήσιος ἐκείνῳ, δι’ ἀνδρα-
 γαθήματα καὶ πράξεις ἀγαθὰς ἐγγὺς γίνεται τοῦ Θεοῦ. Ἀντι-
 κρυς δὲ προφητείαν ἔχει ὁ λόγος τῆς ἐπιδημίας τοῦ Κυρίου,
 15 καὶ σύμφωνος τῷ προάγοντι. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐλέγετο· «Πρόσω-
 πον Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά»· τουτέστιν, ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ
 κατὰ τὴν κρίσιν ἐπὶ ἀφανισμῷ πάσης πονηρίας γενήσεται· ἐνταῦ-
 θα δέ· Ἡ Εγγὺς ὁ Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν). Τὴν
 ἐπιδημίαν τὴν τοῦ Κυρίου τὴν ἐν σαρκὶ προαγγέλλει, ἐγγίζον-
 20 σαν ἥδη καὶ οὐ μακρὰν ἀφεστηκοῦν. Καὶ τοῦτό σοι πιστὸν ἐκ
 τῆς Ἡσαίου προφητείας γενέσθω· «Πνεῦμα γὰρ Κυρίου ἐπ’ ἐμὲ,
 οὐ ἐνεκεν ἔχοισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με·
 ἵσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώ-
 τοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν». Ἐπειδὴ γὰρ ἱατρὸς ἀπε-
 25 στέλλετο τῶν συντετριμμένων τὴν καρδίαν, Ἡ Εγγύς, φησί, Κύ-
 ριός ἐστιν· ὑμῖν λέγω τοῖς ταπεινοῖς καὶ συντρίψασιν ἑαυτῶν
 τὸ φρόνημα, εὐθυμοποιῶν ὑμᾶς καὶ εἰς μακροθυμίαν ἐνάγων,
 τῇ χαρᾷ τῶν προσδοκωμένων. Συντριμμὸς δὲ καρδίας ἐστὶν ὁ

λα καὶ εὔχεται διὰ τὰ ἐπουράνια, αὐτὸς κράζει καὶ στέλλει προσευχὴν εἰς τὸν Θεὸν ποὺ ἀκούγεται. «Ἐκέκραξαν» λοιπὸν «οἱ δίκαιοι». Δὲν ἔκήτησαν τίποτε μικροπρεπές, οὕτε φθαρτόν, οὕτε ταπεινόν. Διὰ τοῦτο ὁ Κύριος ἔδέχθη τὴν φωνὴν αὐτῶν καὶ ἀπὸ ὅλας τὰς θλίψεις των τοὺς ἐγλύτωσεν· ὅχι τόσον μὲ τὸ νὰ τοὺς ἐλευθερώνῃ ἀπὸ τὰς θλίψεις, ὃσον μὲ τὸ νὰ τοὺς ἀναδεικνύῃ ἀνωτέρους ἀπὸ τὰ συμβάντα. «Ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει». Μὲ τὴν ἀγαθότητά του πλησιάζει ὅλους· ἀπομακρύνομεν δὲ ἡμεῖς τοὺς ἑαυτούς μας μὲ τὴν ἀμαρτίαν. Διότι λέγει· «Ἴδού οἱ μακρύνοντες ἑαυτούς ἀπὸ σοῦ, ἀπολοῦνται»⁸³. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Μωϋσῆς, λέγεται, ὅτι ἐγγίζει τὸν Θεόν⁸⁴· καὶ δποιοσδήποτε ἄλλος εἰνε ὅμοιος μὲ ἑκεῖνον πλησιάζει τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῶν ἀνδραγαθημάτων καὶ τῶν καλῶν πράξεων. «Ο λόγος περιέχει φανερὰν προφητείαν τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου καὶ εἰνε σύμφωνος μὲ τὸν προηγούμενον. Ἐκεῖ ἐλέγετο· «Πρόσωπον Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά»· δηλαδή, ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως θὰ γίνη διὰ νὰ ἔξαφανισθῇ κάθε πονηρίᾳ· ἐδῶ δέ· «Ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν». Προαναγγέλλει τὴν ἔνσαρκον ἐλευσιν τοῦ Κυρίου, ποὺ ἥδη πλησιάζει καὶ δὲν εύρισκεται μακριά. Καὶ αὐτὸ ἀς σοῦ γίνη ἀξιόπιστον ἀπὸ τὴν προφητείαν τοῦ Ἡσαΐου· «Πνεῦμα γὰρ Κυρίου ἐπ’ ἐμέ, οὗ ἐνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με· ἵσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν»⁸⁵. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπεστέλλετο ἱατρὸς εἰς τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, διὰ τοῦτο λέγει· «Ἐγγὺς Κύριός ἐστιν»· εἰς ἕστις λέγω τοὺς ταπεινοὺς καὶ ποὺ ἔχετε συντρίψει τὸ φρόνημά σας, σᾶς χαροποιῶ καὶ σᾶς κάμνω μακροθύμους μὲ τὴν χαρὰν τῶν ἀναμενομένων. Συντριβὴ καρδίας εἰνε ἡ ἔξαφάνισις τῶν ἀνθρωπίνων

ἀφανισμὸς τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν. Ὁ καταφρονήσας τῶν τῆδε, καὶ ἀποδεδωκὼς ἔαυτὸν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐμπαρέχων ἔαυτοῦ τὸ ἡγεμονικὸν τοῖς ὑπὲρ ἀνθρωποι τοῖς ἐμπαρέχοντος νοήμασιν, οὗτος ἀν εἴη ὁ συντετριμμένην ἔχων τὴν καρδίαν, 5 καὶ ποιήσας αὐτὴν θυσίαν οὐκ ἔξουδενωμένην ὑπὸ τοῦ Κυρίου. «Καρδίαν γὰρ συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἔξουδενώσει». «Ἐγγὺς οὖν Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει». Ὁ μηδὲν ἔχων ἔπαρμα, μηδὲ φρονῶν ἐπὶ τινι τῶν ἀνθρωπίνων, οὗτος καὶ συντε-
10 τριμμένος ἔστι τῇ καρδίᾳ καὶ ταπεινὸς τῷ πνεύματι. Ἔστι μὲν ταπεινὸς καὶ ὁ κατὰ τὴν ἀμαρτίαν πορευόμενος, διότι ταπεινωτικὴ μάλιστα πάντων ἡ ἀμαρτία. Καθὸ καὶ τὴν ἐφθαρμένην καὶ ἀπολέσασαν τὸν τῆς παρθενίας ἀγιασμὸν λέγομεν ταπεινοῦσθαι.
·Ως δὲ Ἀμνῶν, φησὶν, «ἐπαναστὰς τῇ Θάμαρ, ἐταπείνωσεν αὐ-
15 τὴν». Ὅσοι οὖν τὸ ἀνάστημα καὶ τὸ δίαρμα τῆς ψυχῆς ἀπολωλέ-
κασιν, ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας καταβληθέντες εἰς γῆν, καὶ οἵονεὶ ἐ-
δαφισθέντες, δόμοίως τῷ ὅφει συμπορευόμενοι συγκύπτονται, μὴ
δυνάμενοι ἀνορθωθῆναι εἰς τὸ παντελές, οὗτοι τεταπείνωνται
μέν, οὐ μὴν τῷ πνεύματι· οὐ γὰρ ἐπαινετὴ αὐτῶν ἡ ταπείνωσις.
20 Ὅσοι δὲ ἔχοντες τὴν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου χάριν, ἐκόντες
ἔαυτοὺς ὑποταπεινοῦσι τοῖς ὑποδεεστέροις, κατὰ τὸν ἀπόστο-
λον λέγοντες ἔαυτοὺς εἶναι δούλους τινῶν ἐν Χριστῷ, καὶ «πάντων
περίψημα ἔως ἄρτι»· καὶ πάλιν, «ώς περικαθάρματα τοῦ κόσμου
ἔγενήθημεν»· οἱ πνευματικῶς τῇ ταπεινώσει κεχρημένοι, Πάντων
25 ἔαυτοὺς ποιοῦντες ἐσχάτους, ἵνα πάντων πρῶτοι γένωνται ἐν
τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. Τούτους καὶ μακαρίζει ὁ Κύριος λέ-
γων· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι». «Πολλὰὶ αἱ θλίψεις τῶν
δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ὁργίσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος». «Ἐν

λογισμῶν. Ἐκεῖνος ποὺ κατεφρόνησε τὰ παρόντα καὶ παρέδωσε τὸν ἐαυτὸν του εἰς τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ προσφέρει τὸν ἡγεμόνα νοῦν εἰς τὰ ὑπεράνθρωπα καὶ θεῖα νοήματα, αὐτὸς θὰ ἥδυνατο νὰ εἴνε ἐκεῖνος ποὺ ἔχει συντετριμμένην τὴν καρδίαν καὶ τὴν προσφέρει θυσίαν, ἡ δποία δὲν περιφρονεῖται ἀπὸ τὸν Κύριον. Διότι «καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἔξουδενώσει»⁸⁶. «Ἐγγύς» λοιπὸν «Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν καρδίαν, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ πνεύματι σώσει». Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει καμμίαν ὑψηλοφροσύνην οὔτε ὑπερηφανεύεται διὰ κάτι ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, αὐτὸς καὶ συντετριμμένος εἰς τὴν καρδίαν εἴνε καὶ ταπεινὸς εἰς τὸ πνεῦμα. Εἴνε βέβαια ταπεινὸς καὶ ὅποιος ζῇ εἰς τὴν ἀμαρτίαν, διότι περισσότερον ἀπὸ ὅλα ταπεινώνει ἡ ἀμαρτία. Διὰ τοῦτο λέγομεν ὅτι ἐταπεινώθη ἐκείνη ποὺ διεφθάρη καὶ ἔχασε τὸν ἀγιασμὸν τῆς παρθενίας της. «Οπως ὁ Ἀμνών, λέγει, «ἐπαναστὰς τῇ Θάμαρ, ἐταπεινώσεν αὐτήν»⁸⁷. «Οσοι λοιπὸν ἔχουν χάσει τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ ὄψος τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ κατέπεσαν εἰς τὴν γῆν ἐξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας καὶ σὰν νὰ ἔγιναν ἔνα μὲ τὸ ἔδαφος, σέρνονται ὅπως ἀκριβῶς σέρνεται ὁ ὄφις, χωρὶς νὰ δυνηθοῦν νὰ ἀνορθωθοῦν τελείως, αὐτοὶ ἔχουν βέβαια ταπεινωθῆ, ὅχι ὅμως εἰς τὸ πνεῦμα· ἡ ταπεινωσις αὐτῶν δὲν εἴνε ἀξιέπαινος. «Οσοι ὅμως ἔχουν τὴν χάριν τοῦ ἀγίου Πνεύματος, θεληματικῶς ταπεινώνουν τοὺς ἑαυτούς των εἰς τοὺς κατωτέρους, λέγοντες, ὅπως δ ἀπόστολος, ὅτι εἴνε δοῦλοι μερικῶν διὰ τὸν Χριστὸν⁸⁸ καὶ «πάντων περίψημα ἔως ἄρτι»⁸⁹. καὶ πάλιν, «ώς περικαθάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν»⁹⁰. ὅσοι ἔχουν τὴν ταπεινωσι τοῦ πνεύματος, καθιστοῦν τοὺς ἑαυτούς των ἐσχάτους ὅλων, διὰ νὰ γίνουν πρῶτοι ἀπὸ ὅλους εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Αὐτοὺς μακαρίζει καὶ δ Κύριος λέγων· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι»⁹¹. «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς δ Κύριος». «Ἐν παντί», λέγει,

89. Α' Κορ. 4, 13.

90. Α' Κορ. 4, 13.

91. Ματθ. 5, 3.

παντὶ, φησὶ, θλιβόμενοι, ἀλλ᾽ οὐ στενοχωρούμενοι». Διὰ τοῦτο φησι καὶ δὲ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς «Ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἔχετε ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον». «Ωστε ἐὰν ἴδης ποτὲ ἐν νόσοις, ἐν πηρώσεσι σώματος, ἐν ἀποβολῇ τῶν 5 οἰκείων, ἐν πληγαῖς, ἐν ἀτιμίαις, ἐν πάσῃ ἐνδείᾳ καὶ ὑστερήσει τῶν ἀναγκαίων τοὺς δικαίους ὑπάρχοντας, μιησθῆτι, διτὶ πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ὁύσεται αὐτοὺς δὲ Κύριος». Ὁ δὲ λέγων μὴ πρέπει τῷ δικαίῳ τὴν θλίψιν, οὐδὲν ἔτερον λέγει ἢ μὴ ἀρμόζειν τῷ ἀθλητῇ 10 τὸν ἀνταγωνιστήρ. Μὴ ἀγωνιζόμενος δὲ δὲ ἀθλητῆς τίνας ἔξει τῶν στεφάνων τὰς ὑποθέσεις; «Ἡδη δὲ τέταρτον λέγεται ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ, τίνα τρόπον ἀπὸ θλίψεως ὁύεται δὲ Κύριος, οὓς ἐὰν θέλῃ ὁύσασθαι. Πρῶτον μὲν γάρ· «Ἐξειήτησα τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουνσέ μον, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεών μου ἐρρύσατό με». 15 Δεύτερον δὲ πάλιν· «Οὗτος δὲ πτωχὸς ἐκέρδαξε, καὶ δὲ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτόν». Καὶ τρίτον· «Ἐκέρδαξαν οἱ δίκαιοι, καὶ δὲ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς». Καὶ τελευταῖον· «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ 20 πασῶν αὐτῶν ὁύσεται αὐτοὺς δὲ Κύριος».

13. «Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὅστα αὐτῶν, ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ συντριβήσεται». Πότερον δεῖ ἐπὶ τῆς λέξεως μεῖναι καὶ ἀρκεσθῆναι τῇ κατὰ τὸ πρόχειρον προσπιπτούσῃ ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν ἐννοίᾳ, διτὶ τὰ ὅστα ταῦτα, τὰ τῆς σαρκὸς ὑποστηρίγματα, 25 οὐ συντριβήσεται τῶν δικαίων, διὰ τὴν παρὰ τοῦ Κυρίου δεδομένην αὐτοῖς φυλακήν; καὶ πότερον ζῶντος μόνον καὶ ἐν τῷ βίῳ τυγχάνοντος ἀσύντριπτα τοῦ δικαίου φυλαχθήσεται τὰ ὅστα; ἢ καὶ ἀπολυθέντος τοῦ δεσμοῦ τοῦ σωματικοῦ, μηδὲν αἴτιον ἐπισυμβήσεσθαι συντριβῆς τῷ δικαίῳ; Καὶ μὴν πολλὰ μεμα- 30 θήκαμεν ἐπὶ τῆς πείρας ὅστα δικαίων συντεριμένα, τῶν ἐν τοῖς ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν μαρτυρίας παραδόντων ἑαυτοὺς παντοίοις εἰδεσι παθημάτων. «Ἡδη γάρ τινων καὶ σκέλη κατέα-

«θλιβόμενοι, ἀλλ’ οὐ στενοχωρούμενοι»⁹². Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητάς του· «Ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἔχετε· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»⁹³. «Ωστε ἐὰν ἴδης ποτὲ τοὺς δικαίους νὰ εύρισκωνται εἰς ἀσθενίας, εἰς ἀναπηρίας τοῦ σώματος, εἰς τὸν θάνατον συγγενῶν, εἰς χτυπήματα, εἰς ἀτιμίας, εἰς κάθε πτωχείαν καὶ στέρησιν τῶν ἀναγκαίων, ἐνθυμήσου, ὅτι «πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος». Ἐκεῖνος ποὺ λέγει ὅτι δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν δίκαιον ἡ θλίψις, τίποτε ἀλλο δὲν λέγει παρὰ ὅτι δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν ἀθλητὴν ὁ ἀνταγωνιστής. Ἐὰν δὲν ἀγωνίζεται ὁ ἀθλητής, ποίας ἀφορμὰς θὰ ἔχῃ διὰ νὰ στεφανωθῇ; Ἡδη διὰ τετάρτην φορὰν λέγεται εἰς αὐτὸν τὸν ψαλμόν, μὲ ποῖον τρόπον γλυτώνει ὁ Κύριος ἀπὸ τὰς θλίψεις, ἐκείνους ποὺ θέλει νὰ γλυτώσῃ. Πρῶτον λοιπόν· «Ἐξεζήτησα τὸν Κύριον, καὶ ἐπήκουσέ μου, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεών μου ἐρρύσατό με». Δεύτερον πάλιν· «Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτόν». Καὶ τρίτον· «Ἐκέκραξαν οἱ δίκαιοι, καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτῶν, καὶ ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς». Καὶ τελευταῖον· «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ Κύριος».

13. «Φυλάσσει Κύριος πάντα τὰ ὄστα αὐτῶν, ἐν ἔξ αὐτῶν οὐ συντριβήσεται». Ποῖον ἐκ τῶν δύο; πρέπει νὰ μείνωμεν εἰς τὴν λέξιν καὶ νὰ ἀρκεσθοῦμεν εἰς τὸ νόημα ποὺ προχείρως προσπίπτει εἰς τὰς ἀκοάς μας, ὅτι τὰ ὄστα αὐτὰ τῶν δικαίων, τὰ ὑποστηρίγματα τοῦ σώματος, δὲν θὰ συντριβοῦν, διότι τὰ φρουρεῖ ὁ Κύριος; Καὶ ποῖον ἐκ τῶν δύο, θὰ φυλαχθοῦν ἀσύντριπτα τὰ ὄστα τοῦ δικαίου μόνον ὅταν ζῇ καὶ εύρισκεται εἰς τὴν ζωήν; ἢ καὶ ὅταν ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τὸν σύνδεσμον μὲ τὸ σῶμα, καμμία αἰτία δὲν θὰ συμβῇ διὰ νὰ συντρίψῃ τὰ ὄστα τοῦ δικαίου; Καὶ ὅμως ἔχομεν μάθει ἀπὸ τὴν πεῖραν ὅτι πολλὰ ὄστα δικαίων συνετρίβησαν, ἐκείνων ποὺ παρέδωσαν τοὺς ἑαυτούς των εἰς παντὸς εἴδους βασανιστήρια χάριν τῆς πίστεώς των εἰς τὸν Χριστόν. Διότι ἡδη οἱ διῶκται καὶ ὄστα

ξαν οἱ διώκοντες, καὶ χεῖρας καὶ κεφαλὰς διέπειραν τοῖς ἥλοις πολλάκις. Καίτοι τίς ἀντερεῖ μὴ οὐχὶ πάντων εἰναι δικαιοτάτους τοὺς ἐν τῷ μαρτυρίῳ τετελειωμένους; Ἐλλὰ μήποτε, ὥσπερ ἄνθρωπος λέγεται, τουτέστιν, ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς ὁ ἄνθρωπος, οὗτοι καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ δικαιούμασις ὀνομάζεται πρὸς τὰ τῆς σαρκός· ὡς πολλάκις ὀνομάζει ἡ Γραφὴ τοῦ κρυπτοῦ ἄνθρωπον, ἐν τῷ λέγειν· «Τοῦ σοφοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν κεφαλῇ αὐτοῦ», τουτέστι προορατικόν ἐστι καὶ περιεσκεμμένον τὸ κρυπτὸν τοῦ σοφοῦ. Καὶ πάλιν ὀφθαλμοὺς δμοίως λέγει τούς τε 10 τῆς ψυχῆς καὶ τῆς σαρκός, οὐδὲ μόνον ἐν ᾧ παρεθέμεθα λέξει, ἀλλ’ ἐν τῷ φάσκειν· «Τὴν ἐντολὴν Κυρίου τηλαυγῆ εἰναι καὶ φωτίζουσαν ὀφθαλμούς». Τί δὲ δεῖ λέγειν περὶ τοῦ, «οὐ ἔχων ὅτα ἀκούειν, ἀκούετω»; Δῆλον γὰρ ὅτι κέκτηνται τινες ὅτα κρείτονα δυνάμενα ἀκούειν λόγον Θεοῦ. Πρὸς δὲ τοὺς μὴ ἔχοντας 15 ἐκεῖνα τὰ ὅτα, τί φησιν; «Οἱ κωφοὶ, ἀκούσατε, καὶ οἱ τυφλοὶ, ἀναβλέψατε», καὶ· «Τὸ στόμα μου ἥνοιξα, καὶ εἴλκυσα πνεῦμα», καὶ· «Οδόντας ἀμαρτωλῶν συνέτριψας». Ταῦτα γὰρ πάντα εἰρηνηται πρὸς τὰς ὑπουργούσας δυνάμεις, ἐπὶ τὴν νοητὴν τροφὴν καὶ τὸν νοητὸν λόγον. Τοιοῦτον δὲ καὶ τό· «Τὴν κοιλίαν μου ἀλ- 20 γῶ», καὶ τό· «Ο ποὺς τοῦ δικαίου οὐ μὴ προσκόψῃ». Πάντα γὰρ ἐπὶ τοῦ ἔσω ἄνθρωπου κατείλεκται τὰ τοιαῦτα. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ δοτᾶ τινα ἀν τοῦ ἐν τῷ κρυπτῷ ἐν οἷς ὁ σύνδεσμος καὶ ἡ ἀρμονία τῶν ψυχικῶν ἐστι δυνάμεων συγκροτούμένη. Καὶ ὥσπερ τὰ δοτᾶ τῇ οἰκείᾳ εὐτονίᾳ τῶν σαρκῶν πε- 25 ριστέλλει τὴν ἀπαλότητα, οὕτω καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσί τινες, οἵ διὰ τὴν οἰκείαν στερρότητα τὰ ὑστερήματα δύνανται τῶν ἀσθενούντων βαστάζειν. Καὶ ὥσπερ τὰ δοτᾶ συνάπτεται ἀλλήλοις κατὰ τὰς διαρθρώσεις νεύροις καὶ συνδέσμοις ἐπιπεφυ-

μερικῶν ἔσπασαν καὶ χέρια καὶ κεφάλια πολλὰς φορὰς τὰ διεπέρασαν μὲ καρφιά. Ἄν καὶ ποῖος θὰ φέρῃ ἀντίρρησιν, ὅτι δὲν εἶνε πιὸ δίκαιοι ἀπὸ ὅλους ἐκεῖνοι ποὺ ἐμαρτύρησαν; Ἀλλ’ ἵσως, ὅπως ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος λέγεται ἀνθρωπος, ἔτσι καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ ἔχουν τὰ ἴδια δόνδματα μὲ τὰ μέλη τῆς σαρκός· ὅπως ἀναφέρει πολλὰς φορὰς ἡ Γραφὴ τοῦ κρυπτοῦ ἀνθρώπου, ὅταν λέγῃ· «Τοῦ σοφοῦ οἱ δοκιμαῖμοι ἐν κεφαλῇ αὐτοῦ»⁹⁴. δηλαδὴ τὸ κρυπτὸν τοῦ σοφοῦ εἶνε προορατικὸν καὶ στοχαστικόν. Καὶ πάλιν δοκιμαῖμούς δύνομάζει δόμοιως καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ὅχι μόνον εἰς τὴν λέξιν ποὺ παρεθέσαμεν, ἀλλὰ ὅταν λέγῃ, «ὅτι ἡ ἐντολὴ Κυρίου εἶνε τηλαυγής καὶ φωτίζει τοὺς δοκιμαῖμούς»⁹⁵. Τί πρέπει νὰ εἴπωμεν δύμως περὶ τοῦ «ὅτι ἔχων ὥτα ἀκούειν, ἀκούετω»⁹⁶; Εἶνε φανερὸν ὅτι μερικοὶ ἔχουν ἀνώτερα αὔτιά ποὺ δύνανται ν' ἀκούουν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. Τί λέγει δύμως πρὸς ἐκείνους ποὺ δὲν ἔχουν ἐκεῖνα τ' αὐτιά; «Οἱ κωφοί, ἀκούσατε, καὶ οἱ τυφλοί, ἀναβλέψατε»⁹⁷, καὶ· «Τὸ στόμα μου ἥνοιξα, καὶ εἰλκυσα πνεῦμα»⁹⁸, καί· «Οδόντας ἀμαρτωλῶν συνέτριψας»⁹⁹. «Ολα αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ πρὸς τὰς δυνάμεις ποὺ ὑπηρετοῦν τὴν νοητὴν τροφὴν καὶ τὸν νοητὸν λόγον. Τέτοιο εἶνε καὶ τό· «Τὴν κοιλίαν μου δλγῶ»¹⁰⁰, καὶ τό· «Ο ποὺς τοῦ δικαίου οὐ μὴ προσκόψῃ»¹⁰¹. Καὶ δλα τὰ παρόμοια ἀναφέρονται εἰς τὸν ἔσω ἀνθρωπον. Κατὰ τὸν ἴδιον λόγον δύνανται νὰ ὑπάρξουν καὶ μερικὰ ὄστα τοῦ ἔσωτερικοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰ ὄποια συγκροτεῖται ὁ σύνδεσμος καὶ ἡ ἀρμονία τῶν ψυχικῶν δυνάμεων. Καὶ ὅπως τὰ ὄστα μὲ τὴν ἴδικήν των δύναμιν συγκρατοῦν τὴν ἀπαλότητα τῶν σαρκῶν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἑκκλησίαν ὑπάρχουν μερικοὶ οἱ ὄποιοι μὲ τὴν σταθερότητά των δύνανται νὰ βαστάζουν τὰς ἐλλείψεις τῶν ἀδυνάτων¹⁰². Καὶ ὅπως τὰ ὄστα συνδέονται μεταξύ των εἰς τὰς ἀρθρώσεις μὲ νεῦρα καὶ συνδέσμους ποὺ φύονται ἐπάνω εἰς αὐτά,

97. Ἡσ. 42, 18.

98. Ψαλ. 118, 131.

99. Ψαλ. 3, 8.

100. Ἱερ. 4, 19.

101. Παροιμ. 3, 23.

102. Ρωμ. 15, 1.

κόσιν, οὗτως ἀν εἴη καὶ δὲ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης σύνδεσμος, συμφυῖαν τινὰ καὶ ἔνωσιν τῶν πνευματικῶν ὀστέων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ κατεργαζόμενος. Περὶ τούτων τῶν ὀστέων τῶν λινομένων ἀπὸ τῆς ἀρμονίας, καὶ οἵονεὶ ἐξάρθρων 5 γινομένων, φησὶν δὲ προφήτης «Διεσκορπίσθησαν τὰ ὀστᾶ ἡμῶν παρὰ τὸν ἄδην». Καὶ ἐάν ποτέ γε ταραχὴ αὐτὰ καὶ κραδασμὸς καταλάβῃ, εὐχόμενος λέγει· «Ιασάι με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὀστᾶ μου». «Οταν δὲ σώζῃ τὴν οἰκείαν ἀρμονίαν, φυλαττόμενα 10 ὑπὸ τοῦ Κυρίου, οὐδὲ ἐν αὐτῶν συντριψήσεται, ἀλλ᾽ ἄξιά ἐστι 10 δόξαν ἀναφέρειν τῷ Θεῷ. «Πάντα γάρ, φησί, τὰ ὀστᾶ μου ἐροῦσι, Κύριε, Κύριε, τίς ὅμοιός σου; Εἰδες λογικῶν ὀστέων φύσιν; Τάχα δὲ ἀν τοῦτο ἡ Ἐκκλησία λέγοι τὸ «πάντα τὰ ὀστᾶ μου ἐροῦσι», κατὰ τὸ τῆς ἀναστάσεως μυστήριον. «Τάδε γάρ, φησί, λέγει Κύριος τοῖς ὀστέοις τούτοις· ἴδον ἐγὼ φέρω 15 εἰς ὑμᾶς πνεῦμα ζωῆς, καὶ δώσω ἐφ' ὑμᾶς νεῦρα, καὶ ἀνάξω ἐφ' ὑμᾶς σάρκας, καὶ ζήσεσθε, καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι Κύριος». Ταῦτα οὖν τὰ ὀστᾶ ἀπολαβόντα τὴν ζωήν, εὐχαριστοῦντα τῷ ἀναστήσαντι, ἐροῦσι· «Κύριε, Κύριε, τίς ὅμοιός σου;».

14. Ἀκριβῶς πρόσκειται τὸ «θάνατος ἀμαρτωλῶν πο-
20 νηρός», διότι ἐστί τις ἐπὶ τῶν δικαίων θάνατος, οὐ πονηρὸς τὴν φύσιν, ἀλλ᾽ ἀγαθός. Οἱ γὰρ συναποθανόντες τῷ Χριστῷ, ἐν ἀγαθῷ θανάτῳ γεγόνασι· καὶ οἱ ἀποθανόντες τῇ ἀμαρτίᾳ, τὸν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον ἀποτεθνήκασι θάνατον. Ὁ μέντοι τῶν ἀμαρτωλῶν, πονηρός. Λιαδέχεται γὰρ αὐτοὺς ἡ κόλασις, ὡς 25 καὶ τὸν πλούσιον τὸν ἐνδεδυμένον πορφύραν καὶ βύσσον, καὶ εὐφραινόμενον καθ' ἡμέραν λαμπρῶς. «Καὶ οἱ μισοῦντες τὸν δίκαιον πλημμελήσουσι». Οἱ καὶ διὰ τὸ ἐν πλημμελείαις ζῆν μισοῦσι τὸν δίκαιον ὡς ὑπὸ τῆς ἐν τῷ κανόνι εὐθύτητος, τῷ

103. Ψαλ. 140, 7.

104. Ψαλ. 6, 3.

105. Ψαλ. 34, 10.

ἔτσι δύναται νὰ είνε καὶ ὁ σύνδεσμος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης, ὁ ὅποῖς δημιουργεῖ κάποιαν συνάφειαν καὶ ἔνωσιν τῶν πνευματικῶν ὄστέων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Περὶ αὐτῶν τῶν ὄστέων ποὺ ἀποδεσμεύονται ἀπὸ τὴν ἀρμονίαν καὶ τρόπον τινὰ ἔξαρθροῦνται, λέγει ὁ προφήτης· «Διεσκορπίσθησαν τὰ ὄστᾶ ἡμῶν παρὰ τὸν ἄδην»¹⁰³. Καὶ ἐὰν ποτὲ κυριαρχήσῃ εἰς αὐτὰ ταραχὴ καὶ κραδασμός, εὐχόμενος λέγει· «Ἴασαί με, Κύριε, ὅτι ἐταράχθη τὰ ὄστᾶ μου»¹⁰⁴. Καὶ ὅταν διατηρῇ τὴν ἴδικήν του ἀρμονίαν, διότι φυλάττονται ἀπὸ τὸν Κύριον, δὲν συντρίβεται οὔτε ἔν, ἀλλὰ είνε ἄξια νὰ δοξολογήσουν τὸν Θεόν. Διότι λέγει· «Πάντα τὰ ὄστᾶ μου ἔροῦσι, Κύριε, Κύριε, τίς ὅμοιός σοι;»¹⁰⁵. Εἰδεις τὸ γνώρισμα τῶν λογικῶν ὄστέων; Ἱσως διὰ τοῦτο νὰ λέγῃ καὶ ἡ Ἐκκλησία τὸ «πάντα τὰ ὄστᾶ μου ἔροῦσι», ὅταν θὰ φανερωθῇ τὸ μυστήριον τῆς ἀναστάσεως. Διότι λέγει· «Τάδε λέγει Κύριος τοῖς ὄστέοις τούτοις· ἵδοὺ ἐγὼ φέρω εἰς ὑμᾶς πνεῦμα ζωῆς, καὶ δώσω ἐφ' ὑμᾶς νεῦρα, καὶ ἀνάξω ἐφ' ὑμᾶς σάρκας, καὶ ζήσεσθε, καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος»¹⁰⁶. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ ὄστᾶ ὅταν λάβουν πάλιν τὴν ζωήν, θὰ εὐχαριστήσουν αὐτὸν ποὺ τὰ ἀνέστησε, καὶ θὰ εἴπουν· «Κύριε, Κύριε, τίς ὅμοιός σοι;».

14. Ταιριάζει ἀκριβῶς τὸ «θάνατος ἀμαρτωλῶν πονηρός», διότι ὑπάρχει κάποιος θάνατος διὰ τοὺς δικαίους, ποὺ δὲν είνε πονηρὸς εἰς τὴν φύσιν του, ἀλλὰ ἀγαθός. Διότι ἐκεῖνοι ποὺ ἀπέθαναν μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν, ἀπέθαναν τὸν ἀγαθὸν θάνατον· καὶ ὅσοι ἀπέθαναν διὰ τὴν ἀμαρτίαν, ἀπέθαναν τὸν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον θάνατον¹⁰⁷. Ὁ θάνατος ὅμως τῶν ἀμαρτωλῶν είνε πονηρός. Διότι τοὺς διαδέχεται ἡ κόλασις, ὅπως καὶ τὸν πλούσιον ποὺ ἦτο ἐνδεδυμένος πορφύραν καὶ βύσσον καὶ εύφραίνετο καθημερινῶς πλουσίως¹⁰⁸. «Καὶ οἱ μισοῦντες τὸν δίκαιον, πλημμελήσουσιν». Αὐτοὶ καὶ ἐπειδὴ ζοῦν εἰς τὴν ἀμαρτίαν, μισοῦν τὸν δίκαιον· διότι αὐτοὶ ἐλέγχονται μὲ τὴν ζωὴν

106. Ἱεζ. 37, 5 - 6.

107. Ρωμ. 6, 4.

108. Λουκ. 16, 19.

τρόπῳ τοῦ δικαίου, οὕτως αὐτὸλ τῇ παραθέσει τοῦ βελτίους ἐλεγχόμενοι. Καὶ διότι ἐν ἀμαρτίαις ζῶσι, μισητικῶς διάγονοι πρὸς τὸν δίκαιον, φόβῳ τῶν ἐλέγχων· καὶ διότι μισοῦσι, πάλιν ἀμαρτίαις ἑαυτοὺς περιβάλλονται. Πολλαὶ γὰρ αἱ προφάσεις δι’ ἃς ἀν μισηθείη ὁ δίκαιος· η τε παροησία η ἐν τοῖς ἐλέγχοις. Μισοῦσι γὰρ ἐν πύλαις ἐλέγχοντα, καὶ λόγον δσιον βδελύσσονται. Καὶ η φιλοπρωτία δὲ καὶ η φιλαρχία πολλοὺς ἐκίνησεν εἰς τὸ μισεῖν τοὺς κρείττονας· ἔσθ’ δτε δὲ καὶ ἀγνοια τοῦ περὶ τοῦ δικαίου λόγου, καὶ τοῦ, τίς ὁ δίκαιος. «Θάνατος 10 ἀμαρτωλῶν πονηρός». Ἡ καὶ τὴν ζωὴν ἄπασαν θάνατον ὀνομάζει· διότι τὴν σάρκα ταύτην θάνατον προσηγόρευσεν ὁ ἀπόστολος, εἰπών· «Τίς με ὁύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;». Οἱ δὲ κακῶς κεχρημένοι τῷ σώματι τούτῳ καὶ πάσης ἀμαρτίας αὐτὸν ὑπηρεσίαν ποιούμενοι, πονηρὸν ἑαυτοῖς 15 τὸν θάνατον κατασκευάζονται. «Λυτρώσεται Κύριος ψυχὰς δούλων αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ πλημμελήσονται πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπ’ αὐτῷ». Ἐπειδὴ κατείχοντο ὑπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἐχθροῦ οἱ κτισθέντες ἐπὶ τῷ δουλεύειν τῷ Κυρίῳ, τούτων τὰς ψυχὰς λυτρώσεται τῷ τιμίῳ αὐτοῦ αἷματι. Διὸ οὐδεὶς ἐν πλημμελεῖαις ἐξετασθήσεται τῶν ἐλπίζοντων ἐπ’ αὐτόν.

τοῦ δικαίου σὰν μὲ εύθὺν κανόνα, ὅταν συγκρίνωνται πρὸς τὸν καλύτερον. Καὶ ἐπειδὴ ζοῦν μέσα εἰς τὰς ἀμαρτίας, συμπεριφέρονται μὲ μῖσος πρὸς τὸν δίκαιον, διότι φοβοῦνται τοὺς ἔλεγχους· καὶ ἐπειδὴ μισοῦν, περιβάλλουν πάλιν τοὺς ἑαυτούς των μὲ ἀμαρτίας. Πολλαὶ εἶνε αἱ προφάσεις ἐξ αἰτίας τῶν δποίων δύνανται νὰ μισηθῇ ὁ δίκαιος· κυρίως ἡ παρρησία εἰς τοὺς ἔλεγχους. Μισοῦν ἔκεινον ποὺ ἔλεγχει δημοσίως, καὶ σιχαίνονται τὸν ἄγιον λόγον¹⁰⁹. Ἀκόμη καὶ ἡ φιλοπρωτία καὶ ἡ φιλαρχία παρεκίνησε πολλοὺς νὰ μισοῦν τοὺς καλυτέρους· καὶ καμμιὰ φορὰ καὶ ἡ ἄγνοια περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ δικαίου καὶ περὶ τοῦ, ποῖος εἶνε ὁ δίκαιος. «Θάνατος ἀμαρτωλῶν πονηρός». Ἰσως καὶ δλόκληρον τὴν ζωὴν τὴν δνομάζει θάνατον· διότι αὐτὴν τὴν σάρκα τὴν ἀπεκάλεσεν ὁ ἀπόστολος θάνατον, εἰπών· «Τίς με δύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;»¹¹⁰. Ὁσοι χρησιμοποιοῦν κακῶς αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ καθιστοῦν ὅργανον διὰ τὴν ἀμαρτίαν, προετοιμάζουν διὰ τοὺς ἑαυτούς των πονηρῶν θάνατον. «Λυτρώσεται Κύριος ψυχὰς δούλων αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ πλημμελήσουσι πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτῷ». Ἐπειδὴ ἐκρατοῦντο αἰχμάλωτοι ὑπὸ τοῦ ἔχθρου ἔκεινοι ποὺ ἐκτίσθησαν διὰ νὰ δουλεύουν εἰς τὸν Κύριον, τὰς ψυχὰς αὐτῶν θὰ τὰς λυτρώσῃ μὲ τὸ τίμιον αἷμά του. Διὰ τοῦτο κανεὶς ἀπὸ ἔκεινους ποὺ ἐλπίζουν εἰς αὐτὸν δὲν θὰ εὑρεθῇ εἰς παραπτώματα.

ΟΜΙΛΙΑ Η'
ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΔ' ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τοῖς νίοῖς Κορὲ
εἰς σύνεσιν, ὡδὴ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ».

1. Φαίνεται μὲν καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς τελειωτικός τις ὡν
τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ εἰς τὸ προκείμενον τέλος τοῖς
5 κατ’ ἀρετὴν βιοῦν προηρημένοις τὴν ὠφέλειαν παρεχόμενος.
Τοῖς γὰρ προκόπτονσι χρεία τῆς εἰς τὸ τελειωθῆναι διδασκα-
λίας, ἢν δὲ ψαλμὸς οὗτος παρέχεται, ἐπιγραφὴν ἔχων· «Εἰς τὸ
τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων». Κεκρυμμένως δὲ εἰπεν,
ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων. Ημεῖς γάρ ἐσμεν οἱ μάλιστα πάντων τῶν
10 λογικῶν ἀλλοιώσεοι τε καὶ τροπαῖς ταῖς ἐφ’ ἐκάστης ἡμέρας
καὶ ὥρας σχεδὸν ὑποκείμενοι. Οὔτε γὰρ σώματι οὔτε γνώμῃ
οἱ αὐτοὶ ἐσμεν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα ἡμῶν ἀεὶ δέον καὶ
σκεδαννύμενον, ἐν κινήσει ἐστὶ καὶ μεταβολῆ, ἢ ἀπὸ μικροῦ
εἰς τὸ μεῖζον αὐξόμενον, ἢ ἀπὸ τοῦ τελείου πρὸς τὸ ἔλαττον
15 συστελλόμενον. Οὐ γὰρ ὁ αὐτός ἐστι τῷ ἀρτιγενεῖ παιδίῳ δὲ
εἰς διδασκαλεῖον φοιτῶν ἥδη παῖς, καὶ πρὸς τὰς τῶν τεχνῶν
καὶ μαθημάτων ἀναλήψεις ἐπιτηδείως ἔχων· ἔτερος δὲ πάλιν
παρὰ τοῦτον διμολογουμένως ἐστὶν ὁ ἔφηβος, ἥδη τῶν νεανι-
κῶν ἀπτεσθαι δυνάμενος. Καὶ παρὰ τὸν ἔφηβον ὁ ἀνὴρ ἄλλος
20 ἥτις ἐστι καὶ στερρότητι καὶ μεγέθει σώματος, καὶ τῇ τοῦ λό-
γου συμπληρώσει. Εἰς ἀκμὴν δὲ ἐλθὼν, καὶ τὸ στάσιμον τῆς
ἥλικίας ἀπολαβὼν, πάλιν ἀρχεται κατὰ μικρὸν ὑφαιρεῖν πρὸς

ΟΜΙΛΙΑ Η'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΔ' ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος, ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων, τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν, ὡδὴ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ».

1. Εἶνε φανερὸν ὅτι καὶ ὁ ψαλμὸς αὐτὸς συντελεῖ εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἶνε ὠφέλιμος δι’ ἐκείνους ποὺ ἐπροτίμησαν νὰ ζήσουν τὴν ἐνάρετον ζωήν. Διότι εἰς ὅσους προοδεύουν εἶνε ἀναγκαία ἡ διδασκαλία ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὴν τελειότητα, τὴν ὅποιαν προσφέρει καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμός, ἔχων τὴν ἐπιγραφήν· «Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων». Μυστικῶς ὅμως ἐννοεῖ, ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων. Διότι ἡμεῖς εἴμεθα ἐκείνοι ποὺ περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ λογικὰ ὄντα ὑφιστάμεθα ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολὰς σχεδὸν κάθε ἡμέραν καὶ ὥραν. Οὕτε εἰς τὸ σῶμα οὕτε εἰς τὴν ψυχὴν παραμένομεν οἱ ἴδιοι, ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμά μας, ἐπειδὴ μεταβάλλεται καὶ φθείρεται, εύρισκεται πάντοτε εἰς ἔξελιξιν καὶ μεταβολήν, καὶ ἡ ἀπὸ μικρὸν αὐξάνει καὶ γίνεται μεγαλύτερον, ἡ ἀπὸ τὸ τέλειον περιέρχεται εἰς παρακμήν. Ἐκεῖνο τὸ παιδίον ποὺ φοιτᾷ ἡδη εἰς τὸ σχολεῖον καὶ εἶνε ἱκανὸν νὰ μαθάινῃ τέχνας καὶ γράμματα δὲν εἶνε ὅμοιον μὲ τὸ ἀρτιγέννητον βρέφος· διαφορετικὸς πάλιν ἀπὸ τὸ παιδίον εἶνε κατὰ κοινὴν διμολογίαν δ ἔφηβος, δ ὅποιος ἡδη ἡμπορεῖ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ ὅσα ἀρμόζουν εἰς νέους. Καὶ ὁ ἀνδρας πάλιν εἶνε τελείως διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν ἔφηβον λόγω τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ σώματος, καὶ τῆς ὀλοκληρώσεως τοῦ λογικοῦ του. Καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς τὴν ὡριμότητα καὶ ἀποκτήσῃ στάσιμον ἀνάστημα, ἀρχίζει πάλιν δλίγον κατ’ δλίγον νὰ ἐλαττοῦται

τὸ ἔλαττον, ὑπορρεούσης αὐτῷ λεληθότως τῆς τοῦ σώματος ἔξεως, καὶ τῶν σωματικῶν τόνων ἔλαττουμένων, ἔως ἂν ὅποι γήρως κατακαμφθείς, τὴν εἰς ἔσχατον δυνάμεως ὑφαίρεσιν ὑπομείνῃ. Ἡμεῖς τοίνυν ἐσμὲν οἱ ἀλλοιούμενοι, καὶ σοφῶς ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς φωνῆς ταύτης ὁ ψαλμὸς παρηγίξατο. Οὐ γὰρ ἄγγελοι ἐπιδέχονται τὴν ἀλλοίωσιν. Οὐδεὶς γὰρ παρ' ἐκείνοις παῖς, οὐδὲ νεανίσκος, οὐδὲ πρεσβύτης, ἀλλ' ἐν ἥπερ ἐξ ἀρχῆς ἐκτίσθησαν καταστάσει, ἐν ταύτῃ διαμένοντιν, ἀκεραίας αὐτοῖς καὶ ἀτρέπτου τῆς συστάσεως σωζόμένης. Ἡμεῖς δὲ ἀλλοιούμεθα, κατὰ μὲν τὸ σῶμα, ὡς δέδεικται· κατὰ δὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν ἔσω ἀνθρωπὸν, τοῖς ἀεὶ προσπίπτοντι πράγμασι συμμετατιθέντες τὰς διανοίας. Ἀλλοι μὲν γάρ ἐσμεν εὐθυμούμενοι, καὶ πάντων ἡμῖν τῶν κατὰ τὸν βίον κατὰ δρῦν προϊόντων ἄλλοι δὲ ἐν τοῖς περιστατικοῖς καιροῖς, ἐπειδάν τινι τῶν ἀβούλητων προσπταίσωμεν.

Ἄλλοιούμεθα δὲ καὶ κατὰ τὰς δργάς, θηριώδη τινὰ κατάστασιν ἀναλαμβάνοντες. Ἄλλοιούμεθα καὶ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας, κτηνώδεις γινόμενοι διὰ τοῦ καθ' ἡδονὴν βίου. Ἰπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν οἱ ταῖς γυναιξὶ τῶν πλησίον ἐπιμανόμενοι. Καὶ δὲ δολερὸς ἀλώπεκι παρεικάζεται, ὡς Ἡρώδης· ὁ δὲ ἀναιδῆς, κύων προσαγορεύεται, ὡς Νάβαλ ὁ Καρμήλιος.

Ορᾶς τὸ ποικίλον καὶ πολυειδὲς τῆς ἀλλοιώσεως ἡμῶν; Θαύμασον οὖν τὸν προσφόρως τὴν προσηγορίαν ταύτην ἡμῖν ἐφαρμόσαντα.

25   2. Διόπερ δοκεῖ μοί τις τῶν ἐρμηνευτῶν καλῶς καὶ εὐθυβόλως τὴν αὐτὴν διάνοιαν δι' ἑτέρας προσηγορίας ἐκδεδωκέναι, ἀντὶ τοῦ, πάντερ τῶν ἀλλοιωθησομένων, εἰπὼν αὐτός, πάντερ τῶν κρίνων. Τὸ ὠκύμοδον τῶν ἀνθέων ἀξιον ἐνόμισε συγ-

1. Ἱερ. 5, 8.

2. Λουκ. 13, 32.

πρὸς τὸ κατώτερον, διότι φθείρεται ἀνεπαισθήτως ἡ ἔξωτερικὴ ἐμφάνισις τοῦ σώματος καὶ δλιγοστεύουν αἱ σωματικαὶ δυνάμεις, ἔως ὅτου, καταβληθεὶς ἀπὸ τὸ γῆρας, ὑποστῇ τὴν ἀπώλειαν τῶν τελευταίων δυνάμεων του. Ἡμεῖς λοιπὸν εἶμεθα ἔκεινοι ποὺ μεταβαλλόμεθα καὶ δρθῶς ὑπονοεῖ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους δψαλμὸς διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς. Οἱ δγγελοὶ δὲν ὑφίστανται ἀλλοίωσιν. Οὔτε ὑπάρχει μεταξὺ ἔκεινων παιδίον οὔτε νέος οὔτε γέρων, ἀλλὰ παραμένουν εἰς τὴν κατάστασιν εἰς τὴν δποίαν ἐπλάσθησαν ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἡ ὑπαρξίς των διατηρεῖται ἀκεραία καὶ ἀμετάτρεπτος. Ἡμεῖς ὅμως μεταβαλλόμεθα, κατὰ μὲν τὸ σῶμα, μὲ τὸν τρόπον ποὺ ἔχει ἀποδειχθῆ· κατὰ δὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον, μὲ τὸ νὰ ἀλλάσσωμεν σκέψεις κάθε φορὰν ἀναλόγως πρὸς τὰς περιστάσεις. Ἄλλοι εἴμεθα ὅταν χαιρώμεθα, καὶ ὅλα τὰ βιοτικὰ βαίνουν καλῶς· ἀλλοὶ εἴμεθα εἰς δυσκόλους περιστάσεις, ὅταν συμβῇ κάτι ἀπὸ τὰ ἀνεπιθύμητα. Ἄλλάσσομεν ἀκόμη καὶ ὅταν ὁργιζώμεθα, περιερχόμενοι εἰς κάποιαν θηριώδη κατάστασιν. Ἄλλάσσομεν τέλος καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιθυμίας καὶ γινόμεθα σὰν τὰ κτήνη ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς ἡδονῆς. Ἐγιναν ἵπποι θηλυμανεῖς ἔκεινοι ποὺ ἐπιθυμοῦν μανιωδῶς τὰς γυναῖκας τῶν πλησίον¹. Καὶ δ μὲν πονηρὸς παρομοιάζεται μὲ τὴν ἀλεποῦ, ὅπως ὁ Ἡρώδης². δὲ ἀναιδῆς ὀνομάζεται σκύλος, ὅπως δ Ναβάλ ὁ Καρμήλιος³. Βλέπεις πόσον ποικίλαι καὶ πολυειδεῖς εἰνε αἱ ἀλλοιώσεις μας; Θαύμασε λοιπὸν αὐτὸν ποὺ εὐστόχως ἀπέδωσεν εἰς ἡμᾶς αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν.

2. Διὰ τοῦτο μοῦ φαίνεται ὅτι κάποιος ἀπὸ τοὺς ἔρμηνευτὰς δρθῶς καὶ εὐστόχως ἀπέδωσε τὸ ἴδιον νόημα μὲ κάποιαν ἀλλην ὀνομασίαν λέγων αὐτὸς «ὑπέρ τῶν κρίνων» ἀντὶ «ὑπέρ τῶν ἀλλοιωθησομένων». Ἐνόμισεν ὅτι εἰνε ἀξιον νὰ συγκριθοῦν δ γρήγορος μαρασμὸς τῶν ἀνθέων μὲ τὸ φθαρτὸν τῆς

3. Α' Βασ. 25 3.

κρίνεσθαι τῷ ἐπικήρῳ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον ἐγκέλιται ἡ φωνή, εἰρηται γάρ· «Τοῦτο τῷ ἀλλοιωθησομένων», ὃς ὑστερόν ποτε τῆς ἀλλοιώσεως ταύτης ἀναφαινομένης ἡμῖν, ἐπισκεψώμεθα μήποτε τὸν τῆς 5 ἀναστάσεως ἡμῖν παρανίσσεται λόγον, ἐν ἥτις ἡ ἀλλοιώσις ἡμῖν δοθήσεται· ἀλλοιώσις δὲ ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ πνευματικόν. «Σπειρεται γάρ, φησίν, ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ». Ὁρᾶς τὴν ἀλλοιώσιν; «Σπειρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει. Σπειρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν»· ὅτε καὶ 10 πᾶσα ἡμῖν ἡ σωματικὴ κτίσις συναλλοιοῦται. Καὶ γὰρ καὶ ποι οὐρανοὶ ὡς ἴματιον παλαιωθήσονται, καὶ ὧσεὶ περιβόλαιον ἀλλάξει αὐτοὺς ὁ Θεός, καὶ ἀλλαγήσονται). Τότε καὶ ὁ ἥλιος ἔσται ἐπταπλασίων ἑαυτοῦ, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν καὶ ἡ σελήνη κατὰ τὸν ὑπάρχον μέγεθος τοῦ ἥλιου. Ἐπειδὴ δὲ οὐ πᾶσι 15 γέγραπται τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τοῖς ἔχοντιν ὅτα κατὰ τὸν ἔσω ἀνθρωπον, τοῖς ἀλλοιωθησομένοις ἐπέγραψεν· ὡς οἱ μαὶ, τοῖς ἑαυτῶν ἐπιμελομένοις, καὶ ἀεὶ διὰ τῶν γυμνασίων τῆς εὐσεβείας ἐπὶ τὸ μεῖζον προκόπτοντιν. Αὕτη γάρ ἔστιν ἡ καλλίστη ἀλλοιώσις, ἣν ἡ δεξιὰ χαρᾶς εται τοῦ Ὅψιστου· ἵς 20 καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἐπήσθετο, ὅτε γενσάμενος τῶν καλῶν τῆς ἀρετῆς, τοῖς ἐμπροσθεν ἐπεξέτεινε. Τί γάρ φησιν; «Καὶ εἶπα, νῦν ἡρξάμην· αὕτη ἡ ἀλλοιώσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὅψιστου». «Ωστε ὁ προκόπτων εἰς ἀρετὴν οὐκ ἔστιν ὅτε οὐκ ἀλλοιοῦται. 25 Ὁτε γάρ ἥμην, φησί, νήπιος, ἐλάλονν ὡς νήπιος, ἐφρόνονν ὡς νήπιος, ἐλογιζόμην ὡς νήπιος. Ὁτε δὲ γέγονα ἀνήρ, κατηργηκα τὰ τοῦ νηπίουν). Καὶ πάλιν γενόμενος ἀνήρ, οὐχ ἰστάτο τῆς ἐνεργείας, ἀλλὰ «τῶν διποσθεν ἐπιλανθανόμενος, καὶ τοῖς ἐμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν ἐδίωκεν ἐπὶ τὸ βρα-

ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ λέξις εύρισκεται εἰς χρόνον μέλλοντα, διότι λέγει· «Ὕπέρ τῶν ἀλλοιωθησομένων», σὰν νὰ ἔμφανίζεται ἡ ἀλλαγὴ εἰς τὸ μέλλον, ὃς ἔχετάσωμεν μήπως ὑπαινίσσεται δι’ ἡμᾶς τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀναστάσεως, κατὰ τὴν δποῖαν θὰ συμβῇ εἰς ἡμᾶς ἡ ἀλλαγὴ· καὶ μάλιστα ἀλλαγὴ πρὸς τὸ καλύτερον καὶ πνευματικόν. Διότι λέγει· «Σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ». Βλέπεις τὴν ἀλλαγὴν; «Σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει. Σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν»⁴. τότε θὰ ἀλλάξῃ μαζὶ μὲ ἡμᾶς καὶ δλόκληρος ἡ ὄλικὴ δημιουργία. Καὶ «οἱ οὐρανοὶ ὡς ἴμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὥσει περιβόλαιον ἀλλάξει αὐτοὺς δὲ Θεός, καὶ ἀλλαγήσονται»⁵. Τότε καὶ δὲ τὸ γίνηται φορὰς μεγαλύτερος ἀπὸ δὲ τι εἶναι, δπως λέγει δὲ Ἡσαΐας, καὶ ἡ σελήνη θὰ ἔχῃ τὸ μέγεθος ποὺ ἔχει τώρα δὲ τὸ λίον⁶. Ἐπειδὴ δὲ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ δὲν ἔγραφησαν δι’ ὅλους, ἀλλὰ δι’ ἑκείνους μόνον ποὺ ἔχουν αὐτία εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἀνθρωπον, ἔθεσε τὴν ἐπιγραφὴν δι’ ἑκείνους ποὺ θὰ ἀλλαγοῦν· καθὼς νομίζω, δι’ ἑκείνους ποὺ φροντίζουν διὰ τοὺς ἑαυτούς των, καὶ πάντοτε προοδεύουν πρὸς τὸ καλύτερον μὲ τὴν ἀσκησιν τῆς εὔσεβείας. Αὔτη λοιπὸν εἶναι ἡ καλυτέρα ἀλλαγή, αὔτη τὴν δποῖαν χαρίζει ἡ δεξιὰ τοῦ Ὅψιστου· αὔτην συνησθάνθη καὶ δὲ μακάριος Δαυΐδ, ὅταν, ἀφοῦ ἔγεύθη τὰ καλὰ τῆς ἀρετῆς, ηὔξησε τὰς προσπαθείας του πρὸς τὰ ἐμπρός. Τί λέγει λοιπόν; «Καὶ εἶπα· νῦν ἡρξάμην· αὕτη ἡ ἀλλοιώσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὅψιστου»⁷. «Ωστε ἑκείνος ποὺ προκόπτει εἰς τὴν ἀρετὴν, δὲν ὑπάρχει στιγμὴ ποὺ νὰ μὴν ἀλλάσσῃ. Διότι λέγει· «Οτε ἡμην νήπιος, ἐλάλουν ὡς νήπιος, ἐφρόνουν ὡς νήπιος, ἐλογιζόμην ὡς νήπιος. Οτε δὲ γέγονα ἀνήρ, κατήργηκα τὰ τοῦ νηπίου»⁸. Καὶ πάλιν ὅταν ἔγινεν ἀνδρας, δὲν ἔσταμάτησε τὴν προσπάθειαν, ἀλλὰ τῶν ὅπισθεν ἐπιλανθανόμενος, καὶ τοῖς ἐμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν ἐδίωκεν ἐπὶ τὸ βραφεῖον τῆς ἀνω κλή-

βεῖον τῆς ἄνω κλήσεως». Ὅλοίωσις οὖν ἐστι τοῦ ἔσω ἀνθρώπου ἀνακαινούμενον ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ. Ἐπεὶ οὖν ἀπαγγέλλειν ἡμῖν μέλλει τὰ περὶ τοῦ ἀγαπητοῦ διὸ τὴν οἰκονομίαν τῆς σαρκώσεως ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο, ὑπὲρ τῶν ἀξίων τῆς χάριτος 5 ταύτης τὴν ὁδὸν ταύτην ἐκδεδωκέναι τοῖς νιοῖς Κορέ φησιν δι προφήτης. Ὡδὴ γάρ ἐστι, καὶ οὐχὶ ψαλμός· διότι γυμνῆ φωνῇ, μὴ συνηχοῦντος αὐτῇ τοῦ ὁργάνου, μετ' ἐμμελοῦς τῆς ἐκφωνήσεως, παρεδίδοτο. Ὡδὴ δὲ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ. Ἄρα σοι διηγήσομαι τὸν ἀγαπητόν, διτίνα δὲ λόγος εἶναι φησιν; ἢ 10 καὶ πρὸ τῶν ἡμῶν λόγων ἐπίστασαι, μεμρημένος τῆς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ φωνῆς· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε»; Ἐγαπητὸς γάρ τῷ Πατοὶ μέν, ὡς Μονογενῆς· τῇ κτίσει δὲ πάσῃ, ὡς πατὴρ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς προστάτης. Τὸ αὐτὸν δέ ἐστι τῇ φύσει καὶ ἀγαπητὸν 15 καὶ ἀγαθόν. Διότι καλῶς ὠρίσαντο ἦδη τινὲς, ἀγαθὸν εἶναι οὖν πάντα ἐφίεται. Οὐ τοῦ τυχόντος δέ ἐστιν εἰς τὸ τέλειον χωρῆσαι τῆς ἀγάπης, καὶ τὸν διντως ἀγαπητὸν ἐπιγνῶναι· ἀλλὰ τοῦ ἐκδυσαμένον ἦδη τὸν παλαιὸν ἀνθρωπον, «τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης», καὶ ἐνδυσαμένον τὸν νέον, 20 «τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγρωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος». Ἐπεὶ δὲ γε χρήματα ἀγαπῶν, καὶ περὶ τὸ φθαρτὸν τῶν σωμάτων κάλλος ἐπτοημένος, καὶ τὸ δοξάριον τοῦτο ὑπερτιμῶν, τὴν τοῦ ἀγαπᾶν δύναμιν ἐφ' ἀ μὴ προσῆκεν ἀναλώσας, πρὸς τὴν τοῦ ἀληθινῶς ἀγαπητοῦ θέαν ἀπετυφλώθη. Διὰ τοῦτο φησιν «Ἐγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, 25 καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου». Τὸ

9. Φιλ. 3, 14.

10. Β' Κορ. 4, 16.

11. Ματθ. 17, 5.

12. «Πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος, δμοίως δὲ πρᾶξις τε καὶ προσάρε-

σεως»⁹. Ἀλλαγή λοιπὸν συμβαίνει, ὅταν ἀναινεοῦται ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος ἡμέρᾳ μὲ τὴν ἡμέραν¹⁰. Ἐπειδὴ λοιπὸν πρόκειται νὰ μᾶς ἀναγγείλῃ τὰ σχετικά μὲ τὸν ἀγαπητόν, ὁ δόποιος χάριν ἡμῶν ἔδεχθη τὸ σχέδιον τῆς ἐνσαρκώσεως, λέγει ὁ προφήτης ὅτι ἀφιέρωσε τὴν ὥδην αὐτὴν εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Κορὲ δὶ’ ἑκείνους ποὺ εἶνε ἀξιοι αὐτῆς τῆς δωρεᾶς. Εἶνε ὥδη καὶ ὅχι ψαλμός· διότι ἀπηγγέλλετο μὲ μελῳδικὴν φωνὴν καὶ χωρὶς τὴν συνοδείαν μουσικοῦ δργάνου. Ὡδὴ δὲ ἀφιερωμένη εἰς τὸν ἀγαπητόν. Ἀράγε θὰ δυνηθῶ νὰ σοῦ διηγηθῶ περὶ τοῦ ἀγαπητοῦ, ὅπως ἀκριβῶς τὸν παρουσιάζει ὁ λόγος; ἢ τὸν γνωρίζεις καλῶς προτοῦ νὰ σοῦ διηγηθῶ, ἐνθυμούμενος τὴν φωνὴν τοῦ Εὐαγγελίου· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ εὑδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε»¹¹; Εἶνε ἀγαπητὸς εἰς μὲν τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ εἶνε Μονογενῆς· εἰς δλην δὲ τὴν κτίσιν, ἐπειδὴ εἶνε φιλάνθρωπος πατήρ καὶ ἀγαθός προστάτης. Ἐχουν τὴν ἴδιαν φύσιν τὸ ἀγαπητὸν καὶ τὸ ἀγαθόν. Πολὺ ὡραῖα ἔδωσαν δρισμὸν μερικοὶ ὅτι ἀγαθὸν εἶνε ἑκεῖνο τὸ δόποιον ἐπιθυμοῦν ὅλοι¹². Δὲν δύναται δὲ ὁ δόποιοσδήποτε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα τῆς ἀγάπης καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸν πράγματι ἀγαπητόν, ἀλλὰ μόνον ἑκεῖνος ποὺ ἀπέβαλε ἥδη τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον «τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης», καὶ ἐνεδύθη τὸν νέον, «τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ’ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος»¹³. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀγαπᾷ τὰ χρήματα καὶ συγκινεῖται ἀπὸ τὸ φθαρτὸν κάλλος τῶν σωμάτων καὶ ὑπερτιμᾷ αὐτὴν τὴν ψεύτικην δόξαν, ἔξωδευσε τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης εἰς ὅσα δὲν ἐπρεπε, καὶ κατέστη τελείως τυφλὸς διὰ νὰ ἴδῃ τὸν πράγματι ἀγαπητόν. Διὰ τοῦτο λέγει· «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἔξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἔξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἔξ ὅλης τῆς διανοίας σου»¹⁴. Αὔτὸ τὸ «ἔξ ὅλης» δὲν ἐπι-

σις ἀγαθοῦ τίνος ἐφίεσθαι δοκεῖ· διὸ καλῶς ἀπεφήναντο τὰ γαθόν, οὐ πάντ’ ἐφίεται» Ἀριστοτέλους, Ἡθικὰ Νικομάχεια 1, 1 (1094α).

13. Ἐφ. 4, 22 - 24· Κολ. 3, 10.

14. Μαρ. 12, 30.

δὲ «εξ ὅλης», μερισμὸν εἰς ἑτερα οὐκ ἐπιδέχεται. "Οσον γὰρ ἀν τῆς ἀγάπης παραναλώσης ἐπὶ τὰ κάτω, τοσοῦτόν σοι λείψει ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ τοῦ δλον. Διὰ τοῦτο δλίγοι ἐκ πάντων φίλοι Θεοῦ προσηγορεύθησαν· ως Μωϋσῆς ἀναγέγραπται εἰναι 5 φίλος· ώς Ἰωάννης· «Ο γὰρ φίλος, φησί, τοῦ νυμφίου, ἐστώς, χαρᾶς χαίρει». τοντέστιν, δ τὸ στάσιμον ἔχων καὶ ἀμετακίνητην την τῆς εἰς Χριστὸν φιλίας, οὗτος ἄξιος τῆς αὐτοῦ φιλίας. Διὸ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἥδη τελειουμένοις δ Κύριος, «Οὐκέτι, φησίν, ὑμᾶς λέγω δούλους, ἀλλὰ φίλους· δτι δ δοῦλος οὐκ οἴδε 10 τί ποιεῖ δ κύριος αὐτοῦ». Τελείουν τοίνυν ἐστί, τὸ τὸν ὄντως ἀγαπητὸν ἐπιγνῶναι. Καὶ τῷ ὄντι, μόνοι φίλοι Θεοῦ καὶ ἀλλήλοις οἱ ἄγιοι· οὐδεὶς δὲ τῶν πονηρῶν καὶ ἀμαθῶν φίλος. Οὐδὲ γὰρ πίπτει τὸ τῆς φιλίας καλὸν εἰς μοχθηρὰν διάθεσιν· διότι οὐδὲν αἰσχρὸν καὶ ἀνάρμοστον εἰς συμφωνίαν δύναται 15 χωρῆσαι φιλίας. Τὸ γὰρ κακὸν οὐ τῷ ἀγαθῷ ἐναντίον ἐστὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἔαντω. "Ηδη δὲ καὶ ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν ὁμηράτων προΐωμεν.

3. «Ἐξηρεύξατο ή καρδία μου λόγον ἀγαθόν». "Ηδη μέν τινες φήθησαν ἐκ προσώπου τοῦ Πατρὸς λέγεσθαι ταῦτα, πε- 20 ρὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος πρὸς αὐτὸν Λόγου, δν ἐκ τῆς οἰονεὶ καρδίας καὶ αὐτῶν τῶν σπλάγχνων, φασί, προίγαγε· καὶ ἀπὸ ἀγαθῆς καρδίας ἀγαθὸς λόγος προηλθεν. "Εμοὶ δὲ δοκεῖ ταῦτα ἐπὶ τὸ προφητικὸν ἀναφέρεσθαι πρόσωπον. Τὰ γὰρ ἐφεξῆς τοῦ ἁγητοῦ οὐκέτι δμοίοις ἐξομαλίζει ήμιν τὴν περὶ τοῦ Πα- 25 τρόδος ἐξήγησιν. Οὕτε γὰρ ἀν περὶ τῆς ἔαντοῦ γλώσσης δ Πατήρ εἰπεν, δτι (η γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως δξηγράφου· ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς νίοὺς τῶν ἀνθρώπων). Οὐ γὰρ

15. *ΕΞ. 33, 17. *Αριθ. 12, 8.

16. Ἰωάν. 3, 29.

δέχεται ἐπί μέρους διαίρεσιν. Διότι ὅσον μέρος τῆς ἀγάπης θὰ ἔξιδεύσῃς διὰ τὰ κατώτερα πράγματα, τόσον θὰ σοῦ λείψῃ ἀναγκαῖως ἀπὸ τὸ σύνολον τῆς ἀγάπης. Διὰ τοῦτο δὲ λίγοι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὡνομάσθησαν φίλοι Θεοῦ· ὅπως ἔγραφη ὅτι δὲ Μωύσῆς εἶνε φίλος Θεοῦ¹⁵. ὅπως καὶ δὲ Ἰωάννης· «Ο γάρ φίλος», λέγει, «τοῦ νυμφίου, ἐστὼς, χαρᾶς χαίρει»¹⁶. δηλαδή, ἐκεῖνος ποὺ ἔχει σταθεράν καὶ ἀμετακίνητον τὴν φιλίαν εἰς τὸν Χριστόν, αὐτὸς εἶνε ἄξιος τῆς φιλίας τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ δὲ Κύριος εἰς τοὺς μαθητάς του, δταν ἔφθασαν ἥδη εἰς τὴν τελειότητα, λέγει· «Ούκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ὀλλὰ φίλους· ὅτι δὲ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ δὲ κύριος αὐτοῦ»¹⁷. Γνώρισμα λοιπὸν τοῦ τελείου εἶνε νὰ γνωρίζῃ τὸν ὄντως ἀγαπητόν. Καὶ πράγματι, φίλοι μὲ τὸν Θεόν καὶ μεταξύ των εἶνε μόνον οἱ ἀγιοι· κανεὶς δὲ ἀπὸ τοὺς πονηροὺς καὶ ἀμαθεῖς δὲν εἶνε φίλος. Τὸ καλὸν αὐτό, ἡ φιλία, δὲν παρουσιάζεται εἰς ἀνθρωπὸν μὲ μοχθηρὰν διάθεσιν· καὶ τίποτε αἰσχρὸν καὶ ἀνάρμοστον δὲν δύναται νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν φιλίαν. Διότι τὸ κακὸν δὲν ἀντιτίθεται μόνον πρὸς τὸ ἀγαθόν, ὀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν του. Ἡς προχωρήσωμεν ὅμως καὶ εἰς τὴν ἔξέτασιν τῶν λόγων.

3. «Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγου ἀγαθόν». Ἡδη μερικοὶ ἐνόμισαν ὅτι αὐτὰ λέγονται ἐκ μέρους τοῦ Πατρὸς περὶ τοῦ Λόγου, δὲ ποιὸς ὑπῆρχεν ἐν ἀρχῇ πλησίον του, τὸν δποῖον λέγουν ὅτι παρουσίασε τρόπον τινὰ ἀπὸ τὴν καρδίαν καὶ αὐτὰ τὰ σπλάγχνα του· καὶ ἀπὸ ἀγαθὴν καρδίαν προῆλθεν ἀγαθὸς λόγος. Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι αὐτὰ ἀναφέρονται εἰς τὸν προφήτην. Τὰ λόγια ποὺ ἀκολουθοῦν δὲν μᾶς σαφηνίζουν τὴν ἔξηγησιν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Πατρός. Διότι δὲν θὰ ἔλεγε περὶ τῆς γλώσσης του δὲ Πατήρ, ὅτι «ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὁξυγράφου· ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς σίους τῶν ἀνθρώπων». Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ κάλλους του δὲν φαί-

17. Ἰωάν. 15, 15.

ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους συγκρίσεως τὴν ὑπεροχὴν τοῦ καλλονούς ἔχει. Καὶ προῖών φησι· «Διὰ τοῦτο ἔχοισε σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως». Οὐ γὰρ εἶπεν· Ἐχοισά σε ἐγὼ ὁ Θεός, ἀλλ', «Ἐχοισέ σε»· ὥστε ἐκ τούτου παρίστασθαι, 5 ἐτερον εἶναι τὸ διαλεγόμενον πρόσωπον. Ποῖον οὖν ἔστι τοῦτο, ἢ ὁ προφήτης ὁ χωρήσας τὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος εἰς αὐτὸν γενομένην ἐνέργειαν; «Ἐξηρεύξατο, φησὶν, ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν». Ἐπειδὴ γὰρ ἡ ἐργαγή ἔστι πνεῦμα κρύψιον κατὰ τὴν ζέσιν τῆς τροφῆς ἀπορρηγνυμένων τῶν πομφολύγων 10 ἐπὶ τὸ ἄνω διαπνεόμενον, ὁ τραφεὶς τῷ ζῶντι ἀρτῷ τῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάντι καὶ διδόντι ζωὴν τῷ κόσμῳ, καὶ ὁ ἐμπλησθεὶς πατὶ δόματι ἐκπορευομένωφ διὰ στόματος Θεοῦ, κατὰ τὴν τῆς Γραφῆς συνήθη τροπολογίαν, ἡ τραφεῖσα τοῖς ἰεροῖς μαθήμασι ψυχή, πρόσφρον τοῖς βρώμασι προΐεται τὴν ἐργ-
15 γήν. Διὰ τοῦτο ἐπειδὴ λογικὴ ἦν καὶ ἀγαθὴ ἡ τροφή, λόγον ἀγαθὸν ἐξερεύνεται ὁ προφήτης. «Ο γὰρ ἀγαθὸς ἀνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀ-
γαθόν». Ζητήσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου τροφήν, 20 εἰς πλήρωσιν τῶν ψυχῶν ἡμῶν («Δίκαιος γάρ, φησίν, ἐσθίων, ἐμπίπλησι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ»), ἵνα κατὰ τὴν ἀναλογίαν ἦν τρε-
φόμεθα, οὐ τὸν τυχόντα λόγον, ἀλλὰ ἀγαθὸν ἀναπέμπωμεν.
Ο γὰρ πονηρὸς ἀνθρωπος, ὑπὸ μοχθηρῶν δογμάτων ἀνατρα-
φεὶς ἐξερεύνεται τῇ καρδίᾳ λόγον πονηρόν. Οὐχ ὅρᾶς δποῖα
τὰ στόματα τῶν αἰρετικῶν ἀπερεύγεται; ὡς χαλεπὰ καὶ δυ-
25 σώδη, πολλὴν τινα τὴν ἐν τῷ βάθει νόσον τῶν ἀθλίων κατηγο-
ροῦντα; «Ο γὰρ πονηρὸς ἀνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ
τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν». Μὴ δὴ οὖν κνη-
θόμενος τὴν ἀκοὴν ἐπισωρεύσῃς σεαυτῷ διδασκάλους νόσον

νεται ἐκ τῆς συγκρίσεως πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ παρακάτω λέγει· «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε δὲ Θεός, δὲ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως». Δὲν εἶπε· Σὲ ἔχρισα ἡγώ δὲ Θεός, ἀλλὰ «Ἐχρισέ σε»· ὥστε ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι εἶνε παρὸν ἄλλο πρόσωπον τὸ δόπιον δミλεῖ. Ποιὸν λοιπὸν εἶνε αὐτό, παρὰ δὲ προφήτης δὲ δόπιος ἐδέχθη τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ποὺ τοῦ ἔχορηγήθη; Λέγει λοιπόν· «Ἐξηρεύξατο δὲ καρδία μου λόγον ἀγαθόν». Ἐπειδὴ τὸ ρέψιμον εἶνε ἐσωτερικὸς ἀτῆρ ποὺ ἔξερχεται πρὸς τὰ ἄνω, ὅταν κατὰ τὸν βρασμὸν τῶν τροφῶν σπάζουν αἱ φυσαλίδες, ἐκεῖνος ποὺ ἐτράφη μὲ τὸν ζωντανὸν ἄρτον, δὲ δόπιος κατέβη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔχάρισε ζωὴν εἰς τὸν κόσμον, ἐκεῖνος ποὺ ἔχόρτασεν ἀπὸ κάθε λόγου δὲ δόπιος ἔξερχεται ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν συνήθη ἀλληγορίαν τῆς Γραφῆς, δὲ ψυχὴ δὲ δόπια ἐτράφη μὲ τὰ Ἱερὰ γράμματα ἐκβάλλει παρόμοιον ρέψιμον μὲ τὰ φαγητά. Διὰ τοῦτο ἐπειδὴ δὲ τροφὴ ἦταν λογικὴ καὶ ἀγαθή, καὶ δὲ προφήτης ἐκβάλλει λόγον ἀγαθόν. Διότι «δὲ ἀγαθὸς ἀνθρωπὸς ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν»¹⁸. Ἡς ζητήσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς τὴν τροφὴν ποὺ χορηγεῖ δὲ λόγος διὰ νὰ χορτάσωμεν τὰς ψυχάς μας, (διότι λέγει· «Οἱ δίκαιοι ἔσθιων, ἐμπίπλησι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ»¹⁹), ὥστε ἀναλόγως μὲ τὰς τροφὰς ποὺ τρεφόμεθα νὰ ἐκβάλλωμεν ὅχι τὸν δόπιονδήποτε ἀλλὰ τὸν ἀγαθὸν λόγον. Ὁ πονηρὸς ἀνθρωπὸς, δὲ δόπιος ἀνετράφη μὲ κακοδόξους διδασκαλίας, ἐκβάλλει ἀπὸ τὴν καρδίαν λόγον πονηρόν. Δὲν βλέπεις τί λόγια ξερνοῦν τὰ στόματα τῶν αἱρετικῶν; Πόσον ἀπαίσια καὶ βρωμερὰ εἶνε, τὰ δόπια μαρτυροῦν ὅτι κάποια πολὺ σοβαρὰ ἀσθένεια ὑπάρχει εἰς τὸ βάθος αὐτῶν τῶν ἀθλίων; Διότι «δὲ πονηρὸς ἀνθρωπὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν»²⁰. Μὴ λοιπὸν γαρ γαλῆς τὴν ἀκοήν σου καὶ συγκεντρώνῃς σωρὸν διδασκάλων διὰ τὸν ἐαυτόν σου²¹, οἱ δόπιοι εἶνε δυνατὸν

20. Ματθ. 12, 35.

21. Β' Τιμ. 4, 3.

ἐνεργάσασθαι τοῖς σπλάγχνοις σου δυναμένους, καὶ πονηρῶν σοι ὁμάτων ἐργηὴν προξενῆσαι, δι' ὃν μέλλεις ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως καταδικάζεσθαι. «Ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου, φησί, δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ». «Λέγω 5 ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ». Πάνυ προσάγει ἡμᾶς τῇ διανοίᾳ τοῦ προφητικοῦ προσώπου καὶ τοῦτο τὸ ὅγμα· «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ». ἀντὶ τοῦ, ἐξομολογήσομαι τῷ κριτῇ, καὶ προλαμβάνω τὸν κατήγορον, διὰ τῆς περὶ τῶν ἴδιων ἔργων ἀπαγγελίας. Ἐντολὴν γὰρ εἰλήφαμεν τὴν λέγοντας· 10 «Λέγε σὺ πρῶτος τὰς ἀνομίας σου, ἵνα δικαιωθῆς». «Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως δξυγράφου». «Ωσπερ ὁ κάλαμος ὅργανόν ἐστι γραφικόν, τῆς χειρὸς τοῦ ἐπιστήμονος κινούσης αὐτὸν εἰς τὴν περὶ τῶν γραφομένων ἀποσημείωσιν, οὕτω καὶ ἡ τοῦ δικαίου γλῶσσα, κινοῦντος αὐτὴν τοῦ ἄγίου Πνεύματος, 15 ἐγγράφει τὰ ὅγματα τῆς αἰωνίου ζωῆς ταῖς καρδίαις τῶν πιστευόντων· βαπτομένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ Πνεύματι Θεοῦ ζῶντος. Γραμματεύς οὖν τὸ ἄγιον Πνεῦμα, διότι σοφόν ἐστι καὶ διδακτικὸν ἀπάντων· δξυγράφον δέ, διότι δξεῖα τῆς διανοίας ἡ κίνησις. Νοήματα δὲ ἡμῖν ἐγγράφει τὸ Πνεῦμα, «οὐκ ἐν 20 πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίαις σαρκίναις». Κατὰ δὲ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πλάτους τῆς καρδίας, πλείονα ἡ ἐλάττονα ἐγγράφει ταῖς καρδίαις τὸ Πνεῦμα, ἡ ἐκφανῆ πᾶσιν, ἡ ἀμυνδρότερα, κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς καθαρότητος. Διὰ δὲ τὸ τάχος τῶν γραφομένων πλήρης πᾶσα λοιπὸν ἡ οἰκουμένη τοῦ 25 Εὐαγγελίου γεγένηται. Τὸ δὲ ἐφεξῆς τοῦ ὅγτοῦ ἀπὸ ἴδιας ἀρχῆς ἔδοξεν ἡμῖν λαμβάνειν, καὶ μὴ συνάπτειν τοῖς προλαβοῦσιν, ἀλλὰ προστιθέναι τῷ ἐφεξῆς. Τὸ γάρ, «ώραιος κάλλει», πρὸς τὸν Κύριον ἡγούμεθα λέγεσθαι, κατὰ τὴν ἀποστροφὴν τοῦ προσώπου.

30   4. «Ωραιος κάλλει παρὰ τοὺς νίοντας τῶν ἀνθρώπων. Ἐξ-

νὰ προκαλέσουν ἀσθένειαν εἰς τὰ σπλάγχνα σου καὶ νὰ σοῦ προξενήσουν τὸ ρέψιμον πονηρῶν λόγων, ἐξ αἰτίας τῶν δποίων πρόκειται νὰ καταδικασθῆς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Διότι λέγει· Ἐκ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ»²². «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ». Καὶ πάλιν ὁ λόγος αὐτὸς μᾶς ὀδηγεῖ νὰ σκεφθοῦμεν τὸν προφήτην· «Λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ». ἀντὶ νὰ εἴπῃ· Θὰ ἔξομολογηθῶ εἰς τὸν κριτήν, καὶ προλαμβάνω τὸν κατήγορον μὲ τὴν ἔξαγόρευσιν τῶν ἴδικῶν μου πράξεων. Διότι ἐλάβαμεν ἐντολὴν πού λέγει· «Λέγε σὺ πρῶτος τὰς ἀνομίας σου, ἵνα δικαιωθῆσῃς»²³. «Ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως δξυγράφου». Ὁπως ὁ κάλαμος εἶνε ὅργανον τῆς γραφῆς, τὸν δποίον κινεῖ τὸ χέρι τοῦ ἐπιστήμονος διὰ νὰ σημειώνῃ ἀκριβῶς αὐτὰ πού γράφει, ἔτσι καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ δικαίου, κινεῖται ὑπὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος καὶ γράφει μέσα εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν τὰ ρήματα τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἐμβαπτιζομένη ὅχι εἰς τὸ μελάνι, ἀλλὰ εἰς τὸ Πνεῦμα τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ. Γραμματεὺς λοιπὸν τὸ ἄγιον Πνεῦμα, διότι ἔχει σοφίαν καὶ διδάσκει τοὺς πάντας· εἶνε δὲ καὶ δξυγράφον, διότι ταχεῖα εἶνε ἡ κίνησις τῆς σκέψεως. Χαράσσει δὲ τὸ Πνεῦμα νοήματα, «οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ’ ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναις»²⁴. Ἀναλόγως δὲ πρὸς τὴν χωρητικότητα τῆς καρδίας ἔγγράφει τὸ Πνεῦμα εἰς τὰς καρδίας περισσότερα ἢ δλιγώτερα, καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν καθαρότητα πού ἔχει ἐτοιμασθῆ ἔγγράφει φανερὰ εἰς δλους ἢ σκοτεινότερα. Ἐξ αἰτίας δὲ τῆς ταχύτητος μὲ τὴν δποίαν γράφονται δλόκληρος ἢ οἰκουμένη εἶνε γεμάτη ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον. Αύτὰ ποὺ ἀκολουθοῦν νομίζω δτι πρέπει νὰ τὰ λάβωμεν ὡς μίαν ἴδιαιτέραν ἀρχήν, καὶ νὰ μὴ τὰ συνδέσωμεν μὲ τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ νὰ τὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ ἐπόμενα. Διότι τὸ «ώραῖος κάλλει», νομίζομεν δτι λέγεται πρὸς τὸν Κύριον, πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ δποίου στρέφει τὸν λόγον.

4. «Ωραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υίους τῶν ἀνθρώπων.

24. B' Κορ. 3, 3.

εχύθη ἡ χάρις ἐν χείλεσί σου». Προσάγεται δὲ ἡμᾶς τῇ διανοίᾳ ταύτῃ δ τε Ἀκύλας καὶ δ Σύμμαχος· ὁ μὲν εἰπών «Κάλλει ἐκαλλωπίσθης παρὰ τοὺς νίοὺς τῶν ἀνθρώπων»· ὁ δὲ Σύμμαχος· «Κάλλει καλὸς εἴ παρὰ τοὺς νίοὺς τῶν ἀνθρώπων». Ὁραιον οὖν κάλλει προσαγορεύει τὸν Κύριον ὁ ἐνατενίσας αὐτοῦ τῇ θεότητι. Οὐ γὰρ τὸ τῆς σαρκὸς ἀνυμνεῖ κάλλος. «Ἐλδομεν γὰρ αὐτόν, καὶ οὐκ εἰχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ τοὺς νίοὺς τῶν ἀνθρώπων». Δῆλον οὖν, δτι ἐνιδῶν αὐτοῦ τῇ λαμπρότητι καὶ τῶν ἐκεῖθεν μαρ-
10 μαργυᾶν ἀναπλησθεὶς ὁ προφήτης, πληγεὶς τὴν ψυχὴν τούτῳ τῷ κάλλει, πρὸς τὸν ἔνθεον ἔρωτα τῆς νοητῆς ὥραιότητος ἐκινήθη, ἵστι πρανείσης τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ πάντα αἰσχρὰ καὶ ἀπόβλητα τὰ τέως ἀγαπώμενα καταφαίνεται. Διὰ τοῦτο καὶ δ Παῦλος, δτε εἶδε τὸν ὥραιον κάλλει, πάντα ἡγήσατο σκύ-
15 βαλα, ἵνα Χριστὸν κερδήσῃ. Οἱ μὲν ἔξω τοῦ λόγου τῆς ἀλη-θείας μωρίαν δνομάζουσι τὸ Εὐαγγελίον τὸ κήρυγμα, τὴν εὐτέλειαν τῆς φράσεως τῶν Γραφῶν ἔξουθενοῦντες· ἡμεῖς δὲ οἵ καυχώμενοι ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, οἵς ἐφανερώθη διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, οὐκ ἐν 20 διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, οἴδαμεν δτι πλουσία χάρις ἐστὶν ἐκκεχυμένη παρὰ Θεοῦ ἐπὶ τοῖς περὶ Χριστοῦ λόγοις. Διὰ τοῦτο ἐν δλίγῳ τῷ χρόνῳ πᾶσαν σχεδὸν τὴν οἰκου-μένην διῆλθε τὸ κήρυγμα, ἐπειδὴ πλουσία καὶ ἀφθονος ἡ χάρις ἐκκέχυται ἐπὶ τοὺς κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, οὓς καὶ χεί-
25 λη Χριστοῦ ὀνόμασεν ἡ Γραφή. Διὰ τοῦτο ἐν εὐκαταφρονή-τοις λεξιδίοις πολὺ τὸ ἀγαγὸν καὶ πρὸς σωτηρίαν δλκὸν ἐ-

25. Ἡσ. 53, 2-3. Ὁ Μ. Βασίλειος λέγει δτι αὐτὸς δ στίχος τοῦ ψαλμφδοῦ ἀναφέρεται εἰς τὸ κάλλος τῆς Θεότητος καὶ δχι εἰς τὸ σωματικὸν κάλλος καὶ

‘Εξεχύθη ἡ χάρις ἐν χείλεσί σου». Μᾶς δόδηγοῦν εἰς τὸ νόημα αὐτὸ καὶ δ ’Ακύλας καὶ δ Σύμμαχος· δ πρῶτος εἰπών· «Κάλλει ἐκαλλωπίσθης παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»· δ δὲ Σύμμαχος· «Κάλλει καλὸς εἴ παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». ‘Ωραῖον λοιπὸν ὡς πρὸς τὸ κάλλος δνομάζει τὸν Κύριον, αὐτὸς ποὺ ἀντίκρυσε τὴν θεότητά του. Δὲν ἀνυμνεῖ τὸ κάλλος τοῦ σώματος. ’Ἐπειδὴ «εἴδομεν αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἀτιμον, ἐκλεῖπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»²⁵. Εἶνε φανερὸν λοιπὸν δτι, δταν δ προφήτης ἀντίκρυσε τὴν λαμπρότητα αὐτοῦ καὶ ἔγέμισεν ἀπὸ τὰς ἀκτινοβολίας ποὺ προέρχονται ἀπὸ ἑκεῖ, ἐτρώθη ἡ ψυχὴ του ἀπὸ αὐτὸ τὸ κάλλος καὶ ἐκινήθη πρὸς τὸν θεῖον ἔρωτα τῆς νοητῆς ὥραιοτητος· δταν ἐμφανισθῇ αὐτὴ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ἀποδεικνύονται αἰσχρὰ καὶ ἀπόβλητα δσα μέχρι τώρα ἥσαν ἀγαπητά. Διὰ τοῦτο καὶ δ Παῦλος, δταν εἶδε τὸν ὥραῖον εἰς τὸ κάλλος, ὅλα τὰ ἐθεώρησε σκύβαλα, διὰ νὰ κερδίσῃ τὸν Χριστόν²⁶. “Οσοι δὲν γνωρίζουν τὸν λόγον τῆς δληθείας δνομάζουν τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου μωρίαν, διότι περιφρονοῦν τὴν ἐκφραστικὴν ἀπλότητα τῶν Γραφῶν· ἡμεῖς δμως ποὺ καυχόμεθα διὰ τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τοὺς ὄποιούς ἐφανερώθησαν διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος αὐτὰ ποὺ μᾶς ἔχάρισεν δ Θεός, ὅχι μὲ λόγια ποὺ διδάσκονται μὲ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν²⁷, γνωρίζομεν δτι πλουσία χάρις ἔχύθη ἀπὸ τὸν Θεὸν εἰς τὰ λόγια περὶ τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο εἰς δλίγον χρονικὸν διάστημα ἔφθασε τὸ κήρυγμα εἰς δλόκληρον σχεδὸν τὴν οἰκουμένην, ἐπειδὴ ἔχύθη πλουσία καὶ ἀφθονος ἡ χάρις εἰς τοὺς κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, τοὺς ὄποιούς καὶ χείλη Χριστοῦ ὠνόμασεν ἡ Γραφή. Διὰ τοῦτο μέσα εἰς εὔκαταφρονήτους λέξεις περικλείει τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου μεγάλην δύναμιν ποὺ

φέρει ὡς μαρτυρίαν τὸ χωρίον τοῦ Ἡσαίου. “Ἄλλοι δμως πατέρες λέγουν δτι δ Κύριος ἥτο ώραῖος καὶ κατὰ τὸ σωματικὸν κάλλος καὶ δτι τὸ χωρίον τοῦ Ἡσαίου ἀναφέρεται εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου.

26. Φιλ. 3, 8.

27. Α’ Κορ. 2, 12 - 13.

χει τοῦ Ἔναγγελίου τὸ κήρυγμα. Καὶ πᾶσα ψυχὴ κεκράτηται δόγμασιν ἀκινήτοις, διὰ τῆς χάριτος πρὸς τὴν ἀσάλευτον εἰς Χριστὸν πίστιν βεβαιουμένη. "Οθεν φησὶν δὲ ἀπόστολος: «Δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως». Καὶ 5 πάλιν: «Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα· οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ σὺν ἐμοί».

5. "Ἐξεχύθη χάρις ἐν χείλεσί σου· διὰ τοῦτο εὐλόγησέ σε δὲ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα". Γέργαπται ἐν τῷ Ἔναγγελίῳ, δτι "Ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις 10 διὰ στόματος αὐτοῦ". Διόπερ ἐμφαντικῶς δὲ ψαλμός, τὸ πλῆθος τῆς χάριτος τῶν παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ὁμιάτων παραστῆσαι βουλόμενος, "Ἐξεχύθη χάρις ἐν τοῖς χείλεσί σου", εἰπε, διὰ τὸ ἄφθονον τῆς ἐν τῷ λόγῳ χάριτος. "Εὐλόγησέ σε, φησὶν, δὲ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα". Δῆλον δὲ δτι ἐπὶ τὸ ἀνθρώπινον χρὴ ἀναφέρεσθαι ταῦτα, καθὰ προκόπτει "σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι". Κατὰ τοῦτο δῆλον δτι καὶ ἀθλὸν ἀνδραγαθημάτων αὐτῷ νοοῦμεν δεδόσθαι τὴν χάριν. "Ομοιον δὲ τούτῳ τό· Ἡγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχοισε σε δὲ Θεός, δὲ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ 15 τοὺς μετόχους σου". Ὡς παραπλήσιόν ἐστι καὶ τὸ Φιλιππησίος παρὰ Παύλου γραφέν, δτι "Ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, διὸ καὶ δὲ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν". "Ωστε δῆλον, δτι ταῦτα περὶ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνθρώπου λέγεται· ἡ ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία 20 σῶμά ἐστι τοῦ Κυρίου, καὶ αὐτὸς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὥσπερ ἀποδεδώκαμεν χείλη εἶναι τοῦ Χριστοῦ τοὺς ὑπηρετούμενους τῷ οὐρανῷ λόγῳ (ὥσπερ Παῦλος ἐν ἑαυτῷ ἔχων τὸν Χριστὸν λαλοῦντα, καὶ εἴ τις ἐκείνῳ τὴν ἀρετὴν παρα-

έλκει καὶ δδηγεῖ πρὸς τὴν σωτηρίαν. Καὶ κάθε ψυχὴ κρατεῖται σταθερὰ μὲ ἀμετακίνητα δόγματα καὶ διὰ τῆς χάριτος σταθεροποιεῖται εἰς τὴν ἀσάλευτον πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἀπόστολος: «Δι’ οὐ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως»²⁸. Καὶ πάλιν: «περισσότερον αὐτῶν πάντων ἔκοπίασσα· οὐκ ἔγώ δέ, ἀλλ’ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ σὺν ἐμοὶ»²⁹.

5. «Ἐξεχύθη χάρις ἐν χείλεσί σου· διὰ τοῦτο εὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα». Λέγει τὸ Εὐαγγέλιον, δτι «Ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις διὰ στόματος αὐτοῦ»³⁰. Διὰ τοῦτο ὁ ψαλμὸς θέλοντας νὰ παραστήσῃ ἐντόνως τὴν πλουσίαν χάριν πού πηγάζει ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου εἶπε: «Ἐξεχύθη χάρις ἐν χείλεσί σου», διότι εἰνε ἄφθονος ἡ χάρις εἰς τὸν λόγον. «Εὐλόγησέ σε», λέγει, «ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα». Εἰνε φανερὸν δτι πρέπει αὐτὰ νὰ ἀναφέρωνται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὅποια προκόπτει «σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι»³¹. Κατὰ τοῦτο εἰνε φανερὸν δτι τὴν χάριν πού ἔδοθη εἰς αὐτὸν τὴν ἐνγοοῦμεν ὡς βραβεῖον διὰ τὰ κατορθώματα. ‘Ομοιάζει δὲ μὲ αὐτὸ καὶ τό· «Ἡγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἔμισησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Παραπλήσιον μὲ αὐτὸ εἰνε καὶ ἔκεινο πού γράφει ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Φιλιππησίους, δτι «Ἐταπείνωσεν ἔαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερψωσεν»³². Ωστε εἰνε φανερόν, δτι αὐτὰ λέγονται διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Σωτῆρος· ἡ ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία εἰνε σῶμα τοῦ Κυρίου, καὶ αὐτὸς εἰνε ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας³³, ὅπως ὡνομάσαμεν χείλη τοῦ Χριστοῦ αὐτοὺς πού ὑπηρετοῦν τὸν οὐράνιον λόγον (ὅπως ὁ Παῦλος καὶ ὅποιος ἄλλος ὅμοιάζει ἔκεινον εἰς τὴν ἀρετὴν, εἶχε μέσα του τὸν Χριστὸν ὁμιλοῦντα³⁴), ἔτσι καὶ

31. Λουκ. 2, 52.

32. Φιλ. 2, 8 - 9.

33. Ἐφ. 5, 23.

34. Β' Κορ. 13, 3.

πλήσιος), οὕτω καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, οἵ καθεῖς τῶν πεπιστευκότων ἐσμέν. Τὴν οὖν τῇ Ἐκκλησίᾳ διδομένην εὐλογίαν ἐπὶ τὸν Κύριον δὲ ἀναφέρων οὐχ ἀμαρτήσει. Τὸ οὖν «εὐλόγησέ σε δὲ Θεός», τουτέστι, τὰ μέλη τὰ σὰ 5 καὶ τὸ σῶμα τὸ σὸν ἐπλήρωσε τῶν παρ' ἑαυτοῦ ἀγαθῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τουτέστιν, εἰς τὸ ἀπέραντον. «Περίζωσαι τὴν δομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ. Τῇ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Ἡγούμεθα τοίνυν τροπικῶς ἀναφέρεσθαι εἰς τὸν ζῶντα τοῦ Θεοῦ λόγον, ὥστε συνάπτεσθαι τῇ σαρκὶ, δις 10 ἐστιν «ἐνεργῆς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ δικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐνοιῶν καρδίας». Διότι δὲ μηρὸς σύμβολόν ἐστι τῆς κατὰ τὴν γένεσιν ἐνεργείας. «Ἄνται γάρ, φησίν, αἱ ψυχαὶ αἱ ἐξελθοῦσαι ἐκ τῶν 15 μηρῶν Ἰακώβῳ». Ὡς οὖν ζωὴ ἐστι, καὶ ὁδός, καὶ ἄρτος, καὶ ἄπτελος, καὶ ἀληθινὸν φῶς, καὶ ἄλλα μνημία δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δινομάζεται, οὕτω καὶ μάχαιρα διατέμνοντα τὸ παθητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, καὶ νεκροῦσα τὰ πρότερα ἐπιθυμίαν κυνήματα. Εἴτα, ἐπειδὴ μέλλει τῇ ἀσθενείᾳ συνάπτεσθαι 20 τῆς σαρκὸς δὲ Θεός Λόγος, καλῶς πρόσκειται τὸ «δυνατέ» διότι μεγίστης ἀπόδειξιν δυνάμεως ἔχει τὸ δυνηθῆναι Θεὸν ἐν ἀνθρώπῳ φύσει γενέσθαι. Οὐ γάρ τοσοῦτον οὐρανοῦ καὶ γῆς σύστασις, καὶ θαλάσσης, καὶ ἀέρος, καὶ τῶν μεγίστων στοιχείων ἡ γένεσις, καὶ εἴ τι ὑπεροχόσμιον νοεῖται, καὶ εἴ τι καταχθόνιον, τὴν δύναμιν παρίστησι τοῦ Θεοῦ Λόγου, δισον ἡ περὶ τὴν ἐνανθρώπησιν οἰκονομία, καὶ ἡ πρότερη τὸ ταπεινὸν καὶ ἀσθενὲς τῆς ἀνθρωπότητος συγκατάβασις. «Τῇ ὠραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Τὸ ὠραῖον τοῦ κάλλους διαφέρει· δτι τὸ

τὰ ὑπόλοιπα μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ τὰ ἀποτελοῦμεν ἐμεῖς ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς πιστούς. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ ἀποδίδει εἰς τὸν Κύριον τὴν εὐλογίαν ποὺ δίδεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν θὰ ἀμαρτήσῃ. Τὸ «εὐλόγησέ σε ὁ Θεὸς» σημαίνει ὅτι ἐγέμισε τὰ μέλη σου καὶ τὸ σῶμά σου μὲ τὰ ἴδια του ἀγαθά, εἰς τὸν αἰῶνα, δηλαδή, ἀτελευτήτως. «Περίζωσαι τὴν ρόμφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ. Τῇ ὥραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Νομίζομεν λοιπὸν ὅτι αὐτὰ μεταφορικῶς ἀναφέρονται εἰς τὸν ζωντανὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ συνδεθοῦν μὲ τὴν σάρκα του· ὁ λόγος αὐτὸς εἶνε «ἐνεργής καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διικνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας»³⁵. Ὁ μηρὸς εἶνε σύμβολον τῆς ἐνεργείας εἰς τὴν ὅποιαν προβαίνει ὁ ἀνθρωπός κατὰ τὴν γέννησιν. Διότι λέγει: «Ἄνται αἱ ψυχαὶ αἱ ἔξελθοῦσαι ἐκ τῶν μηρῶν Ἰακώβ»³⁶. «Οπως λοιπὸν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ζωή, καὶ ὁδός, καὶ ἄρτος, καὶ ἄμπελος, καὶ ἀληθινὸν φῶς καὶ ὄνομάζεται καὶ μὲ ἄπειρα ἄλλα ὄνόματα, ἔτσι ὄνομάζεται καὶ μάχαιρα, ἡ ὅποια κόπτει πέρα ὡς πέρα τὸ μέρος τῆς ψυχῆς ποὺ περιέχει τὰ πάθη, καὶ νεκρώνει τὰ σκιρτήματα τῆς ἐπιθυμίας. Ἐπειτα, ἐπειδὴ πρόκειται νὰ συνενωθῇ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἀδυναμίαν τῆς σαρκός, καλῶς τίθεται τὸ «δυνατέ». διότι τὸ νὰ δυνηθῇ ὁ Θεὸς νὰ λάβῃ ἀνθρωπίνην φύσιν εἶνε ἀπόδειξις μεγίστης δυνάμεως. Δὲν φανερώνει τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ Λόγου τόσον ἡ ὑπαρξία τοῦ οὔρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀέρος, ἡ δημιουργία τῶν μεγαλυτέρων στοιχείων καὶ ὅ,τι ὑπερουράνιον ἢ καταχθόνιον νοεῖται, ὅσον ἡ οἰκονομία τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ ἡ συγκατάβασις πρὸς τὴν ταπείνωσιν καὶ ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. «Τῇ ὥραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου». Τὸ ὥραιον διαφέρει τοῦ κάλλους· διότι ὥραιον λέγεται ἐκεῖνο τὸ δποῖον

36. Ἔξ. 1, 5.

μὲν ὡραῖον λέγεται τὸ συμπεπληρωμένον εἰς τὸν ἐπιτήδειον καιρὸν πρὸς τὴν οἰκείαν ἀκμήν· ὡς ὡραῖος ὁ σῖτος, ὁ ὄῳδιμος ἥδη πρὸς θερισμόν· καὶ ὡραῖος ὁ καρπὸς τῆς ἀμπέλου, ὁ τὴν οἰκείαν πέψιν εἰς τελείωσιν ἔαντοῦ διὰ τῆς τοῦ ἔτος ὥρας 5 ἀπολαβών, καὶ ἐπιτήδειος εἰς ἀπόλανσιν· κάλλος δέ ἐστι τὸ ἐν τῇ συνθέσει τῶν μελῶν εὐάρμοστον, ἐπανθοῦσαν αὐτῷ τὴν χάριν ἔχον. «Περίζωσαι οὖν τὴν ὁμοφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δινατέ». «Τῇ ὡραιότητί σου», τουτέστιν, ἐν τῷ πληρώματι τῶν καιρῶν· «Καὶ τῷ κάλλει σου», τῇ θεωρητῇ καὶ νοητῇ θετητι.

10 Ἐκεῖνο γὰρ τὸ δύντως καλόν, τὸ κατάληψιν πᾶσαν ἀνθρωπίνην καὶ δύναμιν ὑπερβαῖνον, καὶ διανοίᾳ μόνῃ θεωρητόν. Καὶ ἐγνώριζον αὐτοῦ τὸ κάλλος οἱ μαθηταί, οἵτινες ἐπέλυε τὰς παραβολὰς κατ' ἴδιαν. Εἶδον δὲ αὐτοῦ τὸ κάλλος Πέτρος καὶ οἱ νίοὶ τῆς βροντῆς ἐν τῷ ὅρει, ὑπερλάμπον τὴν τοῦ ἡλίου λαμπτήτηα, καὶ τὰ προοίμια τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ παρουσίας ὀφθαλμοῖς λαβεῖν κατηξιώθησαν. Καὶ «Ἐντεινον, φησί, καὶ κατενοδοῦ, καὶ βασίλευε». Τουτέστιν, ἀρξάμενος τῆς τῶν ἀνθρώπων διὰ σαρκὸς ἐπιμελείας, σύντονον καὶ διαρκῆ καὶ μηδέποτε ὑπεκλυνομένην ποιοῦ τὴν ἐπιμέλειαν. Τοῦτο γὰρ ὅδον καὶ 15 δρόμον παρέξει τῷ κηρύγματι, καὶ πάντας ὑποτάξει τῇ βασιλείᾳ σου. Μὴ ξενιζέτω δὲ ἡμᾶς τὸ προστακτικῶς λέγεσθαι τὸ «κατενοδοῦ», διὰ τὴν συνήθειαν τῆς Γραφῆς οὕτως δεὶ σχηματιζούσης τὰ εὐκτικά. «Γερηθήτω γὰρ τὸ θέλημά σου», ἀντὶ τοῦ, γενηθείη. Καὶ «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου»· ἀντὶ τοῦ, ἔλθοι.

25 6. «Ἐνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης· καὶ ὁδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου». Πάλιν δὲ λόγος ὁμοίως ἐσχημάτισται, ὡσπερεὶ μισθὸν ταῦτα λαμβάνοντος τοῦ Κυρίου τὸ κατενοδοῦσθαι καὶ βασιλεύειν ὑπὲρ ἀληθείας, καὶ πραότητος, καὶ δικαιοσύνης. Δεῖ δὲ οὕτω νοεῖν· δτι ἐπειδὴ 30 τῷ φεύγει προδιέστραπται τὰ ἀνθρώπινα, ἵνα ἐπισπείρηται τὴν ἀλήθειαν, βασίλευε ἐν τοῖς ἀνθρώποις τοῖς βασιλευομένοις

ώλοκληρώθη εἰς τὸν κατάλληλον καιρὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμήν του· ὅπως ὡραῖος εἴνε ὁ σῖτος, ὁ ὥριμος ἥδη διὰ θερισμόν· ὡραῖος εἴναι καὶ ὁ καρπὸς τῆς ἀμπέλου, ὁ ὄποιος ὥριμαστε τελείως εἰς τὴν κατάλληλον ἐποχὴν τοῦ ἔτους, καὶ εἴνε κατάλληλος πρὸς ἀπόλαυσιν. Κάλλος δὲ εἴνε ἐκεῖνο τὸ ὄποιον ἔχει ἀρμονίαν εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν μελῶν καὶ ἀνθίζει ἐπάνω του ἡ χάρις. «Περίζωσαι» λοιπὸν «τὴν διομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ». «Τῇ ὡραιότητί σου», δηλαδὴ εἰς τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν· «καὶ τῷ κάλλει σου», δηλαδὴ μὲ τὴν θεότητά σου ποὺ βλέπομεν καὶ ἐννοοῦμεν. Διότι ὄντως καλὸν εἴνε ἐκεῖνο πού ξεπερνᾷ κάθε ἀνθρωπίνην κατανόησιν καὶ δύναμιν καὶ θεωρεῖται μόνον μὲ τὸν νοῦν. Καὶ τὸ κάλλος αὐτοῦ τὸ ἐγνώριζον οἱ μαθηταὶ εἰς τοὺς ὄποιους ἔξιγοῦσεν ίδιαιτέρως τὰς παραβολάς. Εἶδαν δὲ τὸ κάλλος του ὁ Πέτρος καὶ οἱ υἱοὶ τῆς βροντῆς εἰς τὸ ὅρος³⁷, νὰ λάμπῃ περισσότερον ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἥλιου καὶ ἡξιώθησαν νὰ ίδοῦν μὲ τοὺς ὀφθαλμούς των τὸ προοίμιον τῆς ἐνδόξου παρουσίας του. Καὶ λέγει· «Ἐντεινον, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασίλευε». Δηλαδὴ, ἀφοῦ ἡρχισες νὰ φροντίζῃς διὰ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν ἐνανθρώπησίν σου, συνέχισε τὴν φροντίδα ἐντατικήν, διαρκῆ καὶ ἀμείωτον. Διότι αὐτὸ θὰ ἀνοίξῃ γρήγορον δρόμον εἰς τὸ κήρυγμα, καὶ θὰ ὑποτάξῃ τοὺς πάντας εἰς τὴν βασιλείαν σου. «Ἄσ μὴ μᾶς παραξενεύῃ δὲ τὸ ὅτι τὸ «κατευοδοῦ» λέγεται προστακτικῶς, διότι ἔτσι συνηθίζει ἡ Γραφὴ νὰ ἐκφέρῃ πάντοτε τὰς εὐχάς. Λέγει· «Γενηθήτω τὸ θέλημά σου» ἀντί, ἀς γίνη τὸ θέλημά σου. Καὶ· «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου»· ἀντί, ἀς ἔλθῃ ἡ βασιλεία σου³⁸.

6. «Ἐνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης· καὶ δῆγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου». Καὶ πάλιν ὁ λόγος ἐκφέρεται παρομοίως, ὡσάν ὁ Κύριος νὰ τὰ λαμβάνῃ αὐτὰ ὡς ἀμοιβήν, δηλαδὴ τὴν εύόδωσιν καὶ τὴν βασιλείαν, χάριν τῆς ἀληθείας, τῆς πραότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης. «Ως ἔξῆς πρέπει νὰ τὸ ἐννοήσωμεν· ὅτι, ἐπειδὴ ὅσα ἔχουν σχέσιν μὲ τὸν ἀνθρωπὸν ἔχουν διαστραφῆ μὲ τὸ ψεῦδος, διὰ νὰ σπείρης ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὴν ἀλήθειαν, βασίλευε εἰς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ κατείχοντο

νπὸ τῆς ἀμαρτίας· σὺ γάρ εἰ ἡ ἀλήθεια. Καὶ «ένεκεν πραότητος», ὡν τῷ κατὰ σὲ ὑποδείγματι πάντες εἰς ἐπιείκειαν καὶ χρηστότητα προαχθῶσι. Λιὸν καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε· «Μάθετε ἀπὸ ἐμοῦ δτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ». Καὶ ἀπό 5 δειξιν παρείχετο τῆς πραότητος ἐπ’ αὐτῶν τῶν ἔργων· λοιδορούμενος, ἐσιώπα· μαστιζόμενος, ἥνείχετο. «Καὶ ὀδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου». Οὐχὶ στῦλος νεφέλης, οὐδὲ φωτισμὸς πυρός, ἀλλ’ αὐτὴ ἡ δεξιά σου. «Τὰ βέλη σου ἡκονημένα, δυνατέου». Βέλη τοῦ δυνατοῦ ἡκονημένα ἔστιν, οἱ εὔστοχοι λόγοι, οἱ 10 καθικνούμενοι τῆς καρδίας τῶν ἀκροωμένων, βάλλοντες καὶ τιτρώσκοντες τὰς εὐαισθήτους ψυχάς. «Ἄργοι γάρ, φησί, σοφῶν, ὡς τὰ βούκεντρα». Λιὸν καὶ ὁ φαλμῳδὸς ὁνσθῆναι ποτε ἀπὸ τῶν δολερῶν τῶν κατὰ τὴν γενεὰν αὐτοῦ εὐχόμενος, εἰς 15 θεραπείαν γλώσσης δολίας τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ ἡκονημένα ζητεῖ. Ἐπιζητεῖ δὲ καὶ τοὺς ἄνθρακας παρεῖναι τοὺς ἐρημικούς· ὥστε δσων ἀν μὴ καθάψηται διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας τὰ λογικὰ βέλη, τούτοις ἐτοίμην εἶναι τὴν κόλασιν, ἥν καὶ ἐρημικοὺς ἄνθρακας προσηγόρευσεν. «Οσοι γάρ ἐρήμους τοῦ Θεοῦ κατέστησαν ἔαντούς, τούτοις ἀναγκαῖος δ εὐτρε- 20 πισμὸς τῶν ἐρημικῶν ἀνθράκων. Νῦν οὖν «τὰ βέλη σου ἡκονημένα». Ἐκ τούτων τῶν βελῶν τιτρώσκονται αἱ παραδεξάμεναι τὴν πίστιν ψυχαὶ, καὶ εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην ἐκκαυθεῖσαι λέγοντι παραπλησίως τῇ νύμφῃ τό· «Τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ είμι». Ἀνεκδιήγητον δὲ καὶ ἀρρηγτον τὸ τοῦ λόγου 25 κάλλος, καὶ ἡ τῆς σοφίας ὠραιότης, καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ μορφή. Μακάριοι οὖν, οἱ τοῦ ἀληθινοῦ κάλλονς φιλοθεάμονες. Οἰονεὶ γάρ προσδεθέντες αὐτῷ διὰ τῆς ἀγάπης, καὶ τὸν ἐπουράνιον καὶ μακαριστὸν ἐρῶντες ἔρωτα, ἐ-

ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, διότι ἐσù εἰσαι ἡ ἀλήθεια. Καὶ «ἔνεκεν πραότητος», ὡστε μὲ τὸ ἴδιον σου παράδειγμα νὰ δῆγηθοῦν ὅλοι εἰς τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν καλωσύνην. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἔλεγε· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός είμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ»³⁹. Καὶ ἀπεδείκνυε τὴν πραότητά του μὲ τὰ ἴδια του τὰ ἔργα· ὅταν ὑβρίζετο, ἔσιωποῦσεν· ὅταν ἐμαστιγώνετο, ὑπέμενε. «Καὶ δῆγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου». Ὁχι στῦλος νεφέλης, οὔτε φῶς πυρός, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ δεξιά σου. «Τὰ βέλη σου ἡκονημένα, δυνατέ». Ἀκονισμένα βέλη τοῦ δυνατοῦ εἰνε οἱ εὔστοχοι λόγοι, οἱ ὅποιοι φθάνουν εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀκροατῶν, καὶ κτυποῦν καὶ τραυματίζουν τὰς εὔαισθήτους ψυχάς. Διότι λέγει· «Λόγοι σοφῶν ὡς τὰ βούκεντρα»⁴⁰. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ψαλμῳδὸς εὐχόμενος νὰ γλυτώσῃ κάποτε ἀπὸ τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς του, ζητεῖ τὰ βέλη τοῦ δυνατοῦ νὰ εἰνε ἀκονισμένα διὰ νὰ θεραπεύσουν τὴν πονηράν γλῶσσαν. Ἐπιζητεῖ ἀκόμη νὰ παρευρίσκωνται οἱ ἀνθρακες οἱ ἐρημικοί⁴¹, ὡστε ὅσους δὲν θὰ ἔγγίσουν τὰ λογικὰ βέλη λόγῳ τῆς πωρώσεως τῆς καρδίας των, δι’ αὐτοὺς νὰ εἰνε ἔτοιμη ἡ κόλασις τὴν ὅποιαν καὶ ἀνθρακας ἐρημικούς ώνόμασεν. «Οσοι ἐρήμωσαν τοὺς ἑαυτούς των ἀπὸ τὸν Θεόν, δι’ αὐτοὺς εἰνε ἀνάγκη νὰ εἰνε ἔτοιμοι οἱ ἐρημικοὶ ἀνθρακες. Τώρα λοιπὸν «τὰ βέλη σου ἡκονημένα». Ἀπὸ αὐτὰ τὰ βέλη πληγώνονται αἱ ψυχαὶ ποὺ ἔδέχθησαν τὴν πίστιν καὶ ἀφοῦ ἐπυρπολήθησαν ἀπὸ τὴν ἀπειρον ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν λέγουν παρομοίως μὲ τὴν νύμφην τό· «Τετρωμένη ἀγάπης ἔγώ είμι»⁴². Ἀνεκδιήγητον καὶ ἀνέκφραστον εἰνε τὸ κάλλος τοῦ λόγου, καὶ ἡ ὥραιότης τῆς σοφίας, καὶ ἡ μορφὴ τοῦ Θεοῦ ποὺ παρουσιάζεται εἰς τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Μακάριοι λοιπὸν ἔκεινοι ποὺ ἀγαποῦν νὰ βλέπουν τὸ ἀληθινὸν κάλλος. Διότι ὡσὰν νὰ ἔχουν δεθῆ μὲ αὐτὸν σφιχτὰ διὰ τῆς ἀγάπης καὶ ἐπεθύμησαν τὸν ἐπουράνιον καὶ μακαριστὸν ἔρωτα, λησμονοῦν τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους· λησμονοῦν οἰκίαν καὶ περιουσίαν δλόκληρον·

41. Ψαλ. 119, 4.

42. Ἀσμ. 5, 8.

πιλανθάνονται μὲν οἰκείων καὶ φίλων ἐπιλανθάνονται δὲ οἴκον καὶ περιουσίας ἀπάσης ἐκλαθόμενοι δὲ καὶ τῆς σωματικῆς εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν ἀνάγκης, μόνῳ τῷ θείῳ καὶ καθαρῷ προστετήκασιν ἔρωτι. Νοήσεις δὲ ἡκονημένα βέλη καὶ 5 τοὺς ἀποστελλομένους ἐπὶ τὸ ἐπισπεῖραι πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ τὸ Εὐαγγέλιον, οἱ διὰ τὸ ἡκονῆσθαι ἔλαμπον τοῖς δικαιοσύνης ἔργοις, καὶ λεπτῶς ἐπὶ τὰς τῶν διδασκομένων ψυχὰς παρεδύοντο· ταῦτα γὰρ τὰ βέλη πανταχοῦ προπεμπόμενα, παρεσκεύαζε τοὺς λαούς, ὑποκάτω πίπτειν τοῦ Χριστοῦ. Δοκεῖ 10 δέ μοι ἀκολούθότερον ἡ λέξις ἀποκαθίστασθαι δι' ὑπερβατοῦ, ὥστε τοιοῦτον εἶναι τὸν νοῦν· «Ἐντεινον καὶ κατενοδοῦ καὶ βασίλευε, καὶ ὀδηγήσει σε θαυμαστῶς ἡ δεξιά σου, καὶ λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται»· τῷ τὰ βέλη σου ἡκονημένα εἶναι ἐν καρδίᾳ τῶν ἔχθρῶν τοῦ βασιλέως. Οὐδεὶς θεομάχος καὶ ἀλλα-
15 ζῶν καὶ ὑπερήφανος ὑποκάτω πίπτει τοῦ Θεοῦ, ἀλλ᾽ οἱ τὴν ἐκ πίστεως ὑποταγὴν καταδεξάμενοι. Τὰ δὲ βέλη ταῖς καρδίαις ἐμπεσόντα τῶν ποτε ἔχθρων τοῦ βασιλέως, ἔλκει αὐτὸνς εἰς τὸν περὶ τῆς ἀληθείας πόθον, ἔλκει αὐτὸνς πρὸς τὸν Κύριον, ὥστε ἔχθροὺς ὅντας τῷ Θεῷ καταλλαγῆναι αὐτῷ διὰ 20 τῶν διδαγμάτων.

7. «Ο θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰώνα τοῦ αἰώνος· δάρδος εὐθύτητος, ἡ δάρδος τῆς βασιλείας σου. Ἡγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». 25 Ἔπειδὴ πολλὰ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἀνατεινόμενος διελέχθη, ἐπανάγει νῦν ἐπὶ τὰ ὑψη τῆς περὶ τοῦ Μονογενοῦς δόξης τὸν λόγον. «Ο θρόνος σου, φησίν, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰώνα τοῦ αἰώνος»· τοντέστιν, ἡ βασιλεία σου ἐπέκεινα τῶν αἰώνων, καὶ ἐννοίας πάσης ἐστὶ πρεσβυτέρα. Καὶ καλῶς μετὰ τὴν τῶν λαῶν ὑποταγὴν τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἀνυμνεῖ. «Ράβδος εὐθύτητος, ἡ δάρδος τῆς βασιλείας σου». Διὰ τοῦτο καὶ ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν ἰδίαν προσηγορίαν, σαφῶς αὐτὸν ἀναγορεύσας Θεόν· «Ο θρόνος σου, ὁ Θεός». Παιδευτική τίς ἐ-

ἀφοῦ δὲ λησμονήσουν καὶ τὴν σωματικὴν ἀνάγκην τῆς τροφῆς καὶ τοῦ πτοτοῦ, προσκολλῶνται μόνον εἰς τὸν θεῖον καὶ ἀγνὸν ἔρωτα. Νὰ ἐννοήσῃς ἀκόμη ὡς ἀκονισμένα βέλη τοὺς ἀποστόλους, οἱ δποῖοι στέλλονται διὰ νὰ σπείρουν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς δλόκληρον τὴν οἰκουμένην, οἱ δποῖοι, ἐπειδὴ εἶχαν ἀκονισθῆ, ἔλαμπον μὲ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης, καὶ μὲ λεπτότητα εἰσήρχοντο εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν των· αὐτὰ τὰ βέλη στελλόμενα παντοῦ, προετοίμαζον τοὺς λαοὺς νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὸν Χριστόν. Μοῦ φαίνεται δὲ ὅτι ἀποκαθίσταται τὸ νόημα τῆς φράσεως πιὸ ταιριαστὸν μὲ ἓνα σχῆμα ὑπερβατόν, ὥστε νὰ ἔχῃ τὸ ἔξῆς νόημα: «Ἐντεινον καὶ κατευοδοῦ καὶ βασίλευε, καὶ δδηγήσει σε θαυμαστῶς ἢ δεξιά σου, καὶ λαοὶ ὑποκάτω σου πεσοῦνται». διότι τὰ βέλη σου ἀκονισμένα πηγνύονται εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἔχθρῶν τοῦ βασιλέως. Κανεὶς θεομάχος καὶ ἀλαζών καὶ ὑπερήφανος δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ὅσοι ἐδέχθησαν τὴν ὑποταγὴν ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν πίστιν. Καὶ τὰ βέλη, δταν πίπτουν μέσα εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ποὺ κάποτε ἤσαν ἔχθροι τοῦ βασιλέως, ἔλκουν αὐτοὺς νὰ ποθήσουν τὴν ἀλήθειαν, τοὺς ἔλκουν πρὸς τὸν Κύριον, ὥστε, ἐνῷ ἤσαν ἔχθροι τοῦ Θεοῦ, νὰ συμφιλιωθοῦν μὲ αὐτὸν διὰ τῆς διδασκαλίας.

7. «Ο θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος, ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας. Ἡγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Ἐπειδὴ εἴπε πολλὰ ἐγκωμιάζων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἐπαναφέρει τώρα τὸν λόγον εἰς τὰ ὑψη περὶ τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς. «Ο θρόνος σου», λέγει, «ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· δηλαδὴ ἢ βασιλεία σου ἐκτείνεται πέρα ἀπὸ τοὺς αἰῶνας, καὶ εἶνε παλαιοτέρα ἀπὸ ὅσον δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν. Καὶ πιολὺ σωστὰ μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν λαῶν ἔξυμνεῖ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. «Ράβδος εὐθύτητος, ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου». Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ ἀπέδωσε τὴν ἰδίαν ὀνομασίαν καὶ τὸν ἀπεκάλεσεν δρθῶς Θεόν· «Ο θρόνος

στιν ἡ ὁράβδος τοῦ Θεοῦ· παιδεύοντα δέ, εὐθείας καὶ οὐ παρατετραμμένας ἐπάγει τὰς κρίσεις. Διὰ τοῦτο ὁράβδος εὐθύτητος ἡ ὁράβδος τῆς βασιλείας αὐτοῦ προσηγόρευται. Ἡ Εαν γάρ ἐγκαταλίπωσιν οἱ νίοι αὐτοῦ τὸν νόμον μουν, καὶ τοῖς κρίμασί 5 μου μὴ πορειθῶσιν, ἐπισκέψομαι ἐν ὁράβδῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν». Ὁρᾶς τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ; Οὐκ ἐπὶ τῶν τυχόντων χρῆται, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῶν ἀμαρτανόντων. Αὕτη δὲ καὶ παρακλήσεως λέγεται ὁράβδος· Ἡ ὁράβδος γάρ σου, φησί, καὶ ἡ βατηρία σου, αὗται με παρεκάλεσαν». Αὕτη καὶ συντριμοῦ 10 ἐστι ὁράβδος· «Ποιμανεῖς γάρ αὐτοὺς ἐν ὁράβδῳ σιδηρᾷ, ὡς σκεῦος κεραμέως συντρίψεις αὐτούς». Συντρίβεται δὲ τὰ χοϊκὰ καὶ πήλινα ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῶν ποιμαινομένων, καθό καὶ παραδίδοται «εἰς ὅλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ».

8. «Διὰ τοῦτο ἔχριστέ σε, ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλ-
15 λιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Ἐπειδὴ ἔδει σχηματίσαι τὸ τυπικὸν χρῖσμα, καὶ τοὺς τυπικοὺς ἀρχιερέας καὶ βασιλέας, ἔχρισθη τῷ ἀληθινῷ χρίσματι ἡ σάρξ τοῦ Κυρίου, τῇ τοῦ ἀγίου Πνεύματος εἰς αὐτὴν ἐπιδημίᾳ, δπερ ἀγαλλιάσεως ἔλαιον προσηγόρευται. Ἐχρισθη δὲ παρὰ τοὺς μετόχους αὐ-
20 τοῦ τουτέστιν, ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπων τοὺς μετέχοντας τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἐκείνοις μὲν μερική τις ἐδίδοτο Πνεύματος κοινωνία, ἐπὶ δὲ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κατελθὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, ὡς φησιν Ἰωάννης, «ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν». Καλῶς δὲ ἀ-
γαλλιάσεως ἔλαιον τὸ Πνεῦμα προσαγορεύεται, ἐπειδὴ καὶ
25 εἰς τῶν ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἀγίου γεωργούμένων καρπῶν ἐ-
στιν ἡ χαρά. Ἐπειδὴ δὲ μικτός ἐστιν ὁ περὶ τοῦ Σωτῆρος λό-
γος, διά τε τὴν φύσιν τῆς θεότητος, καὶ τὴν οἰκονομίαν τῆς
ἐνανθρωπήσεως, πάλιν εἰς τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Θεοῦ ἀποβλέ-

σου, ὁ Θεός». ‘Η ράβδος τοῦ Θεοῦ είνε μία σωφρονιστική ράβδος· ὅταν δὲ τιμωρῇ ἐκφέρει δικαίας ἀποφάσεις καὶ ὅχι διεστραμμένας. Διὰ τοῦτο ἡ ράβδος τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὡνομάσθη ράβδος δικαιοσύνης. »Ἐὰν γὰρ ἔγκαταλίπωσιν οἱ νιὸι αὐτοῦ τὸν νόμον μου, καὶ τοῖς κρίμασί μου μὴ πορευθῶσιν, ἐπισκέψομαι ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν»⁴³. Βλέπεις τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ; Δὲν τὴν χρησιμοποιεῖ εἰς τοὺς τυχόντας, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀμαρτωλούς. Αὕτῃ δὲ ὀνομάζεται καὶ ράβδος παρακλήσεως· διότι λέγει· «Ἡ ράβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὗταί με παρεκάλεσαν»⁴⁴. Αὕτῃ ἀκόμη είνε καὶ ράβδος καταστροφῆς· διότι «ποιμανεῖς αὐτοὺς ἐν ράβδῳ σιδηρῷ, ὡς σκεῦος κεραμέως συντρίψεις αὐτούς»⁴⁵. Συντρίβονται δὲ τὰ χωμάτινα καὶ πήλινα σκεύη πρὸς ὄφελος αὐτῶν ποὺ ποιμαίνονται, καὶ διὰ τοῦτο παραδίδονται «εἰς ὅλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ»⁴⁶.

8. «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ παραστήσῃ τὸ τυπικὸν χρῆσμα, καὶ τοὺς τυπικούς ἀρχιερεῖς καὶ βασιλεῖς, διὰ τοῦτο ἔχρισθη ἡ σάρξ τοῦ Κυρίου τὸ ἀληθινὸν χρῆσμα μὲ τὴν παραμονὴν εἰς αὐτὴν τοῦ ἀγίου Πνεύματος, τὸ δποῖον ὡνομάσθη ἔλαιον ἀγαλλιάσεως. Καὶ ἔχρισθη «παρὰ τοὺς μετόχους αὐτοῦ»· δηλαδή, περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν σχέσιν μὲ τὸν Χριστόν. Διότι εἰς ἐκείνους μὲν ἐδίδετο ἔνα μέρος ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τοῦ Πνεύματος, εἰς τὸν Υἱὸν ὅμως τοῦ Θεοῦ κατελθόν τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, καθὼς λέγει ὁ Ἰωάννης, «ἔμεινεν ἐπ’ αὐτόν»⁴⁷. Καὶ πολὺ δρθῶς ὀνομάζεται τὸ Πνεῦμα «ἔλαιον ἀγαλλιάσεως», ἐπειδὴ ἔνας ἀπὸ τοὺς καρποὺς ποὺ καλλιεργεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον είνε ἡ χαρά⁴⁸. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος περὶ τοῦ Σωτῆρος είνε σύνθετος ἔξ αἰτίας τῆς θείας φύσεως καὶ τῆς κατ’ οἰκονομίαν ἐνανθρωπήσεως, πάλιν ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Θεοῦ καὶ λέγει·

45. Ψαλ. 2, 9.

46. Α' Κορ. 5, 5.

47. Ἰωάνν. 1, 32.

48. Γαλ. 5, 22.

ψας φησίν· «'Ηγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν»· ἀντὶ τοῦ, οἱ μὲν λοιποὶ ἄνθρωποι πόνῳ καὶ ἀσκήσει καὶ προσοχῇ πολλάκις κατορθοῦσι τὴν πρὸς τὸ καλὸν διάθεσιν, καὶ τὴν τῶν φαύλων ἀποστροφήν· σοὶ δὲ φυσική τίς ἔστι πρὸς τὸ 5 ἀγαθὸν ἡ οἰκείωσις, καὶ πρὸς τὴν ἀνομίαν ἡ ἀλλοτρίωσις.

Καὶ ἡμῖν δὲ οὐ χαλεπὸν βουληθεῖσιν ἀναλαβεῖν τὴν πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἀγάπην, καὶ τὸ πρὸς τὴν ἀνομίαν μῆσος. Πᾶσαν γὰρ δύναμιν δὲ Θεός χρησίμως ἔδωκε τῇ λογικῇ· ὥσπερ τὴν τοῦ ἀγαπᾶν, οὕτω καὶ τὴν τοῦ μισεῖν· ἵνα λόγῳ εὐθυνόμενοι 10 ἀγαπῶμεν μὲν τὴν ἀρετὴν, μισῶμεν δὲ τὴν κακίαν. Ἔστι γάρ ποτε καὶ ἐπαινετῶς τῷ μίσει χρήσασθαι. «Οὐχὶ τὸν μισοῦντάς σε, Κύριε, ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τὸν ἔχθροντος σον ἐξετηκόμην; Τέλειον μῆσος ἐμίσουν αὐτούς».

9. «Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἴματίων σου 15 ἀπὸ βάρεων ἐλεφαντίνων, ἐξ ὧν εὑφρανάν σε θυγατέρες βαλέων ἐν τῇ τιμῇ σου». Ὑποκαταβαίνων ἀκολούθως δὲ προφητικὸς λόγος, καὶ πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν οἰκονομίαν προεπιβαλών, τῷ ἐνατενισμῷ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀποκαλύπτοντος αὐτῷ τὰ κρυπτά, ἥλθεν ἐπὶ τὸ πάθος· «Σμύρνα γάρ, φησί, καὶ στακτὴ 20 καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἴματίων σου». Ἡ μὲν οὖν σμύρνα διταφῆς ἔστι σύμβολον καὶ δὲ εὐαγγελιστὴς ἡμᾶς Ἰωάννης ἐδίδαξεν, εἰπὼν ὑπὸ Ἰωσῆφ τοῦ Ἀριμαθαίου ἐντεταφιάσθαι μετὰ σμύρνης καὶ ἀλόης. Ἡ δὲ στακτὴ καὶ αὐτὴ σμύρνης ἔστιν ελδος τὸ λεπτότατον. Ἐκθλιβέντος γάρ τοῦ ἀρώματος, δισον μὲν 25 αὐτοῦ ὁντόν, εἰς τὴν στακτὴν ἀπομερίζεται· τὸ δὲ παχύτερον ἀπομένον, σμύρνα προσαγορεύεται. Οὐκοῦν καὶ ἀποπνέει ἡ τοῦ Χριστοῦ εὐωδία σμύρνης μέν, διὰ τὸ πάθος, στακτῆς δέ, διὰ τὸ μὴ ἀκίνητον μεῖναι μηδὲ ἀνενέργητον ἐν ταῖς τρισὶν

«΄Ηγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· ἀντὶ νὰ εἴπῃ,
οἱ δλλοι ἀνθρωποι μὲ κόπον καὶ ἀσκησιν καὶ μὲ προσοχὴν ἐπι-
τυγχάνουν πολλὰς φορὰς νὰ ἀποκτήσουν τὴν διάθεσιν πρὸς
τὸ καλὸν καὶ τὴν ἀποστροφὴν τῶν κακῶν· σὲ σένα ὅμως εἶνε
φυσικὴ ἴδιότης ἡ συγγένεια πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἡ ἀποξένωσις
πρὸς τὸ κακόν. Καὶ εἰς ἡμᾶς δὲν εἶνε δύσκολον, ἐὰν θέλωμεν,
νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν δικαιοσύνην, καὶ τὸ
μῖσος πρὸς τὴν ἀνομίαν. Κάθε δύναμιν τὴν ἔδωσεν ὁ Θεὸς
εἰς τὴν λογικὴν ψυχὴν πρὸς ὡφέλειαν· ὅπως τὴν δύναμιν τοῦ
νὰ ἀγαπᾶ, ἔτσι καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ μισῇ· ὥστε κατευθυνό-
μενοι ἀπὸ τὸ λογικὸν νὰ ἀγαπῶμεν τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ μισῶ-
μεν τὴν κακίαν. Διότι ὑπάρχει περίπτωσις ποὺ τὸ μῖσος χρη-
σιμοποιεῖται ἀξιεπαίνως. «Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε, Κύριε,
ἐμίσησα, καὶ ἐπὶ τοὺς ἔχθρούς σου ἔξετηκόμην; Τέλειον μῖσος
ἐμίσουν αὐτούς»⁴⁹.

9. «Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἰματίων σου
ἀπὸ βάρεων ἐλεφαντίνων, ἐξ ὧν εὑφραινάν σε θυγατέρες βασι-
λέων ἐν τῇ τιμῇ σου». Ὁν συνεχείᾳ δὲ προφητικὸς λόγος κα-
τερχόμενος κατ’ ὀλίγον εἰς τὰ κατώτερα καὶ μὲ τὴν προσήλωσιν
πρὸς τὸ Πνεῦμα ποὺ ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὸν τὰ ἀπόκρυφα, ἀφοῦ
ώμιλησε δι’ δλην τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν, ἥλθε καὶ εἰς τὸ πάθος.
Διότι λέγει: «Σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἰματίων
σου». Τὸ ὅτι ἡ σμύρνα εἶνε σύμβολον τῆς ταφῆς μᾶς τὸ ἐδίδαξε
καὶ δὲ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰπὼν ὅτι δὲ Χριστὸς ἐνεταφίασθη
ὑπὸ τοῦ Ἰωσὴφ ἐξ Ἀριμαθαίας μὲ σμύρναν καὶ ἀλόην⁵⁰. Καὶ αὐ-
τὴ ἡ στακτὴ εἶνε ἔνα εἶδος σμύρνης πιὸ ἀραιόν. Διότι, ὅταν
συμπιεσθῇ τὸ ἄρωμα, δσον μέρος αὐτοῦ εἶνε ρευστόν, ξεχωρί-
ζεται εἰς τὴν στακτὴν· τὸ δὲ παχύτερον, ποὺ ἀπομένει, ὀνομά-
ζεται σμύρνα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ εύωδία τοῦ Χριστοῦ σκορπίζει
σμύρναν μὲν λόγω τοῦ πάθους, στακτὴν δέ, διότι δὲν ἔμεινεν
ἀκίνητος καὶ ἀδρανῆς κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας καὶ τὰς τρεῖς νύ-

ἡμέραις καὶ ταῖς τρισὶ νυξίν, ἀλλὰ κατελθεῖν εἰς ἄδου, τῆς πε-
ρὶ τὴν ἀνάστασιν οἰκονομίας ἔνεκεν, ἵνα πληρώσῃ ἑαυτοῦ τὰ
σύμπαντα. Κασσίας δὲ ἀποτνέει, διότι ἡ κασσία φλοιός τις
ἐστι λεπτότατος καὶ εὐώδης, ξυλώδει κάρφει περιτεινόμενος.
 5 Μήποτε οὖν τὸ τοῦ σταυροῦ πάθος ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῆς κτίσε-
ως πάσης παραληφθέν, βαθέως ἡμῖν καὶ σοφῶς ὁ λόγος διὰ
τοῦ τῆς κασσίας ὀνόματος παρηγίσατο. Ἐχεις οὖν σμύρναν
μὲν διὰ τὴν ταφήν στακτὴν δὲ διὰ τὴν εἰς ἄδου κάθοδον (ἐ-
πειδὴ πᾶσα σταγῶν ἐπὶ τὰ κάτω φέρεται)· κασσίαν δὲ
 10 διὰ τὴν τῆς σαρκὸς περὶ τὸ ξύλον οἰκονομίαν. Ἐκ δὲ ταύτης
τῆς αἵτίας «Ἐνφρανάν σε, φησί, θυγατέρες βασιλέων ἐν τῇ τι-
μῇ σου». Θυγατέρες δὲ βασιλέων τίνες ἀν εἰεν ἡ εὐγενεῖς καὶ
μεγάλαι καὶ βασιλικαὶ ψυχαί, αἱ διὰ τὴν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα
συγκατάβασιν ἐπιγνοῦσαι τὸν Χριστόν, ενφραναν αὐτὸν ἐν
 15 τῇ τιμῇ, ἐν ἀληθινῇ πίστει καὶ ἀγάπῃ τελείᾳ, δοξάζουσαι αὐ-
τοῦ τὴν θεότητα; Τὰ δέ ἀρώματα ταῦτα οὐ μικρολόγως φησὶ
προσεῖναι τοῖς ἴματίοις τοῦ Χριστοῦ (τουτέστιν, ἡ παραβολὴ
τῶν λόγων καὶ ἡ τῶν δογμάτων κατασκευή), ἀλλ’ ἀπὸ δλων
τῶν οἰκοδομημάτων φέρεσθαι. Βάρεις γὰρ τοὺς μεγίστους τῶν
 20 οἴκων λέγει, καὶ τούτους ἐξ ἐλέφαντος εἶναι κατεσκενασμένους,
τὸ πλούσιον οἷμαι τῆς τοῦ Χριστοῦ περὶ τὸν κόσμον ἀγάπης,
τοῦ προφήτον διδάσκοντος. «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν
σου, ἐν ἴματισμῷ διαχρύσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη».
 Περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἥδη διαλέγεται, περὶ ἣς ἐν τῷ Ἀσματι
 25 μεμαθήκαμεν, δτι μία ἐστὶ τελεία τοῦ Χριστοῦ περιστερά, ἥ-
τις εἰς τὴν δεξιὰν χώραν τοῦ Χριστοῦ λαμβάνει τοὺς ἐπ’ ἔρ-
γοις ἀγαθοῖς γνωριζομένους, διακρίνουσα ἀπὸ τῶν φαύλων,
ῶσπερ ὁ ποιμὴν διακρίνει τοὺς ἀρνας ἀπὸ τῶν ἐρίφων. Πα-
ρέσταται οὖν ἡ βασίλισσα, ἡ τῷ νυμφικῷ Λόγῳ καθηρμοσμέ-
 30 τη ψυχή, ἡ μὴ βασιλευομένη ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ τῆς τοῦ
Χριστοῦ βασιλείας μετέχουσα, ἐκ δεξιῶν τοῦ Σωτῆρος ἐν ἴ-
ματισμῷ διαχρύσῳ, τουτέστιν, ἐν δόγμασι νοεροῖς καθυφα-

κτας, ἀλλὰ κατῆλθεν εἰς τὸν ἄδην ἐξ αἰτίας τῆς οἰκονομίας τῆς ἀναστάσεως, διὰ νὰ γεμίσῃ τὰ σύμπαντα⁵¹. Σκορπίζει δὲ καὶ κασσίαν, διότι ἡ κασσία εἶνε πολὺ λεπτός καὶ ἀρωματικὸς φλοιός, ὁ ὅποῖος περιβάλλει ἔνα κομμάτι ξύλου. Ἰσως λοιπὸν διὰ τῆς λέξεως κασσία ὑπαινίσσεται μὲ βαθύτητα καὶ σοφίαν τὸ πάθος τοῦ Σταυροῦ, τὸ δποῖον ὑπέστη διὰ τὴν εὔεργεσίαν ὅλης τῆς κτίσεως. Ἐχεις λοιπὸν σμύρναν μὲν διὰ τὴν ταφήν· στακτὴν δὲ διὰ τὴν κάθιδον εἰς τὸν ἄδην (ἐπειδὴ κάθε σταγῶν πίπτει πρὸς τὰ κάτω)· καὶ τέλος κασσίαν διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς σταυρώσεως τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ ξύλου. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν αἰτίαν λέγει: «Ἐνφρανάν σε θυγατέρες βασιλέων ἐν τῇ τιμῇ σου». Ποῖαι δὲ ἄλλαι δύνανται νὰ εἶνε θυγατέρες βασιλέων παρὰ εὐγενεῖς καὶ μεγάλαι καὶ βασιλικαὶ ψυχαί; Αὐταὶ ἐπειδὴ ἐγνώρισαν τὸν Χριστὸν λόγῳ τῆς συγκαταβάσεώς του πρὸς τὰ ἀνθρώπινα, τὸν εὐχαρίστησαν μὲ τὴν τιμὴν ποὺ τοῦ ἀπέδωσαν, καὶ μὲ ἀληθινὴν πίστιν καὶ τελείαν ὁγάπην ἐδόξασαν τὴν θεότητά του. Τὰ δὲ ἀρώματα (δηλαδὴ ἡ παραβολὴ τῶν λόγων καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν δογμάτων), λέγει ὅτι δὲν εἶνε ὀλιγοστὰ εἰς τὰ ἴματια τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἀναδίδονται ἀπὸ ὅλα τὰ οἰκοδομήματα. Διότι «βάρεις» δονομάζει τὰς πιὸ μεγάλας ἀπὸ τὰς οἰκίας, αἱ δποῖαι εἶνε κατεσκευασμέναι ἀπὸ ἐλεφαντοστοῦν, καὶ νομίζω ὅτι δ προφήτης θέλει νὰ διδάξῃ τὴν πλουσίαν ὁγάπην τοῦ Χριστοῦ διὰ τὸν κόσμον. «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου, ἐν ἴματισμῷ διαχρύσω περιβεβλημένη, πεποικιλμένη». Ἡδη δύμιλει περὶ τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς δποίας ἔχομεν μάθει καὶ εἰς τὸ Ἀσμα, ὅτι εἶνε μία, τελεία περιστερὰ τοῦ Χριστοῦ⁵², ἡ ὅποια τοποθετεῖ εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Χριστοῦ ὅσους διακρίνονται διὰ τὰ καλὰ ἔργα, καὶ τοὺς ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν κακούς, ὅπως δ βοσκὸς ξεχωρίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τὰ ἔριφια. Παραστέκεται λοιπὸν ἡ βασίλισσα, ἡ ψυχὴ ποὺ εἶνε ἀρραβωνιασμένη μὲ τὸν Νυμφίον Λόγιον, ἡ δποία δὲν κυβερνᾶται ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ εἶνε μέτοχος τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Σωτῆρος μὲ δλόχρυσον ἐνδυμασίαν, δηλαδὴ μὲ δόγματα θεῖα καλούφα-

σμένοις καὶ πεποικιλμένοις, σοβαρῶς ἔαυτὴν καὶ ἵεροπρεπῶς κατακοσμοῦσα. Ἐπειδὴ δὲ οὐ μονοειδῆ τὰ δόγματα, ἀλλὰ ποικίλα καὶ πολύτροπα, ἥθικον τε καὶ φυσικὸν καὶ τοὺς ἐποπτικὸν λεγομένους περιέχοντα λόγους, διὰ τοῦτο πεποι-
5 κιλμένον εἶναι τὸν ἴματισμὸν τῆς νύμφης ὁ λόγος φησίν.

10. «Ἀκοντον, θύγατερ, καὶ Ἰδε, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθον τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου· καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· διὰ αὐτὸς ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ». Προσκαλεῖται τὴν Ἐκ-
10 κλησίαν ἐπὶ τὴν ἀκρόβασιν καὶ τὴν τήρησιν τῶν προστασσομέ-
νων, καὶ προσοικειοῦται αὐτὴν διὰ τῆς προσηγορίας, θυγατέ-
ρα αὐτὴν προσαγορεύων· οἵονεὶ τεκνοποιούμενος αὐτὴν διὰ
τῆς ἀγάπης. «Ἀκοντον, θύγατερ, καὶ Ἰδε». Διδάσκει αὐτὴν γε-
γνυμασμένον ἔχειν τὸν νοῦν πρὸς θεωρίαν διὰ τοῦ Ἰδε. Κατα-
15 νόησον, φησί, τὴν κτίσιν, καὶ ὡφεληθεῖσα ἀπὸ τῆς κατ' αὐτὴν
τάξεως, οὗτως ἀνάβανε πρὸς τὴν τοῦ κτίσαντος θεωρίαν.
Εἴτα κάμπτων αὐτῆς τὸν ὑψηλὸν τῆς ἀλαζονείας τράχηλον,
«Κλῖνον, φησί, τὸ οὖς σου». Μὴ ἀποδράμης πρὸς τοὺς ἔξω μύ-
θους, ἀλλὰ κατάδεξαι τὸ ταπεινὸν τῆς ἐν τῷ εὐαγγελικῷ λό-
20 γῳ φωνῆς· Κλῖνον τὸ οὖς σου πρὸς τὴν ὄδε διδασκαλίαν, ἵνα
ἐπιλάθῃ τῶν μοχθηρῶν ἔθῶν ἐκείνων, καὶ τῶν πατρικῶν δι-
δαγμάτων. Διὸ «ἐπιλάθον τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ
πατρός σου». «Πᾶς γὰρ ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου
γεγέννηται». Ἐκβαλέ μοι, φησί, τὰς τῶν δαιμόνων διδασκα-
25 λίας, ἐπιλάθουν θυσιῶν, χορείας νυκτερινῆς, μύθων εἰς πορνεί-
αν καὶ πᾶσαν ἀσέλγειαν ἐκκαιόντων. Διὰ τοῦτο θυγατέρα σε
ἔμαντοῦ προσηγόρευσα, ἵνα μισήσῃς τὸν πατέρα τὸν πρότε-
ρον σε γεννήσαντα εἰς ἀπώλειαν. Ἐὰν γὰρ διὰ τῆς λήθης ἀ-
παλείψῃς τοὺς σπίλους τῶν πονηρῶν μαθημάτων, ἀπολαβοῦ-
30 σα τὸ Ἰδιον ἔαυτῆς κάλλος, ἐπιθυμητὴ φανήσῃ τῷ νυμφίῳ καὶ
βασιλεῖ. «Οτι αὐτὸς ἐστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσουσιν αὐ-
τῷ». Τὸ ἀναγκαῖον τῆς ὑποταγῆς παραδηλοῦ διὰ τοῦ «αὐτὸς
ἐστι Κύριός σου». Προσκυνήσουσι δὲ αὐτῷ, πᾶσα ἡ κτίσις. Δι-

σμένα καὶ κευτημένα, στολίζει τὸν ἑαυτόν της μὲ σοβαρότητα καὶ ἱεροπρέπειαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ δόγματα δὲν εἶνε ἐνὸς εἴδους, ἀλλὰ ποικίλα καὶ πολύπλοκα καὶ περιέχουν τοὺς ἡθικοὺς καὶ φυσικοὺς καὶ τοὺς λεγομένους ἐποπτικοὺς λόγους, διὰ τοῦτο ὁ λόγος λέγει ὅτι ὁ ἴματισμὸς τῆς νύμφης εἶνε «πεποικιλμένος».

10. «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἵδε, καὶ κλῖνον τὸ οὗ σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου· καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου· ὅτι αὐτός ἔστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ». Προσκαλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ νὰ ἀκούσῃ καὶ τηρήσῃ τὰς ἐντολάς, καὶ τὴν καθιστᾷ οἰκείαν μὲ τὴν ὀνομασίαν τὴν δποίαν ὀνομάζει αὐτὴν «θυγατέρα»· σὰν νὰ τὴν κάμνῃ τέκνον διὰ τῆς ἀγάπης. «Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἵδε». Διὰ τοῦ «ἴδε» τὴν διδάσκει νὰ ἔχῃ ἔξησηκημένον τὸν νοῦν διὰ νὰ βλέπῃ. Παρατήρησε, λέγει, τὴν κτίσιν, καὶ ἀφοῦ ὥφεληθῆς ἀπὸ τὴν τάξιν ποὺ ὑπάρχει εἰς αὐτήν, τότε προχώρει εἰς τὴν θέαν τοῦ δημιουργοῦ. Ἐπειτα λυγίζων τὸν ὑψηλὸν καὶ ὑπερήφανον τράχηλόν της λέγει· «Κλίνον τὸ οὗ σου». Μὴ καταφύγης εἰς τοὺς μύθους τῶν ἔξω, ἀλλὰ καταδέξου ν' ἀκούστης τὴν ταπεινὴν φωνὴν τοῦ εὔαγγελικοῦ λόγου. Στρέψε τὸ αὐτί σου εἰς αὐτὴν ἔδω τὴν διδασκαλίαν, διὰ νὰ λησμονήσῃς τὰς πονηρὰς συνηθείας ἔκείνων καὶ τὰς πατρικὰς διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο «ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου». Διότι «πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἄμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται»⁵⁸. Ἐκδίωξέ μου, λέγει, τὰς διδασκαλίας τῶν δαιμόνων, λησμόνησε θυσίας, νυκτερινούς χορούς, μύθους ποὺ ἔξαπτουν πρὸς τὴν πορνείαν καὶ κάθε ἀσέλγειαν. Διὰ τοῦτο σὲ ἀπεκάλεσα θυγατέρα μου, διὰ νὰ μισήσῃς τὸν πατέρα ποὺ προτηγουμένως σὲ ἔγεννησε διὰ τὴν ἀπώλειαν. Ἐὰν μὲ τὴν λησμονιὰν ἔξαλείψῃς τὰ στίγματα τῶν πονηρῶν μαθημάτων, ἀφοῦ ἀποκτήσῃς καὶ πάλιν τὸ ἰδικόν σου κάλλος, θὰ φανῆς ποθητὴ εἰς τὸν νυμφίον καὶ βασιλέα. «Οτι αὐτός ἔστι Κύριός σου, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ». Διὰ τοῦ «αὐτός ἔστι Κύριός σου» φανερώνει τὴν ἀνάγκην τῆς ὑποταγῆς. Καὶ θὰ

ότι «ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπονρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων». «Καὶ θυγάτηρ Τύρου ἐν δώροις. Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ». Δοκεῖ ἡ ὑπερβολὴ τῆς εἰδωλολατρίας ἐν τῇ Χαρανίτιδι 5 χώρᾳ ἐπιτετηδεῦσθαι. Μητρόπολις δὲ τῆς Χαραὰν ἡ Τύρος. Προτρεπόμενος οὖν εἰς ὑπακοὴν τὴν Ἐκκλησίαν ὁ λόγος, καὶ θυγάτηρ, φησί, Τύρου ἥξει ποτὲ μετὰ δώρων. Καὶ τὸ σὸν δὲ πρόσωπον οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ προσκυνήσουσιν ἐν δώροις. Οὐκ εἰπεν. Σὲ προσκυνήσουσιν ἐν δώροις, ἀλλὰ, τὸ πρόσωπον 10 τὸ σόν. Οὐ γάρ Ἐκκλησία προσκυνεῖται, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός, δν πρόσωπον ὡνόμασεν ἡ Γραφή.

11. «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν, ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. Ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὅπισα αὐτῆς». Ἐπειδὴ ἐκα-
15 θάρθη ἀπὸ τῶν παλαιῶν διδαγμάτων τῆς πονηρίας, ὑπακούσατο τῷ διδάγματι, καὶ ἐπιλαθομένη τοῦ λαοῦ αὐτῆς, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτῆς, διηγεῖται τὰ περὶ αὐτῆς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον. Καὶ ἐπειδὴ εἶδε τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ καθαρότητα, «Πᾶσα», φησίν, «ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως», τουτέστι, τῆς 20 Χριστοῦ νύμφης, τῆς γενομένης λοιπὸν διὰ τῆς νίοθεσίας θυγατρὸς τοῦ βασιλέως, ἔσωθέν ἐστι. Προτρέπει ὁ λόγος ἐπὶ τὰ ἐνδοτάτω χωρεῖν τῆς ἐκκλησιαστικῆς δόξης μυστήρια, ὡς ἐν-
25 δον ὅντος τοῦ κάλλους τῆς νύμφης. Ὁ γάρ εὐτρεπίζων ἐαντὸν τῷ Πατρὶ τῷ βλέποντι ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ προσευχόμενος, καὶ πάντα πράσσων, οὐ πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις ἀλ-
λὰ πρὸς τὸ μόνῳ φανερωθῆναι Θεῷ, οὗτος ἔχει πᾶσαν τὴν δό-
ξαν ἔσωθεν, ὡς καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως. Καὶ τὰ κροσσω-
τὰ τοίνυν τὰ χρυσᾶ, οὓς περιβέβληται καὶ πεποικιλται δλη,

τὸν προσκυνήσῃ ὅλη ἡ κτίσις. Διότι «ἐν τῷ δύναματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων»⁵⁴. «Καὶ θυγάτηρ Τύρου ἐν δώροις. Τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύσουσιν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ». Φαίνεται ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ εἰδωλολατρία ἐσημειώθη εἰς τὴν γῆν τῆς Χαναάν. Πρωτεύουσα δὲ τῆς Χαναάν ἦτο ἡ Τύρος. Παρακινῶν λοιπὸν τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὑπακοήν, λέγει, ὅτι καὶ ἡ θυγάτηρ τῆς Τύρου θὰ ἔλθῃ κάποτε μὲν δῶρα. Καὶ τὸ ἴδιον σου πρόσωπον θὰ τὸ προσκυνήσουν οἱ πλούσιοι τοῦ λαοῦ μὲν δῶρα. Δὲν εἶπεν· Ἐσένα θὰ προσκυνήσουν μὲν δῶρα, ἀλλά, τὸ ἴδιον σου πρόσωπον. Διότι δὲν προσκυνεῖται ἡ Ἐκκλησία, ἀλλά ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, δὲ Χριστός, τὸν δόπιον ἡ Γραφὴ ὠνόμασε πρόσωπον.

11. «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν, ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη, πεποικιλμένη. Ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι δύπισω αὐτῆς». Ἀφοῦ ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τὰς παλαιὰς πονηρὰς διδασκαλίας μὲ τὴν ὑπακοήν εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ ἐλησμόνησε τὸν λαόν της καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ πατρός της, διηγεῖται τὸ ἄγιον Πνεῦμα τὰ σχετικὰ μὲ αὐτήν. Καὶ ἐπειδὴ εἶδε τὴν ἐσωτερικὴν καθαρότητα λέγει· «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως», δηλαδὴ τῆς νύμφης τοῦ Χριστοῦ, ἡ δόπια διὰ τῆς νιοθεσίας ἔγινε θυγάτηρ τοῦ βασιλέως εἰνε ἔσωθεν. Μᾶς παρακινεῖ δὲ λόγος νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὰ ἐνδότερα μυστήρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς δόξης, διότι καὶ τὸ κάλλος τῆς νύμφης εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ προετοιμάζει τὸν ἑαυτόν του διὰ τὸν Πατέρα, δὲ δόπιος βλέπει εἰς τὸ κρυπτὸν μέρος, καὶ προσεύχεται, καὶ κάμνει τὰ πάντα, ὅχι διὰ νὰ τὸν ἴδουν οἱ ἀνθρωποι, ἀλλὰ διὰ νὰ φανερωθῇ μόνον εἰς τὸν Θεόν⁵⁵, αὐτὸς ἔχει ὅλην τὴν δόξαν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὅπως καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ καὶ τὰ χρυσᾶ κρόσσια, μὲ τὰ δόπια εἰνε δλόκληρος ἐνδεδυμένη καὶ στολισμένη, εἰνε ἐσωτερικά. Τίποτε νὰ μὴν ζητῇς εἰς τὸν

55. Ματθ. 6, 6.

έσωθεν. Μηδὲν ζήτει ἐν τῷ ἔξῳ χρυσῷ καὶ τῇ σωματικῇ ποικιλίᾳ· ἀλλὰ περιβολὴν νόει τινὰ ἀξίαν κοσμῆσαι τὸν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, ὡς φησιν ὁ ἀπόστολος· «Ἐκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος». Καὶ ὁ ἐνδύσαμενος δὲ «σπλάγχνα οἰκτιῷ μοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, μακροθυμίαν, πραότητα», ἔνδοθεν περιβέβληται, καὶ τὸν ἔσω ἄνθρωπον κεκόσμηται. Καὶ ὁ Παῦλος δὲ παραινεῖ ἐνδύσασθαι τὸν Κύριον Ἰησοῦν, οὐ κατὰ τὸν ἔξῳ ἄνθρωπον,
 10 ἀλλ' ἵνα τὸν νοῦν ἡμῶν ἡ τοῦ Θεοῦ μνήμη περισκεπάζῃ. Οἱ μαὶ δὲ τὸ πνευματικὸν ἴμάτιον ἔξυφαίνεσθαι, ὅταν τῷ διδακτικῷ λόγῳ ἡ ἀκόλουθος ἐπιπλέκηται πρᾶξις. «Ωσπερ γὰρ τῷ στήμονι τῆς κρύκης ἐπιπλεκομένης τὸ σωματικὸν ἴμάτιον ἔξυφαίνεται, οὕτω τοῦ λόγου προϋφεστῶτος, εἰ ἀκολούθως αἱ
 15 πράξεις ἐπάγοιντο, σεμνοτάτῃ τις ἀν γένοιτο περιβολὴ τῆς ψυχῆς, λόγῳ καὶ ἔργῳ τὸν κατ' ἀρετὴν βίον συμπεπληρωμένον ἔχούσης. Κροσσοὶ δὲ ἀπαιωροῦνται τοῦ ἴματίου, νοητοὶ καὶ οὗτοι· διὸ καὶ χρυσοῖ εἶναι λέγονται. Ἐπειδήπερ ὁ λόγος πλείων ἐστὶ τοῦ ἔργου, οἷονεὶ κροσσός τίς ἐστιν ἀπὸ τοῦ πρὸς
 20 τὴν πρᾶξιν ὑφάσματος περισσεύων. Ἐπονται δὲ τῇ νύμφῃ τοῦ Κυρίου ψυχαί τινες, αἱ μὴ παραδεξάμεναι σπέρματα λόγων ἀλλοτρίων, αἵτινες ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ, ἀκολουθοῦσαι τῇ νύμφῃ. Ἀκονέτωσαν δὲ καὶ αἱ τὴν παρθενίαν ἐπαγγελλόμεναι τῷ Κυρίῳ, δτὶ παρθένοι ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ· παρθένοι δέ, αἱ πλησίον οὖσαι τῆς Ἐκκλησίας, αἱ δύσιοι αὐτῆς ἐπόμεναι, καὶ μὴ ἀποπλανώμεναι τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας. Ἐπειδήπερ τοιαῦται δὲ αἱ παρθένοι πέντε εὐφροσύνη καὶ ἀ-

ύλικὸν χρυσὸν καὶ τὸν στολισμὸν τοῦ σώματος· ἀλλὰ νὰ ἐννοήσῃς κάποιαν στολὴν ποὺ εἶναι ἀξία νὰ κοσμήσῃ ἑκεῖνον ποὺ ἐπλάσθη κατ’ εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ, ὅπως λέγει ὁ ἀπόστολος· «Ἐκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ’ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος»⁵⁶. Καὶ ἑκεῖνος ποὺ ἐνεδύθη «σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, μακροθυμίαν, πραότητα»⁵⁷, ἔχει ἐνδυθῆ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἔχει στολίσει τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον. Καὶ ὁ Παῦλος μᾶς συμβουλεύει νὰ ἐνδυθοῦμεν τὸν Κύριον Ἰησοῦν⁵⁸, ὃχι ἐξωτερικῶς, ἀλλὰ διὰ νὰ φρουρῇ τὸν νοῦν μας ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Νομίζω δὲ ὅτι ὑφαίνεται τὸ πνευματικὸν ἴμάτιον, ὅταν μαζὶ μὲ τὴν διδασκαλίαν συνδυάζεται καὶ ἡ ἀνάλογος πρᾶξις. Καὶ ὅπως τὸ ὑφάδι συμπλέκεται μὲ τὸ στημόνι καὶ ὑφαίνεται τὸ ἴμάτιον τοῦ σώματος, ἔτσι ἐάν ἐπακολουθήσουν πράξεις ἀνάλογοι μὲ τὴν διδασκαλίαν ποὺ προϋπάρχει, τότε εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργηθῇ σεμνοτάτη στολὴ τῆς ψυχῆς, ἡ ὅποια νὰ ἔχῃ δλοκληρωμένον τὸν ἐνάρετον βίον μὲ λόγια καὶ ἔργα. Καὶ τὰ κρόσσια ποὺ κρέμονται ἀπὸ τὸ ἴμάτιον, καὶ αὐτὰ εἶνε νοητά· διὰ τοῦτο λέγονται ὅτι εἶνε χρυσᾶ. Ἐπειδὴ βεβαίως ὁ λόγος εἶνε ἀνώτερος ἀπὸ τὸ ἔργον, εἶνε ὡσὰν ἔνας κροσσὸς ποὺ περισσεύει ἀπὸ τὸ ὑφασμα ποὺ παριστᾷ τὴν πρᾶξιν. Ἀκολουθοῦν δὲ τὴν νύμφην τοῦ Κυρίου μερικαὶ ψυχαί, αἱ ὅποιαι δὲν ἐδέχθησαν σπέρματα ξένων διδασκαλιῶν, καὶ αἱ ὅποιαι θὰ διηγηθοῦν εἰς τὸν βασιλέα, συνοδεύουσαι ἀπὸ πίσω τὴν νύμφην. Ἄσ ἀκούσουν ἑκεῖναι αἱ ὅποιαι ὑπεσχέθησαν εἰς τὸν Κύριον τὴν παρθενίαν, ὅτι παρθένοι θὰ διηγηθοῦν εἰς τὸν βασιλέα· καὶ μάλιστα ἑκεῖναι αἱ παρθένοι ποὺ εὑρίσκονται πλησίον τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἀκολουθοῦν πίσω ἀπὸ αὐτὴν καὶ δὲν ἀπομακρύνονται διὰ τῆς πλάνης ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εύταξίαν. «Ἄπενεχθήσονται» δὲ αἱ παρθένοι «ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει,

γαλλιάσει, ἀχθήσονται εἰς ναὸν βασιλέως». Οὐχ αἱ κατηγαγ-
κασμένως ὑπελθοῦσαι τὴν παρθενίαν, οὐδὲ αἱ ἐκ λύπης η ἐξ
ἀνάγκης καταδεξάμεναι τὸν σεμνὸν βίον, ἀλλ’ αἱ ἐν εὐφροσύ-
νῃ καὶ ἀγαλλιάσει ἐπὶ τῷ τοιούτῳ κατορθώματι χαίρουσαι,
5 αὗται ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ, καὶ ἀχθήσονται οὐκ εἰς τὸν
τυχόντα τόπον, ἀλλ’ εἰς τὸν ναὸν τοῦ βασιλέως. Τὰ γὰρ ιερα-
τικὰ σκεύη, ἢ οὐκ ἐμόλιννεν ἀνθρωπίνη χρῆσις, εἰς τὰ ἄγια τῶν
ἄγίων εἰσενεχθήσεται, καὶ ἐξουσίαν ἔχει τῆς εἰς τὰ ἄδυτα πα-
ρόδου, δύον βέβηλοι πόδες οὐ περιπατήσουσιν. Ἡλίκον δέ
10 ἔστι τὸ ἀχθῆναι εἰς ναὸν βασιλέως ὁ προφήτης δείκνυσιν ὑ-
πὲρ ἑαυτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων «Μίαν ἡτησάμην παρὰ
Κυρίου, ταύτην ζητήσω· τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου πά-
σας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, τοῦ θεωρεῖν με τὴν τερπνότη-
τα Κυρίου, καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν αὐτοῦ».

15   12. «Ἄντὶ τῶν πατέρων σου ἐγενήθησαν οἱ νιοί σου· κα-
ταστήσεις αὐτοὺς ἀρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Ἐπειδὴ ἀνω
προσετάχθη ἐπιλαθέσθαι τοῦ λαοῦ, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός,
εἰς ἀντίδοσιν τῆς ὑπακοῆς νῦν ἀντὶ τῶν πατέρων λαμβάνει
νιούς, ἐν τηλικούτοις ἀξιώμασι διαπρέποντας, ὥστε καταστῆ-
20 ναι αὐτοὺς ἀρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. Τίνες οὖν οἱ νιοὶ τῆς
Ἐκκλησίας; «Ἡτοι οἱ νιοὶ τοῦ Εὐαγγελίου, οἱ πάσης τῆς γῆς
ἀρξαντες. «Ἐις πᾶσαν γάρ, φησί, τὴν οἰκουμένην ἔξηλθεν ὁ
φθόγγος αὐτῶν», καὶ «Καθεσθήσονται ἐπὶ δώδεκα θρόνους, καὶ
κρινοῦσι τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ». Ἐὰν δέ τις πατέρας
25 τῆς νύμφης λάβῃ τοὺς πατριάρχας, καὶ οὕτως ὁ λόγος τῶν ἀ-
ποστόλων οὐ διαπίπτει. Ἀντὶ γὰρ ἐκείνων ἐγενήθησαν αὐ-
τῇ νιοὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ, οἱ ποιοῦντες τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ·
καὶ διὰ τοῦτο ἴσστιμοι αὐτοῖς χρηματίζοντες, ἐκ τοῦ πεποιη-

άχθησονται εἰς ναὸν βασιλέως». Ὁχι δοσαι ἡναγκάσθησαν νὰ φυλάξουν παρθενίαν, οὔτε ἐκεῖναι ποὺ ἀπὸ λύπην ἢ ἀνάγκην ἥκιλουθησαν τὸν σεμνὸν βίον, ἀλλὰ δοσαι μὲ εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν χαίρουν δι’ αὐτό τους τὸ κατόρθωμα, αὐταὶ θὰ δδηγηθοῦν εἰς τὸν βασιλέα, καὶ θὰ δδηγηθοῦν ὅχι εἰς δποιονδήποτε τόπον, ἀλλὰ εἰς τὸν ναὸν τοῦ βασιλέως. Διότι δοσαὶ ιερατικὰ σκεύη δὲν τὰ ἐμόλυνεν ἀνθρωπίνη χρῆσις, θὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὰ Ἀγια τῶν Ἀγίων, καὶ θὰ ἔχουν τὴν ἔξουσίαν νὰ εἰσέρχωνται, δπου βέβηλα πόδια δὲν θὰ περιπατήσουν. Πόσον δὲ μεγάλον εἶνε νὰ εἰσαχθῇ κάποιος εἰς τὸν ναὸν τοῦ βασιλέως μᾶς τὸ φανερώνει δ προφήτης προσευχόμενος διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ λέγων· «Μίαν ἡτησάμην παρὰ Κυρίου, ταύτην ἐκζητήσω· τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ Κυρίου πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, τοῦ θεωρεῖν με τὴν τερπνότητα Κυρίου, καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὸν ναὸν αὐτοῦ»⁵⁹.

12. «Ἀντὶ τῶν πατέρων σου ἐγενήθησαν οἱ υἱοὶ σου· καταστήσεις αὐτοὺς ἀρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν». Ἐπειδὴ παραπάνω διετάχθη νὰ λησμονήσῃ τὸν λαόν, καὶ τὴν οἰκίαν τοῦ πατρός, δι’ ἀνταμοιβὴν τῆς ὑπακοῆς, τώρα λαμβάνει υἱὸνς ἀντὶ τῶν πατέρων, οἱ δποῖοι διεκρίθησαν εἰς τόσον μεγάλα ἀξιώματα, ὡστε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἀρχοντας εἰς δλόκληρον τὴν γῆν. Ποῖοι λοιπὸν εἶνε οἱ υἱοὶ τῆς Ἐκκλησίας; Εἶνε οἱ υἱοὶ τοῦ Εὐαγγελίου, οἱ δποῖοι ἔγιναν ἀρχοντες ὅλης τῆς γῆς. Διότι λέγει· «Εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔξηλθεν δ φθόγγος αὐτῶν»⁶⁰, καὶ· «Καθεσθήσονται ἐπὶ δώδεκα θρόνους, καὶ κρινοῦσι τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ»⁶¹. Ἐὰν δὲ κάποιος ἐκλάβῃ τοὺς πατριάρχας ὡς πατέρας τῆς νύμφης, καὶ πάλιν δ λόγος δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους. Διότι εἰς τὴν θέσιν ἐκείνων ἀπέκτησεν υἱὸνς διὰ τοῦ Χριστοῦ, οἱ δποῖοι κάνουν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ· καὶ διὰ τοῦτο γίνονται ισότιμοι μὲ ἐκείνους, ἐπειδὴ πράττουν τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους ἔργα, ἀπὸ τὰ δποῖα

κέναι τὰ αὐτὰ ἐκείνοις, ἀφ' ὅν τῶν μεγάλων τιμῶν ἡξιώθησαν οἱ πατέρες. Ἀρχοντες μέντοι εἰσὶν ἀπάσης τῆς γῆς οἱ ἄγιοι, διὰ τὴν πρὸς τὸ καλὸν οἰκείωσιν, αὐτῆς τῆς τοῦ καλοῦ φύσεως περιτιθείσης αὐτοῖς τὸ πρωτεῖον, ὡς περιέθηκε τῷ Ἰ-
 5 ακόβ τὴν κατὰ τοῦ Ἡσαῦ ἔξουσίαν. «Γίνου γάρ, φησί, κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου». Οἱ τοίνυν ἴστιμοι τοῖς πατράσι γενόμενοι, καὶ τὴν κατὰ πάντων ὑπεροχὴν διὰ τὴν τῆς ἀρετῆς ἀσκησιν προσλαβόντες καὶ νιὸν τῆς Χριστοῦ νύμφης εἰσὶ καὶ παρὰ τῆς ἰδίας μητρὸς καθίστανται ἀρχοντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.
 10 Σκόπει δέ μοι τὴν ἔξουσίαν τῆς βασιλίδος, δῆση τις ἐπ' αὐτῆς ἐστι· χειροτονεῖν ἀρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. «Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεῇ. Διὰ τοῦτο λαοὶ ἔξομολογήσονται σοι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Ἐπὶ πᾶσιν ὡς ἐκ προσώπου τῆς Ἐκκλησίας δὲ λόγος
 15 εἰρηται, ὅτι «Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματος σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεῇ». Τίς δέ ἐστιν ἡ τῆς Ἐκκλησίας μνήμη; Ἡ ἔξομολόγησις τῶν λαῶν.

οἱ πατέρες ἡξιώθησαν νὰ λάβουν μεγάλας τιμάς. Οἱ ἀγιοιβεβαίως εἰνε ἄρχοντες δλοκλήρου τῆς γῆς, ἐξ αἰτίας τῆς οἰκείωσεώς των πρὸς τὸ καλόν, ἡ ἴδια δὲ ἡ φύσις τοῦ καλοῦ ἔχάρισεν εἰς αὐτοὺς τὸ πρωτεῖον, ὅπως περιέβαλε τὸν Ἰακώβ μὲ τὴν ἔξουσίαν κατὰ τοῦ Ἡσαῦ. Διότι λέγει· «Γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου»⁶². «Οσοι λοιπὸν ἔγιναν ἰσότιμοι μὲ τοὺς πατέρας καὶ ὑπερέβησαν τοὺς πάντας μὲ τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς, αὐτοὶ καὶ υἱοὶ τῆς νύμφης τοῦ Χριστοῦ εἰνε, καὶ ἀπὸ τὴν ἴδιαν μητέρα καθίστανται ἄρχοντες εἰς ὀλην τὴν γῆν. Σκέψου δὲ πόσον μεγάλη εἰνε ἡ ἔξουσία τῆς βασιλίσσης ἐπάνω της, ὥστε νὰ χειροτονῇ ἄρχοντας εἰς ὀλόκληρον τὴν γῆν. «Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ. Διὰ τοῦτο λαοὶ ἔξομολογήσονται σοι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰώνος». Τέλος σὰν νὰ λέγεται ὁ λόγος ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι «Μνησθήσομαι τοῦ ὀνόματός σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ». Ποία δὲ εἰνε ἡ μνήμη τῆς Ἐκκλησίας; Ἡ ἔξομολόγησις τῶν λαῶν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ'
ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕ' ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν νιῶν Κορέ· ὑπὲρ τῶν κρυφίων ψαλμός».

1. Ηροφητείαρ μοι δοκεῖ περιέχειν δὲ ψαλμὸς περὶ τῶν κατὰ τὸ τέλος. "Οπερ τέλος εἰδὼς καὶ ὁ Παῦλος, φησίν· «Ἐλτα 5 τὸ τέλος, δταν παραδῷ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ». "Η ἐπειδὴ αἱ πράξεις ἡμῶν ἀπάγοντιν ἡμᾶς πρὸς τὸ τέλος, ἐκάστη τὸ οἰκεῖον ἔαυτῇ, ἡ μὲν ἀγαθὴ πρὸς τὴν μακαριότητα, ἡ δὲ φαύλη πρὸς τὴν αἰωνίαν κατάκρισιν, αἱ δὲ παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ παραδιδόμεναι συμβουλαὶ πρὸς τὸ 10 ἀγαθὸν τέλος ἀπάγοντι τοὺς πειθομένους, τούτον ἔνεκεν ἐπιγέγραπται· «Ἐἰς τὸ τέλος»· ὡς τῆς ἀναφορᾶς τῶν διδαγμάτων ἐπὶ τὸ μακάριον τέλος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ὑπαρχούσης. «Υπὲρ τῶν νιῶν Κορέ». Τοῖς δὲ νιοῖς Κορὲ καὶ οὗτος εἰρηται δὲ ψαλμός, οὓς οὐδὲ διαιρεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, διότι ὥσπερ μιᾶ 15 ψυχῆς καὶ μιᾶ φωνῆς, μετὰ πάσης τῆς πρὸς ἀλλήλους συμφωνίας, τοὺς προφητικοὺς λόγους προΐεντο· μηδὲν τοῦ ἐτέρου αὐτῶν παρὰ τοὺς λοιποὺς προφητεύσαντος, ἀλλ' ἵσον αὐτοῖς τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος δωρηθέντος, διὰ τὸ ἵσον αὐτῶν τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰς τὰ καλὰ διαθέσεως. "Υπὲρ δὲ τῶν κρυφίων 20 εἰρηται δὲ ψαλμός· τοντέστιν, ὑπὲρ ἀπορρήτων, καὶ τῶν ἐν μυστηρίῳ κεκρυμμένων. Γενόμενος δὲ ἐν τοῖς κατὰ μέρος ὅητοῖς τοῦ ψαλμοῦ, μαθήσῃ τὸ κεκρυμμένον τῶν λόγων· καὶ διτοῦ τοῦ τυχόντος ἐστὶν ἐνιδεῖν τοῖς θείοις μυστηρίοις, ἡ μόνον τοῦ δυναμένου γενέσθαι τῆς ἐπαγγελίας ἐναρμόνιον δργανον, 25 ὥστε ἀντὶ ψαλτηρίου κινεῖσθαι αὐτοῦ τὴν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ ἐ-

ΟΜΙΛΙΑ Θ'
ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕ' ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ· ὑπὲρ τῶν κρυφίων ψαλμός».

1. Μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ ψαλμὸς περιέχει προφητείαν δι’ ὅσα θὰ συμβοῦν εἰς τὸ τέλος· τὸ δποῖον τέλος γνωρίσας καὶ ὁ Παῦλος ἐκ τῶν προτέρων λέγει· «Ἐίτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῷ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί»¹. Ἡ ἐπειδὴ αἱ πράξεις μας μᾶς δδηγοῦν ἡ κάθε μία πρὸς τὸ ιδικόν της τέλος, ἡ μὲν καλὴ πρὸς τὴν μακαριότητα, ἡ δὲ κακὴ εἰς τὴν αἰωνίαν καταδίκην, αἱ δὲ συμβουλαὶ ποὺ δίδονται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ ψαλμοῦ αὐτοῦ δδηγοῦν πρὸς τὸ καλὸν τέλος ὅσους ὑπακούουν, διὰ τοῦτο ἐτέθη ἡ ἐπιγραφή· «Εἰς τὸ τέλος»· ἐπειδὴ τὰ διδάγματα ἀναφέρονται εἰς τὸ μακάριον τέλος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. «Ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ». Καὶ αὐτὸς ὁ ψαλμὸς ἔχει λεχθῆ ἀπὸ τοὺς υἱοὺς Κορέ, τοὺς δποίους δὲν διαχωρίζει τὸ Πνεῦμα τὸ ἀγιον, διότι σὰν μία ψυχὴ καὶ μία φωνὴ, μὲ δλην τὴν ἀρμονίαν ποὺ ἔχουν μεταξύ των ἐπρόφεραν τοὺς προφητικοὺς λόγους· καὶ δὲν προεφήτευσεν δὲν ἔνας κάτι ποὺ δὲν τὸ προεφήτευσαν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ ἔχαρισθη εἰς αὐτούς ἐξ ἴσου τὸ προφητικὸν χάρισμα, διότι εἶχον ἐξ ἴσου καὶ τὴν καλὴν διάθεσιν μεταξύ των. Ἐλέχθη δὲ «ὑπὲρ τῶν κρυφίων»· δηλαδὴ διὰ τὰ ἀπόρρητα, καὶ δι’ ὅσα εἰνε κρυμμένα μέσα εἰς μυστήριον. «Οταν δὲ ἔξετάσῃς ίδιαιτέρως ἔκαστον ρητὸν τοῦ ψαλμοῦ, θὰ μάθης τὸ μυστικὸν τῶν λόγων· καὶ δτι δὲν δύναται δὲ καθένας νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰ θεῖα μυστήρια, παρὰ μόνον ἐκεῖνος ποὺ δύναται νὰ γίνη ἐναρμόνιον ὅργανον τῆς ἐπαγγείας, ὃστε ἡ ψυχὴ του νὰ κινηται ἀντὶ ψαλτηρίου διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀγίου Πνεύματος.

νεργοῦντος αὐτῇ ἀγίου Πνεύματος.

“Ο Θεὸς ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις, βοηθὸς ἐν θλίψεσι ταῖς εὑρούσαις ἡμᾶς σφόδρᾳ». Πολλῆς βοηθείας δεῖται πᾶς ἀνθρωπος διὰ τὴν ἐκ φύσεως προσοῦσαν αὐτῷ ἀσθένειαν, πολλῶν 5 αὐτῷ προσπιπτόντων ἀνιαρῶν καὶ ἐπιπόνων. Τὴν οὖν ἐκ πάντων τῶν περιστατικῶν καταφυγὴν ἐπιζητῶν, ὥσπερ ἐπὶ ἄσυλον φεύγων χωρίον, ἢ ἐπὶ τινα κορυφὴν ὁξεῖαν καρτερῷ τείχει περιειλημμένην καταφεύγοιν, διὰ τὴν τῶν πολεμίων ἐπιδρομήν, οὕτως ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφεύγει, μόνην εἴναι ηγούμενος ἀνάπαυσιν τὴν ἐν 10 αὐτῷ διαμονήν. “Οτι μὲν οὖν ἐπὶ τὸν Θεὸν ἡ καταφυγὴ παρὰ πάσιν ὀμολόγηται, πολλὴν δὲ πλάνην καὶ σύγχυσιν δὲχθρὸς ἐνεποίησε περὶ τὴν τοῦ σώζοντος ἐκλογήν. Ἐπιβουλεύων γὰρ ὡς πολέμιος, πάλιν τοὺς ἐπιβουλευθέντας ἐξαπατᾷ αὐτῷ προσφεύγειν ὡς φύλακι, ὥστε διπλοῦν αὐτοῖς περιστασθαι τὸ 15 κακόν· ἢ βιαίως ληφθεῖσιν, ἢ ἐξ ἀπάτης ἀπολομένοις. Διὰ τοῦτο πρὸς δαίμονας καὶ εἰδωλα καταφεύγουσιν οἱ ἄπιστοι, τοῦ ὄντως Θεοῦ τὴν γνῶσιν ὑπὸ τῆς παρὰ τοῦ διαβόλου γενομένης αὐτοῖς συγχύσεως ἀφαιρεθέντες. Καὶ οἱ ἐπιγινώσκοντες δὲ τὸν Θεὸν περὶ τὴν τῶν πραγμάτων διάκρισιν σφάλλονται, 20 ἀπαιδεύτως τὰς αἰτήσεις τῶν συμφερόντων ποιούμενοι, καὶ αἰτοῦντές τινα ὡς ἀγαθά, οὐκ ἐπὶ συμφέροντι πολλάκις αὐτῶν, καὶ φεύγοντες ἄλλα ὡς πονηρὰ πολλὴν αὐτοῖς ἐνίστε τὴν ὠφέλειαν φέροντα. Οἶον, νοσεῖ τίς; Φεύγων τὸ ἐκ τῆς νόσου ἐπίπονον εὔχεται τὴν ὑγίειαν. Ἀπέβαλε χρήματα; Ηερι- 25 ὀδυνός ἔστι τῇ ζημίᾳ. “Εστι δὲ πολλάκις καὶ ἡ νόσος ὠφέλιμος, ὅταν παιδαγωγεῖν μέλλῃ τὸν ἀμαρτάνοντα· καὶ ἡ ὑγίεια βλαβερά, ὅταν ἐφόδιον γίνηται πρὸς ἀμαρτίαν τῷ ἔχοντι. Οὕτω καὶ χρήματα ἥδη τισὸν ὑπηρεσία πρὸς ἀκολασίαν ἐγένετο· καὶ πενία πολλοὺς ἐσωφρόνισε τῶν ὠρμημένων κακῶς.

«Ο Θεός ἡμῶν καταφυγή καὶ δύναμις, βοηθός ἐν θλίψει ταῖς εὔρούσαις ἡμᾶς σφόδρᾳ». 'Ο κάθε ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ πολλὴν βοήθειαν, ὅταν τοῦ συμβαίνουν πολλὰ δυσάρεστα καὶ δυσβάστακτα, ἐξ αἰτίας τῆς φυσικῆς ἀδυναμίας ποὺ ἔχει. "Οπως λοιπὸν ἐπιζητῶν τὴν σωτηρίαν ἀπὸ ὅλας τὰς περιστάσεις ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιθέσεως τῶν ἔχθρῶν, φεύγει εἰς τόπον ἀπαραβίαστον, ἢ καταφεύγει εἰς κάποιαν ἀπότομον κορυφὴν ὁχυρωμένην μὲν ἰσχυρὸν τεῖχος, ἕτσι καταφεύγει καὶ εἰς τὸν Θεόν, μὲν τὴν πίστιν ὅτι ἡ ζωὴ μὲν αὐτὸν εἶνε ἡ μοναδικὴ ἀνάπταυσις. Τὸ δὲ τὸν Θεόν εἶνε ἡ καταφυγὴ τὸ δύολοιογοῦν ὅλοι, δὲ ἔχθρὸς ὅμως ἐπροξένησε πολλὴν πλάνην καὶ σύγχυσιν διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ σωτῆρος. Διότι, ἐνῷ ἐπιβουλεύεται ὡς ἔχθρος, πάλιν ξεγελᾷ αὐτοὺς ποὺ ἐπεβουλεύθη, νὰ προσφύγουν εἰς αὐτὸν ὡς φύλακα, ώστε νὰ περιπέσουν εἰς διπλοῦν κακόν· ἢ συλληφθέντες διὰ τῆς βίας ἢ καταστραφέντες διὰ τῆς ἀπάτης. Διὰ τοῦτο οἱ ἀπιστοὶ καταφεύγοντες εἰς δαιμονας καὶ εἴδωλα, ἐπειδὴ ἔχασσαν τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ μὲν τὴν σύγχυσιν ποὺ ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς δὲ διάβολος. 'Αλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ γνωρίζουν καλὰ τὸν Θεόν σφάλλουν εἰς τὸ θέμα τῆς διακρίσεως τῶν πραγμάτων, διότι τὰ αἰτήματα ποὺ κάνουν διὰ τὰ συμφέροντά των τὰ κάνουν ἀγροίκως, καὶ ζητοῦν μερικὰ ὡς καλά, ποὺ πολλὰς φορὰς δὲν εἶνε πρὸς τὸ συμφέρον των καὶ φεύγουν ἄλλα ὡς κακά, ποὺ ἀποδίδουν ὅμως εἰς αὐτοὺς ἐνίστε πολλὴν ὥφελειαν. Π.χ. εἶνε κάποιος ἀρρωστος; Εὕχεται νὰ ἀποφύγῃ τὸν πόνον ποὺ προκαλεῖ ἡ ἀσθένεια καὶ νὰ εὔρῃ τὴν ύγειαν. "Ἐχασε χρήματα; Εἶνε περίλυπτος διὰ τὴν ζημίαν. Εἶνε ὅμως πολλὰς φορὰς καὶ ἡ ἀρρώστεια ὡφέλιμος, ὅταν πρόκηται νὰ συνετίσῃ τὸν ἀμαρτωλόν· καὶ ἡ ύγεια εἶνε βλαβερά, ὅταν γίνεται ἀφορμὴ διὰ νὰ ἀμαρτήσῃ ἐκεῖνος ποὺ τὴν ἔχει. "Ετσι καὶ τὰ χρήματα ἥδη εἰς μερικοὺς ἔγιναν μέσα ἔξυπηρετήσεως διὰ τὴν ἀκολασίαν· καὶ ἡ πτωχεία πάλιν συνεκράτησε πολλοὺς ποὺ εἶχαν κακάς δρμάς. Οὔτε λοιπὸν νὰ ἀποφύγης ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει, οὔτε

Μήτε οὖν φύγης ἀ μὴ δεῖ, μήτε προσφύγης φῦ μὴ δεῖ. **Ἄλλ'**
*ἐν σοι φευκτὸν ἥτω, ή ἀμαρτία, καὶ μία καταφυγὴ ἐκ τῶν κα-
κῶν, δὲ Θεός.* «*Μὴ πεποίθατε ἐπ' ἄρχοντας· μὴ ἐπαίρεσθε ἐπὶ
πλούτου ἀδηλότητι· μὴ φρονεῖτε ἐπὶ δυνάμει σώματος· μὴ τῆς
5 ἀνθρωπίνης δόξης τὸ περιφανὲς διώκετε. Οὐδὲν τούτων σφύ-
ζει· πάντα πρόσκαιρα, πάντα ἀπατηλά. Μία καταφυγή, δὲ Θεός.* «*Ἐπικατάρατος ἀνθρωπος ὁ τὴν ἐλπίδα ἔχων ἐπ' ἀνθρω-
πον η̄ ἐπὶ τι τῶν ἀνθρωπίνων».*

2. «*Ο Θεὸς οὖν ἡμῶν καταφυγὴ καὶ δύναμις*». Τῷ δυ-
10 ναμένῳ λέγειν «*Πάντα ἴσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ*»,
δύναμις ἐστιν δὲ Θεός. Πολλῶν μὲν οὖν ἐστιν εἰπεῖν «*Ο Θεὸς
ἡμῶν καταφυγή*», καὶ τό· «*Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν*»· τὸ δὲ
ἀπὸ τῆς αὐτῆς διαθέσεως εἰπεῖν τῷ προφήτῃ πάνυ ὀλίγων. **Όλι-**
γοι γὰρ οἱ μὴ τεθαυμακότες τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλ' δλοι ἡρτημένοι
15 τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὸν ἀναπνέοντες, καὶ πᾶσαν ἐλπίδα καὶ πεποί-
θησιν ἔχοντες. Καὶ ἐλέγχει γε ἡμᾶς τὰ πράγματα, δταν ἐν ταῖς
θλίψεσιν ἐπὶ πάντα μᾶλλον η̄ ἐπὶ τὸν Θεὸν τρέχωμεν. Νοσεῖ
τὸ παιδίον; Καὶ σὺ τὸν ἐπαοιδὸν περισκοπεῖς, η̄ τὸν τοὺς περι-
έργους χαρακτῆρας τοῖς τραχήλοις τῶν ἀγατίων νηπίων περι-
20 τιθέντα· η̄ τόγε τελευταῖον ἐπὶ τὸν ἰατρὸν ἔρχῃ καὶ τὰ φάρμακα,
τοῦ δυναμένου σφύζειν καταμελήσας. Καν ἐρύπνιον σε ἐκταρά-
ξη, πρὸς τὸν ὀνειροσκόπον τρέχεις. Καν φοβηθῆς ἐχθρόν, προσ-
τάτην ἔνα τῶν ἀνθρώπων περινοεῖς. Καὶ δλως ἐφ' ἐκάστης χρείας
ἐλέγχῃ, δήματι μὲν τὸν Θεὸν δινομάζων καταφυγήν, ἔργῳ δὲ
25 τὴν ἐκ τῶν ἀνωφελῶν καὶ ματαίων βοήθειαν ἐπισπάμενος.
Ἐστι δὲ τῷ δικαίῳ ἀληθινὴ βοήθεια δὲ Θεός. **Ωσπερ τις στρα-**
τηγὸς ὀπλιτικὸν γενναῖον ἐξηρτημένος ἐτοιμος ἀεὶ βοηθεῖν

νὰ καταφύγης εἰς ἐκεῖνο ποὺ δὲν πρέπει. Ἐλλὰ ἔνα νὰ σοῦ εἴνε ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ ἀποφύγης, ἡ ἀμαρτία, καὶ μία σωτηρία ἀπὸ τὰ κακά, ὁ Θεός. «Μὴ πεποίθαστε ἐπ' ἀρχοντας»²: μὴ ὑπερηφανεύεσθε διὰ τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ πλούτου· μὴ ἔχετε πεποίθησιν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ σώματος· μὴ ἐπιδιώκετε τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀνθρωπίνης δόξης. Κανένα ἀπὸ αὐτὸς δὲν σώζει· ὅλα εἴνε πρόσκαιρα, ὅλα ἀπατηλά. Μία ἡ σωτηρία, ὁ Θεός. «Ἐπικατάρατος ἀνθρωπος ὁ τὴν ἐλπίδα ἔχων ἐπ' ἀνθρωπον, ἡ ἐπὶ τι τῶν ἀνθρωπίνων»³.

2. «Ο Θεὸς οὓν καταφυγή καὶ δύναμις». Δι’ αὐτὸν ποὺ δύνανται νὰ λέγῃ· «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ»⁴ δύναμις εἴνε ὁ Θεός. Πολλοὶ λοιπὸν δύνανται νὰ εἴπουν· «Ο Θεὸς ἡμῶν καταφυγή», καὶ τό· «Κύριε, καταφυγή ἐγενήθης ἡμῖν»⁵. ἀλλὰ πολὺ δλίγοι εἴνε ἐκεῖνοι ποὺ θὰ τὸ εἴπουν μὲ τὴν ίδιαν διάθεσιν μὲ τὸν προφήτην. Ὁλίγοι εἴνε ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔθαύμασσαν τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ ἔξαρτῶνται ὀλόκληροι ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ αὐτὸν ἀναπνέουν, καὶ εἰς αὐτὸν ἔχουν στηρίξει δλην τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πεποίθησίν των. Καὶ μᾶς ἐλέγχουν τὰ πράγματα, ὅταν εἰς τὰς θλίψεις τρέχωμεν εἰς κάθε ἀνθρωπον παρὰ εἰς τὸν Θεόν. Ἀσθενεῖ τὸ παιδίον; Σὺ ψάχνεις νὰ εὔρῃς μάγον, ἢ ἐκεῖνον ποὺ τοποθετεῖ εἰς τραχήλους τῶν ἀνευθύνων παιδίων τὰ περιττὰ φυλαχτά· ἢ τελευταῖα ἔρχεσαι εἰς τὸν ιατρὸν καὶ εἰς τὰ φάρμακα ἀδιαφορώντας δι’ ἐκεῖνον ποὺ δύναται νὰ σὲ σώσῃ. «Ἄν σὲ ταράξῃ ὄνειρον, τρέχεις εἰς τὸν ὄνειροκρίτην. «Ἄν φοβηθῇς κάποιον ἔχθρόν, ψάχνεις ώς προστάτην ἔναν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ γενικῶς ἐλέγχεσαι εἰς κάθε ἀνάγκην, ἐπειδὴ μὲ τὰ λόγια δνομάζεις βοηθὸν τὸν Θεόν, εἰς τὴν πρᾶξιν ὅμως προσπαθεῖς νὰ ἐπισύρῃς τὴν βοήθειαν τῶν ἀνωφελῶν καὶ ματαίων. Διὰ τὸν δίκαιον ὅμως ἀληθινὴ βοήθεια εἴνε ὁ Θεός. Καὶ ὅπως κάποιος στρατηγὸς ἔξωπλισμένος μὲ γενναῖον στρατόν, εἴνε πάντοτε ἔτοιμος νὰ βοηθήσῃ τὸ μέρος

τῷ καταπονουμένῳ μέρει, οὗτως δὲ Θεὸς βοηθὸς ἡμῶν ἔστι, καὶ σύμμαχος παντὶ τῷ στρατευομένῳ κατὰ τῆς μεθοδείας τοῦ διαβόλου, ἀποστέλλων τὰ λειτουργικὰ πτεύματα πρὸς τὴν σωτηρίαν τῶν δεομένων. Εὑρίσκει δὲ ἡ θλῖψις πάντα τὸν δίκαιον 5 διὰ τὴν τοῦ βίου ἐπιτήδευσιν. Ὁ γὰρ ἐκκλίνων μὲν τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον ὁδόν, ὁδεύων δὲ τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην, εὑρίσκεται ὑπὸ τῶν θλίψεων. Ἐμψύχως τὸν λόγον ἐσχημάτισεν δὲ προφήτης εἰπών· «Ἐν θλίψει ταῖς εὑρούσαις ἡμᾶς σφόδρᾳ». Ὡσπερ γὰρ ζῷα ἐμψυχα καταλαμβάνουσιν ἡμᾶς, 10 ἐργαζόμεναι ὑπομονήν, καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς δοκιμήν, καὶ διὰ τῆς δοκιμῆς ἐλπίδα. Ὅθεν καὶ δὲ ἀπόστολός φησι· «Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Καί· «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων». Ἀλλ' ὁ γενναίως καὶ ἀταράχως τὸν ἐκ τῆς θλίψεως πειρασμὸν ὑπομείνας ἐρεῖ, διτι· «Ἐν 15 τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς». Καὶ τοσοῦτον ἀπέχει ἀπανδᾶν καὶ ἀποκνεῖν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ὅτι καὶ καυχήματος ἀφορμὴν τὸ ὑπερβάλλον τῶν κακῶν ποιεῖται λέγων, διτι· «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσιν».

3. «Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν γῆν καὶ μετατίθεσθαι ὅρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν». Μέγα ἐπιδείκνυται τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πεποιθήσεως δὲ προφήτης, διτι καν πάντα ἄνω καὶ κάτω γίνηται, καν δὲ γῆ στρέφηται ταρασσομένη, καν τὰ ὅρη τὴν οἰκείαν ἔδραν καταλιπόντα πρὸς τὰ μέσα μεθίσταται τῆς θαλάσσης, οὐ φοβηθησόμεθα, διὰ τὸ 25 ἔχειν τὸν Θεόν καταφυγὴν καὶ δύναμιν καὶ βοηθὸν ἐν θλίψει ταῖς εὑρούσαις ἡμᾶς σφόδρᾳ. Τίνος οὖτως ἀπτόητος ἡ καρδία, τίνος οὕτως ἀτάραχοι οἱ λογισμοί, ὥστε ἐν τῇ τηλικαύτῃ συγχύσει τετάσθαι τῇ διανοίᾳ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ διὰ τὴν πρὸς

έκεινο ποὺ βάλλεται, ἔτσι καὶ δ Θεὸς εἰνε βοηθός μας καὶ σύμμαχος εἰς τὸν καθένα ποὺ μάχεται ἐναντίον τῶν τεχνασμάτων τοῦ διαβόλου, καὶ ἀποστέλλει τὰ λειτουργικὰ πνεύματα διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ποὺ ἔχουν διάγκην. Εύρισκει δὲ ἡ θλίψις τὸν κάθε δίκαιον ἐξ αἵτίας τῆς φροντίδος διὰ τὴν ζωήν. Διότι ἔκεινος ποὺ ἀποφεύγει τὴν πλαστεῖαν καὶ εύρυχωρον δόδον, καὶ βαδίζει τὴν στενήν καὶ τεθλιμένην, εύρισκεται νὰ κατέχεται ἀπὸ θλίψεις. Ζωηρὰ παρουσίασεν δ προφήτης τὸν λόγον, εἰπών: «Ἐν θλίψει ταῖς εὐρούσαις ἡμᾶς σφόδρα». Διότι αἱ θλίψεις μᾶς κυριεύουν ὡς ἐμψυχα ζῶα καὶ μᾶς ἔξασκοῦν τὴν ὑπομονήν, καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς τὴν δοκιμήν, καὶ διὰ τῆς δοκιμῆς τὴν ἐλπίδα⁶. Διὰ τοῦτο καὶ δ ἀπόστολος λέγει: «Διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ»⁷. Καὶ «Πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων»⁸. Ἀλλὰ ἔκεινος ποὺ θὰ ὑπομείνῃ μὲ γενναιότητα καὶ γαλήνην τὸν πειρασμὸν ποὺ προκαλεῖ ἡ θλίψις, θὰ εἴπῃ, ὅτι «Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς»⁹. Καὶ τόσον ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποκάμῃ καὶ νὰ διστάζῃ εἰς τὰς θλίψεις, ὥστε τὰ ὑπερβολικὰ κακὰ νὰ τοῦ παρέχουν ἀφορμὴν καυχήματος λέγων, ὅτι «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσι»¹⁰.

3. «Διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐν τῷ ταράσσεσθαι τὴν γῆν, καὶ μετατίθεσθαι ὅρη ἐν καρδίαις θαλασσῶν». Ὁ προφήτης μᾶς παρουσιάζει ὅτι εἰνε μεγάλη δύναμις ἡ πεποίθησις εἰς τὸν Χριστόν, διότι, καὶ ἀν τὰ πάντα γίνουν ἀνω κάτω, καὶ ἀν ἡ γῆ περιστρέφεται τεταραγμένη, καὶ ἀν τὰ βουνὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἴδικήν των βάσιν καὶ μετατεθοῦν εἰς τὸ κέντρον τῆς θαλάσσης, δὲν θὰ φοβηθοῦμεν, διότι ἔχομεν τὸν Θεὸν καταφυγὴν καὶ δύναμιν καὶ βοηθὸν εἰς τὰς θλίψεις ποὺ μᾶς εὔρον βιαίως. Ποίους ἡ καρδία εἰνε τόσον ἀπτόητος, ποίους οἱ λογισμοὶ εἰνε τόσον εἰρηνικοί, ὥστε εἰς τόσον μεγάλην σύγχυσιν νὰ ἔχῃ τὸν νοῦν του σταθερῶς ἐστραμμένον πρὸς τὸν Θεόν, καὶ λόγῳ τῆς

9. Ρωμ. 8, 37.

10. Ρωμ. 5, 3.

αὐτὸν ἐλπίδα, ἐπὶ μηδενὶ τῶν γινομένων ἐκπλήττεσθαι; Ἡμεῖς δὲ ἀνθρώπου ὁργὴν οὐχ ὑπομένομεν· ἡ κυνὸς ἐπιδραμόντος, ἡ ἄλλου τινὸς θηρίου, οὐ πρὸς Θεὸν ἀποβλέπομεν τὸν βοηθὸν ἡμῶν ἐν ταῖς θλίψεσιν, ἀλλὰ διαπτοηθέντες πρὸς ἑαυτοὺς ἐπι-
5 στρεφόμεθα. «Ἡχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν». Εἰπε γῆς ταραχήν, καὶ ὅρῶν μετάθεσιν. Λέγει καὶ θαλάσσης σάλον καὶ ἀνατροπήν, μέσον τῶν ὁρέων τοῖς πελάγεσιν ἐμπιπτόντων.
10 «Ἡχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν»· τῶν θαλασσῶν δηλοντόι. Ἐπὶ πλέον δὲ ποιεῖται τὴν ἐν τοῖς ὕδαις ταραχὴν αὐτὰ
10 τὰ ὅρη μὴ ἐνιδρυμένα τῇ θαλάσσῃ, ἀλλὰ τῷ οἰκείῳ σάλῳ πολὺ ἐμποιοῦντα τὸν κλόνον τοῖς ὕδαισιν. «Οτε τοίνυν ἡ μὲν γῆ τα-
15 ράσσεται, ὕδατα δὲ θαλασσῶν ἡχήσει καὶ ἀναβρασθήσεται ἐκ βυθῶν, ὅρη δὲ μετατίθεται καὶ πολὺν ὑπομένει τὸν τάραχον διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου, τότε, φησίν,
20 ἀπτόητος ἡμῶν ἡ καρδία διὰ τὸ ἀσφαλεῖς καὶ βεβαίας ἔχειν ἐπὶ Θεὸν τὰς ἐλπίδας. «Ἐταράχθησαν τὰ ὅρη ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ». Δύνασαι καὶ τροπικῶς ἐκλαβεῖν τὴν διάνοιαν τοῦ δητοῦ,
25 ὅρη ὀνομάζων τὸν μεγαλοφρονοῦντας ἐπὶ τῷ ἐαυτῶν μεγέθει, ἀγνοοῦντας δὲ τὴν τοῦ Θεοῦ κραταιότητα, καὶ ὑπερυψουμένους κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, εἴτα τυχωμένους ὑπὸ τῶν μετὰ δινάμεως καὶ σοφίας πρεσβευόντων τὸν τῆς σοφίας λόγον, καὶ μετὰ τὴν συναίσθησιν τῆς ἐαυτῶν πτωχείας φοβουμένους τὸν Κύριον, καὶ ὑποταπεινουμένους τῇ κραταιότητι αὐτοῦ. «Η τάχα καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ πατέρες τῆς ἀπολλυ-
30 μένης σοφίας ὅρη καὶ αὐτοὶ λέγονται, ταρασσόμενοι ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ κραταιότητι, ἥν ἐν τῷ ἀγῶνι τῷ διὰ τοῦ σταυροῦ πρὸς τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου ἐπεδείξατο. Ἀπεκδυσάμενος

έλπιδος πρὸς αὐτόν, νὰ μὴ τὰ χάνῃ εἰς κανένα ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν; Ἡμεῖς ὅμως δὲν ἀνεχόμεθα τὴν ὁργὴν ἐνὸς ἀνθρώπου· ἢ ἔὰν μᾶς ἐπιτεθῆ σκύλος, ἢ κάποιο ἄλλο θηρίον, δὲν ἀποβλέπομεν εἰς τὸν Θεὸν τὸν βοηθόν μας εἰς τὰς θλίψεις, ἀλλὰ ἀνησυχήσαντες στρέφομεν τὴν προσοχήν μας εἰς τοὺς ἑαυτούς μας. «Ἡχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν». Ἀνέφερε ταραχὴν γῆς καὶ μετάβασιν βουνῶν. Τώρα λέγει σάλον καὶ ἀναποδογύρισμα τῆς θαλάσσης, ἐξ αἵτίας τῆς πτώσεως τῶν βουνῶν εἰς τὸ μέσον τῶν θαλασσῶν. «Ἡχησαν καὶ ἐταράχθησαν τὰ ὕδατα αὐτῶν», δηλαδὴ τῶν θαλασσῶν. Ἐπὶ πλέον τὰ ὅρη δημιουργοῦν τὴν ταραχὴν εἰς τὰ ὕδατα, ἐπειδὴ δὲν εἴνε τοποθετημένα εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ μὲ τὸν ίδιον τῶν σάλον προξενοῦν μεγάλον κλονισμὸν εἰς τὰ ὕδατα. «Οταν λοιπὸν ταράσσεται ἡ γῆ, καὶ τὰ ὕδατα τῶν θαλασσῶν θὺ ἡχήσουν καὶ θὰ τιναχθοῦν πρὸς τὰ ἐπάνω ἀπὸ τὰ βάθη, καὶ τὰ βουνὰ μετατοπίζονται καὶ ὑπομένουν μεγάλην ταραχὴν, ἐξ αἵτίας τῆς ὑπερβολικῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, τότε, λέγει, ἡ καρδία μας μένει ἀπτόητος, διότι ἔχομεν ἀσφαλεῖς καὶ βεβαίας τὰς ἔλπίδας μας εἰς τὸν Θεόν. «Ἐταράχθησαν τὰ ὅρη ἐν τῇ κραταιότητι αὐτοῦ». Δύνασαι νὰ ἔννοήσῃς καὶ μεταφορικῶς τὸ νόημα τοῦ ρητοῦ, δονομάζων ὅρη ἐκείνους ποὺ ὑπερηφανεύονται διὰ τὴν δύναμιν τῶν, ἀγνοοῦν δόμως τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπερυψώνονται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ¹¹, ἐπειτα δόμως νικῶνται ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κηρύττουν τὸν λόγον τῆς σοφίας μὲ δύναμιν καὶ σοφίαν, καὶ μετὰ τὴν συναίσθησιν τῆς πτωχείας τῶν φοβούνται τὸν Κύριον, καὶ ταπεινώνονται κάτω ἀπὸ τὴν δύναμιν του. Ἰσως καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ οἱ πατέρες τῆς ματαίας σοφίας, δονομάζονται καὶ αὐτοὶ ὅρη, οἱ δόποιοι ταράσσονται μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν δόποιαν ἐφανέρωσεν εἰς τὸν ἀγῶνα του διὰ τοῦ σταυροῦ ἐναντίον τοῦ κυριάρχου τοῦ θανάτου¹². Διότι ἔξεδύθη, σὰν ἔνας γενναῖος ἀγωνιστής,

12. Ἐβρ. 2, 14.

γάρ, ὡσπερ τις γενναῖος ἀγωνιστής, κατεπάλαισε τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἔξονσίας, καὶ «έδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν τῷ ξύλῳ».

4. «Τοῦ ποταμοῦ τὰ δρυῆματα εὑφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ 5 Θεοῦ». Τὰ μὲν ἀλμυρὰ ὕδατα σφοδρῶς ὑπὸ τῶν πνευμάτων ἐκταρασσόμενα ἥχησαν καὶ ἐταράχθησαν· τὰ δὲ τοῦ ποταμοῦ δρυῆματα ἀφοφητὶ προϊόντα, καὶ ἡσυχῇ τοῖς ἀξίοις τῆς ὑποδοχῆς ἐπιφρέοντα, εὑφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ νῦν δίκαιος πίνει τὸ ζῶν ὕδωρ, καὶ ὑστερον δὲ πίεται ἀφθονώτερον, 10 ἥντικα δὲ πολιτογραφηθῇ ἐν τῇ πόλει τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ νῦν μὲν δι’ ἐσόπτρον καὶ ἐν αἰνίγματι πίνει, διὰ τὴν καταβραχὺ κατάληψιν τῶν θείων θεωρημάτων· τότε δὲ δρυῆ πλημμυροῦντα τὸν ποταμὸν ὑποδέξεται, πᾶσαν δι’ εὑφροσύνης ἐπικλύζειν δυνάμενον τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Τίς δ’ ἂν εἴη ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ, 15 ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐκ τῆς πίστεως τῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων ἐγγινόμενον τοῖς ἀξίοις; «Ο γὰρ πιστεύων, φησί, εἰς ἐμέ, ποταμὸί ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ὁρεύσονται». Καὶ πάλιν· «Ἐάν τις πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δίδωμι, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἄλλομένον εἰς ζωὴν αἰώνιον». Οὗτος τοίνυν ὁ ποταμὸς εὑφραίνει πᾶσαν δρυῆ τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, ἥτοι τὴν Ἐκκλησίαν τῶν τὸ πολίτευμα ἔχοντων ἐν οὐρανοῖς· ἢ πᾶσαν τὴν νοητὴν κτίσιν, ἀπὸ τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων μέχρι τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, πόλιν χρὴ νοεῖν εὑφραίνομένην ὑπὸ τῆς ἐπιφροῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ορίζονται γάρ τινες πόλιν 20 εἶναι σύστημα ἰδρυμένον, κατὰ νόμον διοικούμενον. Ἐφαρμόζει δὲ καὶ τῇ ἄνω Ἱερονσαλήμ τῇ ἐποντραίω πόλει ὁ ἀποδοθεὶς δρός τῆς πόλεως. Σύστημα γὰρ κάκεῖ τῶν πρωτοτόκων, τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς· καὶ ἰδρυμένον τοῦτο, διὰ τὸ ἀμε-

καὶ ἐνίκησεν εἰς τὴν πάλην τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἔξουσίας, καὶ «ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν τῷ ξύλῳ»¹⁵.

4. «Τοῦ ποταμοῦ τὰ δρυμήματα εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ». Τὰ ἀλμυρὰ ὕδατα, ὅταν ἀνακατεύθηκαν βιαίως ἀπὸ τοὺς ἀνέμους ἡχησαν καὶ ἐταράχθησαν· τὰ ρεύματα ὅμως τοῦ ποταμοῦ ποὺ τρέχουν ἀθορύβως, καὶ μὲ ἡσυχίαν ρέουν εἰς ἑκείνους ποὺ εἰνε ἄξιοι νὰ τὰ ὑποδεχθοῦν, εὐφραίνουν τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ τώρα δ δίκαιος πίνει τὸ ζωντανὸν ὕδωρ¹⁶, ἀλλὰ καὶ ὑστερα θὰ τὸ πίνῃ πλουσιώτερον, ὅταν θὰ ἐγγραφῇ ὡς πολίτης εἰς τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. 'Αλλὰ τώρα μὲν πίνει δι' ἐσόπτρου καὶ δι' αἰνίγματος, ἐπειδὴ κατανοεῖ δλίγον κατ' δλίγον τὰ θεῖα μυστήρια· τότε ὅμως θὰ ὑποδεχθῇ συγχρόνως πλημμυρισμένον τὸν ποταμόν, ὃ ὅποιος δύναται νὰ καλύψῃ μὲ εὐφροσύνην τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Ποῖος δύναται νὰ εἰνε δ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ, παρὰ τὸ ἄγιον Πνεῦμα, τὸ ὅποιον γεννᾶται εἰς τοὺς ἄξιους διὰ τῆς πίστεως ἑκείνων ποὺ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν; Διότι λέγει· «Ο πιστεύων εἰς ἐμέ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσι»¹⁵. Καὶ πάλιν· «Ἐάν τις πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἔγω δίδωμι, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον»¹⁸. Αὐτὸς λοιπὸν δ ποταμὸς εὐφραίνει συγχρόνως δλόκληρον τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν ἑκείνων ποὺ ἔχουν τὴν πατρίδα των εἰς τοὺς οὐρανούς· ἦ πρέπει νὰ ἔννοήσωμεν ὡς πόλιν ποὺ εὐφραίνεται ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἄγιου Πνεύματος, δλόκληρον τὴν νοητὴν κτίσιν, ἀπὸ τὰς ὑπερκοσμίους δυνάμεις μέχρι καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν. Μερικοὶ δίδουν δρισμὸν διτὶ πόλις εἰνε ἐνα ὥργανωμένον σύστημα, ποὺ διοικεῖται σύμφωνα μὲ τὸν νόμον. Αὐτὸς δὲ δρισμὸς ποὺ ἐδόθη εἰς τὴν πόλιν ταιριάζει καὶ διὰ τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, τὴν ἐπουράνιον πόλιν. Διότι καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει συγκέντρωσις πρωτοτόκων, ποὺ ἔχουν ἀπογραφῇ εἰς τοὺς οὐρανούς· καὶ αὐτὸς εἰνε θεμελιωμένον, διότι εἰνε ἀμετάβλητος

15. Ἰωάν. 7, 38.

16. Ἰωάν. 4, 14.

τακίνητον τῆς διαγωγῆς τῶν ἀγίων, καὶ κατὰ νόμου τὸν οὐράνιον διοικούμενον. Τὴν τοίνυν διάταξιν ἐκείνης τῆς πολιτείας καὶ πᾶσαν τὴν διακόσμησιν καταμαθεῖν, οὐδὲμιᾶς ἐστιν ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐκεῖνα γάρ ἐστιν, πᾶν δφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὕτε 5 οὓς ἦκουσεν, οὕτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, δητοίμασεν δ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· πλὴν δτι «μυριάδες ἄγγέλων ἐκεῖ, καὶ πανήγυρις ἀγίων, καὶ Ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς». Περὶ ἐκείνης φησὶν δ Λαβίδ· «Δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ». Ἐκείνη τῇ πόλει διὰ τοῦ 10 Ἡσαίου ἐπαγγέλλεται δ Θεός, δτι «θήσω σε ἀγαλλίαμα αἰώνιον, εὐφροσύνην γενεῶν γενεαῖς· καὶ οὐκ ἔσται σύντριμμα οὐδὲ ταλαιπωρία ἐν τοῖς δρίοις σου· ἀλλὰ κληθήσεται σωτήριον τὰ τείχη σου». Ἐπάρας οὖν τὸν δφθαλμὸν τῆς ψυχῆς, ἀξίως τῶν ἄνω ζήτει τὰ περὶ τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ. Τί δ ἀν τῆς ἐκεῖ μα- 15 καριότητος ἐπάξιόν τις ἐννοηθείη, ἣν εὐφραίνει μὲν δ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ, τεχνίτης δὲ καὶ δημιουργός ἐστιν δ Θεός; «Ὕγιασε τὸ σκήνωμα αὐτοῦ δ "Ὑψιστος"». Τάχα τὴν σάρκα λέγει τὴν θεοφόρον, ἀγιασθεῖσαν διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν συναφείας. «Ωστε νοήσεις σκήνωμα τοῦ "Ὑψιστον" τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν τοῦ 20 Θεοῦ.

5. «Ο Θεός ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται. Βοηθήσει αὐτῇ δ Θεός, τὸ πρὸς πρωτὸν πρωτόν. Καὶ ἐπειδὴ δ Θεός ἐν μέσῳ τῆς πόλεως ἐστι, τὸ ἀσάλευτον χαριεῖται αὐτῇ, τὴν βοήθειαν αὐτῇ παρεχόμενος ἐν ταῖς πρώταις ἀνατολαῖς τοῦ φωτός. Εἴτε 25 οὖν τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ, εἴτε τῇ κάτω Ἐκκλησίᾳ, τὸ τῆς πόλεως ἐφαρμόσει ὄνομα, αἵγιασεν ἐν αὐτῇ τὸ σκήνωμα αὐτοῦ δ "Ὑψιστος". Καὶ διὰ τοῦ σκηνώματος τούτου, φ κατεσκήνωσεν δ Θεός, ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐγένετο, χαριζόμενος αὐτῇ τὸ μὴ σα-

ἡ ζωὴ τῶν ἄγίων, καὶ διοικεῖται σύμφωνα μὲ τὸν οὐράνιον νόμον. Τὸν κανονισμὸν λοιπὸν ἔκεινης τῆς πολιτείας καὶ τὴν ὅλην διαρρύθμισιν δὲν δύναται νὰ τὰ γνωρίσῃ καμμία δινθρωπίνη ὑπαρξίης. Ἐκεῖνα εἶνε «Ἄνδρα φθαλμὸς σύκη εἰδεν, οὔτε οὗς ἥκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν δινθρώπου διέβη, ἢ ἡτοίμασεν διθέός τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν»¹⁷. πλὴν ὅμως ὑπάρχουν ἔκει «μυριάδες ἀγγέλων, καὶ πανήγυρις ἄγίων, καὶ Ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς»¹⁸. Περὶ ἔκεινης λέγει δὲ Δαυΐδ· «Δεδοξασμένα ἔλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ»¹⁹. Ἐκεῖνη τὴν πόλιν ὑπόσχεται καὶ διθέος διὰ τοῦ Ἡσαίου, ὅτι «θήσω σε ἀγαλλίαμα αἰώνιον, εὐφροσύνην γενεῶν γενεαῖς· καὶ οὐκ ἔσται σύντριμμα οὐδὲ ταλαιπωρία ἐν τοῖς ὄροις σου· ἀλλὰ κληθήσεται σωτήριον τὰ τείχη σου»²⁰. Ἀφοῦ λοιπὸν ὑψώστης τοὺς διθαλμοὺς τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ἄνω, ζήτει ἐπαξίως τὰ ἄνω τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ. Τί θὰ ἥδύνατο νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς ὡς ἴσαξιον τῆς ἔκει μακαριότητος, τὴν διποίαν εὐφραίνει μὲν διποταμὸς τοῦ Θεοῦ, τεχνίτης δὲ καὶ δημιουργὸς εἶνε διθέος;²¹ «Ὕγιασε τὸ σκήνωμα αὐτοῦ διθέος "Ψιστος". Ἰσως ἐννοεῖ τὴν θεοφόρον σάρκα, ἡ διποία ἡγιάσθη διὰ τῆς ἐνώσεως της μὲ τὸν Θεόν. Ωστε νὰ ἐννοήσης κατοικίαν τοῦ "Ψιστού" τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν τοῦ Θεοῦ.

5. «Ο Θεός ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ οὐ σαλευθήσεται. Βοηθήσει αὐτῇ διθέος, τὸ πρὸς πρωὶ πρωὶ». Καὶ ἐπειδὴ διθέος εἶνε εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, χαρίζει εἰς αὐτὴν τὴν σταθερότητα, προσφέροντας εἰς αὐτὴν τὴν βοήθειαν εἰς τὰς πρώτας ἀνατολὰς τοῦ φωτός. Εἴτε λοιπὸν εἰς τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ εἴτε εἰς τὴν κάτω Ἐκκλησίαν ἀποδώσει κανεὶς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἡγίασεν διθέος τὴν κατοικίαν του μέσα εἰς αὐτήν. Καὶ διὰ τῆς κατοικίας αὐτῆς, μέσα εἰς τὴν διποίαν ἐγκατεστάθη διθέος, εύρεθη διθέος εἰς τὸ μέσον αὐτῆς, χαρίζοντας εἰς αὐτὴν τὴν δυ-

20. Ἡσ. 60, 15· 18.

21. Ἐβρ. 11, 10.

λεύεσθαι. Ἐν μέσῳ δέ ἔστι τῆς πόλεως ὁ Θεός, ἵσας πανταχόθεν ἐπὶ τὰ πέρατα τοῦ κύκλου τῆς ἑαυτοῦ προνοίας τὰς ἀκτῖνας ἐκπέμπων. Οὕτω γὰρ τὸ δίκαιον τοῦ Θεοῦ διασφέζεται, τὸ αὐτὸ μέτρον τῆς ἀγαθότητος διανέμοντος ἄπασι. «Βοηθήσει αὐτῇ ὁ 5 Θεός τὸ πρός πρωΐ πρωΐ». Τὴν μὲν οὖν παρ' ἡμῖν πρωτανὸν αἰσθητὸς ἥλιος ποιεῖ, ἐπειδὰν τὸν καθ' ἡμᾶς δρίζοντα ὑπεροχύψη· τὴν δὲ ἐν τῇ ψυχῇ πρωτανὸν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἀποτελεῖ τῇ ἀνατολῇ τοῦ φωτὸς τοῦ νοητοῦ ποιῶν ἡμέραν ἐν τῷ παραδεξαμένῳ αὐτόν. Ἐν τυκτὶ γάρ ἐσμεν παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀγνωσίας οἱ 10 ἄνθρωποι. Ἐπειδὰν οὖν ἀναπετάσαντες ἑαυτῶν τὸ ἡγεμονικόν, ὑποδεξάμεθα τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ περιλαμφθῶμεν τῷ φωτὶ τῷ ἀιδίῳ, «βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεός τὸ πρός πρωΐ πρωΐ». Ἐπειδὰν γενώμεθα τέκνα φωτός, καὶ ἡ νὺξ μὲν ἡμῖν προκόψῃ, ἡ δὲ ἡμέρα ἐγγίσῃ, τότε ἄξιοι τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας γινόμεθα.

15 Βοηθεῖ οὖν τῇ πόλει ὁ Θεός, διὰ τῆς ἴδιας ἀνατολῆς καὶ ἐπιφανείας πρωτανὸν αὐτῇ ἐμποιῶν. «Ιδού γὰρ ἄνθρωπος, φησίν, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ». Οἵτις ἀν οὖν ἐπανατείλῃ τὸ νοητὸν φῶς, λνομένον τοῦ ἐκ τῆς ἀγνοίας καὶ πονηρίας σκότους, πρωτανός τούτοις ἐγγίνεται. Ἐπεὶ οὖν φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθεν, ἵνα δὲ περιπατῶν ἐν αὐτῷ μὴ προσκόπτῃ, ἡ βοήθεια αὐτοῦ πρωτανὸς ἐστὶ παρεκτική. Ἡ τάχα ἐπειδὴ δρθρον βαθέος ἡ ἀνάστασις ἦν, βοηθήσει ὁ Θεός τῇ πόλει τὸ πρός πρωΐ πρωΐ, ὁ τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην πρωτανὸν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως ἐργασάμενος.

25 6. «Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι, ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ ὁ Ὑψιστος, ἐσαλεύθη ἡ γῆ». Νόησόν μοί τινα πόλιν ἐπιβολευομένην παρὰ τῶν ἐπιστρατευόντων αὐτῇ πολεμίων, τέως μὲν περικαθεζομένων αὐτὴν ἔθνῶν πολλῶν καὶ βασιλέων τῶν

νατότητα νὰ μὴ σαλεύεται. Καὶ δὲ Θεὸς εἶνε εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, στέλλοντας εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κύκλου ἐξ ἵσου τὰς ἀκτίνας τῆς προστασίας του. "Ἐτσι διατηρεῖται ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, διότι μὲ τὸ ἴδιον μέτρον διαμοιράζει εἰς ὅλους τὴν ἀγαθότητά του. «Βοηθήσει αὐτῇ δὲ Θεὸς τὸ πρὸς πρωῖ πρωῖ». Τὴν ἴδικήν μας πρωῖαν μᾶς τὴν χαρίζει ὁ αἰσθητὸς ἥλιος, ὅταν ἀνεβῇ ἐπάνω ἀπὸ τὸν ἴδικόν μας ὅρίζοντα, τὴν δὲ πρωῖαν εἰς τὴν ψυχὴν τὴν φέρει δὲ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης²² ποὺ μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ νοητοῦ φωτὸς χαρίζει τὴν ἡμέραν εἰς ἑκεῖνον ποὺ τὸν δέχεται. Διότι εἴμεθα εἰς τὸ σκότος οἱ ἀνθρώποι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀγνοίας. "Οταν λοιπὸν ἀνοίξωμεν τὸν νοῦν μας καὶ ὑποδεχθοῦμεν τὸ ἀπαύγμασμα τῆς δόξης²³, καὶ φωτισθοῦμεν μὲ τὴν λάμψιν τοῦ ἀιδίου φωτός, «βοηθήσει αὐτῇ δὲ Θεὸς τὸ πρὸς πρωῖ πρωῖ». "Οταν γίνωμεν τέκνα φωτός, καὶ ἡ μὲν νὺξ προχωρεῖ πρὸς τὸ τέλος, ἡ δὲ ἡμέρα πλησιάζει²⁴, τότε θὰ γίνωμεν ἄξιοι τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ. Βοηθεῖ λοιπὸν δὲ Θεὸς τὴν πόλιν, μὲ τὴν ἴδικήν του ἀνατολὴν καὶ παρουσίαν καὶ δημιουργεῖ εἰς αὐτὴν πρωῖαν. Διότι λέγει· «'Ιδοὺ ἀνθρώπος, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ»²⁵. Εἰς δοσούς λοιπὸν θὰ ἀνατείλῃ τὸ νοητὸν φῶς, ὅταν διαλυθῇ τὸ σκότος τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς πονηρίας, εἰς αὐτοὺς γίνεται πρωῖα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἥλθεν εἰς τὸν κόσμον φῶς, ὥστε ἑκεῖνος ποὺ περιπατεῖ εἰς αὐτὸν νὰ μὴ σκοντάφτῃ, ἡ βοήθεια αὐτοῦ ἔγκειται εἰς τὸ δόσιμον τῆς πρωῖας. "Η ἵσως ἐπειδὴ ἡ ἀνάστασις ἔγινε βαθεὶά χαράματα, θὰ βοηθήσῃ δὲ Θεὸς τὴν πόλιν «τὸ πρὸς πρωῖ πρωῖ», ἑκεῖνος ποὺ ἐπραγματοποίησε τὴν νίκην κατὰ τοῦ θανάτου τὴν πρωῖαν τῆς τρίτης ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως.

6. «Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι, ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ δὲ "Ψιστος, ἐσαλεύθη ἡ γῆ". Σκέψου κάποιαν πόλιν τὴν δόποίαν ἐπιβουλεύονται ἔχθροι ποὺ ἔξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς, καὶ ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνου τὴν εἶχαν περικυκλώσει πολλὰ ἔθνη

καθ' ἔκαστον ἔθνος τὰ σκῆπτρα διαλαχόντων· εἰτά τινα στρατηγόν, ἄμαχον τὴν δώμην, ἀθρόως ἐπιφανέντα εἰς βοήθειαν τῇ πόλει ταύτῃ, λύοντα μὲν τὴν πολιορκίαν, σκεδανώντα δὲ τὴν συστροφὴν τῶν ἔθνῶν, εἰς φυγὴν δὲ τοὺς βασιλεῖς συνελαύνοντα ἐκ μόνου τοῦ ἐμβοῆσαι αὐτοῖς μετὰ δυνάμεως, καταπλῆξαι τε αὐτῶν τὰς καρδίας τῇ στερρότητι τῆς φωνῆς. Πόσην οὖν εἰκὸς ταραχὴν συστῆναι, τῶν ἔθνῶν διωκομένων, καὶ τῶν βασιλέων εἰς φυγὴν ἐκκλινάντων; Θροῦν δέ τινα ἀσημον καὶ ἥχον ἀκατάπαυστον ἐκ τῆς τεθορυβημένης αὐτῶν φυγῆς ἀναπέμπεσθαι,

10 πάντα δὲ τόπον πλήρη εἶναι τῶν ὑπὸ δειλίας φυγαδευθέντων, ὅστε σάλον ἐγγίνεσθαι πανταχοῦ ταῖς ὑποδεχομέναις αὐτοὺς πόλεσιν ἢ κώμαις. Τὴν τοιαύτην οὖν παρίστησι τῇ πόλει τοῦ Θεοῦ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἀντίληψιν ἐν τῷ λέγειν *“Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἐκλιναν βασιλεῖαι, ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ δὲ Υψιστος, 15 ἐσαλεύθη ἡ γῆ”*. *“Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν δὲ Θεὸς Ἰακώβ”*. Εἰδε τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεόν, εἰδε τὸν ἐκ παρθένου ἀγίας γεννηθέντα *“Ἐμμανονήλ, ὃς ἐστι μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν δὲ Θεός”*· καὶ διὰ τοῦτο προφητικῶς ἐκβοᾶ *“Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν”*, δεικνύς, διτι οὗτος ἐστιν δι τοῖς 20 ἀγίοις προφήταις καὶ πατριάρχαις ἐμφανισθείς. *“Ἀντιλήπτωρ ἡμῶν”*, φησίν, οὐχὶ ἄλλος Θεὸς παρὰ τὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν παραδιδόμενον ἀλλ' δὲ Θεὸς *“Ἰακώβ*, δὲν τῷ χρηματισμῷ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ θεράποντα διαλεχθείς *“Ἐγώ εἰμι δὲ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ δὲ Θεὸς Ἰσαάκ, καὶ δὲ Θεὸς Ἰακώβ”*.

25 7. *“Δεῦτε καὶ ἰδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνταναιρῶν πολέμους μέχρι τῶν περιάτων τῆς γῆς”*. Τοὺς μακρὰν ὄντας τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας εἰς τὴν διὰ τῆς ἐπιγνώσεως ἐγγύτητα προσκαλεῖται δὲ λόγος λέγων *“Δεῦτε καὶ ἰδετε”*.

καὶ βασιλεῖς ποὺ ἔτυχε νὰ κρατοῦν τὰ σκῆπτρα εἰς τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἔθνη· ἐπειτα κάποιος στρατηγός, ἀκαταμάχητος εἰς τὴν δύναμιν, ἐπαρουσιάσθη ξαφνικά εἰς βοήθειαν αὐτῆς τῆς πόλεως, καὶ ἔλυσε μὲν τὴν πολιορκίαν, διεσκόρπισε δὲ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἔθνῶν, καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς βασιλεῖς μὲ μόνον ποὺ ἐφώναξε μὲ δύναμιν πρὸς αὐτούς, καὶ κατετρόμαξε τὰς καρδίας των μὲ τὴν σταθερότητα τῆς φωνῆς. Πόση λοιπὸν ταραχὴ ἦτο φυσικὸν νὰ δημιουργήσῃ, ὅταν τὰ ἔθνη ἔδιώκοντο, καὶ οἱ βασιλεῖς ἐτρέποντο εἰς φυγὴν; Κάποιος δὲ ἀγνωστος θόρυβος καὶ ἀκατάπταυστος ἥχος θὰ βγῇ ἀπὸ τὴν θορυβώδη φυγὴν των, κάθε δὲ τόπος θὰ εἰνε γεμάτος ἀπὸ τὴν δειλίαν τῶν φυγάδων, ὡστε νὰ προξενηθῇ σάλος παντοῦ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς κώμας ποὺ θὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν. Τὴν τοιαύτην λοιπὸν βοήθειαν ἔκ μέρους τοῦ Σωτῆρος διὰ τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ παρουσιάζει, ὅταν λέγῃ· «Ἐταράχθησαν ἔθνη, ἔκλιναν βασιλεῖαι, ἔδωκε φωνὴν αὐτοῦ δὲ "Ὕψιστος, ἐσαλεύθη ἡ γῆ". «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν δὲ Θεός Ἱακώβ». Εἰδε τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεόν, εἰδε τὸν Ἐμμανουὴλ ποὺ ἐγεννήθη ἔκ τῆς ἀγίας Παρθένου, «ὅ ἐστι μεθερμηνεύμενον, μεθ' ἡμῶν δὲ Θεός»²⁶. καὶ διὰ τοῦτο προφητικῶς φωνάζει· «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν», θέλοντας νὰ δείξῃ, ὅτι αὐτὸς εἰνε ἐκεῖνος ποὺ ἐνεφανίσθη εἰς τοὺς ἀγίους προφήτας καὶ πατριάρχας. Βοηθός μας, λέγει, ὅχι κάποιος ἄλλος Θεός ἀπὸ ἐκείνον ποὺ μᾶς κηρύττουν οἱ προφῆται, ἄλλὰ δὲ Θεός Ἱακώβ, δὲ δόποιος εἰς τὸν χρησμόν, ὅταν συνωμιλοῦσε μὲ τὸν δοῦλόν του εἶπε· «Ἐγώ εἰμι δὲ Θεός Ἀβραάμ, καὶ δὲ Θεός Ἰσαάκ, καὶ δὲ Θεός Ἱακώβ»²⁷.

7. «Δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνταναιρῶν πολέμους μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς. Αὐτοὺς ποὺ εύρισκονται μακριὰ ἀπὸ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας τοὺς προσκαλεῖ δὲ λόγος νὰ πλησιάσουν διὰ τῆς ἐπιγνώσεως λέγων· «Δεῦτε καὶ ἴδετε». Διότι ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς σωμα-

27. Ἔξ. 3, 6.

“Ωσπερ γάρ ἐπὶ τῶν σωματικῶν ὀφθαλμῶν αἱ μὲν ἐπὶ πολὺ ἀποστάσεις ἀμυδρὰν ποιοῦσι τὴν τῶν ὁραμένων κατάληψιν, οἱ δὲ προσεγγισμοὶ τῶν θεωρούντων ἐναργῆ παρέχονται τῶν βλεπομένων τὴν ἐπίγνωσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ νοῦν θεωρητῶν· ὁ μὴ διὰ τῶν ἔργων οἰκειωθεὶς καὶ πλησιάσας Θεῷ ἵδεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ καθαροῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς οὐ δύναται. Διὰ τοῦτο, δεῦτε, προσεγγίσατε πρότερον, εἴτα ἵδετε τὰ ἔργα Κυρίου τεράστια ὅντα καὶ παράδοξα· ὥν καταπλαγέντα τὰ πρότερον πολέμια καὶ στασιώδη ἔθνη πρὸς ἡσυχίαν μετέβαλε. «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου», καί· «Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι». Πατρικὴ ἡ φωνή, ἡπλωμέναις ἀγκάλαις πρὸς ἑαυτὸν καλοῦντος τοὺς τέως ἀφηνιάζοντας. ‘Ο οὖν ἀκούσας τῆς κλίσεως, καὶ ἐγγίσας, καὶ κολληθεὶς τῷ προστάξαντι, δψεται τὸν εἰρηνοποιήσαντα τὰ πάντα διὰ τοῦ σταυροῦ, 15 πεῖτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». «Τόξον συντρίψει, καὶ συνθλάσει ὅπλον, καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρὶ». ‘Ορᾶς τὸ εἰρηνικὸν Κυρίου τῶν δυνάμεων, δτι ἔχων μεθ’ ἑαυτοῦ ἀοράτους δυνάμεις ἀγγελικῶν καταλόγων; ‘Ορᾶς τὸ ἀνδρεῖον δμοῦ καὶ φιλάνθρωπον τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν δυνάμεων; δς γε Κύριος ὧν τῶν δυνάμεων, καὶ πάντα ἔχων τὰ συστήματα τῶν ἀγγελικῶν καταλόγων, οὐδαμοῦ τινα τιτρώσκει τῶν πολεμίων, οὐδένα καταβάλλει, οὐδενὸς ἄπτεται· ἀλλὰ τόξα συντρίβει, καὶ ὅπλα, καὶ θυρεοὺς κατακαίει ἐν πυρὶ. Τόξον μὲν συντρίβει, ὥστε μηκέτι τὰ πεπινδωμένα βέλη ἐκπέμπεσθαι δι’ αὐτῶν ὅπλα 20 δὲ συνθλάσει τὰ ἀγχέμαχα, ὡς μὴ δύνασθαι τοὺς σύνεγγυς τραύματα δέχεσθαι ἐπιβουλευομένους. Καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρὶ, γυμνῶν τοὺς ἀντικειμένους ἀπὸ τῶν προβλημάτων, καὶ πάντα ἐπ’ εὐεργεσίᾳ τῶν ἔχθρῶν ἐνεργῶν.

τικούς δόφθαλμούς αἱ μὲν μακριναὶ ἀποστάσεις κάμνουν τὴν κατανόησιν τῶν πραγμάτων ἀμυδράν, τὰ δὲ πλησιάσματα αὐτῶν ποὺ βλέπουν δίδουν καθαρὰν γνῶσιν τῶν βλεπομένων, ἔτσι συμβαίνει καὶ εἰς τὰς θεωρίας τοῦ νοῦ· ἐκεῖνος ποὺ δὲν οἰκειώθη καὶ ἐπλησίασε τὸν Θεὸν μὲ τὰ ἔργα του, δὲν δύναται νὰ ἴδῃ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς καθαροὺς δόφθαλμοὺς τῆς διανοίας του. Διὰ τοῦτο, ἐλᾶτε, πλησιάσατε προηγουμένως, ἐπειτα δέστε τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου ποὺ εἶνε μεγάλα καὶ παράδοξα, ἀπὸ τὰ δποῖα κατεπλάγησαν τὰ ἔθνη ποὺ προηγουμένως ἤσαν ἔχθρικὰ καὶ ἐπαναστατικὰ καὶ τὰ μετέβαλεν εἰς ἥσυχα. «Δεῦτε, τέκνα, ἀκούσατέ μου»²⁸, καὶ «Δεῦτε πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι»²⁹. Πατρικὴ εἶνε ἡ φωνή, μὲ ἀνοικτὰς τὰς ἀγκάλας καλεῖ πρὸς τὸν ἑαυτόν του αὐτοὺς ποὺ ἔως τώρα παρεκτρέποντο. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θὰ ἀκούσῃ τὴν κλῆσιν, καὶ θὰ πλησιάσῃ καὶ θὰ προσκολληθῇ εἰς αὐτὸν ποὺ προσέταξε, θὰ ἴδῃ αὐτὸν ποὺ εἰρήνευσε τὰ πάντα διὰ τοῦ σταυροῦ, «εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»³⁰. «Τόξον συντρίψει, καὶ συνθλάσει ὅπλον, καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν πυρί». Βλέπεις τὴν ειρηνευτικὴν διάθεσιν τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων, παρ' ὅλον δτι ἔχει μαζί του ἀοράτους δυνάμεις ἀγγελιῶν ταγμάτων; Βλέπεις τὴν ἀνδρείαν καὶ μαζί τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν δυνάμεων; δ ὅποιος ἀν καὶ εἶνε Κύριος τῶν δυνάμεων καὶ ἔχει εἰς τὴν ἔξουσίαν ὅλα τὰ σώματα τῶν ἀγγελιῶν ταγμάτων, κανένα δὲν φονεύει, κανένα δὲν ἐγγίζει· ἀλλὰ τόξα συντρίβει καὶ ὅπλα, καὶ κατακαίει μὲ τὸ πῦρ τὰς ἀσπίδας. Καὶ συντρίβει τὸ τόξον, διὰ νὰ μὴ ρίπτωνται εἰς τὸ ἔντος δι' αὐτῶν τὰ πυρακτωμένα βέλη· καὶ τὰ ὅπλα τὰ ἀγχέμαχα θὰ θραύσῃ, διὰ νὰ μὴ δύνανται νὰ δέχωνται τραύματα ἐκεῖνοι ποὺ εἶνε πλησίον τῶν ἔχθρῶν. Καὶ θὰ κατακαύσῃ μὲ πῦρ τὰς ἀσπίδας, ἀπογυμνώνων τοὺς ἔχθροὺς ἀπὸ τὰ προπετάσματα, καὶ μεταχειρίζόμενος ὅλα διὰ τὸ καλὸν τῶν ἔχθρῶν.

8. «Σχολάσατε καὶ γνῶτε, δτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός». Ἐφ' ὅσον μὲν τοῖς ἔξω Θεοῦ σχολάζομεν πράγμασιν, οὐδὲν δυνάμεθα χωρῆσαι γνῶσιν Θεοῦ. Τίς γὰρ μεριμνῶν τὰ τοῦ κόσμου, καὶ ἐμβαθύνων τοῖς περισπασμοῖς τῆς σαρκός, δύναται τοῖς περὶ Θεοῦ 5 λόγοις προσέχειν, καὶ τῇ ἀκριβείᾳ τῶν τηλικούτων θεωρημάτων ἀρκεῖν; Οὐχὶ ὁρᾶς, δτι ὁ εἰς τὰς ἀκάνθας ἐμπεσὼν λόγος ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν συμπνίγεται; Ἀκανθαὶ δέ εἰσιν ἡδοναὶ σαρκὸς καὶ πλοῦτος καὶ δόξα καὶ βιοτικαὶ μέριμναι. Πάντα δὲ τούτων ἔξω δεήσει γενέσθαι τὸν ἐπιδεόμενον τῆς γνώσεως τοῦ 10 Θεοῦ, καὶ σχολάσαντα ἀπὸ τῶν παθῶν, οὕτως ἀναλαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ. Πῶς γὰρ εἰσέλθῃ εἰς ψυχὴν στενοχωρουμένην ὑπὸ τῶν προκαταλαβόντων αὐτὴν διαλογισμῶν ἡ περὶ Θεοῦ ἔννοια; Οἰδε δὲ καὶ φαραώ, δτι ἴδιόν ἐστι τοῦ σχολάζοντος ἐκζητεῖν τὸν Θεόν, καὶ διὰ τοῦτο ὀνειδίζει τὸν Ἰσραὴλ· 15 «Σχολάζετε, σχολασταὶ ἐστε, καὶ λέγετε· Κυρίω τῷ Θεῷ ἡμῶν προσευξόμεθα». Αὕτη μὲν οὖν ἡ σχολὴ ἀγαθὴ τῷ σχολάζοντι καὶ ὀφέλιμος, ἡσυχίαν ἐμποιοῦσα πρὸς τὴν τῶν σωτηρίων διδαγμάτων ἀνάληψιν. Πονηρὰ δὲ σχολὴ ἡ τῶν Ἀθηναίων, οἵς (εἰς οὐδὲν ἄλλο εὑκαίρουν, ἡ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον). 20 Ἡν καὶ νῦν τινες μιμοῦνται, τῇ τοῦ βίου σχολῇ πρὸς τὴν ἀεὶ τινος καινοτέρου δόγματος εὔρεσιν ἀποχρώμενοι. Ἡ τοιαύτη σχολὴ φίλη ἐστὶν ἀκαθάρτοις καὶ πονηροῖς πνεύμασιν. «Οταν ἐξέλθῃ, φησί, τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, λέγει· Πορεύσομαι εἰς τὸν τόπον δθεν ἐξῆλθον. Καὶ ἐλθὸν εὐρίσκει 25 τὸν οἶκον ἐκεῖνον σχολάζοντα καὶ σεσαρωμένον». Μὴ γένοιτο οὖν ἡμᾶς σχολὴν ποιῆσαι τῷ ἀντικειμένῳ πρὸς τὴν εἴσοδον, ἀλλὰ ἀσχολήσωμεν ἡμῶν τὸν ἔσω οἶκον, προενοικίσαντες ἐν ἑαυτοῖς διὰ τοῦ Πνεύματος τὸν Χριστόν. Μετὰ γοῦν τὸ χαρί-

8. «Σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι δός Θεός». Ἐφ' ὅσον ἀσχολούμεθα μὲν τὰ ξένα πρὸς τὸν Θεὸν πράγματα, δὲν δυνάμεθα νὰ χωρέσωμεν τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Διότι πτοῖος μεριμνῶν διὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ ἀπορροφημένος εἰς τὰς φροντίδας τῆς σαρκός, δύναται νὰ προσέχῃ εἰς τοὺς λόγους περὶ Θεοῦ καὶ νὰ κατανοῇ μὲν ἀκρίβειαν τὰς τόσον ὑψηλὰς θεωρίας; Δὲν βλέπεις ὅτι δὲ λόγος ποὺ ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας συμπνίγεται ἀπὸ τὰς ἀκάνθας³¹; "Ακανθαὶ δὲ εἰνε αἱ ἡδοναὶ τῆς σαρκὸς καὶ δὲ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα καὶ αἱ βιοτικαὶ μέριμναι. Οἱ καθένας δὲ ποὺ στερεῖται τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ εἰνε ἀνάγκη νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔξωτερικὰ καὶ ἀφοῦ ἔκοπτῇ ἀπὸ τὰ πάθη, τότε ν' ἀναλάβῃ νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν. Πῶς δύναται νὰ εἰσέλθῃ ἡ περὶ Θεοῦ ἔννοια εἰς ψυχὴν ποὺ θλίβεται ἀπὸ σκέψεις ποὺ τὴν ἐκυρίευσαν προτιγουμένως; "Ηξερε δὲ καὶ δὲ φαραὼ, ὅτι γνώρισμα τοῦ ἀργοῦ εἰνε νὰ ζητῇ τὸν Θεόν, καὶ διὰ τοῦτο ὄνειδίζει τὸν Ἰσραήλ· «Σχολάζετε, σχολασταί ἔστε, καὶ λέγετε· Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν προσευχόμεθα»³². Αὔτὴ λοιπὸν ἡ ἀργία εἰνε καλὴ καὶ ὡφέλιμος εἰς αὐτὸν ποὺ μένει ἀργός, διότι χαρίζει ἡ συχίαν διὰ τὴν ἀποδοχὴν τῶν σωτηρίων διδαγμάτων. Πονηρὰ εἰνε ἡ ἀργία τῶν Ἀθηναίων, οἱ δποῖοι «εἰς οὐδὲν ἄλλο εὐκαίροιν, ἡ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καὶ νότερον»³³. αὔτὴν καὶ τώρα μερικοὶ μιμοῦνται, καὶ μεταχειρίζονται τὴν ἀργίαν τοῦ βίου εἰς τὸ νὰ ἐφευρίσκουν πάντοτε κάποιαν καινούργιαν διδασκαλίαν. Αὔτὴ ἡ ἀργία εἰνε ἀγαπητὴ εἰς τὰ ἀκάθαρτα καὶ πονηρὰ πνεύματα. «Οταν ἔξελθῃ», λέγει, «τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, λέγει· Πορεύσομαι εἰς τὸν τόπον ὅθεν ἔξῆλθον. Καὶ ἐλθὸν εύρισκει τὸν οἴκον ἔκεινον σχολάζοντα καὶ σεσαρωμένον»³⁴. Μὴ γένοιτο λοιπὸν νὰ ἀργήσωμεν διὰ νὰ ἀνοίξωμεν εἰσοδον εἰς τὸν ἔχθρόν, ἀλλὰ νὰ ἀπασχολήσωμεν τὸν ἐσωτερικὸν μας οἴκον, ἀφοῦ ἔγκαταστήσωμεν προτιγουμένως τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ Πνεύματος. Μετὰ

33. Πράξ. 17, 21.

34. Ματθ. 12, 43 - 44.

σασθαι τὴν εἰρήνην τοῖς τέως ταρασσομένοις ὑπὸ τῶν πολεμίων, τότε λέγει τό· Σχολάσατε ἀπὸ τῶν περισπώντων ὑμᾶς ἐχθρῶν, ἵνα ἐν ἡσυχίᾳ τὸν περὶ τῆς ἀληθείας θεωρήσητε λόγους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος, «Πᾶς ὅστις οὐκ ἀποτάσσεται, φησί, πᾶσι 5 τοῖς ὑπάρχονσιν, οὐ δύναται μον εἶναι μαθητής». Σχολάσαι οὖν δεῖ ἀπὸ τῶν γαμικῶν ἔργων, ἵνα σχολάσωμεν τῇ προσευχῇ· σχολάσαι ἀπὸ τῶν περὶ τὸν πλοῦτον σπουδῶν, ἀπὸ τῆς περὶ τὸ δοξάριον τοῦτο ἐπιθυμίας, ἀπὸ τῶν πρὸς ἀπόλαυσιν ἥδονῶν, ἀπὸ φθόνου καὶ πάσης τῆς εἰς τὸν πλησίον ἡμῶν πονηρίας, ἵνα 10 γαληνιώσης ἡμῶν τῆς ψυχῆς καὶ ὑπ' οὐδενὸς πάθους ταρασσομένης, οἷον ἐν κατόπτρῳ τινὶ καθαρὰ γένηται καὶ ἀνεπισκότητος ἡ ἔλλαμψις τοῦ Θεοῦ. «Ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ». Σαφῶς ταῦτα λέγει περὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸν πάθους ὁ Κύριος, καθὼς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ γέγραπται· «Κἀγὼ δταν 15 ὑψωθῶ, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἐμαυτόν». Καὶ δτι «ἄσπερ Μωϋσῆς ὑψώσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὗτοι δεῖ ὑψωθῆναι τὸν νίδν τοῦ ἀνθρώπουν ἐπὶ τῆς γῆς». Ἐπεὶ οὖν ὑπὲρ τῶν ἔθνῶν ἐμελλεν ὑψοῦσθαι πρὸς τὸν σταυρόν, καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς γῆς τὴν ὑψωσιν καταδέχεσθαι, διὰ τοῦτο φησιν· «Ὑψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, 20 ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ». «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Ἐπαγαλλόμενος τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ, διὸς τὴν αὐτὴν φωνὴν ἐξεβόησε· «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν»· οἵονεὶ ἐπεμβαίνων καὶ ἐναλλόμενος τῷ ἐχθρῷ, διὰ τὴν τελείαν ἐπὶ τὸν Σωτῆρα τῶν ψυχῶν ἡμῶν πεποίθησιν, ώς 25 οὐδὲν πεισόμενος παρ' αὐτοῦ. «Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; Ὁ τῷ Ἰακώβ τὴν νίκην χαρισάμενος, καὶ μετὰ τὴν πάλην ἀποδείξας αὐτὸν Ἰσραὴλ, οὗτός ἐστιν ἀντιλήπτωρ ἡμῶν· αὐτὸς πολεμεῖ ὑπὲρ ἡμῶν. Ἡμεῖς δὲ ἡσυχάσωμεν, δτι 30 «Αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ εἰς ἓντανδινὸν ἀνθρωπον».

35. Λουκ. 14, 33.

36. Ἡ λέξις «σχολάζω» ἔχει δύο ἀντιθέτους σημασίας. Ἀφ' ἐνδεικτικούς μὲν σημαίνει παύω τὴν ἐργασίαν μου, ἀργῶ, διακόπτω, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἀσχολοῦμαι μὲ κάτι, ἀφοσιώνομαι εἰς τι.

λοιπὸν τὴν εἰρήνην ποὺ χαρίζει εἰς ὅσους ἔως τώρα ἐταράσσοντο ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς, τότε λέγει τό· Ξεκοπεῖτε ἀπὸ τοὺς ἔχθροὺς ποὺ σᾶς ἀπασχολοῦν, ὥστε μὲ ήσυχίαν νὰ μελετήσετε τοὺς λόγους τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος λέγει· «Πᾶς ὅστις οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν, οὐδὲ δύναται μου εἶναι μαθητής»³⁵. Πρέπει λοιπὸν νὰ σταματήσετε καὶ ἀπὸ τὰς γαμικὰς πράξεις, διὰ νὰ ἀσχοληθῆτε μὲ τὴν προσευχήν³⁶. νὰ σταματήσετε ἀπὸ τὰς φροντίδας διὰ τὸν πλοῦτον, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν δι’ αὐτὴν τὴν δόξαν, ἀπὸ τὰς ἡδονὰς ποὺ παρέχουν ἀπόλαυσιν, ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ ἀπὸ κάθε πονηρίαν σας πρὸς τὸν πλησίον, ὥστε ὅταν ἡ ψυχὴ μας θὰ εἰνε γαλήνια καὶ δὲν θὰ ταράσσεται ἀπὸ κανένα πάθος ὡσάν εἰς κάποιο κάτοπτρον νὰ φανῇ καθαρὰ καὶ χωρὶς σύγχυσιν δὲ φωτισμὸς τοῦ Θεοῦ. «Ὕψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσι, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ». ‘Ολοφάνερα τὰ λέγει αὐτὰ ὁ Κύριος διὰ τὸ ἴδικόν του πάθος, καθὼς ἔχει γραφῆ καὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· «Κἀγώ ὅταν ὑψωθῶ, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἐμαυτόν»³⁷. Καὶ ὅτι «ὡσπερ Μωϋσῆς ὑψώσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτω δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς»³⁸. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ ὑψωθῇ ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν χάριν τῶν ἔθνῶν καὶ νὰ δεχθῇ τὴν ὑψώσιν χάριν ὅλης τῆς γῆς, διὰ τοῦτο λέγει, «Ὕψωθήσομαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ». «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ’ ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν δὲ Θεὸς Ἰακώβ». Ἐπειδὴ ἔχάρη πολὺ διὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, δύο φορὰς ἀφησει τὴν βγῆ ἡ ἴδια φωνή· «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ’ ἡμῶν»· ὡσάν νὰ πατῇ καὶ νὰ πηδᾷ ἐπάνω εἰς τὸν ἔχθρόν, διὰ τὴν ἀπόλυτον πίστιν τῶν ψυχῶν μας εἰς τὸν Σωτῆρα, ἐπειδὴ δὲν ἔπαθε τίποτε ἀπὸ αὐτόν. «Εἰ γάρ δὲ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ’ ἡμῶν»³⁹; Ἐκεῖνος ποὺ ἔχάρισε τὴν νίκην εἰς τὸν Ἰακώβ, καὶ μετὰ τὴν πάλην τὸν ὀνόμασε Ἰσραήλ⁴⁰, αὐτὸς εἶνε δὲ βοηθός μας· αὐτὸς μάχεται ὑπὲρ ἡμῶν. ‘Ημεῖς δὲς μένωμεν ἡσυχοι, διότι «αὐτός ἔστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, δὲ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ εἰς ἓνα καινὸν ἀνθρωπον»⁴¹.

37. Ἰωάν. 12, 32.

38. Ἰωάν. 3, 14.

39. Ρωμ. 8, 31.

40. Γέν. 32, 28.

41. Ἐφ. 2, 14 - 15.

ΟΜΙΛΙΑ Γ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΗ' ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος, τοῖς νιοῖς Κορὲ φαλμός».

1. Ἐφαντάσθησαν μέν τινες καὶ τῶν ἔξω περὶ τοῦ ἀνθρωπείου τέλους, καὶ διαφόρως ἡγέχθησαν εἰς τὴν περὶ τοῦ τέλους ἔνωιαν. Οἱ μὲν γὰρ ἀπεφήναντο τέλος εἶναι τὴν ἐπιστή-
5 μην· οἱ δὲ τὴν πρακτικὴν ἐνέργειαν· ἄλλοι τὸ διαφόρως χρῆσθαι
τῷ βίῳ καὶ τῷ σώματι· οἱ δὲ βοσκηματώδεις ἡδονὴν ἀπεφή-
ναντο εἶναι τὸ τέλος. Ἡμῖν δὲ τέλος, οὗ ἐνεκεν πάντα πράττο-
μεν, καὶ πρὸς δὲ πειγόμεθα, ή μακαρία διαγωγὴ ἐν τῷ μέλλον-
τι αἰῶνι. Αὕτη δὲ συμπληροῦται ἐν τῷ βασιλεύεσθαι ὑπὸ τοῦ
10 Θεοῦ. Τούτου γὰρ οὐδὲ μέχρις ἐπινοίας βέλτιόν τι ἐξενρεθείη
τῇ λογικῇ φύσει· καὶ πρὸς ταύτην κινεῖ ἡμᾶς δὲ ἀπόστολος, λέ-
γων· «Ἐίτα τὸ τέλος, δταν παραδῷ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ
Πατρὶ». Ὁπερ καὶ δὲ Σοφονίας ἐν τῇ προφητείᾳ παρίστησι, λέ-
γων ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· «Ὄτι τὸ κρίμα μου εἰς συναγωγὰς
15 ἐθνῶν, τοῦ εἰσδέξασθαι βασιλεῖς, τοῦ ἐκχέαι ἐπ' αὐτοὺς τὴν
δργήν μουν. Ἐν γὰρ πυρὶ ζήλου μου καταναλωθήσεται πᾶσα ή
γη· δτι τότε μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς πολλοὺς γλῶσσαν εἰς γε-
νεὰν αὐτῆς, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὅνομα Κυρίου, τοῦ
δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἔνα». Εἰς τοῦτο οὖν οἴμαι τὸ τέλος
20 ἀναφέρεσθαι τὰς ἀπὸ τῶν ψαλμῶν ὠφελείας, τῶν ταύτην ἔχόν-

1. Ὅπηρχον πολλοὶ φιλόσοφοι οἱ δποῖοι ὁριζον, δτι τὸ ὑψιστον ἀγα-
θὸν εἰνε ή ἡδονή. Τοιοῦτοι ήσαν οἱ Κυρηναϊκοὶ καὶ κυρίως οἱ Ἐπικούρειοι,

ΟΜΙΛΙΑ Ι'

«ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΗ' ΨΑΛΜΟΝ»

«Εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορὲ ψαλμός».

1. Περὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐφίλοσόφησαν καὶ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς εἰδωλολάτρας, ἀλλὰ κατήντησαν εἰς διαφορετικὰς ἀντιλήψεις περὶ αὐτοῦ. Διότι ἄλλοι ἀπεφάνθησαν ὅτι σκοπὸς εἶνε ἡ ἐπιστήμη· ἄλλοι ὅτι εἶνε ἡ τέχνη· ἄλλοι ὅτι εἶνε ἡ διάφορος χρῆσις τῆς ζωῆς καὶ τοῦ σώματος· οἱ δὲ κτηνώδεις ἀπεφάνθησαν ὅτι σκοπὸς εἶνε ἡ ἡδονή¹. Δι’ ἡμᾶς ὅμως σκοπός, χάριν τοῦ ὄποιον κάμνομεν τὰ πάντα, καὶ πρὸς τὸν ὄποιον ἐπειγόντως τρέχομεν, εἶνε ἡ μακαρία ζωὴ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Αὐτὴ τελειοποιεῖται μὲ τὸ νὰ βασιλεύῃ σ’ αὐτὴν ὁ Θεός. Οὕτε μὲ τὴν φαντασίαν του ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ συλλάβῃ κάτι καλύτερον ἀπὸ αὐτὸ διὰ λογικὰ ὅντα· καὶ πρὸς αὐτὴν μᾶς παρακινεῖ ὁ ἀπόστολος ὅταν λέγῃ· «Εἴτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῷ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί»². Αὐτὸ τὸ προφητεύει παραστατικὰ καὶ ὁ Σοφονίας, ὅταν λέγῃ ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ· «”Οτι τὸ κρῆμα μου εἰς συναγωγὰς ἔθνῶν, τοῦ εἰσδέξασθαι βασιλεῖς, τοῦ ἐκχέαι ἐπ’ αὐτοὺς ὄργην μου. ’Ἐν γάρ πυρὶ ζήλου μου καταναλωθήσεται πᾶσα ἡ γῆ· ὅτι τότε μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς πολλοὺς γλῶσσαν εἰς γενεὰν αὐτῆς, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα Κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἔνα»³. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ἡ ὀφέλεια τῶν ψαλμῶν ποὺ ἔχουν αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν τὸν

καὶ διὰ τοῦτο δ. Μ. Βασίλειος τοὺς δνομάζει βοσκηματώδεις, δηλαδὴ κτηνώδεις, διότι δὲν βλέπουν τίποτε πέραν τῆς ὑλῆς.

2. Α' Κορ. 15, 24.

3. Σοφ. 3, 8 - 9.

των τὴν προγραφήν. Συνάδουσι δὲ τῇ ἐννοίᾳ ταύτη καὶ οἱ ἐπιγράψαντες, Εἰς νῖκος, ἢ Ἐπινίκιον, ἢ Τῷ νικοποιῷ, ἐπειδὴ γὰρ «κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος», καὶ ἐξηναλώθη ὑπὸ τοῦ εἰπόντος· «Ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»· καὶ ἐπειδὴ πάντα νενίκη-
5 ται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, καὶ (ἐν τῷ ὀγόματι αὐτοῦ πᾶν γόνυ κάμψει,
ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων), εἰκότως τὸ Πνεῦμα
τὸ ἄγιον ἐν ἐπινικίοις φύδαις τὰ ἀποκείμενα προαναφωνεῖ.

«Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε, πάντες
οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην· οἵ τε γηγενεῖς, καὶ οἱ νῖοὶ τῶν
10 ἀνθρώπων, ἐπὶ τὸ αὐτὸν πλούσιος καὶ πένης». Τὸ μὲν ἀκροατήριον
μέγιστον, πάντα τὰ ἔθνη συγκαλοῦντος εἰς τὴν ἀκρόβασιν τοῦ
φαλμοῦ, καὶ πάντας τοὺς τὴν οἰκουμένην ταῖς οἰκήσεσιν ἐκ-
πληροῦντας. «Ἐλκει δέ, οἶμαι, καὶ γηγενεῖς, καὶ νῖοντς ἀνθρώ-
πων, καὶ πλουσίους, καὶ πένητας, καὶ τῷ ὑψηλῷ κηρύγματι
15 τούτῳ πρὸς τὴν ἀκρόβασιν συγκαλεῖται. Ποία σκοπιὰ τῆς γῆς
τοσοῦτον ἀπάσης ὑπερανέστηκεν, ὥστε ἐξ ἀπόπτου πάντα ἰδεῖν
τὰ ἔθνη, καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διφθαλμῷ περιλαβεῖν; Τίς
οὕτω μεγαλοφωνότατος κῆρυξ, ὥστε τοσαύταις διμοῦ ἀκοαῖς
ἐξάκοντον ἐμβοῆσαι; Τίς δὲ δέχεσθαι δυνάμενος χῶρος τοὺς
20 ἐκκλησιάζοντας; Πηλίκος δὲ ὁ διδάσκαλος καὶ ποταπὸς τὴν σο-
φίαν, ὥστε ἀξια τῆς τηλικαύτης ἐκκλησίας ἐξενρεῖν τὰ διδά-
γματα; Μικρὸν ἀνάμεινον, καὶ μαθήσῃ, δτι ἀξια τοῦ ἐπαγγέλ-
ματός ἐστι τὰ ἐγεξῆς. Ὁ μὲν γὰρ ἐκκλησιάζων καὶ πάντα συγ-
καλῶν τῷ κηρύγματι ὁ Παράκλητός ἐστι, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀλη-
25 θείας, διὰ προφητῶν καὶ ἀποστόλων συνάγων τοὺς σωζομέ-
νους· ὡν ἐπειδὴ (εἰς ἄπασαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν,
καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ δήματα αὐτῶν), διὰ τοῦτο

4. Ὁσ. 13, 14· Α' Κορ. 15, 54.

5. Ἰωάν. 16, 33.

σκοπόν. Μὲ τὴν γνώμην αὐτὴν συμφωνοῦν καὶ ἑκεῖνοι ποὺ ἔθεσαν ώς ἐπιγραφήν, «Ἐις νῖκος», ἢ «Ἐπινίκιον», ἢ «Τῷ νικοποιῶ». Καὶ ἐπειδὴ «κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος»⁴, καὶ ἔξηφανίσθη ἀπὸ τὸν εἰπόντα· «Ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον»⁵. καὶ ἀφοῦ τὰ πάντα ἔχουν νικηθῆ ἀπὸ τὸν Χριστόν, καὶ «ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πᾶν γόνυ κάμψει, ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων»⁶, εὐλόγως τὸ ἄγιον Πνεῦμα προσαναγγέλλει μὲ ἐπινίκια ἄσματα τὰ διναμενόμενα.

«Ἀκούσατε ταῦτα, πάντα τὰ ἔθνη, ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην· οἵ τε γηγενεῖς, καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ τὸ αὐτὸ πλούσιος καὶ πένης». Τὸ ἀκροατήριον εἴνε πολὺ μεγάλο, ἀφοῦ ὁ ψαλμὸς προσκαλῇ ν' ἀκούσουν ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ ὅλους ὅσοι ἔγέμισαν τὴν οἰκουμένην μὲ τὰς κατοικίας των. Νομίζω δὲ ὅτι ἐλκύει καὶ γηγενεῖς, καὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, καὶ πλουσίους καὶ πτωχούς, καὶ μὲ τὸ ὑψηλὸν αὐτὸ κήρυγμα προσκαλεῖ ὅλους εἰς τὸ αὐτὸ μέρος διὰ νὰ ἀκούσουν. Ποία τοποθεσία τῆς γῆς ἔξεχει τόσον πολὺ ἀπὸ ὅλην τὴν γῆν, ὥστε ἀπὸ μακρὰν νὰ ἴδῃ κανεὶς ὅλα τὰ ἔθνη, καὶ νὰ συλλάβῃ μὲ τὸν ὀφθαλμὸν του ὅλην τὴν οἰκουμένην; Ποίος κῆρυξ ἔχει τόσον μεγάλην φωνὴν, ὥστε νὰ φωνάξῃ καὶ νὰ ἀκουσθῇ καθαρὰ ἀπὸ τόσα αὐτιά; Ποίος χῶρος δύναται νὰ χωρέσῃ τοὺς συγκεντρωθέντας; Πόσον μεγάλος εἴνε ὁ διδάσκαλος καὶ τί εἶδους σοφίαν ἔχει, ὥστε νὰ εὔρῃ διδάγματα διντάξια μιᾶς τόσον μεγάλης συγκεντρώσεως; Περίμενε ὅλιγον, καὶ θὰ μάθῃς, ὅτι διντάξια τῆς ὑποσχέσεως εἴνε τὰ ἔξις. Διότι ἑκεῖνος ποὺ κάμνει τὴν συγκέντρωσιν καὶ προσκαλεῖ ὅλους μὲ τὸ κήρυγμα εἴνε ὁ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας⁷, ποὺ συγκεντρώνει αὐτοὺς ποὺ εἴνε διὰ τὴν σωτηρίαν διὰ μέσου τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων· τῶν ὅποιων ἐπειδὴ «εἰς ἀπασαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ρήματα αὐτῶν»⁸, διὰ τοῦτο λέγει· «Ἄ-

φησιν· «'Ακούσατε, πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμέρην». Διὸ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐκ παντοδαπῶν ἐπιτηδευμάτων συνείλεκται, ἵνα μηδεὶς ἔξω τῆς ὥφελείας ἀπολειφθῇ. Τρεῖς γάρ εἰσι συζυγίαι τῶν κεκλημένων, ἐν αἷς ἀπαν τὸ τῶν 5 ἀνθρώπων περιέχεται γένος· ἔθνη καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην· γηγενεῖς καὶ οἱ νίοὶ τῶν ἀνθρώπων· πλούσιοι καὶ πένητες. Τίνα τοίνυν ἔξω καταλέλουπε τῆς ἀκροάσεως; Οἱ ἀλλότριοι τῆς πίστεως διὰ τῶν ἔθνῶν ἐκλήθησαν. Οἱ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσίν, οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. Γηγενεῖς, οἱ τὰ γήινα φρο-
10 νοῦντες, καὶ τῶν θελημάτων τῆς σαρκὸς ἀντεχόμενοι. Υἱοί τῶν ἀνθρώπων, οἱ ἐπιμέλειάν τινα καὶ ἀσκησιν τοῦ λόγου ποιοῦμενοι· ἴδιον γάρ τοῦ ἀνθρώπου τὸ λογικόν· πλούσιοι καὶ πέ-
νητες αὐτόθεν ἔχουσι γνωριζομένην τὴν ἴδιότητα· οἱ μὲν ὑπερβαίνοντες τὴν κτῆσιν τῶν ἀναγκαίων, οἱ δὲ ἐν ἐνδείᾳ τούτων
15 καθεστηκότες. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἰατρὸς τῶν ψυχῶν οὐκ ἥλθε καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, πρῶτον ἔταξεν ἐν τῇ κλήσει ἐν ἑκάστῃ συζυγίᾳ τὸ κατεγνωσμένον. Χείρονα γάρ τὰ ἔθνη τῶν κατοικούντων τὴν οἰκουμένην· ἀλλ᾽ ὅμως προτετίμηται εἰς τὴν κλήσιν, ἵνα οἱ κακῶς ἔχοντες, πρότερον μεταλά-
20 βωσι τῆς ἐκ τοῦ ἰατροῦ ὥφελείας. Πάλιν οἱ γηγενεῖς πρὸ τῶν νίῶν τῶν ἀνθρώπων ἐτάχθησαν· καὶ πλούσιοι πρὸ τῶν πενίτων. Τὸ ἀπεγγνωσμένον τάγμα καὶ δύσκολον ἔχον τὴν σωτηρίαν πρότερον κέκληται τῶν πτωχῶν. Τοιαύτη γάρ ή τοῦ ἰατροῦ φιλανθρωπία· τοῖς ἀσθενεστέροις προτέροις μεταδίδωσι τῆς
25 ὥφελείας. Ὁμοῦ δὲ καὶ εἰρήνης ἐστὶ συναγωγὸν ή κοινωνία τῆς κλήσεως, ὥστε τοὺς ἔχοντας τέως ἐκ τῶν ἐπιτηδευμάτων πρὸς ἀλλήλους ὑπεναντίως, τούτους διὰ τῆς ἐκκλησίας προσεθισθῆναι ἀλλήλους εἰς τὴν ἀγάπην. Γινωσκέτω γάρ ὁ πλούσιος, δτι ὅμοιμῳ κηρύγματι κέκληται πρὸς τὸν πένητα. «Ἐπὶ τὸ
30 αὐτὸν γάρ, φησί, πλούσιος καὶ πένης». Ἔξω καταλιπὼν τὴν πρὸς

κούσατε, πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην». Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἐκκλησία συνηρμόσθη ἀπὸ ἀνθρώπους μὲν παντὸς εἶδους ἐπαγγέλματα, ὥστε νὰ μὴν ἀπομείνῃ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν ὠφέλειαν. Τρία εἶνε τὰ ζεύγη τῶν προσκεκλημένων μέσα εἰς τὰ ὅποια περιέχεται δλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος· τὰ ἔθνη καὶ ὅσοι κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην· οἱ γηγενεῖς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων· οἱ πλούσιοι καὶ οἱ πτωχοί. Ποιὸν λοιπὸν ἀφησεν ἔξω ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν; Οἱ ξένοι πρὸς τὴν πίστιν, ἐκλήθησαν διὰ τῶν ἔθνῶν. «Οσοι εἶνε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, αὐτοὶ εἶνε ποὺ κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην. Γηγενεῖς, ὅσοι σκέπτονται τὰ γήινα, καὶ εἶνε προσηλωμένοι εἰς τὰ θελήματα τῆς σαρκός. Υἱοὶ ἀνθρώπων, ὅσοι φροντίζουν διὰ κάτι καὶ ἀσκοῦν τὸ λογικόν· διότι τὸ λογικὸν εἶνε ἰδιαίτερον γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ πλούσιοι καὶ πτωχοὶ ἔχουν ἀφ' ἑαυτῶν τὸ γνώρισμα μὲ τὸ δποιὸν διακρίνονται· οἱ μὲν ἔχουν ἀποκτήσει περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, οἱ δὲ στεροῦνται καὶ τὰ ἀναγκαῖα. Ἐπειδὴ δὲ δ ἵστρος τῶν ψυχῶν δὲν ἔλθε νὰ καλέσῃ δικαίους, ἀλλὰ ἀμαρτωλούς εἰς μετάνοιαν⁹, κατὰ τὴν κλῆσιν εἰς κάθε ζεύγος ἐτοποθέτησε πρῶτον τὸ καταδικασμένον. Τὰ ἔθνη λοιπὸν εἶνε χειρότερα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην· ἀλλ' ὅμως ἔχουν προτιμηθῆ εἰς τὴν πρόσκλησιν, ὥστε οἱ κακῶς ἔχοντες νὰ λάβουν πρῶτοι τὴν ὠφέλειαν ἐκ τοῦ ἱατροῦ. Καὶ πάλιν οἱ γηγενεῖς ἐτοποθετήθησαν πρὶν ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· καὶ οἱ πλούσιοι πρὶν ἀπὸ τοὺς πτωχούς. Τὴν ἀπηλπισμένην παράταξιν ποὺ εἶνε δύσκολον νὰ σωθῇ, τὴν καλεῖ πρὶν ἀπὸ τοὺς πτωχούς. Τέτοια εἶνε ἡ φιλανθρωπία τοῦ ἱατροῦ, χαρίζει τὴν ὠφέλειαν πρῶτα εἰς τοὺς περισσότερον ἀσθενεῖς. Συγχρόνως δὲ ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν πρόσκλησιν εἶνε μέσον ποὺ δδηγεῖ εἰς τὴν εἰρήνην, ὥστε ὅσοι ἔως τώρα ἦσαν ἔχθροι μεταξύ των λόγω τῶν ἐπαγγελμάτων, αὐτοὶ διὰ τῆς συγκεντρώσεως νὰ συνηθίσουν εἰς τὴν ἀγάπην μεταξύ των. Ἄσ γνωρίζῃ λοιπὸν δ πλούσιος, ὅτι ἔχει κληθῆ μὲ ἴσστιμον κήρυγμα πρὸς τὸν πτωχόν. Διότι λέγει· «Ἐπὶ τὸ αὐτὸ πλούσιος καὶ πένης». Ἀφοῦ ἀφήσῃς ἔξω τὴν ὑπερο-

τοὺς καταδεεστέρους ὑπεροχήν, καὶ τὸ ἐκ τοῦ πλούτου φρύαγμα, οὗτως εἰσέρχου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Μήτε οὖν ὁ πλούσιος τὸν πένητα ὑπερηφαείτω, μήτε ὁ πένης τὴν δυναστείαν τῶν εὐπορούντων ὑποπτησάτω· μήτε οἱ υἱοὶ τῶν ἀρ-5 θρώπων τοὺς γηγενεῖς ἔξουθενείτωσαν, μήτε οἱ γηγενεῖς τούτων πάλιν ἀπαλλοτριούσθωσαν. Καὶ τὰ ἔθνη ἔθιζέσθω πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὴν οἰκουμένην, καὶ οἱ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες τοὺς ξένους τῶν διαθηκῶν διὰ τῆς ἀγάπης προσλαμβανέσθωσαν.

10   2. «Τὸ στόμα μον λαλήσει σοφίαν, καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μον σύνεσιν». Ἐπειδή, κατὰ τὸν ἀπόστολον «Καρδίᾳ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὄμοιογεῖται εἰς σωτηρίαν», καὶ ἡ ἀμφοτέρων ἐν τούτοις ἐνέργεια ὑποβάλλει τὴν τελειότητα, διὰ τοῦτο ἀμφότερα ὁ λόγος ἐν τῷ αὐτῷ συνείληφε, τὴν τε 15 τοῦ στόματος ἐνέργειαν καὶ τὴν τῆς καρδίας μελέτην. Ἐάν τε γὰρ μὴ ἡ τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ καρδίᾳ προαποκείμενον, πῶς προενέγκῃ τὸν θησαυρὸν διὰ τοῦ στόματος ὁ μὴ κεκτημένος ἐν τῷ κρυπτῷ; ἐάν τε ἔχων τὰ τῆς καρδίας ἀγαθὰ μὴ δημοσιεύῃ τῷ λόγῳ, λεχθήσεται αὐτῷ. «Σοφία κεκρυμμένη, καὶ θησαυρὸς 20 ἀφανῆς, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις;». Διόπερ εἰς μὲν τὸ ἐτέρων ὠφέλιμον τὸ στόμα μον λαλείτω σοφίαν, εἰς δὲ τὴν ἡμετέραν αὐτῶν προκοπὴν ἡ καρδία μελετάτω σύνεσιν. «Κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μον, ἀνοίξω ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μον». Ἐτὶ 25 τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον συνίστησιν ὁ προφήτης, ἵνα μὴ εὑκαταφρόνητοι ὅσιν οἱ λόγοι ὡς ἀπὸ ἀνθρωπίνης εὑρέσεως προφερόμενοι. Α διδάσκομαι, φησί, παρὰ τοῦ Πνεύματος, ταῦτα ὑμῖν ἀναγγέλλω, οὐδὲν ἐμόν, οὐδὲν ἀνθρώπινον λέγων· ἀλλ’ ἐπειδὴ κατήκοος ἐγενόμην τῶν προβλημάτων τοῦ Πνεύματος, ἐν μν-

χὴν ἔναντι τῶν κατωτέρων, καὶ τὴν αὐθάδη ἔπαρσιν ποὺ σοῦ φέρει δὲ πλοῦτος, τότε νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. Οὔτε λοιπὸν δὲ πλούσιος νὰ περιφρονῇ τὸν πτωχόν, οὔτε δὲ πτωχὸς νὰ τρέμῃ τὴν ἔξουσίαν τῶν πλουσίων· οὔτε οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων νὰ περιφρονοῦν τοὺς γηγενεῖς, οὔτε πάλιν οἱ γηγενεῖς νὰ ἀποξενώνωνται ἀπὸ αὐτούς. Καὶ τὰ ἔθνη ἃς συνηθίσουν μὲ ἐκείνους ποὺ κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην ἃς δέχωνται μὲ ἀγάπην ἐκείνους ποὺ εἶνε ξένοι πρὸς τὰς διαθήκας¹⁰.

2. «Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν, καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου σύνεσιν». Ἐπειδή, σύμφωνα μὲ τὸν ἀπόστολον· «Καρδίᾳ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ δομολογεῖται εἰς σωτηρίαν»¹¹, καὶ ἡ πραγματοποίησις αὐτῶν τῶν δύο ὑποβοηθεῖ τὴν τελειότητα, διὰ τοῦτο δὲ λόγος καὶ τὰ δύο τὰ συνεκέντρωσεν εἰς τὸ αὐτό, τὴν ἐνέργειαν τοῦ στόματος καὶ τὴν μελέτην τῆς καρδίας. Διότι ἔὰν δὲν ὑπάρχῃ τὸ ἀγαθὸν ἐκ τῶν προτέρων τοποθετημένον εἰς τὴν καρδίαν, πῶς θὰ ἐκφέρῃ τὸ ἀγαθὸν διὰ τοῦ στόματος ἐκείνος ποὺ δὲν τὸ κατέχει ἐν τῷ κρυπτῷ; καὶ ἔὰν ἔχῃ τὰ ἀγαθὰ τῆς καρδίας καὶ δὲν τὰ δημοσιεύῃ μὲ τὸν λόγον, θὰ λεχθῇ εἰς αὐτόν· «Σοφία κεκρυμμένη, καὶ θησαυρὸς ἀφανῆς, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις;»¹². Διὰ τοῦτο πρὸς μὲν τοὺς ἄλλους τὸ στόμα μου ἃς λαλῆ σοφίαν, διὰ τὴν ἴδικήν μας δὲ προκοπήν ἡ καρδία ἃς μελετᾷ σύνεσιν. «Κλινῶ εἰς παραβολὴν τὸ οὓς μου, ἀνοίξω ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μου». Ἀκόμη δὲ προφήτης συστήνει τὴν προσωπικότητά του, διὰ νὰ μὴ καταφρονηθοῦν εὐκόλως οἱ λόγοι, ὡσὰν νὰ προφέρωνται ἀπὸ ἀνθρωπίνην ἐπινόησιν. «Οσα, λέγει, διδάσκομαι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, αὐτὰ ἀναγγέλλω καὶ εἰς ἐσᾶς, χωρὶς νὰ λέγω τίποτε ἴδικόν μου τίποτε ἀνθρώπινον· ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔγινα ἀκροατὴς τοῦ ἀκατανοήτου θέματος τοῦ Πνεύματος, τὸ δποῖον μᾶς παραδίδει

στηρίω παραδιδόντος ἡμῖν τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, ἀνοίγω ὑμῖν καὶ φανερὸν καθίστημι τὸ πρόβλημα, ἀνοίγω δὲ οὐχ ἐτέρως ἢ διὰ ψαλτηρίου. Ἔστι δὲ τὸ ψαλτήριον δραγανον μονυπικόν, ἐναρμονίως τοὺς φθόγγους ἀποδιδόν πρὸς τὴν ἐκ φωνῆς μελῳδίαν.

5 Τὸ τοίνυν λογικὸν ψαλτήριον τότε ἀνοίγεται μάλιστα, δταν αἱ πράξεις ὡσὶ συμφώνως τοῖς λόγοις ἀποδιδόμεναι. Κάκενός ἔστι πνευματικὸν ψαλτήριον, δι ποιήσας καὶ διδάξας. Οὗτος ἐν ψαλμοῖς ἀνοίγει τὸ πρόβλημα, τὸ δυνατὸν τῶν διδαγμάτων ἐκ τοῦ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματος προτιθείς. Ὡς οὖν μηδὲν 10 ἀνάρρηστον, μηδὲ ἐκμελὲς ἑαυτῷ συνειδὼς κατὰ τὸν βίον, οὕτως ἐν πεποιθήσει ποιεῖται τοὺς λόγους τοὺς ἐφεξῆς. «Ινα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ; Ἡ ἀνομία τῆς πτέρων μου οὐ κυκλώσει με». Πονηρὰν ἡμέραν τὴν τῆς κρίσεως λέγει, περὶ οἵς εἰρηται· «Ημέρα Κυρίου ἀνίατος ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη». ἐν οἷς φησὶν δι προ- 15 φήτης, δτι κυκλώσει ἐκαστον τὰ διαβούλια αὐτοῦ. Τότε οὖν, διὰ τὸ μηδέν μοι πεπλάχθαι ἄνομον ἐν τῇ ὁδῷ τῇ κατὰ τὸν βίον, οὐ φοβοῦμαι τὴν ἡμέραν τὴν πονηράν. Οὐ γὰρ περιστήσεται μοι τὰ ἵχνη τῶν ἡμαρτημένων, οὐδὲ κυκλώσει με, ἐν τῇ σιωπώσῃ κατηγορίᾳ τὸν ἔλεγχόν μοι ἐπάγοντα. Οὐδεὶς γάρ σου 20 ἐτερος κατήγορος στήσεται, η̄ αὐταὶ αἱ πράξεις μετὰ τῆς ἴδιας μορφῆς ἐκάστη παρισταμένη· η̄ μοιχεία, η̄ κλοπή, η̄ πορνεία, μετὰ τῆς νυκτός, μετὰ τοῦ τρόπου, μετὰ τῶν χαρακτηριζόντων αὐτὴν ἴδιωμάτων, καὶ ἀπαξιπλῶς, ἐκάστη ἀμαρτία μετὰ τοῦ ἴδιον χαρακτῆρος ἐναργῆ φέρουσα τὴν ὑπόμνησιν παραστή- 25 σεται. Ἐμὲ οὖν οὐ κυκλώσει τὰ ἵχνη τῶν ἡμαρτημένων διότι «ἔκλινον εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου, η̄νοιξα ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μου».

3. «Οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει

13. Τὸ κείμενον τῶν Ο' ἔχει «κυκλώσει με» ἐνῷ δ Μ. Βασίλειος τὸ ἔχει

τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ μέσα εἰς μυστήριον, σᾶς ἀποκαλύπτω καὶ σᾶς φανερώνω τὸ αἰνιγμα, καὶ σᾶς τὸ ἀποκαλύπτω ὅχι μὲ κανέναν ἄλλον τρόπον παρὰ διὰ ψαλτηρίου. Εἶνε δὲ τὸ ψαλτήριον μουσικὸν ὅργανον, ποὺ ἀποδίδει τοὺς φθόγγους ἀρμονικὰ συγχρόνως πρὸς τὴν μελῳδίαν τῆς φωνῆς. Τὸ λογικὸν λοιπὸν ψαλτήριον τότε κυρίως ἀνοίγεται, ὅταν αἱ πράξεις συμφωνοῦν μὲ τὰ λόγια. Καὶ ἐκεῖνος εἶνε πνευματικὸν ψαλτήριον, δὸποιος πράττει καὶ διδάσκει. Αὐτὸς μὲ ψαλμοὺς ἀποκαλύπτει τὸ αἰνιγμά του καὶ παρουσιάζει τὴν δυνατότητα τῶν διδαγμάτων μὲ τὸ ἴδικόν του παράδειγμα. Ἐπειδὴ λοιπὸν γνωρίζει ὅτι δὲν ἔπραξε τίποτε ὀνάρμοστον, τίποτε ἀπρεπές εἰς τὴν ζωήν του, ἔτοι μὲ πεποιθησιν ἀναφέρει τοὺς ἔπομένους λόγους. «Ἴνα τί φοβοῦμαι ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ; Ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης μου οὐ κυκλώσει με»¹³. Πονηράν ἡμέραν ὀνομάζει τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, περὶ τῆς δόποιας λέγεται· «Ἡμέρα Κυρίου ἀνίστος ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη»¹⁴, κατὰ τὴν δόποιαν, λέγει ὁ προφήτης, ὅτι τὸν καθένα θὰ τὸν κυκλώσουν οἱ διαλογισμοὶ του¹⁵. Τότε λοιπόν, ἐπειδὴ δὲν ἔπραξα τίποτε ὀνομούν εἰς τὴν πορείαν τῆς ζωῆς μου, δὲν φοβοῦμαι τὴν ἡμέραν τὴν πονηράν. Διότι δὲν θὰ παρουσιασθοῦν τὰ ἕχη τῶν ἀμαρτιῶν μου, οὔτε θὰ μὲ κυκλώσουν, ὥστε νὰ μὲ ἐλέγξουν μὲ τὴν σιωπηράν κατηγορίαν. Κανεὶς ἄλλος δὲν θὰ σταθῇ κατήγορος, παρὰ αἱ ἴδιαι αἱ πράξεις ἐμφανιζομένη ἡ κάθε μία μὲ τὴν ἴδικήν της μόρφην· ἡ μοιχεία, ἡ κλοπή, ἡ πορνεία, μαζὶ μὲ τὴν νύκτα, μὲ τὸν τρόπον ποὺ ἔγινε, μὲ τὰ γνωρίσματα ποὺ τὴν διακρίνουν, καὶ ἐν γένει κάθε ἀμαρτία θὰ παρουσιασθῇ μὲ τὸν ἴδικόν της χαρακτῆρα καὶ θὰ εἶνε μία φανερὰ ὑπενθύμησις. Ἐμένα λοιπὸν δὲν θὰ μὲ κυκλώσουν τὰ ἕχη τῶν ἀμαρτιῶν μου· διότι «ἔκλινον εἰς παραβολὴν τὸ οὖς μου, ἤνοιξα ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρόβλημά μου».

3. «Οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλή-

μὲ δρνησιν «οὐ κυκλώσει με».

14. Ἡσ. 13, 9. 15. Ὡσ. 7, 2.

τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχώμενοι). Πρὸς δύο πρόσωπα τῷ προφήτῃ ὁ λόγος ἐστίν· πρὸς τε γηγενεῖς, καὶ πρὸς τοὺς πλουσίους. Τοῖς μὲν γὰρ διαλέγεται, καθαιρῶν τὴν ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν οἰησιν· τοῖς δέ, τὴν ἐπὶ τῇ περιουσίᾳ τῶν κτημάτων ἔπαρσιν.

5 'Υμεῖς, φησίν, οἱ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν. Οὗτοι γὰρ οἱ γηγενεῖς, οἱ ἵσχυί σώματος ἐπελπίζοντες, καὶ οἱόμενοι αὐτάρκη εἶναι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πρὸς τὸ δυνατῶς ἐπιτελεῖν ἢ βούλεται. Καὶ ὑμεῖς, φησίν, οἱ πεποιθότες ἐπὶ πλούτου ἀδηλότητι, ἀκούσατε. Λύτρων ὑμῖν χρεία πρὸς τὸ εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἔξαιρεθῆναι, ἣν ἀφηρέθητε νικηθέντες τῇ βίᾳ τοῦ διαβόλου, δις ὑποχειρίους ὑμᾶς λαβών, οὐ πρότερον τῆς ἑαυτοῦ τυραννίδος ἀφίησι, πρὸ τοῦ λύτρῳ ἀξιολόγῳ πεισθεὶς ἀνταλλάξασθαι ὑμᾶς ἐλητᾷ. Δεῖ οὖν τὸ λύτρον μὴ δμογενὲς εἶναι τοῖς κατεχομένοις, ἀλλὰ πολλῷ διαφέρειν τῷ μέτρῳ, εἰ μέλλοι ἐκὼν ἀφίσειν τῆς δουλείας τοὺς αἰχμαλώτους. Διόπερ ἀδελφὸς ὑμᾶς λυτρώσασθαι οὐ δύναται. "Ανθρωπος γὰρ οὐδεὶς δυνατός ἐστι πεῖσαι τὸν διάβολον πρὸς τὸ τὸν ἄπαξ αὐτῷ ὑποπεσόντα ἔξελέσθαι ἀπὸ τῆς ἔξουσίας· ὃς γε οὐδὲ περὶ τῶν ἴδιων ἀμαρτημάτων οἴος τέ ἐστι ἔξίλασμα δοῦναι τῷ Θεῷ. Πῶς οὖν ἵσχύσει τοῦτο ὑπὲρ ἑτέρον πρᾶξαι; Τί δ' ἀν καὶ τοσοῦτον κτήσαιτο ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ὡς αὐταρκες ἔχειν τῆς ψυχῆς ἀντάλλαγμα τῆς φύσει τιμίας, διότι κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτὴν ἐγένετο; Ποῖος δὲ κάματος τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος αὐταρκες ἐφόδιον τοῦ μέλλοντος αἰῶνος τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ; Τοσοῦτον μὲν οὖν ἀπλούστερον ταῦτα νενοήκαμεν. Καν τῶν μέγα τις δυναμένων ἐν τῷ βίῳ τούτῳ εἶναι δοκῆ, καν πλῆθος κτίσεως περιβεβλημένος ἦ, διδάσκει καθεῖναι τῆς οἰησεως ὁ λόγος, καὶ ταπεινωθῆναι ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, καὶ μήτε ἐπὶ νομιζομένῃ δυνάμει

θει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχώμενοι». Πρὸς δύο πρόσωπα ἀπευθύνεται ὁ λόγος τοῦ προφήτου· πρὸς τοὺς γηγενεῖς καὶ πρὸς τοὺς πλουσίους. Καὶ πρὸς τοὺς πρώτους ὅμιλει διὰ νὰ κατεβάσῃ τὴν ἀλαζονείαν ποὺ ἔχουν διὰ τὴν δύναμίν των, πρὸς δὲ τοὺς δευτέρους τὴν ἐπαρσιν ποὺ ἔχουν διὰ τὰ πολλὰ κτήματά των. Ἐσεῖς, λέγει, ποὺ ἔχετε πεποίθησιν εἰς τὴν δύναμίν σας. Αὐτοὶ εἰνεὶ οἱ γηγενεῖς, ὅσοι ἐλπίζουν εἰς τὴν δύναμίν των, καὶ νομίζουν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἰνεὶ ἀρκετὴ ἀπὸ μόνη της διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ πράξῃ αὐτὰ ποὺ θέλει. Καὶ ἐσεῖς, λέγει, ποὺ ἔχετε ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ πλούτου, ἀκούσατε. Ἐσεῖς ἔχετε ἀνάγκην ἀπὸ λύτρα διὰ νὰ ἀποκτήσετε τὴν ἐλευθερίαν σας, τὴν ὅποιαν ἔχάσατε, ἐπειδὴ νικηθήκατε ἀπὸ τὴν βίαν τοῦ διαβόλου, ὁ δόποιος ἀφοῦ σᾶς ἔκανεν ὑποχειρίους, δὲν σᾶς ἀφήνει ἀπὸ τὴν τυραννίαν του προιγουμένως, προτοῦ πεισθῇ μὲ κάποιο ἀξιόλογον λύτρον καὶ θελήσῃ νὰ σᾶς ἀνταλλάξῃ. Πρέπει λοιπὸν τὸ λύτρον νὰ μή εἰνε ὅμοιον μὲ τοὺς αίχμαλώτους, ἀλλὰ νὰ διαφέρῃ πολὺ κατὰ τὸ μέτρον, ἀφοῦ πρόκειται μὲ τὴν θέλησιν του νὰ ἀπελευθερώσῃ τοὺς αίχμαλώτους. Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ σᾶς ἐλευθερώσῃ ἀδελφός. Κανεὶς ἀνθρωπός δὲν εἰνεὶ ἱκανὸς νὰ πείσῃ τὸν διάβολον νὰ ἀφήσῃ ἀπὸ τὴν ἔξουσίαν ἕκεινον ποὺ ἀπαξ συνελήφθη ἀπὸ αὐτόν· ὁ δόποιος βέβαια οὔτε διὰ τὰ ἴδικά του ἀμαρτήματα δὲν δύναται νὰ δώσῃ ἔξιλαστήριον προσφορὰν εἰς τὸν Θεόν. Πῶς λοιπὸν εἰνεὶ δυνατὸν νὰ τὸ κάνῃ διὰ κάποιον ἄλλον; Καὶ τί τόσον μεγάλο θὰ ἥδυνατο νὰ ἀποκτήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα αὐτόν, ὡστε νὰ τὸ ἔχῃ ὡς ἐπαρκὲς ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς ποὺ ἐκ φύσεως εἰνεὶ πολύτιμος, διότι ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος; Ποῖος δὲ κόπος τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰνεὶ ἀρκετὸν ἐφόδιον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν διὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα; Τόσον λοιπὸν ἀπλᾶ τὰ κατενοήσαμεν αὐτά. Καὶ ἀν κανεὶς νομίζῃ ὅτι εἰνεὶ ἀπὸ τοὺς πολὺ δυνατοὺς εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν, καὶ ἀν ἀποκτήσῃ πλῆθος περιουσίας, ὁ λόγος διδάσκει νὰ ἀφήσῃ τὴν ἀλαζονείαν του καὶ νὰ ταπεινωθῇ κάτω ἀπὸ τὸ δυνατὸν χέρι τοῦ Θεοῦ¹⁶, καὶ οὔτε νὰ ἔχῃ πεποίθησιν εἰς τὴν ὑποτιθεμέ-

πεποιθέναι, μήτε ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου καυχᾶσθαι. Δυνατὸν μέντοι, καὶ μικρὸν τι προσαναβῆναι τῇ διανοίᾳ, καὶ τὸν πεποιθότας ἐπὶ τῇ δυνάμει αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ πλούτου αὐτῶν καυχωμένους, νοῆσαι ἐπὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, 5 ὡς οὐκ αὐτοτελοῦς οὖσης οὐδὲν αὐτῆς πρὸς σωτηρίαν. Καὶ γὰρ ἐὰν τέλειός τις ἦν νίοις ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ σοφίας ἀπούσης, εἰς οὐδὲν λογισθήσεται. Κὰν πλῆθος ἦν περιπεποιημένος ἑαυτῷ θεωρημάτων ἐκ τῆς τοῦ κόσμου σοφίας, καὶ πλοῦτόν τινα γνώσεως συνειληχώς, ἀκούετω πᾶσαν τοῦ πράγματος τὴν 10 ἀλήθειαν· ὅτι πᾶσα ἀνθρωπίνη ψυχὴ ὑπέκυψε τῷ πονηρῷ τῆς δουλείας ζυγῷ, τοῦ κοινοῦ πάντων ἔχθροῦ· καὶ τὴν παρὰ τοῦ κτίσαντος αὐτὴν ἐλευθερίαν ἀφαιρεθεῖσα, αἰχμαλώτος ἥκθη διὰ τῆς ἀμαρτίας. Παντὶ δὲ αἰχμαλώτῳ λύτρων χρεία πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Οὕτε οὖν ἀδελφὸς τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν δύναται λυ- 15 τρώσασθαι, οὕτε αὐτὸς ἔκαστος ἑαυτόν· διότι πολλῷ βελτίονα δεῖ εἶναι τὸν λυτρούμενον τοῦ κεκρατημένου καὶ δονλεύοντος ἥδη. Ἄλλὰ καὶ οὐδὲ δλῶς ἀνθρωπος ἔξουσίαν ἔχει πρὸς Θεόν, ὡς καὶ ἔξιλασθαι περὶ ἡμαρτηκότος, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἀμαρτίας ὑπόδικος. «Πάντες γὰρ ἡμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ 20 Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν».

4. «Οὐδώσει οὖν τῷ Θεῷ ἔξιλασμα ἑαυτοῦ, καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Μήτε οὖν τὸν ἀδελφὸν ζήτει εἰς ἀπολύτρωσιν, ἀλλὰ τὸν ὑπερβαίνοντα σοῦ τὴν φύσιν· μήτε 25 ἀνθρωπον ψιλόν, ἀλλ᾽ ἀνθρωπον Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν, δις καὶ μόνος δύναται δοῦναι ἔξιλασμα τῷ Θεῷ ὑπὲρ πάντων ἡμῶν, ὅτι αὐτὸν «προέθετο ὁ Θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἷματι». Ἀδελφὸς ην τοῦ Ἰσραὴλ ὁ Μωϋσῆς· καὶ δμως

νην δύναμίν του, οὔτε νὰ καυχᾶται διὰ τὰ πολλὰ πλούτη του. Εἰνε δυνατὸν λοιπὸν νὰ ἀνυψωθῶμεν δλίγον μὲ τὴν σκέψιν καὶ νὰ θεωρήσωμεν αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πεποίθησιν εἰς τὴν δύναμίν των καὶ καυχῶνται διὰ τὰ πολλὰ πλούτη των ὡσὰν τὰς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, διότι δὲν εἰνε δυνατὸν καὶ αὐτὴ μόνη της νὰ ἐπιτύχῃ τὴν σωτηρίαν. Ἐὰν κάποιος μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων εἰνε τέλειος, ἀπουσιάζει ὅμως ἀπ’ αὐτὸν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ, θὰ θεωρηθῇ ὡς τίποτε. Καὶ ἐὰν κανεὶς ἔχῃ ἀποκτήσει διὰ τὸν ἑαυτόν των πλῆθος θεωριῶν ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν κοσμικὴν σοφίαν, καὶ ἔχῃ συγκεντρώσει κάποιον πλοῦτον γνώσεως, ἃς ἀκούσῃ ὅλην τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος ὅτι δηλαδὴ κάθε ἀνθρωπίνη ψυχὴ ὑπέκυψεν εἰς τὸν πονηρὸν ζυγὸν τῆς δουλείας τοῦ κοινοῦ ἔχθροῦ ὅλων· καὶ ἀφοῦ ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν ποὺ τῆς ἔδωσεν ὁ κτίστης, ὡδηγήθη αἰχμάλωτος διὰ τῆς ἀμαρτίας. Διὰ τὸν κάθε δὲ αἰχμάλωτον χρειάζονται λύτρα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του. Οὔτε λοιπὸν ὁ ἀδελφὸς δύναται νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ἀδελφόν του, οὔτε ὁ καθένας τὸν ἴδιον του τὸν ἑαυτόν· διότι πολὺ ἀνώτερος πρέπει νὰ εἰνε ὁ λυτρωτὴς ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ἥδη εἰνε αἰχμάλωτος καὶ δοῦλος. Ἄλλὰ καὶ ἐν γένει κανένας ἀνθρωπος δὲν ἔχει ἔξουσίαν πρὸς τὸν Θεόν, ὡστε νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν διὰ τὸν ἀμαρτωλόν, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος εἰνε ὑπόδικος ἀμαρτίας. Διότι «πάντες ἥμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν»¹⁷.

4. «Οὐ δώσει» λοιπὸν «τῷ Θεῷ ἔξιλασμα ἑαυτοῦ, καὶ τὴν τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ». Μὴ ζητῇς λοιπὸν τὸν ἀδελφὸν διὰ τὴν ἀπολύτρωσίν σου, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ ἔχεπερνᾷ τὴν φύσιν σου· οὔτε ἀνθρωπὸν ἀπλοῦν, ἀλλὰ ἀνθρώπον Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ δποῖος καὶ μόνος δύναται νὰ δώσῃ ἔξιλαστήριον θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν ὑπὲρ ὅλων ἥμῶν, διότι αὐτὸν «προέθετο ὁ Θεὸς ἰλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι»¹⁸. Ἀδελφὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἦτο ὁ Μωϋσῆς· καὶ ὅμως

λυτρώσασθαι αὐτὸν οὐκ ἡδυνήθη. Πῶς οὖν δὲ τυχὼν λυτρώσεται ἄνθρωπος; Διὸ τὸ μὲν ἀποφαίνεται· «Ἄδελφὸς οὐ λυτροῦται». τὸ δὲ ἐρωτηματικῶς μετὰ βαρύτητος ἐπιφέρει· «Λυτρώσεται ἄνθρωπος;». Οὐ γὰρ τῆς ἀμαρτίας ἡλευθέρωσε τὸν λαόν, ἀλλὰ τοῦ 5 Θεοῦ τὴν ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ παρηγήσατο κίνησιν. Οὗτος δὲ οὐδὲ δοῦναι ἡδυνήθη ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, γενόμενος ἐν παραπτώματι· διτὶ μετὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα τέρατα καὶ σημεῖα ἢ εἰδε τὴν διστακτικὴν ἐκείνην ἀφῆκε φωνήν· «Ἀκούσατέ μου, οἱ ἀπειθεῖς. Μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξομεν ὑμῖν ὕδωρ;». Διό-
10 περ καὶ δὲ Κύριος ἐπὶ τῷ δήματι τούτῳ εἶπε πρὸς Μωϋσῆν καὶ
‘Ααρὼν «Οτι οὐκ ἐπιστεύσατε ἐν ἐμοί, τοῦ ἀγιάσαι με ἐναντίον
νῦν· Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξετε ὑμεῖς τὴν συναγωγὴν
ταύτην εἰς τὴν γῆν ἣν ἔδωκα αὐτοῖς». «Οὐ δώσει οὖν τῷ Θεῷ ἐξί-
λασμα ἑαυτοῦ». Τί γὰρ δύναται ἄνθρωπος εὑρεῖν τηλικοῦτον,
15 ἵνα δῷ ὑπὲρ λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; ‘Αλλ’ εὑρέθη ἐν
ὅμοιν πάντων ἀνθρώπων ἀντάξιον, δὲ δόθη εἰς τιμὴν λυτρώσεως
τῆς ψυχῆς ἡμῶν, τὸ ἄγιον καὶ πολυτίμητον αἷμα τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δὲ ὑπὲρ ἡμῶν ἐξέχεε πάντων διόπερ καὶ
τιμῆς ἡγοράσθημεν. Εἴ οὖν ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται
20 ἄνθρωπος; Εἴ δὲ ἄνθρωπος λυτρώσασθαι ἡμᾶς οὐ δύναται, δὲ
λυτρωσάμενος ἡμᾶς οὐκ ἄνθρωπος. Μὴ οὖν, διὰ τὸ ἐν ὅμοιώ-
ματι σαρκὸς ἀμαρτίας ἐπιδεδημητκέναι ἡμῖν, ἄνθρωπον μόνον
ὑπολάβης τὸν Κύριον ἡμῶν, τὴν τῆς θεότητος δύναμιν ἀγνοή-
σας· διὸ οὐ χρείαν ἔσχε δοῦναι τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ, οὐδὲ
25 τὴν ἰδίαν ἀπολυτρώσασθαι ψυχήν, διότι πάμαρτίαν οὐκ ἐποίη-
σεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ». Ἐξωνήσασθαι

19. Ἔξ. 32, 10 - 14.

21. Ἀριθ. 20, 12.

20. Ἀριθ. 20, 10.

22. Α' Κορ. 6, 20.

δὲν ἡδυνήθη νὰ τὸν λυτρώσῃ. Πῶς λοιπὸν θὰ σώσῃ ἔνας τυχαῖος ἀνθρωπός; Διὰ τοῦτο τὸ ἔνα τὸ λέγει καταφατικῶς «Ἄδελφὸς οὐ λυτροῦται»· τὸ δὲ ἀλλο ἐρωτηματικῶς τὸ προσθέτει μὲ κάποιαν βαρύτητα· «Λυτρώσεται ἀνθρωπός;». Διότι δὲν ἡλευθέρωσε τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ ἀπέτρεψε τὴν δργὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀμαρτίαν¹⁹. Αὐτὸς δὲ οὔτε ἔξιλαστήριον προσφορὰν ἡδυνήθη νὰ δώσῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του, δταν ἐπεσεν εἰς τὸ παράπτωμα· διότι μετὰ ἀπὸ τόσον πολλὰ καὶ τόσον μεγάλα τέρατα καὶ σημεῖα τὰ δποῖα εἶδεν, ἄφησεν ἐκείνην τὴν διστακτικὴν φωνήν· «Ἀκούσατέ μου, οἱ ἀπειθεῖς. Μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἔξαρξομεν ὑμῖν Ὅδωρο;»²⁰. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος δι’ αὐτὸν τὸν λόγον εἶπε πρὸς τὸν Μωϋσῆν καὶ Ἀαρὼν· «Οτι οὐκ ἐπιστεύσατε ἐν ἐμοί, τοῦ ἀγιάσαι με ἐναντίον υἱῶν Ἰσραήλ, διὰ τοῦτο οὐκ εἰσάξετε ὑμεῖς τὴν συναγωγὴν ταύτην εἰς τὴν γῆν ἣν ἔδωκα αὐτοῖς»²¹. Δὲν θὰ δώσῃ λοιπὸν κανεὶς ἔξιλαστήριον προσφορὰν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἑαυτόν του. Διότι τί μεγάλον δύναται νὰ εὕρῃ ὁ ἀνθρωπός, διὰ νὰ τὸ δώσῃ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του; Ἄλλακ εύρεθη ἔνα τὸ δποῖον εἶνε ἀντάξιον ὅλων μαζὶ τῶν ἀνθρώπων, τὸ δποῖον ἔδόθη ὡς τίμημα διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς ψυχῆς μας, τὸ ἄγιον καὶ πολυτίμητον αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ δποῖον ἔχυσε δι’ ὅλους ἡμᾶς· διὰ τοῦτο καὶ ἡγοράσθημεν μὲ τίμημα²². Ἐὰν λοιπὸν «Ἄδελφὸς οὐ λυτροῦται, λυτρώσεται ἀνθρωπός;». Ἐὰν δὲ δὲν δύναται νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀνθρωπός, δ λυτρωτής μας δὲν εἶνε ἀνθρωπός. Μὴ λοιπόν, ἐπειδὴ ἐνεφανίσθη μὲ τὸ δόμοιώμα τῆς ἀμαρτωλῆς σαρκός²³, θεωρήστης τὸν Κύριόν μας μόνον ἀνθρωπὸν καὶ ἀγνοήστης τὴν δύναμιν τῆς θεότητός του· αὐτὸς δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ δώσῃ ἔξιλαστήριον προσφορὰν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἑαυτόν του οὔτε εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν ἴδικήν του ψυχήν, διότι «ἀμαρτίαν οὐκ· ἐποίησεν, ούδε ἐύρεθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ»²⁴. Κανεὶς λοιπὸν

23. Ρωμ. 8, 3.

24. Α' Πέτρ. 2, 22· Ἡσ. 53, 9.

μὲν οὖν ἔαυτὸν οὐδεὶς ἴκανός, ἐὰν μὴ ἔλθῃ δὲ τὴν αἰχμαλωσίαν
 τοῦ λαοῦ ἐπιστρέψων, οὐ μετὰ λύτρων, οὐδὲ μετὰ δώρων, ὡς
 ἐν Ἡσαΐᾳ γέγραπται, ἀλλ᾽ ἐν τῷ ἔαυτοῦ αἷματι. Οὗτος δὲ οὐχὶ
 ἀδελφοὺς ἡμᾶς ὅντας, ἀλλ᾽ ἐχθροὺς ἡμᾶς γενομένους τοῖς πα-
 5 ραπτώμασιν, οὕτε ἄνθρωπος ψιλὸς ὅν, ἀλλὰ Θεός, μετὰ τὴν
 ἐλευθερίαν ἦν χαρίζεται ἡμῖν, καὶ ἀδελφοὺς ἡμᾶς ἔαυτοῦ προσ-
 αγορεύει. «Ἀπαγγελῶ γάρ, φησί, τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς
 μον». Ὁ οὖν λυτρωσάμενος ἡμᾶς, ἐὰν μὲν τὴν φύσιν αὐτοῦ σκο-
 πῆς, οὕτε ἀδελφός, οὕτε ἄνθρωπος· ἐὰν δὲ τὴν ἐκ χάριτος αὐ-
 10 τοῦ πρὸς ἡμᾶς συγκατάβασιν, καὶ ἀδελφοὺς ἡμᾶς δύνομάζει,
 καὶ πρὸς τὸ ἄνθρωπινον καταβαίνει, δις «οὐ δώσει τῷ Θεῷ ἐξί-
 λασμα ἔαυτοῦ», ἀλλὰ τοῦ κόσμου παντός. Οὐ γὰρ ἵλασμος δεῖ-
 ται, ἀλλ᾽ αὐτός ἐστιν ἵλαστήριον. «Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἐπρεπεν
 ἀρχιερεὺς δσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν
 15 ἀμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος· δις οὐκ
 ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ
 τῶν ἰδίων ἀμαρτιῶν προσφέρειν θυσίας, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ
 ἀγνοημάτων». Εἶτα φησι· «Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ
 ζήσεται εἰς τέλος». Ἡ αὐτοξωή, ἡ δύναμις, ἡ ἀκάματος φύσις,
 20 ἐκοπίασεν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἡνίκα «κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοι-
 πορίας ἐκαθέζετο ἐπὶ τῆς πηγῆς».

5. «Ος οὐκ ὄφεται καταφθοράν, δταν ἵδη σοφοὺς ἀποθνή-
 σκοντας» («οὐ δώσει γὰρ τὸν δσιον αὐτοῦ διαφθο-
 ράν»), δταν οἱ τὴν καταργονμένην σοφίαν αὐχοῦντες ἀποθνήσκω-
 25 σιν. Εἰ δὲ βούλει καὶ ἐπὶ ἄνθρωπων δικαίων λαβεῖν τὰ εἰδημένα,
 μηήσθητι τοῦ Ἰωβ λέγοντος· «Ἄνθρωπος γεννᾶται κόπῳ»· καὶ πά-
 λιν τοῦ ἀποστόλου, δτι «Περισσότεροι αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα».

25. Ἡσ. 52, 3.

26. Ψαλ. 21, 23.

27. Ἔβρ. 7, 26 - 27.

δὲν εἶνε ἵκανὸς νὰ ἔξαγοράσῃ τὸν ἑαυτόν του, ἐὰν δὲν ἔλθῃ ἕκεῖνος ποὺ θὰ ἐπαναφέρῃ τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν, ὅχι μὲ λύτρα, οὔτε μὲ δῶρα, ὅπως εἶνε γραμμένον εἰς τὸν Ἡσαΐαν, ἀλλὰ μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἑαυτοῦ του²⁵. Αὐτὸς δέ, ἐνῷ δὲν εἴμεθα ἀδελφοὶ του, ἀλλὰ ἔγιναμεν ἔχθροὶ μὲ τὰ παραπτώματά μας, καὶ ἐνῷ δὲν ἥτο ἔνας ἀπλοῦς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεός, μετὰ τὴν ἐλευθερίαν τὴν δποίαν χαρίζει εἰς ἡμᾶς, μᾶς ὀνομάζει καὶ ἀδελφούς του. Διότι λέγει: «Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου»²⁶. Αὐτὸς λοιπὸν ποὺ μᾶς ἡλευθέρωσεν, ἐὰν μὲν προσέχῃς τὴν φύσιν του, δὲν εἶνε οὔτε ἀδελφός, οὔτε ἄνθρωπος· ἐὰν δὲ προσέχῃς τὴν συγκατάβασιν πρὸς ἡμᾶς ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἔλεός του, καὶ ἀδελφούς μᾶς ὀνομάζει καὶ πρὸς τοὺς ἄνθρωπους κατεβαίνει, δὲν δποῖος δὲν θὰ δώσῃ ἔξιλαστήριον προσφορὰν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ δι’ ὅλον τὸν κόσμον. Δὲν ἔχει ἀνάγκην ἴλασμοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔχει ἴλαστήριον. «Τοιοῦτος γάρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος· ὃς οὐκ ἔχει καθ’ ἡμέραν ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς· πρότερον ὑπέρ τῶν ἰδίων ἀμαρτιῶν προσφέρειν θυσίας, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων»²⁷. Ἐπειτα λέγει: «Καὶ ἐκοπίασεν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζήσεται εἰς τέλος». Ἡ αὐτοζωή, ἡ δύναμις, ἡ ἀκαταπόνητος φύσις, ἐκοπίασεν εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν, ὅταν «κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐκαθέζετο ἐπὶ τῆς πηγῆς»²⁸.

5. «Ος οὐκ ὅψεται καταφθοράν, ὅταν ἴδη σοφοὺς ἀποθήσκοντας» (διότι δὲ Πατήρ «ού δώσει τὸν ὅσιον αὐτοῦ ἴδειν διαφθοράν»²⁹), ὅταν ἀποθησκουν ἕκεῖνοι ποὺ καυχῶνται διὰ τὴν καταργουμένην σοφίαν. Ἐὰν θέλησης νὰ ἐφαρμόσῃς τὰ δσα λέγονται καὶ εἰς τοὺς δικαίους ἄνθρωπους, ἐνθυμήσου τὸν Ἱώβ ποὺ λέγει: «Ἄνθρωπος γεννᾶται κόπω»³⁰. ἐπίστης τοῦ ἀποστόλου τό· «Περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα»³¹. καὶ τό-

28. Ἱωάν. 4, 6.

29. Ψαλ. 15, 10· Πράξ. 2, 27.

30. Ἱώβ 5, 7.

31. Α' Κορ. 15, 10.

καὶ τό· «Ἐν κόποις περισσοτέρως». Ὁ οὖν κοπιάσας ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὗτος ζήσεται εἰς τέλος· διὸ ἐν τρυφῇ καὶ πάσῃ ἐκλύσει διάγων, διὰ τὸ ἀβροδίαιτον «πορφύραν καὶ βύσσον ἐνδυόμενος, καὶ εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς», καὶ φεύγων τοὺς 5 ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς καμάτους, οὕτε ἐκοπίασεν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὕτε ζήσεται ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλὰ μακρὰν δψεται τὴν ζωήν, βασανιζόμενος ἐν τῇ φλογὶ τῆς καμίνου. Ὁ δὲ μνησίοις τοῖς 10 ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἀγῶσιν ἐνιδρώσας, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀναλαβεῖν αὐτὴν ἐν κόποις περισσοτέρως ἔξετασθείς, οὗτός ἐστιν δι ζήσειν μέλλων εἰς τέλος, ώς δι πολλὰ κοπιάσας ἐν θλίψει Λάζαρος· ώς δι κατάκοπος γενόμενος ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἐναντίον ἀγῶσιν 15 Ἰώβ. «Ἐκεῖ γάρ, φησί, κατάκοποι ἀνεπαύσαντο». Διὸ καὶ δι Κύριος καλεῖ πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν «τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους». Πῶς οὖν οἱ κοπιῶντες ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς πεφορτι- 20 σμένοι λέγονται; «Οτι πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν ἐρχόμενοι δὲ ἥξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν» πεπληρωμένα καρπῶν, τῶν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐσπαρμένων ἀποφοθέντων αὐτοῖς. Πεφορτισμένοι οὖν λέγονται, οἱ διὰ τὸ σπεῖραι ἐπ' εὐλογίαις 25 ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίζοντες, καὶ μετ' εὐφροσύνης αἰωνίου τὰ τῶν πνευματικῶν καρπῶν ἔαντοις ἐπαναθέμενοι δράγματα. Ὁ οὖν λυτρωθεὶς διὰ τοῦ δεδωκότος Θεοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ ἔξιλασμα, οὗτος ἐκοπίασε μὲν εἰς τὸν αἰῶνα τοῦτον, μετὰ δὲ ταῦτα ζήσεται εἰς τέλος. Οὗτος καὶ πούκη δψεται καταφθοράν, δταν ἵδη σο- 30 φοὺς ἀποθνήσκοντας». Ὁ τὴν στενὴν καὶ ἔγκοπον ὁδὸν πρὸς τῆς λείας καὶ ἀνειμένης ἐκλεξάμενος, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Θεοῦ, ἀπαγομένων εἰς τὴν αἰωνίαν κόλασιν τῶν ἀπιστη-

«Ἐν κόποις περισσοτέρωσι»³². Αὔτὸς λοιπὸν ποὺ ἐκοπίασεν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν, αὔτὸς θὰ ζήσῃ εἰς τὴν αἰώνιότητα· ὅποιος ὅμως ἔξιδεύει τὴν ζωήν του εἰς ἀπολαύσεις καὶ ἀσωτίαν καὶ ἔξ αἰτίας τῆς μαλθακότητος «ἐνδύεται πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς»³³, καὶ φεύγει τοὺς κόπους διὰ τὴν ἀρετήν, αὐτός, ἀφοῦ δὲν ἐκοπίασεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, δὲν θὰ ζήσῃ εἰς τὴν μέλλουσαν, ἀλλὰ θὰ ἴδῃ ἀπὸ μακριὰ τὴν ζωήν, ὅταν θὰ βασανίζεται εἰς τὴν φλόγα τῆς καμίνου. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἴδρωσε μυριάκις εἰς τοὺς ἀγῶνας ὑπέρ τῆς ἀρετῆς, καὶ ἐδοκιμάσθη εἰς πολλοὺς κόπους διὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ, αὐτὸς εἶνε ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ ζήσῃ εἰς τὴν αἰώνιότητα, ὅπως δὲ Λάζαρος ποὺ ἐκοπίασε πολὺ εἰς τὰς θλίψεις· ὅπως δὲ Ἰώβ ποὺ ἔγινε κατάκοπος εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τοῦ ἀντιπάλου. Διότι λέγει· «Ἐκεῖ κατάκοποι ἀνεπαύσαντο»³⁴. Διὰ τοῦτο καὶ δὲ Κύριος καλεῖ νὰ ἀναπταύσῃ «τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους»³⁵. Διατί λοιπὸν δνομάζονται «πεφορτισμένοι» ὅσοι κοπιάζουν εἰς τὰ καλὰ ἔργα; Διότι «πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, βάλλοντες τὰ σπέρματα αὐτῶν· ἔρχόμενοι δὲ ἦξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἴροντες τὰ δράγματα αὐτῶν»³⁶ γεμάτα ἀπὸ καρπούς, ποὺ τοὺς διπεδόθησαν ἀναλόγως πρὸς ἐκεῖνα ποὺ ἔσπειραν. Πεφορτισμένοι λοιπὸν λέγονται, ὅσοι, ἐπειδὴ ἔσπειραν μὲν εὐλογίαν, θερίζουν καὶ μὲν εὐλογίαν³⁷, καὶ μὲν αἰώνιον εὐφροσύνην διποθηκεύουν διὰ τοὺς ἔαυτούς των τὰ δράγματα τῶν πνευματικῶν καρπῶν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἐλυτρώθη μὲν τὴν ἔξιλαστήριον προσφορὰν ποὺ ἔδωσεν δὲ Θεὸς ὑπέρ αὐτοῦ, αὐτὸς ἐκοπίασεν εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ ζήσῃ εἰς τὴν αἰώνιαν ζωήν. Αὔτὸς «οὐκ ὅψεται καταφθοράν, ὅταν ἴδῃ σοφοὺς ἀποθνήσκοντας». «Οποιος ἔδιάλεξε τὴν στενήν καὶ κοπιαστικήν δδὸν ἀντὶ τῆς δμαλῆς καὶ πλαστείας, κατὰ τὴν ὥραν τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, ὅταν θὰ δδηγῶνται εἰς τὴν αἰώνιαν κόλασιν ὅσοι ἡπίστησαν

35. Ματθ. 11, 28.

36. Ψαλ. 125, 6.

37. Β' Κορ. 9, 6.

σάντων μὲν τοῖς λόγοις τοῦ Θεοῦ, πορευθέντων δὲ ὅπίσω τῶν θελημάτων τῆς καρδίας αὐτῶν τῆς ματαίας, οὗτος τὴν αἰώνιον καταφθοράν, τὴν εἰς τὸ διηνεκὲς κακοπάθειαν οὐκ ὄψεται. Σοφοὺς δὲ λέγει ἡτοι τοὺς δεινοὺς ἐν πανοργίᾳ, περὶ ὧν φησιν Ἱερεῖς μίας, δτι «Σοφοί εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλὸν ποιῆσαι οὐ γινώσκουσιν». Ἡ σοφοὺς λέγει καὶ τοὺς μαθητὰς «τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰώνος τούτον τῶν καταργονμένων», οἵτινες «φάσκοντες εἰναι σοφοί, ἐμωράνθησαν». Διότι οὐ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ. Καὶ διὰ τὸ εἶναι μωροποιὸν τὴν σοφίαν 10 ταύτην ἀπολέσειν φησὶν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσειν. Αἱ οὖν πιθανότητες τῆς «ψευδωνύμου γνώσεως», θανάτου αἰτίαν τοῖς παραδεξαμένοις παρέχονται· ὅντινα θάνατον οὐκ ὄψεται ὁ λυτρωθεὶς ὑπὸ τοῦ εὐδοκήσαντος ἐν τῇ μωρίᾳ τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύ- 15 οντας.

6. «Ἐπὶ τὸ αὐτὸν ἀφρων καὶ ἄνοντος ἀπολοῦνται, καὶ καταλείφονται ἀλλοτροίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν. Καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν οἰκλαὶ αὐτῶν εἰς τὸν αἰώνα. Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. Ἐπεκαλέσαντο τὰ δύναματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν». Ἀρω 20 ἐνὶ δύναματι τῷ γενικῷ προσηγόρευσε σοφούς, οὓς νῦν ὑποδιαιρῶν ἀφροντας καὶ ἄνοντος λέγει. Δῆλον δτι σοφοὺς μὲν αὐτοὺς εἰπεν ἀπὸ τῆς οἰήσεως τῆς ἐκείνων ουγχοησάμενος τῷ δύναματι. Ὡς καὶ θεοὺς δύνομάζει τοὺς μὴ φύσει δύντας, τῇ συνηθείᾳ τῶν ἡπατημένων ἐπόμενος· οὕτω καὶ σοφοὺς εἴπε τοὺς ἀφροντας καὶ ἄνοή- 25 τους. Δινατὸν οὖν τῇ ἐπινοίᾳ διελεῖν τὸν ἀφροντα ἀπὸ τοῦ ἄνοήτον. Ἀφρων μὲν γάρ ἔστιν δὲ στερημένος φρονήσεως καὶ δι πρὸς τὰ κοινὰ καὶ ἀνθρώπινα διορατικῶς μὴ ἔχων. Οὕτω καὶ ἡ συνήθεια φρονίμους καλεῖ τοὺς ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμα-

εἰς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπορεύθησαν δόπισω ἀπὸ τὰ θελήματα τῆς ματαίας καρδίας των, αὐτὸς δὲν θὰ ἴδῃ τὴν αἰώνιον φθοράν, τὴν συνεχῆ κακοπάθειαν. «Σοφοὺς» δὲ λέγει, ἢ τοὺς φοβεροὺς εἰς τὴν πανουργίαν, περὶ τῶν δόπιοιων λέγει δὲν Ἱερεμίας, δτὶ «Σοφοί εἰσι τοῦ κακοποιῆσαι, τὸ δὲ καλὸν ποιῆσαι οὐ γινώσκουσιν»³⁸. ἢ σοφοὺς λέγει καὶ τοὺς μαθητὰς «τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰώνος τούτου τῶν καταργουμένων»³⁹, καὶ οἱ δποῖοι «φάσκοντες εἶναι σοφοί, ἐμωράνθησαν»⁴⁰. Διότι «ἡ σοφία τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ Θεῷ»⁴¹. Καὶ ἐπειδὴ ἡ σοφία αὐτὴ ἀποβλακώνει, λέγει, δτὶ ὁ Θεός θὰ ἔξαφανίσῃ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ θὰ ἀπορρίψῃ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν⁴². Αἱ πιθανολογίαι λοιπὸν «τῆς ψευδωνύμου γνώσεως»⁴³, γίνονται αἰτία θανάτου εἰς ἑκείνους ποὺ τὰς παραδέχονται· τὸν δποῖον θάνατον δὲν θὰ ἴδῃ δὲ λυτρωμένος ἀπὸ ἑκείνον ποὺ εὔδόκησε νὰ σώσῃ τοὺς πιστοὺς μὲ τὴν μωρίαν τοῦ κηρύγματος⁴⁴.

6. «Ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἄφρων καὶ ἄνους ἀπολοῦνται, καὶ καταλείψουσιν ἀλλοτρίοις τὸν πλοῦτον αὐτῶν. Καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν οἰκίαι αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα. Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν. Ἐπεκαλέσαντο τὰ δνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν». «Οσους παραπάνω μὲ ἓνα γενικὸν δνομα ὠνόμασε σοφούς, αὐτοὺς τώρα ύποδιαιρεῖ καὶ δνομάζει ἄφρονας καὶ δμυαλούς. Εἰνε φανερὸν δτὶ τοὺς ὠνόμασε σοφούς, χρησιμοποιῶν τὸ δνομα σύμφωνα μὲ τὴν ἐπαρσιν ἑκείνων. «Οπως καὶ θεοὺς δνομάζει ἑκείνους ποὺ ἔκ φύσεως δὲν εἰνε θεοί, ἀκολουθῶν τὴν συνήθειαν τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐπλανήθησαν· ἔτσι καὶ σοφοὺς ὠνόμασε τοὺς ἄφρονας καὶ ἀνοήτους. Εἰνε λοιπὸν δυνατὸν μὲ τὴν σκέψιν νὰ ξεχωρίσωμεν τὸν ἄφρονα ἀπὸ τὸν ἀνόητον. Ἀφρων εἰνε ἑκείνος ποὺ στερεῖται φρονήσεως, καὶ δὲν διαβλέπει τὰ κοινὰ καὶ ἀνθρώπινα. Ἐτσι πάλιν ἡ συνήθεια ἀποκαλεῖ φρονίμους ἑκείνους ποὺ ξεχωρίζουν τὸ ὠφέλιμον καὶ τὸ βλαβε-

41. Α' Κορ. 3, 19.

43. Α' Τιμ. 6, 20.

42. Ἡσ. 29, 14· Α' Κορ. 1, 19.

44. Α' Κορ. 1, 21.

σι τὸ ὡφέλιμον καὶ βλαβερὸν διακρίνοντας· καθὸ εἴρηται καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ «Οτι οἱ νιὸι τοῦ αἰῶνος τούτον φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς νιὸντος τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἔαντῶν εἰσιν». Οὐ γάρ ἀπλῶς φρονιμώτεροι, ἀλλ᾽ εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς ζωῆς 5 ταύτης τῆς ἐν τῇ σαρκὶ. Οὗτοι δὲ καὶ οἰκονόμοι ἀδικίας λέγονται διὰ τὸ φρόνιμον τῆς περὶ τὸν ἔαντῶν βίον οἰκονομίας. Κατὰ τοῦτο τὸ σημαινόμενον φρόνιμοί εἰσιν καὶ οἱ ὄφεις, καταδύσεις ἔαντοῖς εὐτρεπήζοντες, καὶ ἐν τοῖς κινδύνοις παντὶ τοόπῳ τὰς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν πληγὰς ἀποφεύγοντες. «Ανους δὲ λέγεται 10 ὁ οὐκ ἔχων τὰ τοῦ ἀνθρώπου ἔξαρτετα. Ταῦτα δέ ἔστι, Θεοῦ Πατέρος κατανόσις, καὶ ἡ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὅντος πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον παραδοχὴ· καὶ δὲ παρὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐγγινόμενος φωτισμός· ὅντινα νοῦν ἔχοντιν οἱ δυνάμενοι μετὰ Παύλου λέγειν· «*Ημεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν*». Κέχρηται μέντοι καὶ ἐνηλλα-15 γμένως τοῖς ἔρήμασι τούτοις ἡ συνήθεια τῆς Γραφῆς, τὸν μὲν ἀθεον ἄφρονα λέγοντα ἐν τῷ, «εἰπεν ἄφρον ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός»· καὶ πάλιν τὸ περὶ τὴν ζοὴν βλαβερὸν ἀνόστοι ὄντομάζοντα, ὡς δὲ ἀπόστολος περὶ τῶν ἐμπιπτόντων εἰς ἐπιθυμίας ἀνοήτους καὶ βλαβεράς. Οὕτω μέντοι δὲ ἄφροντα καὶ δὲ 20 ἀνούς πρὸς ἐν κοινῷ τέλος, τὴν ἀπώλειαν, καταφέρονται. Δύναται δέ τις εἰπεῖν ἄφρονα μὲν ὠνομάσθαι τὸν ἔθνικῶς ζῶντα, ἀνούν δὲ τὸν ἰουδαϊκῶς κατὰ τὴν ψιλὴν τοῦ νόμου τήρησιν πολιτευόμενον. Τούτῳ γάρ τῷ ἄφρονι εἰπεν δὲ Θεός διὰ τὴν ἐνυπάρχονταν αὐτῷ ἀθεότητα· «*Ἄφρον, ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυ-25 χήν σου ἀφαιροῦσιν ἀπὸ σοῦ*». «Ανους δὲ δὲ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ ὀνόμασται κατὰ τὸν προφήτην, δις φησι· «*Καὶ ἦν Ἐφραὶμ ὡς περιστερὰ ἀνους· Αἴγυπτον ἐπεκαλεῖτο καὶ εἰς Ἀσσυρίους ἐπορεύετο*». Τούτων οὖν κοινῇ ὑπὸ τῆς ἴδιας ἀγνοίας συντριβομένων, ἡμεῖς οἱ ἀλλότριοι αὐτῶν κληρονόμοι τοῦ πλούτου γι-30 νόμεθα. *«Ημῶν γάρ αἱ ἐντολαί, ἡμέτεροι οἱ προφῆται, ἡμῶν*

45. Λουκ. 16, 8.

48. Α' Κορ. 2, 16.

46. Λουκ. 16, 8.

49. Ψαλ. 13, 1.

47. Ἱωάν. 1, 1· 12.

50. Α' Τιμ. 6, 9.

ρὸν εἰς τὰ πράγματα τοῦ βίου· καθὼς ἔχει λεχθῆ καὶ εἰς τὸ Εὐαγ-
γέλιον· «"Οτι οἱ νίοι τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ
τοὺς οἰκονόμους τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἐσυτῶν εἰσιν»⁴⁵. Αὗτοι
λέγονται καὶ οἰκονόμοι ἀδικίας⁴⁶, διότι μὲ σύνεσιν διαχειρίζον-
ται τὰ τοῦ βίου τῶν. Μὲ αὐτὴν τὴν σημασίαν, φρόνιμοι εἰνε
καὶ οἱ ὄφεις, οἱ ὅποιοι ἔτοιμάζουν διὰ τοὺς ἐσυτούς τῶν κρύπτας,
καὶ εἰς τοὺς κινδύνους ἀποφεύγουν μὲ κάθε τρόπον τὰ κτυπή-
ματα εἰς τὴν κεφαλήν. ⁴⁷"Ανους ἐπίσης λέγεται ἐκεῖνος ποὺ δὲν
ἔχει τὰ ἀνθρώπινα γνωρίσματα· καὶ αὐτὰ εἰνε ἡ κατανόησις
τοῦ Θεοῦ Πατρός, ἡ παραδοχὴ τοῦ Λόγου, ὁ ὅποιος ἥτο ἐν
ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν⁴⁸, καὶ δ φωτισμὸς ποὺ χαρίζεται ἀπὸ τὸ
ἄγιον Πνεῦμα· αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν νοῦν ἔχουν ὅσοι δύνανται
νὰ λέγουν μαζὶ μὲ τὸν Παῦλον· «'Ημεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν»⁴⁹.
Συνηθίζει ὅμως ἡ Γραφὴ νὰ χρησιμοποιῇ τὰς αὐτὰς λέξεις μὲ
διαφορετικὴν σημασίαν, ὀνομάζουσα τὸν ἄθεον ἄφρονα εἰς
τό, «εἴπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός»⁵⁰. καὶ πά-
λιν δονομάζει ἀνόητον αὐτὸν ποὺ εἰνε βλαβερὸν εἰς τὴν ζωήν,
ὅπως ὁ ἀπόστολος δονομάζει ἐκείνους ποὺ πίπτουν εἰς ἐπιθυ-
μίας ἀνοήτους καὶ βλαβεράς⁵¹. ⁵²"Ετσι λοιπὸν δ ἄφρων καὶ δ ἄμυνα-
λος καταντοῦν εἰς ἔνα κοινὸν τέλος, τὴν καταστροφήν. Δύνα-
ται κάπως νὰ εἴπῃ ὅτι ἄφρων μὲν ὡνομάσθη ἐκεῖνος ποὺ ζῇ⁵³
εἰδωλολατρικῶς, ἄμυναλος δὲ ἐκεῖνος ποὺ ζῇ ίουδαϊκῶς σύμφωνα
μὲ τὴν τυπικὴν τήρησιν τοῦ νόμου. Εἰς αὐτὸν τὸν ἄφρονα, ποὺ
μέσα του εἶχε τὴν ἀθείαν, εἴπεν ὁ Θεός· «"Ἄφρον, ἐν ταύτῃ τῇ
νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀφαιροῦσιν ἀπὸ σοῦ»⁵⁴. ⁵⁵"Αμυναλον ὡνόμα-
σεν δ προφήτης τὸν κατὰ σάρκα Ἰσραήλ, λέγοντας· «Καὶ ἦν Ἡ-
φραῖμ ὡς περιστερὰ ἀνους· Αἴγυπτον ἐπεκαλεῖτο καὶ εἰς Ἀσ-
συρίους ἐπορεύετο»⁵⁶. ⁵⁷'Αφοῦ λοιπὸν αὐτοὶ ἀπὸ κοινοῦ συντρί-
βονται ἀπὸ τὴν ἀγνοιάν των, ἡμεῖς οἱ ξένοι γινόμεθα κληρο-
νόμοι τοῦ πλούτου των. Διότι ίδικαί μας εἰνε αἱ ἐντολαί, ίδικοί
μας οἱ προφῆται, ίδικοί μας οἱ πατριάρχαι, ὅπως καὶ δλοι οἱ

51. Λουκ. 12, 20.

52. Ὁσ. 7, 11.

οἱ πατριάρχαι, οἱ ἀπ' αἰῶνος δίκαιοι. Ἡμῖν κατέλιπον τὸν πλοῦτον ἑαυτῶν οἱ ἐν τῇ ἀφροσύνῃ ἑαυτῶν ἀπολλύμενοι. Τούτων δὲ αἱ οἰκίαι, τοῦ ἄφρονος καὶ τοῦ ἀνοήτου, τάφοι εἰσὶν εἰς τὸν αἰῶνα. Ὡν γὰρ ὁ βίος νεκρῶν ἔργων τῶν ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας πεπλήρωται, τούτων τάφοι εἰσὶν αἱ οἰκίαι εἰς τὸν αἰῶνα.
 Ὁ γὰρ νεκρὸς γενόμενος τοῖς παραπτώμασιν οὐκ οἰκίαν οἰκεῖ, ἀλλὰ τάφον, τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς νενεκρωμένης. Οἰκίαν μὲν γὰρ οἰκεῖ ὁ ἄδολος τὸ ἥθος καὶ ἀπλοῦς Ἰακὼβ, περὶ οὗ γέγραπται, δτὶ ἦν «ἀνθρωπὸς ἀπλαστὸς καὶ ἀγαθός, οἰκῶν οἰκίαν». Τάφον δὲ οἰκεῖ ὁ παμπόνηρος, μηδὲ θεμέλιον μετανοίας καταβαλλόμενος ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, ἀλλὰ παρομοιάζων τάφῳ κεκονιαμένῳ· δις ἔξωθεν μὲν ἐμφανῆς ὁν, ἔσωθεν δὲ γέμων ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας. Λιόπερ ὁ τοιοῦτος φθεγγόμενος οὐχὶ στόμα ἀνοίγει λόγῳ Θεοῦ, ἀλλὰ τάφον ἔχει ἀνεῳγμένον τὸν λάρυγγα αὐτοῦ. Εἴ τις οὖν εἰς Χριστὸν πιστεύων μὴ ἀκολούθως τῇ πίστει τὰς πράξεις ἀποδίωσιν, οὗτος διὰ τὸ μοχθηροῖς δόγμασι προσεσχηκέναι καὶ διὰ τὸ παρεκδέχεσθαι τὸ βούλημα τῆς Γραφῆς λατομεῖ ἑαυτῷ ἐν τῇ πέτρᾳ μνημεῖον.

7. «Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν»· τοντέστιν, 20 οἱ τάφοι οἰκίαι αὐτῶν εἰσὶν εἰς τὸν αἰῶνα. Είτα ἐρμηνεύων τίνας βούλεται εἶναι τάφονς, ἵνα δείξῃ δτὶ περὶ τῶν σωμάτων λέγει, οἵς αἱ διὰ τὴν πονηρίαν ἐναπονεκρωθεῖσαι ψυχαὶ ἐνοικοῦσι, προσέθηκεν αὐτοῖς, «σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεάν καὶ γενεάν», κατὰ τὴν συνήθειαν σκηνωμάτων τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων 25 ἀεὶ λεγομένων. Οὗτοι δὲ καὶ ἐπικαλοῦνται τὰ ὄνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν. Οὐ γὰρ ἐγγράφεται ἀσεβοῖς ὄνομα ἐν βίβλῳ ζώντων, οὐδὲ ἀριθμεῖται μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρωτοτόκων

δίκαιοι⁵³. Εἰς ἡμᾶς ἄφησαν τὸν πλοῦτόν των ἔκεινοι ποὺ κατεστράφησαν ἀπὸ τὴν τρέλλαν των. Αἱ οἰκίαι αὐτῶν, δηλαδὴ τοῦ ἄφρονος καὶ τοῦ ἀνοήτου, εἶνε τάφοι ποὺ θὰ παραμείνουν εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐκείνων ποὺ ἡ ζωὴ εἶνε γεμάτη ἀπὸ νεκρά ἔργα ποὺ προέρχονται ἀπὸ κάθε ἀμαρτίαν⁵⁴, αὐτῶν αἱ οἰκίαι εἶνε τάφοι ποὺ θὰ παραμείνουν εἰς τὸν αἰῶνα. Διότι ἔκεινος ποὺ ἔγινε νεκρὸς μὲ τὰ παραπτώματα, δὲν κατοικεῖ εἰς οἰκίαν, ἀλλὰ εἰς τάφον, ἀφοῦ ἡ ψυχὴ του εἶνε νεκρά. Εἰς οἰκίαν κατοικεῖ δὲ γνός εἰς τὸ ἥθος καὶ ἀπλοῦς Ἰακώβ, περὶ τοῦ δποίου ἔχει γραφῆ δτι ἡταν «ἄνθρωπος ἀπλαστος καὶ ἀγαθός, οἰκῶν οἰκίαν»⁵⁵. Εἰς τάφον δὲ κατοικεῖ δὲ παμπόνηρος, δὲ ποτοῖς δὲν θέτει ώς θεμέλιον τῆς μετανοίας νὰ ἀφήσῃ τὰ νεκρά ἔργα, ἀλλὰ δμοιάζει μὲ τάφον ἀσθεστωμένον, δὲ ποτοῖς ἐξωτερικῶς μὲν εἶνε ἐμφανίσιμος, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως εἶνε γεμάτος ἀπὸ νεκρά δστα καὶ ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσίαν⁵⁶. Διὰ τοῦτο δὲ τοιοῦτος, ὅταν δμιλῇ, δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα διὰ νὰ εἴπῃ λόγον Θεοῦ, ἀλλὰ ἔχει τὸν λάρυγγά του τάφον ἀνοικτόν⁵⁷. Ἐάν λοιπὸν κάποιος πιστεύῃ εἰς τὸν Χριστόν, δὲν συμφωνοῦν ὅμως αἱ πράξεις μὲ τὴν πίστιν του, αὐτός, ἐπειδὴ προσέχει εἰς πονηρὰ δόγματα, καὶ παρερμηνεύει τὸ νόημα τῆς Γραφῆς, σκάπτει εἰς τὴν πέτραν μνῆμα διὰ τὸν ἔαυτόν του.

7. «Σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν». δηλαδὴ οἱ τάφοι των εἶνε οἰκίαι ποὺ θὰ παραμείνουν εἰς τὸν αἰῶνα. «Ἐπειτα ἐξηγῶν ποίους ἔννοεῖ δτι εἶνε τάφοι, διὰ νὰ δείξῃ δτι δμιλεῖ περὶ τῶν σωμάτων, εἰς τὰ δποῖα κατοικοῦν ψυχαὶ ποὺ ἔνεκρώθησαν ἀπὸ τὴν πονηρίαν, προσέθεσεν εἰς αὐτά, «σκηνώματα αὐτῶν εἰς γενεὰν καὶ γενεάν», ἐπειδὴ σκηνώματα συνήθως δνομάζονται πάντοτε τὰ ὄνθρωπινα σώματα. Αύτοὶ δὲ καὶ «ἐπικαλοῦνται τὰ ὄνδματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν». Δὲν γράφεται τὸ δνομα τοῦ ἀσεβοῦς εἰς τὸ βιβλίον τῶν ζώντων, οὔτε συναριθμεῖται μαζὶ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν πρωτο-

τῶν ἀριθμούμενων ἐν οὐρανοῖς· ἀλλὰ τῇ γῇ αὐτῶν ἐναπομένει τὰ ὄνόματα, διότι τὴν παροδικὴν ταύτην ζωὴν καὶ ὀλιγοχρόνιον τῶν αἰωνίων σκηνῶν προετίμησαν. Οὐχ ὅρᾶς τοὺς οἰκοδομοῦντας ἐν ταῖς πόλεσιν ἀγορὰς καὶ γυμνάσια, τείχη ἀνιστῶντας, ὑδραγωγοὺς ἐπισκενάζοντας, πῶς τὰ ὄνόματα αὐτῶν τούτοις ἐπικέκληται τοῖς γη̄νοις κατασκενάσμασιν; Ἡδη δέ τινες καὶ ἀγέλαις ἵππων τὰς ἐαυτῶν προσηγορίας ἐνσημηνάμενοι ἐπὶ πολὺ συμπαραταθῆναι τῷ βίῳ τὴν μνήμην ἐαυτῶν ἐπενόησαν· καὶ ἐν τάφοις δὲ μεγαλουργίαν ἐπιδειξάμενοι τοῖς 10 μνήμασιν ἐαυτῶν ἐναφῆκαν τὰ ὄνόματα. Οὗτοί εἰσιν οἱ τὰ γῆνα φρονοῦντες, καὶ τὴν ἐνταῦθα δόξαν καὶ τὸ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις μνημονεύεσθαι αὐταρκεῖς ἐαυτοῖς εἰς μακαριότητα λογιζόμενοι. Κἄν ἵδης δέ τινα τῶν ἐπὶ φευδωνύμῳ γνώσει μέγα φρονούντων, καὶ προσνεμόντων ἐαυτοὺς μοχθηρῶν τινων δογμάτων συγ- 15 καταθέσεσι, καὶ ἀντὶ τοῦ ὄνόματος τῶν Χριστιανῶν, ἀφ' ἐνός τινος τῶν αἰρεσιαρχησάντων ἐαυτοὺς ὄνομάζοντας, Μαρκίνος, ἢ Οὐαλεντίνου, ἢ τῶν νῦν ἐπιπολαζόντων τινός, γίνωσκε ὅτι καὶ οὗτοι ἐπεκαλέσαντο τὰ ὄνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν, φθαρτοῖς ἀνθρώποις καὶ τὸ ὅλον γη̄νοις ἐαυτοὺς προσνείμαν- 20 τες.

8. «Καὶ ἀνθρωπος ἐν τιμῇ ὕν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλίθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ώμοιώθη αὐτοῖς. Λότη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς· καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ενδοκήσουσι». «Μέγα ἀνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων», τὸ 25 τίμιον ἐν τῇ φυσικῇ κατασκευῇ ἔχων. Τί γὰρ τῶν ἐπὶ γῆς ἄλλο κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος γέγονε; Τίνι ἡ κατὰ πάντων ἀρχὴ καὶ ἔξουσία τῶν τε χερσαίων καὶ ἐνύδρων καὶ ἐναερίων ζῷων

58. 'Ο Μαρκίνων ἦτο αἱρεσιάρχης τοῦ 2ου αἰῶνος καὶ τὸ σύστημά του ἦτο δυαρχικόν.

τόκων ποὺ είνε ἀριθμημένοι εἰς τοὺς οὐρανούς· ἀλλὰ τὰ ὄνόματά των μένουν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, διότι ἐπροτίμησαν ἀπὸ τὰς αἰώνιους σκηνὰς τὴν πρόσκαιρον καὶ διηγοχρόνιον αὔτην ζωήν. Δὲν βλέπεις αὐτοὺς ποὺ κτίζουν εἰς τὰς πόλεις ἀγορὰς καὶ γυμναστήρια, ἀνυψώνουν τείχη, ἐπιδιορθώνουν ύδραγωγεῖα, πῶς τὰ ὄνόματα αὐτῶν είνε γραμμένα εἰς αὐτὰ τὰ γήινα οἰκοδομήματα; Ἡδη δὲ μερικοὶ διὰ νὰ ἔξακολουθῇ νὰ ὑπάρχῃ ἡ μνήμη των ἐπὶ πολὺ μαζὶ μὲ τὴν ζωὴν ἐπενόησαν νὰ ἀποτυπώσουν τὰ ὄνόματά των εἰς κοπάδια ἵππων· καὶ ἀφοῦ ἐδειξαν τὴν μεγαλουργίαν των εἰς τοὺς τάφους, ὅφησαν τὰ ὄνόματά των ἐπάνω εἰς τὰ μνημεῖα των. Αὕτοι είνε ἔκεινοι ποὺ φρονοῦν τὰ γήινα καὶ σκέπτονται ὅτι ἡ παροῦσα δόξα καὶ τὸ μνημόσυνόν των ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους είνε ἀρκετὰ διὰ νὰ τοὺς κάνουν μακαρίους. Καὶ ἔαν ἴδης κάποιον ἀπὸ ἔκεινους ποὺ μεγαλοφρονοῦν διὰ τὴν ψευδώνυμον γνῶσιν, καὶ προσαρμόζονται εἰς συγκαταθέσεις κακῶν δοξασιῶν, καὶ ἀντὶ τοῦ ὄνόματος τῶν Χριστιανῶν, λαμβάνουν τὸ ὄνομα κάποιου αἱρεσιάρχου, τοῦ Μαρκίωνος⁵⁸, ἢ τοῦ Οὐαλεντίνου⁵⁹, ἢ κάποιου ἀπὸ τοὺς πολλούς, νὰ γνωρίζῃς ὅτι καὶ αὐτοὶ «ἐπεκαλέσαντο τὰ ὄνόματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν γαιῶν», ἐπειδὴ προσηρμόσθησαν πρὸς ἀνθρώπους φθαρτούς καὶ δλοκληρωτικὰ γηίνους.

8. «Καὶ ἀνθρωπος ἐν τιμῇ ὅν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὥμοιώθη αὐτοῖς. Αὕτη ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκάνδαλον αὐτοῖς· καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν εὑδοκήσουσι». «Μεγάλο πρᾶγμα είνε ὁ ἀνθρωπος, καὶ πολύτιμον ὁ ἔλεήμων ἀνθρωπος»⁶⁰, ἐπειδὴ ἔχει ἐκ φυσικῆς κατασκευῆς τὸ πολύτιμον. Ποῖον ἀπὸ τὰ δημιουργήματα τῆς γῆς ἔγινε κατ’ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος⁶¹; Εἰς ποῖον ἔχαρισθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἔξουσία ἐπὶ πάντων τῶν χερσαίων καὶ θαλασσίων καὶ ἐναερίων ζώων⁶²; Είνε δλίγον κατώτερος ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῶν

59. Ὁ Οὐαλεντίνος ἦτο γνωστικὸς αἱρεσιάρχης τοῦ 2ου αἰώνος.

60. Παρ. 20, 6.

61. Γέν. 1, 27.

62. Γέν. 1, 28.

κεχάρισται; Βραχὺ μὲν ὑποβέβηκε τὴν τῶν ἀγγέλων ἀξίαν διὰ τὴν πρὸς τὸ γεῶδες σῶμα συνάφειαν. Τὸν μὲν οὖν ἄνθρωπον ἐποίησεν ἀπὸ τῆς γῆς «καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγαν». Ἀλλ' ὅμως ἥγε τοῦ νοεῖν καὶ συνιέναι τὸν ἔαυτῶν κτίστην 5 καὶ δημιουργὸν δύναμις καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ὑπάρχει. Ἐνεφύσησέ γάρ εἰς τὸ πρόσωπον τουτέστι, μοῖράν τινα τῆς ἴδιας χάριτος ἐναπέθετο τῷ ἀνθρώπῳ, ἵνα τῷ ὅμοιῷ ἐπιγινώσκῃ τὸ ὅμοιον. Ἀλλ' ὅμως ἐν τιμῇ ὡν τηλικαύτῃ, ἐκ τοῦ δεδημιουργῆσθαι κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, ὑπὲρ οὐρανόν, ὑπὲρ ἥλιον, 10 ὑπὲρ τὰς τῶν ἀστέρων χορείας τετιμημένος (τίς γάρ τῶν οὐρανῶν εἰκὼν εἴρηται τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ποίαν δὲ ἥλιος εἰκόνα σφέζει τοῦ κτίσαντος; τί ἡ σελήνη; τί οἱ λοιποὶ ἀστέρες; ἀψυχα μὲν καὶ ὄλικά, διαφανῆ δὲ μόνον τὰ σώματα κεκτημένοι, ἐν οἷς οὐδαμοῦ διάνοια, οὐ προαιρετικαὶ κινήσεις, οὐκ ἀντεξουσιότητος ἐλευθερίᾳ· ἀλλὰ δοῦλα ἐστι τῆς ἐπικειμένης ἀνάγκης, καθ' ἣν ἀπαραλλάκτως ἀεὶ περὶ τὰ αὐτὰ ἀναστρέφεται). ὑπὲρ οὖν ταῦτα ταῖς τιμαῖς προηγμένος ὁ ἄνθρωπος οὐ συνῆκεν, ἀλλὰ καταλιπὼν τὸ ἐπεσθαι Θεῷ καὶ ὅμοιοῦσθαι τῷ κτίσαντι δοῦλος γενόμενος τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς «παρασυνεβλήθη 15 τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοίγτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς». νῦν μὲν ὡς ἵππος θηλυμαρής χρεμετίζων ἐπὶ τὴν γυναικα τοῦ πλησίον αὐτοῦ· νῦν δὲ ὡς λύκος ἀρπαξ ἐφεδρεύων τοῖς ἀλλοτρίοις· ἀλλοτε δὲ διὰ τοῦ πρὸς τὸν ἀδελφὸν δόλου τῇ πανουργίᾳ τῆς ἀλώπεκος εἰκαζόμενος. Ὅπερβολὴ δὲ τῆς ἀνοίας καὶ τῆς κτηνώδους 20 ἀλογίας τῷ ὄντι μήτε τῆς ἐξ ἀρχῆς ἔαυτοῦ κατασκευῆς ἐπαισθάνεσθαι, δημιουργηθέντα κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, μήτε τὰς τηλικαύτας ὑπὲρ αὐτοῦ γενομένας οἰκονομίας νοεῖν βούλεσθαι καὶ ἀτ' ἐκείνων γοῦν ἔαυτοῦ γνωρίζειν τὸ τίμιον· ἀλλ' ἀ-

ἀγγέλων⁶³, ἐπειδὴ συνδέεται μὲν χωμάτινον σῶμα. Τὸν δινθρωπὸν λοιπὸν τὸν ἔπλασεν ἀπὸ τὴν γῆν⁶⁴, «καὶ τοὺς λειτουργούς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα»⁶⁵. Ἡ δύναμις ὅμως τοῦ νὰ σκέπτεται καὶ νὰ κατανοῇ κανεὶς τὸν κτίστην καὶ δημιουργόν του, ὑπάρχει εἰς ὅλους τοὺς δινθρώπους. Διότι ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον⁶⁶. δηλαδὴ, ἔθεσε μέσα εἰς τὸν δινθρωπὸν ἔνα μέρος τῆς ἴδικῆς του χάριτος, ὡστε τὸ ὅμοιον νὰ γνωρίζῃ καλὰ τὸ ὅμοιον. Ἐλλ’ ὅμως ἐνῷ εύρισκετο εἰς τόσον μεγάλην τιμήν, ἐπειδὴ ἐδημιουργήθη κατ’ εἰκόνα τοῦ ἑκάστου, τιμημένος περισσότερον ἀπὸ τὸν οὐρανόν, περισσότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον, περισσότερον ἀπὸ τοὺς χοροὺς τῶν ἀστέρων (διότι ποῖος ἀπὸ τοὺς οὐρανούς λέγεται εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ποίαν εἰκόνα τοῦ κτίστου διατηρεῖ ὁ ἥλιος; τί ἡ σελήνη; τί οἱ ὑπόλοιποι ἀστέρες; εἰνε ἄψυχα καὶ ὄλικά, ἔχουν διαφανῆ μόνον τὰ σώματα, μέσα εἰς τὰ δποῖα δὲν ὑπάρχει νοῦς, οὔτε ἐλεύθεραι κινήσεις, οὔτε ἐλευθερία αὐτεξουσιότητος· ἀλλὰ εἰνε ὑπόδουλα εἰς τὴν διάγκην ποὺ τὰ δπειλεῖ, σύμφωνα μὲ τὴν δποίαν στρέφονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον πάντοτε περὶ τὸν ἑαυτόν των)· ἐνῷ λοιπὸν δι δινθρωπὸς τιμᾶται περισσότερον ἀπὸ αὐτά, δὲν τὸ ἀντελήφθη, ἀλλὰ ἀφοῦ ἔπαυσε νὰ ἀκολουθῇ τὸν Θεὸν καὶ ὅμοιάσῃ τὸν κτίστην, ἔγινε δοῦλος τῶν παθῶν τῆς σαρκός, «παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς»· ἀλλοτε ὡς ἵππος θηλυμανῆς χλιμιντρίζων πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον⁶⁷. ἀλλοτε ὡς ἄρπακτικὸς λύκος ποὺ στήνει ἐνέδραν εἰς τὰ ξένα πράγματα⁶⁸. ἀλλοτε δὲ παρομοιαζόμενος μὲ τὴν πονηρίαν τῆς δλεποῦς ἔξ αἰτίας τῆς δολιότητος πρὸς τὸν ἀδελφόν⁶⁹. Εἰνε πράγματι ὑπερβολικὴ τρέλλα καὶ κτηνώδης παραλογισμὸς νὰ μὴν αἰσθάνεται τὴν πρώτην του δημιουργίαν, ὅτι δηλαδὴ ἐδημιουργήθη κατ’ εἰκόνα τοῦ κτίστου, οὔτε νὰ θέλῃ νὰ κατανοήσῃ τὰ τόσον μεγάλα σχέδια ποὺ ἔγιναν χάριν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα νὰ γνωρίσῃ τὸ πολύτιμον τοῦ ἑαυτοῦ του· ἀλλὰ ξεχνᾶ ὅτι ἐφόρεσε τὴν

66. Γέν. 2, 7.

67. Ἱερ. 5, 8.

68. Ἱεζ. 22, 27.

69. Ἱεζ. 13, 4· Λουκ. 13, 32.

μυημονεῖν ὅτι ἀποβαλῶν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, ἀνέλαβε τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ. Καὶ ἵνα μὴ ἐναπομείνῃ τῇ ἀμαρτίᾳ, δι’ αὐτὸν «ὅς Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν», καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἔαυτὸν ἐταπείνωσεν, ὥστε γενέσθαι ἀνπήκοος 5 μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ). Εἰ μὴ τῆς πρώτης σεαντοῦ γενέσεως μέμνησαι, ἐκ τῆς καταβληθείσης ὑπὲρ σοῦ τιμῆς λάβε τοῦ ἀξιώματος ἔπινοιαν· ἀπόβλεψόν σου πρὸς τὸ ἀντάλλαγμα, καὶ γνῶθι σεαυτοῦ τὴν ἀξίαν. Τῷ πολυτιμήτῳ αἰματὶ τοῦ Χριστοῦ ἡγοράσθης· μὴ γίνου δοῦλος τῆς ἀμαρτίας.

10 Σύνες σεαυτοῦ τῆς τιμῆς, ἵνα μὴ παρεικασθῆς τοῖς ἀνοήτοις κτήνεσιν. «Ἄντη ἡ ὁδὸς αὐτῶν, σκάνδαλον αὐτοῖς». Ὁ οἰκονομῶν τὰ ἡμέτερα Θεὸς ἐμποδίζει ἡμῖν διὰ τῆς κακίας βαδίζουσι, προσκόμματα ἡμῖν καὶ κωλύματα τιθείς, ἵνα ἀποστάντες τῆς κατὰ ἀλογίαν ζωῆς μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι ἡμῶν 15 εὐδοκήσωμεν, καρδίᾳ μὲν πιστευσάντων εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογησάντων εἰς σωτηρίαν. Ἐδίωκε Παῦλος, ἐπόρθει τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐνῆκεν αὐτοῦ τὸν δρόμον τὸν ἐπὶ τὴν πονηρίαν· μετὰ ταῦτα ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ εὐδόκησε καταγγέλλων ἐν ταῖς συναγωγαῖς, «ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός».

20 9. «Ως πρόβατα ἐν ἄδη ἔθετο, θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς». Τοὺς δὲ κτηνώδεις καὶ παρασυμβληθέντας τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, ὡς πρόβατα οὕτε σύνεσιν ἔχοντα οὕτε τὴν πρὸς τὸ ἀμύνασθαι δύναμιν, ὁ διαρπάζων εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ἔχθρὸς ὅν, ἥδη κατέβαλεν εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὀχύρωμα, καὶ παρέδωκε 25 τῷ θανάτῳ ποιμανεῖν. Ἐποίμαινε γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς κατὰ Μωϋσέα πολιτείας, ἐως οὖς ἥλθεν ὁ ἀληθινὸς ποιμήν, ὁ θεῖς τὴν ἔαυτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, καὶ οὗτως

εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, ἀφοῦ ἔχασε τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου⁷⁰. Καὶ διὰ νὰ μὴ παραμείνῃ εἰς τὴν ἄμαρτίαν, χάριν αὐτοῦ «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν»⁷¹, καὶ τόσον πολὺ ἐταπείνωσε τὸν ἑαυτόν του, ὥστε νὰ γίνη «ὑπῆρκος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»⁷². Ἐάν δὲν ἔνθυμησαι τὴν πρώτην σου δημιουργίαν, κατανόησε τὴν ἀξίαν σου ἀπὸ τὴν τιμὴν ποὺ ἐπληρώθη πρὸς χάριν σου· ἀναλογίσου τὸ ἀντάλλαγμα, καὶ γνώρισε τὴν ἀξίαν σου. Μὲ τὸ πολυτίμητον αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἡγοράσθης· μὴ γίνεσαι δοῦλος τῆς ἄμαρτίας. Κατανόησε τὴν τιμὴν τοῦ ἑαυτοῦ σου, διὰ νὰ μὴ παρομοιασθῇς μὲ τὰ ἀνόητα κτήνη. «Ἄυτη ἡ δόδος αὔτῶν, σκάνδαλον αὐτοῖς». Ο Θεὸς ποὺ κυβερνᾷ τὰ ἴδια μας μᾶς ἐμποδίζει, ὅταν βαδίζωμεν τὴν δόδον τῆς κακίας, βάζοντας προσκόμαστα καὶ ἐμπόδια,. διὰ νὰ ἀπομακρυνθοῦμεν ἀπὸ τὴν παράλογον ζωὴν καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἐκφράσωμεν τὴν εὐαρέσκειαν μὲ τὸ στόμα μας, ἡμεῖς ποὺ ἐπιστεύσαμεν μὲ τὴν καρδίαν διὰ νὰ δικαιωθοῦμεν καὶ ώμολογήσαμεν μὲ τὸ στόμα διὰ νὰ σωθοῦμεν⁷³. Ἐδίωκεν δὲ Παῦλος, ἐλεηλατοῦσε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐνέπνεε τὸν δρόμον του τὸν πονηρόν⁷⁴. μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅμως ἐξέφρασε τὴν εὐαρέσκειάν του κηρύττων εἰς τὰς συναγωγάς, «ὅτι οὗτός ἐστιν δὲ Χριστός»⁷⁵.

9. «Ως πρόβατα ἐν ᾖδῃ ἔθετο⁷⁶, θάνατος ποιμανεῖ αὐτούς». Τοὺς κτηνώδεις καὶ ἔξομοιωθέντας πρὸς τὰ ἀνόητα κτήνη, ὥσὰν πρόβατα ποὺ δὲν ἔχουν σύνεσιν, οὕτε δύναμιν διὰ νὰ ἀμυνθοῦν, ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἀρπάζει διὰ νὰ τὰ αἴχμαλωτίσῃ, ἐπειδὴ εἶνε ἔχθρος, τὰ ἔρριψεν ἥδη εἰς τὸ ἴδικόν του φρούριον, καὶ τὰ παρέδωσεν εἰς τὸν θάνατον διὰ νὰ τὰ ποιμαίνῃ. Καὶ δὲ θάνατος ἐποίμαινεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μέχρι τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου⁷⁷, ἔως ὅτου ἥλθεν ὁ ἀληθινὸς ποιμήν, δὲ δποῖος θυσιάζει τὴν ζωὴν του ὑπέρ τῶν προβάτων⁷⁸, καὶ ἔτσι ἀφοῦ τοὺς ἀνέ-

73. Ρωμ. 10, 10.

74. Πράξ. 8, 3.

75. Πράξ. 17, 3.

76. Οἱ-Ο' ἔχουν «ἔθεντο» ἀντὶ «ἔθετο».

77. Ρωμ. 5, 14.

78. Ἰωάν. 10, 11.

έαντῳ συναναστήσας καὶ ἐξαγαγάν ἐκ τῆς φυλακῆς τοῦ ἄδου εἰς τὴν τῆς ἀναστάσεως πρωῖαν, παρέδωκε τοῖς εὐθέσι, τούτεστι, τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ ἀγγέλοις, εἰς τὸ ποιμαίνειν αὐτούς. «Καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τὸ πρωῖ». Ἐκάστῳ 5 γὰρ τῶν πιστῶν ἐστιν ἄγγελος παρεῖεν γμένος, ἀξιος τοῦ βλέπειν τὸν Πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οὗτοι οὖν οἱ εὐθεῖς κατακυριεύσουσιν αὐτῶν ἐκ τῆς πικροτάτης δουλείας ἐλευθερωθέντων, καὶ κατακυριεύσουσι τῶν γενομένων ἐν τῇ πρωῖ· τουτέστι, τῶν ὑπελθόντων τὴν ἀνατολὴν τοῦ φωτός. Θέασαι πάντα 10 τὸν εἶροδὸν τῶν γραφικῶν δημάτων. «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὅν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις». Ὁ διὰ μὲν τὴν κατασκευὴν ἔχων τὸ τίμιον, διὰ δὲ τὴν ἐνοικοῦσαν ἐν αὐτῷ ἀμαρτίαν οὐκ αἰσθανόμενος ἔαντοῦ οὗτος παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσιν. Εἴτα διὰ τὸ ἀλλοτριῶσαι ἔαντὸν τοῦ Θεοῦ 15 λόγου γενόμενον ἄλογον, ώς πρόβατον ἀποίμαντον, ὁ ἐχθρὸς διαιρπάσας ἐν τῷ ἄδῃ ἔθετο, καὶ παρέδωκε τῷ θανάτῳ ποιμαίνειν. Διὰ τοῦτο ὁ ἐκεῖθεν δύσθείς, καὶ τοῦ πονηροῦ ποιμένος ἀπαλλαγείς, λέγει τὸ «Κύριος ποιμαίνει με». Καὶ οὐκέτι θάνατος, ἀλλὰ ζωὴ· οὐκέτι πτῶσις, ἀλλ' ἀνάστασις· οὐκέτι τὸ 20 ψεῦδος, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια. «Καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθήσεται ἐν τῷ ἄδῃ». Ἡτοι περὶ τοῦ θανάτου λέγει, τοῦ μὴ δυνηθέντος μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς βοηθείας ἀντισχέσθαι τῶν ὑπ' αὐτοῦ ποιμανομένων διὰ τὸν καταλύοντα τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου· ὃν πᾶσα ἡ βοήθεια παλαιὰ καὶ ἀσθενής. Καὶ τότε 25 ἐξελεγχθήσεται ἡ βοήθεια τῶν ἀνθρώπων τῶν ἡπατημένων τῇ διαιροίᾳ, τῷ πλούτῳ, καὶ δόξῃ, καὶ διναστείᾳ μέγα φρονούντων. Ἐν τῷ ἄδῃ παλαιωθήσεται ἐλεγχομένης αὐτῶν τῆς ἀσθενείας. Ἡ μήποτε ἡ βοήθεια τῶν δικαίων τῶν λυτρωθέντων παρὰ

στησε μαζί μὲ τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν φυλακὴν τοῦ ἄδου εἰς τὴν πρωῖαν τῆς ἀναστάσεως, τοὺς παρέδωσεν εἰς τοὺς εὐθεῖς, δηλαδή, εἰς τοὺς ἀγίους ἀγγέλους, διὰ νὰ τοὺς ποιμαίνουν. «Καὶ κατακυριεύσουσιν αὐτῶν οἱ εὐθεῖς τὸ πρωῖ». Πλησίον κάθε πιστοῦ ὑπάρχει ἄγγελος, ἄξιος νὰ βλέπῃ τὸν οὐράνιον Πατέρα. Αὔτοὶ λοιπὸν οἱ εὐθεῖς θὰ ἔξουσιάσουν αὐτοὺς ποὺ ἡλευθερώθησαν ἀπὸ τὴν πικροτάτην δουλείαν, καὶ θὰ ἔξουσιάσουν αὐτοὺς ποὺ ἔφθασαν εἰς τὴν πρωῖαν· δηλαδὴ αὐτοὺς ποὺ τοὺς κατέλαβεν ἡ ἀναστολὴ τοῦ φωτός. Παρατήρησε ὅλην τὴν σειρὰν τῶν γραφικῶν λόγων. «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὁν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις». Ἐκεῖνος ποὺ ἀπὸ τὴν δημιουργίαν του ἔχει τὴν τιμήν, ἔξι αἵτιας ὅμως τῆς ἀμαρτίας ποὺ κατοικεῖ εἰς αὐτὸν δὲν συναισθάνεται τὸν ἑαυτόν του, αὐτὸς ἔξωμοιώθη μὲ τὰ κτήνη. «Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἀπεξένωσε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἔγινεν ἀλογος, καὶ ἀφοῦ τὸν ἄρπαξεν δὲ ἔχθρὸς ὡς πρόβατον ἀδέσποτον τὸν ἔβαλεν εἰς τὸν ἄδην καὶ τὸν παρέδωσεν εἰς τὸν θάνατον διὰ νὰ τὸν ποιμαίνῃ. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος ποὺ ἔγλυτωσεν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν πονηρὸν ποιμένα, λέγει τὸ «Κύριος ποιμαίνει με»⁷⁹. Καὶ ὅχι πλέον θάνατος, ἀλλὰ ζωὴ· ὅχι πλέον πτῶσις, ἀλλὰ ἀνάστασις· ὅχι πλέον ψεῦδος, ἀλλὰ ἀλήθεια. «Καὶ ἡ βοήθεια αὐτῶν παλαιωθήσεται ἐν τῷ ἄδη». Δηλαδὴ τὸ λέγει περὶ τοῦ θανάτου, δὲ ὅποιος δὲν ἡδυνήθη μὲ ὅλην του τὴν βοήθειαν νὰ κρατήσῃ αὐτοὺς ποὺ ἐποιμαίνοντο ὑπ’ αὐτοῦ, ἔξι αἵτιας ἐκείνου ποὺ καταλύει τὸν ἔξουσιαστὴν τοῦ θανάτου⁸⁰. αὐτῶν ὅλη ἡ βοήθεια εἶνε παλαιὰ καὶ ἀδύνατος. Καὶ τότε θὰ ἀποδειχθῇ ἀδύνατος ἡ βοήθεια τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐπλανήθησαν εἰς τὴν σκέψιν, καὶ μεγαλοφρονοῦν διὰ τὸν πλοῦτον, καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν ἔξουσίαν. Θὰ παλαιωθῇ εἰς τὸν ἄδην, δταν ἀποδειχθῇ ἡ ἀδυναμία των. «Ἡ ἵσως ἡ βοήθεια τῶν δικαίων ποὺ ἐλυτρώθησαν ἀπὸ τὸν Κύριον θὰ παρα-

80. Ἐβρ. 2, 14.

Κυρίου παραταθήσεται ἐν τῷ ἄδη. «Οὕπω γὰρ ἐκομίσαντο τὰς ἐπαγγελίας, τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν» οἱ προειληφότες. «Πλὴν δὲ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχήν μου ἐκ χειρὸς ἄδου, δταν λαμβάνῃ με». 5 Σαφῶς προφητεύει τὴν τοῦ Κυρίου κάθοδον εἰς ἄδου, δις μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτοῦ λυτρώσεται τοῦ προφήτου τὴν ψυχήν, ὃς μὴ ἐναπομεῖναι ἔκει.

10. «Μὴ φοβοῦ, δταν πλουτήσῃ ἀνθρωπος, ἢ δταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἴκου αὐτοῦ». «Μὴ φοβοῦ, φησίν, δταν πλούτησῃ ἀνθρωπος». Ἀναγκαῖον καὶ τοῦτο τὸ κήρυγμα τοῖς τὴν οἰκουμένην κατοικοῦσι, τοῖς τε γηγενέσι, καὶ τοῖς νίοῖς τῶν ἀνθρώπων, πλουσίοις τε δμοῦ καὶ πένησι. «Μὴ φοβοῦ, δταν πλουτήσῃ ἀνθρωπος». «Οταν ἴδης, φησίν, ἄδικον μὲν πλούτοντα, δίκαιον δὲ πενόμενον, μὴ φοβηθῆς κατὰ σεαντόν· μὴ πτοηθῆς τῇ διανοίᾳ, ὃς ἄρα οὐδαμοῦ ἐστι πρόγοια Θεοῦ ἐπισκοποῦσα τὰ ἀνθρώπινα· ἢ ἐστι μέν πον τάχα ἡ θεία ἐπισκοπή, οὐ μὴν καὶ πρὸς τὸν περίγειον τόπον φθάνει, ὥστε καὶ τὰ ἡμέτερα ἐφορᾶν. Εἰ γὰρ πρόνοια ἦν, ἑκάστῳ μερίζουσα τὰ οἰκεῖα, ὥστε πλούτεν μὲν τοὺς δικαίους, τοὺς ἐπισταμένους τῷ πλούτῳ χρή- 15 σασθαι, πένεσθαι δὲ τοὺς πονηροὺς τοὺς ἔχοντας ὅργανον τῆς οἰκείας πονηρίας τὸν πλοῦτον. Ἐπεὶ οὖν πολλοί εἰσιν ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς γηγενέσιν οἱ τὰ τοιαῦτα φρονοῦντες, καὶ διὰ τὴν φαινομένην ἀνωμαλίαν τοῦ ἐπιμερισμοῦ τῶν βιοτικῶν πραγμάτων ἀπρονόητον εἶναι τὸν κόσμον ὑπολαμβάνοντες· τού- 20 τοῖς διαλέγεται δὲ λόγος, καταστέλλων αὐτῶν τὴν ἀπαίδευτον κίνησιν· οὓς καὶ ἐν προοιμίοις ἐπὶ τὴν ἀκρότασιν τῶν διδαγμάτων ἐκάλει. Ἡπον καὶ πρὸς μόνον ἴδιας τὸ πρόσωπον τοῦ πένητος ἀποτείνεται λέγων· «Μὴ φοβοῦ, δταν πλουτήσῃ ἀνθρωπος». Οὗτοι γὰρ καὶ μάλιστα παραμνθήσας δέονται πρὸς τὸ μὴ 25 ὑποπτήσειν τοὺς ὑπερέχοντας. Οὐδὲν γάρ, φησίν, ὅφελος τῷ πλουσίῳ ἀποθνήσκοντι, μὴ δυναμέρω λαβεῖν τὸν πλοῦτον σὺν

ταθῆ εἰς τὸν ἄδην. ὉἘκεῖνοι ποὺ ἐπρόλαβαν καὶ ἀπέθαναν δὲν «ἐκομίσαντο τὰς ἐπαγγελίας, τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρείττον τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι»⁸¹. «Πλὴν δὲ Θεὸς λυτρώσεται τὴν ψυχήν μου ἐκ χειρὸς ἄδου, δταν λαμβάνῃ με». ὉὈλοφάνερα προφητεύει τὴν κάθιδον τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ἄδην, δὲ πτοῖος θὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ψυχήν τοῦ προφήτου μαζὶ μὲ τῶν ἀλλων, διὰ νὰ μὴ παραμείνῃ ἑκεῖ.

10. «Μὴ φοβοῦ, δταν πλουτήσῃ ἀνθρωπος, ἢ ὅταν πληθυνθῇ ἡ δόξα τοῦ οἰκου αὐτοῦ». Μὴ φοβᾶσαι, λέγει, δταν πλουτήσῃ κάποιος ἀνθρωπος. Εἰνε ἀναγκαῖον αὐτὸ τὸ κήρυγμα δι’ ἐκείνους ποὺ κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην, διὰ τοὺς γηγενεῖς, καὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς πτωχούς μαζὶ. «Μὴ φοβοῦ, δταν πλουτήσῃ ἀνθρωπος». Ὅταν ἴδης, λέγει, κάποιον ἀδικον νὰ είνε πλούσιος, καὶ κάποιον δίκαιον νὰ είνε πτωχός, μὴ φοβηθῇ δὲ αυτὸς σου· μὴ τρομάξῃ ἢ σκέψις σου, δτι δὲν ὑπάρχει πουθενὰ πρόνοια Θεοῦ ποὺ νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ ἀνθρώπινα· ἢ Ἰσως μὲν ὑπάρχει κάπου ἢ θεία πρόνοια, δὲν φθάνει δμως εἰς τὸν ἐπίγειον τόπον, ὥστε νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ τὰ ἰδικά μας. Διότι ἔὰν ήταν πρόνοια, ποὺ νὰ μοιράζῃ εἰς τὸν καθένα τὰ ἰδικά του, τότε οἱ δίκαιοι θὰ ήσαν πλούσιοι, οἱ δποῖοι γνωρίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν καλῶς τὸν πλοῦτον, οἱ δὲ πονηροὶ θὰ ήσαν πτωχοὶ οἱ δποῖοι είχον τὸν πλοῦτον ὡς ὅργανον τῆς κακίας των. ὉἘπειδὴ λοιπὸν ὑπάρχουν πολλοὶ ἀνάμεσα εἰς τὰ ἔθνη καὶ τοὺς γηγενεῖς, οἱ δποῖοι πιστεύουν αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ ἔξ αἰτίας τῆς φαινομενικῆς ἀνωμαλίας τοῦ μοιρασμοῦ τῶν βιοτικῶν πραγμάτων, θεωροῦν δτι δὲ κόσμος είνε χωρὶς πρόνοιαν· πρὸς αὐτοὺς δμιλεῖ δὲ λόγος διὰ νὰ καταπραῦνῃ τὴν κίνησιν τῆς ἀμαθείας· τοὺς δποίους καὶ ἐκάλεσεν εἰς τὴν ἀρχὴν διὰ νὰ ἀκούσουν τὴν διδασκαλίαν. ὉἸσως δὲ ἀπευθύνεται ἰδιαιτέρως εἰς μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ πτωχοῦ λέγων· «Μὴ φοβοῦ, δταν πλουτήσῃ ἀνθρωπος». Αύτοὶ πρὸ πάντων ἔχουν ἀνάγκην παρηγορίας, διὰ νὰ μὴ τρομάζουν τοὺς ἀνωτέρους των. Δὲν ὑπάρχει καμμία ὠφέλεια εἰς τὸν πλούσιον ποὺ πεθαίνει, ἐφ’ δσον δὲν δύναται νὰ πάρῃ

έαντω· ὅς γε τοσοῦτον ἀπὸ τῆς ἀπολαύσεως ἐκέρδαινε μόνον,
ὅσον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ παρὰ τῶν κολάκων μα-
καρισθῆναι. Ἐν δὲ τῷ ἀποθνήσκειν, οὐδὲ λήψεται, φησί, πᾶσαν
ταύτην τὴν περιβολὴν· μόλις ἔνδυμα λήψεται καλύπτον αὐτοῦ
5 τὰ ἀσχήμονα· καὶ τοῦτο, ἐὰν δόξῃ τῶν οἰκετῶν τοῖς περιστέλ-
λουσιν. Ἀγαπητὸν αὐτῷ γῆς ὀλίγης λαχεῖν· καὶ ταύτης δι'
οἰκτον διδομένης αὐτῷ παρὰ τῶν κηδευόντων, οἵτινες αὐτῷ
παρέχονται ταῦτα, αἰδοῖ τῆς κοινῆς καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως,
οὐδὲ αὐτῷ χαριζόμενοι, ἀλλὰ τιμῶντες τὴν ἀνθρωπότητα. Μή
10 μικροφύχει οὖν περὶ τὰ παρόντα, ἀλλὰ ὀνάμενε τὴν μακαρίαν
ἐκείνην ζωὴν καὶ ἀπέραντον. Ὁψει γὰρ τότε, δτι πρὸς καλοῦ
γίνεται τῷ δικαίῳ ἡ πενία καὶ ἡ ἀδοξία καὶ ἡ στέρησις τῆς
τρυφῆς. Καὶ μὴ ταραχθῆς νῦν ἐπὶ τοῖς νομιζομένοις ἀγαθοῖς,
ώς ἀδίκως μεριζομένοις. Ἀκούσῃ γὰρ πῶς τῷ μὲν πλουσίῳ
15 λεχθήσεται· «Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου»· τῷ δὲ
πένητι, δτι ἀπέχει τὰ κακὰ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. Διόπερ ἀκολού-
θως δ μὲν παρακαλεῖται, δ δὲ δδυνᾶται. «Ἐξομολογήσεται σοι,
δταν ἀγαθύνης αὐτῷ». Περὶ τοῦ χοϊκοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀγαθὰ
νομίζοντος εἶναι μόνα τὰ τοῦ βίου τούτου προτερήματα, πλοῦ-
20 τον, καὶ ὑγίειαν, καὶ δυναστείαν, περὶ τούτου φησίν, δτι ἐξο-
μολογήσεται τῷ Θεῷ, δταν ἀγαθύνηται· ἐν δὲ τοῖς περιστατι-
κοῖς πᾶσαν ἀφίησι δυσφημίαν. Καταλιπὼν γὰρ τὸν πένητα,
πρὸς τὸν Θεὸν ἥδη ποιεῖται τὸν λόγον· ἐν κατηγορίᾳ τῇ τοῦ
πλούτου παραλαμβάνων καὶ τὸ ἐν τῇ εὐθηγίᾳ μόνη εὐχαριστεῖν
25 τῷ Θεῷ, σκυθρωποτέρων δέ τινων περιστάντων, μηκέτι τὸν
αὐτὸν διαμένειν. Τοιοῦτον γάρ ἔστι καὶ τὸ τοῦ διαβόλου εἰς
κατηγορίαν προσφερόμενον τῷ Ἰώβ, δτι «οὐδὲν σέβεται
‘Ιὼβ τὸν Κύριον», ἀλλὰ μισθὸν ἔχει τῆς εὐσεβείας τὸν πλοῦτον·

μαζί του τὸν πλοῦτον· αὐτὸς βεβαίως τόσον μόνον ἐκέρδησεν ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν, ὃσον νὰ μακαρισθῇ ἡ ψυχή του εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν ἀπὸ τοὺς κόλακας. "Οταν δὲ ἀποθάνῃ, δὲν θὰ πάρῃ, λέγει, δλα αὐτὰ ποὺ τὸν περιβάλλουν· μόλις ἔνα ένδυμα θὰ ἔνδυσθῇ ποὺ θὰ καλύπτῃ τὰ ἀσχῆμα μέρη του· καὶ αὐτὸς ἔνα φανῆ καλὸν εἰς τοὺς σπιτικοὺς ποὺ θὰ τὸν ἔνδυσουν. Εἶνε ἀρκετὸν εἰς αὐτὸν νὰ τύχῃ δλίγης γῆς· καὶ αὐτῇ δίδεται εἰς αὐτὸν ἀπὸ οἰκτον ἀπὸ ἑκείνους ποὺ τὸν κηδεύουν, οἱ δποῖοι τοῦ παρέχουν αὐτὰ ἀπὸ ἐντροπὴν πρὸς τὴν κοινὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅχι διότι τοῦ κάνουν χάριν, ἀλλὰ διότι θέλουν νὰ τιμήσουν τὴν ἀνθρωπότητα. Νὰ μὴ δείχνης λοιπὸν μικροψυχίαν διὰ τὰ παρόντα, ἀλλὰ περίμενε τὴν εὔτυχισμένην καὶ ἀτελεύτητον ἑκείνην ζωὴν. Τότε θὰ ἴδης, δτι ἡ πτωχεία καὶ ἡ αἰσχύνη καὶ ἡ στέρησις τῆς ἀπολαύσεως γίνονται πρὸς ὠφέλειαν τοῦ δικαίου. Καὶ μὴ ταραχθῆς τώρα δι' αὐτὰ ποὺ θεωροῦνται καλά, δτι διαμοιράζονται μὲν ἀδικίαν. Διότι θὰ ἀκούστης πῶς εἰς μὲν τὸν πλούσιον θὰ λεχθῆ· «Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου»⁸². εἰς δὲ τὸν πτωχόν, δτι ἀπέλαβε τὰ κακὰ εἰς τὴν ζωὴν του. Διὰ τοῦτο κατόπιν δ μὲν ἔνας παρηγορεῖται, δ δὲ ἀλλος ὑποφέρει. «Ἐξομολογήσεται σοι, δταν ἀγαθύνῃς αὐτῷ». Περὶ τοῦ χοϊκοῦ ἀνθρώπου, δ δποῖος θεωρεῖ ὡς μόνα ἀγαθὰ τὰ προσόντα αὐτῆς τῆς ζωῆς, δ πλοῦτος, ἡ ὑγεία, ἡ ἔξουσία, περὶ αὐτοῦ λέγει, δτι θὰ δοξολογήσῃ τὸν Θεόν, δταν θὰ εὑφραίνεται· εἰς τὰς δυσκόλους δμως περιστάσεις ἀφήνει νὰ ἔξελθῃ κάθε βλασφημία. Ἀφοῦ λοιπὸν ἀφήνει τὸν πτωχόν, ἀποτείνει τὸν λόγον πρὸς τὸν Θεόν· καὶ εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ πλούτου προσθέτει ἀκόμη μίαν, δτι δ πλούσιος εἰς τὴν εὔτυχίαν μόνον εύχαριστεῖ τὸν Θεόν, δταν δὲ συμβοῦν ὠρισμένα δυσάρεστα, δὲν παραμένει πλέον δ ἴδιος. Τέτοια ἀκριβῶς εἶνε ἡ κατηγορία τὴν δποίαν ἀπέδωσεν δ διάβολος εἰς τὸν Ἱώβ, δτι «οὐ δωρεὰν σέβεται Ἱώβ τὸν Κύριον»⁸³,

83. Ἱώβ 1, 9.

καὶ τὰ λοιπά. Διὸ καὶ εἰς ἀπόδειξιν τῆς τοῦ ἀνθρὸς ἀρετῆς ἐγύμνωσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς ὡν εἰχεν, ἵνα διὰ πάντων διαφανῆ τὸ πρὸς Θεὸν εὐχάριστον τοῦ ἀνθρώπουν.

11. «Εἰσελεύσῃ ἔως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Οἶμαι λέγειν 5 περὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὅτι τοσοῦτον ἐπιγινώσκει Θεόν, ὅσον ἡ τῶν πατέρων αὐτοῦ συνήθεια παραδέδωκε· τῇ δὲ οἰκείᾳ τοῦ φρονεῖν δυνάμει οὐδὲν πλέον προσκτᾶται, οὐδὲ προστίθησιν ἑαυτῷ εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν. Τοσοῦτον οὖν, φησί, παραγίνη σύ, ὁ Θεός, καὶ τοσαύτη ἐστὶν ἐν αὐτῷ ἡ περὶ σοῦ ἐν-
10 νοια, ὅση ἐν τῇ γενεᾷ τῶν πατέρων αὐτοῦ ὑπῆρχε. Καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀργὸν πολὺ τῆς διανοίας καὶ δλον γήινον καὶ φιλόσαρκον τοῦ ἐν πλούτῳ καὶ τρυφῇ κυλιομένου παρίστησιν, καὶ τοῦ ὑπὲρ τῶν βιοτικῶν μεριμνῶν καταπεπνυμένον τὸν νοῦν ἔχοντος. Διὰ τοῦτο «ἔως αἰῶνος οὐκ ὅψεται φῶς». Οἱ γὰρ τυφλοῖς διδασκάλοις
15 τὴν ὁδηγίαν ἑαυτῶν ἐπιτρέψαντες ἐστέρησαν ἑαυτοὺς τῆς τοῦ φωτὸς ἀπολαύσεως. «Ἐχει δὲ καὶ τινα τοιοῦτον νοῦν τὸ πείσελεύσῃ ἔως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Τοντέστι, τοὺς ἐν πονηρῷ βίῳ καὶ δόγμασι πατρίοις μέν, ἀλλοτρίως δὲ ἔχοντι πρὸς τὴν εὐσέβειαν, καταληφθέντας, οὐκ αὐτοὺς ἐκδικεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ
20 τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν μοχθηρῶν διδαγμάτων ἐπιζητεῖς. Καὶ τοῦτο ἐστι τὸ λεγόμενον· «Εἰσελεύσῃ ἔως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Οὐ γὰρ μόνον ὁ πονηρὰς ἔχων περὶ Θεοῦ ἐννοίας ὑπαίτιος,
ἀλλὰ καὶ ὁ τούτων πρὸς τὴν ἀπώλειαν ταύτην καθηγησάμενος.
Τοιοῦτοι δὲ οἱ καὶ τὴν προγόνων κακίαν διαδεξάμενοι, καὶ δυσέκ-
25 νιπτον ἔχοντες διὰ τὸ χρονίων ἔθει βεβαιωθῆναι. «Ἐως αἰῶνος οὐκ ὅψεται φῶς». Πέμπονται γὰρ «εἰς τὸ σκότος τὸ ἔξωτερον,
ἔκεī ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων»· καὶ τοῦτο
κατὰ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ ὑπομένοντιν, ἐπειδὴ ἐν τῷ

ἀλλὰ λαμβάνει μισθὸν διὰ τὴν εὔσέβειάν του τὸν πλοῦτον· καὶ τὰ ὑπόλοιπα. Διὰ τοῦτο δὲ Θεὸς διὰ νῦν ἀποδείξῃ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἀφῆρεσεν ὅσα εἰχε, διὰ νὰ φανερωθῇ δι’ δλων ἢ εὐχαριστία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν.

11. «Εἰσελεύσῃ ἔως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Νομίζω ὅτι ὁ μιλεῖ περὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, διτὶ δηλαδὴ τόσον γνωρίζει τὸν Θεόν, ὃσον τοῦ παρέδωσεν ἢ συνήθεια τῶν πατέρων του· μὲ τὴν ἴδικήν του δὲ διανοητικὴν δύναμιν δὲν ἀποκτᾷ τίποτε περισσότερον, οὕτε προσθέτει εἰς τὸν ἑαυτόν του κάτι διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πλήρη γνῶσιν τῆς ἀληθείας. Τόσον λοιπόν, λέγει, ἔρχεσαι σὺ δὲ Θεὸς εἰς τὸν νοῦν του καὶ τόση εἰνε ἢ γνῶσις περὶ σοῦ, ὅση ἦτο καὶ εἰς τὴν γενεὰν τῶν πατέρων του. Καὶ ἐδῶ παρουσιάζει τὴν μεγάλην ἀδιαφορίαν τοῦ νοῦ καὶ ἐν γένει τὸ γήινον καὶ φιλόσαρκον ἐνδιαφέρον ἐκείνου ποὺ κυλίεται εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ ἔχει τὸν νοῦν του πνιγμένον ἐξ αἰτίας τῶν βιοτικῶν μεριμνῶν. Διὰ τοῦτο «ἔως αἰῶνος οὐκ ὄψεται φῶς». Ἐκεῖνοι ποὺ ἐπέτρεψαν νὰ τοὺς δῆγοῦν τυφλοὶ διδάσκαλοι, ἐστέρησαν τοὺς ἑαυτούς των ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ φωτός. «Ἐχει δὲ καὶ ἔνα τέτοιο νόημα τὸ «εἰσελεύσῃ ἔως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Δηλαδὴ, δὲν ἐκδικεῖσαι μόνον αὐτούς ποὺ ζοῦν ἀμαρτωλὴν ζωὴν καὶ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ πατροπαραδότους δοξασίας, ξένας δόμως πρὸς τὴν εὔσέβειαν, ἀλλὰ ἐπιζητεῖς καὶ τοὺς διδασκάλους τῶν πονηρῶν διδασκαλιῶν. Καὶ αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει δὲ λόγος· «Εἰσελεύσῃ ἔως γενεᾶς πατέρων αὐτοῦ». Δὲν εἰνε κατηγορούμενος μόνον ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πονηρὰς ἴδεας περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἰνε ἀρχηγὸς αὐτῶν καὶ δῆγει εἰς αὐτὴν τὴν καταστροφήν. Τέτοιοι εἰνε ἐκεῖνοι ποὺ εἰνε διάδοχοι τῆς κακίας τῶν προγόνων, καὶ δυσκόλως ἔξαλειφεται, ἐπειδὴ ἐσταθεροποιήθη μὲ τὴν μακροχρόνιον συνήθειαν. «Ἔως αἰῶνος οὐκ ὄψεται φῶς». Διότι στέλλονται «εἰς τὸ σκότος τὸ ἔξωτερον, ἐκεῖ ἔσται δὲ κλαυθμὸς καὶ δὲ βρυγμὸς τῶν διδόντων»⁸⁴. καὶ αὐτὸ τὸ δέχονται ἀπὸ τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν ἔμισοῦσαν τὸ φῶς μὲ τὸ νὰ

βίῳ τούτῳ διὰ τοῦ τὰ φαῦλα πράσσειν ἐμίσουν τὸ φῶς. «*Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὡν οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὥμοιώθη αὐτοῖς*». Σχετλιαστικὴ ἡ φωνή. «*Ἄνθρωπος, ὁ βραχὺ τι παρ’ ἀγγέλους ἐλαττωθείς, περὶ οὗ καὶ δὲ Σολομὼν φησι· Μέγα ἄνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνήρ ἐλεήμων*»· οὗτος διὰ τὸ μὴ αἰσθανθῆναι τοῦ οἰκείου ἀξιώματος, ἀλλ’ ὑποκύψαι τοῖς πάθεσι τῆς σαρκός, «*παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὥμοιώθη αὐτοῖς*».

ἐκτελοῦν πονηρὰ ἔργα. «”Ανθρωπος ἐν τιμῇ ὅν, οὐ συνῆκε· παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς». Παραπονιάρικη ἡ φωνή. ‘Ο ἄνθρωπος, ὁ δποῖος εἶνε ὀλίγον κατώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, περὶ τοῦ δποίου καὶ δ Σολομῶν λέγει· «Μέγα ἄνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων»⁸⁵. αύτὸς δ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ δὲν ἀντελήφθη τὴν ἀξίαν του, ἀλλὰ ὑπέκυψεν εἰς τὰ πάθη τῆς σαρκός, «παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς».

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΘ' ΨΑΛΜΟΝ

1. Πρὸς τὸ πρόθυμον ἀφορῶντα τῆς ὑμετέρας ἀκοῆς καὶ τὸ τῆς ἐμαντοῦ δυνάμεως ἀσθενὲς ὑπῆλθέ μέ τις εἰκὼν παιδίον νεανικωτέρου λοιπόν, οὕτω μέντοι ἀπογεγαλακτισμένου, διοχλοῦντος δὲ τὴν μητρόφαν θηλὴν ὑπὸ ἀρρωστίας κατεψυγμένην· 5 φῶ κανὸν αἰσθάνηται ἡ μήτηρ ἔηρὰς ἔχουσα τὰς πηγὰς τοῦ γάλακτος, ἐλκομένη καὶ σπαρασσομένη παρ’ αὐτοῦ τὸν μαζὸν ἐπιδίδωσιν· οὐχ ἵνα θρέψῃ τὸ νήπιον, ἀλλ’ ἵνα παύσῃ κλανθυριζόμενον. Καὶ τοίνυν εἰ καὶ τὰ ἡμέτερα κατεξηραμμένα τῇ μακρῷ ταύτῃ καὶ ποικίλῃ τοῦ σώματος ἀρρωστίᾳ, δικαστικόν 10 κεῖται ὑμῖν, οὐκ ἀπόλανσιν ἀξιόλογον, ἀλλὰ πληροφορίαν τινὰ παρεχόμενα, διότι τῆς ἀγάπης ὑμῶν τὸ ὑπερβάλλον ἀρκεῖται καὶ μόνη τῇ φωνῇ τὸν ἐφ’ ἡμῖν πόθον καταπραῦναι. Προσειρήσθω τοίνυν ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, καὶ διδασκέσθω λέγειν ὅπερ ἀρτίως ἐλέγομεν· «Ἄδος ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως, καὶ 15 ματαία σωτηρία ἀνθρώπουν». «Ωστε τάχα οὐδὲ τὸ προφασίζεσθαι ἀρρωστίαν ἡμῖν ἡ τοῦ φαλμοῦ διάνοια συγχωρεῖ, εἴπερ ἡ θλίψις βοηθείας πρόξενος, ἀλλ’ οὐκ ἀσθενείας ἐστὶν ἀφορμή. Τοῖς οὖν ἀπιωσμένοις διὰ τὰς ἀμαρτίας, είτα διὰ φιλανθρωπίαν Θεοῦ πάλιν προσδεχθεῖσιν εὔκαιρον λέγειν· Ὅ Θεός, ἀπώστολος

1. Εἰς τοὺς Ο' ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή· «Εἰς τὸ τέλος· τοῖς ἀλλοιωθησομένοις ἔτι, εἰς στηλογραφίαν τῷ Δαυΐδ, εἰς διδαχήν, δπότε ἐνεπύρισε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας καὶ τὴν Συρίαν Σοβά, καὶ ἐπέστρεψεν Ἰωάβ, καὶ ἐπάταξε τὴν φάραγγα τῶν ἀλῶν, δώδεκα χιλιάδας».

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ'
ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΘ' ΨΑΛΜΟΝ¹

1. 'Αποβλέποντας ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν προθυμίαν σας διὰ νὰ μὲ ἀκούσετε, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἔξασθένισιν τῆς δυνάμεώς μου, μοῦ ἥλθεν εἰς τὴν σκέψιν κάποια εἰκὼν παιδίου ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένου, τὸ δποῖον δὲν εἶχεν ἀποκοπῇ ἀκόμη ἀπὸ τὸ γάλα καὶ ἐνοχλοῦσε τὴν θηλὴν τῆς μητρός του ποὺ ἦτο ἕδη ἔηρά λόγῳ ἀσθενείας· εἰς τὸ δποῖον, κι ἀν ἀκόμη καταλαβαίνῃ ἡ μητέρα δτι ἔχει ἔηράς τὰς πηγὰς τοῦ γάλακτος, ἐπειδὴ σύρεται καὶ σπαράσσεται ἀπὸ αὐτό, τοῦ προσφέρει τὸν μαστόν· δχι διὰ νὰ θρέψῃ τὸ νήπιον, ἀλλὰ διὰ νὰ σταματήσῃ τὰ κλάματα. "Ἐτσι λοιπόν, ἀν καὶ τὰ ἴδικά μας εἰνε τελείως κατάξερα ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον αὐτὴν καὶ πολύμορφον ἀσθένειαν τοῦ σώματος, δμως παρουσιασθήκαμεν ἐμπρός σας, δχι διὰ νὰ σᾶς προσφέρωμεν κάποιαν ἀξιόλογον ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ κάποιαν πληροφορίαν, διότι ἡ ὑπερβολική σας ἀγάπη ἀρκεῖται καὶ μὲ μόνην τὴν φωνήν μας νὰ καθησυχάσῃ τὴν ἐπιθυμίαν σας δι' ἡμᾶς. "Ἄσ μνημονεύῃ λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καὶ ἀς μάθη νὰ λέγῃ αὐτὸ ποὺ πρὸ δλίγου ἐλέγομεν· «Δδς ἡμῖν βοήθειαν ἔκ θλίψεως, καὶ ματαία σωτηρία ἀνθρώπου»². "Ωστε ἵσως τὸ νόημα τοῦ ψαλμοῦ δὲν ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς οὔτε πρόφασιν ἀσθενείας, ἀφοῦ εἰνε βέβαιον δτι ἡ θλῖψις εἰνε πρόξενος βοηθείας καὶ δχι ἀφορμὴ ἀσθενείας. Εἰς δσους λοιπὸν ἀπεμακρύνθησαν ἔξ αἰτίας τῶν ἀμαρτιῶν καὶ ἔγιναν πάλιν δεκτοὶ ἔξ αἰτίας τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ εἰνε ἡ κατάλληλος εύκαιρία νὰ λέγουν·

ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς· ὥργίσθης, καὶ ὠκτείρησας ἡμᾶς». Μᾶλλον δέ, ἐπειδὴ εἰς ἀκολουθίαν δὲ λόγος τῆς τοῦ ψαλμοῦ διανοίας ἐνέπεσε, δεῦρο μετρώις ἀφώμεθα αὐτοῦ τῆς ἔξηγήσεως.

2. Ἡ ἰστορία τοῦ προκειμένου ψαλμοῦ, αὐτολεξεὶ μέν,
 5 κατὰ τὴν ἐπιγραφήν, οὐδέπω καὶ νῦν ενδοητά πον κειμένη τῶν
 θεοπνεύστων ἰστοριῶν. Τὰ μέντοι ἰσοδυναμοῦντα αὐτῇ τοῖς
 φιλοπόνως ἐρευνῶσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ βίβλῳ τῶν Βασιλειῶν εὑρε-
 θήσεται, ἐν ᾧ γέγραπται. «Καὶ ἐπάταξε Δαβὶδ τὸν Ἀδραζάρ
 νὶὸν Ῥαάβ, βασιλέα Σωβᾶ, πορευομένου αὐτοῦ ἐπιστῆσαι τὴν
 10 χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην. Καὶ προκατελάβετο
 Δαβὶδ τῶν αὐτοῦ χίλια ἄρματα, καὶ ἐπτὰ χιλιάδας ἵππεων,
 καὶ εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν πεζῶν. Καὶ παρέλυσε Δαβὶδ πάντα
 τὰ ἄρματα, καὶ ὑπελείπετο ἐξ αὐτῶν ἐκατὸν ἄρματα». Καὶ μετὰ
 βραχέα λέγει· «Καὶ ἐβασίλευσε Δαβὶδ ἐπὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἦν Δαβὶδ
 15 ποιῶν κρῆμα καὶ δικαιοσύνην, καὶ Ἰωάβ νιὸς Σαρονίας ἐπὶ τῆς
 στρατιᾶς». Καὶ μετ' ὅλη· «Καὶ ἀπέστειλαν οἱ νιοὶ Ἀμμών,
 καὶ ἐμισθώσαντο τὴν Συρίαν Ῥοώθ, καὶ τὴν Συρίαν Σωβᾶ
 εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ εἶδεν Ἰωάβ, διτὶ ἐγενήθη πρὸς αὐ-
 τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ πολέμου, καὶ ἐπέλεξεν ἐκ πάντων τῶν
 20 νιῶν Ἰσραὴλ, καὶ παρετάξαντο ἐξεναντίας Συρίας. Καὶ εἶδον
 οἱ δοῦλοι Ἀδραζάρ, διτὶ ἐπταυσαν ἀπέναντι Ἰσραὴλ, καὶ ηύτο-
 μόλησαν ἐπὶ Ἰσραὴλ, καὶ ἐδούλευσαν αὐτοῖς». Ταύτῃ τῇ περι-
 κοπῇ τῆς ἰστορίας εὑρίσκομεν τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ψαλμοῦ συμ-
 βαίνονταν· πλήν γε διτὶ ὁ χρόνος ἐστὶ τῆς στηλογραφίας ταύτης,
 25 καθ' ὃν λαμπρότατος ἐαυτοῦ καὶ περιφανέστατος ἦν ἐν τοῖς
 κατὰ πόλεμον ἀνδραγαθήμασιν δὲ Δαβὶδ. «Ωστε ζητήσεως ἀ-
 ειον, πῶς ἀπὸ ὀδνομῶν καὶ θρήνων ἀρχεται, δέον περιχαρῆ
 εἶναι καὶ εὔθυμον ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν. Ἄλλαι γὰρ ἔορτα-

«Ο Θεός, ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς· ὥργίσθης, καὶ φύκτεί-
ρησας ἡμᾶς». Ἡ καλύτερον ἐπειδὴ δὲ λόγος μᾶς ἔφερεν εἰς τὴν
συνέχειαν τοῦ νοήματος τοῦ ψαλμοῦ, ἵλα νὰ ἐπιχειρήσωμεν
νὰ τὸν ἔξηγήσωμεν ὅσον δυνάμεθα.

2. Ἡ ἱστορία τοῦ παρόντος ψαλμοῦ, κατὰ λέξιν, σύμφωνα
μὲ τὴν ἐπιγραφήν, ποτὲ μέχρι τώρα δὲν ἔχει εὔρεθῇ νὰ εἴνε
γραμμένη εἰς τὰς θεοπνεύστους ἱστορίας. «Οσα δῆμως ἀντιστοι-
χοῦν εἰς αὐτὴν θὰ τὰ εὗρουν οἱ φιλόπονοι ἐρευνηταὶ εἰς τὸ δεύ-
τερον βιβλίον τῶν Βασιλειῶν, εἰς τὸ δρποῖον ἔχει γραφῆ· «Καὶ
ἐπάταξε Δαβὶδ τὸν Ἀδραζάρ υἱὸν Ῥαάβ, βασιλέα Σωβᾶ, πο-
ρευομένου αὐτοῦ ἐπιστῆσαι τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ποταμὸν
Εύφρατην. Καὶ προκατελάβετο Δαβὶδ τῶν αὐτοῦ χίλια ἄρμα-
τα, καὶ ἐπτὰ χιλιάδας ἵππεων, καὶ εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν πε-
ζῶν. Καὶ παρέλυσε Δαβὶδ πάντα τὰ ἄρματα, καὶ ὑπελείπετο
ἔξ αὐτῶν ἑκατὸν ἄρματα»³. Καὶ μετὰ ἀπὸ δλίγα λέγει· «Καὶ
ἐβασίλευσε Δαβὶδ ἐπὶ Ἰσραήλ, καὶ ἦν Δαβὶδ ποιῶν κρῆμα καὶ
δικαιοσύνην, καὶ Ἰωάβ υἱὸς Σαρουΐας ἐπὶ τῆς στρατιᾶς»⁴. Καὶ
μετὰ ἀπὸ δλίγα· «Καὶ ἀπέστειλαν οἱ υἱοὶ Ἀμμών, καὶ ἐμισθώ-
σαντο τὴν Συρίαν Ῥοώβ, καὶ τὴν Συρίαν Σωβᾶ εἴκοσι χιλιά-
δας ἀνδρῶν· καὶ εἶδεν Ἰωάβ, ὅτι ἐγενήθη πρὸς αὐτὸν ἀντι-
πρόσωπον τοῦ πολέμου, καὶ ἐπέλεξεν ἐκ πάντων τῶν υἱῶν
Ἰσραήλ, καὶ παρετάξαντο ἔξεναντίας Συρίας. Καὶ εἶδον οἱ δοῦ-
λοι Ἀδραζάρ, ὅτι ἐπταῖσαν ἀπέναντι Ἰσραήλ, καὶ ηύτομόλη-
σαν ἐπὶ Ἰσραήλ, καὶ ἐδούλευσαν αὐτοῖς»⁵. Εἰς αὐτὴν τὴν περι-
κοπὴν τῆς ἱστορίας εὑρίσκομεν νὰ συμφωνῇ ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ
ψαλμοῦ· πλὴν δῆμως δὲ χρόνος εἰς τὸν δρποῖον ἀναφέρεται ἡ
ἐπιγραφὴ αὐτή, εἶνε ἑκεῖνος κατὰ τὸν δρποῖον δὲ Δαυὶδ ἦτο εἰς
τὴν μεγαλυτέραν δόξαν καὶ αἴγλην διὰ τὰ πολεμικά του κατορ-
θώματα. «Ωστε ἀξίζει νὰ ἔχετάσωμεν διατί ἀρχίζει ἀπὸ θρή-
νους καὶ κλάματα, ἐνῷ ἐπρεπε νὰ εἴνε χαρούμενος καὶ εὔθυμος
διὰ τὰ κατορθώματά του. Ἄλλαι εἴνε αἱ φωναὶ ἑκείνων

ζόντων φωναί, καὶ ἄλλαι σκινθρωπαζόντων. Ἐπινίκια δέ, ἐօρτῆς ὑπόθεσις πανδήμου, οὐ στρατιώταις μόνον, ἀλλὰ καὶ γεωργοῖς, καὶ ἐμπόροις, καὶ χειροτέχναις, καὶ πᾶσι τοῖς μετέχοντι τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης. Πῶς οὖν πόδες ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖται ἡμᾶς; Καὶ μὴν προσελάβετο τοὺς νενικηκότας. Πῶς δὲ καθεῖται οὖς τοσοῦτον ηδεῖησε, προσθεὶς αὐτοῖς δπλα, καὶ ἄρματα, καὶ ἵππους, καὶ ὑπηκόους, καὶ χώραν ὑπόφορον, τὴν Ἀραβίαν πᾶσαν, τὴν Φουνίκην, τὴν Μέσην τῶν ποταμῶν; Ἀξιον ἐπιστῆσαι, μή τινα ἀχαριστίαν ἔχει τὰ ὁήματα. Οὐ γάρ 10 ἀνελῶν μὲν πρότερον τὸν Ἀδραζάρ βασιλέα Σωβᾶ, λαβὼν δὲ παρ’ αὐτοῦ χίλια ἄρματα, καὶ ἐπτὰ χιλιάδας ἵππεων, καὶ εἴκοσι χιλιάδας πεζῶν, πάλιν δὲ τὸν Συρίας βασιλέα ἐπιβοηθοῦντα τῷ ἐπτακότι δουλωσάμενος, καὶ ὑπόφορον καταστήσας, καὶ ἐν μιᾷ καιροῦ δροῇ εἴκοσι καὶ δύο χιλιάδας αὐτοῦ καταφορεύ- 15 σας, καὶ τρίτην νίκην τοὺς νίοὺς Ἀμμῶν νικήσας παραταξαμένους παρὰ τὴν θύραν τῆς πόλεως, διὰ Ἰωάβ τοῦ ἀρχιστρατήγου, διελῶν δίχα τὴν δύναμιν, τοῖς μὲν ἀπίγντα κατὰ πρόσωπον, τοὺς δὲ κατὰ νότον περιελθών ἔχειρώσατο· πῶς ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἀνδραγαθήμασι στυγνὰ οὕτως καὶ κατηφῇ φθέγγε- 20 ται, λέγων· «Οὐ Θεός, ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖταις ἡμᾶς· ὡργίσθης, καὶ φυτείρησας ἡμᾶς»; Ἄλλος δὲ μὲν καιρὸς τῆς στηλογραφίας οὗτος ἦν ὁ τῶν κατορθωμάτων, ἢ δὲ δύναμις τῶν γεγραμμένων εἰς τὸ τέλος ἔχει τὴν ἀναφοράν τέλος δὲ λέγει τὸ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἐκβήσεσθαι μέλλον. Διὸ καὶ τοῖς 25 ἀλλοιωθησομένοις γεγράφθαι φησὶ τὸν ψαλμόν. Ἐστι δὲ ἀπαξιλῶς περὶ παντὸς τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων νοῆσαι, ὡς εἰς πάντας τῆς ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ διαβαινούσης ὡφελείας. Ἀλλοιούμενοι γάρ καὶ ἀλλοιωθησόμενοι οἱ μήτε τὴν τοῦ σώματος ἔξιν τὴν αὐτὴν διασψίοντες, μήτε ἐπὶ τῆς γνώμης ἀεὶ τῆς αὐτῆς 30 βεβηκότες, ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα κατὰ τὰς τῶν ἥλικιῶν μεταβολὰς

6. Μέσην δυνομάζει τὴν Μεσοποταμίαν, ἐπειδὴ κείται μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τίγρητος καὶ Εύφρατου.

ποὺ ἔορτάζουν καὶ ἀλλαι αὐτῶν ποὺ θρηνοῦν. Ἀλλωστε τὰ ἐπινίκια τραγούδια εἶνε ὑπόθεσις χαρᾶς ὅλου τοῦ λαοῦ, ὅχι μόνον εἰς τοὺς στρατιώτας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς γεωργούς, καὶ ἐμπόρους, καὶ χειροτέχνας, καὶ εἰς ὅλους ὅσους συμμετέχουν εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης. Πῶς λοιπόν, «δ Θεός, ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς»; Καὶ δικαῖος δ Θεὸς ἐβοήθησε τοὺς νικητάς. Πῶς ἐγκρέμισεν ἐκείνους ποὺ τοὺς ἔξυψωσε τόσον, ἀφοῦ προσέθεσεν εἰς αὐτοὺς καὶ ὅπλα, καὶ ἄρματα, καὶ ἵππους, καὶ ὑπηκόους, καὶ χώραν φόρου ὑποτελῆ, ὀλόκληρον τὴν Ἀραβίαν, τὴν Φοινίκην, τὴν Μεσοποταμίαν⁸; Ἀξίζει νὰ ἔξετάσωμεν καλά, μήπως τὰ λόγια αὐτὰ κρύπτουν κάποιαν ὀχαριστίαν. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἐφόνευσε πρῶτον τὸν Ἀδραζάρ τὸν βασιλέα Σωβᾶ, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ αὐτὸν χίλια ἄρματα, καὶ ἐπτὰ χιλιάδας ἵππεις καὶ εἴκοσι χιλιάδας πεζούς, καὶ πάλιν ὑπεδούλωσε τὸν βασιλέα τῆς Συρίας, δ ὅποιος ἐβοήθησε τὸν πταίστην, καὶ τὸν ἔκανε φόρον ὑποτελῆ, καὶ ἐφόνευσεν εἰς μίαν στιγμὴν τοῦ χρόνου εἴκοσι δύο χιλιάδας, καὶ ἐνίκησε διὰ τρίτην φορὰν τοὺς υἱούς Ἀμμών, ὅταν παρετάχθησαν πλησίον τῆς πύλης τῆς πόλεως μὲ τὸν ἀρχιστράτηγον Ἰωάβ, δ ὅποιος, ἀφοῦ διεχώρισεν εἰς δύο τὴν δύναμιν, πρὸς ἄλλους ἐπετέθη κατὰ πρόσωπον, τοὺς ἄλλους δὲ τοὺς ἥχιμαλώτισεν, ἀφοῦ τοὺς ἐκύκλωσεν ἐκ τῶν ὅπισθεν· πῶς λοιπὸν διὰ τέτοια κατορθώματα διμίει μὲ τόσον ἀθυμα καὶ σκυθρωπὰ λόγια, λέγων· «Ο Θεός, ἀπώσω ἡμᾶς, καὶ καθεῖλες ἡμᾶς· ὡργίσθης, καὶ ὥκτείρησας ἡμᾶς»; Ὡστε δ χρόνος εἰς τὸν ὅποιον ἀνεφέρετο ἡ ἐπιγραφὴ ἣτο αὐτὸς τῶν κατορθωμάτων, ἡ δύναμις δὲ τοῦ περιεχομένου ἀναφέρεται εἰς τὸ τέλος· τέλος ἐννοεῖ ἐκεῖνο ποὺ πρόκειται νὰ συμβῇ εἰς τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων. Διὰ τοῦτο, λέγει, ὅτι ἔχει γραφῆ ὁ ψαλμὸς δι' ἐκείνους ποὺ θὰ ἀλλάξουν. Εἶνε δὲ δυνατὸν νὰ τὸ ἐννοήσωμεν γενικῶς περὶ ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διότι ἡ ὀφέλεια ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν ψαλμὸν διαβαίνει εἰς ὅλους. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀλλάσσουν καὶ θὰ ἀλλάξουν εἶνε ἐκεῖνοι ποὺ οὔτε τὴν ἔξωτερικὴν μορφὴν τοῦ σώματος διατηροῦν, οὔτε ἐπὶ τῆς ιδίας γνώμης βαδίζουν, ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα ἀλλάσσουν

ἀλλοιούμενοι, τὴν δὲ διάνοιαν πρὸς τὰς ποικιλίας τῶν συμπτωμάτων μετατιθέμενοι. Ἀλλοι μὲν γάρ ἐσμεν παῖδες, καὶ ἄλλοι ἔφηβοι, καὶ ἀνδρωθέντες ἔτεροι, καὶ ἀπογηράσαντες πάλιν παντελῶς ἀλλοιούμεθα. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐν ταῖς φαιδροτέραις 5 ἐσμὲν καταστάσει τῶν πραγμάτων ἄλλοι δὲ ἐξ ἄλλων γινόμεθα τραχυτέρᾳ συντυχίᾳ καιρῶν κεχρημένοι· ἄλλοι νοσοῦντες, καὶ ἄλλοι εὐπαθοῦντες· ἄλλοι ἐν γάμοις, καὶ ἄλλοι ἐν πένθεσιν. Ὁ διὰ τὸ μὴ εἰρῆσθαι τοῖς ἀλλοιούμένοις, ἀλλά, «τοῖς ἀλλοιωθησομένοις», καὶ τὴν φωνὴν ἔνδειξιν ἔχειν προφητείας, τῷ εἰς 10 τὸ μέλλον ἐκκεκλίσθαι τὸν χρόνον, ἀκολουθότερον ἔννοεῖν τὸν ἀλλοιωθησομένον τοὺς μέλλοντας, τὴν πρὸς τὰ μάταια τῶν πατέρων συνήθειαν ἀφέντας, τῇ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἀκριβείᾳ κανονίζειν τὴν πολιτείαν. Οὐ τοίνυν τοῖς τότε Ἰουδαίοις ὁ ψαλμὸς γέγραπται, ἀλλ ἡμῖν τοῖς ἀλλοιωθησομένοις, τοῖς τὴν 15 πολιθεῖαν εἰς εὐσέβειαν διαμείβουσι, τὴν περὶ τὰ εἴδωλα πλάνην εἰς τὴν τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς ἐπίγνωσιν· τοῖς ἀντὶ ἡδονῆς παρανόμου σωφροσύνην ἔννομον ἀδρούμένοις· ἀντὶ αὐλῶν καὶ χορῶν καὶ μέθης, ψαλμὸν καὶ νηστείαν καὶ προσευχὴν μεταλαμβάνοντας. Ἡμῖν οὖν γεγράφθαι τὸν ψαλμὸν εἰπών τις, οὐκ 20 ἀν ἀμάρτοι τῆς ἀληθείας. Λιὸν καὶ ἡμέτερά ἐστι τὰ θεῖα λόγια, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἔκκλησίᾳ, ὡς θεόπεμπτα δῶρα, καθ' ἔκαστον σύλλογον ὑπαναγινώσκεται, οἶόν τις τροφὴ ψυχῶν χορηγούμενη διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἀλλὰ καὶ εἰς στηλογραφίαν γέγραπται ὁ ψαλμός· τουτέστι, μὴ πάρεργος ἐστω αὐτοῦ ἡ ἀκρόασις· μηδέ, 25 ὥσπερ τὰ ἐν τῇ εὐφθάρτῳ ὅλῃ γραφόμενα ταχὺν λαμβάνει τὸν ἀφανισμόν, οὗτος ἐν τῇ σεαυτοῦ διανοίᾳ πρὸς διλίγον ἐγχαράξας τῇ μνήμῃ, είτα συγχωρήσης αὐτὰ συγχυθῆναι καὶ ἀφανισθῆναι· ἀλλ ἔχε ἐνεστηλιτευμένα σοῦ τῇ ψυχῇ τουτέστιν, ἀκίνητα καὶ πάγια εἰς πάντα τὸν χρόνον ἐνιδρυμένα τῇ μνήμῃ.

κατὰ τὰς μεταβολὰς τῶν ἡλικιῶν, τὴν δὲ γνώμην μεταβάλλουν ἀναλόγως πρὸς τὰς διαφόρους περιστάσεις. Διότι διαφορετικοὶ εἴμεθα εἰς τὴν παιδικήν ἡλικίαν, καὶ διαφορετικοὶ εἰς τὴν ἐφηβικήν, καὶ διαφορετικοὶ ὅταν γίνωμεν ἄνδρες, καὶ πάλιν ἀλλάσσομεν ἐντελῶς ὅταν γηράσωμεν. Καὶ ἄλλοι εἴμεθα εἰς τὰ εὔτυχῆ γεγονότα τῆς ζωῆς μας· ἄλλοι δὲ ἀντὶ ἄλλων γινόμεθα, ὅταν δοκιμάζωμεν ἀλλεπαλλήλους σκληρὰς περιστάσεις· ἄλλοι, ὅταν εἴμεθα ἀσθενεῖς, καὶ ἄλλοι ὅταν εἴμεθα ύγιεις· ἄλλοι εἰς τοὺς γάμους, καὶ ἄλλοι εἰς τὰ πένθη. Ἡ, ἐπειδὴ δὲν ἔλέχθη δι’ αὐτοὺς ποὺ ἀλλάσσουν, ἀλλά, δι’ αὐτοὺς ποὺ θὰ ἀλλάξουν, καὶ ἡ ἐπιγραφὴ περιέχει ἔνδειξιν προφητείας, ἐπειδὴ ἔχει κλιθῆ ἡ λέξις εἰς μέλλοντα χρόνον, εἶνε ἐπόμενον νὰ ἔννοήσωμεν αὐτοὺς ποὺ πρόκειται νὰ ἀλλάξουν, ἀφοῦ ἀφήσουν τὴν συνήθειαν τῶν πατέρων τους διὰ τὰ μάταια καὶ ρυθμίσουν τὴν ζωήν των μὲ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ Εύαγγελίου. Δὲν ἔχει γραφῆ λοιπὸν δ ψαλμὸς διὰ τοὺς τότε Ἰουδαίους, ἀλλὰ δι’ ἡμᾶς ποὺ θὰ ἀλλάξωμεν, ποὺ μετατρέπομεν τὴν πολυθεῖαν εἰς εὐσέβειαν, τὴν πλάνην τῆς εἰδωλολατρίας εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ πλάστου μας· οἱ δποῖοι ἀντὶ τῆς παρανόμου ἡδονῆς προτιμῶμεν τὴν σωφροσύνην ποὺ λέγει δ νόμος· ἀντὶ αὐλῶν, καὶ χορῶν, καὶ μέθης, δεχόμεθα μετὰ χαρᾶς ψαλμόν, καὶ νηστείαν, καὶ προσευχήν. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος εἴπῃ διτὶ δ ψαλμὸς ἐγράφη δι’ ἡμᾶς, δὲν θὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Διὰ τοῦτο ἰδικά μας εἶνε τὰ θεῖα λόγια, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ διαβάζονται εἰς ἑκάστην συγκέντρωσιν, ὡς θεόσταλτα δῶρα, ὡσδάν κάποια ψυχικὴ τροφή, ἡ δποία χορηγεῖται διὰ τοῦ Πνεύματος. Ἄλλὰ δ ψαλμὸς ἐγράφη καὶ «εἰς στηλογραφίαν»· δηλαδή, ἡ ἀκρόασις τοῦ ψαλμοῦ νὰ μὴ θεωρῆται δευτερευούστης σημασίας· οὕτε, δπως ἐκεῖνα ποὺ γράφονται εἰς εὐκόλως φθειρομένην ὥλην καὶ ἔξαφανίζονται γρήγορα, ἔτσι ἀφοῦ τὰ τυπώσης δι’ δλίγον εἰς τὸν νοῦν σου μὲ τὴν μνήμην, ἐπειτα τὰ ἀφήσης νὰ ταραχθοῦν καὶ ἔξαφανισθοῦν· ἀλλὰ νὰ τὰ ἔχῃς χαραγμένα εἰς τὴν ψυχήν σου ὡσδάν εἰς στήλην· δηλαδὴ ἀμετακίνητα καὶ σταθερὰ νὰ παραμένουν εἰς τὴν μνήμην σου καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς

Ἐὰν δὲ παρωθῆται ἡμᾶς δὲ Ἰουδαῖος ὡς ἀλλοτρίους τῶν γεγραμμένων, ἐκ τῶν γεγραμμένων αὐτὸν δυσωπήσωμεν· δηλοῦντες τὸ σύμμικτον τῆς κλήσεως· ὅπως τὰ διεστῶτα συνάγει, τὰ μακρὰν συγκαλεῖ, ἔνα ποιεῖ τοὺς πολλοὺς διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Ἡ Εμός ἐστι, φησὶ, Γαλαάδ· καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς». Καὶ τὸν Ἐφραὶμ εἶπε, καὶ τὸν Ἰούδαν προσελάβετο· καὶ συνηρίθμησε τὸν Μωάβ. Καὶ τῆς Ἰδουμαίας ἐπιβήσεσθαι ἀπειλεῖ· καὶ πάντων ὅμοι τὴν ὑποταγὴν εὐαγγελίζεται. Ἡ Εμοὶ ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν».

10   3. «Ο Θεὸς οὖν ἀπώσω ἡμᾶς». Τοὺς μακρύνοντας ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀμαρτημάτων ἀπώσω. Τὰ συστήματα τῆς πονηρίας ἡμῶν καθεῖλες, εὐεργετῶν ἡμᾶς διὰ τῆς ἀσθενείας. Ὁργίσθης, δτε ἡμεν φύσει τέκνα ὁργῆς, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἀθεοὶ ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁρκείσησας ἡμᾶς, δτε 15 τὸν Μονογενῆ σου προέθουν ἰλαστήριον ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, ἵνα ἐν τῷ αἷματι αὐτοῦ τὴν ἀπολύτρωσιν εὑρομεν. Ἄ οὐκ ἀνέγνωρίσαμεν εὐεργετούμενοι, εὶ μὴ ἀπότισας ἡμᾶς οἴνον κατανόξεως». Οἴνον λέγει τὸν λόγον τὸν τὴν πεπωρωμένην καρδίαν εἰς συναίσθησιν ἄγοντα. «Ἐδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν, τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξουν». Μωϋσῆς μὲν τὰς φλιὰς τῶν Ἰσραηλιτῶν τῷ αἷματι τοῦ προβάτου κατεσημίνατο· σὺ δὲ ἔδωκας ἡμῖν σημείωσιν, αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ ἀμώμου ἀμνοῦ τοῦ σφαγιασθέντος ὑπὲρ τῆς ἀμαρτίας τοῦ κόσμου. Καὶ Ἱεζεκιὴλ ἐπὶ τὰ μέτωπα τῶν προσώπων δίδοσθαι λέγει τὸ 20 σημεῖον. «Πορεύεσθε γάρ, φησίν, ὅπισω αὐτοῦ, καὶ κόπτετε· μὴ φείσησθε· μηδὲ ἐλείσητε. Πρεσβύτερον, καὶ νεανίσκον, καὶ νήπιον καὶ παρθένον, καὶ γυναικας ἀποκτείνατε εἰς ἐξάλειψιν· ἐπὶ δὲ πάντας, ἐφ' οὓς ἐστι τὸ σημεῖον, μὴ ἐγγίσητε». «Ο Θεὸς

σου. 'Εὰν δὲ δ 'Ιουδαῖος μᾶς παραμερίζει ως ξένους πρὸς τὰς Γραφάς, μὲ τὰς Γραφὰς νὰ τὸν ὀποκρούσωμεν· φανερώνοντες ὅτι ἡ κλῆσις εἶνε κοινή· διὰ νὰ συνενώσῃ τὰ χωρισμένα μεταξύ των, νὰ καλέσῃ τοὺς μακρὰν εύρισκομένους, νὰ κάνῃ ἔνα τοὺς πολλοὺς διὰ τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστόν. «Ἐμός ἐστι», λέγει, «Γαλαάδ· καὶ ἐμός ἐστι Μανασσῆς»⁷. Καὶ τὸν Ἐφραΐμ ἀνέφερε, καὶ τὸν Ἰούδαν τὸν ἐδέχθη· καὶ τὸν Μωάβ τὸν συναριθμησε. Καὶ ὀπειλεῖ ὅτι θὰ καταπατήσῃ τὴν Ἰδουμαίαν· καὶ εὐαγγελίζεται τὴν ὑποταγὴν ὅλων μαζὶ· «ἔμοι ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν»⁸.

3. «Ο Θεός» λοιπὸν «ἀπώσω ἡμᾶς». Ἀπεμάκρυνες ἐκείνους ποὺ ὀπομακρύνουν τοὺς ἐαυτούς των ἀπὸ σὲ ἀναλόγως τῶν ἀμαρτημάτων των. Κατέλυσες τὰς μεθόδους τῆς πονηρίας μας, μὲ τὸ νὰ μᾶς εὐεργετῆς μὲ τὴν ἀδυναμίαν μας. 'Ωργίσθης, ὅταν ἕκ φύσεως εἴμεθα παιδιά ὅργης, καὶ δὲν εἰχαμεν καμμίαν ἐλπίδα καὶ χωρὶς Θεὸν ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου. Μᾶς εὐσπλαγχνίσθης, ὅταν προσέφερες τὸν Μονογενῆ σου ἔξιλαστήριον προσφορὰν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν μας, διὰ νὰ τύχωμεν τὴν τελείαν λύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ. Τὰς εὐεργεσίας σου αὐτὰς δὲν θὰ τὰς ἀπελαμβάνομεν, ἔὰν δὲν «ἐπότισας ἡμᾶς οἶνον κατανύξεως». Οἶνον δνομάζει τὸν λόγον ποὺ δῆγει τὴν πεπωρωμένην καρδίαν εἰς συναίσθησιν. «Ἐδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν, τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου». 'Ο Μωϋσῆς ἔθεσε σημάδι εἰς τὰς παραστάδας τῶν θυρῶν τῶν Ἰσραηλιτῶν μὲ τὸ αἷμα τοῦ προβάτου⁹. ἐσύ δὲ ἔδωσες εἰς ἡμᾶς σημάδι, αὐτὸ τὸ αἷμα τοῦ ἀμώμου ἀμνοῦ, δ ὄποιος ἔθυσιάσθη ὑπὲρ τῆς ἀμαρτίας τοῦ κόσμου. Καὶ δ 'Ιεζεκιὴλ λέγει ὅτι τὸ σημεῖον δίδεται ἐπάνω εἰς τὰ μέτωπα τῶν προσώπων. Διότι λέγει· «Πορεύεσθε δπίσω αὐτοῦ, καὶ κόπτετε· μὴ φείσησθε· μηδὲ ἐλεήσητε. Πρεσβύτερον, καὶ νεανίσκον, καὶ νήπιον, καὶ παρθένον, καὶ γυναικας ὀποκτείνατε εἰς ἔξαλειψιν· ἐπὶ δὲ πάντας, ἐφ' οὓς ἐστι τὸ σημεῖον, μὴ ἐγγίσητε»¹⁰. «Ο Θεός ἐλάλησεν ἐν τῷ ἀγίῳ αὐτοῦ,

9. Ἔξ. 12, 7.

10. Ἰεζ. 9, 5 - 6.

ελάλησεν ἐν τῷ ἀγίῳ αὐτοῦ, ἀγαλλιάσομαι, καὶ διαμεριῶ Σίκιμα». Σίκιμα τὸ ἔξαιρετον χωρίον, τῷ Ἰωσήφ παρὰ τοῦ Ἰακώβ δεδομένον, τύπος τῆς διαθήκης τῆς μόνω δοκούσης τῷ Ἰσραὴλ δεδωρῆσθαι. Τὴν τοίνυν ἔξαιρετον διαθήκην καὶ κληρονομίαν 5 τοῦ λαοῦ ταύτην εἰς μερισμὸν ἄξω, καὶ κοινὴν ποιήσω πρὸς τοὺς λοιπούς. Διαμερισθείσης οὖν τῆς διαθήκης εἰς πάντας, καὶ τοῦ ἀπὸ αὐτῆς ὠφελίμου κοινοῦ πᾶσι τοῖς εὐεργετουμένοις παρὰ Θεοῦ γινομένου, τότε καὶ ἡ κοιλὰς τῶν σκηνῶν διαμετρηθήσεται· τοντέστιν, ἡ οἰκουμένη πᾶσα, οἷονεὶ κλίροις τισί, 10 ταῖς καθ' ἔκαστον τόπον παροικίαις διαιρεθήσεται. Τότε καὶ τὰ διεστῶτα συνάψει (οὐδὲν εἰρηνοποιῶν εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς)· «καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὰ ἀμφότερα ποιήσει ἔν».

4. «Ἐμός ἐστι Γαλαάδ, καὶ ἐμός ἐστι Μαασσῆς». "Ἐγ-
15 γονος τοῦ Μαασσῆ δ Γαλαάδ· ἵνα δείξῃ τὴν τῶν πατριαρχῶν ἀκολούθιαν παρὰ Θεοῦ καθήκονσαν, ἐξ ὧν δ Ἡριστὸς τὸ κατὰ σάρκα. «Καὶ Ἐφραὶμ ἀντίληψις τῆς κεφαλῆς μον. Ἰούδας βασιλεύς μον». Τὰ ἀπορρραγέντα μέρη συνάπτει διὰ τῆς ὁμονοίας. «Ο Μωάβ τῆς ἑλπίδος λέβης». Ἡ, λέβης, φησί, λοντροῦ,
20 ἄλλος τις τῶν ἐρμηνευσάντων ἦ, λέβης ἀμεριμνίας· τοντέστιν, ὁ ἀπόβλητος ἀνθρωπος, ὁ ἀπειλὴν ἔχων μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς
Ἐκκλησίαν Κυρίου. «Οὐκ εἰσελεύσεται γὰρ Μωαβίτης καὶ Ἀμ-
μανίτης ἐως τρίτης καὶ ἐως δεκάτης γενεᾶς, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα
χρόνον». «Ομως ἐπειδὴ τὸ βάπτισμα ἀφεσιν ἔχει ἀμαρτημάτων,
25 καὶ ἀμεριμνίας πρόξενον γίνεται τοῖς καταχρέοις, τὴν διὰ τοῦ
βαπτίσματος ἀπολύτρωσιν καὶ πρὸς Θεὸν οἰκείωσιν ἐνδεικνύ-
μενος, Μωάβ, φησί, λέβης ἐστὶ λοντροῦ, ἦ, λέβης ἀμεριμνίας.
Πάντες οὖν ἀλλόφυλοι ὑπετάγησαν τῷ ζυγῷ τοῦ Χριστοῦ ὑπο-

ἀγαλλιάσομαι, καὶ διαμεριῶ Σίκιμα». Τὰ Σίκιμα, ἡ ἔξαιρετικὴ ἑκείνη περιοχὴ, τὴν ὅποιαν ἔδωσεν δὲ Ἰακὼβ εἰς τὸν Ἰωσῆ¹¹, εἶνε τύπος τῆς διαθήκης, ἡ ὅποια φαίνεται ὅτι ἐδόθη ὡς δῶρον εἰς μόνον τὸν Ἰσραὴλ. Τὴν ἔξαιρετικὴν λοιπὸν διαθήκην καὶ κληρονομίαν τοῦ λαοῦ, αὐτὴν θὰ τὴν διαμοιράσω καὶ θὰ κάνω μετόχους εἰς αὐτὴν καὶ τοὺς ὑπολοίπους. 'Αφοῦ λοιπὸν διαμοιρασθῇ ἡ διαθήκη εἰς δλους, καὶ ἡ ὠφέλεια ποὺ προέρχεται ἀπ' αὐτὴν γίνῃ κοινὸν ἀγαθὸν εἰς ὅλους ποὺ εὔεργετοῦνται ἀπὸ τὸν Θεόν, τότε καὶ ἡ κοιλάδα τῶν σκηνῶν θὰ διαμοιρασθῇ· δηλαδὴ δλόκληρος ἡ οἰκουμένη θὰ διαιρεθῇ εἰς τὰς παροικίας ποὺ εἶνε εἰς κάθε τόπον, τρόπον τινὰ εἰς μερικοὺς κλήρους. Τότε θὰ συνενώσῃ τὰ διαχωρισμένα «ὁ εἱρηνοποιῶν εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»¹². «καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὰ ἄμφοτερα ποιήσει ἐν»¹³.

4. «Ἐμὸς ἐστὶ Γαλαάδ, καὶ ἐμὸς ἐστὶ Μανασσῆς». 'Ο Γαλαάδ εἶνε ἔγγονος τοῦ Μανασσῆ· διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ γενεαλογία τῶν πατριαρχῶν ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀπὸ τοὺς ὅποιους κατάγεται καὶ δὲ Χριστὸς ὡς ἀνθρωπος. «Καὶ Ἐφραΐμ ἀντίληψις τῆς κεφαλῆς μου· Ἰούδας βασιλεύς μου». Τὰ μέρη ποὺ διεσπάσθησαν τὰ συνενώνει διὰ τῆς δμονοίας. «Ο Μωάβ τῆς Ἐλπίδος λέβητος». Ἡ δπως λέγει κάποιος ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἔρμηνευτὰς¹⁴ «λέβητος λουτροῦ»· ἢ, «λέβητος ἀμεριμνίας»· δηλαδὴ, δάξιοκαταφρόνητος ἀνθρωπος, ὁ ὅποιος ἀπειλεῖται νὰ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου. Διότι «οὐκ εἰσελεύσεται Μωαβίτης καὶ Ἀμμανίτης ἕως τρίτης καὶ ἕως δεκάτης γενεᾶς, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον»¹⁵. Ἐπειδὴ δμως τὸ βάπτισμα δίδει ἀφεσιν ἀμαρτιῶν, καὶ γίνεται πρόξενον ἀμεριμνησίας εἰς τοὺς καταχρεωμένους, διὰ νὰ δείξῃ τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀπολύτρωσιν καὶ τὴν συμφιλίωσιν μὲ τὸν Θεόν, λέγει, ὁ Μωάβ εἶνε λέβητος λουτροῦ, ἢ, λέβητος ἀμεριμνίας. «Ολοι λοιπὸν οἱ ἄλλόφυλοι ὑπήκουσαν, ἀφοῦ ἔσκυψαν τὸ κεφάλι κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Χρι-

14. Κατὰ τὸν Θεοδώρητον αὐτὸς εἶνε δὲ Σύρος ἔρμηνευτής.

15. Δευτ. 23, 4.

κύψαντες· διὰ τοῦτο ἐπὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἐπιβαλεῖ τὸ ἔαντοῦ ὑπόδημα. Ὑπόδημα δὲ τῆς θεότητος ή σὰρξ ή θεοφόρος, δι’ ἣς ἐπέβη τοῖς ἀνθρώποις. Ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι μακαρίζων τὸν καιρὸν τῆς τοῦ Κυρίου ἀποδημίας ὁ προφήτης φησί· «Τίς 5 ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς;». Τάχα τὴν Ἐκκλησίαν λέγει πόλιν μέν, διὰ τὸ σύστημα εἶναι νομίμως οἰκούμενον περιοχῆς δέ, διὰ τὴν τῆς πίστεως περιβολήν. «Οθεν εὐσημότατά τις τῶν ἐρμηνευσάντων ἐκδέδωκεν, πείς πόλιν περιπεφραγμένην». Τίς οὖν δώσει μοι τὸ μέγα τοῦτο θέαμα ἵδεῖν, Θεὸν ἀνθρώποις 10 ἐπιδημοῦντα; Τοῦτο ἐστι τὸ εἰρημένον παρὰ τοῦ Κυρίου· «“Οτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἵδεῖν ἀ βλέπετε, καὶ οὐκ εἴδον».

5. «Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως». Μὴ ἀπὸ ἴσχύος ζητήσωμεν τὴν βοήθειαν· μὴ ἀπὸ εὐπαθείας σαρκός· ἀπὸ μηδε- 15 τὸν παρὰ ἀνθρώποις γενομισμένων περιφανῶν ἀξιώσω- μεν τυχεῖν τῆς ἀντιλήψεως. Οὐκ ἐν περιβολῇ χρημάτων, οὐκ ἐν δυνάμεως ὅγκῳ, οὐκ ἐν ὑψώματι δόξῃς τὸ κρατεῖν περιγίνε- ται, ἀλλ’ ἐκ τῆς καθ’ ὑπερβολὴν θλίψεως χαρίζεται Κύριος τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν τὴν βοήθειαν. Τοιοῦτος ἦν καὶ ὁ Παῦλος, 20 καυχήματα ἔαντοῦ τὰς θλίψεις ποιούμενος. Διὰ τοῦτο ἥδυνατο λέγειν· «“Οταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός είμι». «Δὸς οὖν ἡμῖν, Κύριε, βοήθειαν ἐκ θλίψεως», ἐπειδὴ «ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, η δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, η δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, η δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει». Όρας ποῦ ἀνάγει σε ἡ θλῖψις; Εἰς 25 τὴν ἀκαταίσχυντον ἐλπίδα. Νοσεῖς; Εὐθύμει, ὅτι «δὸν ἀγαπᾶ Κύριος, παιδεύει. Πτωχεύεις; Εὐφραγμένην, ὅτι Λαζάρον σε τὰ

---

16. Πρόκειται περὶ τοῦ Ιδίου Σύρου ἐρμηνευτοῦ, ποὺ καθὼς φαίνεται εἶνε δ Σύμμαχος, δ ὅποιος διμως γράφει «πεφραγμένην».

στοῦ· διὰ τοῦτο θὰ πατήσῃ τὸ ὑπόδημά του ἐπάνω εἰς τὴν Ἰδουμαίαν. 'Υπόδημα τῆς θεότητος εἶνε ἡ θεοφόρος σάρξ, διὰ τῆς δποίας ἐνεφανίσθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Δι' αὐτὴν τὴν ἐλπίδα μακαρίζει ὁ προφήτης τὸν καιρὸν τῆς ἀποδημίας τοῦ Κυρίου καὶ λέγει· «Τίς ἀπάξει με εἰς πόλιν περιοχῆς;». Ἱσως ἐννοεῖ τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ τὴν ὄνομάζει πόλιν, διότι εἶνε σύνολον τὸ δποίον διοικεῖται μὲν νόμους· περιοχὴν δέ, διότι περιβάλλεται ἀπὸ τὴν πίστιν. Διὰ τοῦτο σαφέστατα κάποιος ἀπὸ τοὺς ἔρμη-νευτὰς¹⁸ ἀπέδωσεν, «εἰς πόλιν περιπεφραγμένην». Ποῖος λοιπὸν θὰ μὲ βοηθήσῃ νὰ ἴδω αὐτὸ τὸ μεγάλο θέαμα, ὁ Θεὸς νὰ ἔρχεται ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους; Αὐτὸ εἶνε ἐκεῖνο ποὺ ἐλέχθη ἀπὸ τὸν Κύριον, «ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἢ βλέπετε, καὶ οὐκ εἰδον»¹⁷.

5. «Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ἐκ θλίψεως». Ἄσ μὴ ζητήσωμεν τὴν βοήθειαν ἀπὸ τὴν δύναμιν· οὔτε ἀπὸ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος· ἂς μὴ ἔχωμεν τὴν ἀξίωσιν νὰ λάβωμεν βοήθειαν ἀπὸ κανένα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἔνδοξα. Ἡ ἔξουσία δὲν διασώζεται οὔτε ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν τῶν χρημάτων, οὔτε ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως, οὔτε ἀπὸ τὸ ὑψος τῆς δόξης, ἀλλὰ τὴν χαρίζει ὁ Κύριος εἰς ἐκείνους ποὺ ἔξ αἰτίας τῆς ὑπερβολικῆς θλίψεως ζητοῦν τὴν βοήθειάν του. Τέτοιος ἦταν καὶ ὁ Παῦλος, ὁ δποῖος ἐθεωροῦσε καυχήματα τὰς θλίψεις¹⁸. Διὰ τοῦτο ἥδυνατο νὰ λέγῃ· «Οταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός είμι»¹⁹. «Δὸς» λοιπὸν «ἡμῖν, Κύριε, βοήθειαν ἐκ θλίψεως»· ἐπειδὴ «ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει»²⁰. Βλέπεις ποὺ οὲ δδηγεῖ ἡ θλῖψις; Εἰς τὴν ἐλπίδα ποὺ δὲν σὲ ἐντροπιάζει. Εἰσαι ἀσθενής; Νὰ εἰσαι εὔθυμος, διότι «δὸν ἀγαπᾶ Κύριος, παιδεύει»²¹. Εἰσαι πτωχός; Νὰ χαίρεσαι, διότι θὰ σὲ διαδεχθοῦν τὰ ἀγαθὰ τοῦ Λαζάρου. Ἀτιμάζεσαι διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χρι-

17. Ματθ. 13, 17.

20. Ρωμ. 5, 3 - 4.

18. Ρωμ. 5, 3.

21. Ἐθρ. 12, 6.

19. Β' Κορ. 12, 10.

ἀγαθὰ διαδέξεται. Ἐτιμάζη διὰ τὸ ὄγομα τοῦ Χριστοῦ; Μακάριος εἰ, δτι σου ἡ αἰσχύνη εἰς ἀγγέλου δόξαν μεταβληθήσεται. Πείσωμεν ἑαυτούς, ἀδελφοί, ἐν καιρῷ πειρασμοῦ, μὴ πρὸς ἀνθρωπίνας ἐλπίδας ἀποτρέχειν, μηδὲ ἐκεῖθεν ἑαυτοῖς τὰς βοηθείας θηρᾶσθαι, ἀλλ’ ἐν δάκρυσι καὶ στεναγμοῖς καὶ φιλοπόνῳ προσευχῇ, καὶ ἀγρυπνίᾳ εὐτόνῳ τὰς δεήσεις ποιεῖσθαι. Οὗτος γὰρ λαμβάνει βοήθειαν ἐκ θλίψεώς, ὁ τῆς ἀνθρωπίνης βοηθείας ὡς ματαίας καταφρονῶν, καὶ τῇ ἐπὶ τὸν σώζειν δυνάμενον ἡμᾶς ἐλπίδι στηριζόμενος, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, 10 ὃς ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στοῦ; Εἶσαι εύτυχής, διότι ἡ ἀτίμωσίς σου θὰ μετατραπῇ εἰς δόξαν ἄγγέλου. Ἀς πείσωμεν, ἀδελφοί, τοὺς ἔαυτούς μας, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πειρασμοῦ, νὰ μὴ καταφεύγωμεν εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ἐλπίδας, οὔτε ἀπὸ ἑκεῖ νὰ ἐπιζητοῦμεν βοήθειαν διὰ τοὺς ἔαυτούς μας, ἀλλὰ μὲ δάκρυα, καὶ στεναγμούς, καὶ κοπιώδη προσευχήν, καὶ ἔντονον ἀγρυπνίαν νὰ κάμνωμεν τὰς δεήσεις μας. Ἐκεῖνος λαμβάνει βοήθειαν εἰς τὴν θλῖψιν, δ ὅποιος περιφρονεῖ τὴν ἀνθρωπίνην βοήθειαν ὡς ματαίσιν καὶ στηρίζεται εἰς τὴν ἐλπίδα ἑκείνου ποὺ δύναται νὰ μᾶς σώσῃ, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μας, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΞΑ' ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ Ἰδιθούμ, ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ».

1. Δύο ψαλμοὺς ἔγνωμεν «ὑπὲρ Ἰδιθούμ» ἔχοντας τὴν ἐπιγραφήν· τόν τε τριακοστὸν δύδοον καὶ τὸν ἐν χερσί. Καὶ λογιζόμεθα μὲν Δαβὶδ εἶναι τὴν σύνταξιν τῆς πραγματείας· τῷ μέρει τοι Ἰδιθούμ δεδόσθαι εἰς ὀφέλειαν αὐτοῦ, ἐπὶ διορθώσει τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων, καὶ εἰς μελῳδίαν τὴν ἐπὶ τοῦ λαοῦ δι’ ἡς καὶ δ Θεὸς ἐδοξάσετο, καὶ οἱ ἀκούοντες τῆς ἀρμονίας ἐπηρωθοῦντο τὰ ἥθη. Ἡν γὰρ καὶ δ Ἰδιθούμ ἱεροψάλτης, ὡς μαρτυρεῖ ἡμῖν ἡ ἵστορία τῶν Παραλειπομένων λέγονσα· «Καὶ 10 μετ’ αὐτῶν Αἴμαν καὶ Ἰδιθούμ, σάλπιγγές τε καὶ κύμβαλα τοῦ ἀκαφωνεῖν, καὶ δργανα τῶν φόδων τοῦ Θεοῦ». Καὶ μετ’ ὅλιγα φησί· «Καὶ ἔστησε Δαβὶδ βασιλεὺς καὶ οἱ ἀρχοντες τῆς δυνάμεως εἰς τὰ ἔργα τοὺς νίονς Ἀσύφ, καὶ Αἴμαν, καὶ Ἰδιθούμ, τοὺς ἀποφθεγγομένους ἐν κινύραις, καὶ ἐν τάβλαις, καὶ ἐν τυμ- 15 πάροις». Περὶ ὑπομονῆς τοίνυν ἐκάτερος ψαλμὸς τὴν πλείστην ποιεῖται πραγματείαν, δι’ ἣς καταστέλλεται μὲν τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, ὑπερηφανίας δὲ πάσης ἐξορισθείσης κατορθοῦνται ταπείνωσις. Ἀμήχανον γὰρ τὸν μὴ καταδεξάμενον τὸ πρὸς πάντας ὑποδεὲς καὶ ἔσχατον δυνηθῆναι ποτε ἡ λοιδορού- 20 μενον θυμοῦ κρατῆσαι, ἡ θλιβόμενον διὰ μακροθυμίας περιγενέσθαι τῶν πειρασμῶν. Ὁ γὰρ τὴν ἄκραν ταπείνωσιν κατορ-

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ'

ΕΙΣ ΤΟΝ ΞΑ' ΨΑΛΜΟΝ

«Εις τὸ τέλος ὑπὲρ Ἰδιθούμ, ψαλμὸς τῷ Δαβίδ».

1. Γνωρίζομεν δύο ψαλμούς οἱ δποῖοι ἔχουν τὴν ἐπιγραφὴν «ὑπὲρ Ἰδιθούμ». τὸν τριακοστὸν δγδοον καὶ τὸν ἀνὰ χειρας. Καὶ φρονοῦμεν ὅτι ὁ Δαυὶδ εἰνε ὁ συντάκτης τῶν ψαλμῶν· δλλὰ ἐδόθη εἰς τὸν Ἰδιθούμ πρὸς ὠφέλειαν αὐτοῦ, διὰ νὰ διορθώσῃ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, καὶ νὰ τὸν ψάλλῃ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ· διὸ τῆς δποίας καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάζετο καὶ οἱ ἀκροσταὶ διὰ τῆς ἀρμονικῆς μελωδίας διώρθωναν τὰ ἥθη. Διότι καὶ ὁ Ἰδιθούμ ἡτοίεροψάλτης, καθὼς μαρτυρεῖ εἰς ἡμᾶς ἡ ἱστορία τῶν Παραλειπομένων, ποὺ λέγει· «Καὶ μετ' αὐτῶν Αἴμαν καὶ Ἰδιθούμ, σάλπιγγές τε καὶ κύμβαλα τοῦ ἀναφωνεῖν, καὶ ὅργανα τῶν ἀρδῶν τοῦ Θεοῦ»¹. Καὶ μετὰ ἀπὸ δλίγα λέγει· «Καὶ ἔστησε Δαβίδ βασιλεὺς καὶ οἱ ἀρχοντες τῆς δυνάμεως εἰς τὰ ἔργα τοὺς υἱοὺς Ἀσάφ, καὶ Αἴμαν, καὶ Ἰδιθούμ, τοὺς ἀποφθεγγομένους ἐν κινύραις, καὶ ἐν νάβλαις, καὶ ἐν τυμπάνοις»². Περὶ τῆς ὑπομονῆς λοιπὸν πραγματεύονται καὶ οἱ δύο ψαλμοὶ κατὰ τὸ πλεῖστον, διὰ τῆς δποίας καθησυχάζεται ὁ θυμὸς τῆς ψυχῆς, καὶ ἀφοῦ ἔξορισθῇ κάθε ὑπερηφανεία, κατορθώνεται ἡ ταπείνωσις. Εἰνε ὀδύνατον, ἐκεῖνος ποὺ δὲν κατεδέχθη νὰ εἰνε κατώτερος καὶ τελευταῖος ἀπὸ δλους, νὰ δυνηθῇ ποτε ἢ ὅταν εἰρωνεύεται νὰ συγκρατήσῃ τὸν θυμόν του, ἢ ὅταν θλίβεται νὰ ὑπερνικήσῃ τὸν πειρασμοὺς διὰ τῆς μακροθυμίας. Διότι ἐκεῖνος ποὺ κατώρθωσε τὴν ἀκραν ταπείνωσιν, ὅταν ὑβρίζεται, ἐπειδὴ

θώσας ἐν μὲν ταῖς λοιδορίαις πλείονα ἑαυτοῦ προκαταγνοὺς τὴν εὐτέλειαν οὐ κινηθήσεται τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῶν ὁγμάτων τῆς ἀτιμίας· ἀλλ᾽ ἐὰν μὲν ἀκούσῃ πένης, οἶδεν ἑαυτὸν πτωχὸν δῆτα, καὶ πάντων ἐνδεῆ, καὶ τῆς καθ' ἡμέραν παρὰ τοῦ Κυρίου χορηγίας ἐπιδεόμενον· ἐὰν δὲ ἀκούσῃ δυσγενῆς καὶ ἐξ ἀφανῶν, προειλημμένον ἔχει ἐν τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ τὸ ἐκ πηλοῦ γεγενῆσθαι. Διὰ τοῦτο ἐκεῖ μέν φησιν· «Ἐίπα, φυλάξω τὰς ὄδούς μου», καὶ διηγεῖται τοῦ ἀμαρτωλοῦ τὴν ἐπισύστασιν, καὶ τὴν οἰκείαν μακροθυμίαν. «Ἐν τῷ συστῆναι γάρ, φησί, τὸν ἀμαρτωλὸν 10 ἑναντίον μου, ἐκωφάθην καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν». Εἴτα προϊὼν λέγει· «Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ζῶν», είτα· «Θησαυρίζει, καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάξει αὐτά». Ἐν δὲ τῷ προκειμένῳ φαλμῷ ἀρχεται διαπορητικῶς, οἷονεὶ τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ διαλεγόμενος, ὡς ἐξ ἀκολούθιας 15 τῶν προειρημένων. «Ινα γάρ μὴ τῷ φρονήματι τῆς σαρκὸς ἡ ψυχὴ ὑποταγεῖσα πρὸς ὀργὰς καὶ λύπας διερεθίζηται, ἵνα τί, φησί, δούλην ποιοῦμαι πονηρῶν παθῶν τὴν ψυχήν, παρὰ τοῦ κτίσαντος αὐτὴν Θεοῦ τὴν ἥγεμονίαν τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ παθημάτων πεπιστευμένην; Δεῖ τοίνυν ἄρχειν μὲν τῶν 20 παθῶν, δουλεύειν δὲ τῷ Θεῷ. Ἀμήχανον γάρ αὐτὴν καὶ ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας βασιλεύεσθαι, καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ δεῖ κακίας μὲν ἐπικρατεῖν, τῷ Δεσπότῃ δὲ τῶν δλων ὑποτετάχθαι. Διὰ τοῦτο ἀποτεινόμενος δὲ προφήτης τῷ ἐπάγοντι τοὺς πειρασμούς, καὶ τὸν πολὺν δχλὸν αὐτῷ τῶν κακῶν ἐπεγείροντι, 25 καὶ σπουδὴν ἔχοντι δουλαγωγῆσαι τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος, καὶ ὑπορρῆψαι αὐτὸ τῇ σαρκὶ, οἷον ἐλέγχων αὐτοῦ ματαίαν οὖσαν τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπίνοιαν, ταῦτά φησι· τί με βιάζῃ δουλεύειν οἰς μὴ θέμις; »Ἐχω Δεσπότην· γνωρίζω τὸν ἀληθῶς βασιλέα.

γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων ὅτι εἶνε περισσότερον τιποτένιος, δὲν θὰ ἔξεγερθῇ ἡ ψυχή του ἀπὸ τὰ ὑβριστικὰ λόγια· ἀλλὰ ἐὰν ἀκούσῃ ὅτι εἶνε πτωχός, γνωρίζει τὸν ἑαυτόν του ὅτι εἶνε πτωχός, καὶ στερεῖται τὰ πάντα, καὶ ἔχει ἀνάγκην κάθε ἡμέραν ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου· ἐὰν ἀκούμη ἀκούσῃ ὅτι κατάγεται ἀπὸ ἀσήμους καὶ ἀφανεῖς γονεῖς, ἔχει ἐκ τῶν προτέρων μέσα εἰς τὴν καρδίαν του ὅτι ἐπλάσθη ἀπὸ τὸ χῶμα. Διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν λέγει· «Ἐίπα, φυλάξω τὰς δόδούς μου»³, καὶ διηγεῖται τὴν ἔξεγερσιν τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ τὴν ἴδικήν του μακροθυμίαν. Διότι λέγει· «Ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἀμαρτωλὸν ἐναντίον μου, ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν»⁴. Ἐπειτα προχωρῶν λέγει· «Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης, πᾶς ἄνθρωπος ζῶν»⁵, ἐπειτα· «Θησαυρίζει, καὶ οὐ γινώσκει τίνι συνάξει αὐτά»⁶. Εἰς δὲ τὸν παρόντα ψαλμὸν ἀρχίζει μὲν ἀπορίαν, ὡσὰν νὰ συνομιλῇ μὲ τὴν ψυχήν του, ὥστε νὰ φαίνωνται ὡς συνέχεια τῶν προλεχθέντων. Καὶ διὰ νὰ μὴ ὑποταγῇ ἡ ψυχή εἰς τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς καὶ ἐρεθίζεται πρὸς τὴν δργὴν καὶ τὴν λύπην, λέγει, διαστὶ ὑποδουλώνω τὴν ψυχὴν εἰς τὰ πονηρὰ πάθη, ἐνῷ δὲ δημιουργὸς Θεὸς ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὴν τὴν κυβέρνησιν τοῦ σώματος καὶ τῶν παθημάτων ποὺ ὑπάρχουν εἰς αὐτό; Πρέπει λοιπὸν νὰ κυβερνᾷ τὰ πάθη καὶ νὰ δουλεύῃ εἰς τὸν Θεόν. Εἶνε ἀδύνατον νὰ βασιλεύῃ εἰς αὐτὴν συγχρόνως καὶ ἡ ἀμαρτία καὶ ὁ Θεός· ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑπερισχύῃ τῆς κακίας, νὰ ὑποταχθῇ δὲ εἰς τὸν Δεσπότην τῶν ὅλων. Διὰ τοῦτο ἀπευθυνόμενος ὁ προφήτης πρὸς ἐκεῖνον ποὺ ἐπιφέρει τούς πειρασμούς, καὶ ξεσηκώνει ἐναντίον του πολὺν δύκον ἀπὸ κακὰ καὶ ἔχει τὴν φροντίδα νὰ ὑποδουλώσῃ τὸ φρόνημα τοῦ πνεύματος⁷ καὶ νὰ τὸ ὑποτάξῃ εἰς τὴν σάρκα, καὶ τρόπον τινὰ ἐλέγχων ὡς μάταιον τὸ σχέδιόν του ἐναντίον του, λέγει αὐτά· διαστὶ μὲ πιέζεις νὰ ὑποδουλωθῶ εἰς ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει; Ἐχω Δεσπότην, γνωρίζω τὸν ἀληθινὸν βασιλέα.

2. «Οὐχὶ τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχὴ μου; παρ' αὐτοῦ γὰρ τὸ σωτήριόν μου». Τὴν αὐτίαν εἶπε τῆς περὶ τὴν ὑποταγὴν σπουδῆς· δτι τὸ σωτήριον παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἰδιον γὰρ δημιουργοῦ τὸ τῶν ἑαυτοῦ ποιημάτων τῆς ἀσφαλείας φροντίζειν. Ἡ, 5 «παρ' αὐτοῦ τὸ σωτήριον», ἐπειδὴ προφητικῶς προορώμενος τὴν μέλλονσαν ἔσεσθαι χάριν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου, ταῦτά φησιν· δτι δουλεύειν δεῖ τῷ Θεῷ, καὶ ἀγαπᾶν αὐτόν, δις τηλικαύτην εὐεργεσίαν εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων προκατεβάλετο, ὡς μηδὲ τοῦ ἰδίου Υἱοῦ φείσασθαι, ἀλλ' ὑπὲρ πάντων 10 ἡμῶν παραδοῦναι. Σωτήριον γὰρ ἔθος ὄντομάζειν τῇ Γραφῇ τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ· ὡς πον καὶ Συμεών φησι· «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Λέσποτα, δτι εἰδον οἱ ὄφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου». Ὅποταγησώμεθα οὖν τῷ Θεῷ, διότι παρ' αὐτοῦ τὸ σωτήριον. Τί δέ ἔστι τὸ σωτήριον ἐρμηνεύει. Οὐκ ἐνέργειά 15 τις ψιλή, χάριν τινὰ ἡμῖν παρεχομένη εἰς ἀπαλλαγὴν ἀσθενείας, καὶ σώματος εὐεξίαν. Ἀλλὰ τί ἔστι τὸ σωτήριον; «Καὶ γὰρ αὐτὸς Θεός μου καὶ Σωτήρ μου, ἀντιλήπτωρ μου· οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον». Θεός ἡμῶν ἔστιν δὲ τοῦ Θεοῦ Υἱός. Ὁ αὐτὸς καὶ Σωτήρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων, δὲ τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν ὑπερ-20 ρείδων, δ τὸν ἐκ τῶν πειρασμῶν ἐγγινόμενον ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν σάλον ἐπανορθούμενος. «Οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον». Ἀνθρωπίνως διμολογεῖ τὸν σάλον. «Ἐπὶ πλεῖον». Ἀμήχανον γὰρ ἐν ἀνθρώπων ψυχῇ μὴ γενέσθαι τινὰ σάλον ἀπὸ τῶν πειρασμῶν. 25 «Ἔως μὲν οὖν μικρὰ ἀμαρτάνομεν καὶ δλίγα, ὥσπερ τὰ φυτὰ ὑπὸ πραείας αὔρας περιδονούμενοι, ἡρέμα πως σαλευόμεθα· ἐπειδὰν δὲ πλείω καὶ μείζονα ἢ τὰ κακά, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς τῶν ἀμαρτημάτων αὐξήσεως καὶ δ σάλος ἐπιτείνεσθαι πέ-

2. «Ούχι τῷ Θεῷ ὑποταγήσεται ἡ ψυχή μου; παρ' αὐτοῦ γάρ τὸ σωτήριόν μου». Ἀναφέρει τὴν αἰτίαν τῆς φροντίδος του διὰ τὴν ὑποταγήν· διότι ἡ σωτηρία μου προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἰδιαίτερον γνώρισμα τοῦ δημιουργοῦ εἶνε νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν δημιουργημάτων του. Ἡ, λέγει «παρ' αὐτοῦ τὸ σωτήριον», ἐπειδὴ προφητικῶς προβλέπων τὴν μέλλουσαν χάριν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου, λέγει αὐτά· ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ δουλεύῃ εἰς τὸν Θεόν, καὶ νὰ ἀγαπᾷ αὐτόν, δ ὅποιος τόσον μεγάλην εὐεργεσίαν ἔθεσεν ὡς προκαταβολὴν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὥστε νὰ μὴ εὔσπλαγχνισθῇ οὕτε τοῦ ἴδιου Υἱοῦ του, ἀλλὰ νὰ τὸν παραδώσῃ ὑπὲρ ὅλων ἡμῶν⁸. Διότι συνηθίζει ἡ Γραφὴ νὰ δνομάζῃ τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ σωτήριον· ὅπως καὶ ὁ Συμεὼν κάποιου λέγει· «Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, ὅτι εἶδον οἱ δόφινοι μου τὸ σωτήριόν σου»⁹. Ἄσ ὑποταχθοῦμεν λοιπὸν εἰς τὸν Θεόν, διότι ἀπὸ αὐτὸν θὰ ἔλθῃ ἡ σωτηρία. Ἐρμηνεύει δὲ τί εἶνε τὸ σωτήριον. Δὲν εἶνε μία ἀπλῆ ἐνέργεια, ποὺ χορηγεῖ κάποιαν βοήθειαν εἰς ἡμᾶς διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦμεν ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν καὶ νὰ ἀποκτήσωμεν ἄκραν ὑγείαν. Ἀλλὰ τί εἶνε τὸ σωτήριον; «Καὶ γάρ αὐτὸς Θεός μου καὶ Σωτήρ μου, ἀντιλήπτωρ μου· οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον». Θεός μας εἶνε ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ αὐτὸς εἶνε καὶ Σωτήρ τοῦ ἀνθρώπινου γένους, δ ὅποιος ὑποστηρίζει τὴν ἀδυναμίαν μας καὶ ἐπανορθώνει τὸν σάλον ποὺ προκαλοῦν οἱ πειρασμοὶ εἰς τὰς ψυχάς μας. «Οὐ μὴ σαλευθῶ ἐπὶ πλεῖον». Μὲ ἀνθρώπινον τρόπον δμολογεῖ τὸν σάλον. «Ἐπὶ πλεῖον». Διότι εἶνε ἀδύνατον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν νὰ μὴ δημιουργηθῇ σάλος ἀπὸ τοὺς πειρασμούς. Μέχρις ὅτου λοιπὸν διαπράττομεν μικράς καὶ δλίγας ἀμαρτίας, σαλευόμεθα κάπως ἔλαφρά, ὅπως τὰ φυτὰ ποὺ κινοῦνται ἀπὸ ἔλαφρὰν αὔραν, ὅταν ὅμως τὰ κακὰ εἶνε περισσότερα καὶ μεγαλύτερα, τότε φυσικὸν εἶνε νὰ μεγαλώνῃ δ σάλος ἀναλόγως τῆς αὐξήσεως τῶν

φυκε. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ πλεῖον σαλεύονται, οἱ δὲ μέχρι τοῦ καὶ αὐτόρρητοι ἀνατραπέντες καταβληθῆναι, δταν λαίλαπος πάσης βιαιότερον τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας τὰς οἰονεὶ δίζας τῆς ψυχῆς, αἷς ἐπεστίρικτο τῇ πίστει τῇ κατὰ Θεόν, ἀπορρήξῃ.

5 Ἔγὼ τοίνυν, φησίν, ἐσαλεύθην μὲν ὡς ἄνθρωπος· ἐπὶ πλεῖον δὲ οὐ μὴ σαλευθῶ, διὰ τὸ ἀντιστηρίζεσθαι τῇ δεξιᾷ χειρὶ τοῦ Σωτῆρος.

3. «Ἔως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ’ ἄνθρωπον; φονεύετε πάντες ὑμεῖς, ὡς τοίχῳ κεκλιμένῳ καὶ φραγμῷ ὥσμενῳ»; Πάλιν 10 τοῖς πονηροῖς ὑπηρέτας τοῦ διαβόλου μάχεται, τὴν ἀμετρίαν αἰτιώμενος ὁ λόγος τῆς παρ’ αὐτῶν ἐπαγομένης ἐπιβουλῆς. «Οτι οἱ μὲν ἄνθρωποι εἰσὶ ζῶν ἀσθενές· ὑμεῖς δὲ ἐπιτίθεσθε, οὐκ ἀρκούμενοι τῇ πρώτῃ προσβολῇ ἀλλὰ καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἐπάγετε, ἔως ἂν οὗτοι τὴν ψυχὴν τοῦ παραπεσόντος 15 ὑμῖν καταστρέψητε, ὥστε γενέσθαι παραπλησίαν τοίχῳ κλιθέντι καὶ φραγμῷ ἀνατραπέντι. Τοῖχος δέ, ἔως μὲν δτε τὴν δρθῆν διαφυλάσσει στάσιν, πάγιος μένει· ἐπειδὰν δὲ κλιθῆ, ἀνάγκη πᾶσα αὐτὸν διαλυθέντα πεσεῖν. Τὰ μὲν γὰρ ἡρωμένα βάρη μετὰ τὴν κλίσιν δρθοῦνται, τὰ δὲ ἐκ πλειόνων συγκείμενα, 20 ἐπειδὰν ἐφ’ ἐν τὴν δοπήν πάθη, οὐκέτι δέχεται τὴν ἐπανδρωσιν. »Ἐνδείκνυνται τοίνυν ὁ λόγος, δτι ἡ φύσις ἡ τοῦ ἄνθρωπου σύνθετος οὖσα, ἐκλίθη μὲν ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας, λιθῆναι δὲ πάντως αὐτὴν χρῆ· ὥστε ὑπὸ τοῦ ἐξ ἀρχῆς οἰκοδομήσαντος αὐτὴν τεχνίτον πάλιν ἀνασκενασθεῖσαν, τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἀκατάλυτον 25 καὶ πρὸς δευτέραν πτῶσιν ἀνεπιβούλευτον ἀπολαβεῖν. «Θεοῦ γεώργιον, φησί, Θεοῦ οἰκοδομή ἐστε». Τὴν οἰκοδομὴν ταύτην κατέσεισεν ὁ ἐχθρός· τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ δήγματα ἀνεσκεύασεν ὁ δημιουργός. Οὕτως ἀναγκαίᾳ μὲν ἡ πτῶσις διὰ τὴν ἀμαρτίαν,

άμαρτημάτων. Καὶ ἄλλοι μὲν σαλεύονται περισσότερον, ἄλλοι δὲ μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀνατρέπωνται ἀπὸ τὰς ρίζας καὶ νὰ καταπίπτουν, ὅταν τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας¹⁰ μὲν μεγαλυτέρων βίων καὶ ἀπὸ κάθε καταιγίδα ἀποκόψουν τρόπον τινὰ τὰς ρίζας τῆς ψυχῆς, μὲ τὰς δποίας ἐστηρίζετο εἰς τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν. Ἐγὼ λοιπόν, λέγει, ἐσαλεύθην ὡς ἀνθρωπος· δὲν θὰ σαλευθῶ ὅμως περισσότερον, διότι θὰ μὲ στηρίζῃ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸ δεξιὸν χέρι τοῦ Σωτῆρος.

3. «Ἐως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ’ ἀνθρωπον; φονεύετε πάντες ὑμεῖς, ὡς τοίχῳ κεκλιμένῳ καὶ φραγμῷ ὡσμένῳ»; Πάλιν δὲ λόγος μάχεται τοὺς πονηροὺς ὑπηρέτας τοῦ διαβόλου, κατηγορώντας τὰ ἀμέτρητα πονηρὰ σχέδια ποὺ ἐπιφέρονται ἀπ’ αὐτούς. «Οτι δηλαδὴ οἱ μὲν ἀνθρωποι εἰνε ζῶον ἀδύνατον· ἔσεις δὲ ἐπιτίθεσθε χωρὶς νὰ ἀρκῆσθε εἰς τὴν πρώτην ἐπίθεσιν· ὄλλὰ ἐπιφέρετε καὶ δευτέραν καὶ τρίτην, ἔως ὃτου καταστρέψετε τὴν ψυχὴν ἐκείνου ποὺ ἔπεσεν εἰς τὰς χειράς σας εἰς τοιούτον σημεῖον, ὥστε νὰ ὅμοιάσῃ μὲ τοῖχον ποὺ ἔγειρε διὰ νὰ πέσῃ καὶ μὲ φράχτην ποὺ ἀνετράπη. Τοῖχος δὲ εἰνε, ἔως ὃτου μὲν διατηρεῖ τὴν δρθίαν στάσιν, μένει σταθερός· ὅταν δὲ γείρῃ, εἰνε ἀνάγκη νὰ πέσῃ καὶ νὰ διαλυθῇ. Διότι τὰ μὲν ἐνιαίᾳ βάροι καὶ μετὰ τὴν κλίσιν ἐπανορθοῦνται, ὅσα ὅμως ἀποτελοῦνται ἀπὸ περισσότερα, ὅταν εἰς ἔνα συμβῆται ροπή πρὸς τὰ κάτω, δὲν ἐπιδέχεται πλέον ἐπανόρθωσιν. Ἀποδεικνύει λοιπὸν δὲ λόγος, δτι ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δποία εἰνε σύνθετος, ἔγειρε μὲν ἀπὸ τὴν ἄμαρτίαν, πρέπει δὲ ὅπωσδήποτε νὰ διαλυθῇ· ὥστε ἀφοῦ ἐπιδιορθωθῇ πάλιν ἀπὸ τὸν τεχνίτην, δὲ δποίος τὴν ἔπλασεν ἐξ ἀρχῆς, νὰ ἀποκτήσῃ ἀσφάλειαν, καὶ στερεότητα καὶ νὰ μὴν ὑφίσταται ἐπιβουλὴν διὰ δευτέραν πτῶσιν. «Θεοῦ γεώργιον», λέγει, «Θεοῦ οἰκοδομή ἐστε»¹¹. Τὴν οἰκοδομὴν αὐτὴν τὴν ἐκρήμνισεν δὲ ἔχθρός δημιουργὸς ἐπιδιώρθωσε τὰ ρήγματα ποὺ συνέβησαν εἰς αὐτὴν. Ἐτσι εἰνε μὲν ἀναγκαίᾳ ἡ πτῶσις

11. Α' Κορ. 3, 9.

μεγάλη δὲ ἡ ἀνάστασις διὰ τὴν ἀθανασίαν. «Πλὴν τὴν τιμὴν μου ἐβούλευσαντο ἀπώσασθαι· ἔδραμον ἐν δίψει, τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο». Τιμὴ ἀρθρώπον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· «Τιμῆς γάρ, φησίν, ἡγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων». Ταῦτην οὖν τὴν τιμὴν ἐβούλευσαντο ἀχρηστον ἡμῖν καταστῆσαι, τοὺς ἄταξ ἐλευθερωθέντας πάλιν εἰς δουλείαν ἐνάγοντες οἱ στρατιῶται τοῦ πονηροῦ. «Ἐδραμον ἐν δίψει». Τὸ σύντορον λέγει τῆς τῶν δαιμόνων ἐπιβούλησ, ὅτι τρέχουσι καθ' ἡμῶν, διψῶντες ἡμῶν τὴν ἀπώλειαν.

10 «Τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο». Πολλοί εἰσι τὰς πονηρὰς πράξεις ἀποδεχόμενοι, καὶ χαρίεντα μὲν τὸν εὐτράπελον λέγοντες, τὸν δὲ αἰσχρολόγον πολιτικόν τὸν πικρὸν καὶ ὀργίλον ἀκαταφρόνητον ὀνομάζουσι· τὸν φειδωλὸν καὶ ἀκοινώνητον ὡς οἰκονομικὸν ἐπαινοῦσι·

15 τὸν ἀσωτον ὡς ἐλευθέριον· τὸν πόρον καὶ ἀσελγῆ ἀπολανστικόν τινα καὶ ἀνειμένον· καὶ ἀπαξαπλῶς πᾶσαν κακίαν ἐκ τῆς παρακειμένης ἀρετῆς ὑποκορίζονται. Οἱ τοιοῦτοι τῷ στόματι μὲν εὐλογοῦσι, τῇ δὲ καρδίᾳ καταρῶνται. Ἐν γὰρ τῇ τῶν ὁμάτων εὐφημίᾳ πᾶσαν κατάραν ἐπάγοντιν αὐτῶν τῇ ζωῇ, ὑπο-

20 δίκους αὐτοὺς τῇ αἰωνίᾳ κατακρίσει δι' ὧν ἀποδέχονται καθιστῶντες. Πάλιν τῇ ψυχῇ διαλέγεται, τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιτείνων. «Πλὴν τῷ Θεῷ, φησίν, ὑποτάγηθι, ἡ ψυχή μου, ὅτι παρ' αὐτοῦ ἡ ὑπομονή μου». Ἐνδείκνυται τὸ μέγεθος τῶν πειρασμῶν, καὶ τὸ τοῦ ἀποστόλου λέγει· ὅτι οὐκ ἔάσει ἡμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δυνάμεθα ὑπενεγκεῖν. «Παρ'

25 αὐτοῦ γὰρ ἡ ὑπομονή μου».

4. Ἡ Ἐπὶ τῷ Θεῷ τὸ σωτήριόν μου, καὶ ἡ δόξα μου· ὁ

ἔξ αἰτίας τῆς ἀμαρτίας, μεγάλη ὅμως ἡ ἀνάστασις ἔξ αἰτίας τῆς ἀθανασίας. «Πλὴν τὴν τιμήν μου ἔβουλεύσαντο ἀπώσασθαι· ἔδραμον ἐν δίψει, τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο». Τιμὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· διότι λέγει· «Τιμῆς ἡγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων»¹². Αὐτὴν λοιπὸν τὴν τιμὴν ἐσχεδίασαν οἱ στρατιῶται τοῦ πονηροῦ νὰ τὴν καταστήσουν ἄχρηστον δι’ ἡμᾶς, καὶ νὰ δῦνηγήσουν πάλιν εἰς τὴν δουλείαν ἐκείνους ποὺ ἡλευθερώθησαν ἅπαξ διὰ παντός. «Ἐδραμον ἐν δίψει». Ἐννοεῖ τὴν συνεχῆ προσπάθειαν ποὺ δεικνύουν οἱ δαίμονες εἰς τὰ σχέδιά των, διότι δηλαδὴ τρέχουν ἐναντίον ἡμῶν, διότι διψοῦν τὴν καταστροφήν μας. «Τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν κατηρῶντο». Υπάρχουν πολλοὶ οἱ δόποιοι ἐπιδοκιμάζουν τὰς πονηρὰς πράξεις καὶ τὸν μὲν εὔτραπελον τὸν ὁνομάζουν χαριτωμένον, τὸν δὲ αἰσχρολόγον, κοινωνικόν τὸν σκληρὸν καὶ δργίλον τὸν ὁνομάζουν σπουδαῖον· τὸν φιλάργυρον καὶ ἀκοινώνητον τὸν ἐπαινοῦν ὡς οἰκονομικόν· τὸν ἄσωτον, ὡς ἐλεύθερον· τὸν πόρνον καὶ ἀσελγῆ, ὡς κάποιον διασκεδαστικὸν καὶ ἐλεύθερον· καὶ γενικῶς κάθε κακίαν τὴν συγκαλύπτουν μὲ τὴν πλησιεστέραν ἀρετήν. Οἱ τοιοῦτοι μὲ τὸ στόμα εὐλογοῦν καὶ μὲ τὴν καρδίαν καταρῶνται. Διότι μὲ τὰ κολακευτικὰ λόγια ἐπιφέρουν εἰς τὴν ζωὴν των κάθε κατάραν, μὲ τὸ νὰ κάμνουν τοὺς ἔσαυτούς των ὑποδίκους εἰς τὴν αἰωνίαν καταδίκην ἔξ αἰτίας ἐκείνων ποὺ παραδέχονται. Καὶ πάλιν συνομιλεῖ μὲ τὴν ψυχήν, ἐπαυξάνων τὴν ὑποταγήν της πρὸς τὸν Θεόν. «Πλὴν τῷ Θεῷ», λέγει, «ὑποτάγηθι, ἡ ψυχή μου, διότι παρ’ αὐτοῦ ἡ ὑπομονή μου». Παρουσιάζει τὸ μέγεθος τῶν πειρασμῶν, καὶ λέγει ἐκεῖνο τοῦ ἀποστόλου· διότι δὲν θὰ μᾶς ἀφήσῃ νὰ πειρασθοῦμεν περισσότερον ἀπὸ ὅσον δυνάμεθα νὰ σηκώσωμεν¹³. «Παρ’ αὐτοῦ γάρ ἡ ὑπομονή μου».

4. «Ἐπὶ τῷ Θεῷ τὸ σωτήριόν μου, καὶ ἡ δόξα μου· δ Θεὸς

Θεὸς τῆς βοηθείας μου, καὶ ἡ ἐλπίς μου ἐπὶ τῷ Θεῷ». Μακάριος ὁ μηδενὶ τῶν κατὰ τὸν βίον ὑψηλῶν ἐπαγαλλόμενος, ἀλλὰ Θεὸν ἔχων τὴν ἑαυτοῦ δόξαν· ὁ καύχημα ἔχων ἑαυτοῦ τὸν Χριστόν· ὁ δινάμενος λέγειν κατὰ τὸν ἀπόστολον· ἩἘμοὶ δὲ μὴ 5 γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ». Νῦν δὲ πολλοὶ μὲν ἐνδοξάζονται σώματι, οἱ περὶ τοὺς γυμνικοὺς ἐσχολακότες ἀγῶνας· ἡ δλως οἱ ἐπὶ τῇ ἀκμῇ τῆς ἥλικίας σφριγῶντες· πολλοὶ δὲ τῇ κατὰ τοὺς πολέμους ἀνδρίᾳ, οἱ καὶ τὸ φορεύειν τοὺς ὁμοφύλους ἀρετὴν τιθέμενοι. Ἡ γὰρ ἐν τοῖς πο-
10 λέμοις ἀριστεία καὶ τὰ τρόπαια ὑπὸ στρατηγοῦ καὶ πόλεων ἐγειρόμενα κατὰ τὴν τοῦ φονεύειν περιουσίαν γίνεται. Ἄλλοι δοξάζονται, τείχη πόλεσι περιβάλλοντες· καὶ ἄλλοι ἐν ὑδραγωγῶν κατασκεναῖς καὶ γυμνασίων μεγάλων οἰκοδομήμασιν.
 Ὁ δεῖνα δὲ τὸν πλοῦτον ἑαυτοῦ θηριομάχοις προσαναλίσκων,
 15 καὶ ταῖς ματαίαις τῶν δῆμων φωναῖς ἐπαγαλλόμενος, φυσᾶται τοῖς ἐπαίνοις, καὶ μέγα φρονεῖ, τὴν δόξαν ἔχων ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτοῦ· ὃς γε καὶ ἔγγραφον ἐν τοῖς περιφανέσι τῆς πόλεως τὴν ἑαυτοῦ ἀμαρτίαν ἐπὶ τῶν πινάκων δείκνυσιν. Ἄλλος ἐπὶ πλούτῳ δοξάζεται· καὶ ἄλλος, ὅτι δρύτωρ ἐστὶ δεινός τις καὶ ἀμα-
 20 χος· ἡ τῆς κατὰ τὸν κόσμον σοφίας ἔμπειρος. Ὡν πάντων ἐλεεῖν τὴν δόξαν προσῆκε· μακαρίζειν δὲ τοὺς τὸν Θεὸν ἑαυτῶν δόξαν ποιουμένους. Εἴ γὰρ ὁ δεῖνα μέγα φρονεῖ ὅτι δοῦλός ἐστι βασιλέως, τιμώμενος παρ' αὐτοῦ τὰ μεγάλα, πόσον σοι προσῆκεν ἐπὶ σαντῷ μεγαλύνεσθαι, ὅτι δοῦλος εἰ τοῦ μεγάλου βασι-
 25 λέως, προσκληθεὶς παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἄκραν οἰκείωσιν, λαβὼν τὸ Πνεῦμα τῆς ἐπαγγελίας, ὥστε σφραγισθεὶς ἐν αὐτῷ υἱὸς ἀποδειχθῆναι Θεοῦ; Ἐν ἑαυτῷ δὲ γνοὺς τὸ ὅφελος τῆς γνησίας

τῆς βοηθείας μου, καὶ ἡ ἐλπίς μου ἔπι τῷ Θεῷ». Μακάριος εἶνε ἑκεῖνος δὲ ὅποιος δὲν χαίρεται διὰ κανέναν ἀπὸ δσα θεωροῦνται μεγάλα εἰς τὴν ζωήν, ἀλλὰ δόξα τοῦ ἑαυτοῦ του εἶνε δὲ Θεός· ἑκεῖνος ποὺ ἔχει καύχημά του τὸν Χριστόν· ἑκεῖνος ποὺ δύναται νὰ λέγῃ ὅπως καὶ δὲπόστολος· «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εὶ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ»¹⁴. Τώρα πολλοὶ μὲν δοξάζονται διὰ τὸ σῶμά των, δσοι ἀσχολοῦνται μὲ τοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνας· ἡ γενικῶς δσοι ὑπερηφανεύονται διὰ τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας των· πολλοὶ ἀκόμη δοξάζονται διὰ τὴν πολεμικὴν ἀνδρείαν, οἱ ὅποιοι τοποθετοῦν εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρετῆς τὸ νὰ φονεύουν τοὺς δμοφύλους των. Διότι τὰ πολεμικὰ ἀνδραγαθήματα καὶ τὰ τρόπαια ποὺ ὑψώνονται ἀπὸ τὸν στρατηγὸν καὶ τὰς πόλεις, γίνονται ἀναλόγως πρὸς τὸ πλῆθος τῶν φόνων. "Άλλοι δοξάζονται, διότι ὠχύρωσαν πόλεις μὲ τείχη· καὶ ἄλλοι διὰ τὴν κατασκευὴν ὑδραγωγείων καὶ διὰ οἰκοδομήματα μεγάλων γυμναστηρίων. Ό δεῖνα δὲ δὲ ὅποιος ἔξιδευσε τὸν πλοῦτον του εἰς θηριομάχους καὶ χαίρεται μὲ τὰς ματαίας φωνὰς τοῦ ὅχλου, φουσκώνει μὲ τοὺς ἐπταίνους καὶ ὑψηλοφρονεῖ, ἐνῷ τὴν δόξαν τὴν ἔχει εἰς τὴν ἐντροπήν του· δὲ ὅποιος μάλιστα ἐπιδεικνύει γραμμένην ἐπάνω εἰς πίνακας τὴν ἀμαρτίαν του εἰς τὰ κεντρικώτερα σημεῖα τῆς πόλεως. "Άλλος δοξάζεται διὰ τὸν πλοῦτον· καὶ ἄλλος, διότι εἶνε ἰκανὸς καὶ ἀκαταμάχητος ρήτωρ· ἡ διότι κατέχει τὴν κοσμικὴν σοφίαν. "Ολων αὐτῶν τὴν δόξαν ἀρμόζει νὰ τὴν εὔσπλαγχνιστοῦμεν· νὰ μακαρίσωμεν δέ, ἑκείνους ποὺ θεωροῦν δόξαν τὸν Θεόν των. Καὶ ἔδν δεῖνα ὑψηλοφρονῆ, διότι εἶνε δοῦλος τοῦ βασιλέως, καὶ τιμᾶται μεγάλως ἀπὸ αὐτόν, πόσον ἀρμόζει εἰς σὲ νὰ ὑπερηφανεύεσαι διὰ τὸν ἑαυτόν σου, διότι εἰσαι δοῦλος τοῦ μεγάλου βασιλέως, δὲ ὅποιος ἐκλήθης ἀπὸ αὐτὸν νὰ συνδεθῆς μὲ ἀκραν οἰκειότητα, ἀφοῦ ἔλαβες τὸ Πνεῦμα τῆς ἐπαγγελίας, ὡστε σφραγισθεὶς μὲ αὐτὸν νὰ καταστῆς υἱὸς Θεοῦ¹⁵; 'Αφοῦ δὲ ἀνεγνώρισεν εἰς τὸν

15. Ἐφ. 1, 13.

ἐπὶ Θεὸν ἐλπίδος, ἐπὶ τὸν ἵσον ἑαυτοῦ ζῆλον παρακαλεῖ τὸν λαόν, λέγων· «Ἐλπίσατε ἐπ' αὐτόν, πᾶσα συναγωγὴ λαῶν, ἐκχέατε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ὑμῶν». Ἀμήχανόν ἐστι χωρητικοὺς ἡμᾶς γενέσθαι τῆς θείας χάριτος, μὴ τὰ ἀπὸ κακίας πάθη προ-
 5 κατασχόντα τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐξελάσαντας. Εἰδον ἰατροὺς ἐγὼ μὴ πρότερον διδόντας τὰ σωτήρια φάρμακα, πρὶν ἐμέτοις ἀπο-
 κενῶσαι τὴν νοσοποιὸν ὕλην, ἦν ἐκ πονηρᾶς διαίτης ἑαυτοῖς οἱ ἀκόλαστοι ἐναπέθεντο. Ἀλλὰ καὶ ἀγγεῖον προκατειλημμένοι
 10 ὑπὸ τινος δυσώδους ὑγροῦ, μὴ ἐκπλυνθέν, οὐ μὴ δέξηται τοῦ μύ-
 ρου τὴν ἐπιρροήν. Δεῖ τοίνυν ἐκχυθῆναι τὰ προϋπάρχοντα, ἵνα δυνηθῇ χωρηθῆναι τὰ ἐπαγόμενα. «Πλὴν μάταιοι οἱ νίοι τῶν ἀνθρώπων». Εἰδε μὴ πάντας ἀκολουθοῦντας αὐτοῦ τῷ παραγ-
 γέλματι, μηδὲ καταδεχομένους ἐλπίζειν ἐπὶ τὸν Θεόν, ἀλλ’
 15 ἔχοντας τὴν ἐλπίδα ἐπὶ τὰ μάταια τοῦ βίου. Διὰ τοῦτο φησι·
 «Πλὴν μάταιοι οἱ νίοι τῶν ἀνθρώπων, ψευδεῖς οἱ νίοι τῶν ἀν-
 θρώπων». Διὰ τί μάταιοι; Ἐπειδὴ ψευδεῖς. Ποῦ μάλιστα αὐ-
 τῶν τὸ ψεῦδος ἐλέγχεται; «Ἐν ζυγοῖς, φησί, τοῦ ἀδικῆσαι». Ποίοις φησὶ ζυγοῖς; Μὴ γὰρ πάντες ἀνθρωποι ζυγοστατοῦσι;
 μὴ πάντες ἐριοπᾶλαι, ή κρεοπᾶλαι, ή χρυσὸν ή ἄργυρον δια-
 20 τίθενται, ή δλως περὶ ταύτας τὰς ὑλας τὴν σπουδὴν ἔχοντιν,
 ἀς ζυγοῖς καὶ σταθμοῖς πεφύκασιν οἱ ἔμποροι διαμείβειν; Ἀλ-
 λὰ πολὺ μὲν τὸ τῶν βαραύσων γέρος, ζυγῶν οὐδὲν εἰς τὴν ἐρ-
 γασίαν αὐτῶν προσδεόμενον πολλοὶ δὲ οἱ ναυτιλλόμενοι πολ-
 λοὶ δὲ οἱ περὶ τὰ δικαστήρια καὶ τὸ ἄρχειν στρεφόμενοι, παρ'
 25 οἵς μὲν τὸ ψεῦδος ἐστιν, δὲ διὰ τῶν ζυγῶν δόλος οὐκ ἐπιτη-
 δεύεται. Τί οὖν ἐστιν ὁ λέγει; «Οτι ἑκάστον ἡμῶν ἐν τῷ κρυ-
 πτῷ ζυγός τίς ἐστι παρὰ τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς ἐγκατασκευα-
 σθείς, ἐφ' οὗ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων δυνατόν ἐστι διακρί-
 νεσθαι. «Ἐθηκα πρὸ προσώπου σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον,

έσατόν του τὴν ὥφελειαν τῆς ἀληθινῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεόν, παρακαλεῖ τὸν λαὸν νὰ ἀποκτήσῃ ἴδιον ζῆλον μὲ τὸν ίδικόν του, λέγων· «Ἐλπίσατε ἐπ’ αὐτόν, πᾶσα συναγωγὴ λαῶν, ἔκχέσατε ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς καρδίας ὑμῶν». Εἶνε ἀδύνατον νὰ χωρέσωμεν ἐντός μας τὴν θείαν χάριν, ἐὰν δὲν ἐκδιώξωμεν τὰ πάθη τῆς κακίας τὰ δποῖα προκατέλαβον τὰς ψυχάς μας. Εἰδα ἔγὼ ἵστροὺς οἱ δποῖοι δὲν δίδουν τὰ σωτήρια φάρμακα, ἐὰν δὲν ἀδειάσουν προηγουμένως ἀπὸ τὸ σῶμα μὲ τοὺς ἐμέτους τὴν ὅλην ποὺ προξενεῖ τὴν νόσον, τὴν δποῖαν καταθέτουν οἱ ἀκόλαστοι εἰς τοὺς ἔσατούς των ἐξ αἰτίας τῆς πονηρᾶς ζωῆς. Ἀλλὰ καὶ ἔνα ἀγγεῖον ποὺ ἡτο πρῶτα γεμάτο ἀπὸ κάπιον δυσῶδες ὄγρον, ἐὰν δὲν πλυθῇ, δὲν δέχεται τὴν εἰσροήν τοῦ μύρου. Πρέπει λοιπὸν νὰ χυθοῦν τὰ προϋπάρχοντα, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ χωρέσῃ τὰ ἐπόμενα ποὺ θὰ ριφθοῦν. «Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Εἰδεν ὅτι δλοι δὲν ἀκολουθοῦν τὸ παράγγελμα αὐτοῦ, οὔτε καταδέχονται νὰ ἐλπίζουν εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ ἐλπίζουν εἰς τὰ μάταια τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο λέγει· «Πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων, ψευδεῖς οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Διατί εἶνε μάταιοι; Ἐπειδὴ εἶνε ψευδεῖς. Ποῦ κυρίως φαίνεται τὸ ψεῦδος αὐτῶν; «Ἐν ζυγοῖς», λέγει, «τοῦ ἀδικῆσαι». Ποίους δνομάζει ζυγούς; Μήπως δλοι οἱ ἀνθρωποί ζυγίζουν; μήπως δλοι εἶνε ἐριοπῶλαι, ἢ κρεοπῶλαι, ἢ ἐμπορεύονται χρυσὸν ἢ ἀργυρον, ἢ γενικῶς ἢ μέριμνά των στρέφεται εἰς αὐτὰς τὰς ὅλας, τὰς δποίας οἱ ἐμποροι, ὡς εἶνε φυσικόν, ἀνταλλάσσουν μὲ ζυγούς καὶ σταθμούς; Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς χειροτέχνας δὲν ἔχουν ἀνάγκην ζυγαριᾶς εἰς τὴν ἐργασίαν των· πολλοὶ εἶνε οἱ ναυτικοί· πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀσχολοῦνται εἰς τὰ δικαστήρια καὶ εἰς τὸ νὰ κυβερνοῦν, εἰς τοὺς δποίους ὑπάρχει μὲν τὸ ψεῦδος, δὲν χρησιμοποιεῖται ὅμως μὲ ζυγαριάν. Τί λοιπὸν εἶνε αὐτὸς ποὺ λέγει; «Οτι δ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει εἰς τὸ κρυπτὸν κάποιαν ζυγαριάν, τὴν δποίαν κατεσκεύασεν ἐντός μας ὁ κτίστης, ἐπάνω εἰς τὴν δποίαν εἶνε δυνατὸν νὰ γνωρίσωμεν καλὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. «Ἐθηκα πρὸ προσώπου σου τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸ

τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν»· δύο φύσεις ἀντικειμένας ἀλλήλαις· ἀντιστάθμησον αὐτὰς ἐπὶ τοῦ οἰκείου σεαυτοῦ κριτηρίου· ζυγοστάτησον ἀκριβῶς, τί σοι λυσιτελέστερον, τὴν πρόσκαιρον ἐλέσθαι ἡδονὴν καὶ δι' αὐτῆς τὸν αἰώνιον λαβεῖν θάρατον, ἢ τὴν 5 ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἀρετῆς ἐλόμενον κακοπάθειαν ταύτην προξένῳ χρήσασθαι τῆς αἰωνίου τρυφῆς. Ψευδεῖς οὖν οἱ ἀνθρωποι, διεφθαρμένα ἔχοντες τῆς ψυχῆς τὰ κριτήρια, οὓς καὶ ταλανίζει ὁ προφήτης λέγων· «Οὐαὶ οἱ λέγοντες τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος· οἱ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυκύ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρόν».

10 Ἐμοί, φησί, τὰ παρόντα· τίς δὲ οἶδε τὰ μέλλοντα; Κακῶς ζυγοστατεῖς, πονηρὰ τῶν ἀγαθῶν ἀνθαιρούμενος· τὰ μάταια τῶν ἀληθιῶν προτιμῶν· τὰ πρόσκαιρα τῶν αἰωνίων προτάσσων· τὴν παρερχομένην ἡδονὴν ἀντὶ τῆς ἀπαύστου εὐφροσύνης καὶ διηγεκοῦς ἐκλεγόμενος. «Ψευδεῖς οὖν οἱ νίοι τῶν ἀνθρώπων 15 ἐν ζυγοῖς τοῦ ἀδικῆσαι». Ἀδικοῦσι δὲ προηγούμενώς μὲν ἑαυτούς, ἐπειτα δὲ καὶ τοὺς πλησιάζοντας, οἵ καὶ ἑαυτοῖς πονηροὶ σύμβοντοι ἐπὶ τῶν πράξεων γινόμενοι, καὶ ἐτέροις μοχθηρὸν ὅντες ὑπόδειγμα. Οὐκ ἔστι σοι εἰπεῖν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως οὐκ ἥδειν τὸ ἀγαθόν. Προφέρεται σοι τὰ ἴδιά σου ζυγὰ ἵκανὴν 20 παρεχόμενα διάκρισιν ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ. Τὰ μὲν γὰρ τοῦ σώματος βάρη ταῖς ἐπὶ τῆς τρυτάνης ὁπαῖς δοκιμάζομεν, τὰ δὲ τοῦ βίου ἐκλεκτὰ τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς ψυχῆς διακρίνομεν· δικαὶον δὲ τὸ ὄντα σεντόνην διὰ τὸ ἵσην δύνασθαι λαμβάνειν τὴν ὁπῆν ἐφ' ἐκάτερα.

25   5. «Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν, καὶ ἐπὶ ἄρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε». Ἀνω εἰπεν· «Ἐλπίσατε ἐπ' αὐτὸν πᾶσα συναγωγὴ λαῶν». Εἶδε τὸ δικτυόν τῆς ὑπακοῆς, καὶ ἀπεφήγατο, ὅτι «πλὴν μάταιοι οἱ νίοι τῶν ἀνθρώπων». Πάλιν ἀπαγορεύει μὴ ἐλπί-

ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν»¹⁶. δύο φύσεις ποὺ εἶνε ἀντίθετοι μεταξύ των· Ἰσοφάρισε αὐτὰς ἐπάνω εἰς τὸ κριτήριον τοῦ ἑαυτοῦ σου· ζύγισε ἀκριβῶς, ποῖον εἶνε ὡφελιμώτερον δι’ ἐσέ, νὰ προτιμήσῃς τὴν πρόσκαιρον ἡδονὴν, καὶ δι’ αὐτῆς νὰ λάβῃς τὸν αἰώνιον θάνατον, ἦ, ἀφοῦ προτιμήσῃς τὴν κακοπάθειαν εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἀρετῆς, χρησιμοποιήσεις αὐτὴν ὡς πηγὴν τῆς αἰωνίου ἀπολαύσεως. Ψευδεῖς λοιπὸν εἶνε οἱ ἀνθρωποι, οἱ δποῖοι ἔχουν κατεστραμμένα τὰ κριτήρια τῆς ψυχῆς, τοὺς δποίους ταλανίζει ὁ προφήτης λέγων· «Ούαὶ οἱ λέγοντες τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος· οἱ λέγοντες τὸ πικρὸν γλυκύ, καὶ τὸ γλυκὺ πικρόν»¹⁷. Δι’ ἐμένα, λέγει, ὑπάρχουν τὰ παρόντα· ποῖος γνωρίζει τὰ μέλλοντα; Κακῶς ζυγίζεις, διότι ἐκλέγεις τὰ πονηρὰ ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν· προτιμᾶς τὰ μάταια ἀντὶ τῶν ἀληθινῶν· προβάλλεις τὰ πρόσκαιρα ἀντὶ τῶν αἰωνίων· ἐκλέγεις τὴν ἡδονὴν ποὺ παρέρχεται ἀντὶ τῆς ἀπαύστου καὶ συνεχοῦς εὔφροσύνης. «Ψευδεῖς» λοιπὸν «οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν ζυγοῖς τοῦ ἀδικῆσαι». Ἀδικοῦν πρῶτον τοὺς ἑαυτούς των, ἐπειτα καὶ δσους τοὺς πλησιάζουν, οἱ δποῖοι καὶ διὰ τοὺς ἑαυτούς των γίνονται κακοὶ σύμβουλοι εἰς τὰς πράξεις καὶ εἶνε κακὸν παράδειγμα εἰς τοὺς ἀλλούς. Δὲν δύνασαι νὰ εἴπῃς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, δὲν ἔγνωριζα τὸ ἀγαθόν. Σοῦ προσφέρεται ἡ ἴδική σου ζυγαριά, ἡ δποία σοῦ δίδει ἐπαρκῆ τὴν διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Τὰ μὲν βάρη τοῦ σώματος τὰ εύρισκομεν μὲ τὰς κλίσεις τοῦ ζυγοῦ, τὰ διαλεκτὰ ὅμως τῆς ζωῆς τὰ διακρίνομεν μὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς· αὐτὴν τὴν ὠνόμασε ζυγαριάν, ἐπειδὴ δύναται νὰ λαμβάνῃ ἵσην κλίσιν καὶ πρὸς τὰς δύο κατευθύνσεις.

5. «Μὴ ἐλπίζετε ἐπ’ ἀδικίαν, καὶ ἐπὶ ἀρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε». Ἀνωτέρω εἶπεν· «Ἐλπίσατε ἐπ’ αὐτὸν πᾶσα συναγωγὴ λαῶν». Εἶδε τὴν ἀδιαφορίαν τῆς ὑπακοῆς καὶ ἀπεφάνθη, ὅτι «πλὴν μάταιοι οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων». Πάλιν ἀπαγορεύει

ζειν ἐπ' ἀδικίαν. Ὁ τὸν ἐξ ἀδικίας ἡθροισμένον πλοῦτον ἵκανὴν
 ἔαυτῷ πρὸς τὸ ἴσχυειν καὶ κρατεῖν ἀφορμὴν εἶναι κρίνων, ὅ-
 μοιός ἔστιν ἀρρώστῳ ἐν τῇ περιουσίᾳ τῆς νόσου τὴν εὐεξίαν
 τιθεμένῳ. «Μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν». Αὕτη σοι ἐμποδίζει
 5 πρὸς πᾶσαν ἐνέργειαν. «Καὶ ἐπὶ ἀρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε». Μὴ
 εἶναι τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμητὰς παραινεῖ. «Πλοῦτος ἐὰν δέῃ,
 μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ». Ἐὰν ἴδης τινὰ τῶν ὑπερπλοντούν-
 των, μὴ μακαρίσῃς αὐτοῦ τὴν ζωήν. Ἐάν σοι πολλαχόθεν καὶ
 ἐξ ἀφθόνων πηγῶν περιφρέῃ τὰ χρήματα, μὴ προσδέξῃ αὐτῶν
 10 τὴν περιουσίαν. «Πλοῦτος ἐὰν δέῃ». Θαύμασον τὴν φωνήν. Ῥευ-
 στὴ ἡ φύσις τοῦ πλούτου χειμάρρον δεξύτερον τοὺς ἔχοντας
 παρατρέχει, ἄλλοτε ἄλλον πέφυκε παραμείβεσθαι. Ὡσπερ
 ποταμὸς ἀφ' ὑψηλοῦ φερόμενος ἐγγίζει μὲν τοῖς παρεστῶσι
 τῇ δχθῇ, ὅμοι δὲ ἥψατο καὶ εὐθὺς ἀνεχώρησεν, οὗτοι καὶ ἡ
 15 τοῦ πλούτου εὔκολία δεξιτάτην ἔχει καὶ δλισθηρὰν τὴν παρου-
 σίαν, ἄλλους ἐξ ἄλλων παραμείβεσθαι πεφυκνῖα. Σίμερον τοῦδε
 δ ἀγρός, καὶ αὐριον ἐτέρον, καὶ μετ' ὀλίγον ἄλλον. Ἀπόβλεψον
 πρὸς τὰς ἐν τῇ πόλει οἰκίας, πόσα ἥδη, ἀφ' οὗ γεγόνασιν, ὀνό-
 ματα μετειλήφασιν, ἄλλοτε ἀπ' ἄλλον τῶν κεκτημένων ὀνομα-
 20 ζόμεναι. Καὶ χρυσὸς ἀεὶ τὰς τοῦ ἔχοντος χεῖρας διαρρέων,
 ἐφ' ἐτερον μεταβαίνει, καὶ ἀπ' ἐκείνον πρὸς ἄλλον. Μᾶλλον
 δύνασαι ὕδωρ τῇ χειρὶ περιλαβὼν κατασχεῖν, ἢ πλοῦτον σεαυ-
 τῷ διαρκῶς συντηρῆσαι. Καλῶς οὖν εἴρηται τό· «Πλοῦτος ἐὰν
 δέῃ, μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ». Μὴ τῇ ψυχῇ σου προσπάθῃς,
 25 ἄλλὰ τὸ ἀπ' αὐτοῦ χρήσιμον καταδέχου, μὴ ὡς ἐν τῷ τῶν ἀγα-
 θῶν ὑπερραγαπῶν καὶ θαυμάζων, ἄλλ' ὡς ὁργανικὴν αὐτοῦ τὴν
 ὑπηρεσίαν αἰδούμενος. Εἴτα ἐπάγει πᾶσι τοῖς εἰρημένοις ἀπό-
 φασιν οὐκέτι ίδίων ὁμηρίων, ἄλλ' ἦν παρ' αὐτοῦ ἥκουνσε τοῦ

νὰ μὴ ἐλπίζωμεν εἰς τὴν ἀδικίαν. Ἐκεῖνος ποὺ θεωρεῖ τὸν πλοῦτον ποὺ συνεκέντρωσεν ἀπὸ ἀδικίαν ίκανην ἀφορμήν διὰ τὸν ἔαυτόν του διὰ νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ ἐπικρατήσῃ, εἶνε ὅμοιος μὲ ἄρρωστον, δ ὅποιος τὸ πλῆθος τῆς νόσου του τὸ θεωρεῖ ἄκραν ὑγείαν. «Μὴ ἐλπίζετε ἐπ’ ἀδικίαν». Αὕτη σοῦ ἐμποδίζει πρὸς κάθε ἔργασίαν. «Καὶ ἐπὶ δρπαγμα μὴ ἐπιποθεῖτε». Μᾶς συμβουλεύει νὰ μὴ ἐπιθυμοῦμεν τὰ ξένα πράγματα. «Πλοῦτος ἔὰν βέη, μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ». Ἐάν ἴδης κάποιον ἀπὸ τοὺς ὑπερπλουσίους, μὴ μακαρίστης τὴν ζωὴν του. «Ἐὰν ἀπὸ πολλὰ μέρη καὶ ἀπὸ ἀφθόνους πηγὰς σὲ περικυκλώνουν τὰ χρήματα, μὴ ἀποδέχεσαι τὴν ἀφθονίαν αὐτῶν. «Πλοῦτος ἔὰν βέη». Θαύμασε τὴν φωνήν. Ρευστή εἶνε ἡ φύσις τοῦ πλούτου· γρηγορώτερα ἀπὸ τὸν χείμαρρον διέρχεται ἀπὸ τοὺς πλουσίους, καὶ φυσικά διαβαίνει πότε εἰς τὸν ἔνα καὶ πότε εἰς τὸν ἄλλον. «Οπως ἔνας ποταμὸς ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ ὑψηλὸν μέρος πλησιάζει ὅσους παρίστανται κοντὰ εἰς τὴν ὅχθην, συγχρόνως τοὺς ἄγγιξε καὶ ἀμέσως ἔφυγεν, ἔτσι καὶ ἡ εὔκολία τοῦ πλούτου γρήγορη καὶ φευγαλέα ἔχει τὴν παρουσίαν, διότι ἐκ φύσεως διαβαίνει ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἰς τοὺς ἄλλους. Σήμερα τὸ χωράφι εἶνε τοῦ τάδε, καὶ αὔριον τοῦ ἄλλου, καὶ ὕστερα ἀπ’ δλίγον ἄλλου. Στρέψε τὸ βλέμμα σου πρὸς τὰς οἰκίας τῆς πόλεως, πόσα δνόματα ἥδη ἔχουν ἀλλάξει ἀπὸ τότε ποὺ ἐκτίσθησαν, δνοματισμέναι πότε μὲ τὸ δνομα τοῦ ἔνδος καὶ πότε μὲ τοῦ ἄλλου ἰδιοκτήτου. Καὶ δ ἔρισσότερον δύνασαι, ἀφοῦ λάβης ὕδωρ εἰς τὸ χέρι σου, νὰ τὸ κρατήσῃς παρὰ νὰ διατηρήσῃς τὸν πλοῦτον διαρκῶς διὰ τὸν ἔαυτόν σου. Καλῶς λοιπὸν ἐλέχθη τό· «Πλοῦτος ἔὰν βέη, μὴ προστίθεσθε καρδίᾳ». Μὴ ἀποκτήσῃς σφοδρὰν ἐπιθυμίαν εἰς τὴν ψυχήν σου, δλλὰ νὰ δέχεσαι τὴν ὠφέλειαν ἀπὸ αὐτῶν, καὶ μὴ τὸν ἀγαπᾶς ὑπερβολικὰ καὶ τὸν θαυμάζεις ὡς ἔνα ἀπὸ τὰ δγαθά, δλλὰ νὰ τὸν προτιμᾶς ὡς δργανον ποὺ θὰ σὲ ὑπηρετῇ. «Ἐπειτα ἀπὸ δλα ποὺ ἐλέχθησαν ἐπιφέρει ἀπόφασιν, δχι πλέον ἰδικήν του, δλλὰ ἐκείνην ποὺ ἦκουσεν ἀπὸ αὐτὸν τὸν Θεόν.

Θεοῦ. «"Απαξ γάρ, φησίν, ἐλάλησεν ὁ Θεός, δύο ταῦτα ἤκουονσα». Καὶ μηδένα ταρασσέτω ὡς παράδοξον τὸ εἰρημένον, πῶς ὁ μὲν Θεός ἄπαξ ἐλάλησεν, ὁ δὲ προφήτης δύο ἤκουε. Δυνατὸν γὰρ ἄπαξ μέν τινα λαλῆσαι, ἐν δὲ τῷ ἄπαξ πολλὰ εἶναι τὰ λαλη-
 5 θέντα. »Ανθρωπος γάρ τις, συντυχών τινι ἄπαξ, περὶ πολλῶν διελέχθη· καὶ δύναται ὁ ἀκούσας αὐτοῦ τῶν ὁμιάτων εἰπεῖν, δτι ἄπαξ μέν μοι ἐφθέγξατο, περὶ πολλῶν δὲ ἐλάλησε. Τοῦτο ἔστι τὸ εἰρημένον νῦν· ἡ μὲν Θεοῦ ἐπιφάνεια ἄπαξ μοι γέγονε, δύο δὲ πράγματά ἔστιν ἡ ἐλάλησεν. Οὐκ εἰπεν· «Ἐν ἐλάλησεν ὁ
 10 Θεός, δύο δὲ ταῦτα ἤκουονσα· οὕτω γάρ ἂν ἔδοξε τινα ἔχειν ὁ λόγος πρὸς ἑαυτὸν ἐναντίωσιν. Τίνα οὖν ἦν τὰ δύο ἡ ἤκουονσεν; »Οτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ, καὶ σοῦ, Κύριε, τὸ ἔλεος». «Οτι δυνατός, φησίν, ὁ Θεός ἐν τῇ κρίσει, καὶ ὁ αὐτὸς ἐλεήμων». Μήτε οὖν ἐλπίζετε ἐπ' ἀδικίαν· μήτε πλούτῳ προστίθεσθε· μήτε αἰρεῖ-
 15 σθε ματαιότητα· μήτε τὸ τῆς ψυχῆς κριτήριον διεφθαρμένον περιφέρετε. Εἰδότες δτι κραταίδος ἡμῶν ὁ Δεσπότης, φοβήθητε αὐτοῦ τὸ ἴσχυρόν, καὶ μὴ ἀπογνῶτε αὐτοῦ τῆς φιλανθρωπίας. Πρὸς μὲν οὖν τὸ μὴ ἀδικεῖν ἀγαθὸς ὁ φόβος· πρὸς δὲ τὸν ἄπαξ εἰς ἀμαρτίαν ὀλισθίσαντα μὴ ἑαυτὸν προέσθαι διὰ τῆς ἀνελπι-
 20 στίας ἀγαθὴ ἡ ἐλπὶς τοῦ ἐλέονς. Τὸ γὰρ κράτος τοῦ Θεοῦ, καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ ἔλεος. »Οτι σὺ ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ». «Ω γάρ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν». «Ἐθλιψας τὸν ἀδελφόν; Ἐκδέχον τὸ ἵσον. »Ηρπασας τὰ τῶν ὑποδεεστέρων; κατεκονδύλισας πένητας; κατήσχυνας ἐν λοι-
 25 δορίαις; ἐσυκοφάντησας; κατεψεύσω; ἀλλοτρίοις ἐπεβούλευσας γάμοις; ἐπιώρκησας; δρια πατέρων μετέθηκας; κτίμασιν ὀρ- φανῶν ἐπῆλθες; χήρας ἐξέθλιψας; τὴν παροῦσαν ἡδονὴν τῶν

Διότι λέγει: «"Απαξ ἐλάλησεν δὲ Θεός, δύο ταῦτα ἤκουσα». Κανέναν ἀς μὴ ταράσσῃ ὡς παράδοξον αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη, πῶς δηλαδὴ δὲ Θεὸς ἐλάλησεν ἀπαξ, δὲ δὲ προφήτης ἤκουσε δύο. Εἰνε δυνατὸν κάποιος νὰ διμιλήσῃ μίαν φοράν, εἰς τὴν μίαν ὅμως φοράν νὰ εἰνε πολλὰ αὐτὰ ποὺ εἶπε. Διότι, ἐὰν κάποιος δινθρωπὸς συνήντησε κάποιον μίαν φοράν, διὰ πολλὰ συνωμίλησε· καὶ δύναται ἑκεῖνος ποὺ ἤκουσε τὰ λόγια του νὰ εἴπῃ, ὅτι μίαν φοράν συνωμίλησε μαζὶ του, ἐλάλησεν ὅμως διὰ πολλὰ θέματα. Αὐτὴν τὴν σημασίαν ἔχει αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη τώρα· ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ μίαν φοράν συνέβη εἰς ἐμένα, δύο δὲ πράγματα εἰνε ἑκεῖνα ποὺ ἐλάλησε. Δὲν εἶπεν· "Ἐνα ἐλάλησεν δὲ Θεός, ἐγὼ ὅμως ἤκουσα δύο· διότι ἔτσι θὰ ἐφαίνετο ὅτι δὲ λόγος περιέχει ἀντίθεσιν. Ποῖα λοιπὸν ἥσαν τὰ δύο τὰ δροῖα ἤκουσεν; «"Οτι τὸ κράτος τοῦ Θεοῦ, καὶ σοῦ, Κύριε, τὸ ἔλεος». «"Οτι δυνατός», λέγει, «ἐν τῇ κρίσει, καὶ αὐτὸς ἐλεήμων». Μὴ λοιπὸν ἐλπίζετε εἰς τὴν ἀδικίαν· οὔτε νὰ προσκολλᾶσθε εἰς τὸν πλοῦτον· οὔτε νὰ προτιμᾶτε τὴν ματαιότητα¹⁸. οὔτε νὰ περιφέρετε κατεστραμμένον τὸ κριτήριον τῆς ψυχῆς σας. Ἀφοῦ γνωρίζετε ὅτι δὲ Δεσπότης εἰνε κραταιός, νὰ φοβηθῆτε τὴν δύναμιν του, καὶ νὰ μὴ ἀπορρίψετε τὴν φιλανθρωπίαν του. Διὰ νὰ μὴ ἀδικῇ λοιπὸν κάποιος, καλὸς εἰνε δὲ φόβος· δι' ἑκεῖνον ὅμως ποὺ ἀπαξ ἔπεσεν εἰς τὴν ἀμαρτίαν διὰ νὰ μὴν ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀστόν του ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν, καλὴ εἰνε ἡ ἐλπὶς τοῦ ἐλέους. Διότι ἡ δύναμις εἰνε τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ αὐτὸν πηγάζει τὸ ἔλεος. «"Οτι σὺ ἀποδώσεις ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ». «"Ω γάρ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν»¹⁹. Ἐστενοχώρησες τὸν ἀδελφόν; Δέξου τὸ ἵσον. "Ἄρπαξες τὰ ὑπάρχοντα τῶν κατωτέρων σου; ἐκτύπησες τοὺς πτωχούς; ἐντρόπιασες μὲ ὕβρεις; ἐσυκοφάντησες; εἶπες ψέματα; ἐσχεδίασες πονηρὰ διὰ τοὺς ξένους γάμους; ἐπιώρκησες; μετέθεσες τὰ ὅρια τῶν πατέρων σου²⁰; εἰσέβαλες εἰς κτήματα δρφανῶν; κατεπίεσες χήρας; ἐπροτίμησες τὴν

ἐν ἐπαγγελίαις ἀγαθῶν προετίμησας; Ἐκδέχον τούτων τὴν ἀντιμέτρησιν. Οὐα γὰρ σπείρει ἔκαστος, τοιαῦτα καὶ θερίσει. Καὶ μέντοι καὶ εἴ τι τῶν ἀγαθῶν πέπρακταί σοι, κάκείνων ἐκδέχον πολλαπλασίους τὰς ἀντιδόσεις. «Οτι σὺ ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ». Ταύτης μεμυημένος παρὰ πάντα σου τὸν βίον τῆς ἀποφάσεως, δυνήσῃ τὰ πολλὰ τῶν ἀμαρτημάτων διαφνυγεῖν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, φῇ η δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

παροῦσαν ἡδονὴν ἀπὸ τὰ δγαθὰ τῶν ἐπιαγγελιῶν; Δέξου τὴν ἀνταπόδοσιν αὐτῶν. Διότι ὅ, τι λογῆς σπείρει δ καθένας, τέτοια καὶ θὰ θερίσῃ²¹. Καὶ βέβαια καὶ ἔὰν κάτι δγαθὸν ἔχης πράξει, καὶ δι' ἑκεῖνα δέξου πολλαπλασίας τὰς ἀνταμοιβάς. «Οτι σὺ ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ». Ἐὰν ἐνθυμήσαι αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν εἰς ὅλην σου τὴν ζωὴν, θὰ δυνηθῆς νὰ ἀποφύγῃς πολλὰς ἀμαρτίας, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας εἰς τὸν δποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'
ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΙΔ' ΨΑΛΜΟΝ

1. Πάλαι προκαταλαβόντες τὸν ἵερὸν τοῦτον τῶν μαρτύρων σηκόν, ἐκ μέσης ωντὸς τὸν Θεὸν τῶν μαρτύρων διὰ τῶν ὑμρῶν ἐξιλεούμενοι, διεκαρτερήσατε μέχρι τῆς μεσημβρίας ταύτης, τὴν ἡμετέραν ἄφιξιν ἀναμένοντες. Ὅμην μὲν οὖν καὶ 5 ὕπνου καὶ ἀναπαύσεως τὴν εἰς τὸν μάρτυρας τιμὴν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ λατρείαν προτιμῶσιν ἔτοιμος δομιθός. Εἴ δὲ δεῖ καὶ ἡμᾶς ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἀπολογήσασθαι, τῆς διατριβῆς ἔνεκεν καὶ τῆς ἐπὶ πλεῖστον ἀπολείψεως ὑμῶν, ἐροῦμεν τὴν αὐτίαν, δτὶ ἄλλην διδτίμον ταύτη τοῦ Θεοῦ Ἔκκλησίαν οἰκονομοῦντες, 10 οὐκ ὀλίγῳ πρὸς ὑμᾶς διειργομένην τῷ διαστίματι, τὸν χρόνον τοῦτον τῆς ἡμέρας κατηγαλώσαμεν. Ἐπεὶ οὖν ἔδωκεν δο Κύριος κάκείνοις πληρῶσαι τὴν λειτουργίαν, καὶ μὴ διαμαρτεῖν τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ἀπόδοτε μεθ' ἡμῶν τὴν εὐχαριστίαν τῷ εὐεργέτῃ, τῷ τὴν δρωμένην ταύτην τοῦ σώματος ἡμῶν ἀσθένειαν 15 τῇ ἀοράτῳ αὐτοῦ δυνάμει χειραγωγοῦντι. Ὡς ἀν δὲ ἐπὶ πλεῖον παρακατέχοντες ὑμᾶς ἀνιῶμεν, βραχέα ἐξ οὗ κατελάβομεν ἀδομένου ὅμην ψαλμοῦ διαλεχθέντες, καὶ τῷ λόγῳ τῆς παρακλήσεως κατὰ τὴν προσοῦσαν ἡμῖν δύναμιν τὰς ψυχὰς ὑμῶν θρέψαντες, ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν ἔκαστον δια- 20 φήσομεν. Τί τοίνυν ἦν τὸ ἀδόμενον; «Ἡγάπησα, φησίν, δτὶ εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου». Οὐ παντός ἔστιν εἰπεῖν τὸ «ἡγάπησα», ἀλλὰ τοῦ τελειούμενον ἥδη καὶ ὑπερβαίνοντος τὸν τῆς δουλείας φόβον, καὶ ἐν τῷ πνεύματι

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ'
ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΙΔ' ΨΑΛΜΟΝ

1. Πρὸ πολλοῦ ἔχετε κατακλύσει τὸν Ἱερὸν αὐτὸν ναὸν τῶν μαρτύρων, ζητοῦντες ἀπὸ τὸν Θεὸν τῶν μαρτύρων συγγνώμην διὰ τῶν ὑμνων ἀπὸ τὸ μεσονύκτιον, καὶ περιμένατε μέχρι τὸ μεσημέρι αὐτῆς τῆς ἡμέρας, ἀναμένοντες τὸν ἐρχομόν μας. Διὰ σᾶς λοιπὸν ποὺ ἐπροτιμήσατε καὶ ἀπὸ τὸν ὑπνον καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάπτασιν τὴν τιμὴν εἰς τοὺς μάρτυρας καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ, εἰνε ἔτοιμος δι μισθός. Ἐὰν δὲ πρέπῃ καὶ ἡμεῖς ν' ἀπολογηθοῦμεν διὰ τοὺς ἑαυτούς μας, ἐξ αἰτίας τῆς ἀργοπορίας καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον, θὰ εἴπωμεν τὴν αἰτίαν, δτὶ δηλαδὴ ἔξωδεύσαμεν τὸν χρόνον αὐτῆς τῆς ἡμέρας εἰς τὴν διοίκησιν κάποιας ἀλλῆς Ἐκκλησίας ποὺ τιμᾶται δπως καὶ αὐτή, καὶ ἡ δποία εύρισκεται εἰς μακρινὴν ἀπόστασιν ἀπὸ σᾶς. Ἐπειδὴ λοιπὸν δι Κύριος ἐπέτρεψε καὶ εἰς ἑκείνους νὰ ἐκπληρώσωμεν τὴν διακονίαν, καὶ εἰς τὴν ἴδικήν σας ἀγάπην νὰ μὴ ἐκπέσωμεν, εὔχαριστεῖστε μαζί μας τὸν εὐεργέτην, δι δποίος μὲ τὴν ἀόρατον δύναμιν του βοηθεῖ αὐτὴν τὴν σωματικὴν ἀδυναμίαν ποὺ εἰνε δρατὴ εἰς τοὺς δφθαλμούς σας. Καὶ διὰ νὰ μὴ σᾶς κρατοῦμεν περισσότερον καὶ σᾶς κουράσωμεν, θὰ εἴπωμεν δλίγα ἀπὸ τὸν ψαλμὸν ποὺ σᾶς εῦρωμεν νὰ ψάλλετε, καὶ ἀφοῦ θρέψωμεν τὸς ψυχάς σας μὲ τὸν λόγον τῆς παρακλήσεως ἀναλόγως μὲ τὴν ἴδικήν μας δύναμιν, θὰ ἀφήσωμεν ἐλεύθερον τὸν καθένα νὰ φροντίσῃ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος. Ποῖον λοιπὸν ψαλμὸν ἐψάλατε; «Ἡγάπησα», λέγει, «δτὶ εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου». Δὲν δύναται δ καθένας νὰ εἴπῃ τὸ «Ἡγάπησα», ἀλλὰ ἑκεῖνος ποὺ ἥδη τελειοῦται καὶ ξεπερνᾷ τὸν φόβον τῆς δουλείας καὶ ἔφθασεν εἰς

γενομένου τῆς νίοθεσίας. Οὐ πρόσκειται μὲν οὖν τῷ, ἡγάπησα, τό, τινά προσυπακούεται δὲ παρ' ἡμῶν, ὅτι τὸν Θεὸν τῶν δλῶν. Τὸ γὰρ κυρίως ἀγαπητὸν ὁ Θεός· ἐπειδήπερ ἀγαπητὸν δρίζονται εἶναι οὗ πάντα ἐφίεται. Ἀγαθὸν δὲ ὁ Θεός, καὶ πρῶτον καὶ τελειότατον τῶν ἀγαθῶν. Αὐτόν τε οὖν ἡγάπησα τὸν Θεόν, τῶν δρεκτῶν ὄντα τὸ ἔσχατον, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ παθήματα μετὰ χαρᾶς ὑπεδεξάμην. Τίνα δέ ἐστι ταῦτα μικρὸν ὑστερον διεξέρχεται, τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου, τοὺς κινδύνους τοῦ ἄδου, τὴν θλῖψιν, τὴν ὀδύνην, ἀπερ πάντα αὐτῷ ἀγαπητὰ 10 διὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην καὶ τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀποκειμένην τοῖς τὰ ὑπὲρ τῆς εὑσεβείας πάθη καταδεχομένοις, ἐφαίνετο. Οὐ γὰρ παρὰ προαιρεσιν, οὐδὲ βιαίως καὶ κατηραγκασμένως ὑπέμεινα, φησί, τοὺς ἀγῶνας, ἀλλὰ στοργῇ τινι καὶ διαθέσει ὑπεδεξάμην τὰ ἐπίπονα· ὥστε ἔχειν με λέγειν· «Οτι ἐνεκά σου 15 θανατούμεθα δληγ τὴν ἡμέραν». Καὶ ἔοικε ταῦτα ἰσοδυναμεῖν τοῖς τοῦ ἀποστόλου, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς αὐτῷ διαθέσεως λέγεσθαι τό· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλῖψις; ἢ στενοχωρία; ἢ διωγμός; ἢ λιμός; ἢ γυμνότης; ἢ κίνδυνος; ἢ μάχαιρα;». Ἡγάπησα οὖν ταῦτα πάντα, εἰδώς, ὅτι 20 ὑπὸ θεατῆς καὶ ἀθλοθέτη τῷ Δεσπότῃ τῶν δλῶν, τοὺς ὑπὲρ τῆς εὑσεβείας διαφέρω κινδύνους. «Οτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου». Οὕτω γὰρ καὶ ἔκαστος ἡμῶν δύναται τὸ ἐν ταῖς ἐντολαῖς ἐπίπονον διανύειν, ὅταν οίονεὶ θεατῇ τῷ Θεῷ τῶν δλῶν ἐπιδεικνύμενος ἢ τὴν ἔαντοῦ πολιτείαν.

25 2. «Οτι ἔκλινε τὸ οὖς αὐτοῦ ἐμοί». Ἔκλινεν, εἶπεν, οὐχ ἵνα σωματικήν τινα ἔννοιαν λάβῃς περὶ Θεοῦ ὅτα ἔχοντος, καὶ ταῦτα πρὸς τὸ ἡρεμαῖον τῆς φωνῆς ἐπικλίνοντος, δπερ ἡμεῖς

1. Ρωμ. 8, 15.

2. «Πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος, δμοίως δὲ πρᾶξις τε καὶ προαίρεσις

τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας¹. Δὲν ταιριάζει λοιπὸν εἰς τὸ «ἡγάπησα» τὸ «τινά». ἔξυπτακούεται δὲ ἀπὸ ἡμᾶς, ὅτι τὸν Θεὸν τῶν ὅλων. Διότι τὸ κατ' ἔξοχὴν ἀγαπητὸν εἶνε ὁ Θεός· ἀλλωστε δίδοντας τὸν δρισμὸν τῆς λέξεως «ἀγαπητὸν» λέγουν ὅτι εἶνε ἐκεῖνο ποὺ τὰ πάντα τὸ ἐπιθυμοῦ². Ἀγαθὸν δμως εἶνε ὁ Θεός, καὶ τὸ πρῶτον καὶ τελειότερον ἀπὸ τὰ ἀγαθά. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν Θεὸν ἡγάπησα, ποὺ εἶνε τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ ἐπιθυμητά, καὶ μὲ χαρὰν ἐδέχθην τὰ παθήματα χάριν αὐτοῦ. Ποῖα δὲ εἶνε αὐτά, τὰ ἀναφέρει ὑστερα ἀπ' ὅλιγον, αἱ ὧδηναι τοῦ θανάτου, οἱ κίνδυνοι τοῦ φόνου, ἡ θλῖψις, ὁ πόνος, τὰ δποῖα τοῦ ἐφαίνοντο δλα ἀγαπητά, διότι ἀγαποῦσε τὸν Θεὸν καὶ εἶχε ἐλπίδα, τὴν δποίαν ἀναμένουν δσοι ὑπομένουν τὰ παθήματα ὑπὲρ τῆς εὔσεβείας. Διότι, λέγει, δὲν ὑπέμεινα τοὺς ἀγῶνας χωρὶς τὴν θέλησίν μου, οὕτε διὰ τῆς βίας καὶ διὰ ἔξαναγκασμοῦ, ἀλλὰ ἐδέχθην τὰ θλιβερὰ μὲ κάποιαν στοργὴν καὶ καλὴν διάθεσιν· ὥστε νὰ δύναμαι νὰ λέγω· «”Οτι ἔνεκά σου θανατούμεθα δλην τὴν ἡμέραν»³. Καὶ φαίνεται ὅτι αὐτὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν δύναμιν μὲ ἐκεῖνα ποὺ λέγει ὁ ἀπόστολος καὶ λέγεται μὲ τὴν ἰδίαν μὲ ἐκείνου διάθεσιν τό· «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλῖψις; ἡ στενοχωρία; ἡ διωγμός; ἡ λιμός; ἡ γυμνότης; ἡ κίνδυνος; ἡ μάχαιρα;»⁴. Ἀγάπησα λέγει, ὅλα αὐτὰ γνωρίζοντας ὅτι ὑποφέρω τοὺς κινδύνους ὑπὲρ τῆς εὔσεβείας ἔχοντας θεατὴν καὶ ἀθλοθέτην τὸν Δεσπότην τῶν πάντων. «”Οτι εἰσακούσεται Κύριος τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου». Ἔτσι καὶ ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς δύναται νὰ ἐκτελῇ τὰς δυσκόλους ἐντολάς, ὅταν ἐπιδεικνύῃ τὴν ζωήν του σὰν εἰς θεατὴν τὸν Θεὸν τὸν ὅλων.

2. «”Οτι ἔκλινε τὸ οὖς αὐτοῦ ἐμοί». Εἶπεν, ἔκλινεν, ὅχι διὰ νὰ νομίσῃς πώς ὁ Θεός ἔχει σῶμα, πώς ἔχει αὐτιὰ καὶ αὐτὰ τὰ κατεβάζει πρὸς τὴν σιγανήν φωνήν, τὸ δποῖον κάμνομεν

ἀγαθοῦ τινος ἐφίεσθαι δοκεῖ· διὸ καλῶς ἀπεφήναντο τάγαθόν, οὐ πάντ’ ἐφίεται», Ἀριστοτέλους, Ἡθικὰ Νικομάχεια, 1, 1 (1094α).

3. Ψαλ. 43, 23.

4. Ρωμ. 8, 35.

ποιοῦμεν πρὸς τοὺς μικρὸν φθεγγομένους προσεγγίζοντες ἡμῶν τὴν ἀκοήν, ἵνα ἐκ τοῦ σύνεγγυς τῇ αἰσθήσει παραδεξώμεθα τὸ λαλούμενον, ἀλλ᾽ «Ἐκλινεν», εἶτεν, ἵνα τὸ ἑαυτοῦ ἀσθενὲς ἐπιδεῖξηται. «Οτι χαμαὶ κειμένῳ μοι συγκατέβῃ διὰ φιλανθρωπίαν· οἶονεί, ἀρρώστον τινὸς ἐκ πολλῆς ἀσθενείας οὐδὲ φθέγγεσθαι τραγῶς δυναμένον, φιλάνθρωπος ἴατρὸς προσαγαγὼν ἑαυτοῦ τὴν ἀκοήν ἐκ τοῦ σύνεγγυς μανθάνοι τὰ ἀναγκαῖα τῷ κάμνοντι. «Ἐκκλινεν οὖν τὸ οὖς αὐτοῦ ἐμοί». Ἡ γὰρ θεία ἀκοή οὐ φωνῆς δεῖται πρὸς αἴσθησιν· οἴδε γὰρ καὶ ἐν τῷ κινήματι 10 τῆς καρδίας γνωρίσαι τὰ ἐπιζητούμενα. Ἡ οὐκ ἀκούεις διτι Μαϋσῆς μηδὲν φθεγγόμενος, ἀλλὰ τοῖς ἀλαλήτοις ἑαυτοῦ στεναγμοῖς ἐντυγχάνων τῷ Κυρίῳ, ἥκοντετο παρὰ τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Τί βοᾶς πρός με;». Οἶδεν δὲ Θεός καὶ αἷματος ἀκοῦσαι δικαίου, ὃ γλῶσσα οὐ πρόσεστιν, οὐδὲ φωνὴ τὸν ἀέρα περῶσα.

15 Ἔργων δὲ δικαίων παρουσία μεγαλοφωνίᾳ ἔστι παρὰ Θεῷ. «Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι». Ἡμεῖς μὲν ἐν μιᾷ προσευξάμενοι ἡμέρᾳ, ἣ ἐν μιᾷ ὡρᾳ βραχὺ τι ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν ἐπιστυγνάσαντες, ἀμεριμνῶμεν ὡς ἥδη τι ποιήσαντες ἐφάμιλλον τῇ κακίᾳ ἡμῶν. Ὁ μέντοι ἄγιος πάντι τῷ χρόνῳ 20 τῆς ζωῆς ἑαυτοῦ παραμετρουμένην ἐπιδείκνυσθαι λέγει τὴν ἔξομολόγησιν. «Ἐν ταῖς ἡμέραις γάρ μου, φησί, πάσαις ἐπικαλέσομαι». Είτα ἵνα μὴ οἰηθῆται διτι ἐνευημερῶν τῷ βίῳ τούτῳ καὶ πάντων αὐτῷ τῶν πραγμάτων κατὰ διοῦν προϊόντων ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεόν, διηγεῖται τὸ μέγεθος τῶν περιστάσεων, 25 ἐν αἷς δὲ οὐκ ἐπελάθετο τοῦ ὄντος τοῦ Θεοῦ. «Περιέσχον γάρ με, φησίν, ὡδῖνες θανάτου, κίνδυνοι ἢδου εὔροσάν με». Κυρίως μὲν αἱ ὡδῖνες ἐπὶ τῶν κατὰ τὰς κυήσεις ὁδῶν εἰσι τεταγμέναι, δταν πρὸς ὅγκον ἡ γαστὴρ διεγειρομένη ὡθῇ τὸ ἐμβρύον πρὸς τὸ ἔξω· είτα θλιβόμενα τὰ γεννητικὰ μέρη, καὶ 30 περιτεινόμενα τῷ κυήματι σπασμοῖς καὶ συνολκαῖς τῶν ἴνῶν, δέντατας ἀλγηδόνας καὶ δριμείας ὁδύνας ἐμποιεῖ ταῖς τικτούσαις. Μετήνεγκε δὲ τὰς ὡδῖνας καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου, τὰς περι-

καὶ ἡμεῖς πλησιάζοντες τὰ αὐτιά μας πρὸς ἐκείνους ποὺ δμιλοῦν σιγανά, ὥστε νὰ ἀκούσωμεν ἀπὸ κοντὰ τὰ λόγια τους, ἀλλὰ εἴπεν «ἔκλινεν» διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἴδικήν του ἀδυναμίαν. Διότι, ἐνῷ ἦτο πεσμένος κάτω, κατέβη πρὸς αὐτὸν ἀπὸ ἀγάπην· ὅπως ἔνας φιλάνθρωπος ἰατρὸς πηγαίνει κοντὰ τὸ αὐτί του, ὥστε ἀπὸ κοντὰ νὰ μάθῃ αὐτὰ ποὺ χρειάζεται ὁ ἄρρωστος, ὁ ὅποιος ἀπὸ τὴν πολλήν του ἀσθένειαν δὲν δύναται νὰ δημιλήσῃ δυνατά. «Ἐσκυψε λοιπὸν τὸ αὐτί του εἰς ἐμένα. Ἡ θεία ἀκοή βέβαια δὲν χρειάζεται ν' ἀκούσῃ φωνὴν διὰ νὰ καταλάβῃ· δύναται καὶ ἀπὸ τὴν κίνησιν τῆς καρδίας νὰ γνωρίσῃ ὅσα ἐπιζητοῦμεν. Ἡ δὲν ἀκοῦς ὅτι ὁ Μωϋσῆς χωρὶς νὰ προφέρῃ λόγια, ἀλλὰ προσευχόμενος μὲν ἀλαλήτους στεναγμούς εἰς τὸν Κύριον, ἡκούετο ἀπὸ τὸν Κύριον ποὺ τοῦ λέγει· «Τί βοῶς πρός με;»⁵. Δύναται ἀκόμη ὁ Θεὸς νὰ ἀκούῃ καὶ αἷμα δικαίου, τὸ δποῖον δὲν ἔχει γλῶσσαν, οὔτε φωνὴν ποὺ νὰ διασχίζῃ τὸν ἀέρα. Ἡ ὑπαρξίς δικαίων ἔργων εἶνε ἡ μεγαλυτέρα φωνὴ κοντὰ εἰς τὸν Θεόν. «Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις μου ἐπικαλέσομαι». Ἡμεῖς ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἡμέρας προσευχήθημεν ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ὥρας ἐλυπήθημεν δλίγον διὰ τὰς ἀμαρτίας μας, εἴμεθα ξένοιαστοι σὰν νὰ ἐκάναμεν ἥδη κάτι ποὺ νὰ εἶνε ἵσάξιον πρὸς τὴν κακίαν μας. Ὁ ἀγιος ὅμως λέγει ὅτι θὰ δεικνύῃ τὴν ἔξομολόγησίν του κατὰ τὴν διάρκειαν δλης τῆς ζωῆς του. Διότι λέγει· «Ἐν ταῖς ἡμέραις μου πάσαις ἐπικαλέσομαι». Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι ἐπεκαλεῖτο τὸν Θεόν, δταν ἔζοῦσεν εύτυχής εἰς αὐτὴν τὴν ζωήν, καὶ δλαι αἱ ὑποθέσεις του ἐπήγαιναν καλά, ἀναφέρει τὸ μέγεθος τῶν θλίψεων, εἰς τὰς δποίας καὶ, δταν ἦτο, δὲν ἐλησμόνησε τὸ δνομα τοῦ Θεοῦ. Λέγει λοιπόν· «Περιέσχόν με ὡδῖνες θανάτου, κίνδυνοι ἄδου εὔροσάν με». Κυρίως ἡ λέξις ὡδῖνες ἀναφέρεται εἰς τοὺς πόνους κατὰ τοὺς τοκετούς, ὅταν ἔξογκοῦται ἡ κοιλία καὶ σπρώχνῃ τὸ ἔμβρυον πρὸς τὰ ἔξω· ἔπειτα πιεζόμενα τὰ γεννητικὰ μέρη καὶ καθὼς τεντώνονται ἀπὸ τὸ κυοφορούμενον μὲν σπασμοὺς καὶ συσπάσεις τῶν μυῶν προξενοῦν διαπεραστικοὺς πόνους καὶ φοβερὰς ὡδῖνας εἰς τὰς γυναῖκας ποὺ γεννοῦν. Μετέφερε δὲ τὰς ὡδῖνας καὶ εἰς τὸν θά-

σταμένας τὸ ζῷον ἐν τῷ μερισμῷ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Οὐδὲν οὖν φησιν μέτριον πεπονθέναι, ἀλλὰ μέχρι καὶ αὐτῶν πειρᾶσθαι τῶν ὡδίνων τοῦ θανάτου, καὶ εἰς κίνδυνον τῆς καταβάσεως τοῦ ἄδου ἀφίχθαι. Ἐάρ' οὖν καὶ μόνα ταῦτα πέπονθεν 5 ἐφ' οἷς σεμνύνεται, ἢ ταῦτα μὲν πολλάκις καὶ ἀκούσια; Οὐδὲν δὲ τῶν ἡγαγκασμένων ἐπαινετόν. Ἀλλὰ βλέπε τὸ μεγαλοφυὲς τοῦ ἀθλητοῦ. Ἐπειδὴ γάρ «περιέσχον με ὡδῖνες θανάτου, καὶ κίνδυνοι ἄδου εὑροσάν με», τοσοῦτον ἀπέσχον τοῖς πειρασμοῖς τούτοις ὑποπεσεῖν, δτι καὶ πολλῷ τούτων πλείοσι κατὰ τὸ ἔκου-
10 σιον πειρασμοῖς ἐμαυτὸν προεθέμην. Θλῖψιν καὶ ὁδύνην ὀσπερ ἔκὼν ἐμαυτῷ ἐπεξεῦρον, οὐκ ἀκουσίως ὑπ' αὐτῶν κατελήφθην.
Ἐν μὲν γάρ τοῖς κατόπιν «κίνδυνοι ἄδου εὑροσάν με»· ἐνταῦθα δὲ «θλῖψιν καὶ ὁδύνην εὑρον». Ἐπειδὴ γάρ ἐκεῖ ἀνενδότως ἔχων εὑρέθην πρὸς τὰ παρὰ τοῦ πειράζοντος ἐπαχθέντα, ἵνα δειξω
15 τὴν περιουσίαν τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης, προσέθηκα θλῖψιν ἐπὶ τῇ θλίψει, καὶ ὁδύνην ἐπὶ τῇ ὁδύνῃ· οὐ τῇ ἐμαυτοῦ δυνάμει τῶν ἀλγειῶν κατεπανιστάμενος, ἀλλὰ διότι τὸ δύνομα Κυρίου ἐπεκαλεσάμην. Τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· «Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερονικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς». Νικᾶ
20 μὲν γάρ διὰ τοῦ προσέθηκα θλῖψιν ἐπαγομένοις· ὑπερονικᾶ δὲ διὰ τοῦ προσέθηκα θλῖψιν τοῖς προστάταις τῶν ὁδῶν τοῦ θανάτου λεγέτω·
«Περιέσχον με ὡδῖνες θανάτου». «Πᾶς γάρ, φησίν, διὰ τοῦ προσέθηκα θλῖψιν τοῖς προστάταις τῶν ὁδῶν τοῦ θανάτου, λεγέτω·
25 Πᾶς οὖν ἡμην, φησίν, διὰ τοῦ προσέθηκα θλῖψιν τοῖς προστάταις τῶν ὁδῶν τοῦ θανάτου, λεγέτω· Πᾶς οὖν ἡμην ἐξιασάμην ἐμαυτόν; Ἐπειδὴ θλῖψιν καὶ ὁδύνην εὑρον τὴν διὰ τῆς μετα-

νατον, αἱ δόποῖαι κυκλώνουν τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Λέγει λοιπὸν ὅτι τίποτε τὸ μέτριον δὲν ἔπαθεν, ἀλλὰ ἔφθασε νὰ δοκιμάσῃ καὶ αὐτὰς τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου καὶ νὰ κινδυνεύσῃ νὰ κατεβῇ εἰς τὸν ᾅδην. Ἐάρα λοιπὸν μόνον αὐτὰ ἔπαθε διὰ τὰ δόποια καυχᾶται, ἢ αὐτὰ βέβαια, δλλὰ πολλὰς φοράς καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν του; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ γίνονται ἀναγκαστικῶς δὲν εἶνε ἀξιέπατινον. Παρατήρησε ὅμως τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ ἀθλητοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν «περιέσχόν με ὡδῖνες θανάτου, καὶ κίνδυνοι ᾁδου εὔροσσαν με», τόσον πολὺ ἀπεῖχα ἀπὸ τὸ νὰ ὑποκύψω εἰς τοὺς πειρασμοὺς αὐτούς, ὥστε καὶ εἰς πολὺ περισσοτέρους πειρασμοὺς ἀπὸ αὐτούς ἔξεθεσα τὸν ἐσυτόν του μὲ τὴν θέλησίν μου. Τὴν θλῖψιν καὶ τὸν πόνον τὰ ἀνεκάλυψα μὲ τὴν θέλησίν μου διὰ τὸν ἐσυτόν μου, δὲν συνελήφθην ὅμως ἀπὸ αὐτὰς χωρὶς τὴν θέλησίν μου. Διότι παρακάτω λέγει: «Κίνδυνοι ᾁδου εὔροσσάν με»· ἐδῶ δὲ «θλῖψιν καὶ ὀδύνην εὔρον». Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖ ἔμεινα ἀνένδοτος πρὸς τοὺς πειρασμούς τοῦ διαβόλου, διὰ νὰ δείξω τὴν πλουσίαν ἀγάπην μου πρὸς τὸν Θεόν, προσέθεσα θλῖψιν ἐπάνω εἰς τὴν θλῖψιν, καὶ ὀδύνην ἐπάνω εἰς τὴν ὀδύνην· καὶ δὲν ἀντεστάθην εἰς τοὺς πόνους μὲ τὴν ἴδικήν μου δύναμιν, ἀλλὰ διότι ἐπεκαλέσθην τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Παρόμοιον εἶνε καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει δ ἀπόστολος: «Ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς»⁶. Νικᾶ βεβαίως ἐκεῖνος ποὺ δὲν ὑποχωρεῖ εἰς ὅσα τοῦ ἔρχονται ἀναγκαστικά· ὑπερνικᾶ ὅμως ἐκεῖνος ποὺ ἐπισύρει μόνος του τὰς θλίψεις διὰ νὰ δείξῃ τὴν ὑπομονήν του. Αὐτὸς ποὺ ἔπεσεν εἰς κάποιαν θανάσιμον ἀμαρτίαν⁷, ἃς λέγη· «Περιέσχόν με ὡδῖνες θανάτου». Διότι λέγει: «Πᾶς δ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν, ἔκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται»⁸. Ὁταν λοιπόν, λέγει, ἐδούλευα εἰς τὴν ἀμαρτίαν καὶ ἦμουν ὡς ἔμβρυον εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ θανάτου, τότε καὶ εὑρέθην εἰς τοὺς κινδύνους τοῦ ᾁδου. Πῶς ἐθεράπευσα τὸν ἐσυτόν μου; Ἐπειδὴ εὔρον τὴν θλῖψιν

νοίας. Ἀναλογοῦσαν γὰρ τῷ μεγέθει τῆς ἀμαρτίας τὴν ἐκ τῆς μετανοίας κάκωσιν ἐμαυτῷ ἐπενόησα, καὶ οὕτως ἐτόλμησα τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπικαλέσασθαι. Τίνα δὲ ἦν ἀ εἰπον; «Ὥ Κύριε, ὁῦσαι τὴν ψυχήν μου». Κατέχομαι ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ταύτῃ·
5 σὺ δὸς τὸ ὑπὲρ ἔμοῦ λύτρον, καὶ ὁῦσαι τὴν ψυχήν μου.

3. «Ἐλεήμων δὲ Κύριος καὶ δίκαιος». Πανταχοῦ συνάπτει ἡ Γραφὴ τοῖς οἰκτιῷμοῖς τοῦ Θεοῦ τὴν δικαιοσύνην, διδάσκουσα ἡμᾶς, ὅτι οὕτε ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἀκριτος, οὕτε ἡ κρίσις ἀνελεήμων. Ἀλλὰ καὶ ἐλεῶν κεκριμένως τοῖς ἀξίοις ἐπιμετρεῖ τοὺς
10 οἰκτιῷμούς· καὶ κρίνων ἐστοχασμένως τῆς ἀσθενείας ἡμῶν ἐπάγει τὴν κρίσιν, φιλανθρωπίᾳ μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ ἵσου ἀντιμετρήσει ἀμινόμενος ἡμᾶς. «Καὶ δὲ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ». Ἐλεός ἐστι πάθος ἐπὶ τοὺς παρ' ἀξίαν τεταπεινωμένους, παρὰ τῶν συμπαθῶν διατιθεμένων γινόμενον. Ἐλεοῦμεν τὸν ἐκ μεγάλου πλούτου
15 πρὸς τὴν ἐσχάτην πενίαν μεταπεσόντα, τὸν ἐκ τῆς ἀκρας εὐεξίας τοῦ σώματος εἰς τὴν ἐσχάτην ἀσθένειαν καταβληθέντα, τὸν ἐπὶ κάλλει καὶ ὥρᾳ σώματος ἀγαλλόμενον καὶ ὑπὸ τῶν αἰσχύστων παθῶν διαφθαρέντα. Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἡμέν ποτε ἔνδοξοι ἐπὶ τῆς τοῦ παραδείσου διαγωγῆς, ἐγενόμεθα δὲ ἀδοξοι καὶ τα-
20 πεινοὶ διὰ τὴν ἔκπτωσιν, «ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ», ὅρῶν ἡμᾶς οἴοι ἀνθ' οἶων γεγόναμεν. Λιὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἀδάμ ἀνεκαλεῖτο τῇ τοῦ ἐλέου φωνῇ, λέγων «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;». Οὐ γὰρ διδαχθῆναι ἔζητε ὁ πάντα εἰδώς, ἀλλὰ νοῆσαι αὐτὸν ἐβούλετο οἶος ἀνθ' οἶον γέγονε. «Ποῦ εἶ;» ἀντὶ τοῦ, εἰς οἶον πτῶμα κατελήλυθας
25 ἀπὸ τηλικούτον ὕψους;

4. «Φυλάσσων τὰ νήπια ὁ Κύριος· ἐταπεινώθην, καὶ ἐσωσέ με». Εἴτε κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον, οὐκ ἀν συνέστη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, μὴ τῶν κομιδῆν νηπίων καὶ ἔτι βρεφῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου

καὶ τὸν πόνον ποὺ προκαλεῖ ἡ μετάνοια. Ἐπενόησα διὰ τὸν ἑαυτὸν μου κακοπάθειαν ἐκ τῆς μετανοίας ἀνάλογον πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀμαρτίας, καὶ τότε ἐτόλμησα νὰ ἐπικαλεσθῶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Ποῖα ἦταν αὐτὰ ποὺ εἶπα; «Ω Κύριε, βῦ-σαι τὴν ψυχήν μου». Εἶμαι κρατούμενος εἰς αὐτὴν τὴν αἰχμα-λωσίαν, ἐσὺ δῶσε τὸ λύτρον ὑπὲρ ἐμοῦ, καὶ γλύτωσε τὴν ψυ-χήν μου.

3. «Ἐλεήμων δὲ Κύριος καὶ δίκαιος». Παντοῦ ἡ Γραφὴ συν-δέει τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν δικαιοσύνην, καὶ μᾶς δι-δάσκει, δτὶ οὔτε ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ εἴνε ἀκριτος, οὔτε ἡ κρίσις χωρὶς εὐσπλαγχνίαν. Ἀλλὰ καὶ δταν ἐλεῇ δίδει τοὺς οἰκτιρμοὺς του εἰς ἑκείνους ποὺ κρίνει ὁξίους· καὶ δταν κρίνῃ, ἐκφέρει τὴν ἀπόφασιν, ὑπολογίζοντας τὴν ἀδυναμίαν μας, καὶ μᾶς τιμωρεῖ περισσότερον μὲ ἀγάπην παρὰ μὲ τὴν ἀντα-πόδοσιν τοῦ Ἰσου. «Καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ». Ἐλεος εἴνε συμπά-θεια πρὸς ἑκείνους ποὺ ἔχουν ταπεινωθῆ, ἐνῷ δὲν ἀξιζαν, ποὺ προέρχεται ἀπὸ ἑκείνους ποὺ στέκονται μὲ συμπάθειαν, πρὸς αὐτούς. Ἐλεοῦμεν ἑκείνου ποὺ ἀπὸ τὰ πολλὰ πλούτη μετέπε-σεν εἰς τὴν ἐσχάτην πτωχείαν, ἀπὸ τὴν ἀκρανίαν τοῦ σώμα-τος κατεβλήθη εἰς τὴν χειροτέραν ἀσθένειαν, ἑκείνου ποὺ ἔχα-ρετο διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν νεανικότητα τοῦ σώματος, καὶ δι-εφθάρη ἀπὸ τὰ χειρότερα πάθη. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς εἴ-μεθα κάποτε ἔνδοξοι, δταν ἔξούσαμεν εἰς τὸν παράδεισον, ἐγί-ναμεν δμως ἀδοξοι καὶ ταπεινοὶ διὰ τῆς πτώσεως, «ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλεεῖ», βλέπων ὅποιοι ἔγίναμεν, ἀντὶ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ εἴμεθα. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν Ἄδαμ ἐπροσπαθοῦσε νὰ τὸν ἐπανα-φέρῃ μὲ τὴν εὐσπλαγχνικήν φωνήν του, λέγων· «Ἄδαμ, ποῦ εἶ;». Διότι δὲν ᾔθελε νὰ μάθῃ ἑκείνος ποὺ ἔγνωριζε τὰ πάντα, ἀλλὰ ᾔθελε νὰ καταλάβῃ αὐτὸς ποῖος ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ ποῖος ἔγινε. Λέγει «ποῦ εἶ;» ἀντὶ τοῦ, εἰς ποίαν πτῶσιν κατέπεσες ἀπὸ τόσου μεγάλου ὑψος;

4. «Φυλάσσων τὰ νήπια δὲ Κύριος· ἐταπεινώθην καὶ ἔσω-σε με». Εἴτε τὸ ἐννοήσης κατὰ λέξιν, δὲν θὰ ὑφίσταστο ἡ ἀνθρω-πίνη φύσις, ἐὰν δὲν ἐφύλασσεν δὲ Κύριος καὶ τὰ τελείως νήπια

φυλασσομένων. Πῶς γὰρ ἡ τὰ ἐν τῇ μήτρᾳ κυνοφορούμενα ἡδύ-
νατο τρέφεσθαι ἢ κινεῖσθαι ἐν οὕτῳ στενοῖς χωρίοις, καὶ μη-
δεμίαν ἔχουσιν ἀναστροφῆν, ἀλλ' ἐν σκοτεινοῖς τόποις καὶ ἐνύ-
γροις τὴν ζωὴν ἔχοντα, καὶ οὕτε ἀναπνεῖν δυνάμενα, οὕτε ζῆν
5 τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν, ἀλλὰ δίκην ἰχθύων τοῖς ὑγροῖς ἐμφε-
ρόμενα, εἰ μὴ τῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ φυλακῇ διεκρατεῖτο; Πῶς
δ' ἂν εἰς τὸν ἀήθη τοῦτον ἐκπεσόντα τόπον, καὶ ἀπὸ τῆς ἐν τῇ
μήτρᾳ θεομότητος τῷ ἀέρι περιψυχόμενα κάν πρὸς τὸ βραχὺ^ν
διήρκεσεν, εἰ μὴ παρὰ Θεοῦ διεσώζετο; «Φυλάσσων οὖν τὰ
10 νήπια δὲ Κύριος ἐταπεινώθην, καὶ ἔσωσέ με». Ἡ καὶ οὕτω νοή-
σεις τὸν λόγον. «Οτι ἐπειδὴ ἐστράφην, καὶ ἐγενόμην ὡς τὸ νή-
πιον, καὶ ἐδεξάμην τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ὡς παιδίον, καὶ
διὰ τῆς ἀκακίας ἐμαυτὸν εἰς τὴν τῶν παιδίων ταπείνωσιν κατή-
γαγον, «οὐ φυλάσσων τὰ νήπια Κύριος», ἐπειδὴ ἐταπεινώθην,
15 ἔσωσέ με.

5. «Ἐπίστρεψον, φυχή μου, εἰς τὴν ἀνάπτανσίν σου, ὅτι
Κύριος εὐηργέτησέ σε». Εαυτῷ προσάγει τοὺς παρακλητικοὺς
λόγους δὲ καλὸς ἀγωνιστής, παραπλησίως τῷ Παύλῳ λέγων
«Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἥγωντισμαι, τὸν δορύμον τετέλεκα, τὴν
20 πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι δὲ τῆς δικαιοσύνης στέ-
φανος». Ταῦτα λέγει καὶ πρὸς ἑαυτὸν δὲ προφήτης ἐπειδὴ ἴκανῶς
τοῦ βίου τούτου τὸν δολιχὸν ἐξεπλήρωσας, «ἐπίστρεψον λοι-
πὸν εἰς τὴν ἀνάπτανσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε». Πρό-
κειται γὰρ ἀνάπτανσις αἰώνια τοῖς νομίμως τὸν ἐνταῦθα δια-
25 θλήσασι βίον, οὐ κατὰ ὄφείλημα τῶν ἔργων ἀποδιδομένη, ἀλλὰ
κατὰ χάριν τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ τοῖς εἰς αὐτὸν ἥλπικόσι
παρεχομένῃ. Είτα, πρὸν τὰ ἐκεῖ ἀγαθὰ διηγήσασθαι, τὴν ἀπο-
φνηγήν τῶν τοῦ κόσμου δχληρῶν διηγούμενος, ἐπὶ τούτοις εὐχα-

καὶ τὰ βρέφη ἀκόμη. Διότι πῶς θὰ ἡδύναντο τὰ κυοφορούμενα ἔμβρυα εἰς τὴν μήτραν ἢ νὰ τρέφωνται ἢ νὰ κινοῦνται εἰς τόσον στενοὺς χώρους, καὶ χωρὶς νὰ κάμνουν καμμίαν στροφήν, ἀλλὰ νὰ ζοῦν εἰς σκοτεινούς καὶ ύγρους τόπους, καὶ οὕτε νὰ δύνανται νὰ ἀναπνεύσουν, οὕτε νὰ ζήσουν τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ σὰν ἰχθύες νὰ κολυμβοῦν μέσα εἰς τὰ ύγρά, πῶς θὰ συνεκραστοῦντο, ἐὰν δὲν τὰ ἐφρουροῦσεν ὁ Θεός; Καὶ ἀκόμη πῶς θὰ ἔζοῦσαν ἔστω καὶ δι’ ὀλίγον, ὅταν θὰ ἔβγαιναν εἰς τὸν ἀσυνήθιστον αὐτὸν τόπον καὶ θὰ ἥσθανοντο τὸν ψυχρὸν ἀέρα ὑστερα ἀπὸ τὴν θερμότητα τῆς μήτρας, ἐὰν δὲν διεφυλάσσοντο ἀπὸ τὸν Θεόν; «Φυλάσσων οὖν τὰ νήπια ὁ Κύριος ἐταπεινώθην, καὶ ἔσωσέ με». Καὶ ἔτοι δύνασαι νὰ ἐννοήσῃς τὸν λόγον. "Οτι δηλαδὴ ἐπειδὴ ἐστράφην καὶ ἔγινα σὰν νήπιον, καὶ ἐδέχθην τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν σὰν παιδίον¹⁰, καὶ διὰ τῆς ἀκακίας κατέβασα τὸν ἐαυτόν μου εἰς τὴν ταπεινωσιν τῶν παιδιῶν, «ὁ Κύριος ποὺ φυλάσσει τὰ νήπια», ἐπειδὴ ἐταπεινώθην, μὲ ἔσωσεν.

5. «Ἐπίστρεψον, ψυχή μου, εἰς τὴν ἀνάπταυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε». Ὁ καλὸς ἀγωνιστής εἰς τὸν ἐαυτόν του λέγει τὰ προτρεπτικὰ λόγια λέγων παρομοίως μὲ τὸν Παῦλον· «Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἡγώνισμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος»¹¹. Αὐτὰ τὰ λέγει καὶ πρὸς τὸν ἐαυτόν του ὁ προφήτης· ἐπειδὴ ἀρκετὰ διήνυσες τὸν ἀγωνιστικὸν δρόμον ἀπῆς τῆς ζωῆς, «ἐπίστρεψον» λοιπὸν · «εἰς τὴν ἀνάπταυσίν σου, ὅτι Κύριος εὐηργέτησέ σε». Εἰς δοσους ἡγωνίσθησαν νομίμως εἰς τὴν ἐδῶ ζωὴν ἔχει ἐτοιμασθῆ ἐκ τῶν προτέρων αἰωνία ἀνάπταυσις, ἡ ὁποία τοὺς δίδεται ὅχι σὰν χρέος διὰ τὰ ἔργα των, ἀλλὰ παρέχεται σᾶν δωρεὰ τοῦ μεγαλοδώρου Θεοῦ εἰς δοσους ἥλπισαν εἰς αὐτόν. "Ἐπειτα, προτοῦ ἀναφέρῃ τὰ ἔκει ἀγαθά, ἀναφέρει τὰς ἐνοχλήσεις τοῦ κόσμου ἀπὸ τὰς ὁποίας διέφυγε

ριστεῖ τῷ ἐλευθερωτῇ τῶν ψυχῶν, τῷ τῆς ποικίλης αὐτὸν καὶ ἀπαραιτήτου δουλείας τῶν παθημάτων ἔξαιρον μένων. Τίνα δέ ἔστι ταῦτα; «Οτι ἔξείλετο τὴν ψυχήν μου ἐκ θανάτου, τοὺς δόφθαλμούς μου ἀπὸ δάκρυών, καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ δλισθή-
5 ματος». Συγκρίσει τῶν ὁδε τὴν μέλλονσαν ἀνάπτανσιν διαγρά-
φει. Ἐνταῦθα γάρ με, φησί, περιέσχον ὡδῖνες θανάτου· ἐκεῖ δὲ ἔξείλετο τὴν ψυχήν μου ἐκ θανάτου. Ἐνταῦθα οἱ δόφθαλμοὶ τὸ ἐκ τῆς θλίψεως προχέοντι δάκρυν· ἐκεῖ δὲ οὐκέτι δάκρυν
10 ἐπισκοτοῦν ταῖς κόραις τῶν εὐφραινομένων τῇ θεωρίᾳ τοῦ κάλ-
λους τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. «Ἄφειλε γὰρ ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυν ἀπὸ παντὸς προσώπουν». Ἐνταῦθα πολὺς ὁ κίνδυνος τοῦ δλισθήμα-
τος· διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγεν «Ο δοκῶν ἐστάναι βλεπέτω μὴ πέσῃ». Ἐκεῖ δὲ πάγιοι αἱ βάσεις ἀπερίτρεπτος ἡ ζωὴ. Οὐκέτι
15 κίνδυνος πρὸς ἀμαρτίαν ὑπενεχθῆναι. Οὗτε γὰρ σαρκὸς ἐπανά-
στασις, οὗτε γνωμικὸς συνεργία πρὸς ἀμαρτίαν. Διότι οὐκ ἔνι
ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐν τῇ ἀναστάσει, ἀλλὰ μία τίς ἔστι ζωὴ καὶ
μονότροπος, εὐαρεστούντων τῷ ἑαυτῶν Δεσπότῃ τῶν κατοι-
κούντων ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ζώντων. Ο κόσμος οὗτος αὐτός τέ ἔστι
θητός, καὶ χωρίον ἀποθνήσκοντων. Ἐπειδὴ γὰρ σύνθετός ἔστι
20 τῶν ὄρωμένων ἡ σύστασις, τὸ δὲ σύνθετον ἀπαν διαλύεσθαι
πέφυκεν, οἱ ἐν τῷ κόσμῳ ὅντες, μέρη ὅντες τοῦ κόσμου, ἀναγ-
καίως τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ἀπολαύομεν. Διὰ τοῦτο καὶ ποὺν
θανάτῳ τὴν ψυχὴν διαζευχθῆναι τοῦ σώματος, ἀποθνήσκομεν
πολλάκις οἱ ἀνθρώποι. Καὶ μὴ παράδοξον φανῇ σοι τὸ λεγό-
25 μενον, ἀλλὰ σκόπει τοῦ πράγματος τὴν ἀλήθειαν. Ἐν τρισὶ
γὰρ ἐβδομάσιν ἐτῶν τρεῖς ὑφίστασθαι πέφυκεν ἀλλοιώσεις καὶ
μεταβολὰς ἡλικιῶν καὶ βίων ὁ ἀνθρώπος, καὶ καθ' ἐκάστην ἐβδο-
μάδα, ἵδιος δρος περιγράφων τὰ παρελθόντα, καὶ ἐναργῆ παρέ-
χων τὴν μεταποίησιν. Τοῦ παιδίου ἡ ἡλικία ἐν τῇ τῶν ὁδόντων
30 ἀποβολῇ κατὰ τὴν πρώτην ἐβδομάδα περιορίζεται. Τοῦ παι-
δός λοιπὸν τοῦ πρὸς τὰς μαθήσεις ἐπιτηδείου ἡ προθεσμία ἔστι

12. Ἡσ. 25, 8.

13. Α' Κορ. 10, 12.

14. Εἰς τὰς τρεῖς ἐπταετίας δὲν συμπεριλαμβάνεται δλόκληρος ὁ χρό-
νος τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὅποιον αὐξάνει.

καὶ δι' αὐτὰ εὐχαριστεῖ τὸν ἔλευθερωτὴν τῶν ψυχῶν, αὐτὸν ποὺ τὸν λυτρώνει ἀπὸ τὴν πολύμορφην καὶ ἀναπόφευκτην δουλείαν εἰς τὰ πάθη. Ποῖα δὲ εἶνε αὐτά; «"Οτι ἔξειλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου, τοὺς ὁφθαλμούς μου ἀπὸ δάκρυων, καὶ τοὺς πόδας μου ἀπὸ ὀλισθήματος». Ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ παρόντα περιγράφει τὴν μέλλουσαν ἀνάπταυσιν. Ἐδῶ, λέγει, «περιέσχόν με ὡδῖνες θανάτου»· ἔκει «ἔξειλετο τὴν ψυχὴν μου ἐκ θανάτου». Ἐδῶ οἱ ὁφθαλμοὶ χύνουν δάκρυα ἀπὸ τὴν θλίψιν· ἔκει δὲν ὑπάρχει πλέον δάκρυον ποὺ νὰ θολώνῃ τοὺς ὁφθαλμοὺς ἔκεινων ποὺ χαίρονται βλέποντας τὸ κάλλος τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Διότι, «ἀφεῖλεν δ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου»¹². Ἐδῶ ὑπάρχει μεγάλος κίνδυνος νὰ γλιστρήσῃς· διὰ τοῦτο καὶ δ Παῦλος ἔλεγεν· «'Ο δοκῶν ἐστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ»¹³. Ἐκεῖ ὅμως εἶνε σταθεραὶ αἱ βάσεις· ἀμετάβλητος ἡ ζωὴ. Δὲν ὑπάρχει πλέον κίνδυνος νὰ ξαναπέσῃς εἰς τὴν ἀμαρτίαν. Οὕτε ἐπανάστασις σαρκὸς ὑπάρχει, οὕτε συνεργασία γυναικὸς πρὸς τὴν ἀμαρτίαν. Δὲν ὑπάρχει ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν εἰς τὴν ἀνάστασιν, ἀλλὰ ἡ ζωὴ εἶνε μία καὶ ἀπλῆ, καὶ αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν εἰς τὴν χώραν τῶν ζώντων εὐχαριστοῦν τὸν ἴδιον τῶν Δεσπότην. Αὔτὸς δ κόσμος καὶ δ ἕδιος εἶνε θυητὸς καὶ τόπος ὅπου οἱ ἀνθρωποί πεθαίνουν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ὑπόστασις τῶν δρατῶν πραγμάτων εἶνε σύνθετος, τὸ δὲ σύνθετον ἐκ φύσεως διαλύεται, δσοὶ ζοῦμεν εἰς τὸν κόσμον, εἰμεθα μέρος τοῦ κόσμου, καὶ ἀναγκαῖως συμμετέχομεν εἰς τὴν φύσιν τοῦ παντός. Διὰ τοῦτο καὶ προτοῦ χωρισθῆ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα μὲ τὸν θάνατον, πολλὰς φορὰς πεθαίνομεν οἱ ἀνθρωποι. Καὶ μὴ σοῦ φανῇ παράδοξον αὐτὸ ποὺ λέγω, ἀλλὰ ἔξετασε τὴν ἀλήθειαν τοῦ πράγματος. Διότι εἰς τρεῖς ἐπτάδας ἔτῶν δ ἀνθρωπός εἶνε γεννημένος νὰ ὑφίσταται τρεῖς ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολὰς ἡλικιῶν καὶ βίων, καὶ εἰς κάθε ἐπτάδα ὑπάρχει ἴδιαίτερος ὄρος ποὺ διαγράφει τὰ παρελθόντα, καὶ δεικνύει φανερὴν τὴν ἀλλαγὴν¹⁴. Ἡ ἡλικία τοῦ παιδίου κατὰ τὴν πρώτην ἐπταετίαν κλείει μὲ τὸ χάσιμον τῶν δοντιῶν. Ἐν συνέχειᾳ εἶνε ἡ προθεσμία τοῦ παιδίου ποὺ εἶνε κατάλληλον διὰ

μέχρι τῆς ἐφηβείας. Ὁ ἐφηβος μέχρι πρώτου καὶ εἰκοστοῦ ἔτους συμπληρωθείς, δταν ιούλοις ἀρξηται κατασκιάζειν τὰς παρειάς, ἀφανίζεται λεληθότως, πρὸς τὸν ἄνδρα ἥδη τοῦ νεανίσκου μεθισταμένου. Ὅταν τοίνυν ἴδης ἄνδρα ἀποθέμενον μὲν 5 τὴν ἐπίδοσιν τῆς καθ' ἡλικίαν αὐξήσεως, βεβηκότα δὲ ἥδη τοῖς λογισμοῖς, καὶ μηδὲν ἵχρος τῆς νεότητος φέροντα, οὐχὶ τεθηκέναι ἐν αὐτῷ λογίσῃ τὰ παρελθόντα; Πάλιν δὲ προεσβύτης πρὸς ἔτερον σχῆμα καὶ ψυχῆς διάθεσιν μεθαρμοσθείς, ἔτερός ἐστι προδήλως παρὰ τοὺς προτέρους. Ὡστε καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων διὰ πολλῶν θανάτων συμπληροῦσθαι πέφυκεν, οὐ μόνον ἐν τῇ κατὰ τὰς μεθηλικιώσεις μεταβολῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἀμαρτίαιν πτώμασι τῶν ψυχῶν. Ὅπου δὲ οὐκ ἐστιν ἄλλοιώσις οὕτε σώματος οὕτε ψυχῆς (οὐδὲ γάρ ἐστι λογισμοῦ παρατροπή, οὐδὲ μετάθεσις γνώμης, οὐδεμιᾶς περιστάσεως τὸ εὐσταθὲς 10 καὶ ἀτάραχον τῶν λογισμῶν ἀφαιρουμένης), χώρα ἐστιν ἐκείνη τῷ δυντὶ ζώντων, δμοίων δυντων ἀεὶ αὐτῶν ἑαυτοῖς. Ἐν δὲ μάλιστα εὐαρεστήσειν τῷ Θεῷ τῶν δλων δ προφήτης κατεπαγγέλλεται, ὡς ὑπ' οὐδενὸς μέλλων τῶν ἔξωθεν διακόπτεσθαι πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀληθινῆς καὶ δμοτίμου τοῖς ἀγγέλοις δουλείας.

20 «Φιλοτιμούμεθα, φησίν, εἴτε ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, εἴτε ἐκδημοῦντες ἀπὸ τοῦ σώματος, ενάρεστοι αὐτῷ εἰναι». Ζώντων ἐκείνη χώρα, ἐν δὲ οὐκ ἔνι νύξ, οὐκ ἔνι ὥπνος τὸ τοῦ θανάτου μίμημα· ἐν δὲ οὐκ ἔνι βρῶσις, οὐκ ἔνι πόσις, τὰ τῆς ἀσθενείας ἡμῶν ὑπερείσματα, οὐκ ἔνι νόσος, οὐκ ἔνι ἀλγήματα, οὐκ ἰατρεία,

25 οὐδὲ δικαστήρια, οὐκ ἐμπορίαι, οὐδὲ τέχναι, οὐδὲ χρήματα, τῶν κακῶν δὲ ἀρχή, δὲ τῶν πολέμων ὑπόθεσις, δὲ δίζα τῆς ἔχθρας, ἀλλὰ χώρα ζώντων, οὐκ ἀποθνησκόντων διὰ τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ ζώντων τὴν ἀληθῆ ζωὴν τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, φὴ δέξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμην.

μάθησιν καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ἐφήβου. 'Ο ἐφηβος μέχρις ὅτου συμπληρώσῃ τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος, ὅταν ἀρχίσῃ νὰ καλύπτῃ τὰ μάγουλά του μὲ γένεια, ἔξαφανίζεται χωρὶς νὰ τὸ κατατάλαβῃ καὶ ὁ νεανίας γίνεται ἥδη ἄνδρας. "Οταν λοιπὸν ἴδης ἔναν ἄνδρα ποὺ ἔπαισε νὰ αὐξάνῃ εἰς τὴν ἡλικίαν, ἔχει δὲ ἥδη σταθερὴν σκέψιν, καὶ δὲν φέρει κανένα σημάδι τῆς νεότητος, δὲν θὰ σκεφθῆς ὅτι εἰς αὐτὸν ἔχουν ἀποθάνει τὰ παρελθόντα; Καὶ ὁ πρεσβύτης πάλιν ὁ δποῖος προσηρμόσθη πρὸς ἄλλο σχῆμα καὶ ψυχικὴν διάθεσιν, εἰνε δλοφάνερα ἀλλιώτικος ἀπὸ τοὺς προηγουμένους. "Ωστε καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἐκ φύσεως συμπληροῦται ἀπὸ πολλοὺς θανάτους, ὅχι μόνον κατὰ τὰς μεταλλαγὰς τῶν ἡλικιῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς πτώσεις τῶν ψυχῶν εἰς τὴν ἀμαρτίαν. "Οπου δὲ δὲν ὑπάρχει ἀλλοίωσις οὔτε σώματος οὔτε ψυχῆς (διότι οὔτε ὁ λογισμὸς λοξοδρομεῖ, οὔτε ἡ γνώμη ἀλλάζει, οὔτε ἡ σταθερότης καὶ ἡ γαλήνη τῶν λογισμῶν ἀφαιρεῖται ἀπὸ κάποιο περιστατικόν), ἐκείνη εἰνε πράγματι ἡ χώρα τῶν ζώντων, ἀφοῦ εἰνε πάντοτε ὅμοιοι οἱ ἴδιοι πρὸς τοὺς ἑαυτούς των. Εἰς αὐτὴν μάλιστα διαβεβαιοῖ ὁ προφήτης ὅτι θὰ εύαρεστήσῃ τὸν Θεὸν τῶν ὀλων, διότι δὲν πρόκειται νὰ διακόπτεται ἀπὸ κανένα ἀπὸ τοὺς ἔξω, διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀληθινῆς καὶ δμοτίμου μὲ τοὺς ἀγγέλους δουλείας. «Φιλοτιμούμεθα», λέγει, «εἴτε ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, εἴτε ἐκδημοῦντες ἀπὸ τοῦ σώματος, εύάρεστοι αὐτῷ εἰναι»¹⁵. Ζώντων εἰνε ἐκείνη ἡ χώρα, εἰς τὴν δποίαν δὲν ὑπάρχει νύξ, δὲν ὑπάρχει ὑπνος, τὸ δμοίωμα τοῦ θανάτου· εἰς τὴν δποίαν δὲν ὑπάρχει φαγητόν, δὲν ὑπάρχει ποτόν, τὰ ὑποστηρίγματα τῆς ἀδυναμίας μας, δὲν ὑπάρχει ἀρρώστεια, δὲν ὑπάρχει πόνος, οὔτε θεραπεία, οὔτε δικαστήρια, οὔτε ἐμπόριον, οὔτε τέχναι, οὔτε χρήματα, ἡ ἀρχὴ τῶν κακῶν, ἡ ἀφορμὴ τῶν πολέμων, ἡ ρίζα τῆς ἔχθρας, ἀλλὰ χώρα ζώντων, ποὺ δὲν πεθαίνουν διὰ τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ ζοῦν τὴν ἀληθινὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ζωήν, εἰς τὸν δποῖον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. 'Αμήν.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

—Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ δνόματα τοῦ κειμένου οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας καὶ στίχους.

—Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ δνόματα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῶν σχολίων οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας· εὑρίσκονται δὲ ἐντὸς παρενθέσεων.

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			'Εξόδος		
1	27	22,6-7· 346,26.	1	5	272,14.
	28	346,27.	3	6	312,23-24.
2	7	348,3· 348,6.	4	5	140,15-16.
3	9	408,22.	5	17	316,15.
	19	174,7.	12	7	370,21.
11	5	188,23-25.	29		68,9-10· 142,6.
15	4	108,7.	14	15	404,13.
18	20-21	188,20-23.	15	1	194,1.
	27	100,25.	20	12	50,14.
21	22	200,12-14.	13-15		24,23.
25	27	344,9.	18		108,8.
26	8	200,15-17.	24	2	242,11.
27	29	294,5.	32	10-14	334,5.
28	12	24,13-15.	20		118,15.
32	28	318,27.	33	17	262,4.
37	24	68,8· 142,8.	20		240,11.
47	9	232,23.	34	29	150,22-23.
48	16	62,16.			'Αριθμός
	22	372,2.			
49	25	140,18.	12	3	208,18.

	8	262,4.	18	44	114,1.
20	10	334,8-9.			
	12	334,11-13.		B α σι λει ḥ ν	Δ'
	Δευτερονόμιον		6	24-25	184,15
				25	184,16.
17	16	194,4.	7	1 εξ.	184,19-21.
23	4	372,22-24.			
	20	72,15.		Παραλειπομένων Α'	
28	5	148,16.			
30	15	390,29.	16	41-42	378,10-11.
32	39	146,13· 146,14.	25	1	378,12-15.

Κριταὶ

Ψαλμοί

14	14	92,7-8.	1	5	52,2-3.
			2	9	280,10-11.
	B α σι λει ḥ ν Α'		3	8	428,17.
			4	3	396,14.
21	1-10	198,10.	5	10	344,14-15.
	11	198,13-16.	6	3	140,10-11· 250,7.
	12-14	200,20-26.		8	210,15.
22	1	200,26-27.	8	2	116,1.
25	3	256,21.		3	192,19-20.
				6	348,1.
	B α σι λει ḥ ν Β'		10	7	164,8.
			13	1	342,16.
8	3- 4	364,8-13.	15	10	336,23.
	15-16	364,14-16.	17	3	120,17-18.
10	8- 9	364,16-20.		34	142,16-17.
	19	364,20-22.	18	2	128,11.
12	14	244,14.		5	292,22· 322,26-27.
15	12	40,10.		9	248,11.
	31	184,24-25.	21	21-22	120,6-8.
16	16	42,14.		23	336,7.
17	14	40,16-17· 40,20-21.	22	1	352,18.
	16	40,23-24.		4	280,8-9.
			25	1	52,9.
	B α σι λει ḥ ν Γ'			2	52,10.
3	1	200,8.	26	4	292,11-14.
			31	5	130,17.

	6	130,18.	19	112,13.
33	5	246,13-14.	79	118,4-5.
	7	246,15-16.	80	204,13.
	8	62,13-14.	81	52,5.
	12	314,10.	86	308,8-9.
	15	24,6.	87	68,11.
	16	194,9.	88	280,5.
	18	246,17-18.	31	280,3-5.
	20	212,11· 302,13.	89	300,12.
34	10	250,10-11· 250,18.	90	220,13-14.
35	7	178,16.	10	98,3-4.
36	27	24,6.	11	220,15.
	35	116,8-9.	13	124,5.
38	2	380,7.	91	120,10.
	2-3	380,9-10.	14	106,26.
	6	380,11-12.	16	164,7.
	7	380,12-13.	96	214,7.
40	5	140,11-12.	101	258,11-12.
41	2	124,8.	102	166,19.
43	23	402,14-15.	103	348,3.
	24	136,25.	18	124,7.
	25	138,1· 138,4.	111	120,16.
49	16	162,21.	114	196,26.
50	12	164,15.	118	22,18.
	19	244,6.	17	46,14.
54	12	72,18.	60	152,27.
59	9	370,5.	120	222,17-18.
	10	370,9.	131	204,10-11· 248,16.
	13	362,14-15.	119	276,15.
63	2	228,23.	120	136,24-25.
	7	212,7.	122	194,12-14.
64	5	188,6-7.	125	148,6.
68	26	106,13.	6	338,15-17.
70	5	44,2.	129	170,26-27.
	6	44,2.	131	208,3.
72	8	234,28.	138	282,11-13.
	27	242,10-11.	140	250,5.
74	6	64,12.	145	42,24· 300,3.
75	7	194,2.	148 (δλος)	126,24.
76	11	258,22.	14	120,15.

'Ι ω β

1	9	356,27.	4	7	152,9.
2	98	140,1.	5	2	204,22.
3	17	338,12.		8	276,23-24.
5	7	336,26.	6	9	284,25.
14	4- 5	172,26.			
39	9-10	120,1.			
	11-12	120,2-3.			Σ ο φια Σ ειράχ

Π αροιμιας

11	28	22,15.
20	30	326,19-20.

1 7 180,21.

3 9 102,7.

12 202,27-28.

23 248,20.

5 15 68,18· 70,7-8.

19 124,19.

9 18α 32,2-3.

13 25 264,19-20.

14 15 58,4.

15 15 78,9.

19 13 98,13-14.

17 90,16.

20 6 346,24· 360,5.

21 1 192,7.

6 236,3-4.

22 28 396,26.

23 27 78,17.

24 34 80,19.

29 13 78,2-4.

'Ω ση̄ς

'Α μω̄ς

Μιχαίας

Σ ο φονιας

320,14-19.

Ζαχαρίας

6 12 310,16.

'Εκκλησιαστής

Μαλαχίας

1 15 62,26.

2 14 248,7.

10 4 12,4· 162,10-11.

12 11 276,11-12.

102,4-5.

20,13.

214,4· 310,7.

		'Η σ α τ ας	32	17	52,13.
			45	6 ἑξ.	142,7.
3	1	132,2.			
5	20	92,4· 392,8-9.			'Ι ε ζ ε χι ἡ λ
9	2	212,24.			
13	9	328,14.	1	15-16	112,16-18.
25	8	412,10.	9	5- 6	370,25-28.
27	1	162,27.	13	4	348,23.
28	17	172,16.	22	12	72,14.
29	14	340,10-11.		27	348,22.
	21	252,6.	37	5- 6	250,13-17.
30	26	258,14.			
40	6	108,9.			Δ α νι ἡ λ
	10	194,20.			
42	18	248,15.	Προσ. 'Αξαρ.	26	122,1.
43	26	266,10.	6	16	68,14.
45	3	180,1.			
52	3	336,2-3.			Μ α τ θ α τ ος
	5	104,1.			
53	2-3	268,6-8.	1	23	312,17-18.
	7	118,22-23.	3	17	110,14.
	9	334,25-26.	4	16	212,24.
54	1	122,20.	5	3	216,8-9· 218,3·
58	9	140,24.			244,27.
	13	234,8.	4		146,27-148,1.
60	15	308,10-11.	5		208,5· 216,23.
	18	308,11-13.	6		222,11.
	20	232,28-234,1.	9		216,25.
61	1	242,21-24.	16		100,27-29.
	10	156,25.	41		24,26.
			42		74,5-6.
	'Ι ε ρ ε μι λ ας		6	6	288,25-26.
				7	126,29.
2	13	68,12-14· 70,13-15.		9 ἑξ.	98,19.
4	19	248,19.		10	274,23-24.
	22	340,5.	7	14	212,10.
5	8	256,19· 348,21.		16-17	92,9-11.
9	6	72,16.		18	142,28.
	23-24	206,2-6.	8	12	358,26-27.
11	15	98,14-16.		13	44,11.
17	5	42,25· 300,7-8.	9	13	324,15-16.

	17	180,10· 180,13-14.		22	270,9-10.
10	29-30	170,15-18.		41	162,18.
	42	190,20.	6	21	148,1.
11	19	42,11.		27-28	58,23-24.
	28	314,10-11· 338,13.		34	90,8-9.
	29	208,14· 216,24-25·		38	396,22.
		276,3-4.	7	32	156,11-12· 156,16.
12	33	144,1-2.		50	44,10.
	35	264,16-18· 264,	8	8	248,12-13.
		26-27.	10	6	42,12· 132,16.
	36	190,20.		13	158,1-2.
	37	236,1-2· 266,3-4.		19	124,2-4.
	42	52,22-23.	12	20	342,24-25.
	43-44	316,22-25.		46	104,17.
13	7	316,6-7.	13	32	256,20· 348,23.
	8	148,15.	14	33	318,4-5.
	10	126,8-9.	16	8	342,2-3· 342,5.
	17	374,11.		19	250,25· 338,3-4.
15	11	26,18.		25	356,15.
17	5	260,11-12.			
18	3	410,11-12.			Ίωάννης
	10	240,13.			
19	19	24,24.	1	1	168,15· 174,19·
	21	24,25.			342,11.
	28	292,23-24.		9	214,4-5.
20	16	188,5.		12	342,12.
23	27	344,12-13.		14	350,3.
25	29	132,4.		16	48,1· 218,5.
28	19	110,18-20.		29	118,22.
				32	280,23.
	Μᾶρκος		3	14	318,15-17.
				17	172,24.
2	26	198,9.		18	52,1.
3	17	112,10.		20	214,12-13.
12	30	260,25-26.		29	262,5.
			4	6	336,20-21.
	Αούκας			11	306,9.
				14	112,24· 224,17.
2	29-30	382,11-13.			306,18-19.
	52	270,15.	6	33	204,9.
4	18-19	242,21-24.		35	224,16.

68	144,1.	25	332,27.
38	112,20· 306,16-17.	5 3	196,9-10· 202,24·
11	350,27.		212,16· 302,18·
16	106,14-15.		374,20.
32	318,15.	3- 4	202,18-20· 302,
16-17	322,24.		10· 374,22-24.
23	234,13.	14	350,25.
27	236,24-25.	6 4	250,22.
30	44,28.	19	164,20.
5	118,7.	7 9-10	30,3.
15	262,8-10.	24 -	232,25· 252,12.
26	174,22.	8 3	334,21.
33	168,4-5· 246,2-3.	6	114,11· 132,15·
	322,4.		380,25.
5	50,25.	8	156,2-3.
12	42,9-10.	15	402,1.
38-39	282,22.	31	318,25.
28	140,19-20.	32	382,9.
		35	140,7· 402,17-19.
Πράξεις		37	196,8-9· 302,15.
			406,19.
27	336,23.	9 4- 5	224,11-12· 342,
3	350,17.		30-344,1.
22	212,12-13· 302,	10 10	326,11-12· 350,15.
	11-12.	11 5	188,12.
18	162,19.	25	188,9.
3	350,19.	13 1	190,27.
21	316,19.	12	310,13-14.
		14	290,9.
Πρόμακος		15 1	248,26.

5	270,4.	Kορινθίους A'	
22	340,7-8.		
23	104,12-13.	1 19	340,10-11.
25	104,14.	21	340,14.
4	174,2.	24	120,18.
5	146,10.	27	192,18.
17-18	54,29.	2 6	340,6.
23	104,2.	9	32,10· 308,4-6.
24	104,1.	12-13	268,20.
23-24	332,19-21.	16	342,14.

3	7	192,5-6.	9	414,20-21.
	9	384,25-26.	15	230,1.
	19	340,8-9.	17	182,19.
4	5	60,20-21.	8	216,18-19.
	11	140,3-4· 226,23-24.	9	338,19.
	12	202,22-24.	10	304,20.
	13	244,22· 244,23.	11	338,1.
5	5	280,13.	25-27	226,19-22.
6	15	104,10.	12	194,5-6· 374,21.
	20	102,1· 334,19.	14	46,25.
7	5	318,6.	13	270,28.
	23	386,4-5.		
	31	234,6-7.		
9	27	154,10.		Γ α λ ἀ τ ας
10	12	412,12.		
	13	212,21· 386,25.	2	48,6-7.
	31	204,20.	4	218,20.
11	31	52,11.	19	228,12.
12	3	164,13.	27	122,20.
	14 ξ.	238,16.	5	162,3-4· 280,25.
	27	238,14.	6	130,2-3· 396,2.
13	9	220,28-222,1.	14	380,4-5.
	11	258,24-26.		
	12	180,2· 222,1· 240,20.		
14	15	130,1.		Ἐ φ ε σ τονς
15	10	270,5-6· 336,27.		
	24	296,4-5· 320,12.	1	380,26.
	42-44	258,6-9.	14	222,2.
	49	350,1.	2	174,8-9· 192,3.
	54	322,3.	12	230,30· 326,8.
			14-15	318,29-30· 372,
				12-13.
			15	182,20· 216,27-218,1·
2	7	194,23.		238,10-11.
3	3	266,20.	4	284,2.
	18	158,3-4.	22-24	260,18-19.
4	5	244,22.	27	162,9.
	8	212,12· 246,1.	5	118,20.
	10	180,17.	16	232,21-22.
	16	260,2.	23	270,25.
5	4	98,2-3.	6	384,3.

Φιλιππησίους

Τιμόθεον Β'

2	7	218,4.	3	16	12,1.
	8	350,4-5.	4	3	264,28.
8-	9	270,21-23.		7- 8	410,19-20.
10		288,1-2· 322,5-6.			
3	8	268,14.			Tέτον
14	124,10· 236,27· 258,	27-260,1.	2	3	152,25.
		48,14.		13	20,9-10.
21		196,27-29.			
4	7	132,10· 152,18.			
13		114,5· 300,10.			Ἐρπαζούς
		Κολασσαῖς	1	3	310,11.
				14	302,3.
1	20	218,1-2· 238,11-12· 314,14-15· 372,11-12.	2	14	142,2· 304,27· 352,23.
2	15	306,2.	4	12	272,10-13.
3	3	48,5.		24	126,12.
3-	4	232,10-13.	6	2	344,10.
	9-10	290,3-5.	7	26-27	336,13-18.
10		260,20.	8	13	166,16.
12		290,6-7.	9	14	344,4.
4	7	206,7.	10	1	234,7.
			11	10	308,16.
				39-40	354,1-3.
		Θεσσαλονικεῖς A'	12	6	202,27-28· 374,25.
				22-23	308,6-8.
5	16-18	202,11-12.			

Θεσσαλονικεῖς Β'

Ἴαξωβού

2	3	42,7-8.	1	17	20,13.
			5	16	172,5.

Τιμόθεον Α'

1	11	20,9-10.			Πέτρου Α'
3	15	106,25· 136,1-2.			
6	9	342,18.	1	2	132,13.
	20	340,12.	2	9	188,22.

	22	334,25-26.		'Ι ω ἀ νν ο υ	A'
5	6	330,27.	3	8	66,29· 286,23· 406, 23-24.
	Π ε τ ρ ο υ	B'	5	16	406,22.
1	17-18	274,13-16.		19	232,19.

2. Εύρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

- Ἄρχων 334,11.
 Ἀβεσσαλῶμ 40,10· 40,20· 64,5.
 Ἀβιάθαρ (198)· 40,22.
 Ἀβιμέλεχ (198)· 198,7·
 ἀβιμέλεχ 198,19· 200,1· 200,10.
 Ἀβραὰμ 60,23· 68,16· 70,9· 108,6·
     200,10· 292,27.
 ἀγάπη τελεία 284,15.
 ἀγγελος, -οι 14,28· 30,17· 56,20·
     128,4· 176,11· 218,22· 220,
     4· 230,15· 240,12· 256,6·
     348,1· 352,3· 376,2· 414,19·
 ἀγγελοι τοῦ διαβόλου 122,8.
 ἄγια ἄγιοιν 292,7.
 ἄγιασμὸς 98,21· 100,31· 122,24·
     174,27· 176,12· 222,17· 244,
     13.
 ἄγιος, -οι 48,14· 138,22· 152,7·
     192,23· 212,14· 226,8· 238,
     14· 262,12· 308,1· 404,19.
 ἄγιότης 176,17.
 ἄγιωσύνη 144,9.
 ἄγνωστα 310,9.
 Ἄγχοὺς 198,6· 198,19· 200,19.
 Ἀδάμ 408,21.
 Ἀδερ 184,13.
 ἄδης 142,1· 284,1· 352,1· 352,27·
     354,1.

- Ἄδραζάρ 366,10.
 ἀθανασία 386,1.
 ('Αθανάσιος Μ. 9).
 Ἀθηναῖοι 316,18.
 Αιγύπτιοι 200,4.
 Αἴγυπτος 118,2· 200,7.
 (Αἰλιανὸς 85· 123).
ἀιμα 252,19· 336,3· 370,16· αι-
     μα Χριστοῦ 350,9· 386,4·
     αιμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-
     σοῦ Χριστοῦ 334,17.
 αἰνεσις 162,16· 164,11· 204,2· 204,
     15.
 αίνος (126)· 126,24· 164,13· 204,
     4.
 (αἰρεσιάρχης 346· γνωστικὸς αι-
     ρεσιάρχης 347).
 (ἀκολουθίαι ιερατ 15).
 Ἀκύλας (119· 131)· 268,2.
 ἀμάρτημα, -ατα 50,9· 52,19· 54,
     4· 56,4· 60,27· 114,24· 130,
     13· 156,21· 158,13· 174,1·
     330,18· 370,11· 382,27· 398,
     6.
 ἀμαρτία, -αι 20,22· 22,22· 26,14·
     30,8· 32,11· 34,6· 34,31·
     42,4· 44,21· 46,1· 48,24· 54,
     15· 58,21· 64,11· 64,31·
     66,28· 72,13· 76,13· 104,18·
     106,5· 106,13· 118,21· 126,

- 11· 128,19· 130,20· 142,10·
 148,4· 154,12· 156,7· 156,
 24· 158,9· 162,25· 164,22·
 166,28· 174,5· 192,11· 210,
 15· 214,24· 218,26· 222,21·
 224,13· 228,27· 230,9· 234,
 19· 240,24· 242,10· 244,11·
 252,2· 276,1· 284,30· 298,
 27· 300,2· 328,23· 332,13·
 334,4· 344,4· 350,9· 352,
 13· 362,18· 370,15· 380,21·
 384,22· 388,18· 404,17· 406,
 25· 408,1· 412,15· 414,12·
 414,27.
 ἀμαρτωλός, -οι 26,19· 30,24· 48,
 8· 132,2· 178,17· 214,23·
 240,22· 250,24· 358,5· 380,
 8.
 ('Αμβρόσιος 9·10).
 Ἀμμάν 366,15.
 ἄμπελος 118,6· 272,16.
 ἀναγέννησις 182,23.
 ἀνακαίνωσις τοῦ νοὸς 136,3.
 ἀνάπουσις αἰωνία 226,10· 410,24.
 ἀνάστασις 16,19· 146,23· 184,5·
 240,20· 258,5· 310,21· 352,
 2· 386,1· 412,16.
 ἀνταπόδομα 46,28.
 ἀνταπόδοσις 26,18· 46,12· 98,10·
 178,29.
 (ἀντίχριστος 43).
 ἀπιστία 26,14· 170,11· 172,8·
 230,3.
 ἀποδημία τοῦ Κυρίου 374,4.
 ἀπόδοσις 90,10.
 ἀπολύτρωσις 332,24· 370,16· 372,
 26.
 ἀπόστολος, -οι 42,7· 98,2· 104,2·
 128,30· 132,12· 158,3· 192,
 8· 202,11· 206,6· 212,12·
 226,3· 232,21· 244,21· 252,
- 12· 220,3· 290,3· 302,11·
 320,11· 322,25· 326,11· 336,
 27· 342,18· 386,24· 388,4·
 402,16· 406,18.
 'Αραβία 366,8.
 'Αραχί 40,6.
 ἀρεται 148,21.
 ('Αριστοτέλης 261· 403).
 ἄρτος 272,15.
 ἀρχιερεῖς 184,7· ἀρχιερεῖς τυπι-
 κοι 280,16.
 ἄσμα καινὸν 166,17.
 (Αύγουστίνος 9·10).
 αύγουστοι 200,3.
 αὐλὴ (96)· 96,14· 108,1· αὐλὴ
 τοῦ Θεοῦ 106,10.
 ἄφεσις ἀμαρτημάτων 372,24.
 'Αχαϊός 184,12.
 'Αχιτόφελ 40,16· 184,23.

B

- Βαβυλωνία 120,22.
 βάπτισμα 112,7· 372,24· βάπτισμα
 ἀφέσεως τῶν παραπτωμά-
 των διὰ ὄδατος καὶ Πνεύμα-
 τος 130,21· βάπτισμα οὐο-
 θεσίας 232,1.
 βασιλεία 274,20· βασιλεία Θεοῦ
 278,30· βασιλεία Χριστοῦ
 284,31· βασιλεία οὐρανῶν
 130,4· 244,26· 410,12.
 (Wachsmuth C. 193).
 (βαττολογία 127).
 βίος πονηρὸς 358,18.
 (Vulgata 119).

Γ

- Γαλαάδ 372,15.
 Γαλάται 228,7.

(Gatnier 10).

Γέθ 198,5.

γενεσιουργός 210,4.

Γετθαῖοι 198,20.

γνῶσις τοῦ Θεοῦ 116,27· 178,13·
298,17· 316,9.

γραμματεῖον 90,2.

γραμματεῖς 184,7.

Γραφή, -αι (9·43)· 42,4· 46,11·
46,27· 50,26· 52,7· 60,8·
62,21· 68,7· 72,12· 96,16·
108,5· 116,6· 120,5· 120,
14· 124,6· 144,26· 146,11·
160,3· 180,4· 226,6· 226,26·
240,7· 248,6· 264,13· 268,
17· 268,25· 274,22· 288,
11· 342,15· 344,18· 382,10·
408,7· Παλαιὰ Διαθήκη (9)·
92,25· Γένεσις 22,5· "Εξόδος
118,14· 142,5· Βασιλεῖα 40,
3· 364,7· Περαλειπόμενα
378,9· Παροιμίαι 58,4· 102,
6· Ἐκκλησιαστής 62,26·
162,10· Ἄσμα Ἄσμάτων
204,22· 284,24· Νέα Δια-
θήκη 92,25· Εὐαγγέλιον 42,
8· 112,7· 180,8· 186,12·
206,7· 260,11· 268,16· 270,
1· 270,8· 278,6· 292,21·
318,14· 342,2· 368,12· πρὸς
Τιμόθεον 136,1.

(Γρηγόριος Νύσσης 10).

Δ

δαίμων, -ονες 14,27· 30,15· 92,
14· 162,17· 230,2· 286,24·
298,16· 386,8.

δάνειον 86,28.

δάνεισμα 76,14· 88,17· 90,9.

δανειστής 78,23· 80,10· 84,9.

Δανιήλ 68,14.

Δαυΐδ (9·16)· 40,4· 40,19· 42,1·
42,14· 184,24· 198,5· 198,
17· 200,12· 258,20· 308,8·
364,36· 378,4.

Δεσπότης 90,8· 140,19· 160,13·
206,16· 380,22· 396,16· 402,
20· 412,17.

δημιουργικὴ δύναμις 174,12.

δημιουργός 110,4· 170,7· 176,11·
190,10· 348,5· 382,3· 384,
28.

διάβολος (43)· 42,7· 66,8· 68,2·
104,18· 122,8· 162,8· 298,
17· 330,10· 356,26· 384,10.

διαθήκη, -αι 186,22· 230,30· 326,
8· 372,6.

διακονία τοῦ λόγου 236,6.

διδάγματα 328,8· 354,26· 358,20·
διδάγματα τῆς πονηρίας 288,
15.

διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ 186,26·
διδασκαλία τοῦ Πνεύματος
128,26· πνευματικὴ διδα-
σκαλία 100,14· 112,21.

δικαιοσύνη 56,18· δικαιοσύνη ἀγ-
γέλων 56,19· δικαιοσύνη ἀν-
θρώπων 56,19.

δικαιοτήριον τοῦ Χριστοῦ 230,10.

δίκη θεία 52,19.

(Διογένης Λαέρτιος 149).

δόγμα, -ατα 14,4· 22,13· 60,7·
70,5· 102,26· 186,8· 264,22·
270,2· 284,18· 284,32· 286,
2· 316,21· 344,17· 358,18.

δόγματα περὶ Θεοῦ 54,23·

δόγματα ἀληθείας 220,26·

δόγματα τῆς σοφίας 52,25·

δόγματα φευδῆ 238,6.

δόξα τοῦ ἀγίου Πνεύματος 102,10.

δοξολογία (196)· 128,27· 130,3·
208,21.
(δυαρχικὸν σύστημα 346).
δυνάμεις ἄγια 238,17.

E

(Ἐβδομήκοντα 16· 33· 99· 131·
205· 362).
(Ἐβραῖοι 97).
ἐγκαινισμός 134,13· ἐγκαινισμός
τῆς Ἐκκλησίας 136,3.
εἰδωλα 368,15.
εἰδωλολατρία 54,25· 116,26· 118,
· 15· 182,28· 288,4.
εἰκὼν Θεοῦ 348,11· κατ' εἰκόνα
Θεοῦ 182,17· κατ' εἰκόνα
τοῦ κτίσαντος 330,22· 348,9.
εἰρήνη 216,26· 238,1· εἰρήνη τοῦ
Κυρίου 236,26.
(Ἐκάτων 148).
Ἐκκλησία, -αι (9)· 132,12· 228,7·
238,15· 240,12· 248,25· 250,
12· 270,24· 272,2· 284,24·
286,10· 288,6· 290,25· 292,
21· 294,14· 306,21· 308,25·
324,2· 344,27· 374,5· Ἐκ-
κλησία Θεοῦ 250,3· 326,2·
362,13· 368,21· 400,9· Ἐκ-
κλησία Χριστοῦ 134,22· 136,
5· 350,17· Ἐκκλησία Κυ-
ρίου 372,22.
Ἐκτισίς 76,16· 78,22· 82,6· 90,18.
ἐλευθερία 330,9· 332,14· 336,6.
Ἐλισσίος 184,17.
Ἑλλαμψίς τοῦ Θεοῦ 318,12.
Ἐμμανουὴλ 312,17.
ἐνανθρώπησις τοῦ Κυρίου 166,25·
382,6.

Ἐννοια, -αι περὶ Θεοῦ 114,15·
204,15· 358,22· Ἐννοια τοῦ
Θεοῦ 160,17· 212,2· 316,13·
Ἐννοια περὶ τοῦ Πατρὸς 102,
9· Ἐννοια περὶ τοῦ Χριστοῦ
118,6.
Ἐνσωμάτωσις τοῦ Θεοῦ Λόγου
134,17.
Ἐντολή, -αι 30,6· 114,5· 166,8·
222,28· 266,9· 402,23· ἐν-
τολὴ τοῦ Θεοῦ 182,23· ἐν-
τολὴ τοῦ Χριστοῦ 216,7· ἐν-
τολὴ τῆς ζωῆς 234,12.
(Ἐξαήμερος 10).
Ἐξιλασμα 330,19· 332,26· 334,6·
336,11· 338,22.
ἐξόδιον 96,5· 98,4.
ἐξομολόγησις 144,8· 164,26· 294,
16· 404,21.
ἐπαγγελία, -αι 16,20· 232,15· 296,
24.
ἐπίγνωσις 312,27· ἐπίγνωσις τοῦ
Θεοῦ 316,11· ἐπίγνωσις τοῦ
ποιήσαντος 368,16.
ἐπιδημία τοῦ Χριστοῦ διὰ σαρκὸς
16,18· ἐπιδημία τοῦ Κυρίου
240,1· 242,14· ἐπιδημία τοῦ
Κυρίου ἐν σαρκὶ 242,19·
ἐπιδημία τοῦ Πνεύματος εἰς
τὴν (σάρκα τοῦ Κυρίου)
280,18.
(Ἐπικούρειοι 320).
ἐπιφάνεια 230,12· 242,16· ἐπι-
φάνεια Θεοῦ 396,8· ἐπι-
φάνεια διὰ σαρκὸς 308,19.
(ἐρμηνευτῆς 373· 374).
Ἐρως 276,28· 278,4· Ἐρως τῆς
νοητῆς ὥραιότητος 268,11.
εὐαγγελιστῆς 282,21.
(Ἐύσέβιος 9).

(Εύφρατης 366).

εύχαιριστία 140,12· 144,8· 202,1.

εύχη 242,2.

Εύφρατημ 370,6.

Z

(Ζυγαβηνὸς 9).

ζωὴ 146,6· 232,26· 272,15· 356,
11· 412,16· ζωὴ αἰώνιος
266,15· ζωὴ μέλλουσα 44,
24· ζωὴ ἀληθῆς 414,28·
ζωὴ ἡ δόντως 232,9· ζωὴ
ἐνταῦθα 44,24.

H

'Ηλίας 112,25.

ἡμέρα τῆς κρίσεως 266,2· 392,18·
ἡμέρα τῆς δικαιοκρισίας τοῦ
Θεοῦ 214,15.

'Ησαΐας (269)· 108,9· 172,16· 242,
21· 258,13· 308,10· 336,3.

'Ησαῦ 60,28· 294,5.

Θ

θάνατος 250,20· 252,10· θάνατος
αἰώνιος 392,4.

θέα τῆς ἐνδόξου ἐπιφανείας 240,14.

(Θεοδάρητος 9· 373).

θεολογία 16,18· 124,12· 124,21·
134,7.

Θεὸς (97)· 14,24· 26,16· 38,2· 42,
26· 50,12· 60,4· 62,1· 66,
4· 70,12· 100,3· 104,8· 110,
5· 118,8· 124,23· 128,18·
130,1· 132,17· 136,18· 140,
14· 142,11· 146,5· 152,16·
156,6· 162,16· 174,19· 182,
2· 190,4· 196,2· 202,6· 220,

3· 238,15· 240,6· 242,13·
248,14· 250,10· 268,21· 272,
9· 276,19· 282,8· 300,3·
306,10· 308,10· 310,14· 312,
12· 318,21· 320,10· 330,28·
336,5· 358,2· 372,8· 374,9·
378,7· 386,22· 390,13· 402,
3· 402,24· 410,9· Θεὸς τῶν
μαρτύρων 400,2.

θεότης (268)· 212,25· 268,6· 274,
9· 284,16· 334,23· 374,2·
θεότης τοῦ Μονογενοῦς 102,
10.

θεωρήματα θεῖα 306,12.

θεωρία 134,7· 162,13· 286,14·
θεωρία τοῦ Θεοῦ 238,24·
θεωρία τοῦ κτίσαντος 286,
16· θεωρία τοῦ κάλλους τῆς
δόξης τοῦ Θεοῦ 412,9· θεω-
ρία τῆς ἀληθείας 210,14·
θεωρία τῶν νοητῶν 166,2.

θωμᾶς 140,18.

I

'Ιακώβ 24,14· 60,26· 70,9· 140,
17· 232,22· 294,5· 312,22·
318,26· 344,8· 372,2.

'Ιδιθούμ 378,5.

Ιδιότης τοῦ Θεοῦ 192,20.

'Ιδουμαία 370,7· 374,1.

'Ιεζεκιήλ 72,13· 112,16· 370,24.
Ιερεῖς 96,7· 198,4.

'Ιερεμίας 68,12· 70,11· 98,14· 142,
7· 200,9· 340,4.

'Ιερουσαλήμ 208,7· 306,26· 308,
25.

'Ιησοῦς 110,13· 'Ιησοῦς Χριστὸς
50,29· 94,2· 132,17· 196,
2· 332,25· 414,28.

('Ιλάριος 9).

Ιλασμός 336,12.
 Ιλαστήριον 336,13· 370,15.
 Ἰουδαῖος, -οι 54,28· 106,12· 186,
     29· 368,13· 370,1.
 Ἰούδας 42,9· 370,6.
 Ἰσαάκ 60,25· 68,16· 70,9· 200,11.
 Ἰσραὴλ 184,12· 188,11· 192,24·
     224,11· 316,14· 318,27· 332,
     28· 342,25· 372,3.
 Ἰσραηλῖται (184)· 370,21.
 Ἰωάβ 366,16.
 Ἰωάννης βαπτ. 262,5.
 Ἰωάννης (εὐαγγ.) 66,29· 280,23·
     282,24.
 (Ἰωάννης Χρυσόστομος 9).
 Ἰώβ 118,26· 138,26· 336,26· 338,
     12· 356,27.
 Ἰωρὰμ 184,12.
 Ἰωσῆφ 60,30· 142,8· 200,5· 372,2.
 Ἰωσῆφ Ἀριμαθαίας 282,22.

Κ

(κάβος 185).
 Κάδης 122,24.
 κάθιδος εἰς φδην 284,8· κάθιδος
     τοῦ Κυρίου εἰς φδην 354,5.
 κατσαρες 200,2.
 Κάρμηλος 112,27.
 καρποὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος 280,
     25· καρποὶ πνευματικοὶ 338,
     21.
 κατάκρισις αἰωνία 296,8· 386,20.
 κατανόησις τοῦ Θεοῦ Πατρὸς 342,
     11.
 κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας 270,25·
     288,11.
 κλῆσις 314,13· 370,3.
 κοινωνία τῆς κλήσεως 324,25· κοι-
     νωνία τοῦ Πνεύματος 280,22.

κόλασις 16,19· 122,8· 194,22·
     250,24· κόλασις αἰωνία 338,
     27.
 Κορὲ 260,5· 296,13.
 κοσμογενεῖα 110,7.
 κρίματα τοῦ Θεοῦ 178,30.
 κρίσις 16,19· 26,18· 50,27· 62,
     1· 102,15· 128,20· 170,26·
     172,9· 172,21· 178,11· 240,
     2· 240,22· 242,17· 358,28·
     κρίσις τοῦ Θεοῦ 170,21.
 κριτής 50,9· 54,2· 64,13· 98,9·
     144,22· 178,29· 230,11.
 κτίσις 114,16· 128,13· 230,12·
     260,13· 284,5.
 κτίσματα 210,4.
 κτίστης 348,4.
 (Κυρηναῖοι 320).
 Κύριος (269)· 38,4· 26,12· 42,9·
     44,27· 62,12· 74,4· 90,7·
     90,24· 94,1· 96,14· 98,6·
     100,19· 102,4· 106,14· 108,
     1· 110,6· 110,18· 112,10·
     112,25· 114,6· 118,6· 122,
     4· 122,23· 128,4· 132,
     2· 134,21· 148,20· 154,1·
     156,4· 158,5· 162,5· 164,5·
     168,15· 178,1· 184,22· 186,
     2· 188,18· 190,22· 194,11·
     204,11· 206,15· 208,14· 210,
     8· 212,3· 216,8· 218,16·
     220,7· 220,20· 222,14· 224,
     22· 226,4· 226,17· 230,1·
     242,5· 246,2· 246,25· 250,
     9· 266,28· 268,5· 272,3·
     276,3· 304,14· 314,17· 318,
     14· 334,23· 338,13· 374,
     10· 400,11· 404,12· 408,28·
 Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-
     στὸς 272,17· 376,9· 398,7.

Α

Λάζαρος 338,10· 374,26.

λατρεία (97)· 400,6.

λειτουργία 400,12.

λευτέαι 96,7.

Λόγος 152,8· 168,14· 174,16·
176,3· 262,20· 272,20· 284,
29· 342,11· λόγος τῆς ζωῆς
204,8· λόγος οὐράνιος 220,
25.

λαμπάς 32,15· 36,6.

λύτρωσις 334,15.

Μ

μαθητής, -αί 132,10· 146,22· 228,
3· 262,8· μαθητής, -αί Χρι-
στοῦ 208,10· 216,16.

μακάριότης 296,7· 308,15.

μακαρισμόι 216,22.

Μανασσῆς 372,15.

Μαρκίων (346)· 346,16.

(Μάρκος 198).

μάρτυρες 400,1.

(Μάρτυρες Τεσσαράκοντα 10).

μαρτύριον 228,26· 248,3.

Μέση βλ. Μεσοποταμία.

Μεσοποταμία (366)· 366,8.

μετάνοια 16,16· 64,20· 156,28·
158,12· 408,2.

Μιχαήλς 130,22.

μοιχεία 26,10· 328,21.

Μονογενής 260,13· 278,26· 370,15.

μυστήριον, -α 16,20· 166,7· 178,9·
328,1· μυστήριον, -α τῆς
ἀναστάσεως 48,23· 50,7·
166,29· 250,13· μυστήρια
θεῖα 68,20· 296,23.

Μωάβ 370,7· 372,27.

Μωυσῆς 68,17· 108,8· 118,15·

150,22· 194,3· 200,6· 208,
17· 242,11· 262,4· 332,28·
334,10· 370,20· 404,11.

Ν

Νομβᾶ 198,4.

νόμος 24,4· 72,14· 104,3· 166,11·
194,3· νόμος πνευματικός
234,10.

νύμφη 290,20· 292,25· νύμφη Χρι-
στοῦ 288,20· 294,8.

νυμφίος 286,30.

Ο

όδος 272,15.

οἰκείωσις πρὸς τὸν Θεὸν 372,26·
οἰκείωσις πρὸς τὸν ἄγιον
98,22.

οἰκονομία 50,24· 102,15· 282,17·
οἰκονομία Θεοῦ 160,23· οἰ-
κονομία τῆς σαρκώσεως 260,
3· οἰκονομία περὶ τὴν ἐναν-
θρώπησιν 272,26· οἰκονομία
τῆς ἐνανθρωπήσεως 280,27·
οἰκονομία τοῦ σταυροῦ 184,
4· οἰκονομία τῆς σαρκὸς περὶ^{τὸ} ξύλον 284,10· οἰκονομία
περὶ τὴν ἀνάστασιν 284,2.
οἶκος προσευχῆς 128,22.

δνομα τοῦ Θεοῦ 128,28· 404,25·

δνομα τοῦ Κυρίου 408,3.

δσιοι 142,22.

Οὐλεντῖνος (347)· 346,17.

Π

ν πάθη σαρκὸς 30,4· πάθος ψυχῆς
32,25.

πάθος τοῦ Κυρίου (269)· 44,28·

- 120,9· 146,20· πάθος τοῦ
σταυροῦ 284,5.
παῖδες τρεῖς 120,22.
παλιγγενεσία 232,3.
πανοπλίχ τοῦ Θεοῦ 66,13.
παράδεισος 408,19.
Παράκλητος 322,24.
(παρθενία 32,8· 244,13· 290,23·
292,2.
παρθένοι 290,24.
Παρθένος 312,17.
παρουσία 274,15.
(πατέρες 15· 269).
Πατήρ 98,19· 102,23· 120,20·
168,16· 176,5· 216,18· 260,
12· 262,19· 288,24· 352,6·
πατήρ πνευματικός 228,14.
πατριάρχαι 312,20· 372,15.
Παῦλος (43)· 20,8· 102,1· 134,22·
140,3· 162,19· 226,16· 228,
6· 268,14· 270,21· 270,27·
290,8· 296,4· 342,13· 350,
16· 374,19· 410,18· 412,12.
πειρασμοὶ 152,17.
Πέτρος 274,13.
Πιλᾶτος 184,5.
πίστις 32,9· 44,10· 52,4· 168,7·
168,25· 276,22· 284,15· 306,
15· 324,8· 344,16· 374,7·
πίστις κατὰ Θεὸν 384,4·
πίστις εἰς τὸν Χριστὸν 270,
3· 370,5.
πιστοὶ (15)· 352,5.
πλεονασμὸς 90,25.
Πνεῦμα ἄγιον 12,2· 14,1· 16,24·
100,15· 110,25· 130,15· 136,
4· 156,15· 162,3· 168,16·
174,11· 176,1· 176,13· 180,
15· 218,6· 244,20· 264,6·
266,14· 268,19· 280,22· 282,
18· 288,17· 296,8· 298,1·
306,15· 316,28· 322,6· 326,
26· 342,15· 368,23· 388,
26· Πνεῦμα τῆς ἀληθείας
20,3· 322,24· Πνεῦμα υἱοθείας 402,1· πνεύματα πονηρὰ 136,8· πνεύματα τῆς πονηρίας 36,1· πνεῦμα τῆς πορνείας 36,1.
ποίμνη Χριστοῦ 100,13.
πολυθεῖα 368,15.
(πολυλογία 127).
(πορνεία 32,8· 54,6· 328,21.
πρᾶτης 208,4· 216,24· 276,5.
προεστῶτες 100,13.
πρόνοια 102,13· 114,17· πρόνοια Θεοῦ 354,15.
προσευχὴ 32,7· 58,26· 106,20·
128,5· 318,6· 368,18· 376,
6· (προσευχὴ Κυριακὴ 99).
προφῆτεια 128,29· 130,22· 156,
18· 200,9· 242,14· 296,3·
320,13.
προφῆτης, -αι 22,1· 48,24· 50,8·
56,16· 64,2· 72,10· 108,23·
124,5· 136,14· 144,18· 156,
14· 204,2· 228,22· 232,15·
250,5· 260,6· 264,6· 264,16·
268,10· 284,22· 292,10· 300,
13· 302,8· 312,20· 322,25·
326,24· 330,1· 342,26· 354,
6· 374,4· 380,23· 392,8·
396,3· 410,21· 414,17.

Σ

- Σαδὼν 40,22.
(Σάκκος Σ. 93· 112· 159· 185· 190).
(Σαμάρεια 184,14).
Σαμαρείτις 68,19.
Σαμψών 92,6.

↙ σάρξ 220,20· σάρξ τοῦ Κυρίου
280,17· σάρξ θεοφόρος 308,
17· 374,2.

Σεναχηρείμ 192,27· 194,2.

Σέκιμα 372,2.

(στίλος 184· 185).

σκηνὴ (96)· 96,5· 98,1.

Σκύθης, -αι 54,28· 56,4.

Σολομὼν 34,2· 68,17· 124,19·
134,15· 200,7· 360,5.

Σοφονίας 320,13.

σταυρὸς 146,22· 184,6· 318,18·
σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ 268,
18.

(Στοβαῖος 193).

συγκατάβασις 50,24· 272,27· 336,
10.

συγχώρησις 158,12.

Συμεὼν 382,11.

Σύμμαχος (374)· 268,2.

συνάφεια πρὸς τὸν Θεὸν 308,18·
συνάφεια τοῦ Πνεύματος
πρὸς τὸν Πατέρα καὶ τὸν
Γέδων 174,13.

Συρία 184,13· 366,12.

(Σύρος 373· 374).

Σωβᾶ 366,10.

σῶμα Κυρίου 270,25· σῶμα Χρι-
στοῦ 272,1.

Σωτῆρ 68,19· 162,17· 176,4· 270,
24· 280,26· 284,31· 312,13·
318,24· 382,19· 384,7.

σωτηρία 32,14· 44,7· 52,18· 106,
16· 190,26· 192,14· 194,19·
206,2· 206,23· 206,26· 324,
22· 332,5· 350,16.

T

ταπείνωσις 244,19.

τελειότης 222,3.

τελείωσις 26,3· 38,1.

(Τίγρης 366).

τοκογλύφοι 84,12.

τόκος, -οι (84)· 74,16· 76,14·
76,25· 78,2· 80,27· 82,7·
82,17· 84,18· 86,2· 88,16·
90,6· 92,10· 92,21· 94,1.

τροπολογία 264,13.

Τύρος 288,5.

Y

υἱοθεσία 288,20.

Υἱὸς 118,19· 168,16· 382,9· Υἱὸς

Θεοῦ 280,22· 382,18.

υἱοί βροντῆς 274,14.

"Τψιστος" 258,19· 308,19· 318,
18.

Ὕψωσις ἐπὶ τοῦ σταυροῦ 48,25.

Φ

φαραὼ 192,26· 194,1· 200,5· 316,
13.

φαρισαῖος 56,15.

Φιλιππήσιοι 270,20.

(φιλόσοφοι 320).

φόβος 228,21· φόβος Κυρίου 230,
26· φόβος ἀγιασμοῦ 230,
6· φόβος σωτήριος 230,6.

Φοινίκη 366,8.

φρόνημα Πνεύματος 380,25· φρό-
νημα σαρκὸς 210,25· 218,
13· 380,15.

φύσις τῆς θεότητος 280,27· φύσις
θεία καὶ μακαρία 150,19.
φῶς ἀληθινὸν 272,16.

X

Χαναὰν 288,5.

Χανανίτης 288,4.
χάρις 208,2· χάρις θεῖα 192,2·
192,21· 390,4.
χαρίσματα 234,6· χάρισμα τῆς
νίοθεσίας 102,3· χάρισμα
προφητικὸν 296,18.
(χειρόγραφα 9· 196).

Χουσί 40,5.

χρεώστης 84,5.

χρῖσμα ἀληθινὸν 280,17· χρῖσμα
τυπικὸν 280,16.

Χριστιανὸν (97)· 102,17· 346,15.

Χριστὸς 20,9· 38,5· 44,23· 48,2·
182,23· 216,16· 228,9· 232,
13· 238,9· 246,31· 262,7·
268,21· 270,26· 278,9· 280,
21· 282,27· 284,14· 288,
11· 292,27· 302,21· 304,
26· 316,28· 322,5· 344,15·
372,16· 376,1· 382,11.

Ψ

ψαλτῆριον (10· 16· 17)· 134,2· 134,
16· 164,27· 166,3· 296,25·
328,3.

ψευδώνυμος γνῶσις 346,13.

ψυχή, -α^τ 12,3· 14,11· 24,27·
30,5· 36,10· 44,26· 48,4·
60,10· 66,5· 66,22· 68,26·
84,20· 112,8· 112,22· 114,
7· 116,11· 116,27· 126,10·
130,13· 132,11· 136,9· 148,
11· 150,8· 152,1· 152,15·
156,6· 160,4· 162,24· 186,
15· 192,3· 202,4· 204,15·
206,15· 208,17· 210,17· 214,
25· 218,27· 222,20· 228,
23· 238,15· 248,4· 248,10·
252,19· 256,11· 264,19· 268,
12· 270,1· 276,11· 276,22·
278,7· 284,13· 284,30· 290,
16· 296,15· 306,23· 308,
13· 310,7· 316,11· 318,10·
330,21· 332,4· 334,15· 344,
7· 344,22· 354,6· 356,2·
368,28· 380,2· 382,20· 384,
14· 390,5· 392,7· 394,24·
396,15· 408,5· 412,1· 414,
12· ψυχὴ ἄφθαρτος 234,5.

Ω

ψῷη 134,6.

(Ωριγένης 9).